

SEIJA-LEENA NEVALA-NURMI

Perhe maanpuolustajana
Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja
suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön
johtokunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston Väinö Linna -salissa, Kalevantie 5, Tampere.
10. päivänä maaliskuuta 2012 klo 12.

English Summary

TAMPEREEN YLIOPISTO

Perhe maanpuolustajana

Seija-Leena Nevala-Nurmi

Perhe maanpuolustajana

Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja
suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

© Tampere University Press ja tekijä

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

Puh. 040 190 9800

Fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

www.uta.fi/taju

<http://granum.uta.fi>

Taitto: Aila Helin

Kannen suunnittelu: Mikko Reinikka | Albert Hall

Valokuvat: Suojeluskunta- ja Lottamuseo, Seinäjoki

ISBN 978-951-44-8743-9 (nid.)

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1178

ISBN 978-951-44-8744-6 (pdf)

ISSN 1456-954X

<http://acta.uta.fi>

Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy
Tampere 2012

Esipuhe

Kun Jurvan kotiseutumuseon museonhoitaja Airi Vainionpää kesälä 1996 pyysi minua järjestämään paikkakunnalta muutamia vuosia aiemmin löydetyn Lotta Svärd -osaston arkiston, en arvannut minhin tuo työtehtävä minut lopulta johtaisi. Olin kyllä melkein saman tien maisteriksi valmistumiseni jälkeen palannut Tampereelle ja suunnittelin historian jatko-opintoja. En voinut silti kuvitella, että edessä olisi vuosien ja taas vuosien mittainen matka synnyinpaikkakuntani menneisyyteen ja jossain kaukaisuudessa seuraavan vuosituhannen puolella häämöttäisi tuosta kaikesta kirjoitettu väitöskirja.

Lotat ja suojeluskunnat nousivat näkyväksi puheenaiheeksi 1990-luvun taitteessa Neuvostoliiton romahduksen vanavedessä, ja tästä seurasi julkisuusbuumi vailla vertaa. Se tuotti kymmenittäin muistelmia ja historiikkeja, useita elokuvia, näyttelyitä ja ennen kaikkea järjestöjen ”kunnianpalautuksen”. Ilmeisesti julkisuus ainakin alitajuisesti ohjasi minutkin juuri tämän aiheen pariin, mutta kun isommat kuohut sen ympärillä laantuivat, historiantutkimustakin on ollut ehkä helpompi tehdä. Ensimmäisen ja toisen maailmansodan historia oli toki kiinnostanut minua jo lukioikäisestä lähtien, mutta positiivisia tai negatiivisia henkilökohtaisia kytköksiä minulla ei näihin järjestöihin sukuni kautta ole ollut. Tutkimukseni myötä olen saanut selville, että äitini isä on kuulunut suojeluskuntaan, mutta siitä ei koskaan lapsuudessani tai nuoruudessani sen kummemmin puhuttu. Lotta- ja suojeluskunta-aiheen ympärille lieveilmiönä syntyneen ylenmääräisen paatoksen ja aiheen politisoitumisen myötä tämä henkilökohtainen sitoumuksettomuus on osoittautunut helpottavaksi tekijäksi ja antanut myös vapauden tutkia tätä aihetta historiana, ilman velvoitteita tehdä sitä ainoastaan tietyllä tavalla.

Tällä pitkällä ja vaiherikkaalla tutkimuspolulla rinnallani on alusta alkaen ollut professori Pirjo Markkola, joka aikoinaan suostui graduni tarkastajaksi ja lähti sittemmin ohjaamaan minua jatko-opintojen tielle. Pirjoa voin hyvinkin kutsua esikuvakseni tutkijan

taipaleellani. Lämpimimmät kiitokseni hänelle erinomaisesta ohjauksesta, tuesta, ideoista ja – pitkästä pinnasta. Haluan kiittää myös vuosien takaista graduni ohjaajaa, professori Toivo Nygårdia, joka esimerkillään osoitti, ettei tutkimuksen tekeminen ole niin haudantavakavaa, eivätkä professorit niin pelottavia.

Lisensiaatintyössäni ja väitöskirjatutkimukseni alkuvaiheessa ohjaajani oli professori Pertti Haapala, jolle lausun kiitokset monista tarpeellisista kommentteista ja kekseliäistä rahoituskuvioista. Väitöskirjahankkeeni ollessa jo varsin pitkällä, minulla oli kunnia saada työni ohjaajaksi professori Irma Sulkunen, jonka erinomaisia ja urauurtavia tutkimuksia olin tavannut tarkkaan jo vuosia aiemmin. Kiitän häntä innoituksesta, arvokkaista neuvoista ja sekä erityisesti työn loppuvaiheen lempeästä, mutta riittävän määrätietoisesta ohjauksesta.

Kiitän myös professori Henrik Meinanderia, joka ystävällisesti lupautui työni vastaväittäjäksi sekä esitarkastajiani dosentti Tiina Kinnusta ja FT Ann-Catrin Östmania erittäin osuvista, tarpeellisista ja asiantuntevista kommentteista väitöskirjani käsikirjoitukseen. Kiitokset kuuluvat myös inspiroivaa lottatutkimusta tehneelle FT Kaarle Sulamaalle, joka on ansiokkaasti kommentoinut väitöskirjani käsikirjoitusta sekä sen kieliasua.

Työpaikkani on kaikkien näiden vuosien ajan ollut Tampereen yliopiston Historiatieteen laitos. Sijainti on vaihtunut päätalolta Pinni B-rakennukseen ja laitoksetkin katosivat yliopistosta vuoden 2011 aikana, mutta virallisista nimistä viis, sillä hyvän työpaikan muodostavat ennen muuta siellä työskentelevät mainiot ihmiset. Aivan erityisesti haluan kiittää kahta kollegaani: dosentti, akatemiatutkija Minna Harjulaa paitsi loputtomasta kärsivällisyydestä ja monenlaisesta tuesta niin tutkimuksellisten kuin muidenkin ongelmien ratkomisessa, myös monivuotisesta ystävydestä. Kiitän myös dosentti Marko Tikkaa, joka on ystävällisesti lukenut ja kommentoinut käsikirjoitustani sekä auliisti lainannut henkilökohtaisen kirjastonsa aarteita, ja tarvittaessa tiukastikin patistanut välillä lillukanvarsissa kompuroineen tutkijan takaisin oleellisempien tutkimusongelmien pariin. Lämmin kiitos työtoveruudesta, kannustuk-

sesta, hyvistä keskusteluista sekä mainiosta lounas- ja kahviseuraa: Keijo, Tiina, Ulla, Sari K-P, Sari P, Raisa, Jussi, Markku, Mervi, Ville, Johanna, Tanja, Risto, Teijo, Jarkki, Tuula, Pia, Sami ja monet muut joiden kanssa olen ollut vuosien varrella samassa työyhteisössä. Jouni on ollut myös korvaamaton tietotekninen tukihenkilö. Pia L:lle Tukholmaan banaalihistoriallisia terveisiä sekä Tuija, Riitta, Sari A. ja Anita: hyvä ruoka, parempi mieli!

Työtäni ovat koko ajan inspiroineet naistutkimus ja sittemmin myös miestutkimus. 1990-luvulla työskentelin Tampereen yliopiston naistutkimuksen laitoksella Suomen naistutkimuksen seuran sihteerinä ja Naistutkimus-Kvinnoforskning-lehden toimitussihteerinä. 2000-luvun taitteessa olin mukana professori Tuula Gordonin johtamassa Katajatar-hankkeessa. Innostava ja opettavainen ajanjakso naistutkimuksen maailmassa jätti pysyvän jäljen tutkimusintresseihini ja -tapoihini. Kiitokset siis myös tamperelaiselle naistutkimusyhteisölle. 2000-luvun puolivälissä tutkimushankkeeni sai tarpeellisen lisän miestutkimuksesta. Sen myötä tutustuin kahden erinomaiseen nuoreen tutkijaan: FT Anders Ahlbäckiin sekä FM Ville Kivimäkeen, josta ilokseni tuli vielä työni loppuvaiheissa työkaverini. Paitsi heidän urauurtava tutkimuksensa suomalaisen miestutkimuksen ja sukupuolihistorian parissa, myös molempien asiantunteva ja oivaltava kommentointi tutkimukseni suhteen on ollut suorastaan ratkaisevan tärkeää.

Väitöskirjoja ei tehdä ilman rahoitusta. Aineellisesta tuesta parhaimmat kiitokset Suomen Akatemialle, Tampereen yliopiston tukisäätiölle, Suomen kulttuurirahaston Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan rahastoille, Jalmari Finnen säätiölle sekä Åbo Akademille. Kiitän myös Tampere University Pressiä väitöskirjani julkaisemisesta ja Mirja Iivosta, Outi Sisättöä sekä työni taittaja yliopiston julkaisusihteerin Aila Heliniä yhteistyöstä. Kiitän myös Virginia Mattilaa työni englanninkielisen tiivistelmän kirjoitusasun korjaamisesta.

Välttämätön työmatkojen kohde historiantutkijalle ovat arkistot, ja niiden ammattitaitoinen henkilökunta ensiarvoisen tärkeä. Kiitänkin entisen Sota-arkiston, Vaasan maakunta-arkiston, Seinäjoen Lotta- ja suojeluskuntamuseon, Jurvan ev.lut. seurakunnan

arkiston sekä Jurvan kunnanarkiston työntekijöitä arvokkaasta avusta.

Haluan kiittää myös Airi Vainionpäättä, Leena Kakkuria, Aarre Äystöä sekä Sakari Parkkamäkeä lukuisista Jurvaa koskevista arvokkaista tiedoista ja henkilökohtaisten arkistojen aarteista. Työtäni ei kuitenkaan olisi syntynyt ilman niitä entisiä jurvalaisia lottia, pikukulottia, suojeluskuntalaisia ja sotilaspoikia, jotka päästivät minut haastattelumatkalle menneisyyteensä. Heille haluan lausua lämpimät kiitokseni, vaikka monia heistä kiitokseni eivät enää valittavasti tavoita.

Minulla on ollut lähelläni myös erinomainen joukko ystäviä ja sukulaisia, jotka ovat jaksaneet tukea ja uskoa, että tästä vielä jotain tulee. Kiitos heille kaikesta myötälämisestä ja mainiosta seurasta. Pirkko-anopilleni ja Jarmo Puntaselle erityinen kiitos ihan raa'asta työstä: tekstin kieliasun tarkistamisesta vielä viime metreillä.

Kiitollisuus tuntuu kovin laimealta ilmaisulta sille, mitä tunnen tällä hetkellä omaa perhettäni kohtaan. Ilman puolisoni Juhan tukea ja rakkautta en olisi päässyt tänne asti. Lämmin kiitos olemassaolosta myös pojillemme Tuomakselle, Matiakselle ja Markukselle, jotka ovat jokaisena aamuna antaneet minulle syyn nousta uuteen päivään. Ilman heidän olemassaoloaan tämä työ olisi ehkä valmistunut joitakin vuosia aiemmin, mutta olen onnellinen, että ymmärsin koko ajan ennen muuta olla läsnä heidän ainutkertaisessa lapsuudessaan.

Vanhempani Helena ja Paavo ovat aina pyyteettömästi tukeneet ja kannustaneet minua omituisessa ammatinvalinnassani. Monesakin mielessä tätä työtä ei olisi ilman heitä. Voin kiittää heitä myös konkreettisista tutkimusapulaisen töistä: kuvien hankkimisesta, haastattelujen järjestämisestä ja niistä lukuisista illoista, jolloin olemme muistelleet entisiä jurvalaisia ja Jurvan elämää. Haluan kiitoksena omistaa tämän työni omille vanhemmilleni.

Tampereen Pappilassa Paavon päivänä 2012

Seija-Leena Nevala-Nurmi

I

Johdanto	13
Täydellinen Sk-perhepiiri	13
Suojeluskunnat ja Lotta Svärd suomalaisessa yhteiskunnassa	15
Lotta Svärd -järjestö ja suojeluskunnat tutkimuskohteena	25
Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet	37
Perhe.....	38
Sukupuoli	42
Sukupolvi	50
Menetelmät, aineistot ja rakenne	54

II

Suojeluskuntapari: Lotta Svärdin ja suojeluskuntien sukupuolijärjestyksen muotoutuminen (1918–1929)	63
Paikallisyhteisön ensimmäinen suojeluskunta- ja lottasukupolvi	63
Jurvan paikallisyhteisö ensimmäisen lotta- ja suojeluskuntasukupolven kasvualustana	64
Elinkeinorakenne	68
Poliittiset voimasuhteet	71
Uskonnollinen ilmapiiri	74
Kansalaisaktiivisuus ja yhdistystoiminta	78
Sisällissota Etelä-Pohjanmaalla ja Jurvassa	88
Suojeluskuntien perustamisvaihe.....	88
Sotakuukaudet	96

Jurvan suojeluskunnan ja lottien 1920-luku.....	108
Käynnistysvaikeudet Etelä-Pohjanmaalla.....	108
Jurvan suojeluskuntatoiminnan nihkeä alku.....	111
Urheilusta ja ammunnasta uutta pontta	121
Lotat suojeluskuntien rinnalle.....	128
Suojeluskuntalaisten ja lottien sosiaalinen verkosto ja perhesuhteet Jurvassa.....	141
Esimerkilliset suojeluskuntaparit.....	155
Yhteisellä asialla – modernisti erikseen	162
Hoivaavan naiseuden ja militaarin mieheyden toisiaan täydentävä erilaisuus.....	176

III

Lapset mukaan maanpuolustusliikkeeseen – suojeluskuntaperhe syntyy (1929–1939)	191
Suojeluskuntaperhe Jurvan paikallisyhteisössä 1930-luvulla	192
Poliittisen ilmapiirin kiristyminen.....	192
Suojeluskunta- ja lottatoiminnan kasvu	205
Lotta- ja suojeluskuntaperhe 1930-luvun Jurvassa.....	219
Koko perhe maata puolustamaan	225
Maanpuolustustyön uusi sukupolvi.....	235
Oravakomppanioista suojeluskuntapojiksi	237
Pikkulotat täydentävät perheen.....	261
Sukupuolijärjestyksen vahvistusta, muotia ja yhteiskuntarauhaa	275
Suojeluskuntaperheen äidit, isät ja nationalistinen perheideologia	282

IV

Suojeluskuntaperheestä maanpuolustusperheeksi	297
Jurvalainen yhteisö sodassa.....	297
Sodan vaikutus paikallisyhteisöön	297
Suojeluskuntien ja lottien muuttuvat roolit.....	311
Jurvalainen suojeluskunta- ja lottaperhe sodan aikana.....	331
Suojeluskuntaperheen sota.....	337
Nuorempi sukupolvi ottaa vastuun.....	351
Suojeluskuntapojat ja pikkulotat sodassa.....	351
Suojeluskuntapojista sotilaspojiksi	359
Pikkulotista lottatyttöiksi	367
Tyttöjen ja poikien tasa-arvoistuminen ja yhteistyön tiivistyminen	376
Poikkeusajan vaikutukset suojeluskuntaperheeseen	386
Isien ja veljien poissaolo – suojeluskuntalaiset sodassa.....	386
Sukupuolijärjestyksen muutos – äidin roolin korostuminen	388
Itsenäisten nuorten avulla koko kansan järjestöksi	390

V

Lopuksi.....	397
Lähteet.....	407
English summary	439

I

Johdanto

Täydellinen Sk-perhepiiri

En malta olla tässä kertomatta erästä pientä tapausta v. 1930 kesänä Kuopiossa. Siellähän vietettiin, kuten useat ehkä tietänevät, maakunnallisia sk-päiviä kolmipäiväisinä ”perhejublina”. Ensimmäinen päivä oli omistettu poikatyölle – toinen päivä lotille – kolmas sk:lle. Juhlien yhteydessä tapautui marssi kentälle. Kulkueessa olivat lotat – pojat – suojeluskuntalaiset. Tuttavani, joka katsoi kanssani tuota kulkuetta, kysäisi: Missä ovat tytöt? Silloinhan vasta olisi sk-perhepiiri täydellinen? Niin – missä olivat tytöt?¹

Näillä sanoilla Lotta Svärdin keskusjohtokunnan puheenjohtaja Fanni Luukkonen perusteli järjestön valtakunnallisen tyttötyön aloittamista 1930-luvun alussa. Hän käytti tekstissään sanaa ”perhepiiri” kuvaamaan järjestökokonaisuutta, jonka suojeluskuntalaiset, lotat, pojat ja tytöt yhdessä muodostaisivat, kun tyttöosastokin aloittaisi toimintansa. Perhepiiri-sanankäyttö tässä yhteydessä ei ollut sattumaa, vaan kyse oli jo 1800-luvun loppupuolelta kukoistukseen nousseen perheideologian käyttöönotosta uuden aikakauden tarpeisiin.

Laajemmin Fanni Luukkosenkin mielipiteiden taustalla vaikutti kulttuurinen ja yhteiskunnallinen murros, jonka seurauksena oli syntynyt teollinen ja kaupungistuva Suomi. Siihen kuului keskeisenä osana valtiojohtoinen vallankäyttö sekä kansakunnan rakentaminen, johon liitettiin kansan sivistämisen, eheyttämisen ja puolustamisen ideat.² Suomalainen sivistysteistö oli aloittanut saman-

- 1 Lotta Svärd 14/1931, 227. Luukkonen Fanni, Olisiko ja millä tavoin järjestössämme kiinnitettävä huomio varhaisiän nuoriin.
- 2 Esim. Sulkunen 1987; Alapuro 1995; Helén 1997; Tuomaala 2004.

henkisen kansankasvatusprojektin jo 1800-luvulla, mutta se oli katkenut sisällissodan traagisiin tapahtumiin. Sodan jälkeen voittajat halusivat kuitenkin jatkaa samaan suuntaan, vaikka sivistyneistö oli heidän mielestään epäonnistunut tehtävässään kasvattaa aidosti kansan syviä rivejä. He pyrkivätkin nyt tavoitteeseensa lähentymällä erityisesti valkoista puolta sodassa tukenutta talonpoikaista kansaa. Esimerkiksi historioitsija Arvi Korhonen nosti valkoisen talonpoikaiston tavallisen rahvaan valiojoukoksi, jonka ominaisuuksien varaan Suomen kansallinen ja valtiollinen olemassaolo perustui.³

Suojeluskuntajärjestö, joka oli ollut merkittävässä osassa jo sisällissodan aikana, oli edelleen tärkeä kanava lähentymiseen ”kansan” kanssa. Sodan voittajat näkivät sen uuden sukupolven liikkeenä, joka näytti suunnan uudentalaiselle Suomelle. Suojeluskunnista ja niiden sisarjärjestö Lotta Svärdistä tulikin kiistattomasti yksi sotien välisen ajan suomalaisen yhteiskunnan mahtitekijöistä.⁴

Modernisoituvassa Suomessa kansan kasvattaminen isänmaalliseksi nostettiin voimakkaasti esille, ja tämä tapahtui erityisesti korostamalla suomalaisen perheen ja kodin arvoa. Näiden elementtien katsottiin olevan yhteiskunnan sydän, ja niiden kautta vallanpitäjät ja sivistyneistö halusivat kasvattaa kansalaiset mielestään oikeanlaiseen isänmaalliseen ajatteluun. Fanni Luukkonen oli siis samoilla linjoilla maan johdon kanssa. Ajattelutapa ei ollut mitenkään erityisen uusi tai leimallisesti suomalainen, sillä varsin yleisesti länsimaisessa nationalistisessä ajattelussa käsitteet ”kansakunta”, ”koti” ja ”perhe” nivottiin yhteen. Siinä kansakunta on usein esitetty metaforisesti kotina ja perheenä, joiden puolustaminen on ensiarvoisen tärkeää.⁵ Tämän ajattelutavan mukaan naisten ensisijainen tehtävä oli olla äiti, joka uusintaa kansakuntaa synnyttämällä sille jälkeläisiä. Naiset toimivat myös kansakunnan symbolisina alueina ja rajoina, mutta äärimmäisen uhrauksen ja mahdollisuuden kuolla kansakuntansa puolesta katsottiin olevan miesten velvollisuus ja

3 Tervonen 1994, 35.

4 Klinge 1972, 113-131; Alapuro 1995, 232-235; Vasara 1997, 677; Kettunen 1998, 273-279; Selén 2001; Tikka 2006, 219-220.

5 Esim. Yuval-Davis 1997, 43, 66; Tornbjør 2002, 16; Valenius 2004, 57.

etuoikeus. Toisaalta naiset myös kannattivat kansallista sodankäyntiä ja tukivat sitä sodissa.⁶ Valkoisen, talonpoikais-porvarillisen Suomen näkökulmasta perhe oli väline, jonka avulla yksilöiden voimat ja elämä voitiin yhtenäistää, voimistaa ja suunnata kansakunnan hyväksi. Ilpo Helénin mukaan kyse oli ”itsenäisen kansakunnan työ-, tuotanto- ja sotimiskyvyn kohottamisesta, ’elävän voiman’ lisäämisestä ja järjestämisestä Suomen palvelukseen”.⁷

Fanni Luukkonen peräänkuulutti kirjoituksessaan ”täydellistä sk-perhepiiriä”, jotta vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan olisi saatu mukaan mahdollisimman suuri osa kansasta. Maanpuolustusliikkeen johdon mielestä kansakunta olisi kasvatettava oikeanlaiseen aatteellisuuteen ja isänmaallisuuteen. ”Perhe” oli oiva väline tähän tarkoitukseen. Tarkastelen tässä tutkimuksessa suojeluskuntalaisen perhepiirin rakentumista, miten se toteutui ja miten se muuttui järjestöjen toimintavuosien aikana. Tutkin suojeluskuntalaisista perhepiiriä sekä valtakunnallisena järjestörakennelmana että mikrohistoriallisena paikallisena ilmiönä Etelä-Pohjanmaan Jurvasa. Jurvan avulla pyrin tekemään ymmärrettäväksi isänmaallisten aatteiden konkretisoitumista suomalaisen maaseutuyhteisön arjessa.

Suojeluskunnat ja Lotta Svärd suomalaisessa yhteiskunnassa

Suojeluskunnat saivat alkunsa vuoden 1917 aikana perustetuista paikallisista suojeluskaarteista, joista jo saman vuoden loppupuolella kehittyi porvariston aseistettuja kaarteja työväenkaartien vastapooliksi. Sisällissodassa vuonna 1918 suojeluskunnat muodostivat valkoisen armeijan ydinjoukon. Suojeluskunnat olivat olleet hätäratkaisu paikalliseen järjestyskriisiin ja nopea tapa rakentaa kansanarmeija. Ne olivat myös muodostaneet riittävän vahvan voiman es-

6 Bethke Elshain 1995, 163-193, 226-259; Dombrowski 1999 passim.; Grayzel 1999, 86-120, 226-237, 243-246; Blom 2000, 16-17; Valenius 2004, 207-208.

7 Helén 1997, 203-204.

tääkseen punaisten valtaantulon suurimmassa osassa maata ja niiden toiminta oli mahdollistanut valkoisen puolen sotajoukkojen kehittämisen ja vakinaisen armeijan rakentamisen.⁸

Naisten organisoitu maapuolustuksellinen toiminta Suomessa alkoi vuonna 1917 suojeluskuntien perustamisen myötä.⁹ Naiset perustivat ompeluseuroja ja muonittivat suojeluskuntien harjoituksia. Naisille järjestettiin monilla paikkakunnilla myös ensiapu- tai saniteettikursseja. Laajamittaisemmaksi toiminta kehittyi kuitenkin vasta sisällissodan aikana, jolloin naiset toimivat valkoisten joukkojen muonittajina ja sairaanhoitajina sekä ompelivat kotirintamalla varusteita sotilaille. Sodan aikana naisten huoltotyö oli silti vielä melko järjestäytymätöntä, vaikka sotatekevään aikana sitä keskitettiin myös marttayhdistyksille ja porvarillisille naisasiayhdistyksille. Esimerkiksi varusteita valmistettiin ja kerättiin kiireessä eri paikkakunnilla. Parhaiten järjestettyä toiminta oli lääkintäalalla. Jo tässä sodassa naisten tehtäväksi muodostuivat myös kaatuneiden huolto ja sankarihautajaisten järjestäminen. Naiset toimivat sotatoimialueilla, valkoisten tukialueilla ja punaisten hallussa olevilla alueilla. Avustustoiminnassa oli etenkin sodan alkuvaiheessa kyse usein naisten omaehtoisesta aktiivisuudesta, mutta kun valkoisen armeijan huollosta vastannut intendenttuurilaitos perustettiin, naisten mobilisaatio tapahtui valtaosin sen alaisuudessa ja usein myös sen aloitteesta.¹⁰

8 Esim. Hersalo 1966; Selén 2001, 17-20; Tikka 2009; Roselius 2010, 48.

9 Lotta Svärd -järjestön juurten katsotaan löytyvän 1890-luvulla alkaneiden Suomen venäläistämiskausien tapahtumista ja ns. passiivisesta vastarinnasta, jossa naiset alkoivat toimia perustaen esimerkiksi ns. naiskagaalin miehisen esimerkin mukaisesti. Naiset osallistuivat mm. Venäjän tsaarille osoitetun ns. suuren adressin nimien keruuseen, propagandalehtisten ja aseiden salakuljetukseen. Lotta Svärdin toiminnallinen tausta lieneekin toisen sortokauden ja erityisesti sen aikaisen jääkäri liikkeen etappiteiden varsille muodostuneessa avustustyössä. Lottien yksittäisiksi suomalaisiksi esikuviksi on usein nostettu sairaanhoitajattaret Ruth Munck ja Saara Rampanen, jotka hoitivat haavoittuneita suomalaisjääkäreitä Saksassa. Koskimies 1964, 9-16; Lukkarinen 1981, 14-21.

10 Valkoinen kirja 1928; Koskimies 1964, 9-22; Lukkarinen 1981, 14-25; Latva-Äijö 2004, 48-51.

Karjalassa toimi sodan aikana ja jonkin aikaa myös sen jälkeen maakunnanlaajuinen sotamartat -niminen organisaatio, jonka jäseniä koulutettiin alun perin avustamaan alueen mahdollisissa massaevakuoinneissa. Sodan aikana yli 700 koulutetun sotamartan tehtäviin kuului sairaanhoito, muonitus ja tartuntatautien torjuminen taloja puhdistamalla. Sotamarttojen toiminta oli järjestelmällisesti organisoitua, hierarkkisesti johdettua ja sen jäsenillä oli yhteinen tunnus (vihreä risti valkoisella pohjalla). Sotamarttojen työ myös jatkui välittömästi sodan jälkeen ja heidän tehtävänään oli erityisesti nälänhädän lievittäminen Karjalassa. Sotamarttoja voidaankin ainakin tietyltä osin pitää järjestäytyneen lottatoiminnan edelläkävijöinä ja esikuvina Suomessa.¹¹

Suojeluskunnilla oli vielä sodan päättymisen jälkeen monia viranomastehtäviä kotirintamalla kesällä 1918 ja niillä oli vahva symboliarvo vapaussodan voittajina, mutta ne olivat osoittautumassa tarpeettomiksi armeijan ja hallinnon organisointityön kehittyessä. Näyttikin jo siltä, että suojeluskuntaliike jäisi lyhytaikaiseksi ilmiöksi. Tätä kriisiajan tarpeisiin vuonna 1917 luotua ratkaisumallia onnistuttiin kuitenkin riittävästi kehittämään, joten suojeluskunnista tuli kahden vuosikymmenen ajaksi keskeinen osa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa.¹² Suojeluskunta-aktiivit pyrkivät maakuntakokousten avulla pitämään järjestöä elossa ja elokuussa 1918 annettiin suojeluskunta-asetus, jonka myötä suojeluskuntajärjestö vakiinnutti asemansa. Valtion virallinen tuki ei kuitenkaan taannut tehokkaan organisaation rakentamista. Sen sijaan suojeluskuntia edesauttoi Saksan romahtaminen ja sitä kautta Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen aseman muutos ensimmäisessä maailmansodassa. Syntyi uhkatilanne, johon vaikutti lisäksi niin bolshevikien vallan vahvistuminen Venäjällä kuin suomalaisen vasemmiston aktivoituminen. Suomessa asevelvollisuusarmeijan organisointi oli pahasti kesken eikä sen poliittinen luotettavuus ollut paras mahdol-

11 Latva-Äijö 2004, 66-70; Nevala-Nurmi 2009.

12 Alapuro 1998, 7; Roselius 2010, 49.

linen. Aktivistien johdolla¹³ ja porvarillisten piirien tuella ryhdyttiin epävarmassa tilanteessa kehittämään suojeluskuntia yhteiskunnan järjestyksen tukipylvääksi.¹⁴ Tämän kehityksen lisäksi päättynyt sota merkitsi uuden aikakauden ja uuden poliittisen järjestyksen alkamista, jossa suojeluskunnat ottivat varsin pian merkittävän aseman.¹⁵

Koko maan laajuisen suojeluskuntajärjestön tarkoituksena oli kehittää kansalaisten vapaaehtoista maanpuolustuskuntoisuutta. Suojeluskunnat hoitivat paikallisesti armeijan kutsuntoja ja niiden tehtävä oli turvata laillista yhteiskuntajärjestystä sotaväen tai poliisiviranomaisten apuna. Monipuolisen sotilaallisen koulutuksen, säännöllisten harjoitusten ja aktiivisen urheilutoiminnan avulla asevelvollisuusarmeijan rinnalle koulutettiin suojeluskunnissa 1920- ja 1930-lukujen aikana reservi, joka antoi talvisodassa merkittävän lisän armeijan miesvahvuuteen. Suojeluskuntalaiset olivat paremmin koulutettuja ja usein myös motivoituneempia kuin asevelvollisuusarmeijan käyneet sotilaat. Erityisen suuren panoksen suojeluskunnat antoivat sodanjohdolle, sillä etulinjan reservinupseereista jopa puolet oli aktiivisesti toiminut maapuolustusjärjestössä.¹⁶

Toiminnallinen perusta naisten maanpuolustusjärjestölle oli luotu jo sisällissodan aikana, mutta naisten laajempi maanpuolustustoiminta oli keskeytynyt sodan jälkeen, ja sitä lähdettiin jatkaamaan ja kanavoimaan yhtenäiseen suuntaan suojeluskuntien ylipäällikkö von Essenin 29.8.1919 antamalla päiväkäskyllä. Tärkeintä oli tässä vaiheessa että ”kaikki yhteiskuntaa säilyttävät voimat liitetään lähemmin toisiinsa sen kautta, että naiset ottavat osaa suojeluskuntatyöhön”.¹⁷ Päiväkäsky levitettiin koko maahan ja se julkaistiin suojeluskuntien tärkeimmissä tiedotuskanavissa, kuten

13 Aktivistit olivat olleet luomassa jääkäri liikettä ja suojeluskuntia ennen sisällissotaa ja tukeneet politiikassa saksalaissuuntausta.

14 Roselius 2010, 52-55.

15 Haapala 2009, 203-204.

16 Vasara 1997, passim.; Selén 2001, passim.; Selén ja Pylkkänen 2004; Tikka 2009, 405-414.

17 *Suojeluskuntalaisen lehti* 24/1919, 287.

Suojeluskuntalaisen lehdessä. Päiväkäskey aiheutti myös monenkirjavien suojeluskuntien toimintaa tukevien naisyksiköiden nimien muutoksen yhtenäiseksi ja Lotta Svärd -nimeä ryhdyttiin yleensä käyttämään jo vuoden 1920 aikana. Ensimmäisten joukossa sitä oli käyttänyt Helsingin Lotta Svärd osasto I, jonka kautta nimitys mitä ilmeisimmin tulikin yliesikunnan tietoisuuteen.¹⁸

Naisten suojeluskuntia tukeva toiminta oli lähtenyt liikkeelle melko spontaanisti eri puolilta maata, mutta valtakunnallisen ja keskusjohdetun järjestön perustaminen osoittautui varsin hankalaksi ja monimutkaiseksi tehtäväksi. Se katsottiin kuitenkin niin suojeluskuntien kuin lottienkin keskuudessa välttämättömäksi, jotta toiminta varmasti jatkuisi ja myös siksi, että toimintaa voitaisiin muokata toivottuun suuntaan. Lottajärjestöä 1920-luvulla luotsanneen puheenjohtaja Helmi Arneberg-Pentin mukaan ”yhtenäisyys oli aatteellinen välttämättömyys, koko maata koskeva toiminta vaati koko maata käsittävän organisaation.”¹⁹ Ensimmäinen yritys perustaa valtakunnallinen Lotta Svärd -yhdistys tapahtui toukokuussa 1920, mutta tämä yritys koki täydellisen epäonnistumisen ja lottatoiminnan kenttä hajosi entistä pahemmin.²⁰

18 Latva-Äijö 2004, 106-107. Ylipäällikkö von Essenin vaimo, Saga von Essen kuului Helsingin Lotta Svärd -yhdistykseen. Von Essenin päiväkäskyä on kutsuttu Lotta Svärdin perustamisasiakirjaksi. Se kuului seuraavasti: *Naisillakin on Suomessa suojeluskuntavelvollisuutensa. Tämä voidaan parhaiten täyttää muodostamalla Lotta Svärd -yhdistyksiä. Yhdistykset muodostetaan paikallisten suojeluskuntain yhteyteen ja kuuluvat ne paikallis-esikuntiin. Lotta Svärd -yhdistysten tehtäviin kuuluu 1) Auttaa saniteettitarpeiden valmistuksessa 2) Auttaa suojeluskuntia tarpeellisella varustuksella kuten paidoilla, alushousuilla j.n.e 3) Olla valmiina liikekannallepanon sattuessa toimimaan sairaanhoitajattarina, keittäjättärinä j.n.e 4) jublien kautta koota varoja Lotta Svärd -yhdistyksen tarkoituksiin.* Sky ylip. Pvk 29.8.1919; *Suojeluskuntalaisen lehti* 24/1919, 287.

19 Latva-Äijö 1998, 49.

20 Lukkarinen 1981, 31-33; Latva-Äijö 2004, 110-113. Helsingiläisestä Lotta Svärd n:o 1:stä puheenjohtaja Augusta Krookin itsevaltaisten menettelytapojen vuoksi eronneet ryhmäpäälliköt päättivät Yliesikunnan suojeluksessa muodostaa valtakunnallisen yhdistyksen. Sille hyväksyttiin säännöt osaston alkuperäisten sääntöjen pohjalta, puheenjohtajaksi valittiin tyttöjen ammattikoulun johtaja Matilda Blomqvist ja Lotta Svärd vietiin yhdistysrekisteriin syyskuussa 1920.

Kuitenkin jo saman vuoden marraskuussa suojeluskuntien saniteettiosaston johtaja Eero Rydman nimitti komitean laatimaan yhdistykselle kokonaan uudet säännöt. Komitean puheenjohtajaksi tuli Helmi Arneberg-Pentti. Maaliskuussa 1921 yhdistyksen säännöt hyväksyttiin ensimmäisen kerran valtakunnallisesti, ja järjestön hidas taival koko maan kattavaksi organisaatioksi alkoi. Etenkin 1920-luvun alku oli hyvin ristiriitaista aikaa, ja eri puolilla maata oli varsin erilaisia käsityksiä Lotta Svärdistä ja sen toimenkuvasta. Seuraava sääntömuutos tehtiin vuonna 1925. Lotta Svärdin ensimmäistä vuosikymmentä tutkineen Annika Latva-Äijön mukaan juuri nämä säännöt olivat merkittävä askel kohti naisten valtakunnallista maanpuolustusjärjestöä.²¹ Vuonna 1929, jolloin järjestön toiminta oli muotoutunut toimiviin raameihin, johtoon astui opettaja Fanni Luukkonen, joka toimi puheenjohtajana aina järjestön lakkauttamiseen saakka.²² Kolmas järjestön pääarkkitehteistä oli niin ikään opettaja Hilja Riipinen, joka levitti lotta-aatetta järjestön aikakauslehdessä ja jonka käsialaa ovat lottien huoneentauluksi ja aatteen kiteytymäksi muodostuneet lottien ”Kultaiset Sanat”.²³ Vuonna 1941 lottatoimintaa muokattiin talvisodan kokemukset huomioon ottaen ja samalla järjestön säännöt uudistettiin.²⁴

Lotta Svärdin perusajatuksena oli alusta lähtien toimia maan suojeluskuntien tukijärjestönä ja auttaa niitä. Sääntöjen mukaan järjestön ”tarkoituksena oli herättää ja lujittaa suojeluskunta-aatetta ja avustaa suojeluskuntajärjestöä suojaamaan uskontoa, kotia ja isänmaata”. Tätä toteuttaakseen järjestö tekee isänmaallista valistustyötä ja toimii kansan puolustustahdon ja siveellisen kunnan kohottamiseksi sekä avustaa suojeluskuntajärjestöä toimien maanpuolustuksen hyväksi lähemmin määrättyillä työaloilla.”²⁵ Säännöt siis

21 Lukkarinen 1981, 31-65; Latva-Äijö 2004, 109-129; 223-230.

22 Koskimies 1964, 72-74; Lukkarinen 1981, 72; Bäckström 1993, 135-138.

23 Koskimies 1964, 185; Seila 1972, 88; Sulamaa 1995(b).

24 Koskimies 1964, 51-55; Lukkarinen 1981, 29-44, 62-63, 192-193.

25 Lotta Svärd -järjestön säännöt 1921, 3§.

edellyttivät kiinteää yhteistoimintaa suojeluskuntajärjestön kanssa. Lotta Svärd olikin erityisesti toimintansa alkuaikoina vahvasti suojeluskuntien tuki- ja sisarjärjestö. Keskusjohtokunta piti tiukasti kiinni säännöissä määrätystä toimintaperiaatteesta, ja siihen vedoten hylättiin ulkopuolisia avunpyyntöjä ja kutsuja osallistua yhteisiin tilaisuuksiin. Läheinen suhde oli molempien järjestöjen edun mukaista. Suojeluskunta tarvitsi lottajärjestön tukea ja apua aloilla, jotka tuolloisen käsityksen mukaan sopivat parhaiten naisten hoidettaviksi. Lotta Svärd -yhdistyksen toiminnan taas mahdollisti usein suojeluskunnan tarjoamat ulkoiset puitteet.²⁶

Suojeluskunta säilytti kontrollin lottajärjestöön valtakunnan tasolta paikallistasolla asti, vaikka se virallisesti olikin itsenäinen järjestö. Lotta Svärdin toimintamalli oli suojeluskuntajärjestön rakenteen tapaan hierarkkinen ja jakaantui samalla tavoin kolmeen eri tasoon. Järjestön johdossa oli keskusjohtokunta, joka istui Helsingissä. Keskusjohtokunnan puheenjohtaja oli samalla koko järjestön johtaja. Keskusjohtokunnan jäsenet olivat myös eri jaostojen päällikköjä. Lotta Svärdin vuosikokous, jossa maan kaikki lottapiirit olivat edustettuina, valitsi jäsenet keskusjohtokuntaan ja nämä nimitykset vahvisti Suojeluskuntain ylipäällikkö. Lottapiireissä oli niin ikään omat piiri johtokuntansa, jotka taas johtivat omien piiriensä paikallisosastoja. Paikallisosastot jakaantuivat usein vielä kyläosastoihin, joissa oli yleensä omat johtokuntansa.²⁷ Kyläosastot olivat tärkeitä etenkin syrjäseuduilla, missä hankalat liikenneolot olisivat muutoin merkittävästi vaikeuttaneet toimintaa.

Näillä tasoilla Lotta Svärd -yhdistys oli toiminnallisesti jaettu eri jaostoihin, jotka kukin omalla tavallaan palvelivat suojeluskuntajärjestön toimintaa. Lottien tuli ainakin periaatteessa kuulua johonkin mainituista jaostoista. Tosin pienissä paikallisosastoissa ja kyläosastoissa ne toimivat yleensä enemmän ja vähemmän yhdessä, joten käytännön työssä jaostoilla ei ollut suurta merkitystä.²⁸ Myös

26 Lukkarinen 1981, 46-47.

27 Lotta Svärd -järjestön säännöt 1921, 12§ ja 16§; Lukkarinen 1981, 46; Kataja 1986, 26.

28 Esim. Koskimies 1964, 61-62.

sota-aikana kotirintamalla pienillä paikkakunnilla kaikki toimivat yhdessä, ainoastaan rintamakomennukselle lähteville lotille jaosto oli tärkeä. Lottia ryhdyttiin kouluttamaan eri jaostojen vaatimiin tehtäviin 1920-luvun puolivälistä lähtien, mutta heti talvisodan alettua huomattiin merkittävä puute koulutetuista lotista, ja heitä oli aktiivisesta yrityksestä huolimatta jatkuvasti liian vähän myös koko jatkosodan ajan.²⁹

Sairashoito- eli lääkintäjaoston tehtävänä oli ”huolehtia suoje-luskuntien lääkintävarastojen täydentämisestä ja sen oli asetetta-va liikekannallepanon sattuessa tarvittava määrä sairaanhoitajia ja sairaanhoitaja-apulaisia suojeluskunnan käytettäväksi”.³⁰ Lää- kintälottien perusteellisin ja pisin mahdollinen koulutus oli puo- len vuoden mittainen apusarkoulutus, tosin sitä ei ollut kaikilla lääkintälotilla. Sotien aikana lääkintälottia tarvittiin sairaanhoito- henkilökunnan apuna paitsi rintamalla kenttäsairaaloissa ja muis- sa puolustusvoimien lääkintätehtävissä myös kotialueella sotasairaa- loissa ja varuskuntasairaaloissa. Lääkintäjaoston lotat työskentelivät myös naisten sota-ajan raskaimmaksi luonnehditussa työssä eli rin- tamalla kaatuneiden evakuoitikeskuksissa (KEK).³¹

Muonitusjaosto kasvoi jaostoista jäsenmäärältään kaikkein suu- rimmaksi. Vuonna 1943 sen jäsenmäärä oli hieman yli 70 000. Sen tuli alkuperäisten sääntöjen mukaan ”huolehtia suojeluskun- tien harjoituksissa ja paraadeissa ruokapaikoista ja ruuantarjoilus- ta sekä liikekannallepanon yhteydessä asettaa keittiöapulaisia suo- jeluskunnan muonitusosaston käytettäväksi”.³² Muonitusjaoston päätehtävä olikin toistuvien suojeluskuntien harjoitusten ja leirien sekä muiden tilaisuuksien muonitus, mutta toisaalta lottien hanki- mat suuret kalustot ja koulutuksellinen valmius herättivät yhä enemmän kiinnostusta ja kysyntää myös järjestön ulkopuolella. Pit- kin 1930-lukua lotat muonittivatkin erilaisia yleisötilaisuuksia ku-

29 Lukkarinen 1981, 76-79, 178-180, 209-213; Olsson 2005, 41-44.

30 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921, 12§.

31 Koskimies 1964, 134-139, 263-273; Lukkarinen 1981, 85-86, 143-145, 225-228, 258-259.

32 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921, 12§.

ten suuria urheilukilpailuja. Lottien tehtäväksi tuli myös armeijan kertausharjoitusten ja sotien aikana reserviläisten muonittaminen. Juuri ennen sotaa muonituslottien suurimpia tehtäviä oli Karjalan kannaksen linnoitustöiden ruokahuollon järjestäminen. Tämä työ organisoitiin Rajatoimiston kautta, jonka tehtäväksi jäikin koko sodan ja välirauhan ajaksi linnoitustyömaiden ruokalatoiminta. Kiinteästi rajatoimiston työhön liittyi myös kanttiinitoiminta, joka oli komennuksella olevien muonituslottien harteilla. Talvisodan aikana kotirintaman muonituslottien suuri työ oli leivän leipominen sotaa käyvälle armeijalle. Lisäksi he työskentelivät läpi sodan lottien kahviloissa ja ravintoloissa ja muonittavat kotirintaman talkootöitä.³³

Varusjaoston keskeinen tehtävä oli sääntöjen mukaan ”varustaa suojeluskuntalaiset vaatevaroilla sikäli kun suojeluskunta niitä tarvitsee.”³⁴ Varusjaoston toiminta nousi merkittävään asemaan erityisesti sodan aikana, jolloin sen tuli huolehtia kenttälottien varusteista. Rintamakomennuksilla varuslotat huolehtivat puolustusvoimien varushuollosta, joka käytännössä oli pesulatoimintaa. Jaoston kautta hoidettiin ehkä sota-ajan kotialueen paikallisosastojen keskeisin työmuoto, eli ompelimoiden ja työtupien toiminta. Maaseudulla tämä tarkoitti ompeluseuroja, joihin osallistui myös järjestöön kuulumattomia naisia. Käytännössä varuslottien työtä tekivät kaikki paikallisosaston lotat kotirintamalla sota-aikana.³⁵

Keräys- ja kansliajaoston tehtävänä oli alun perin ”hankkia kannattavia jäseniä sekä lahja- ja rahakeräyksillä varoja omalle toiminnalleen ynnä suojeluskunnalle, sekä järjestää iltamia ja juhlia ja huolehtia ohjelmasta niissä.”³⁶ Jaoston tehtäväkenttä oli laaja ja hie-man epäselvä, joten vuonna 1932 sitä tarkennettiin. Tehtäviksi tulivat keräys- ja aatteellinen huolto, puhelin- ja kanslianhoito, viestitys ja ilmavalvonta sekä merilottapalvelus. Yksi tämän jaoston mer-

33 Koskimies 1964, 65-68, 139-142, 274-280; Lukkarinen 1981, 88-91, 145-149, 259-261.

34 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921, 12§.

35 Koskimies 1964, 69, 142, 280-286; Lukkarinen 1981, 92-94, 185, 261-262. Myös tekemissäni haastatteluissa tämä asia tuli yleensä aina esille.

36 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921, 12§.

kittävimmistä tehtävistä oli liiketoiminta, joka varsinkin paikallistaloudella osoittautui melkoiseksi rahasammoksi. Paikalliset lottakahvilat ja ravintolat olivat usein kukoistavia liikeyrityksiä.³⁷ Vuoden 1941 sääntömuutoksessa keräys- ja kansliajaosto jaettiin kahtia keräys- ja huoltojaostoksi sekä toimisto- ja viestijaostoksi tehtäväkenttensä mukaisesti. Erityisesti viimeksi mainitun jaoston työ koitui kokonaan puolustusvoimien hyväksi, ja lotta saattoi korvata samaa tehtävää hoitamaan määrätyn miehen. Näitä olivat toimisto-, ilmavalvonta-, viesti-, valonheitin-, ja säähavaintotehtävät.³⁸

Suojeluskuntajärjestön yliesikunnasta muodostettiin talvisodan kynnyksellä kotijoukkojen esikunta ja sen päälliköksi nimettiin kenraaliluutnantti Lauri Malmberg. Sen alaisuuteen määrättiin kotitäydennysjoukot sekä suojeluskuntajärjestö piireineen ja paikallisosastoineen. Suojeluskuntapiirit ja suojeluskunnat joutuivat talvisodan aikana ja sen jälkeen suuntaamaan koulutusta kotiseudun tarpeisiin. Sotaa edeltäneiden vuosien koulutus oli tähdännyt nimenomaan kenttäarmeijassa toimimiseen ja vain vähäisessä määrin kotiseudun puolustukseen.³⁹ Talvisodan syttyessä suojeluskuntalaiset liittyivät armeijan joukko-osastoihinsa. Kouluttajina toimineet aluepäälliköt ja alisotilasohjaajat samoin kuin yli 8 000 reserviupseeria ottivat paikkansa sota-ajan organisaatioissa. Vuoden loppuun mennessä noin 60 000–65 000 suojeluskuntalaista lähti rintamalle, mikä vastasi noin vajaata viidesosaa kenttäarmeijan taistelijoista.⁴⁰

Sekä Suojeluskunta- että Lotta Svärd -järjestöt olivat massajärjestöjä, jotka yhteensä keräsivät parhaimmillaan satojatuhansia jäseniä. Jäseneksi pääsyyn tarvittiin sotia edeltävänä aikana kahden luotettavan kansalaisen suositus. Suojeluskuntien jäsenmäärä oli korkeimmillaan vuonna 1941, jolloin jäseniä oli noin 127 000. Vuonna 1938 Lotta Svärdin jäsenmäärä ylitti 100 000 jäsenen rajan, ja nousu oli jatkuvaa koko sodan ajan. Kun järjestö lakkautettiin välirauhansopimuksen nojalla syksyllä 1944, siihen on arvioi-

37 Lukkarinen 1981, 97-101.

38 Koskimies 1964, 143-144, 280-292; Lukkarinen 1981, 243-249.

39 Raikkala 1994, 340-343; Vasara 1999, 726-729.

40 Selén & Pyllkkänen 2004, 235-236.

tu kuuluneen lottatyöt mukaanlukien yli 230 000 jäsentä.⁴¹ Lotta Svärdin kaltaisia järjestöjä oli sotien välisenä aikana ja II maailmansodan aikaan eri puolilla Eurooppaa, ja lähimmät sisarjärjestöt toimivat Ruotsissa ja Virossa,⁴² mutta laajuudeltaan ja erityisesti maan väkilukuun suhteutettuna järjestö saattoi olla jopa maailman suurin naisjärjestö. Suojeluskunta- ja lottajärjestöjen jäsenmäärä oli merkittävän suuri, mutta valtaosa niiden maailmankatsomuksen jakaneista ja niitä tukeneista henkilöistä ei kuitenkaan liittynyt järjestöihin.⁴³ Kaikkein eniten ne vaikuttivatkin välillisesti monenlaisten verkostojen kautta vahvasti koko sotienvälisen ajan suomalaisen yhteiskuntaan. Tämä työ tarkastelee järjestöjen vaikutusta erityisesti maaseudun paikallisyhteisön kontekstissa.

Lotta Svärd -järjestö ja suojeluskunnat tutkimuskohteena

Lotta Svärdiä on usein pidetty lähes vaiettuna aiheena niin julkisessa keskustelussa kuin historiantutkimuksessakin vuosikymmeniä lakkautuksensa jälkeen. Tiina Kinnunen on tutkimuksessaan osoittanut, ettei mahdollinen vaikeneminen julkisuudessa kuitenkaan estänyt entisten lottien muistelutyötä ja kokemusten käsittelyä perhe-, sukulais- ja ystäväpiireissä tai järjestöjen ja työpaikkojen muodostamissa pienyhteisöissä.⁴⁴

Myös tutkimuksen osalta on liioiteltua puhua vaikenemisen vuosista, sillä 1960-luvulta lähtien julkaistiin kuitenkin muutamia merkittäviä yleisesityksiä Lotta Svärdistä. Toki yksi teos vuosi-

41 Lukkarinen 1981, 294, 298-305.

42 Koskimies 1964, 196-201; Ruotsin Landstormskvinnor -järjestö perustettiin vuonna 1924 suomalaisen esimerkin pohjalta. Virossa vuodesta 1926 toiminut Naiskodukaitse muistutti naapurimaiden järjestöistä eniten suomalaista lottatoimintaa. Lotta Svärdillä oli läheiset yhteydet ulkomaisiin sisarjärjestöihin ja heidän edustajiaan vieraili valtakunnallisilla lottapäivillä. Lottajärjestön ulkomaansuhteista ks. tarkemmin Tuononen 2005.

43 Ks. esim. Selén 1998, 216.

44 Kinnunen 2006, 178-187.

kymmenessä on varsin vähän, kun ajatellaan järjestön merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa 1920-luvulta 1940-luvun puoliväliin, mutta toisaalta edellämainitut teokset ilmestyivät aikana, jolloin naisten historian tai naisjärjestöjen asema suomalaisessa historiantutkimuksessa oli käytännössä olematon. Muista naisjärjestöistä ilmestyi yhteensä suunnilleen saman verran kirjoja kuin lotista.⁴⁵ Kun virallinen Suomi alkoi antaa julkista tunnustusta lottien työlle 1980- ja 1990-lukujen taitteessa,⁴⁶ alkoi yhä edelleen jatkuva muistelmien, juhla kirjojen ja paikallisyhdistysten historiikkien tulva. Samoihin aikoihin myös akateeminen historiantutkimus alkoi kiinnostua Lotta Svärdistä sekä suojeluskunnista.⁴⁷

Ensimmäistä sodan jälkeistä yleisesitystä Lotta Svärd -järjestöstä edelsi Paavo Rintalan *Sissiluutnantti*-romaanista vuonna 1963 syttynyt ”kirjasota”. Romaanissaan Rintala kuvasi lotat seksuaalisesti kyltymättömiksi upseerien saalistajiksi. Sissiluutnantti jatkoi osaltaan jo Väinö Linnan edellisellä vuosikymmenellä Tunte mattomassa sotilaassa aloittamaa lottakuvan seksualisointia, mutta teki sen tavalla, joka sai entiset lotat erityisen voimakkaasti järkyttymään ja puolustautumaan. Toki jo Linnan teoksen lottakuva oli saanut lotat puolustautumaan.⁴⁸ Airi ja Rafael Koskimiehen vuonna 1964 ilmestynyttä Suomen lotta -teosta voidaankin pitää lottien puolustuspuheenvuorona, koska se tehtiin Lotta Svärdin historia-toimikunnan pyynnöstä ja Suomen Naisten Huoltosäätiön tuella.⁴⁹

45 Laine 1948; von Alftan 1966.

46 Lähtölaukauksena tälle pidetään puolustusministeri Elisabeth Rehnin puhetta Lotta Svärdin 70-vuotisjuhlassa Finlandia-talossa marraskuussa 1991.

47 Joitakin yksittäisiä akateemisia opinnäytteitä ilmestyi myös aiemmin. Näistä voidaan mainita esimerkiksi Tunkkari 1968; Vuotovesi 1976; Minkkinen 1978; Virtanen 1974; Aalto 1984.

48 Kinnunen 2001, 34-42; Kinnunen 2006, 121-131. Kirjallisuussodasta ks. myös Ojala 1993.

49 Suomen Naisten Huoltosäätiö perustettiin 24.10.1944, eli noin kuukausi ennen Lotta Svärdin lakkauttamista. Se jatkoi lottajärjestön työtä mm. tukemalla ja avustamalla kotinsa ja työnsä menettäneitä rintamalla palvelleita naisia, perustamalla muonitusyhdistys Työmaahuolto ry:n ja rakennuttamalla asuntoja. Säätiölle siirrettiin osa lottajärjestön varallisuudesta. Kinnunen 2001, 36-37. Ks. myös Kleemola 1994.

Tekijöiden mukaan teos oli ”ensimmäinen yleisesitys suurta osaa esittäneestä maanpuolustusjärjestöstä ja katsaus lottajärjestöjen toimintaan”, mutta ei siis järjestön varsinainen historia.⁵⁰ Sen tarkoituksena oli tuoda esiin ja muistuttaa ihmisen mieliin lottatoiminnan monipuolisuus ja merkitys aikana, jolloin yleinen huomio oli kiinnittynyt lähinnä lottien sukupuolimoraaliin ja järjestöön kohdistuneisiin fasismisyytöksiin.⁵¹ Tutkijalle teoksen arvoa lisää kuitenkin se, että materiaalina on käytetty johtavien lottien haastatteluja. Myös Lotta Svärdin keskusjohtokunnan pitkäaikaisen sihteerin, Irma Turusen kokoama asiakirja- ja tilasto-osa sisältää keskeistä informaatiota järjestöstä.

Jonkin verran lottien toimintaa tarkasteltiin myös vuosina 1955–1964 ilmestyneessä kolmiosaisessa Suojeluskuntain historia -teosarjassa.⁵² Noin 1500 sivua käsittävässä sarjassa naisjärjestölle on omistettu parisenkymmentä sivua. *Suojeluskuntien historia* oli entisten suojeluskuntaupseerien kirjoittama tapahtumahistoriallinen ja sotilaallisen karu teos, jossa ei ollut sijaa esimerkiksi suojeluskuntien yhteiskunnallisen merkityksen tulkinnalle. Järjestön historiaa 2000-luvulla tutkineen Kari Selénin mukaan kyse oli eräänlaisesta suru- ja osanottajateoksesta, josta tuli pitkäksi aikaa ohittamaton perusteos suojeluskuntien historian tutkijoille.⁵³

Taito Seilan 1970-luvun alussa ilmestynyt teos Lotta Svärdistä ei ole saanut virallisen historian asemaa, koska lottajärjestön perillinen Suomen Naisten Huoltosäätiö ei ollut sen takana ja muutoinkin säätiö suhtautui kirjaan varsin kriittisesti. Seilan työ kuvaa laajasti lottien toimintaa, mutta on varsin erikoinen sekoitus paikoin tarkkaa tutkimustyötä, mutta toisaalta ”vaikenemisen ajan” hengessä⁵⁴ esitettyjä asenteellisia tulkintoja. Seila näki Lotta Svär-

50 Koskimies 1964; Kleemola 1994, 113.

51 Kinnunen 2001; Kinnunen 2006, 206-207.

52 Hersalo 1955; Hersalo 1962; Raikkala 1964.

53 Selén 2001, 533-534.

54 Tarkoitan lähinnä aikakauden julkista mielipidettä, joissa pohdittiin erityisesti järjestön fasistisuutta ja toisaalta rintamalottien sukupuolimoraalia. Tiina Kinnusen tutkimuksessa Kiitetyt ja parjatut pureudutaan perusteellisesti tähän tematiikkaan.

din poliittisena järjestönä ja valkoisen Suomen ideologian jatkajana, mutta toisaalta antoi tunnustusta rivilottien käytännön työlle. Tiina Kinnusen mukaan Seilan teokseen liittynyt keskustelu paljastaa hyvin Lotta Svärdin historiankirjoituksen kiistanalaisuuden ja erityisesti sen, kenellä on oikeus tehdä tulkintoja järjestöstä. Vasemmistolainen Seila kuului poliittisesti toiselle puolelle kuin lottaperinteen vaalijat ja siksi he eivät voineet jakaa hänen tulkintojaan, vaikkei Seila suhtautunutkaan lottiin epäkunnioittavasti. Seila toimitti hieman myöhemmin myös kaksi mittavaa matrikkelityyppistä Lotta Svärd -hakuteosta.⁵⁵

Kolmas merkittävä yleisesitys, Suomen Naisten Huoltosäätiön julkaisema virallinen historia,⁵⁶ Vilho Lukkarisen kirjoittama *Suomen lotat*, ilmestyi seuraavan vuosikymmenen alussa ja on edelleenkin laajin ja kattavin järjestöstä tehty yksittäinen yleisesitys.⁵⁷ Systemaattinen ja informatiivinen perustutkimus keskittyy tarkastelemaan kronologisesti järjestön vaiheita ja sitä leimaa tietynlainen so-ti-laallinen kurinalaisuus. Problematisoiteja teos ei sisällä, vaikka se on arkistolähteiden käyttöön perustuva historiantutkimus. Lotista halutaan tietyissä mielessä sanoa ”viimeinen sana”, joten ei ole yllättävää, ettei 1980-luvulla ilmestynyt tiettävästi ainoatakaan akateemista tutkimusta Lotta Svärdistä. Lukkarisen tutkimus on kuitenkin lottien historiantutkimuksen keskeisin perusteos, jota on käytetty tässäkin työssä keskeisenä tutkimuskirjallisuutena.

Varsinainen lotta- ja suojeluskunta-aiheisten historiikkien, muistelmien ja juhlakirjojen vyöry alkoi muutamilla yleisesityksillä 1980-luvun lopulla,⁵⁸ mutta sittemmin niissä on tarkasteltu ja kuvailtu erityisesti lotta- ja suojeluskuntapiirien sekä paikallisosastojen vaiheita eri puolilla maata. Laskelmieni mukaan vuoden 2011 puoleen väliin mennessä oli ilmestynyt yli 100 erityyppistä lotta- ja/tai suojeluskuntahistoriikkiä. Lottiin kohdistunut kiinnostus on

55 Kinnunen 2006, 210-213. Ks myös Seila 1972, esim. sivu 322. Lotta Svärd -hakuteos: Etelä-Suomi 1973 ja Pohjois-Suomi 1976.

56 Kleemola 1994, 113.

57 Lukkarinen 1981.

58 Kataja 1986; Pirhonen 1988.

tuottanut myös lukuisia muistelmia, näytelmän, tv-sarjan, elokuvia ja jopa oopperan.⁵⁹ Vaikka näiden teosten olennaisin tehtävä on ollut lottien hyvän maineen palautus ja niiden merkitys on ollut keskeinen erityisesti järjestöissä mukana toimineille, etenkin paikallisosastojen toimintaa kuvaavat pikkutarkat historiikit sekä niissä usein sellaisenaan julkaistu haastatteluaineisto tarjoavat arvokasta aineistoa erityisesti mikrohistorialliselle tutkimukselle. Olen käyttänyt työssäni paikallisia historiikkejä erityisesti kun oma arkisto- ja haastatteluaineistoni ei ole riittänyt.

Muistelmien ja historiikkien vanavedessä ja poliittisen tilanteen muuttuessa Lotta Svärdin virallinen historia haluttiin kirjoittaa jälleen uudelleen. Vuonna 1998 käynnistyi laaja Lottien Suomi -historiahanke, jonka tarkoituksena on kertoa järjestön historia ”aivan alusta loppuun” neljän osatutkimuksen avulla. Aikaisemmat yleisesitykset, samoin kuin muistelmakirjallisuus on painottunut järjestön sotien aikaiseen rooliin. Hankkeessa selvitetään ansiokkaasti lottajärjestön perustamisvaiheet sekä tarkastellaan Lotta Svärdin osuutta sodassa. Erityisen tuoreen ja mielenkiintoisen näkökulman hankkeessa avaa lottien sodanjälkeisen historian selvittäminen.⁶⁰ 1930-luvun lottatoiminta jäi alkuperäisestä suunnitelmasta huolimatta hankkeessa laajemmin tutkimatta, sillä viimeisimpänä julkaistun teoksen, Maritta Pohlsin ja Annika Latva-Äijön *Lotta Svärd – käytännön isänmaallisuutta*, tarkoitus on päivittää kokonaiskuva lottajärjestöstä aikaisemmin tehdyn tutkimuksen avulla.⁶¹

Myös suojeluskuntien historian tulkintaa haluttiin ajanmukaisesti uudessa poliittisessä tilanteessa ja 1990-luvun puolivälissä aloitettiin projekti, jonka tuloksena syntyi kaksiniteinen yleisesitys.

59 Inkeri Kilpisen *Rakas lotta* -näytelmä kantaesitettiin Lappeenrannan kaupunginteatterissa vuonna 1990. Ooppera *Isänmaan tyttäret* kantaesitettiin Ilmajoella 11.–14.6.1998. Televisiosarja *Kun taivas repeää* esitettiin joulukuussa 1997. Taru Mäkelän elokuvan *Lotat* ensi-ilta oli 1995 sekä Ilkka Vanteen *Lupaus*-elokuvan ensi-ilta marraskuussa 2005.

60 Kinnunen 2006. Ks. tarkemmin <http://www.suomenlottaperinneliitto.fi/tietoa/historiahanke.php>.

61 Pohls & Latva-Äijö 2009.

Suojeluskuntien yhteiskunnallista asemaa ja vaikutusta tarkasteleva Kari Selénin *Sarkatakkien maa* ilmestyi vuonna 2001. Kolme vuotta myöhemmin julkaistiin järjestön paikallistason toimintaa käsittelevä *Sarkatakkien armeija*, jonka Selén on kirjoittanut yhdessä Ali Pylkkäsen kanssa. Teoksessa käsitellään laveasti järjestön sotilaskoulutusta sotien välisenä aikana, luodaan katsaus suojeluskunnan sotavuosiin sekä tarkastellaan suojeluskuntien jäsenistön sosiaalista rakennetta ja erityisesti työväestön osuuden kehitystä siinä.⁶² Samoja tutkimustuloksia on esitelty laveammin myös jo Pylkkäsen aiemmin ilmestyneessä tutkimuksessa *Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat*.⁶³ Omassa tutkimuksessani suojeluskuntien sotilaallinen merkitys ei ole tarkastelun kohteena, mutta muutoin suojeluskuntia koskevissa osissa Selénin ja Pylkkäsen teokset ovat olleet työni keskeistä tutkimuskirjallisuutta.

Opinnäytetöiden tekijät kiinnostuivat lottajärjestöstä 1990-luvun alkupuolella. Ensimmäinen pelkästään lottajärjestöön keskittyvä väitöskirja näki päivänvalon vuonna 1999. Pia Olssonin kansatieteen alaan kuuluva väitöskirja tutkii lottatoimintaa paikallisella tasolla ennen toista maailmansotaa. Olsson pyrkii väitöskirjassaan kuutta paikallisosastoa tarkastelemalla ”selvittämään lotta-aatteen ja toiminnan jäsenilleen tarjoamaa kokemus- ja arvomaailmaa sellaisena kuin se on esiintynyt arkipäivän toiminnoissa”.⁶⁴ Olssonin uudempi, Lottien Suomi -hankkeeseen liittyvä tutkimus keskittyy järjestön rooliin sotaa käyvässä Suomessa. Tekijä tuo aiemmasta lottatutkimuksesta poiketen esille sukupuolinäkökulman ja käyttää myös kansainvälistä sotaa ja sukupuolta tarkastelevaa tutkimusta. Teoksessa käsitellään myös järjestöön liittyviä niin sanottuja vaietuja ja vaikeita asioita, kuten kurinpitotoimia rintamalottien keskuudessa.⁶⁵

Annika Latva-Äijön vuonna 2004 ilmestynyt väitöskirja *Lotta Svärdin synty. Järjestö, armeija, naisuus 1918–1928* on ensimmäinen

62 Selén 2001; Selén & Pylkkänen 2004.

63 Pylkkänen 2001.

64 Olsson 1999.

65 Olsson 2005.

edellämainitun lottahistoriahankkeen julkaisuista.⁶⁶ Työ keskittyy tarkastelemaan järjestön monimutkaista alkua sen kehittyessä paikallisesta monenkirjavasta yhdistystoiminnasta valtakunnalliseksi järjestöksi. Latva-Äijön väitöskirja valottaakin merkittävästi lottatoiminnan alkuvaiheita. Tekijä pyrkii tuomaan työssään esille naisten maanpuolustusliikkeen myös sukupuolijärjestelmä-käsitteen avulla. Latva-Äijön näkemykset ovat osaltaan innostaneet pohtimaan Lotta Svärdin ja suojeluskuntien sukupuolijärjestystä omassa tutkimuksessani.

Kaarle Sulamaan väitöskirja vuodelta 1995 tarkastelee lottien ideologisiin johtohahmoihin kuuluneen Hilja Riipisen merkitystä Suomen poliittisessa historiassa. Saman teoksen pohjalta ilmentyneessä populaarimmassa teoksessa hän tarkastelee perusteellisemmin myös lottajärjestön merkitystä Riipisen henkilöhistoriassa ja hänen merkitystään lotta-aatteen synnyssä. Sulamaa on jatkanut myös väitöskirjansa jälkeen lotta-aiheen parissa. Hänen teoksensa Lotta Svärdin ja uskonnon suhteesta ovat ensimmäisiä tutkimuksia, jotka tarkastelevat muutakin kuin järjestön ulkoisia rakenteita ja kehitysvaiheita sekä konkreettista työtä erityisesti suhteessa maanpuolustukseen. Temaattiseksi erityiskysymykseksi niissä nousee uskonnon merkitys lotille. Sitä lähestytään kolmen teeman: vapauden, puhtauden ja rakkauden kautta. Uskonto oli lotille isänmaatakin tärkeämpi ikuisuusarvo, jota tarvittiin isänmaallisen työn pohjaksi ja rajojen antajaksi. Sisäinen vapaus oli ulkoistakin vapautta tärkeämpi, ja siksi kasvattaminen oli koko lottatyön oleellisin puoli. Sulamaa korostaa kuitenkin tarkastelevansa ainoastaan ihanteita sinällään eikä niiden käytännön toteutumista jäsenistön keskuudessa. Hänen tutkimuksensa tuottaa selkeästi uudentyyppisen näkökulman, joka osoittaa kiistatta uskonnon erityisen merkityksen lotta-aatteessa.⁶⁷ Sulamaa on sittemmin edelleen laventanut ja syventänyt lotat ja uskonto -tematiikkaa julkaisussa *Lotat, uskonto ja isänmaa. Lotat protestanttis-nationalistisina nunnina*. Siinä keski-

66 Latva-Äijö 2004.

67 Sulamaa, 1995(a); Sulamaa 1995(b); Sulamaa 1999, 9-12.

tytään erityisesti siihen uskonnollis-siveelliseen mentaliteettiin, joka heijastui monin tavoin niissä käyttäytymisvaatimuksissa, joitka lottille asetettiin.⁶⁸ Tuorein lotta-aiheinen väitöskirja on Kaisa-Maria Peltokorven kasvatustieteen alaan kuuluva tutkimus, joka tarkastelee nuorten lottien selviytymistä sodassa.⁶⁹

Lotta Svärd -järjestö on jo 1990-luvulta lähtien ollut historian opinnäytetöiden suosikkiaiheita. Eri yliopistoissa oli tehty vuoden 2011 loppuun mennessä neljä lisensiaattitutkimusta sekä vähintään 49 pro gradua lotta-aiheesta.⁷⁰ Yksi kiinnostavimmista on Taina Anttalaisen tutkimus Lotta Svärd -yhdistyksen ideologiasta 1920-luvulla. Hän pyrkii työssään selvittämään yhdistyksen itsemymmärrystä ja käsitystä paikastaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Tekijä lähestyy ongelmaa tarkastelemalla lottajärjestön suhtautumista yhteiskunnalliseen kahtiajakautumiseen, politiikkaan, suojeluskuntiin, naisasiaan ja muihin järjestöihin.⁷¹ Lottajärjestön tyttötyötä on tutkittu selvittämällä jäsenistön sosiaalista taustaa, vaikuttimia toimintaan osallistumiselle sekä toimintamuodoissa tapahtuneita muutoksia. Lottien urheiluharrastusta on tarkasteltu peilamalla sitä suojeluskuntaurheiluun ja aikakauden naisurheiluun. Lisäksi on tutkittu lottapukua sekä yksilölliseltä että yleiseltä kannalta sekä tarkasteltu sen sosiaalista ja kulttuurista merkitystä. Lehdistöhistoriallisissa tutkimuksissa on tarkasteltu järjestölehti Lotta Svärdiä sekä eri poliittisten lehtien näkemyksiä lottajärjestöstä. Uudenlaisen näkökulman lottatutkimukseen tuo osaltaan myös Terhi Tuonosen lisensiaattityö järjestön kansainvälisistä suhteista.⁷²

Paikallinen ja alueellinen näkökulma aiheeseen on kiinnostanut useita opinnäytetyön tekijöitä.⁷³ Esimerkiksi Johanna Blomin tut-

68 Sulamaa 2009.

69 Peltokorpi 2011.

70 Määrä perustuu korkeakoulujen yhteisestä Linda-tietokannasta löytyviin tietoihin.

71 Anttalainen 1995.

72 Hiltunen 1994. Ks. myös Taskinen 1992; Pyhälähti 1996; Nevala 1993; Niemi 1993; Tuononen 2005.

73 Esim. Helisevä 1994; Valkama 1996; Laurila 1998; Järä 1996; Lönnroth, 1998.

kimus tarkastelee lottajärjestön poliittista vaikutusta jäsenistöönsä ruotsinkielisellä Etelä-Pohjanmaalla. Hän tarkastelee myös jäsenistön sosiaalista rakennetta paikallistasolla sekä pohtii lottiin liittymisen syitä.⁷⁴ Sirpa Tuomivaara on lisensointityössään tarkastellut Lotta Svärdin Oulun piiriä sotien välisenä aikana ja pohtinut sen asemaa ja roolia pohjoissuomalaisessa yhteisössä. Vertailemalla kaupunkia ja maaseutua hän tarkastelee keskustan ja periferian eroja lottatoiminnassa. Tuomivaara on niin ikään selvittänyt järjestön sosiaalista rakennetta ja suhteita muihin naisjärjestöihin. Hän ilmoittaa pyrkivänsä syventymään massajärjestöön siinä toimineiden yksilöiden kautta, mutta toteaa, ettei yksilön kokemusmaailmaa voi kovinkaan helposti tavoittaa työssä käytettyjen virallisten lähteiden kautta.⁷⁵ Riitta Koistinen-Mandalios tarkastelee kasvatustieteellisessä lisensointityössään lottien ja pikkulottien toimintaa Ylä-Savon alueella.⁷⁶

Lotta Svärdin tavoin myös suojeluskunnat ovat kiinnostaneet akateemisten opinnäytteiden tekijöitä, ja aihetta tarkastelevia pro gradu -tutkimuksia on tehty yli 40. Myös suurin osa niistä on ilmestynyt 1990-luvulta eteenpäin, mutta ainakin 12 tutkimusta tehtiin jo 1960–1980-lukujen aikana.⁷⁷ Varsin moni pro gradu -tutkimus keskittyy tarkastelemaan suojeluskuntien perustamista, ja enemmistö tarkastelee suojeluskuntia sotia edeltävänä aikana mikä selittynee suojeluskunnan aseman muutoksella sodan aikana. Suurimmassa osassa tutkimuksista on Lotta Svärdiä tarkastelevien gradujen tapaan paikallinen näkökulma.⁷⁸

74 Blom 1997.

75 Tuomivaara 1999.

76 Koistinen-Mandalios 2002.

77 Tiedot perustuvat korkeakoulujen yhteisen Linda-tietokannan tietoihin. Ks. tarkemmin tämän työn kirjallisuusluettelo. Jako lotta- ja suojeluskuntagraduihin on tekijän mielivaltainen tulkinta, koska osa pro graduista tarkastelee molempia järjestöjä. Nämä työt olen pääosin lukenut ”lotta-gradujen” joukkoon työni tutkimusasetelmasta johtuen. Toisin tulkiten suojeluskunta-aiheisia graduja voi sanoa kirjoitetun vielä ainakin kymmenkunta mainittua enemmän.

78 Esim. Rusanen 1977; Koskimäki 2001.

Sen sijaan liseniaatintyöksi ja väitöskirjaksi asti suojeluskunta-aihe on päätynt toistaiseksi vain kaksi kertaa. Erkki Vasaran suojeluskuntaurheilua ja -kasvatusta käsittelevä väitöskirja ilmestyi vuonna 1997.⁷⁹ Vasara esittelee tutkimuksessaan erittäin monipuolisesti suojeluskuntaurheilun eri vaiheet 21 vuoden aikana etenkin maanpuolustuskyvyn kannalta. Lisäksi hän kytkee suojeluskuntaurheilun laajasti paitsi Suomen sotien välisen ajan urheiluelämän kehitykseen, myös koko suojeluskuntajärjestön yhteiskunnalliseen merkitykseen. Hän korostaa myös maanpuolustuksen, urheilun ja nationalismin välisen tiiviin vuorovaikutuksen merkitystä. Vasaran tutkimus on ollut tälle työlle merkittävä pohdittaessa suojeluskuntajärjestön merkitystä paikallisyhteisössä.

Aapo Roseliuksen väitöskirja vapaussodan muistamisesta suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa laajentaa kuvaa maapuolustusjärjestön toiminnasta ja vaikutusvallasta 1920- ja 1930-lukujen Suomessa. Erinomaisessa tutkimuksessaan Roselius osoittaa, kuinka Suomeen muodostui suojeluskuntien johdolla virallisen ja paikallisen tason tehokkaasti yhdistävä taho. Vapaussodan muistamisesta kehittyi laajalle levinnyt ja näkyvä aikakauden tunnusmerkki. Valtiollisen ja kansalaisyhteiskunnan välillä liikkuneen suojeluskunnan avulla ilmiö sai voimakkaan paikallisen korostuneisuuden ja muodostui paikallisten painotusten ja olosuhteiden mukaiseksi.⁸⁰

Esko Nummelin teki vuonna 1993 taidehistorian liseniaatintyön aiheesta *Suojeluskuntajärjestö rakentajana*.⁸¹ Suojeluskunnat ovat lisäksi olleet keskeisenä osana muutamassa väitöskirjassa sekä liseniaatintutkimuksessa. Näistä mainittakoon erityisesti Marko Tikan perusteellinen tutkimus punaisten ja valkoisten kenttäoi-keuksista Suomen sisällissodassa vuonna 1918⁸² sekä Miika Siiroksen liseniaatintutkielma valkoisten kollektiivisuudesta ja hegemonises-

79 Vasara 1997.

80 Roselius 2010.

81 Nummelin 1993. Jarkko Kemppe on liseniaatintyössään tarkastellut Viron suojeluskuntia.

82 Tikka 2004.

ta valta-asemasta paikallisyhteisössä, jossa suojeluskunnilla oli keskeinen merkitys.⁸³

Suojeluskunnista on tehty myös muuta akateemista tutkimusta. Järjestön merkitystä paikallisyhteisössä on käsitelty Risto Alapuron teoksessa *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*.⁸⁴ Oman tutkimukseni kannalta tärkeimpiä teoksia on Alapuron toimittama artikkelikokoelma *Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin*. Teoksessa on useiden tutkijoiden tulkintoja järjestön poliittisesta luonteesta. Sitä tarkastellaan suhteessa puolueisiin ja puolustusvoimiin, miten poliittisuus heijastui suojeluskuntien toiminnassa sekä korostetusti problematisoidaan suojeluskuntien poliittisuus.⁸⁵ Marko Tikka käsittelee tutkimuksessaan *Valkoisen hämärän maa* suojeluskuntien, viranomaisten ja paikallisyhteisön välisiä suhteita vuoden 1918 sisällissodan jälkeisessä Suomessa. Teos piirtää kuvan levottomasta aikakaudesta, jolloin suojeluskuntien paikallinen ”sotilashallinto” kesti usein pitkälle 1920-luvun puolelle saakka.⁸⁶ Tikkan tulkinta on vaikuttanut myös tämän työn näkemykseen suojeluskunnista ja suojeluskuntamaskuliinisuudesta 1920-luvulla.

Lotta Svärd ja Suojeluskunnat ovat olleet arkoja tutkimusaiheita, jotka ovat herättäneet vahvoja mielipiteitä ja tunteita puoleen ja toiseen vielä 2000-luvullakin. Aihepiirin saama huomio on ollut lähestulkoon verrattavissa sisällissotatutkimusten ja -tulkintojen herättämään kuohuntaan.⁸⁷ Vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen sodanjälkeinen äkillinen lakkauttaminen, poliittisen tilanteen nopea muutos ja ääriivasemmiston fasismisyytökset saivat siinä toimineet henkilöt varovaisiksi. Erityisesti naiset joutuivat usein pit-

83 Siironen 2004. Siironen on jatkanut samasta teemasta myös vuonna 2011 ilmestyneessä väitöskirjassaan, johon en ehtinyt perehtyä tässä tutkimuksessa.

84 Alapuro, Risto: *Suomen synty paikallisena ilmiönä*. Hanki ja jää, Helsinki 1995.

85 *Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin*, toim. Risto Alapuro, Helsinki 1998.

86 Tikka 2006.

87 Ks. Tikka 2004, 13-16.

kään vaikenemaan menneisyydestään julkisuudessa, eivätkä he saaneet virallista tunnustusta sodanaikaiselle toiminnalleen, vaan päinvastoin heitä saatettiin syyllistää monin tavoin. Suomen tapaus ei ole mitenkään ainutlaatuinen, vaan esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeisessä Neuvostoliitossa oli havaittavissa samankaltainen ilmiö.⁸⁸ Kun lottajärjestö sitten ensimmäisen kerran lakkautuksensa jälkeen suuressa mittakaavassa nousi julkiseen keskusteluun 1950- ja 1960-luvuilla, se tapahtui tavalla, joka loukkasi erityisesti lottina toimineita naisia. Vuosikymmenten mittaan syntyi tunteiden patoutumia, jopa tuskaa, joka sai lopulta väylän alkaa purkautua julkisestikin.⁸⁹ Ymmärrettävästi järjestössä aikoinaan mukana olleilla oli voimakas tarve palauttaa järjestön maine, kun heillä oli siihen vielä mahdollisuus. Epäilemättä sillä seikalla, että vihdoinkin sai avoimesti ja julkisesti kertoa menneisyydestään, oli helpottava ja terapeutininkin vaikutus.

Uudenlainen ongelma syntyi sen sijaan tutkimuksen suhteen, vaikka periaatteessa nyt olikin mahdollista tutkia aihetta ”vapaasti”. Lotta- ja suojeluskuntahistorian kirjoittamisessa kävi kuitenkin hie-man samoin kuin sisällissotatutkimuksessakin: historia politisoitiin. Järjestöjen perinteen vaalijat pyrkivät ottamaan tiukasti kontrolliin sen mitä ja miten aiheesta ylipäätään sai kirjoittaa. Oli kirjoitettava vain tietynlaista historiaa ja tulkintaa järjestöstä. He puhuivat usein kunnianpalauksesta, joka kertoo paljon siitä millaisena historiantutkimuksen tehtävä haluttiin nähdä. Menneiden vuosikymmenten ”kirjasotien” haamut oli pidettävä tiukasti aisoissa eikä lotta- ja suojeluskuntajärjestöjen mainetta ei saanut enää häväistä. Selvää on, että uudenglaisessa poliittisessä tilanteessa järjestöjen historia täytyy kirjoittaa jälleen uudelleen, mutta viimeistään sen jälkeen on jo aika tehdä tutkimusta myös uudenglaisella tavalla ja uudenglaisista näkökulmista. Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestö olivat niin

88 Dombrowski 1999, 20-21; Liljeström 2004, 148-149.

89 Ks. Kinnunen 2006, 178-187. Entisten lottien keskuudessa ja omissa pienyhteisöissä järjestöä muistoa vaalittiin monin tavoin myös sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, kuten Tiina Kinnunen on tutkimuksessaan selvittänyt.

keskeinen ja merkittävä tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa sotien välisenä aikana, että uudenlaisia tutkimuksia ja myös tulkintoja aiheesta voi, saa ja pitää edelleen tehdä. Monet etenkin 2000-luvulla tehdyt tutkimukset, pro gradu -töitä myöten, ovatkin olleet merkittäviä avauksia tähän suuntaan ja monet niistä voi yhdistää samaan aikaan Suomeenkin levinneen ns. uuden sotahistorian tutkimusperinteeseen.⁹⁰ Tämä työ pyrkii osaltaan vastaamaan tähän haasteeseen tarkastelemalla järjestöjä erityisesti sukupuolihistoriallisesta ja mikrohistoriallisesta näkökulmasta sekä analysoimalla niitä yhdessä, suhteessa toisiinsa.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Lotta Svärd ja suojeluskunnat olivat muodollisesti itsenäisiä, sukupuolen mukaisesti järjestäytyneitä ja koodattuja järjestöjä, mutta niiden aate ja ideologia olivat monilta osin yhteneväiset, samoin usein myös käytännön toimintamuodot. Tämän työn keskeisenä tarkoituksena on tarkastella näitä kahta järjestöä suhteessa toisiinsa. Tutkimukseni tarkastelee tämän vapaaehtoisen maanpuolustusliikkeen muodostamaa järjestökokonaisuutta, jota kutsun tässä työssä suojeluskuntaperheeksi. Mitä päämääriä ajamaan suojeluskuntaperhe perustettiin? Miksi vapaaehtoisen maanpuolustusaatteen ja -toiminnan taakse haluttiin molemmat sukupuolet sekä aikuisten lisäksi myös nuoret ja lapset? Miten tämä perheluomus osaltaan pyrki rakentamaan suomalaista kansakuntaa? Järjestöjen muodostama

90 Uuden sotahistorian, ”new military history” juuret voidaan löytää 1960-luvun sosiaalisista, kulttuurisista ja aatteellisista mullistuksista, vaikka sitä pidetään edelleen innovatiivisena tutkimussuuntana. Se ei ole mikään yksittäinen tutkimussuuntaus, vaan tarkoittaa pikemminkin nykyaikaisen historiatieteen keinoin toteutettua sotien tutkimista. Se on tarkoittanut ensin sosiaalishistorian ja sitten kulttuurihistorian näkökulmien ja menetelmien omaksumista. Tavallisen ihmisen kokemus sodasta on myös uuden sotahistorian erityisen mielenkiinnon kohteena. Ks. tarkemmin esim. Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta, toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki.

perhekokonaisuus heijasteli aikakautensa nationalistista ihannetta, mutta tuotti epäilemättä myös jotain uutta ja omaa. Työläisperhettä tutkineen Pirjo Markkolan mukaan perheen kautta voidaan tarkastella konkreettisesti yhteiskunnallisia muutosprosesseja.⁹¹ Tässä suhteessa suojeluskuntaperheen tutkiminen tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden. Tutkimallani ajanjaksolla muuttuivat niin itse suojeluskuntaperhe kuin suomalainen yhteiskuntakin.

Perhe

Perhe on tutkimukseni ensimmäinen avainkäsite. Käytän sitä kahdella tavalla sekä metaforisena käsitteenä nationalistisen ihanteen ja ideologian tasolla että aivan konkreettisenä toteutumana paikallisyhteisön arjessa. Jälkimmäisessä yhteydessä perhe tarkoittaa tässä työssä sosiaalihistoriallisesti ymmärrettyä biologista, heteroseksuaalista ydinperhettä, jossa nainen ja mies menevät naimisiin ja hankkivat lapsia. Toisaalta suojeluskuntien yhteydessä perheestä puhuttaessa voidaan usein katsoa käytetyn ”laajennetun perheen” käsitettä, joka sisälsi myös lähisukulaiset, vaikkei asuttukaan samassa taloudessa.⁹² Toisaalta ydinperheellä oli myös poliittinen merkitys, jolloin se tarkoittaa yhteiskuntaelämän säätelyn ja hallinnan välinettä.⁹³ Millainen suojeluskuntalainen perheideologia oli? Miten se tuotettiin ja esiteltiin? Entä miten perheideologia toteutui käytännön tasolla? Tuottiko mikrotaso toivotunlaisia ihanteellisia suojeluskuntaperheitä vai olivatko tavallisten rivisuojeluskuntalaisten perheet jotakin muuta? Entä miten suojeluskuntaperhe onnistui viemään kansakuntaa järjestön johdon ja valkoisen Suomen vallanpitäjien toivomaan suuntaan?

Ydinperheen ideologinen merkitys kasvoi teollistumisen myötä läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa 1800-luvun aikana, kun kotien rinnalle rakentui teollisen palkkatyön alue. Perhe menetti merkityksensä taloudellisena tuotantoyksikkönä, ja kotia alet-

91 Markkola 1994, 10. Ks. myös Tilly 1987.

92 Termin määrittelyistä ks. Laslett 1972, 28-30.

93 Helén 1997, 104-105.

tiin pitää yksityisenä perhe-elämälle pyhitettynä alueena. Nainen alettiin nähdä tämän yksityisen elämänalueen haltijana, jonka vastuulla oli lasten kasvatus, kodin hoito sekä kodin talous. Julkinen alue puolestaan muodostui yhä enemmän miehen toimintakentäksi. Ydinperheen aseman vahvistumiseen vaikutti myös uuden keskiluokan nousu. Säätyläisperheissä perheen emäntä oli johtanut palveluskuntaa, jota pidettiin säädyn mukaisen elämän vuoksi tärkeänä. Kun palveluskunta väheni, perheenemännän oli osallistuttava kotitöihin huomattavasti aiempaa enemmän.⁹⁴

Suomessa perhe nousi säätyläispiirien tärkeäksi keskustelunaiheeksi 1800-luvulla. Erityisen merkityksen perhettä koskeva keskustelu sai vuosisadan puolivälin paikkeilla, jolloin nousevan keskiluokan hegemoniapyrkimykset sidottiin kansalaisyhteiskunnan ja kansallisvaltion rakentamiseen. Perhe sai samankaltaisen ideologisen latauksen kuin käsitteet isänmaa, äidinkieli ja kansakunta. Kai Häggmanin mukaan perhekeskustelu liittyi vuosisatoja vanhojen rakenteitten ja auktoriteettien, kuten uskonnon ja isännän vallan murtumiseen. Uudessa ja oudossa tilanteessa haluttiin turvautua johonkin perusyksikköön, koska haluttiin säilyttää tasapaino ja jatkuvuus. Tällainen turvallinen tyyssija löytyi kodista, kasvatuksesta ja perhe-elämästä, jotka nostettiin yhteiskunnan siveelliseksi perusyksiköksi. Häggman näkee perheihanteen nostamisessa nationalistisen ulottuvuuden, johon turvaudutaan aina yhteiskunnan ollessa ”vaarassa”.⁹⁵

Samankaltaiseen tulkintaan päätyy myös Pirjo Markkola, joka kirjoittaa väitöstutkimuksessaan työläisperheiden ”löytämisen” yhteydessä perheiden hajoamisen pelosta. Käytetty termi liittyy laajemmin 1800-luvun loppupuolella alkaneeseen suureen yhteiskunnalliseen myllerrykseen, kaupungistumiseen ja teollistumiseen. Perhe nähtiin vastapainona tälle kehitykselle ja työläisperheiden tuke-

94 Pope 1977, 298-299; Tilly & Scott 1987, 136-145; Sulkunen 1989, 27-30; Ollila 1993, 56-58.

95 Häggman 1994, 215-221.

misen katsottiin takaavan yhteiskunnan rauhallisen rakentamisen uudessa tilanteessa.⁹⁶

Perheideologia puhutti 1800-luvun loppupuolella myös monia suomalaisia sivistyneistömiehiä ja -naisia. Zacharias Topeliuksen ohella voimakkaasti julkisuudessa oli esillä J.V. Snellman, jonka ajatukset pohjasivat saksalaisten filosofien, erityisesti Hegelin ajatukseen. Snellman nosti perheen kansalaisuusajattelussaan tärkeälle paikalle. Perhe ei enää tarkoittanut ”koko taloa” sukulaisineen ja palvelijoineen, vaan se oli ennen kaikkea vanhempien ja lasten muodostama kasvatusyhteisö. Alettiin siirtyä ydinperheen aikaan.⁹⁷

Perhe oli ihanne, joka oli yhteydessä yhteiskunnan muutokseen, sillä perhe ja koti olivat yhtä kuin isänmaa pienoiskoossa ja kansallisvaltion moraalinen perusta. Perheen keskeiseksi tehtäväksi määriteltiin lasten kasvattaminen siveellisiksi kansalaisiksi, sillä ainoastaan näin voitiin taata myös yhteiskunta- ja valtioelämän siveellisyys. Snellmanin ajattelussa siveellisyys ymmärrettiin pyrki-mykseksi hyvään ja oikeaan, se ei siis tarkoittanut pelkästään sukupuolista siveellisyyttä. Perhe-elämän siveellisyys, ja näin ollen koko yhteiskunnan onni oli riippuvainen kodin ja perheen keskushenkilöstä, naisesta ja äidistä, sekä siitä miten hyvin hän ymmärsi kutsumuksensa kotona. Porvarillinen ydinperhe oli paikka jossa perheen jäsenet kiinnittyivät emotionaalisesti isänmaahansa.⁹⁸

1800-luvun perheideologia tuotti sukupuolta uudella tavalla. Naisten ja miesten välisiä eroja korostettiin, mutta samalla sukupuolten katsottiin täydentävän toisiaan. Naisille ”kuuluvien” ominaisuuksien kuten epäitsekkyuden, nöyryyden, tunteellisuuden ja uskonnollisuuden katsottiin olevan nimenomaan kotia rakentavia hyveitä. Naisen kutsumus sidottiin kiinni kotiin ja perheeseen, ja näin hänen kutsumuksensa velvoitti häntä sekä äitinä, vaimona että perheenemäntänä. Kaikkiaan ydinperheideologiassa kytkettiin yhteen valtio ja perhe, joka yhteiskunnan keskeisenä yksikkönä taka-

96 Markkola 1994, 22-24.

97 Häggman 1994, 176-179; Jalava 2005, 169-170.

98 Häggman 1994, 180-181; Jalava 2005, 170-171.

si sen, että valtiota varten kasvatetaan kunnollisia ja isänmaallisia kansalaisia. Naisen ja miehen erilaisuuden katsottiin muodostuvan yhteenkietoutuneesta biologisesta ja yhteiskunnallisesta sukupuoli-rakennelmasta ja tätä eroa korostettiin erityisesti kasvatuksessa. Tytöt ja pojat oppivat sukupuolten eron nimenomaan perheissä tapahtuvan kasvatuksen avulla.⁹⁹ Perhehistorian kautta onkin mahdollista tutkia naiseksi ja mieheksi kasvattamiseen liittyviä arvoja.¹⁰⁰

Suojeluskuntaperheen muotoutumiseen ja kehittymiseen paikallisyhteisössä liittyvät olennaisesti myös sosiaaliset verkostot, joilla tarkoitetaan ihmisten, ihmisryhmien tai organisaatioiden välisten suhteiden muodostamia kokonaisuuksia. Tieteellisiä menetelmiä näiden kokonaisuuksien tutkimiseksi kutsutaan verkostoaalyyksiksi.¹⁰¹ Saaritsa ja Teräs toteavat esimerkiksi teollistumiseen liittyneen yhteiskunnallisen muutoksen ja epävarmuuden kasvattaneen sukulaisverkostojen merkitystä entisestään. Myös sosiaalisten liikkeiden – jollaiseksi vapaaehtoisen maapuolustusliikkeenkin voi ymmärtää – tutkimuksessa verkostonäkökulman avulla on voitu syventää käsityksiä liikkeiden synnyn edellytyksistä sekä laajentaa tarkastelua siihen sosiaalisten suhteiden kenttään, joihin liikkeet kiinnittyvät. Verkostonäkökulmaa hyödyntävissä tutkimuksissa on katsottu liikkeen alapuolelle ja haettu vastauksia muun muassa sille, mitkä tekijät ovat saaneet ihmiset mobilisoitumaan liikkeen jäseneksi tai osallistumaan kollektiiviseen toimintaan. Yhtä tärkeää on ollut analysoida myös sitä, miksi toiset ovat jääneet liikkeen ulkopuolelle.¹⁰² Sivuan tulkinnoissani jossain määrin ”verkoston” käsitettä tietoisena siitä, että verkostoaalyyksien käyttö olisi myös mahdollinen tapa tulkita tutkimusaiheittani, mutta en syvenny siihen tarkemmin, eikä se ei ole tämän työn keskeisiä lähestymistapoja.

99 Häggman 182-189; Räisänen 1995, 100-108, 144-145; Ollila 1998, 21-26; Katvala 2001, 15.

100 Latvala 1998, 7.

101 Saaritsa & Teräs 2003, 7.

102 Saaritsa & Teräs 2003, 14, 27-28.

Sukupuoli

Sukupuoli on tutkimukseni toinen avainkäsite. Sukupuolen merkitys lottien ja suojeluskuntien muodostamassa perheessä oli erittäin keskeinen. Yhdysvaltalainen tutkija Joan W. Scott on tarkastellut sukupuolen (*gender*) ja sukupuolieron (*gender difference*) käsitteitä historian tutkimuksessa. Hänen mukaansa ”sukupuoliero pohjautuu valtaan ja siihen miten käsitykset sukupuolesta ja sukupuolierosta luovat ymmärryksiä ja rakenteistavat sekä konkreettista että symbolista sosiaalisen elämän organisoitumista.” Toisin sanoen Scottin mukaan sukupuolen tuottaminen on ennen kaikkea vallan prosessi. Valta luo käsityksiä sukupuolierosta.¹⁰³

Sukupuolen käsite on käyttökelpoinen ja merkityksellinen työkalu tutkittaessa perherakennelmaa, jonka Lotta Svärd ja suojeluskunnat yhdessä muodostivat. Etenkään suojeluskuntia koskeva aikaisempi tutkimus ei ole tehnyt sukupuolta näkyväksi eikä varsinkaan problematisoinut sukupuolta näissä maanpuolustusjärjestöissä. Naiset ja miehet, ja toisaalta tytöt ja pojat, muodostivat niin selkeät sukupuolidikotomiat suojeluskuntalaisessa perherakennelmasa, että on olennaista tutkia sukupuolen (*gender*) merkitystä sen rakentumisessa ja käytännöissä. Vapaehtoiset maanpuolustusjärjestöt tuottivat ja ylläpitivät sukupuoliero.

Ruotsalaisen historioitsijan Yvonne Hirdmanin mukaan eron tekeminen ja erillään pitäminen on olennainen seikka silloin, kun naiseutta ja mieheyttä jäsennetään symbolisella ja arkikäytännön tasolla. Nainen ja mies mielletään laadullisesti vastakkaisiksi kategorioiksi ja sukupuolen mukainen elämän ja työn jako on keskeistä. Sukupuoliero pohjautuu vahvasti myös hierarkiaan, jossa miehen ymmärretään naisista tärkeämmäksi ja arvokkaammaksi.¹⁰⁴ Hirdmanin kuvailema sukupuoliero oli sisäänrakennettu jo Lotta Svärdin ja suojeluskuntien järjestörakenteeseen ja toimintatapoihin, mutta on olennaista tarkastella lähemmin, miten sukupuoliero tuotettiin ja uusinnettiin suojeluskunta- ja lottaperheessä.

103 Scott 1988, 45; Östman 2000b, 280.

104 Hirdman 1988, 49-55; Hirdman 1990, 75-80.

Sukupuolen käsitteeseen liittyy olennaisesti myös sukupuolijärjestelmä/sukupuolijärjestys (*gender system/gender order*). Sukupuolijärjestelmä tarkoittaa yleisesti hyväksytyjä käsityksiä tai käytäntöjä, joiden perusteella naisten ja miesten erilaiset oikeudet, velvollisuudet ja tehtävät ovat määrättyneet. Liisa Rantalaiho on määritellyt sukupuolijärjestelmän seuraavasti: ”Naiset ja miehet, yhdessä ja erikseen, tuottavat ja uusintavat ihmiselämän kokonaisuutta ja samalla myös sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita sekä omaa itseään ja toinen toisiaan sukupuoliolentoina. Järjestelmä taas on jokin hyvin toimiva kokonaisuus, muttei välttämättä yhtenäinen ja ’hyvässä järjestyksessä’, vaan siihen voi sisältyä monia ristiriitaisuuksia, katkoksia ja eriaikaisuutta.”¹⁰⁵ Myös vapaaehtoiset maanpuolustusjärjestöt rakensivat oman sukupuolijärjestelmänsä.

Sukupuolijärjestelmän käsitettä on arvosteltu liian lukituksi tai staattiseksi eikä järjestelmä ole enää muodikas termi. Sosiologiassa ja kulttuurintutkimuksessa käytetään yleisesti järjestys (*order*) -termiä. Raija Julkusen mukaan järjestelmä yleiskäsitteenä voi viitata sisäisesti strukturoituneeseen kokonaisuuteen, vaikkapa perheeseen.¹⁰⁶ Tällä perusteella suojeluskuntaperhettä tutkiessa voi käyttää myös sukupuolijärjestelmä-nimikettä.

Kuten Scottin määritelmässään tuli jo esille, keskeinen käsite sukupuolierossa on myös valta, jonka ymmärrän erityisesti foucaultlaisesti vuorovaikutussuhteisena prosessina, jossa vallankäyttö ei ole yksisuuntaista vaan rakentuu moneen suuntaan vallitsevien olosuhteiden mukaisesti, myös alhaalta ylöspäin. Se ei ole myöskään yksinomaan alistavaa, vaan ennen kaikkea tuottavaa. Kansalaisia pyritään ohjaamaan normeilla, jotka pakottavat ajattelemaan säädetyin mallin mukaisesti.¹⁰⁷ Tähän liittyen pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: miten valta rakentui suojeluskuntien ja Lotta Svärdin luomassa perherakennelmassa, ja miten valta tuotettiin sen käytännöissä? Käyttivätkö miehet suoraa partiarkaalista

105 Rantalaiho 1994, 10.

106 Julkunen 2010, 18-19.

107 Alhanen 2007, 116-132; Kantola 2010, 84-85.

valtaa? Mikä oli hoivaavan vallan merkitys, joka myös satoi naisia paikkaansa?¹⁰⁸ Millainen oli nuoremman sukupolven valta suojeluskuntaperheessä?

Yhdysvaltainen sosiologi Judith Butler on laajentanut Foucault'n valtakäsitystä koskemaan myös sukupuolta. Hänen mukaansa sukupuolen biologiaa, anatomiaa ja sukupuolieroa tuotetaan vallan järjestelmissä ja käytännöissä. Yksi ilmentymä tästä on Butlerin mukaan pakollinen heteroseksuaalisuus eli heteroseksuaalinen matriisi, joka tuottaa kahdenlaisia ihmisolioita ja poliittisia toimijoita: biologisesti miehisää ruumiita, joilla on seksuaalinen halu naiseen ja miehen sosiaalinen rooli sekä biologisesti naispuolisia ruumiita, joilla on seksuaalinen halu mieheen ja naisen sosiaalinen rooli. Muut identiteetit pyritään tukahduttamaan.¹⁰⁹ Heteroseksuaalisuus etenkin avioliiton ja perheen muodossa liittyy voimakkaasti länsimaisessa tulkinnassa kansakuntaan, sen valtaan, hyvinvointiin ja elossapysymiseen. Poikkeamat tästä, kuten yksinhuoltajaäidit nähdään vaarantavina tekijöinä.¹¹⁰ Oletusarvoisesti suojeluskuntaperhe olikin ennen muuta heteromatriisin tuottamista, ylläpitoa ja uusintamista, mutta on erittäin mielenkiintoista tarkastella, oliko suojeluskuntien ja lottien muodostama perhe heteronormatiivinen, ainoastaan tietynlaista sukupuolieroa ja valtaa noudattava ja ylläpitävä sekä erilaisuudet poissulkeva vai voidaanko sieltä löytää sukupuolikonfliktin mahdollisuus? Voidaanko se mahdollisesti havaita järjestön makrotasolla vai voidaanko se löytää mikrotason arjesta?

Judith Butler on tarkastellut sukupuolta myös tekoina. Hänen mukaansa sukupuoli on identiteetti, joka muotoillaan heiveröisesti ajassa ja joka pannaan alulle ruumiin ulkopuolisessa tilassa tyylitel-

108 Hoivaavan vallan käsitteestä mm. Markkola 2002, 20, 365-366. Markkola on käyttänyt hoivaavan vallan käsitystä tutkiessaan naisten kristillisösoiaalista työtä. Hänen mukaansa hoivaava valta luonnehtii niitä tapoja, joilla keskiluokkaiset naiset pyrkivät elämään uskontoaan ja osoittamaan kristillisen kutsumuksen mukaisesti lähimmäisenrakkautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Hoivaava valta oli prosessi, joka rakentui auttajien ja autettavien kohtaamisissa. Usein todellinen päätöksentekovalta jäi autettaville.

109 Kantola 2010, 86.

110 Richardson 1996, 16-17.

tyjen tekojen sarjana. Sukupuoli on myös performatiivinen suoriutus, jonka toimijat ja yhteisö uskovat. Performatiiviset sukupuolen teot vaativat myös jatkuvaa toistoa.¹¹¹ Myös Joan Scott korostaa sukupuolen esittämisen merkityksiä sosiaalisille suhteille.¹¹² On mielenkiintoista pohtia performatiivisuutta suojeluskuntalaisessa sukupuolijärjestyksessä.

Modernia kansalaisuutta rakennettiin sukupuolittain ja yhteiskuntaluokittain eriyttynä poliittisena järjestelmänä, jonka toteutuminen perustui kansanvalistukselle, kasvatukselle ja opetukselle. Suomalaisen perinteisen sukupuolijärjestyksen on aiemmin tulkittu olleen agraarinen ja homogeeninen. Siinä sukupuolten väliset suhteet perustuivat Irma Sulkusen sanoin ”ykseydelle ja toisistaan erottamattomalle elämänkokonaisuudelle.” Kansallista yhtenäisyyttä, joka oli leimallisesti sukupuoli- ja luokkajakoista, tuotettiin modernisaatioprosessissa aiemman agraarisen yhteyden tilalle. Suomessa nais- ja mieskansalaisuuden – eli kaksijakoisen kansalaisuuden – eriytyminen tapahtui kansanliikkeissä ja järjestöissä, jolloin naiset sijoittuivat oman luokkansa miesten rinnalle naiselliseksi määriteltyyn toimintapiiriin. Naiseuden keskeiseksi mittariksi nousi äitiys, joka Irma Sulkusen mukaan määriteltiin perheissä ja yhteiskunnassa tapahtuvaksi emansipatoriseksi ja uusintavaksi äitiydeksi – yhteiskunnalliseksi äitiydeksi – joka kuului kaikille naisille, mutta jonka tehtävät eriytyivät yhteiskuntaluokittain.¹¹³ Pirjo Markkola lainaten ”modernisoituvassa yhteiskunnassa tieto sukupuolierosta, joka antaa merkityksen miehelle ja naiselle alkoi aiempaa yhtenäisemmällä tavalla koskea kaikkia miehiä ja naisia.”¹¹⁴

Naisen ja etenkin äidin rooli oli hyvin keskeinen 1800–1900-lukujen suomalaisen perheen rakentumisessa, joten oletusarvoisesti lotta- ja suojeluskuntaperhe oli nationalistisen perheideologian mukaisesti äitikeskeinen, erityisesti naisten eli lotta-äitien panok-

111 Butler 2006, 235-236.

112 Scott 1988, 46, 139-163; Östman 2000b, 281-282.

113 Sulkunen 1987, 157-172; Tuomaala 2004, 49.

114 Markkola 2003, 135.

sen varaan rakentuva luomus. Mutta millainen asema ja ”tehtävä” siinä oli miehillä? R.W. Connell on todennut: ”maskuliinisuus ja feminiinisyys ovat luontaisesti käsitteitä, joilla on merkitys suhteessa toisiinsa sosiaalisena rajana ja kulttuurisina vastakohtaisuuksina. Tämä kestää huolimatta rajaamisen muuttuvasta sisällöstä erilaisissa yhteisöissä tai eri aikakausina.”¹¹⁵ Maskuliinisuuksia ja feminiinisyksiä konstruoi erityisesti työelämä sekä siihen liittyvä koti-työ sekä ammattiyhdistys- vapaaehtois- ja harrastustoiminta.¹¹⁶ Jeff Hearn ja David L. Collinson ovat todenneet, että miehiä ja maskuliinisuutta on mielekästä tutkia suhteessa naisiin, lapsiin, nuoriin, toisiin miehiin sekä näiden välisiin valtasuhteisiin.¹¹⁷ Suojeluskuntalaisten ja lottien perherakennelma tarjoaa erinomaisen tutkimuskentän myös feminiinisyys- ja maskuliinisuus- ja niiden välisten suhteiden tutkimiseen.

Etenkään suojeluskuntia ei ole toistaiseksi tutkittu eksplisiittisesti sukupuolinäkökulmasta, vaikka miesten ja maskuliinisuuden historia on noussut esiin 1990-luvulta lähtien myös suomalaisessa ja pohjoismaisessa historian tutkimuksessa.¹¹⁸ Suojeluskuntien tutkimukseen se avaakin aikaisemmasta poikkeavan perspektiivin. Tarkastelen suojeluskuntia sukupuolinäkökulmasta, jossa suojeluskuntamiesten ja -poikien miehisuus ja maskuliinisuus tunnustetaan sukupuolikategoriana. Millaisia, miehiä, isä ja poikia ja millaista miehisyyttä ja maskuliinisuutta vapaaehtoiset maanpuolustusjärjestöt rakensivat, ja miten tämä vaikutti suojeluskuntaperheen dynamiikkaan?

Mitä on maskuliinisuus (*masculinity*) ja mitä miehisuus/mieheys (*manliness*)? Tarkoittavatko ne samaa asiaa, vai onko niillä jotain eroavuuksia? Anders Ahlbäck ja Ville Kivimäki ovat määritelleet tutkimuksessaan näiden käsitteiden eron oivaltavasti: miehisuus/

115 Connell 1995, 44.

116 Connell 1995, 35-39; Jokinen 2003, 13.

117 Hearn & Collinson 1994, 97-98.

118 Sitä ovat tutkineet mm. Juha Siltala, Jonas Liliequist, Ann-Catrin Östman, Andres Ahlbäck, Arto Jokinen, David Tjeder etc.

mieheys (manliness) tarkoittaa ihanteita ja ajatuksia siitä millainen ihanteellisen miehen tulisi olla, kun taas maskuliinisuus (masculinity) tarkoittaa huomattavasti laajempaa kokonaisuutta yhteenkietoutuneita sukupuolittuneita käytäntöjä, sosiaalisia suhteita ja vakiintuneita järjestelyjä.¹¹⁹ Connell on määritellyt maskuliinisuuden seuraavasti: maskuliinisuus on sosiaalinen prosessi ja sen aika- ja paikkasidonnainen tulos. Maskuliinisuus on konfiguraatio (kenttä tai alue), joka pakottaa ja houkuttelee miehiä omaksuma tiettyjä miehisiä määreitä, mutta se ei ole yksittäisen miehen persoonallisuuspieriteiden summa.¹²⁰

Vakiintunut käsitys miestutkimuksessa on, että yhtä tietynlaista maskuliinisuutta ei ole olemassa, vaan puhutaan useista maskuliinisuuksista.¹²¹ Hearn ja Collinson ovat määritelleet: erityiset maskuliinisuudet eivät ole muuttumattomia malleja, vaan enemmänkin yhdistelmiä toiminnoista ja merkeistä. Osa niistä on voimakkaita, osa sattumanvaraisia, niitä esitetään reaktioina ja suhteessa monimutkaisiin materiaalsiin suhteisiin ja emotionaalsiin tarpeisiin. Maskuliinisuudet ovat tiettyjen miesten ideologioita merkkejä miesten sukupuoliluokassa, erityisesti suhteessa lisääntymiseen, laajasti ymmärrettynä.¹²² Suojeluskuntalainen maskuliinisuus oli siis omanlaistaan maskuliinisuutta ja mieheyttä. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on pohtia ennen kaikkea sitä, miten perhe ideologiana ja käytännössä vaikuttivat suojeluskuntalaiseen maskuliinisuuteen. Samalla haluan pohtia perherakennelman kautta myös mahdollista hoivaavaa ja ”pehmeämpää” maskuliinisuutta, jota ei yleensä aivan ensimmäisenä tule liittää suojeluskuntalaiseen maskuliinisuuteen.

119 Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 128.

120 Connell 1995, 67-71; Jokinen 2003, 14.

121 Ks. Esim. Jokinen 2003, 7-21.

122 Hearn & Collinson 1994, 104: ”Particular masculinities are not fixed formulas but rather they are combinations of actions and signs, part powerful, part arbitrary, performed in reaction and relation to complex material relations and emotional demands: these signify that this is man. Masculinities are thus ideological signs of particular men of the gender class of men., particular in relation to reproduction broadly defined.”

teen. Myös homososiaalisuuden¹²³ merkitystä suojeluskuntalaisen maskuliinisuuden yhteydessä on mielenkiintoista pohtia.

Suojeluskuntalaisuuden yhteydessä on kiintoisaa pohtia hegemonista maskuliinisuutta, joka on kriittisen miestutkimuksen ja myös miesten historian tutkimuksen keskeisiä käsitteitä.¹²⁴ Se tarkoittaa normatiivista ja hallitsevaa maskuliinisuutta yhteiskunnassa. Käsitettä on käyttänyt etenkin sen ensimmäisenä lanseerannut R.W. Connell kuvaamaan miesten hallitsevuutta suhteessa naisiin sekä olemassaolevia maskuliinisuuksien välisiä hierarkioita. Hegemoninen maskuliinisuus tuottaa kulttuurisen ihannekuvan, jonka ei silti tarvitse vastata lainkaan miesten enemmistön todellisia ominaisuuksia. Se on kulttuurinen konstruktio, joka pitää yllä miesten valtaa ja jota suuri osa miehistä mielellään tukee.¹²⁵ Hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on sittemmin kritisoitu lukuisissa yhteyksissä. Esimerkiksi Jorma Sipilän mukaan yhteistä vallitsevaa hegemonisen maskuliinisuuden muotoa on mahdoton erottaa, joten on aiheellisempaa puhua useista hegemonisista maskuliinisuuksista, jotka esiintyvät rinnakkain ja limittäin sekä vaihtelevat eri aikakausina ja erilaisissa yhteisöissä.¹²⁶ Sittemmin myös Connell itse on päätenyt samankaltaisiin tulkintoihin Sipilän kanssa.¹²⁷

Sosiologi ja miestutkija Jeff Hearn on vienyt ajatusta edelleen eteenpäin ja kehottaa puhumaan hegemonisen maskuliinisuuden sijaan mieluummin miesten hegemoniasta. Käsite on Hearnin mielestä epäselvä, koska ei pystytä selvittämään, mitä oikeastaan pidetään hegemonisena maskuliinisuutena. Hegemonian käsite Grams-

123 Miehet esittävät miestä toisille miehille ja kaipaavat näiden kunnioitusta. Homososiaalisuus näkyy miehistä toveruutta julistavissa yhteenliittymissä, jätkäsakeissa, herrakerhoissa jne. Jokinen 2003, 15-16.

124 ”Hegemonisen maskuliinisuuden” käsitteen toivat tieteelliseen keskusteluun ensimmäisinä R.W. Connell teoksessa *Which Way is Up*, London/Boston 1983 sekä Tim Carrigan, Bob Connell ja John Lee, artikkelissaan *Toward a New Sociology of Masculinity*. *Theory and Society* 14 (1985), 551-604.

125 Donaldson 1993; 643-657.

126 Sipilä 1994, 27-29.

127 Connell 1995, 77-78, 225-243.

cin määrittelemänä alkuperäisessä merkityksessään¹²⁸ on käyttökelpoinen analysoitaessa miehiä kriittisesti, mutta sen fokusointi ”epämääräiseen” maskuliinisuuteen on liian kapea. Sen sijaan puhuttaessa miesten hegemoniasta, voidaan ymmärtää miehet sekä sukupuolijärjestelmän muovaamana sosiaalisena kategoriana, hallitsevana kollektiivina, että sosiaalisten käytäntöjen yksittäisinä edustajina.¹²⁹

Connell itse vastaa samaansa kritiikkiin laveasti vuonna 2005 ilmestyneessä artikkelissaan. Hänen mukaansa hegemonisen maskuliinisuuden käsite vaatii uudelleenmuotoilua, mutta on edelleen olennainen gendertutkimuksessa. Esimerkiksi hegemonisen maskuliinisuuden tutkimus tarvitsee edelleen lähempää tarkastelua suhteessa naisten käytäntöihin ja maskuliinisuuksien ja feminiinisyysien väliseen historialliseen vuorovaikutukseen. Samoin Connell korostaa paikallisten ja alueellisten hegemonisten maskuliinisuuksien osuutta ja omaleimaisuutta. Liian usein oletetaan mallin olevan suoraviivainen ylhäältä alaspäin tuleva maskuliinisuuden valtakuvio.¹³⁰

R. W. Connellin ja Mike Donalsonin mukaan hegemonisen maskuliinisuuden julkiset kasvot ovat seikka, joka ylläpitää miesten valtaa ja jota useimmat miehet ovat valmiita tukemaan, koska he hyötyvät siitä ja saavuttavat mahdollisesti myös itse valtaa.¹³¹ Suojeluskuntaperheessä näyttäytyivät hegemoniseen maskuliinisuuteen yleensä liitetyt miehenä olemisen tavat suhteessa naisiin ja lapsiin ja myös Hearnin esiintuoma näkökulma siitä, miten naiset voivat tukea tai toisaalta pitää toissijaisena tiettyjä miehenä olemisen ta-

128 Gramsci kuvaa hegemonian käsitteellä yhteiskunnallisen vallan moniulotteista ja laaja-alaista luonnetta. Hegemonia syntyy erilaisten ryhmittymien yhteenliittymästä. Johtava ryhmä luopuu osasta omia pyrkimyksiään ja etujaan johtaakseen ja hallitakseen muita yhteiskunnallisia ryhmiä esimerkiksi kansallisen projektin nimissä. Johtoasema ja valta kuitenkin liukuvat ryhmältä toiselle tilanteen mukaan.

129 Hearn 2004, 58-59.

130 Connell & Messerschmidt 2005, 848-850.

131 Donalson 1993, 646; Connell 1995, 67-86.

poja.¹³² Pyrkikö suojeluskuntalaisuus hegemoniseen maskuliinisuuteen makro- ja mikrotasolla ja miten? Millaista siinä tapauksessa oli tämä hegemoninen suojeluskuntalainen maskuliinisuus?

Sukupolvi

Suojeluskunta- ja lottaperhe oli paitsi sukupuolitettu, myös sukupolvitettu kokonaisuus. *Sukupolvi* onkin tutkimukseni kolmas keskeinen käsite. Järjestötasolla suojeluskuntaperheeseen kuului selkeästi kaksi sukupolvea eli aikuiset lotat ja suojeluskuntalaiset sekä nuoret pikkulotat ja suojeluskuntapojat. Ainakin mentaalaisella tasolla aikuisten lottien ja suojeluskuntalaisten vanhemmista muodostunut ”vapaussotasukupolvi”¹³³ vaikutti myös järjestökokonaisuuden taustalla. Konkreettisella perhetasolla sukupolvia oli mukana vielä useampikin, esimerkiksi lottien kannattajajäsenenä saattoi olla vanhuksia ja pieniä lapsia, jotka eivät koskaan varsinaisesti osallistuneet järjestöjen toimintaan.

Sukupolvi tarkoittaa perinteisesti ymmärretyssä merkityksessään saman perheen ja suvun sisäistä, suvun ketjun lenkkeihin perustuvaa vanhemmat-lapset jatkumoa. Sukupolvi -käsite biologisessa merkityksessään edellyttää perheen perustamista, jossa peräkkäisten perhesukupolvien ero on yleensä noin 30 vuotta. Suvun ja perheen näkökulmasta kaikki vanhempien lapset kuuluvat samaan, heitä seuraavaan sukupolveen, ja taas kaikki heidän lapsensa samaan, seuraavaan sukupolveen.¹³⁴

Pierre Bordieun pääoman periytyminen teorian mukaan vanhemmilla on ratkaiseva merkitys lapsen sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kannalta. Usein tämä näkyy selvemmin kun tarkastelee useampaa kuin kahta sukupolvea: luokkarakenne, kasvatus ja tietysti myös perinnölliset tekijät ovat juuri sukujen reproduktion kautta yhteiskunnan jähmettävää ainesta. Lapset perivät

132 Hearn 2004, 61.

133 Tästä suomalaisessa historian tutkimuksessa käytetystä poliittisesta sukupolvesta lisää Vares & Soikkanen 1998, 45-48.

134 Virtanen 2005, 197-198.

vanhemmiltaan paitsi omaisuutta, ennen kaikkea sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja.¹³⁵

Sukupolvella on myös toinen keskeinen merkitys. Saksalainen sosiologi Karl Mannheim esitteli jo 1920-luvulla sosiaalisen ja yhteiskunnallisen sukupolven käsitteen, jota on sittemmin käytetty ja tulkittu useissa sosiologisissa ja historiallisissa tutkimuksissa myös Suomessa.¹³⁶ Mannheimin mukaan sukupolvet syntyvät yhteiskuntatason samanikäisistä ikäpolvista eli kohorteista silloin, kun niitä yhdistää voimakas avainkokemus.¹³⁷ Matti Virtasen mukaan erilaisten sukupolvikäsitteiden tärkeimmäksi eroksi on pelkistettävissä kaksi seikkaa: suvun polvien välisen suhteen laatu (vanhemmat-lapset) sekä polvien ajallinen etäisyys (20–40) vuotta ovat ennalta määrättyjä, mutta yhteiskunnan polvissa näin ei ole. Yhteiskunnan sukupolvet ovat eri-ikäisiä, mutta niiden ajallinen etäisyys ei ennalta ole sidottu mihinkään.¹³⁸ Suvun ja yhteiskunnan sukupolvet ovat erillisiä, koska suku ja yhteiskunta rakentuvat sosiaalisina muodostumina eri pohjalta, mutta samalla suvun ja yhteiskunnan sukupolvet ovat ihmisten elämässä rinnakkain ja lomittain. Modernissa yhteiskunnassa suku ja perhe eivät enää ohjaa ihmisten elämää keskeisenä traditiona. Vaikka he eivät siitä kokonaan irtoakaan, heillä on myös muita yhteiskunnallisia intressiyhteisöjä, joiden traditioihin heistä tulee lenkkejä.¹³⁹

Tulkinnassaan Mannheim erottaa yhteiskunnallisen sukupolven käsitteessään kolme tasoa, ”samanikäisten sukupolven, kokemuk-

135 Roos & Rotkirch 1997, 10.

136 Esim. Tuominen 1991; Vares & Soikkanen 1998; Purhonen et al. 2008.

137 Avainkokemus-käsitettä käyttää Matti Virtanen, joka hyödyntää Mannheimin tulkintaa väitöskirjassaan Fennomanian perilliset. Alun perin käsite löytyy Timo Soikkasen ja Vesa Vareksen artikkelista Sukupolvi selittäjänä Suomen historiassa (HAik 1/98). Mannheim itse käyttää käsitteitä Erfahrung tai Erste Ehrfarung.

138 Virtanen 2001, 20.

139 Virtanen 2001, 21-22.

sellisen sukupolven ja mobilisoituneen sukupolven (fraktio)¹⁴⁰ Samanikäiset ihmiset muodostavat yhteiskuntatason tilastollisen sukupolven. Mannheimin ja Virtasen mukaan pelkkä samanikäisyys ei kuitenkaan luo yhteenkuuluvuutta ikäpolven keskuuteen, vaan sen tekee yhdessä koettu ja eletty avainkokemus, joka tekee siitä kokemuksellisen sukupolven. Tällainen avainkokemus on yleensä jokin suuri murros, esimerkiksi sota tai lama. Erityisen merkittävä tuo sukupolvikokemus on Mannheimin mukaan niille, jotka ovat aikuistumisensa herkässä vaiheessa eli noin 17-vuotiaita. Yhteiset kokemukset muokkaavat sukupolven mieltymyksiä ja käyttäytymistä samaan suuntaan.¹⁴¹ Kuitenkin vasta sukupolven mobilisoituminen tuottaa poliittisia liikkeitä, joissa tietoisesti järjestäytytään ajamaan ja edistämään yhteisiä päämääriä. Mobilisoituneen sukupolven mobilisaation lähde on nuoruuden aikainen erityinen yhteiskunnallinen avainkokemus.¹⁴²

Mannheimin mukaan sukupolven sisäiset jaot ovat vähintään yhtä tärkeitä kuin polvien väliset erot ja mobilisoitunut sukupolvi jakaantuukin usein keskenään kilpaileviin fraktioihin. Ne synnyttää yleensä vetovoimainen tunnus ja perusidea, joiden ympärille samanikäiset alkavat kokoontua ja joiden koetaan eniten vastaavan heidän sukupolvikokemustaan. Erityisen voimakkaaksi sen kokee fraktioiden keskiöön syntyvä ydinryhmä. Mobilisoituneen sukupolven fraktiot tulkitsevat saman avainkokemuksen tavoilla, jotka poikkeavat toisistaan ja ovat usein toisilleen vihamielisiä. Ne ovat kuitenkin sidoksissa toisiinsa ja ymmärtävät keitä ”me” ja ”he”

140 Käsitteet ovat Matti Virtasen suomennoksia alkuperäistermeistä *Generationslagerung* (generational location), *Generationenzusammenhang* (generation as an actuality) ja *Generationseinheit* (generation unit). J. P. Roosin mukaan (2005) suomennookset ovat hieman harhaanjohtavia. Samanikäisten sukupolvi on Roosin mukaan mieluummin ”sukupolvikerrostuma” eikä Mannheimin ”sukupolviyhteys” ole aivan sama kuin kokemuksellinen tai aktualisoitunut sukupolvi. Ongelmallisimpana Roos pitää fraktio-termiä, joka ei hänen mukaansa ole synonyymi Mannheimin ”sukupolviyksikölle.” Roos 2005, 214-215.

141 Virtanen 2001, 22-23, 36; Edmunds & Turner 2002, 46-48.

142 Ei tarkoita pelkästään puoluepoliittisia.

ovat, mihin erot pohjautuvat ja mistä taistellaan. Virtanen mainitsee esimerkkinä Suomen vuoden 1918 sukupolven, jota yhdisti loppuun saakka syvä keskinäinen epäluottamus.¹⁴³ Tutkimuksessani tarkastelen löytyikö näitä fraktioita suojeluskunta- ja lottaperheestä.

Jossakin vaiheessa fraktio kuitenkin kiinnittyy sitä laajempaan poliittiseen traditioon. Kullekin ajanjaksolle tyypillisen mentaliteetin tai ajan hengen lähde on jokin vahva traditio. Sen varsinainen kantaja on sukupolvifraktio, jonka sopivat olosuhteet ovat tuoneet esiin ja joka on kyennyt antamaan traditiolle tuoreen ja sopivan tulkinnan. Poliittisten traditioiden näkökulmasta Virtanen nostaakin esille merkittävän käsitteen, ”avaintapahtuman”. Jos ikäpolven maailmankuvan muutoksessa olennaisen käännekohdan luo avainkokemus, niin vastaavalla paikalla tradition muuttumisessa on avaintapahtuma. Koko yhteiskuntaa koskeva iso murros, kuten sota, on kaikille aikalaisille ja kaikille sen poliittisille traditioille avaintapahtuma. Se on tapahtumana kaikille ryhmille sama, mutta se koetaan ajallisesti eri positioista.¹⁴⁴ Mitkä ja miten avaintapahtumat vaikuttivat eri lotta- ja suojeluskuntasukupolviin?

Suojeluskuntaperheen yhteydessä sukupolvesta voidaan puhua sen perinteisessä merkityksessä, etenkin kun puhutaan konkreettisesti mikrotasosta. Äidit ja isät kuuluivat aikuisjärjestöihin ja heidän lapsensa, seuraava sukupolvi, lapsi- ja nuorisojärjestöihin. Kyseessä olivat perheen sisäiset sukupolvet.¹⁴⁵ Kuitenkin ymmärrettävässä suojeluskunta- ja lottaperhe metaforisesti, sen sukupolvissa kyse on myös käsitteen sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta. Näitten käsitteiden avulla voi myös erottaa useitakin eri suojeluskunta- ja lottasukupolvia.

J. P. Roos on suomalaisten elämäkertoja koskevassa tutkimuksessa jakanut tutkimushetkellä eläneet sukupolvet eri ryhmiin. 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä syntyneet muodostavat sotien ja pulan sukupolven. Heidän elämänsä leimaavat sodat, sairaudet, puute ja ennen kaikkea jatkuva työnteko

143 Virtanen 2001, 22-27.

144 Virtanen 2001, 30-35.

145 Kertzer 1983, 135-137.

ankarissa olosuhteissa. Seuraava sukupolvi kuuluu jo sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolveen. Tämän sukupolven elämää leimasi dramaattinen kahtiajako. Nuoruudessa koettiin hätää ja puutetta, mutta sodan jälkeen alkoi rakentamisen ja vaurastumisen aika.¹⁴⁶

Roosin sukupolvimalli on havaittavissa myös lotta- ja suojeluskuntaperheen sukupolvissa. 1930- ja 1940-lukujen aikuiset lotat ja suojeluskuntalaiset kuuluivat selkeästi sotien ja pulan sukupolveen, kun sen sijaan pikkulotat ja suojeluskuntapojat edustivat suurelta osin jo sodanjälkeisen nousun ja jälleenrakennuksen sukupolvea. Tämä seikka on vaikuttanut erityisesti siihen, miten tutkimukseen haastatteleman henkilöt ovat muistaneet ja tulkinneet menneisyytään.

Menetelmät, aineistot ja rakenne

Mikrohistoriallinen lähestymistapa ja sen käyttämät menetelmät ovat olennainen osa työtäni, koska tarkastelen Lotta Svärd- ja suojeluskuntaperhettä myös pienessä, erityisessä ja paikallisessa kontekstissa. Järjestöjen vaikutus maaseutuyhteisöön on mielestäni juuri sellainen tutkimuskysymys, jossa mittakaavaa pienentämällä ja katsetta tarkentamalla voidaan havaita ja eritellä sellaista tietoa, jota suuressa mittakaavassa esimerkiksi koko yhteiskunnan laajuisesti ei voida havaita eikä todentaa.¹⁴⁷ Mikrotason tutkimus mahdollistaa konkreettisuuden, jossa voidaan löytää asiayhteyksiä tai historian ja yhteiskunnan tasojen kohtaamisia, joita mikään teoria ole vielä tunnistanut. Tämä ei kuitenkaan merkitse tapahtumien tai tapahtumakulkujen irrallisuutta, vaan saattaa sisältää lupauksen suurempia kokonaisuuksia koskevista yleistyksistä.¹⁴⁸ Tarkastelen makrotasoisten yhteiskunnallisten prosessien – erityisesti suoje-

146 Roos 1987, 51-54; Korkiakangas 1996.

147 Levi 1991, 95-98; Alapuro 1994, 315-318.

148 Peltonen 1999, 38-39.

luskuntaperheen ihanteen toteutumista – mikrotasolla, koska myös paikallisyhteisö itsessään on yhteiskunnallisten prosessien tapahtumapaikka. Mikro- ja makrotaso selittävät näin toisiaan, eivätkä ole toistensa vastakohtia.¹⁴⁹ Tutkimuksessa yhdistyvät paikallinen (mikro), maakunnallinen (meso) ja valtakunnallinen (makro) taso. Työssä olen käyttänyt kaikilla eri tasoilla syntynyttä lähdeaineistoa ja eri tasoja koskevaa tutkimuskirjallisuutta, joten tarkoitus on luoda näiden sekä teoreettisemmän tulkinnan avulla kokonaiskuva suojeluskuntaperheen vaiheista kokonaisuudessaan, eikä pitäytyä pelkästään mikrotasolla eli Jurvassa.

Mikrohistoriallisesti tunnusomaista tutkimusotetta käytän siinäkin mielessä, etten edes yritä kuvitella valitsemani paikkakunnan ja yhteisön olevan jotenkin tyypillinen. Tämä osa mikrohistoriasta on juuri se, johon ulkopuolelta kohdistettu kritiikki on usein kohdistunut. Natalie Zemon Davisin mukaan mikrohistoria voi olla avain tiettyyn aikakauteen, olematta kuitenkaan edustava, koska se pyrkii ennen muuta ”kuvaavuuteen”. Mikrohistorian on toimittava vuorovaikutuksessa makrohistorian kanssa, mutta ei tarvitse olla pelkästään pala makrohistoriaa. Mikrohistoria itsessään voi tuottaa myös toisenlaista tietoa ja paljastaa usein myös laajempia, makrotasoaikin koskettavia ilmiöitä.¹⁵⁰

Mikrohistorioitsijat ovat tutkineet paljon poikkeuksellisia tapahtumia, yhteisöjä tai yksilöitä. Tähän on usein vaikuttanut se, että varsinkin tutkimussuuntauksen uranuurtajien työt ovat keskittyneet pääosin 1500–1700-luvuille, jolloin mikrohistoriaan on jäänyt jälkiä ainoastaan poikkeusyksilöistä ja marginaalisista ryhmisistä. Näkökulman kautta pyritään kertomaan aikakauden elämästä ja ihmisistä, erityisesti yhteisöissä havaitsemattomien itsestäänselvyksien kautta.¹⁵¹ Tutkiessani Lotta Svärdiä Jurvassa en kuvittelekaan tutkivani mitään poikkeuksellista, vaan pikemminkin toteutan Giovanni Levin ajatusta siitä, että pienessä ja vaatimattomassakin

149 Kettunen 1988, 47-48.

150 Zemon Davis 1997, 12-15; Fingerroos & Haanpää 2006, 31.

151 Ollila 1995, 8-9; Peltonen 1999, 62-63.

tapahtuu merkittäviä asioita silloin, kun pinnalla ei näytä tapahtuvan yhtään mitään.¹⁵²

Pelkät kirjalliset arkistolähteet eivät yleensä riitä tutkittaessa niin sanottujen tavallisten ihmisten historiaa, koska heidän henkilökohtaisesta toiminnastaan ei useinkaan ole jäänyt kirjallista materiaalia. Mikrohistorialliselle tutkimukselle tavanomaista on muistitiedon käyttäminen ja myös arvostaminen lähdeaineistona.¹⁵³ Tässä tutkimuksessa muistitietoaineisto, erityisesti haastattelut nousevat merkittäväksi osaksi työni lähdemateriaalia. Kansanperinteessä haastattelut ovat tavanomaista lähdemateriaalia, mutta historian-tutkimuksessa muistitiedon käyttöön suhtaduttiin pitkään melko skeptisesti, sillä menetelmän ei aina katsottu kestävän lähdekriittistä tarkastelua. Suhtautuminen on kuitenkin muuttunut 1980-luvulta lähtien suullisen historian (oral history), muistitietotutkimuksen ja mikrohistorian suosion nousun myötä, jolloin haastattelujen käyttö on alettu nähdä uutena mahdollisuutena myös historian-tutkimukselle.¹⁵⁴

Enää ei ole pohdittu niinkään inhimillisen muistin epäluotettavuutta kuin sitä, miksi menneisyyteen liittyviä asioita ja tapahtumia muistellaan ja muistetaan juuri tietyllä tavalla.¹⁵⁵ Muistaminenhan ei siis ole objektiivisesti ”totta”, sillä menneisyyden rekonstruointi muistamisen avulla on mahdotonta, eikä se siis mahdu ajatukseen ”objektiivisesta historian-tutkimuksesta”. Muistitietotutkimuksen tuottamat aineistot ovat aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulosta. Haastattelijan on tärkeä asettaa ensisijaiseksi se mitä haastateltava haluaa kertoa, eikä sitä mitä hän itse haluaa kuulla. Alessandro Portellin mukaan historian-tutkijoiden tulisikin hyväksyä tämä eikä pyrkiä neutraaliuteen, joka ei ole edes mahdollista.¹⁵⁶

152 Levi 1992, 23.

153 Fingerroos & Haanpää 2006, 31-32.

154 Esim. Thompson 1982; Vansina 1985; Graae ja Hietala 1994; Virrankoski 1994; The Oral History Reader 1998; Kalela 2006.

155 Esim. Ukkonen 2000, 240.

156 Portelli 2006, 60-61.

Suomalaista metsätyökulttuuria tutkineen Jyrki Pöysän mukaan ajallisesti etäisten tapahtumien mieleen palauttamiseen ja kertamiseen vaikuttavat yhtäältä unohtaminen ja toisaalta asian toistuva muisteleminen. Omaksi kokemukseksi esitetty muisto voikin olla vaikkapa lähipiirin ihmiselle tapahtunutta. Muistelua ei siksi saisi-kaan koskaan irrottaa muistelijasta, vaan sen pitää olla osa tutkimuskohdetta, ei jotakin, joka vain tuo kohteen tutkijan ulottuville tai tarjoaa mahdollisuuden elävöittää muunlaisesta aineistosta hankittua ”oikeaa” tai ”luotettavaa” tietoa.¹⁵⁷ Itse pidän muistitiedon käyttöä sen rajoitteista huolimatta usein käytännössä ainoana mahdollisuutena tutkia tavallisten ihmisten historiaa.

Haastattelumateriaalin olen pääasiallisesti koonnut itse. Tutkimustani varten olen haastatellut 24 entistä jurvalaista lottaa tai pikkulottaa sekä kahta entistä sotilaspoikaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluissa. Entisiä suojeluskuntalaisia en löytänyt haastateltaviksi. Nauhoitetut haastattelut olen tehnyt haastateltavien kotona vuosien 1996–2009 aikana. Haastattelut ovat keskittyneet erityisesti lottien toimintaan ja henkilöiden omakohtaisiin kokemuksiin Lotta Svärd-järjestössä, mutta kysymykset ovat koskettelleet henkilökohtaisemmin myös haastateltavan omaa elämäntulkua. Toisaalta haastattelujen avulla olen luonut ajankuvaa siitä paikallisyhteisöstä, jossa tutkittavat ilmiöt ovat tapahtuneet.¹⁵⁸ Käytän tutkimuksessani haastateltujen tai heidän lähiomaistensa luvalla oikeita nimiä.

Tekemieni haastattelujen lisäksi olen saanut käyttööni paikallisen museonhoitajan lottanäyttelyyn 1990-luvun alussa tekemiä haastatteluja.¹⁵⁹ Tutkimustani varten olen haastatellut myös muutamia paikkakuntalaisia miehiä, mutta pääosin työekonomisista syistä nämä haastattelut on tehty kirjehaastatteluina. Lisäksi olen tehnyt 2000-luvun alussa jurvalaisten laajoja lomakehaastatteluja, joita

157 Pöysä 1997, 50-51; Ukkonen 2000, 92.

158 Haastattelut tehtiin pääosin alun 1990-luvun loppupuolella lisen-
siantitutkimustani varten. Haastateltavieni ikäjakama vaihteli tuolloin
73–79 vuoden välillä.

159 Museonhoitaja Airi Vainionpään tekemät haastattelut ovat Jurva-Seuran
museon kokoelmissa.

kertyi kaikkiaan 25 kappaletta. Haastatteluihin oli mahdollisuus vastata omalla nimellä tai nimettömänä. Lisäksi olen käyttänyt Etelä-Pohjanmaata koskevissa suojeluskunta- ja lottahistoriikeissä sellaisenaan julkaistua haastattelumateriaalia.

Taina Ukkosen osuvan kiteytyksen mukaan elämänvaiheiden ja kokemusten muistelussa on kyse sekä menneisyyden mieleen palauttamisesta että tulkinnasta ja samalla sen uudelleen jäsentämisestä, tietyin osin jopa sen muuttamisesta.¹⁶⁰ Haastattelemanin lotat ovat siis iäkkäitä naisia, ja tapahtumista, joita haastatteluissa muistellaan, on kulunut vuosikymmeniä, joten pelkästään ajallinen ulottuvuus muisteltavaan ajanjaksoon on pitkä. Ihmisen muistikuville on tyypillistä, että myöhemmät elämänvaiheet ja myös myöhempi tieto eleyistä tapahtumista sekoittuvat varhaisempiin elämyksiin, joita tulkitaan myöhemmän kokemuksen valossa.¹⁶¹

Naisten sota-aikaisia kokemuksia tutkineen Eeva Peltosen mukaan Lotta Svärdissä toimineiden naisten selviytymistarinat saattoivat myös rakentua järjestön piirissä omaksutun ja siellä ylläpidetyn tulkinnan varaan.¹⁶² Tämä pätee erittäin hyvin lottahaastatteluihin. Ensinnäkin oli erittäin vaikea saada haastateltavia muistelemaan sotaa edeltävää lottatoimintaa. Joillakin haastatelluilla ei toki ollutkaan lottakokemusta tältä ajalta, mutta tämä johtunee siitä, että sota oli dramaattisin kokemus näiden maaseudun naisten elämänhistoriassa, joten sotakokemus dominoi heidän muistikuviaan. Vielä selvemmin myöhemmät kokemukset peilautuvat ”vaikenemisen vuosien” näkymisenä lottien haastatteluissa. Monet olivat vuosikymmeniä vaienneet joskus traumaattisistakin kokemuksistaan ja kertoivat lottakokemuksistaan nyt ensimmäisiä kertoja elämässään. Siksi haastattelutilanteet olivat joskus varsin tunnepitoisia ja haastateltavat kokivat muistelun jopa terapeuttisena.¹⁶³ Sodan jälkeisinä vuosikymmeninä lotista ei joko puhuttu julkisuudessa juuri lain-

160 Ukkonen 2000, 11.

161 Elder 1981; Virrankoski 1994, 25; Korkiakangas 1996, 50-51.

162 Peltonen 1993, 68.

163 Esim. Bornat 1989, 16-24.

kaan tai julkinen puhe oli lähinnä negatiivista.¹⁶⁴ Tämä muisto ja siihen liittyvät historiantulkinnat toivat voimakkaan tarpeen puolustella lottien työtä ja toiminnan kunniallisuutta, vaikka verrattuna 1970-luvulla tehtyihin haastatteluihin tarve ”pyhittää sotien perintö”, onkin jo jonkin verran naisten työpanoksen julkisen arvostuksen ja lottien ”kunnianpalautuksen” myötä 1990-luvulla laantunut.¹⁶⁵ Mielenkiintoista on havaita myös sukupuolinäkökulma muistamiseen. Anni Vilkkko on todennut, että naisten ja miesten tavat kertoa menneisyydestään poikkeavat toisistaan. Naiset puhuvat enemmän itsestään suhteessa muihin, kun taas miehet puhuvat itsestään minä-muodossa, aktiivisena toimijana.¹⁶⁶

Persoonallisten kokemuksiensa lisäksi haastattelemani henkilöt jakavat samalla paikkakunnalla eläneinä ja samassa järjestössä toimineina samantyyppisiä kokemuksia. Lisäksi haastatellut ovat varsin samanikäisiä, joten he jakavat erityisen sukupolvikokemuksen ja muodostavat näin myös eräänlaisen omaelämäkerrallisen yhteisön.

Haastattelumateriaalin lisäksi olen käyttänyt Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöjen valtakunnantason arkistomateriaalia sekä keskeistä paikallishistoriallista arkistomateriaalia. Valtakunnantason arkistomateriaali on säilynyt melko hyvin ainakin virallisempien paperien osalta. Piirien ja paikallisosastojen arkistoissa asiakirjoja on sen sijaan säilynyt melko epätasaisesti, johtuen todennäköisesti siitä, että arkistoja hävitettiin järjestön lakkauttamisen jälkeen. Etelä-Pohjanmaan lotta- ja suojeluskuntapiirien arkistomateriaalia on Sota-arkiston kokoelmissa melko vähän. Seinäjoen Lotta- ja Suojeluskuntamuseon arkistossa säilytetään suurinta osaa piirien arkistomateriaalista, joka tosin on osittain edelleen järjestämätöntä.

164 Esim. Ojala 1993; Kinnunen 2006, 178-187.

165 Peltonen 1993, 69-70. Vertailuaineistona omille haastatteluilleni olen saanut käyttööni ilmajokelaisen entisen lotan Sipi Tiluksen 1970- ja 1980-luvuilla tekemiä muutamia haastatteluja eteläpohjalaisista lotista. Näissä haastatteluissa puolustelu ja ”pyhittämisen” tarve tulevat selkeämmin esille. Näitä haastatteluja en ole kuitenkaan käyttänyt tässä tutkimuksessa lähde-materiaalina.

166 Vilkkko 1997, 67-71.

Lisäksi olen käyttänyt suojeluskunta- ja lottajärjestön omia lehtiä, *Lotta Svärdiä*, *Hakkapeliitta*, *Pikkulotta-Lottatyttö* sekä *Sotilaspoika*-lehtiä ja muita järjestön omia julkaisuja erityisesti hahmottamaan ylätason lotta- ja suojeluskuntaperheen ihanteen julkista ilmiä.

Suojeluskunnan paikallisosaston arkiston ohella Jurvan Lotta Svärdin arkisto on keskeisin käyttämistäni arkistoaineistoista. Arkistoa oli piiloteltu kunnassa vuosikymmenien ajan. Värikkäiden vaiheiden jälkeen se oli päätynyt paikkakunnan museoon, jossa sitä paikallisosaston viimeisen sihteerin toivomuksesta on edelleen säilytetty. Pääsin järjestämään tämän arkiston 1990-luvun loppupuolella, ja varsin hyvin säilynyt kokonaisuus sai minut keskittämään tutkimukseni Jurvaan. Erityisen tärkeä on jäsenluettelo, jossa on tiedot 439:stä lottiin kuuluneesta naisesta. Luettelo tosin on tehty todennäköisesti vasta 1930-luvun lopulla siihen silloin kuuluneiden naisten tietojen perusteella, koska esimerkiksi paikkakunnalta vuosikymmenen alussa muualle muuttaneiden perustajajäsenten tiedot puuttuvat jäsenluettelosta ja 1930-luvulla naimisiin menneet naiset esiintyvät luettelossa miehensä sukunimellä, vaikka liittymisvuonna ovat olleet vielä naimattomia.¹⁶⁷ Juuri jäsentiedot olivat materiaalia, jota sodan jälkeen tuhottiin kaikkein eniten, eikä niitä ole läheskään jokaiselta paikkakunnalta saatavissa. Jäsenluettelo on ensiarvoisen tärkeä luotaessa kuvaa rivilottiin kuuluneista naisista.

Jurva osoittautui lopulta melko haasteelliseksi tutkimuspaikkakunnaksi, sillä kokoavaa paikallishistoriaa ei ole kirjoitettu ja monet perustiedot olivat varsin hajallaan Etelä-Pohjanmaata koskevassa tutkimuskirjallisuudessa. Paikkakunnalla ei myöskään tutkimusajankohtana ilmestynyt vielä paikallislehtiä, joten uutisointia syrjäiseltä paikkakunnalta löytyi vain vähän maakunnallisesta lehdistöstä. Toisaalta Jurva on synnyinkuntani ja entinen kotipaikkakuntani, joten se saattoi olla etu muistitiedon keräämisessä. Haastatteluita tehtäessä tavallaan yhteisön sisältä tulevan haastattelijan oli ehkä helpompi saavuttaa haastateltavien luottamus kuin täysin ulkopuolisen tutkijan.

167 Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1925–1944. JSA.

Niin käyttämäni paikallistason aineisto kuin valtakunnantasonkin aineisto painottuu enemmän lottiin kuin suojeluskuntiin. Tämä johtuu Jurvan osalta käytännön syistä, sillä lottien ja pikkulottien arkistomateriaali oli huomattavasti paremmin säilynyt kuin suojeluskuntien materiaali. Samoin haastateltaviksi oli helpompi löytää vielä elossa olevia lottia kuin suojeluskuntalaisia. Toisaalta tämä mahdollinen vääristymä ei mielestäni haittaa, sillä Suojeluskuntaperhe oli ennen muuta naisten eli lottien varaan perustuva ja erityisesti heihin nojaava konstruktio, joten on oikeutettuakin nostaa heidän osuutensa erityisesti esille.

Tutkimukseni rakenne on temaattis-kronologinen ja käsittelen Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöjä koko niiden elinkaaren ajalta. Olen jakanut suojeluskuntaperheen tarkastelun kolmeen vaiheeseen, karkeasti ottaen jokaisen vaiheen eri vuosikymmenelle. Työssä kulkee rinnakkain mikro- ja makrotaso. Toisaalta tarkastelen, miten kunkin vaiheen perheideologia tuotettiin ja pyrittiin toteuttamaan valtakunnallisella tasolla, ja toisaalta yksittäisten tapausten ja paikallisjärjestötason kautta tutkin, mitä lotta- ja suojeluskuntaperhe kulloinkin tarkoitti ja määrittyi mikrotasolla.

1920-luvulla suojeluskuntien ja Lotta Svärdin voi luonnehtia olleen eräänlainen lapseton nuoripari, joka oli vasta kehittelemässä ja suunnittelemassa perheideaansa. Tarkoituksena on tarkastella lotta- ja suojeluskuntaperheen muodostumisen ensimmäistä vaihetta, joka oli naisen ja miehen muodostama pari/pariskunta. Lähdän avaamaan vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen sukupuolijärjestyksen muotoutumista erityisesti eteläpohjalaisen maaseutuyhteisön eli tutkimuspaikkakuntani Jurvan kontekstissa. Olen katsonut tarpeelliseksi kontekstoida Jurvaa myös omaan maakuntaansa, Etelä-Pohjanmaahan ja tuoda esille toisaalta yhtäläisyyksiä ja toisaalta eroja. Työssä on käsitelty jonkin verran myös maakuntatason, Etelä-Pohjanmaan suojeluskunta- ja lottatoiminnan vaiheita ja maakunnan yhteiskunnallisia olosuhteita. Selvitän, miten suojeluskuntaparin varaan rakentunut lotta- ja suojeluskuntajärjestöjen sukupuolijärjestys syntyi, näkyi ja muotoutui paikallistasolla 1920-luvulla. Tämän ymmärtämiseksi kuvaan jurvalaista yhteisöä ja sen eri

ulottuvuuksia. Tarkastelen myös jurvalaisten osuutta sisällissodan aikana sekä suojeluskunta- ja lottatoiminnan alkuvaiheita paikkakunnalla. Pariskunnat, jotka esittelen, havainnollistavat vapaaehtoisen maanpuolustusaatteen etenemistä sisällissodan jälkeisessä Suomessa. Viimeiset alaluvut pyrkivät luomaan yleistetyimmälle ja teoreettisemmalle tasolle päätyvän analyysin suojeluskuntaperheen aiheista ja siitä, millainen oli pariajatteluun nojaava suojeluskuntien ja Lotta Svärdin sukupuolijärjestys 1920-luvulla.

1930-luvulla syntyivät järjestöjen nuoriso-osastot, mutta niiden muotoutumisessa meni aikaa. Voidaan puhua eräänlaisesta ”lapsiperhevaiheesta”. Lotista tuli äitejä ja suojeluskuntalaisista isä, myös sukupuolijärjestys suojeluskuntaperheessä oli muuttumassa. Kolmannessa vaiheessa, jonka muodosti sotien aika eli vuodet 1939–1944, järjestöt olivat jo kypsiä, toiminta oli eriytynyt omiin uomiinsa, mutta sota-aika toi sille omat erityishaasteensa. Myös kasvaneen nuorisotoiminnan merkitys oli toisenlainen kuin vielä 1930-luvulla. Samoin ”perhe” sai uuden haasteen suojeluskuntaisän siirtyessä rintamalle, pois perheen välittömästä läheisyydestä ja yhteydestä.

Hypoteesini on, että jokaisessa tarkastelemassani vaiheessa suojeluskuntaperhe muuttui, joten sen uudelleen määrittely on välttämätöntä jokaisessa alaluvussa. Kaksikymmentä- ja kolmekymmentälukujen lotta- ja suojeluskuntaperhe poikkesivat selkeästi toisistaan sekä konkreettisesti että ideologisella tasolla, mutta voimakaimmin perhe ”neuvoteltiin uudelleen” sota-ajan ääriolosuhteissa, kun miehet eli isät ja usein pojatkin olivat poissa joko rintamalla tai kaatuneina, ja perhe rakentui äitien, poikien ja tyttärien varaan. Paitsi että suojeluskuntaperheen käytännöt muuttuivat radikaalisti sodan myötä, myös se, miten lotta- ja suojeluskuntaperhe ymmärrettiin ja keitä siihen saattoi kuulua, määriteltiin uudelleen. Myös sukupuolijärjestys määrittyi uudelleen jokaisessa vaiheessa.

II

Suojeluskuntapari: Lotta Svärdin ja suojeluskuntien sukupuolijärjestyksen muotoutuminen (1918–1929)

Paikallisyhteisön ensimmäinen suojeluskunta- ja lottasukupolvi

Tämä luku käsittelee Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestön ensimmäistä vuosikymmentä. Siinä pohditaan, miten kaikki sai alkunsa. Kuvaan aluksi jurvalaista maaseutuyhteisöä järjestön kasvu ympäristönä. Minkälaiseen yhteisöön sivistyneistö lähti maanpuolustus- aatettaan tuomaan? Jurva toimii konkreettisena ympäristönä ja mikrohistoriallisena kenttänä aatteen ja toiminnan leviämislle. Selvitän jurvalaisten tilanteen sisällissodassa ja analysoin, miten se osaltaan vaikutti järjestöjen alkutaipaleeseen paikkakunnalla. Selvitän, miten se tapahtui Jurvassa ja ketkä lähtivät ensimmäisinä mukaan vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan. Kahdessa viimeisessä alaluvussa pohdin teoreettisemmin, miksi vapaaehtoisessa maanpuolustustoiminnassa päädyttiin erillisiin järjestöihin ja pariajattelun kautta perherakennelmaan tähtäävän systeemin luomiseen. Pohdin myös järjestöjen sukupuolijärjestyksen muotoutumista.

Jurvan paikallisyhteisö ensimmäisen lotta- ja suojeluskuntasukupolven kasvualueena

Etelä-Pohjanmaa on jaettu jokilaaksojen ja historiallisten vaiheiden perusteella neljään pääalueeseen: Kyrönmaahan, Suupohjaan, Lapuanjoki-laaksoon ja Järviseuutuun. Jurva¹ sijaitsee kahden pääalueen rajaseuduilla, mutta historiallisesti sen on katsottu lukeutuvan Kyrönmaahan yhdessä Isonkyrön, Laihian, Vähänkyrön ja Ylistaron kanssa.² Tätä jakoa on vahvistanut kuuluminen Korsholman kihlakuntaan vuodesta 1860.³ Toisaalta yhteydet Suupohjan alueeseen, johon kuuluvat naapurikunnat Kurikka ja Teuva, ovat olleet varsin läheiset ja viime vuosikymmenien aikana hallinnolliset yhteydet ovat virallisesti siirtyneet Suupohjan seutukuntaan. Jurva on myös suomenkielisen ja ruotsinkielisen Etelä-Pohjanmaan kieli-rajalla, läntinen naapuri on ruotsinkielinen Närpiö. Jurva oli kuitenkin jo tutkimusajankohtana täysin suomenkielinen kunta.⁴

1 Jurvan kunta liitettiin Kurikan kaupunkiin 1.1.2009. Tässä työssä puhutaan kuitenkin koko ajan Jurvan kunnasta.

2 Latikka 1987, 37.

3 Ranta 1988, 432.

4 Suomen tilastollinen vuosikirja 1944–1945. Läsnaolevasta västöstä vain seitsemän henkeä oli äidinkieleltään ruotsinkielisiä.

Kartta 1. Etelä-Pohjanmaa.

Lähde: Etelä-Pohjanmaan historia VI, 10.

Vuodesta 1773 Laihian kappeliseurakuntana toiminut Jurva itsenäistyi monien kiistojen jälkeen virallisesti vuonna 1859. Tuolloin seurakunnan muodostivat pitäjän ydinalueet eli Kirkonkylä, Koskimäki ja Niemenkylä sekä kauempana keskukselta sijainnut Sarvijoki. Virallisesti aiemmin Teuvaan kuuluneet Järvenpää ja Närvijoki liitettiin seurakuntaan muutamia vuosia myöhemmin.⁵

⁵ Koskimies 1954, 173-177; Seppo 1987, 126-127; Ranta 2006, 70-74.

Jurvan kunta perustettiin pari vuotta kunnallisasetuksen voimaantulon jälkeen, todennäköisesti vuonna 1868.⁶ Pitkällinen ongelma ja kiistakapula syntyi niin sanotuista Laihian alustalaisista, jotka olivat asettuneet Laihian kylien Jurvaan rajoituville metsä- ja ulkopalstoille, mutta alkoivat sittemmin suuntautua lähempänä sijaitsevaan Jurvaan. Asutuksen tihentyessä yksinäisten metsätorppien ympärille alkoi muodostua pieniä kyliä, ja vuosisadan vaihteessa alustalaisten väkiluku nousi jo 1100 henkeen. Senaatin päätöksellä nämä henkilöt saivat täydet seurakunnalliset oikeudet Jurvassa vuonna 1912,⁷ mutta kuntien osalta ongelma ratkesi vasta vuonna 1944, jolloin alueet liitettiin Jurvaan.⁸ Käytännössä Laihiaan kuuluneet kylät (Tainus, Metsäkylä, Jyrynkylä, Harjunkylä) olivat jo tutkimusajankohtana osa Jurvaa ja näiden kylien asukkaita kuului myös Jurvan suojeluskunta- ja Lotta Svärdin paikallisosastoon⁹, joten olen ottanut ne mukaan tutkimukseen. Työstä on rajattu pois Sarvijoen kylä, jonka suojeluskunta- ja lottaosastot eivät liittyneet Jurvan paikallisosastoihin, vaan toimivat itsenäisinä paikallisosastoina.¹⁰

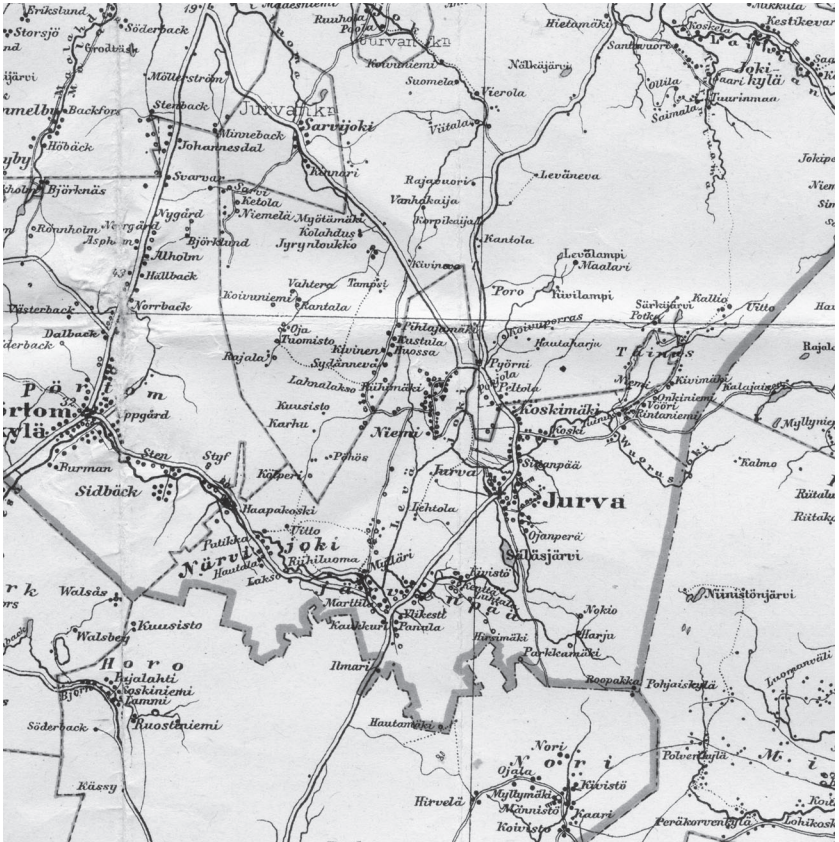
6 Peltonen 1987, 552-553. Ajoitus tosin on hieman epävarma ja perustuu tietoon Laihian kunnan perustamisvuodesta.

7 Koskimies 1954, 184-188.

8 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 28.9.1943. JKA; Koskimies 1954, 188.

9 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

10 Etelä-Pohjanmaan lotat, Vaasa 1965, 254; Maiju Mattilan os. Flinkkilä, Anni Tönkkälän os. Sarvela ja Armi Niemelän os. Oja haastattelu 17.10.1997.

Kartta 2. Jurvan kunta.

Lähde: Suomenmaa 1925. Karttaliite.

Jurva oli tutkimusajanjaksolla pienehkö suomalainen paikkakunta, asukasluvultaan se oli Vaasan läänin keskitasoa. Vuonna 1930 paikkakunnan väkiluku, 6 955 henkeä, oli vielä nousujohteinen, mutta 10 vuotta myöhemmin se oli laskenut 6 275:een.¹¹ Vuoden 1944 lopussa väkimäärä jälleen hiukan nousi, kun aluejärjestelyssä

11 SVT VI 56:1 Suomen väkiluku 31.12.1920; SVT VI 76:1 Suomen väestö joulukuun 31. päivänä 1930; SVT VI 98:1 Suomen väestö 31.12.1940.

Laihian rajakylä liitettiin virallisesti Jurvaan.¹² Merkittävää muutosta väkilukuun liitos ei kuitenkaan tuonut, sillä suurin osa uusista kuntalaisista oli jo mukana seurakunnan väestökirjanpidossa. Kunnan pinta-ala vuonna 1945 oli 443,63 km², joka oli niin ikään läänin keskitasoa.¹³ Väestötiheys sen sijaan oli vuonna 1930 Vaasan läänin toiseksi korkein: 31,5 asukasta km²:llä.¹⁴ Asutus ei kuitenkaan ollut tasaisesti jakautunutta, vaan paikkakunnan kulttuuri- ja elämäntapa vaihteli ”tiheästi asutuista kylistä ja maanviljelysaukeista lähes asumattomiin soisiin saloseutuihin.”¹⁵

Elinkeinorakenne

Jurva oli hyvin vahvasti maatalousvaltainen kunta, kuten lähes kaikki eteläpohjalaiset kunnat 1900-luvun alussa. Paikkakunnalla yhdeksän kymmenestä ammatissa toimivasta asukkaasta työskenteli maa- ja metsätalouden parissa, ja koko väestöstäkin se elätti yli 80 prosenttia.¹⁶ Paikkakunnan maatalous oli hyvin pientilavaltaista.¹⁷ Vuonna 1929 koko Suomen maataloista noin 75 prosenttia oli 0,25–10 peltihehtaarin pientiloja, mutta Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran alueella niiden määrä jäi vain 62 prosenttiin eli tilakoko maakunnassa oli keskimääräistä suurempi. Jurvan tilakoot sen sijaan olivat lähempänä maan keskiarvoja eli paikkakunta oli selvästi pientilavaltaisempi kuin Etelä-Pohjanmaa keskimäärin.¹⁸ Maanomistusolot olivat Jurvassa keskivertoa tasaisemmat jo 1900-luvun

12 SVT VI 102 Väestömuutokset. Ks. myös kartta 2. Jurvan kunnan rajat ennen vuotta 1944.

13 Suomen tilastollinen vuosikirja 1944–1945.

14 SVT VI 76:1.

15 Suomenmaa 1925, 138.

16 Väestön elinkeino kunnittain vuosina 1880–1975, Tilastollisia tiedonantoja n:o 63, Tilastokeskus 1979. Tutkimusajankohdan lukujen pohjana tässä selvityksessä ovat ns. papiston kymmenvuotistaulut, jotka sisältävät tietoja seurakunnan väestörakenteesta. Siviilirekisteriin kuulunut väestö, jota Jurvassa oli varsin paljon, noin 1000 henkeä, puuttuu tutkimuksesta ja siksi luvut eivät kerro koko totuutta, vaikka ovatkin suuntaa-antavia.

17 Koskimies 1954, 188–190.

18 Ks. taulukko 1.

alussa, jolloin maanomistajia oli 61,5 prosenttia paikkakunnan väestöstä ja torppareita oli varsin vähän, vain kahdeksan prosenttia väestöstä.¹⁹ Tilat itsenäistyivät vauhdilla: vuonna 1929 jo lähes 90 prosenttia tiloista oli itsenäisiä.

Pientilavaltaisuus jatkui leimaa-antavana piirteenä Jurvassa koko tutkimusjakson ajan, sillä vuonna 1941 kaikista jurvalaisista tiloista 34 prosenttia oli alle kahden peltohehtaarin kääpiöviljelmiä. Paikkakunnalla ei ollut myöskään tutkimusajanjaksona ainoatakaan yli 50 peltohehtaarin tilaa. Samaan vuoteen mennessä jo 97 prosenttia tiloista oli itsenäisiä.²⁰ Maataloustyöväkeä Jurvassa oli vuonna 1941 ainoastaan noin kuusi prosenttia viljelijäväestöstä.²¹ Tämä johtui paitsi voimakkaasta pientilavaltaisuudesta myös suurempien, ulkopuolista työvoimaa käyttävien tilojen vähäisyydestä. Myös pienempiä keskiviljelmiä, joilla perheen ulkopuolista työvoimaa jonkin verran käytettiin²², oli paikkakunnalla ainoastaan yhdeksän prosenttia kaikista tiloista.²³

Taulukko 1. Jurvan viljelmät ryhmiteltyinä peltoalan koon mukaan 1910–1941.

Vuosi	0,25–10 ha	10–25 ha	25–100 ha	Yli 100 ha	Yhteensä
1910	74 %	23 %	3 %	0 %	100 %
1929	71 %	26 %	3 %	0 %	100 %
1941	77 %	21 %	2 %	0 %	100 %

Lähteet: SVT III Maatalous 9 Yleinen maataloustiedustelu 1910. Taulu n:o 2; SVT III 26:1 Yleinen maataloustiedustelu 1929–1930, taulu n:o 1; SVT III 38:2 yleinen maatalouslaskenta 1941, taulu n:o 3.

Muissa elinkeinoissa toimivien määrä oli melko vähäinen, vaikkakin Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä tutkineen Kaarina Vattulan

19 Gebhard Hannes, Maanviljelysväestö. Sen suhde muihin elinkeinoihin ja sen yhteiskuntatieteellinen kokoonpano Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia I, II taulu s. 110-115 ja 124-127. Helsinki 1913.

20 SVT III 38:3 yleinen maatalouslaskenta taulu n:o 3.

21 SVT III 38:2 yleinen maatalouslaskenta 1941, taulu n:o 5.

22 Waris 1948, 139-140.

23 SVT III 38:2 yleinen maatalouslaskenta 1941, taulu n:o 3.

mukaan Jurvassa oli suhteellisesti enemmän teollisuustyöväestöä kuin muissa Vaasan läänin maalaiskunnissa. Esimerkiksi vuonna 1901 sen osuus oli peräti 16,6 prosenttia. Vattula muistuttaa kuitenkin, että useilla teollisuustyöväestöön kuuluvilla etenkin maalaiskunnissa oli myös jonkinlainen pieni viljelysala.²⁴ Erittäin pientilavaltaisessa Jurvassa tämä piti hyvinkin paikkansa, sillä käsityö- ja teollisuuselinkeinoista erityisesti huonekalujen valmistuksella, oli huomattava asema paikkakunnalla jo 1800-luvun lopulla. Monet pientilalliset alkoivat hankkia nikkaroinnilla tarpeellisia lisäansioita, sillä pelkkä maanviljelys kääpiöviljelmillä ei heitä pystynyt elättämään. Myyntikotiteollisuus alkoi Jurvassa 1860-luvulla.²⁵ Vuosiansadan vaihteessa tekijät alkoivat kuljettaa huonekalujaan myyntiin markkinoille läheisiin kaupunkeihin ja paikkakunnalla oli myös välittäjiä, jotka kuljettivat nikkareiden tuotteita junalla eteläisimpiin kaupunkeihin.²⁶

1910-luvulta lähtien huonekalujen valmistus kehittyi kotiteollisuudesta verstasteollisuudeksi ja sittemmin jopa valtakunnallisesti merkittäväksi pienteollisuudeksi, vaikkakin pääasialliseksi työllistäjäksi huonekaluteollisuus nousi vasta sotien jälkeen. Huonekaluteollisuuden nopea koneistuminen edisti kehitystä ja 1920-luvun lopulla kunnassa oli jo 45 huonekaluverstasta. Myös koulutuksella oli vaikutusta, sillä vuonna 1911 aloitti Jurvassa kiertävä mieskotiteollisuuskoulu eli veistokoulu. Vuonna 1922 sen nimi muuttui Jurvan kotiteollisuuskouluksi ja siitä kehittyi jurvalaisen käsityötaidon tyyssija.

24 Vattula 1976, 18-19.

25 Koski 2002, 91-92. Jurvalaiset olivat olleet jo ”varhaisista ajoista” lähtien tunnettuja puunkäsittelijöitä, mutta huonekalualan varhaiseen kehittymiseen vaikutti Tainuun tilalle 1790-luvulla muuttanut Suomen talousseuran jäsen Gustav Adolf Hobin, joka järjesti käsityökoulun pientilallisille ja torppareille. Myös kartanossa oleskelleet ruotumiehet ja sotainvalidit valmistivat päätoimisesti huonekaluja ja levittivät tietoutta ja ammattitaitoa paikkakunnalla. Toinen puusepäntaitoa levittänyt henkilö oli torppari ja puuseppä Juho Markus, joka Pietarin vankilassa oppinsa saaneena levitti taitoaan ympäri kuntaa 1850-luvun lopulta lähtien.

26 Mäkinen 1908, liite 3; Koski 2002, 93.

Ammattitaitoa kehitti myös vuosina 1914–1922 paikkakunnalla toiminut Helsingin Käsityönystävien perustama Pirtti-niminen liike. Se markkinoi huonekaluja sekä jakoi piirustuksia, joiden mukaan tilatut kalusteet tuli tehdä. Pirtin lopetettua kalusteita kuljettiin ja myytiin ovelta ovelle ympäri maata ensin hevosilla ja myöhemmin autoilla. Ensimmäinen jurvalainen teollinen työnantaja oli Sulo Mänty, jonka ansiosta erityisesti tyylihuonekaluteollisuus alkoi kukoistaa. Palkkatyöntekijöitä otettiin Jurvan huonekaluteollisuuteen kuitenkin vasta 1930-luvun alussa, johon saakka kalusteita oli tehty lähinnä oman perheen voimin. Paikkakunnan huonekaluteollisuus nousi kukoistukseensa 1950-luvulla.²⁷ Tämän seurauksena teollisuustyöntekijöiden määrä Jurvassa lähti selkeään nousuun heti sodan jälkeen, ja teollisuustyöväestöä, palkansaajia ja vapaiden ammattien harjoittajia oli paikkakunnan väestöstä 1950-luvulla jo 39 prosenttia.²⁸ Kääpiötilojen pohjalaisittain poikkeuksellisen suuri määrä ja lisäansioden tarpeesta syntynyt pienyrittäjyys löivät mielenkiintoisen leimansa jurvalaiseen yhteisöön kuitenkin jo edellisiläkin vuosikymmenillä ja se vaikutti omalta osaltaan myös siihen, millaiseksi suojeluskunta- ja lottatoiminta paikkakunnalla muodostui.

Poliittiset voimasuhteet

Jurvan poliittista ilmapiiriä hallitsivat vuosisadan alussa porvarilliset puolueet, ennen muuta Suomalainen puolue, kuten useimmilla muillakin eteläpohjalaisilla paikkakunnilla. Merkittäviin eteläpohjalaisiin mielipidevaikuttajiin kuulunut jurvalainen Antti Tarkkanen oli nuorsuomalainen, mutta 1900-luvun alkupuolella paikkakunnalla suosituin oli (vanha)suomalainen puolue.²⁹ Maalaisliitto saavutti kuitenkin heti ensiesiintymisellään eduskuntavaaleissa 1908 lähes 20 prosentin kannatuksen Jurvassa. Vuoden 1916 vaaleissa puolueiden kannatus oli jo tasoissa molempien äänisaaliin ol-

27 Kallio 1988, 79-80; Virrankoski 1994, 422-428; Koski 2002, 93-95; Myllymäki 2006, 56-58.

28 Koskimies 1954, 190.

29 Salokangas 1987, 828, 851, 855.

lessa noin 30 prosentin paikkeilla. Seuraavan vuoden vaaleista lähtien Maalaisliitto meni ohi, ja vuonna 1919 sen kannatus nousi roimasti, jo yli 45 prosentin. Sen sijaan Suomalaisen puolueen jatkajaksi perustetun Kansallisen kokoomuksen kannatus paikkakunnalla ja koko Vaasan vaalipiirissä suorastaan romahti näissä vaaleissa.³⁰ Todennäköisesti yksi keskeisiä syitä vaalitappioon oli puolueen kannattama perustuslaillinen monarkia, jota Etelä-Pohjanmaalla ja myös Jurvassa vastustettiin voimakkaasti. Muutoinkin puolueen kannatus jäi etenkin vuoden 1919 vaaleissa maaseudulla Maalaisliiton jalkoihin.³¹

Taulukko 2. Puolueiden kannatus Jurvassa 1907–1927.

Vaalit	Suomal/Kok	Nuors.	ML	SDP	SSTP
Ek 1907	48,1 %	20,4 %	0,0 %	31,5 %	–
Ek 1908	49,4 %	1,1 %	18,8 %	30,1 %	–
Ek 1909	41,0 %	0,4 %	25,7 %	32,4 %	–
Ek 1910	41,3 %	0,4 %	25,7 %	33,5 %	–
Ek 1911	42,3 %	0,8 %	27,9 %	32,1 %	–
Ek 1913	32,4 %	0,0 %	30,1 %	37,2 %	–
Ek 1916	30,9 %	0,0 %	30,3 %	38,0 %	–
Ek 1917	30,6 %	0,0 %	33,0 %	36,3 %	–
Ek 1919	16,1 %	0,0 %	45,6 %	38,2 %	–
Ek 1922	22,1 %	0,0 %	44,0 %	5,0 %	28,3 %
Ek 1924	21,9 %	0,4 %	45,8 %	6,5 %	20,2 %
Pres. 1925	25,8 %	0,2 %	41,8 %	5,0 %	27,1 %
Ek 1927	20,6 %	0,5 %	44,6 %	4,5 %	29,0 %

Lähde: SVT XXIX Vaalitulastot, Eduskuntavaalit 1907–1929.

Epäilemättä Maalaisliiton alusta lähtien saavuttama suuri suosio oli omiaan vaikuttamaan suhteellisen vähäiseen poliittiseen kahnaukseen paikkakunnalla niin itsenäistymisen aikaan kuin sitä seuranneinakin vuosina. Maalaisliittolaisuuden merkittävin ero 1920-luvun taitteessa oikeistolaiseen valkoiseen aatteeseen oli sen pyrkimys

30 SVT XXIX. Vaalitulastot, Eduskuntavaalit 1907–1929. Ks. taulukko 2.

31 Uino 1994, 286–290.

kansallisen sovinnon mahdollisuuteen ja uudistuspolitiikan parantavaan voimaan, eikä se tahtonut lukkiutua valkoisen ja punaisen Suomen välirikoon.³² Toisaalta maalaisliittolainen ajattelutapa saattoi olla omiaan hidastamaan suojeluskunta- ja lottatoiminnan kehittymistä paikkakunnalla 1920-luvulla, jolloin vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta edusti vielä varsin leimallisesti sisällissodan voittajien valkoista ajatusmaailmaa ja selkeän kokoomuslaista oikeistolaisuutta sekä paikkakunnan ”parempaa” väkeä. Tätä eivät sovinnollisuuteen ja maltillisuuteen pyrkineet maalaisliittolaiset todennäköisesti kovinkaan vankasti kannattaneet ja kokeneet omakseen.

Maakunnan poliittisesta valtavirrasta poikkeavaa Jurvassa oli vasemmiston huomattava kannatus. Esimerkiksi SDP:n äänisaalis oli ensimmäisistä eduskuntavaaleista (1907) lähtien säännöllisesti yli 30 prosenttia, ja vuoden 1916 vaaleissa se nousi peräti 38 prosenttiin. Sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden liiton (SSTP) perustamisen jälkeenkin vasemmiston yhteenlaskettu kannatus oli aina vuoteen 1929 saakka samoissa lukemissa, vaikka SDP:n kannatus romahti vuonna 1922 ja äänet menivät kommunisteja edustaneelle SSTP:lle. Tämä oli runsaat kaksi kertaa enemmän kuin Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä ja Suomessa keskimäärin.³³ Pohjalaisittain huomattaviin vasemmiston kannatuslukujen syihin palaan myöhemmin tässä luvussa.

Rauli Mickelssonin mukaan maahan muodostui sisällissodan jälkeen leiri-Suomeksi kutsuttu polarisoituneiden suhteiden verkosto, vaikka työläisten ja herrojen erosta oli alettu puhua jo 1800-lopulta lähtien. Myös maalaiset olivat erottautumassa omaksi leirikseen. Puolueiden näkökulmasta verkostot muodostivat kolme kehää. Ydinkehän muodosti puolueen jäsenistön muodostama verkosto. Keskikehään kuuluivat puolueiden oheisjärjestöt ja äänenkannattajat. Uloimmalle kehälle kuuluivat yhteisöt ja liikeyritykset, joihin puolueilla ei ollut virallista yhteyttä, mutta ne kuitenkin

32 Mylly 1989, 118-119.

33 SVT, XXIX. Vaalitulastot, Eduskuntavaalit 1907–1929. Ks. taulukko 2.

kuuluvat puolueiden leireihin ja niillä oli olemassa siteet tiettyihin puolueisiin. Suojeluskunnat kuuluivat porvarillisten puolueiden, niin maalaisliiton kuin kokoomuksenkin leiriin, kun taas vasemmosto vastusti niitä. Maalaisliittolaiset ja edistyspuoluelaiset suhtautuivat etenkin aluksi epäröivästi suojeluskuntien johtajistoon, mutta kannattivat sen jäsenistöä. Suojeluskuntataloista tuli myös porvarillisen leirin symboleita ja kokoontumispaikkoja. Jurvan kaltaisissa paikoissa, joissa ei suojeluskuntataloa ollut, kokoontumispaikka oli nuorisoseurantalo. Nuorisoseurat niin ikään kuuluivat porvarilliseen leiriin erityisesti maaseudulla.³⁴

Uskonnollinen ilmapiiri

Uskonnollinen kenttä oli Jurvassa varsin monimuotoinen eikä yksikään evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeistä, jotka aivan ensimmäisten joukossa vetivät naisia kansanliikkeiden toimintaan,³⁵ saanut ehdotonta valta-asemaa seurakunnassa. Herännäisyydellä oli Jurvassa kannatusta, mutta missään vaiheessa sinne ei syntynyt samanlaista kansanliikettä kuin monissa Lapuan- ja Kyrönjokilaakson seurakunnissa, vaikka useat seurakunnan pitkäaikaisista kirkkoherroista, kuten suosittu O.V. Forsman (1865–1872) sekä myöhemmin hänen kirkkoherroina toimineet poikansa Oskar Forsman (1888–1902) ja K.E. Koskimies (1912–1919) olivatkin herännäis-pappeja. Paikallisen papiston vaikutus oli yleensä merkittävä tekijä herännäisyyden leviämässä Etelä-Pohjanmaalla. Jurvan entinen emoseurakunta Laihia kuului herännäisyyden tukialueisiin, mutta toisaalta naapuriseurakunnassa Teuvalla körttiläisyys ei juuri saanut jalansijaa.³⁶

Teuva oli vuosisadan vaihteessa lestadiolaisuuden merkittävimpiä keskuksia Etelä-Pohjanmaalla ja sieltä kannatus levisi Jurvaankin, jossa lestadiolaiseen yhteisöön kuuluvien lukumäärä oli

34 Mickelsson 2007, 91-95.

35 Sulkunen 1999, 64-97; Markkola 2002, 25-27.

36 Koskimies 1954, 206-214; Seppo 1987, 83-84, 126-127; Koskimies-Envall 2002, 100-101, 108.

ylimmillään runsaat sata henkilöä vuonna 1890.³⁷ Jurvan toinen kirkkoherra Jakob Cederberg (1872–1887) lähti johtamaan etelä-pohjalaispapiston kriittistä rintamaa hurmoksellisiksi koettua lestadiolaisuutta vastaan ja Jurvan kirkkoneuvosto pyrki ensimmäisten kirkollisten viranomaisten joukossa rajoittamaan lestadiolaissaarnaajien toimintaa seurakunnassa. Maakunnassa 1800-luvun loppupuolelta lähtien suosituimman herätysliikkeen eli evankelisuuden merkittäviin tukialueisiin kuuluivat Kurikka, Kauhajoki, Ilmajoki ja myös Laihia. Jurvassakin evankelisuus vahvistui 1910-luvun alussa ja vuonna 1912 seurakunnassa järjestettiin evankeliumijuhlat ensimmäisen kerran.³⁸

Amerikasta lähinnä siirtolaisuuden kautta ensin ruotsinkieliselle Pohjanmaalle ja sieltä edelleen Jurvaan levinnyt baptismi sai paikkakunnalla merkittävän jalansijan jo 1880-luvulla. Jurvaan muodostui koko suomenkielisen Vaasan läänin huomattavin baptistikeskus. Kiintoisaa on myös, että baptistiyhteisö sai ensimmäisen johtajansa lestadiolaispiireistä ja tämä puolestaan kuihdutti lestadiolaisuuden leviämisen paikkakunnalla. Eriuskolaislain voimaantumisen jälkeen Jurvan baptistiyhteisö virallisti asemansa vuonna 1895. Liike koki nousuja ja laskuja, mutta säilyi hengissä paikkakunnalla muutamien voimakkaiden sukujen ansiosta. 1910-luvulla Jurva kuului maan virkeimpiin suomenkielisiin baptistiseurakuntiin.³⁹

Jurvan baptistiseurakunnan sosiaalinen koostumus oli huomattavan torppari- ja itsellisväestövaltainen 1800-luvun lopulla. Talollisia jäsenistöstä oli vain kaksi prosenttia, vaikka heidän osuutensa koko väestöstä oli 34 prosenttia. Selitystä merkittävään poikkeamaan koko väestörakenteesta on haettu baptistiseurakunnan demokraattisemmasta äänioikeudesta. Luterilaisessa kirkossa päätäntävalta seurakunnan asioissa oli maataomistavalla väestöllä, kun taas baptistit antoivat äänioikeuden kaikille jäsenilleen. Sosialismi saikin kannatusta Jurvassa baptistien keskuudessa, etenkin suurlakon jäl-

37 Seppo 1987, 243-247; Ranta 2006, 529-533.

38 Seppo 1987, 212-235, 252-253; Koskimies-Envall 2002, 106-108.

39 Antila 1972, Seppo 1987, 256-257; Koskimies-Envall 2002, 107-109.

keen. Keskimäärin seurakuntaan kuului muutamia satoja jäseniä, mutta suurimmillaan se oli 1930-luvun lopulla, jolloin jäsenmäärä oli hieman yli 400. Jurvan baptistiyhteisö kantoi jo tutkimusajankohtana maan vanhimman baptistiseurakunnan titteliiä, ja se oli hyväksytty ja vakiintunut osa jurvalaista paikallisyhteisöä.⁴⁰ Baptistiteja kuului myös jonkin verran Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestön paikallisosastoon, mutta kovin suosittua maanpuolustustoiminta ei baptistien keskuudessa ollut. Myös tämä saattoi osaltaan vaikuttaa suojeluskunta- ja lottatoiminnan melko vaisuun vastaanottoon Jurvassa.⁴¹

Vapaakirkollisuus alkoi saada kannatusta Etelä-Pohjanmaalla 1870-luvulta lähtien, ja nivoutui tiiviisti yhteen raittiusaatteen kanssa. Parikymmentä vuotta myöhemmin liike ajautui kriisiin. Niin sanottu vapaakirkollinen vasemmisto irtaantui 1800–1900-lukujen taitteessa suuntauksen pääuomasta ja sai nimekseen skutnabbilaisuus saarnaaja Akseli Skutnabbin mukaan. Tämä suuntaus vastusti kiinteää seurakunnallista järjestäytymistä ja byrokraattista virkapappeutta. Sen sijaan se halusi perustaa toimintansa karismaattiseen johtajuuteen ja seurakuntajärjestykseen. Juuri tästä vapaakirkollisuuden muodosta tuli Etelä-Pohjanmaalla erityisen suosittu. Skutnabbilaisuuden suurin keskittymä sijaitsi naapurikunnassa Laihialla, mutta myös Jurvassa kannatus oli merkittävä. Liikkeen keskeisiä evankelistoja oli myös Laihialla ja Jurvassa toiminut kansakoulunopettaja Uno Tarkkanen, joka oli aktiivisimpien joukossa johtamassa skutnabbilaisten eroliikettä luterilaisesta kirkosta.⁴²

40 Seppo 1983, 76-77, 166-167, 216; Seppo 1987, 256-257; Antila 1972, 33-37.

41 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston ja suojeluskuntien jäsenluettelot. JSA; Helle Rantalán os. Lähtenmäki ja Ahti Haaviston haastattelut.

42 Seppo 1983, 57-58, 358-359; Seppo 1987, 258-261. Jo Uno Tarkkasen isä Antti Tarkkanen oli vapaakirkollisuuden eteläpohjalaisia johtohenkilöitä. Sittemmin Uno Tarkkasen poika Sulo Tarkkanen perheineen erosi kirkosta heti uskonnonvapauslain astuttua voimaan. Ainakaan skutnabbilaisuus ei torjunut maanpuolustusaatetta, sillä Tarkkanen oli myös paikalliskunnan aktiivisimpia suojeluskuntalaisia ja hän oli sekä VRL:n että IKL:n aktiiveja 1930-luvulla.

Seurakunnan kirkkoherrat olivat arvostettuja ja pidettyjä paikkakuntalaisten parissa eikä jurvalaisia voida luonnehtia erityisen kirkonvastaisiksi 1800–1900-lukujen taitteessa, sillä esimerkiksi ehtoollisella käynnissä seurakuntalaiset olivat lapualaisten ohella maakunnan ahkerimpia. Kuitenkin kirkosta eroaminen oli paikkakunnalla erittäin voimakasta koko 1920-luvun ajan. Kaikkiaan Jurva ylsi valtakunnallisessa erotilastossa kolmanneksi. Heti uskonnonvapauslain asututtua voimaan vuonna 1923 kirkosta erosi peräti 354 henkeä, mikä oli suhteellisesti suurin määrä koko maassa. Eronneiden määrä oli absoluuttisestikin korkeampi vain Turussa ja Porissa, jotka olivat väkiluvultaan selvästi suurempia.⁴³

Kirkosta erottiin paikkakunnalla paitsi poliittisista, myös uskonnollisista syistä. Uskonnonvapauslain tultua voimaan myös skutnabbilaisia erosi seurakunnasta jonkin verran, mutta heidän merkityksensä eroavien määrässä ei ollut Jurvassa kovin suuri. Sen sijaan baptistiseurakuntaan liittyminen oli niin voimakasta, että jo pelkästään se olisi riittänyt tekemään Jurvasta valtakunnallisen eroamiskeskustelun ylittävän erokeskuksen.⁴⁴ Kaiken kaikkiaan vuosien 1923–1939 välisenä aikana Jurvassa erosi kirkosta 768 ja siihen liittyi 151 henkilöä.⁴⁵

Kirkkoon yleensä kielteisesti suhtautuneen vasemmiston kannatus Jurvassa oli eteläpohjalaisittain korkea, joten se selittää myös osan voimakkaasta eroliikkeestä. Vasemmistopuolueista Jurvassa selvästi suuremman kannatuksen saaneen sosialistisen työväenpuolueen suhde valtionkirkkoon oli myös jyrkempi kuin sosiaalidemokraateilla.⁴⁶

43 Seppo 1983, 210-211; Kirkosta eronneiden luettelo. JSKA.

44 Seppo 1983, 216, 220, 237, 266. Ks. myös kirkosta eronneiden luettelo. JSKA.

45 Kirkosta eronneiden luettelo. JSKA; Koskimies-Envall 2002, 109.

46 Viljanmaa 2002, 118-126. Jurvan naapurikunnan Teuvan työväenliikettä tutkineen Toni Viljanmaan mukaan paikkakunnan työväenliike asettui tietoisesti porvarillisena pitämänsä valtionkirkkoa vastaan ja kirkosta erottiin eniten juuri poliittisista syistä. Jurvalaisten Viljanmaa arvelee eronneen teuvalaisia enemmän myös taloudellisista syistä.

Kansalaisaktiivisuus ja yhdistystoiminta

Jurvan kirkkoherra kertoi positiivisia uutisia seurakuntalaistensa raitistumisesta jo 1890-luvun lopulla⁴⁷ ja raittiusseura olikin ensimmäisiä kansalaisliikkeitä, joka innoitti paikkakuntalaisia. Aivan 1900-luvun alussa raittiusliikkeeseen kuului yli kaksisataa jäsentä, mikä kunnan silloiseen väkilukuun suhteutettuna oli lähes viisi prosenttia. Naisia jäsenkunnasta oli yli 38 prosenttia eli jurvalaistakin raittustoimintaa leimasi muiden maaseudun raittiusseurojen tapaan sukupuolen mukainen eriytymättömyys. Raittiusseuran toiminta hiipui muutaman vuoden kuluessa erityisesti siksi, että jäsenkunta hupeni suureksi osaksi Amerikan siirtolaisuuteen. Siirtolaisuus Jurvasta olikin vuosina 1901–1920 koko maan keskiarvoa korkeampaa. Jäljelle jääneet jatkoivat toimintaansa nuorisoseuroissa, joiden jäsenmäärä alkoi kasvaa raittustoiminnan hiivuttua.⁴⁸ Jurvassa jo välillä lakkautettukin raittiusseura aloitti toimintansa uudelleen vuonna 1916.⁴⁹

Joukkojärjestäytymisen ensimmäisiä airuita Suomessa olivat yleiseurooppalaisten mallin mukaiset vapaapalokunnat, joita perustettiin 1860- ja 1870-luvuilla suomalaisiin kaupunkeihin. Niistä vpk-toiminta levisi edelleen maaseudulle. Ne olivat ensimmäisiä joukkojärjestöjä, joissa säätyläiset ja rahvas saattoivat toimia tasa-vertaisina yleishyödyllisen päämäärän hyväksi. Vapaapalokunnat edistivät myös kulttuuriharrastuksia, urheilutoimintaa ja kansanjuhlien järjestämistä.⁵⁰

Nuorisoseuratoiminta kiinnosti jurvalaisia heti sen alkuvaiheista lähtien. Voimakkaan kansalaistumisprosessin aikana perustetut nuorisoseurat ryhtyivät kasvattamaan ja sivistämään erityisesti talonpoikaisnuorisoa kunnan kansalaisiksi ohjaamalla heidät terveiden harrastusten pariin. Nuorisoseuroihin koottiin lukuharrastus, kansanjuhlat ja musiikki- ja näytelmäharrastus. Erityisesti Etelä-

47 Seppo 1987, 179.

48 Sulkunen 1986, 123-124, 198-204.

49 Latikka 1987, 266.

50 Stenius 1987, 234-267; Alapuro ja Stenius 1989, 31-33.

Pohjanmaalla nuorisoseuraliikkeestä tuli vahva vaikuttaja. Sen onkin katsottu saaneen alkunsa Kauhavalla 1880-luvulla, mutta varsinaisena nuorisoseuran isänä pidetään laihialaista Santeri Alkiota, joka kehitti toimintaa 1890-luvulla. Hän korosti tietojen ja taitojen kartuttamisen lisäksi ihanteiden ja itsekasvatuksen merkitystä. Alkio uskoi myös nuoruuteen ja nuorison kykyyn muuttaa valtasuhteita ja syrjäyttää vanha polvi.⁵¹ Jurva sai osansa Alkion vaikutuksesta, sillä hänen puhujamatkojensa seurauksena kirkonkylään perustettiin nuorisoseura vuonna 1894.⁵² Jurvasta muodostuikin vuoteen 1915 mennessä yksi alueen merkittävimmistä nuorisoseuratoiminnan keskuksista. Paikkakunnalla oli viisi nuorisoseuraa, joissa oli yhteensä 257 jäsentä.⁵³ Kirkonkylän nuorisoseuran talosta tuli keskeinen paikka kunnallishallinnossakin, sillä vuoden 1910 jälkeen kuntakokoukset pidettiin säännöllisesti nuorisoseuralla.⁵⁴

Suhde seurakuntaan oli myös varsin mutkaton, sillä lukkari Antti Simola perusti nuorisoseuran kuoron ja torvisoittokunnan 1890-luvulla ja ylipäätään hänen osuutensa paikkakunnan nuorisoseuran alkuvaiheissa oli merkittävä. Läheskään kaikkialla Etelä-Pohjanmaalla ei kirkonmiesten nuorisoseuraharrastuksiin suhtauduttu yhtä suopeasti, vaikka monet papit olivatkin valmiita myöntämään nuorisoseurojen edistäneen seurakuntalaistensa raittiutta ja siveelistä tilaa. Vuosisadan vaihteessa ongelmia kirkon ja nuorisoseurojen väliseen suhteeseen etenkin vahvoilla herännäisyyden tukialueilla alkoi tuoda paitsi nuorisoseurojen kepeä ohjelma tansseineen, myös Santeri Alkion kirkonvastainen julistus sekä hänen roolinsa nuorsuomalaisen Maalaisliiton keulakuvana. Eteläpohjalainen papisto oli lähes kauttaaltaan vanhasuomalaista.⁵⁵

51 Santeri Alkion vaikutuksesta nuorisoseuraliikkeessä tarkemmin: Numminen 1961, 196-224; Alanen 1976, passim.; Nieminen 1995, 66-67.

52 Latikka 1987, 137-143; Smeds 1987, 154-155; Jalonen 1994, 5-6.

53 Latikka 1987, 262-266.

54 Peltonen 1987, 576.

55 Koskimies 1954, 222; Seppo 1987, 136, 182-184; Alanen 1976, 148-152, 373-374.

Nuorisoseurojen alkuvuosikymmeninä kansallinen herätys ulotettiin kansannuorison pariin ja ne pyrkivät toiminnassaan eri yhteiskuntaryhmien lähentämiseen. Nuorisoseuraliike piti itseään epäpoliittisena, ja etenkin alkuaikoina suhde työväenliikkeeseen oli hyvä. Alkio piti poliittisia nuorisojärjestöjä tarpeettomina. Alkion omasta puolueesta, Maalaisliitosta tuli kuitenkin nuorisoseuraliikkeen kanssa aatteeltaan läheinen. Nuorisoseurat ja Maalaisliitto rakensivat aatemaailmansa toisaalta vanhoille talonpoikaisille ihanteille, mutta toisaalta pyrkivät parantamaan tavallisen talonpojan ja tilattoman väestön sosiaalista asemaa ilman luokkataistelua ja vallankumousta. Tämän kytköksen ja toisaalta myös jäsenpohjan kohdentumisen vuoksi nuorisoseura alkoi leimautua porvarilliseksi kansanliikkeeksi.⁵⁶ Olavi Latikka pitää juuri maalaisliittoa ja nuorisoseuraliikettä eteläpohjalaisina voimatekijöinä, jotka toisaalta vähensivät työväenliikkeen vaikutusmahdollisuuksia alueella, toisaalta pehmensivät voimakkaita uuden ja vanhan yhteiskunnan välisiä törmäyksiä, jotka kestivät pidempään kuin muualla Suomessa.

Maaseudun yhteisjärjestöperinne näkyi hyvin nuorisoseuran toiminnassa, sillä naisia oli mukana varsin paljon. Nuorisoseuratoiminta saattoi osaltaan edistää naisten toimintaa maaseudun julkisessa elämässä⁵⁷ ja sitä kautta myös paikallisessa päätöksenteossa. Näin tapahtui Risto Alapuron mukaan esimerkiksi Huittisissa, jossa 1900-luvun alkupuolella naisia oli jäsenistöstä 60 prosenttia ja johtokunnastakin kolmannes.⁵⁸ Jurvan kirkonkylän nuorisoseuran jäsenistöstä ei ole arkistoaineiston puuttuessa saatavissa tarkempaa tietoa, mutta esimerkiksi kuvamateriaalin perusteella voi päätellä, että naisia on ollut toiminnassa mukana varsin runsaasti. Nuorisoseuran siipien suojassa toimi jo ennen lottatoiminnan alkamista ainakin naisvoimistelijat ja naiskuoro.⁵⁹ Naiset pääsivät jurvalaisissa nuorisoseuroissa varsin näkyvään asemaan, sillä verrattuna vaikkapa

56 Alanen 1976, 367; Numminen 1981; Smeds 1987, 155-156; Salokangas 1987, 875-877; Latikka 1987, 149-150, 371; Nieminen 1995, 76.

57 Den agrara offentlighet. Termi alun perin Ann-Catrin Östmanin.

58 Alapuro 1994, 136.

59 Jalonen 1994, 8-9. Molemmat toimivat ainakin vuosina 1916-1917 ja niitä johti opettajatar Dagmar Niemi.

Nuorisoseuratoiminta innosti jurvalaisia heti alusta lähtien. Kuvassa nuorisoa kirkonmäellä 1930-luvun alussa. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

kunnallishallinnon elimiin naisia oli niiden päätöksenteossa mukana selvästi enemmän.⁶⁰

Nuorisoseuroista tuli 1920-luvulla jäsenmäärältään maan suurin nuoriso- ja kansansivistysjärjestö. Jäseniä oli tuolloin 66 000. Jäsenmäärä hieman laski 1930-luvun kuluessa, mutta lähti reippaaseen kasvuun jälleen toisen maailmansodan jälkeen, jolloin jäsenmäärä nousi peräti 89 000:een. Luvut viittaisivat siihen, että kukoistusvuosinaan suojeluskunta- ja lottajärjestöt vetivät poten-

60 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA. Yhteinen nimittäjä näille naisille näyttää olleen samanaikainen tai myöhempi jäsenyys Lotta Svärd -järjestössä. Esimerkiksi vuosina 1927–28 ja 1933–35 kirkonkylän nuorisoseuran puheenjohtajina toimivat lotta-aktiivit Impi Reini ja Impi Hahto. Niemenkylässä toimintaa johti vuosina 1928–29 Elisa Ristimäki ja Järvenpäässä vuonna 1920 Hilda Koski, jotka niin ikään kuuluivat lottiin. Naisia oli mukana nuorisoseuran kaikissa johtokunnissa 1920-luvun alusta 1940-luvun puoliväliin vähintään kirjureina tai emäntinä.

tiaalista jäsenkuntaa riveihinsä ja niiden lakkauttamisen jälkeen nuorisoseurat kiinnostivat jälleen samanhenkisen aatteen ystäviä.⁶¹ Tämä pitää paikkansa absoluuttisista jäsenmääristä puhuttaessa, mutta toisaalta ainakin maaseudulla nuorisoseurat tukivat ja toimivat etenkin alkuvaiheessa yhteistyössä lotta- ja suojeluskuntajärjestöjen kanssa, koska niiden ideologia koettiin samankaltaiseksi. Suojeluskuntien perustamisvaiheessa nuorisoseuralaiset olivat usein merkittävässä roolissa, ja myöhemminkin jäsenistö koostui paikallistasolla usein pääosin samoista henkilöistä. Usein myös nuorisoseurat antoivat suojeluskuntien käyttää tilojaan vapaasti. Myös nuorisoseurojen keskeiset eteläpohjalaiset vaikuttajat Santeri Alkio ja Artturi Leinonen tukivat alusta lähtien suojeluskunta-aatetta ja -toimintaa, ja jo tästä syystä kansanliikkeiden suhteet muodostuivat läheisiksi.⁶² Kun suojeluskunnat ja nuorisoseurat viettivät Etelä-Pohjanmaalla yhteisiä maakuntajuhlia, Santeri Alkio kiteytti *Nuijasoturi*-lehdessä molempien järjestöjen aatteen yhteiseksi:

*Kun ne (suojeluskunnat ja nuorisoseurat) nyt kokoontuvat juhlimaan, yhdistäköön näitä valtavia nuorisojoukkoja väkevä tietoisuus siitä, että heidän toimittamallaan rauhan työllä on isänmaan vapaustaistelun jatkuvan toteuttamisen merkitys. Kun tämä tietoisuus painuu nuoriin mieliin, kasvaa sankareita, joiden hengen ja käsivarren yhtyneet voimat takaavat Suomelle ainaisen vapauden.*⁶³

Suojeluskuntien, lottien ja nuorisoseurojen välit olivat tiiviit ja läheiset koko sotien välisen ajan myös muualla kuin Etelä-Pohjanmaalla. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa Polvijärvellä Kinahmon nuorisoseuran jäsenistä 70 prosenttia oli suojeluskuntalaisia 1920–1930-lukujen taitteessa.⁶⁴ Toisaalta järjestöt haluttiin pitää erillään

61 Karjalainen 1970, 175–176.

62 Kinnari 1984, 101; Alapuro 1994, 233; Alapuro 1998, 225. Esim. Huitisissa ja Keikyässä kaksi kolmasosaa nuorisoseuran miehistä kuului myös suojeluskuntaan. Mikkilä 2000, 19, 22–24, 46–49; Selén & Pylkkänen 2004, 68–69.

63 *Nuijasoturi* 1/1923. Alkio Santeri, Eräs 35-vuotinen muistelmä.

64 Sormunen 2009, 180.

ainakin taloudellisesti, sillä mahdollisia talojen valtauksia pelättiin etenkin suojeluskuntien aloittaessa toimintaansa. Tästä on esimerkkejä Jurvassakin. Järvenpäässä kaikki suojeluskuntien kyläosaston perustajat olivat myös nuorisoseuran jäseniä, mutta kun talo luovutettiin suojeluskuntien käyttöön, sovittiin aina yksityiskohtaisesti vuokrasta. Myös kirkonkylän suojeluskunnan aloittaessa toimintansa helmikuussa 1918, ensimmäiseksi ”päämajaksi” tuli nuorisoseuran talo.⁶⁵ Ja aina lottatalon valmistumiseen (v. 1939) saakka suojeluskuntien ja lottien kokouksia, harjoituksia ja muita tilaisuuksia järjestettiin usein nuorisoseuran talolla.⁶⁶

Yhteistoiminta-ajattelun pohjalta virinnyt osuustoiminta alkoi Suomessa muun kansalaistumiskehityksen mukana 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, ja se sai nopeasti joukkojärjestöluonteen. Vuoden 1901 osuustoimintalaki mahdollisti pikaisen nousun ja nopeasti osuuskaupoissa, osuuskassoissa ja osuusmeijereissä oli kymmeniätuhansia jäseniä. Osuustoimintaliike sai hyvän kasvupohjan Etelä-Pohjanmaalla, missä maatalousyhteisöt olivat pientilavaltaisia eikä suuria pääomia liikkunut. Osuustoiminta-aatteen kannatus oli laajaa porvarillisissa piireissä, mutta vuonna 1916 osuuskauppaliike hajosi työväestön osuuskauppaan ja ”puolueettomaan” SOK:hon. Aatteellisesta pohjastaan huolimatta osuustoiminta oli ennen kaikkea pieniyhteisöjen taloudellista toimintaa.⁶⁷

Jurvassa vahvimmin ja ensimmäisenä löi läpi osuuskauppa-aate. Kirkonkylään perustettiin ensimmäinen osuuskauppa jo vuonna 1897 niin sanotussa esiosuuskauppavaiheessa, ja sen on väitetty olleen maan ensimmäinen. Osuuskaupan perustivat ”amerikankävijä” ja pienviljelijä Heikki Mänty ja baptistisaarnaaja kirvesmies Jaakko Nostaja. Muutkin perustajat olivat lähinnä työväestöä, joiden toiminnassa oli vaikutteita amerikkalaisesta osuustoiminta-aatteesta sekä sosialismista.⁶⁸ Vuoteen 1908 mennessä kuntaan oli perustettu jo kaikkiaan neljä osuuskauppaa. Uudet kaupat olivat Niemen-

65 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1918. JSA; Äystö 1997, 33.

66 Jurvan suojeluskunnan ja Lotta Svärd -paikallisosaston pöytäkirjat. JSA.

67 Mauranen 1987, 176-192; Latikka 1987, 107-124.

68 Rantoja 1954, 8-11; Soikkanen 1966, 425; Latikka 1987, 109-110.

Jurvan kirkonkylän uusi osuuskaupparakennus valmistui ”kökällä” 1930-luvun alussa. Kuva: Jurvan museo.

kylässä, Sarvijoella ja Närvijoella. Pioneeriosuuskauppa, jonka toiminta oli ehtinyt jo hiipua, perustettiin uudelleen vuonna 1904 nimellä Osuuskauppa Alku. Tässä vaiheessa sen toimikuntaan kuului jo kirkonkylän vauraampaa talollisväestöä.⁶⁹ Jurvan Osuuskauppa koki vaikeita aikoja etenkin 1930-luvun taitteen pulavuosina, mutta uusi nousu alkoi pian niiden päätyttyä, ja vuosikymmenen lopulla osuuskauppa oli kunnan ”mahtijärjestöjä”, sillä jäseniä oli lähes 800. Lotta Svärdin paikallisosasto liittyi osuuskaupan jäseneksi vuonna 1935. Muutoinkin suhteet vaikuttavat olleen hyvät, sillä sota-aikana osuuskauppa tuki taloudellisesti paikkakunnan lottia ja suojeluskuntia.⁷⁰

69 Rantoja 1954, 15; Latikka 1987, 111-113.

70 Rantoja 1954, 22-37; Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 12.2.1935. JSA. Niin myymälänhoitajat kuin myyjätkin kuuluivat yleensä lottiin tai suojeluskuntaan.

Uusi osuuskauppa oli keskellä kirkonkylää. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

Tarkasteltaessa osuuskaupan hallintoneuvoston jäsenistöä voi huomata, että siihen kuuluivat pääosin paikkakunnan suurimpien talojen viljelijät eli lähinnä samat henkilöt, jotka vaikuttivat myös kunnan ja seurakunnan hallinnossa. Myös useita aktiivisia suoje-luskuntalaisia mahtui osuuskaupan johtokuntaan. Heistä tunnetuimpia olivat Tuomas Hiipakka, joka toimi osuuskaupan hallinnossa aina vuodesta 1910 vuoteen 1945, sekä Oskari Peura, Oskari Raittinen ja Vesteri Antila. Naisia ei mahtunut mukaan, mutta on jälleen mielenkiintoista huomata, että vuonna 1949 hallintoneuvostoon valittiin ensimmäinen nainen, Emmi Hahto, joka oli toiminut aktiivisesti lotissa koko järjestön olemassaolon ajan. Vuotta aikaisemmin perustettuun osuuskaupan naistoimikuntaan valittiin 13 naista, joista seitsemän oli kuulunut Lotta Svärdiin.⁷¹ Tämä on hyvä osoitus siitä, että lotat jatkoivat vaikuttamista paikallisyhteisössä vuoden 1944 jälkeen.

71 Rantoja 1954, 42,48-51; Jurvan Osuuskauppa 100 vuotta 2004, 8-14, 63; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

Poliittiset vastakkaisuudet kärjistyivät Etelä-Pohjanmaallakin 1800–1900-lukujen taitteessa voimakkaan väestönkasvun ja taantuvan talouselämän myötä, mutta mittava siirtolaisuus etenkin Amerikkaan ja Ruotsiin ehkäisi jyrkän poliittisen kahtiajaon syntymistä maakunnassa. Vaikka ei voidakaan sanoa, että maakunnan varattomin väestönosa olisi muuttanut valtameren taakse, mäkitupalai-
 palaisten ja torpparien lasten osuus siirtolaisiksi lähtevien joukos-
 sa lisääntyi eniten 1900-luvun alkupuolella. Vasemmistolaisuus ja
 työväenliike saivat eniten jalansijaa teollisuuspaikkakunnilla kuten
 Vaasassa ja Pietarsaareissa sekä seuduilla, joissa oli runsaasti maatyö-
 väestöä ja pienviljelijöitä. Ennen vuotta 1905 työväenyhdistyksiä
 oli vain 16, mutta suurlakon jälkeen niiden määrä alkoi merkittä-
 västi kasvaa. Merkittävä vaikuttaja niiden syntyyn oli Vaasassa il-
 mestynyt *Vapaa Sana* -lehti, joka levitti tehokkaasti työväenaaatetta
 maakuntaan.⁷²

Työväenaaate levisi monille Etelä-Pohjanmaan paikkakunnille
 niiden ”amerikankävijöiden” mukana, jotka palasivat kotiseuduil-
 leen työväenaaatteen omaksuneina. Nämä henkilöt saivat yleensä
 myös näkyvän aseman paikkakunnille perustetuissa työväenyhdis-
 tyksissä.⁷³ Näin tapahtui myös Jurvassa, jonne ensimmäistä kertaa
 sosialistisia ajatuksia toivat 1800-luvun lopulla Amerikassa käyneet
 rakennustyömies ja talollisen poika Heikki Mänty (1864–1915)
 sekä kirvesmies, baptistipastori Jaakko Nostaja (1867–1901).⁷⁴

Ruotsinkielisellä Pohjanmaalla sijaitsevaa Munsalaa tutkineen
 Dennis Rundtin tulkinnan mukaan vasemmiston epätavallisen voi-

72 Villstrand 1999, 174-175; Rekonen 2006, 121-138. Etelä-Pohjanmaan osuus vuosien 1870–1930 välisenä aikana siirtolaisiksi lähteneistä oli 37,4 prosenttia.

73 Norrena 1993, 170-173; Rundt 1992, 141-150; Ruismäki 2006, 700.

74 Koskimies-Envall 1999, 129-131. Samat miehet toivat paikkakunnalle myös osuuskauppaliikkeen idean ja Männyn taloon perustettiin vuonna 1897 Suomen osuuskauppa, jonka on väitetty olleen Suomen ensimmäinen maaseutuosuuskauppa. Muutkin perustajat olivat lähinnä työväestöä, joiden toiminnassa oli vaikutteita amerikkalaisesta osuustoiminta-aahteesta sekä sosialismista. Rantoja 1954, 8-11; Soikkanen 1966, 425; Latikka 1987, 109-110. Jurvan osuuskauppa 100 v. 2004, 8.

makas kannatus paikkakunnalla oli jatkumoa jo aiemmin omaksutuille uskonnollisesti radikaaleille suuntauksille. Hänen mukaansa uskonnolliset herätysliikkeet kuten baptismi ja pietismi edustivat eräänlaista esipoliittista radikalismia, joka ilmeni tyytymättömyytenä sekä evankelisluterilaista kirkkoa että viranomaisia kohtaan, ja niiden vahvalla kannatuksella oli selvä yhteys myös aktiiviseen vasemmistolaisuuteen.⁷⁵ Jurvan tapauksessa Rundtin tulkinta on hyvinkin mahdollinen. Paikkakunnallehan oli kehittynyt erityisen merkittävä baptismin keskus jo 1800-luvun lopulla, joten Jurvassa oli olemassa Munsalan kaltainen esipoliittisen radikalismin perinne, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa pohjalaisittain voimakkaaseen vasemmistolaisuuteen paikkakunnalla. Tähän viittaisi myös henkilötasolla esimerkiksi mainitun Jaakko Nostajan osuus sekä paikkakunnan vapaakirkollisessa yhteisössä että työväenyhdistyksessä. Ja kuten aiemmin on tullut jo esille, Jurvan baptistiseurakunnan jäsenistö koostui valtaosin itsellisi- tai torppariväestöstä ja sosialismin kannatus kasvoi paikkakunnalla voimakkaasti juuri baptistien keskuudessa.

Jurvan ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin 1.5.1906 kirkonkylään. Kaksi vuotta myöhemmin perustettiin yhdistykset myös sivukyliin Närviujoelle ja Kestinkylään. Maakunnan muiden työväenyhdistysten tapaan jurvalaisten yhdistystenkin alkuvuosien tärkein hanke oli oman talon rakentaminen, politikoinnin jäädessä varojen keräämisen varjoon. Omalla talolla oli ensiarvoisen tärkeä merkitys työväenasian eteenpäin viemisessä paikallisyhteisössä ja usein se oli paikallisen yhdistyksen ensimmäinen konkreettinen voimainponnistus.⁷⁶ Jurvan työväenyhdistyksen toiminta hiipui vuonna 1911, mutta alkoi elpyä uudelleen kolmen vuoden kulut-

75 Rundt 1992, 189-200 ja 294-297. Vapaakirkolliset liikkeet olivat myös esimerkiksi lestadiolaisuutta radikaalimpia, koska ne tekivät selkeän eron evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Lestadiolaisuus pysyi kuitenkin valtionkirkon yhteydessä eikä sillä välttämättä ollut lainkaan tekemistä vasemmiston kannatuksen kanssa kuten usein on esitetty. Tätä tulkintaa vastaan argumentoi esimerkiksi Ulla Aatsinki Lapin työväenliikkeen radikalisoitumista tutkivassa väitöskirjassaan. Aatsinki 2008, 381-387.

76 Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirjat. TA; Huttula 2000, 38-39.

tua. Päätös työväentalon rakentamisesta tehtiin vuonna 1915, ja talon avajaiset pidettiin runsaan kahden vuoden kuluttua, tapaninpäivänä 1917. Toiminta alkoi myös radikalisoitua, yhdistyksessä aloitettiin valistusluennot ja esimerkiksi piirisihteeri Hanna Malm kävi puhumassa Jurvassa.⁷⁷

Sisällissota Etelä-Pohjanmaalla ja Jurvassa

Suojeluskuntien perustamisvaihe

Vuoden 1918 alussa Vaasan suojeluskuntapiirissä asuvasta porvarilliseksi luettavasta miespuolisesta väestöstä suojeluskuntalaisia oli kahdesta neljään prosenttia, kun koko maan väkiluvusta suojeluskuntiin kuului noin runsas prosenti. Suojeluskunta-aate innosti siis eteläpohjalaisia enemmän kuin useimpia muita suomalaisia. Suojeluskuntalaisia oli maassa 39 530, joista 11 750 eli useampi kuin joka neljäs oli Etelä-Pohjanmaalta. Kooltaan suurimmat suojeluskunnat olivat niin sanotuissa rintapitäjissä kuten Kauhajoella ja Ilmajoella sekä rannikon ruotsinkielisillä alueilla kuten Mustasaarella ja Vöyrillä.⁷⁸ Mutta miksi suojeluskuntalaisuus vetosi erityisesti eteläpohjalaisiin? Esimerkiksi maakunnan suojeluskuntien historian kirjoittanut Juhani Lantto esittää tutkimuksessaan useitakin taustatekijöitä maanpuolustushengen vahvaan vireeseen maakunnassa. Yksi niistä oli nuijasodan (1596–1597) samoin kuin Suomen sodan (1808–1809) muiston aktiivinen vaaliminen kansallishenkisissä kesäjuhlissa, joita järjestettiin eri puolilla maakuntaa.

Etelä-Pohjanmaalla voimakkaasti vaikuttaneiden ja arvostettujen heränneiden, kuten Lapuan kirkkoherra Wilhelmi Malmivaaaran, yhteiskunnallinen osallistuminen alkoi vuosisadan vaihteesta lähtien olla myös poliittista, ja ”körtit” lähtivät mukaan venäläis-

77 Vattula 1976, 118-119; Puskala 1993, 6-18; Koskimies-Envall 1999, 132-134; Ruismäki 2006, 701. Helsinkiläissyntyinen Malm aloitti poliittisen uransa SDP:n Pietarsaaren piirijärjestön sihteerinä. Sittemmin hän toimi sisällissodassa Kansainvaltuuskunnan sisäasiainosaston sihteerinä ja SKP:n johtotehtävissä siirtyttyään Neuvosto-Venäjälle 1920-luvun alussa. Hän oli SKP:n tunnetuin naispoliitikko.

78 Lantto 1997, 22; Hersalo 1955, liitteet.

ten sortotoimia vastustamaan. Herännäisyys loi jäsenistölleen poliittisesti yhtenäisen käyttäytymismallin ja siitä kasvoi vahvasti suomalaiskansallinen herätysliike. Se esti voimakkaasti sosialismin leviämistä maakunnassa ja sen kanssa sopi erinomaisesti yhteen myös suojeluskunta-aate. Nuorisoseuratoiminnalla ja sen porvarillisella radikalismilla, jonka juuret olivat Etelä-Pohjanmaalla, oli oma osuutensa. Lisäksi autonomian loppukauden venäläistämistoimet herättivät maakunnassa erityisen negatiivista vastakaikua. Kutsuntalakkoilu oli yleistä ja aktivistien toiminta vilkasta. Myös jääkäri-liike saavutti erityisen suosion juuri Etelä-Pohjanmaalla aktiivisen värväyksen ja etappiteiden johdosta. Heränneekään eivät missään vaiheessa vastustaneet jääkäriiliikettä, vaikka lähtivätkin laajemmin mukaan ”isänmaan asialle” vasta suojeluskuntatoiminnan myötä.⁷⁹ Sitten eteläpohjalaisten joukkojen avoin herännäisyys sisällissodan aikana oli omiaan nostamaan kirkon arvoa valkoisessa Suomessa.⁸⁰

Levottomuuksien kasvaessa eri puolilla maata vuoden 1917 aikana Etelä-Pohjanmaallakin perustettiin ”palokuntia” ja järjestyskaarteja. Liikkeellepanevana voimana oli kesällä 1917 järjestetyt Lapuan päivät, joiden yhteydessä julkistettiin hyvin selkeäänainen vetoisuus Suomen itsenäistymisen puolesta sekä pidettiin salainen kokous, jossa suunniteltiin jo aseistautumista ja asehankintoja. Pian kokouksen jälkeen perustettiin Lapuan palo-/suojeluskunta, joka sai seuraajia lähes jokaiseen maakunnan pitäjään tulevan syksyn aikana.⁸¹

79 Lakeus ja sen lapset 1937, 5-31; Alanen 1980, 172-258, 366-367; Salokangas 1987, 917-918; Seppo 1987, 206-207, 237; Lantto 1997, 15-17; Hersalo 1955, 384-386; Lackman 2000, 190.

80 Kena 1979, 54. Ks. myös Huhta 2010, 49-56.

81 Alanen 1980, 150-153, 226-228, 240-243. Suomen sodan muistopatsas pystytettiin Lapuulle 14.7.1864, Lapuan taistelun vuosipäivänä. Patsaan paljastustilaisuus oli suuri juhlatilaisuus, mutta vasta vuodesta 1902 lähtien ryhdyttiin säännöllisesti viettämään Lapuan päivää. Kesällä 1917 sitä vietettiin suurena kaksipäiväisenä itsenäisyyshenkisenä tilaisuutena, jota on pidetty syykkeenä suojeluskuntien ja palokuntien perustamiselle useimmilla eteläpohjalaisilla paikkakunnilla.

Etelä-Pohjanmaalla suurimman riskin itsenäistymiselle nähtiin aiheutuvan venäläisistä sotilaista ja varuskunnista. Venäläisvastaisuutta lisäsivät myös maakunnassa velloneet huhut, joiden mukaan maakunta tyhjennettäisiin sotatoimialueeksi vihollisen hyökkäyksen sattuessa, väestö siirrettäisiin Keski-Suomeen ja asevelvollisuus-kutsunnat aloitettaisiin uudelleen. Näissä olosuhteissa maakunnan suojeluskunnat saivat paikallisten asukkaiden tuen. Vasemmistoa kannattavien osuus väestöstä oli suhteellisen pieni eikä punakaarteja, joita ei ollut kuin lähinnä maakunnan kaupungeissa, koettu paikalliseksi uhaksi. Järjestyskaartien toiminnan selkiyttämiseksi perustettiin 14.11.1917 Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntien keskushallinto, joka kehotti paikallisia suojeluskuntia kunnallistumaan toimintansa turvaamiseksi. Kaikkia paikallissuojeluskuntia ei kunnallistettu, mutta jotkut saivat runsaastikin yksityistä tukea. Vaasan suojeluskuntapiiriin yhdistettiin joulukuussa 1917 Kokkolan, Kristiinan, Etelä-Pohjanmaan, Pietarsaaren ja Vaasan piirit. Sen johtoon valittiin kenraalimajuri von Gerich, jonka adjutanttina toimi ylihärmäläinen kansakoulunopettaja ja jääkärivärvi Artturi Leinen.⁸²

Suojeluskuntien kehitys ei kuitenkaan joka puolella Etelä-Pohjanmaata sujunut tasaisesti ja mennyt vauhdilla eteenpäin, vaikka lapualaisten esimerkki kesällä 1917 innostikin monia aktivisteja aloittamaan suojeluskunta-/palokuntatoiminnan omalla paikakunnallaan. Jurvalaiset eivät osallistuneet Lapuan päiville, mutta toisaalta jurvalaisia ei voida pitää täysin passiivisinakaan itsenäisyysasiassa, sillä he osallistuivat vain viikkoa ennen Lapuan päiviä (7.7.1917) järjestettyyn Meijeriliitto ”Muurahaisen” kokoukseen Ylistarossa, joka todellisuudessa oli aktivistien kokous. Kokouksesta laadittiin eduskunnalle ja senaatille kirjelmä, jossa niitä kehoitettiin kääntymään eri valtioiden puoleen jotta Suomen itsenäisyydelle saataisiin tunnustus ja vahvistus.⁸³

82 Hersalo 1955, 384-400; Alanen 1980; Lantto 1997, 17-25; Mikkilä 2000, 32. Leinosesta tuli sisällissodan aikana ensin Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiiriin piiripäällikkö ja keväällä hän osallistui myös Tampereen ja Viipurin taisteluihin.

83 Alanen 1976, 439; Alanen 1980, 222-224; Kinnari 1984, 15-16.

Jurva kuului paikkakuntiin, joissa suojeluskunnan perustaminen ei sujunut nopeasti ja ”suuren innostuksen vallassa”. Keskuksista syrjäisestä Jurvasta puuttuivat niin innostavat aktivistit kuin venäläinen sotaväkikin, jotka olisivat antaneet konkreettisen kimmokkeen vastavoimien järjestäytymiselle.⁸⁴ Syrjäinen sijainti oli tyypillistä paikkakunnille, joissa kunnallisen suojeluskunnan perustaminen ei saanut vastakaikua.⁸⁵ Lähimmät venäläissotilaat olivat naapurikunnassa Laihialla.⁸⁶ Paikkakunnalla oli lisäksi maakunnallisesti poikkeuksellisen vahva työväestö, joka suhtautui suojeluskuntatoiminnan aloittamiseen epäluuloisesti.⁸⁷

Jurvassa asuneisiin muutamaa venäläissyntyisiin henkilöihin paikkakuntalaisilla oli hyvät suhteet, mutta Marianne Koskimies-Envallin tutkimuksen mukaan paikkakunnalla toisinaan vierailleisiin kasakoihin asukkaat suhtautuivat pelokkaasti.⁸⁸ Jääkäri liikkeellä ei ollut myöskään juuri minkäänlaista roolia Jurvassa, vaikka suuri osa (41,3 %) kaikista jääkäreistä oli lähtöisin Pohjanmaalta.⁸⁹ Tämä ei tosin välttämättä selitä alhaista suojeluskunta-aktiivisuutta, sillä jääkäri liike ja suojeluskuntainnostus eivät aina kulkeneet käsi kädessä. Näin oli esimerkiksi Kyrönjokivarren rintapitäjissä sekä Kuortaneella, joita leimasi vanhoillisuus ja haluttomuus lähteä epävarmaan jääkäriseikkailuun. Näillä paikkakunnilla haluttiin kuitenkin puolustaa vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä ja suojeluskuntatoiminta lähti niissä aktiivisesti liikkeelle heti vuoden 1917

84 Lantto 1997, 302; Lakeus ja sen lapset 1937, 5-31.

85 Manninen 1975, 408-410.

86 Alanen 1980, 284-285.

87 Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Jurvan sk, Sky Valistusosasto, KA/SArk, Lantto 1997, 301. Vastaavanlainen kehitys on havaittavissa myös Etelä-Pohjanmaan järvisuudulla, missä työväenliikkeen vaikutus oli poikkeuksellisen vahva. Poikkeuksena on Korttesjärvi, jossa vahva jääkäri liike vaikutti suojeluskuntatoiminnan aktiivisuuteen.

88 Koskimies-Envall 1999, 123-126. Jurvassa vaikuttaneet Loginoffin veljekset Aleks (myöh. Lepomaa) ja Simo pitivät Jurvan kirkonkylässä kauppaa vuoteen 1916 asti. Aleks oli myös aktiivinen suojeluskuntalainen.

89 Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Jurvan sk, Sky Valistusosasto. KA/SArk; Lakeus ja sen lapset 1937, 28; Lackman 2000, 200.

lopulla.⁹⁰ Toisaalta voimakkaissa jääkäripitäjissä Etelä-Pohjanmaan Järviseudulla palo-/suojeluskuntatoiminta saattoi lähteä hyvin kankeasti liikkeelle, ja silloinkin usein vasta aktivistien Uuden metsätoimiston asiamiehen Martti Pihkalan aloitteesta.⁹¹ Alahärmässä, joka oli Korttesjärven ohella maakunnan keskeisin jääkäripitäjä, ei kunnallisen suojeluskunnan perustaminen onnistunut syksyllä 1917.⁹² Järviseudulla jääkäriksi lähtöön vaikuttivat enemmän aktiivinen värväys ja organisaatio kuin aatteellisuus ja isänmaallisuus, vaikka toki nämäkin seikat motivoivat merkittävää osaa lähtijöistä.⁹³

Jurvalainen yhteiskuntarakenne oli kohtuullisen hyvässä tasapainossa kotiteollisuuden ansiosta. Varattomampikin väki sai siitä lisätuloja, ja siirtolaisuus valtameren taakse oli vienyt paikkakunnalta enimmäkseen työttömät.⁹⁴ Elintarviketilanne, etenkin viljan osalta, alkoi heikentyä kesän 1917 aikana ja poliittinen ilma-
piiri kiristyi Jurvassakin: ”Yksimielisyys päättyi. Pian oli havaittavissa kummankin ryhmän eroavat käsitykset vallankumouksen saavutuksista.”⁹⁵ Sosiaalidemokraattinen piiritoimikunta lähetti elokuussa Jurvan työväenyhdistykselle ponnin, joka hyväksyttiin, mutta sen sisällöstä ei löydy mainintaa pöytäkirjoista.⁹⁶ Työväenyhdistys vaati varsin kovasanaisesti riittävää määrää omia edustajiaan kunnan elintarvikelautakuntaan syyskuussa 1917.⁹⁷ Marras-

90 Alanen 1980, 243.

91 Kinnari 1984, 27-34, 39-40.

92 Kinnari 1984, 67-68.

93 Lackman 2000, 190, 200, 205. Etelä-Pohjanmaan järviseudulta lähti myös sosialismin kannattajia Saksaan, mm. Korttesjärven työväenyhdistyksen puheenjohtaja.

94 Virrankoski 1994, 426-427; Koskimies-Envall 1999, 120-121.

95 Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Jurvan sk, Ha: 16: 1 ja 2, Sky Valistusosasto. SA. Kertomuksen mukaan sosialistit vaativat virastaan pidätettäväksi poliisin, joka oli kuusi vuotta sitten riistänyt työväen vappukulkueelta lipun ja syyttivät elintarvikelautakunnan jäseniä työväen nälkäkuolemista.

96 Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirja 12.8.1917. TA.

97 Jurvan työväenyhdistyksen yleisen kokouksen pöytäkirja 30.9.1917. TA.

kuun suurlakon aikana kokoontunut Jurvan kunnalliskokous päätti 5.11.1917 toimikunnasta, joka valmistelisi koko paikkakunnan käsittävän järjestyskaartin perustamista. Tähän kaartiin oli tarkoitus saada mukaan niin porvarit kuin sosialistitkin. Toimikunta kokoontuikin jo 8.11., mutta siihen valitut sosialistit eivät tulleet paikalle, koska työväki oli keskuudessaan edellisenä päivänä päättänyt, ettei se kannata aseellista järjestöä. Näin suojeluskunnan perustaminen paikkakunnalle raukesi.⁹⁸ Viimeistään marraskuussa sosialistit irrottautuivat yhteistyökuvioista suojeluskuntien kanssa koko Pohjanmaan alueella.⁹⁹

Tammikuun 1918 lopussa suojeluskuntaa yritettiin vielä perustaa kunnallislautakunnan esimiehen Heikki Peuran esityksestä, mutta sosialistit vastustivat sitä.¹⁰⁰ Aiemmin mainitun syrjäisen sijainnin lisäksi usein yhteistä niille eteläpohjalaisille paikkakunnille, joihin ei saatu perustettua kunnallista suojeluskuntaa tai suojeluskuntaa ennen sotaa, oli sosiaalidemokraattien vastustus, ja Juvassa puolueen kannatus oli erityisen suuri.¹⁰¹ Sosiaalidemokraatit oli ollut kannatukseltaan paikkakunnan suurin puolue syksyn 1917 eduskuntavaaleissa yli 36 prosentin ääniosuudellaan.¹⁰²

Terrorikertomuksen mukaan Jurvaan ei työväen ammattijärjestön kehotuksesta huolimatta perustettu omaa järjestyskaartia syksyllä 1917 eikä Juvassa myöskään toiminut sisällissodan aikana punakaartia. Paikallinen työväki oli ilmoittanut ehdottomasti vastustavansa kaikenlaista aseellista toimintaa. Punakaartien historiaa tutkineen Marja-Leena Salkolan mukaan Jurvaan olisi kuitenkin perustettu salainen työväenkaarti lokakuussa 1917, mutta merkinät siitä olisi jälkeenpäin pyyhitty pois työväenyhdistyksen pöytä-

98 Jurvan kunnalliskokouksen pöytäkirjat 5.11.1917. JKA; Pöytäkirja Jurvan työväenyhdistyksen väliaikaisessa kokouksessa 7.11.1918. Jurvan työväenyhdistyksen arkisto. TA; Koskimies-Envall 1999, 137-138.

99 Villstrand 1999, 176.

100 Terrorikertomukset Jurvan pitäjä. TA; Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1918. JKA; Puskala 1993.

101 Kinnari 1984, 92.

102 Ks. Taulukko 2.

kirjoista. Hänen tulkintansa mukaan siihen saattaisivat viitata myös Jurvan työväenyhdistyksen *Vapaa Sana* -lehteen marraskuussa lähettämät uhmakkaat ponnet: ”Jurvan työväestö ilmoittaa taistelevansa Yhressä Wenäjän työläisten ja Sotilasten kanssa käsi käressä Wenäjän ja Suomen ja koko maailman Kapitalistista yhteiskunta järjestystä vastaan siksi kunnes kapitalistinen yhteiskunta järjestys on murrettu ja tilalla Sosialistinen uusi Kansanvaltainen yhteiskunta.” Myös tammikuussa 1918 punakaartin perustamisella uhattiin, jos paikkakunnalle perustettaisiin suojeluskunta.¹⁰³

Varsinaisesti Jurvan suojeluskunta saatiin perustettua vasta helmikuussa 1918, viimeisten joukossa maakunnassa, siis sodan jo syttyä.¹⁰⁴ Jurvan suojeluskunta kunnallistettiin sisällissodan aikana keväällä 1918. Samalla myönnettiin rahaa ”vapautustaisteluun” 10 000 mk. Kokous hyväksyi myös suojeluskunnan esikunnan toimimaan ”edelleen sille kuuluvissa tehtävissä”.¹⁰⁵

On mielenkiintoista, että samassa pitäjässä kuitenkin kahteen sivukylään, Järvenpään ja Närviöelle, onnistuttiin marraskuussa 1917 perustamaan suojeluskunta, joihin kuului myös sosialisteja. Kyse olikin yksittäisten henkilöiden aktiivisesta toiminnasta. Järvenpään nuorisoseuran puheenjohtaja Jafet Mylläri lähti heti kirkonkylässä epäonnistuneen suojeluskuntakokouksen jälkeen kiertämään tarkoituksenaan innostaa oman kylän miehiä perustamaan

103 Terrorikertomus Jurvan pitäjä. TA; Puskala 1993, 21; Koskimies-Envall 1999, 137-140; Salkola 1985, 120. Salkolan tulkintaa myötäilee myös Ruismäki 2006, 705. Työväen arkistossa olevassa pöytäkirjassa ei ole mitään viitteitä siihen, että merkintä olisi pyyhitty jälkikäteen pois, mutta 28.10.1917 Työväenyhdistyksen kuukausikokouksessa on merkintä ”Otetttiin keskusteltavaksi Ammattijärjestön julistus maamme järjestäytyneelle työväestölle. Kokous yksimielisesti hyväksyi ammattijärjestön julistuksen.” Se, samoin kuin saman pöytäkirjan 3§ merkintä ”Keskusteltiin siitä josko käännytään avunpyynnöllä muiren yhdistysten puoleen.” viittaisivat siihen että punakaartin perustaminen olisi ainakin ollut suunnitelmassa, kenties yhteistyössä naapurikuntien työväenyhdistysten kanssa.

104 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1.12.1918. JSA; Hersalo 1955, 426.

105 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat. Ylimääräinen kuntakokous 13.4.1918. JKA.

suojeluskunta. Tavoite onnistui. Myöhemmin Närvijoen ja Järvenpään suojeluskunnat liittyivät kirkonkylän suojeluskuntaan.¹⁰⁶

Järvenpää oli ainoa pitäjän kylistä, jossa jääkäriliikkeen vaikutus oli jossain määrin havaittavissa. Kolme kylän nuorukaista Otto Kesti, Severius Kesti ja Lauri Martonen ja heidän lisäksi Anselmi (Anssi) Järvinie mi kirkonkylästä pyrkivät jääkäreiksi Saksaan vuonna 1916. He hankkivat työluvan pohjoisessa oleville tukkityömaille päästäkseen Tornion etapin kautta matkalle. Miehet oli kuitenkin annettu ilmi santarmeille. He jäivät kiinni ja päätyivät kahdeksi kuukaudeksi Oulun lääninvankilaan.¹⁰⁷ Severius Kesti ja Lauri Martonen kaatuivat sittemmin Tampereen taisteluissa huhtikuussa 1918.¹⁰⁸

Närviyoella, Järvenpään naapurikylässä, kimmokkeen suojeluskunnan perustamiselle antoivat ruotsinkieliseen naapuripitäjään Pirttikylään perustettu suojeluskunta sekä huhu saksalaisten mahdollisesta mairinnoususta Pohjanmaalla, sillä aselaiva Equity oli lokakuun lopussa purjehtinut Vaasan saaristoon.¹⁰⁹ Lapuan kokous ei sen sijaan vaikuttanut Närvijoen suojeluskunnan perustamiseen marraskuussa 1917. Perustamiskokouksessa maanviljelijä Juho Harju perusteli suojeluskunnan tarpeellisuutta: ”koska oli saatu tietoja Laihialla majailevan sotaväen liikehtelystä ja venäläisten perääntymisestä Virossa”. Hänen mielestään edessä saattoi pian olla Nuijasodan kaltainen kahakka. Kokous kannatti perustamista yksimielisesti. Suojeluskunta perustettiin ”puolustautumaan venäläisten mahdollisesti suorittamaan hävitystä ja evakuoimista vas-

106 Koskimies-Envall 1999, 140-142.

107 Jurvan sotaveteraanit 1917-1944, 119; Kinnari 1984, 7.

108 Jurvan Sotaveteraanit 1917-1944, 107-109; Suomen sotasurmat 1914-1922, Internet-tietokanta.

109 Kinnari 1984, 47. Saksalainen aselaiva Equity toi mukanaan tuhansia aseita Pohjanmaan suojeluskunnille sekä kahdeksan jääkäriä, jotka muodostivat koulutusrenkaan, Juho Heiskasen mukaan nimetyn ns. Heiskasen staabin. Tämän tuloksena Etelä-Pohjanmaalla oli jo vuoden 1918 alkaessa 2 500-3 000 jääkäreiden peruskouluttamaa miestä valkoisen armeijan tarpeisiin. Laivan matkan ja aselastin oli järjestänyt suomalainen aktivisti Kai Donner.

taan.” NÄrvijoen suojeluskunnan johtajaksi valittiin torppari Oskari NÄrvä ja jäseneksi rekrytoitui 40 miestä. Myös kaksi nÄrvijokelais- ta lähettiin niin sanottuun Vöyrin sotakouluun. NÄrvijokelaiset ei- vät olleet tietoisia kirkonkyläläisten aikeista perustaa suojeluskunta aiemmin marraskuussa, joten joulukuussa maanviljelijä Kuutti kävi esittämässä koko pitäjän käsittävän suojeluskunnan perustamista, mutta ”kirkonkylällä ei oltu siihen valmiita”.¹¹⁰

Sotakuukaudet

Etelä-Pohjanmaan paikallisten suojeluskuntien vapaussota alkoi venäläisten joukkojen aseista riisumisella 27.–28.1.1918 eri puolilla maakuntaa. Se tapahtui lähes verettömästi muutamien päivien aikana, ja taisteluihin jouduttiin Vaasan lisäksi vain Seinäjoella sekä Kristiinankaupungissa, joissa venäläisen sotaväen rinnalla suojeluskuntalaisia vastaan taisteli myös järjestäytynyt punakaarti.¹¹¹ Oman maakunnan tilanteen vakiinnuttua eteläpohjalaiset suojeluskunnat siirtyivät taistelemaan eteläisille rintamille Satakuntaan ja Hämeeseen, edelleen kohti Tamperetta. Koska vapaaehtoisia lähtijöitä ei ollut riittävästi, valkoinen sodanjohto päätti helmikuussa järjestää yleisen asevelvollisuuden 21–40-vuotiaille miehille joukkojen täydentämiseksi. Näitä asevelvollisia kouluttamaan määrättiin jääkärit, jotka olivat kotiutuneet Suomeen pääosin Vaasan kautta. Tampereen valtauksen suojeluskuntalaiset osallistuivat yhdessä asevelvollisuusjoukkojen kanssa, mutta sen jälkeen suojeluskuntalaisia alet-

110 Jurvan NÄrvijoen sk-historiaa n:o 496, 9-11. Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat, Valistusosasto. KA/SArk; Lakeus ja sen lapset 1937, 46; Kinnari 1984, 48; Lantto 1997, 303-304. Vöyrin sotakoulu oli itsenäisen Suomen ensimmäinen aliupseerikoulu, joka toimi 26.1.–30.5.1918 ja perustettiin suojeluskuntien vuosien 1917–1918 vaihteessa Vimpelissä toimineen sotilasohjaajakurssin jatkoksi. Se koulutti ryhmänjohtajia suojeluskunta-armeijaa varten ja kouluttajina toimivat pääasiassa jääkärit. Koulussa oli kaikkiaan noin 1400 oppilasta.

111 Lakeus ja sen lapset 1937, 74-94; Lappalainen 1981, 106-107; Alanen 1980, 275-292.

tiin kotiuttaa. Eteläpohjalaisia oli mukana lähes jokaisella rintamalla.¹¹²

”Eipä ihme, että silloin ensimmäisten joukossa nousi vapaudestaan ylpeä etelä-pohjalainen mies valmistautumaan taisteluun, mutta ei myöskään silloin etelä-pohjalainen nainen, joka aina oli tottunut tasavertaisena kulkemaan työssä miehen rinnalla, voinut pysyä syrjässä ajan suurista tapahtumista”, kirjoitti Siiri Vihantola Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin 20-vuotisjulkaisussa.¹¹³

Naiset olivat olleet aktiivisesti mukana jo jääkäriväräyksen aikana. Monilla paikkakunnilla naiset järjestivät majoitusta, vartiointia, ruokaa, vaatteita ja jopa asekoulutusta tulevien jääkäreiden etappiteillä. Legendaariseen maineeseen maakunnassa nousivat etenkin härmäläinen Fiina Isotalo ja lapualainen Elin Kosola, jotka vietiin vangittuina Vaasaan kielletystä toiminnasta epäiltynä. Valkoinen kirja kertoo ylihärmäläisestä emäntä Amalia Hillistä, ”joka toimi kuten mies aseiden kuljetuksessa ja jolta moni pitäjän miehistä sai ensimmäiset ohjeet aseiden käytössä”. Vuoden 1917 loppupuolella naiset ryhtyivät organisoimaan avustustoimintaa suojeluskuntien hyväksi useilla eteläpohjalaisilla paikkakunnilla. Paikalliset naisyhdistykset järjestivät ompeluiltoja ja alkoivat kerätä ruokaa sekä vaatteita suojeluskuntalaisille. Ensimmäisiä samariittikursseja niin ikään järjestettiin, joista yksi ensimmäisistä lokakuussa 1917 Lapualla Hilja Riipisen aloitteesta. Valkoisen kirjan mukaan juuri Lapualta lähtivät myös ensimmäiset naiset sairaanhoitotehtäviin rintamalle.¹¹⁴

Hilja Riipisestä tuli 1920-luvun kuluessa yksi Lotta Svärdin keskeisiä vaikuttajia. Hänen persoonansa leimasi koko järjestön aat-

112 Roselius 2004, 80.

113 Vihantola, 1937, 245.

114 Valkoinen kirja 1929, 141-153; Vihantola 1937, 245-247; Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 13; Etelä-Pohjanmaan lottien neljännesvuosisata 1991, 4-8; Lantto 1997, 235. Valkoinen kirja oli Lotta Svärdin 1920-luvun suurhanke. Siihen pyrittiin kokoamaan naisten osallistuminen valkoisen armeijan avustustyöhön v. 1917–1918 kaikkialla Suomessa. Kirjan toimitti Hilja Riipinen.

teellista kehitystä ja erityisesti Etelä-Pohjanmaan lottatoimintaa.¹¹⁵ Sisällissodan aikana hän oli myös keskeisessä asemassa ratkaistaessa kysymystä valkoisten naisten aseistautumisesta. Esimerkiksi Ylistarossa pieni naisjoukko harjoitteli jo aseiden käyttöä ja *Ilkka*-lehden ensimmäisessä rintamakirjeessä (2.2.1918) E.V. Leskelä kirjoitti ihannoivasti revolverilla ammuskelevasta vilppulalaisesta neitosesta, nuoresta ”Lotta Svärdistä”.¹¹⁶ Hilja Riipinen yhdessä Helsingin Naisliiton puheenjohtajan Amanda Vahanderin kanssa kirjoitti kuitenkin Lapualla maaliskuussa 1918 julkilausuman naisten aseistautumista vastaan selvitettyään ensin ylipäällikkö Mannerheimin kielteisen kannan asiaan. Kirjoitus julkaistiin useissa valkoisen Suomen lehdissä, ja se lopetti spekuloinnin naisten aseisiin tarttumisesta valkoisella puolella.¹¹⁷

Eteläpohjalaiset naiset tukivat valkoista armeijaa sekä rintamalla että kotialueella, jossa työskenteli kaikkiaan noin 400 naista lääkintä- ja muonitustehtävissä. Tavanomaisin tapa auttaa armeijaa oli valmistaa vaatteita ja tarvikkeita. Näitä tehtiin joko ompeluseuroissa, erillisinä talkoopäivinä tai yksikseen kotona muiden töiden lomassa. Siiri Vihantolan mukaan jopa pienet kansakoulutytöt olivat tässä työssä mukana. Naiset myös keräsivät varoja tai varusteita joko sotilaille tai sodasta kärsiville siviileille. Lisäksi naiset huoleh-

115 Riipinen valittiin piirin edustajaksi keskusjohtokuntaan jo vuonna 1923.

Neljä vuotta myöhemmin Riipisestä tuli Etelä-Pohjanmaan piirin puheenjohtaja ja hän jatkoi piirin jakaannuttua v. 1941 Itäisen piirin johdossa aina järjestön lakkauttamiseen asti. Riipinen oli värikäs persoona ja hän vaikutti Lotta Svärdin ideologiseen ilmeeseen erityisesti 1920–1930-luvuilla. Hän oli muotoilemassa mm. lottien kultaisia sanoja ja vaati järjestön sääntöihin uskontoa koskevan kohdan. Riipisestä tuli Lotta Svärd-lehden ensimmäinen päätoimittaja ja hänet erotettiin äärioikeistolaisten mielipiteittensä vuoksi v. 1936. Riipinen valittiin kokoomuksen kansanedustajaksi v. 1930 ja hän siirtyi IKL:n kansanedustajaksi vuosiksi 1939. Riipisen asema kotipiirissään ei kuitenkaan horjunut ja hänet valittiin talvisodan jälkeen uudelleen keskusjohtokuntaan. Lisätietoja mm. Sulamaa 1995; Etelä-Pohjanmaan lotat 1965; Nevala 1993.

116 *Ilkka* 2.2.1918; Alanen 1980, 302, 364. Kyseinen neitonen oli Toivi Will Lapuan koulusta.

117 Valkoinen kirja 1929, 160-162; Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 14-15; Lisää Riipisestä ks. Sulamaa 1995.

tivat muonituksesta kokoontumis- ja harjoituskeskuksissa sekä sotilasruokaloissa. Sotilassairaaloissa eri puolilla maakuntaa työskentelivät myös lukuisat samariittikurssin käyneet vapaaehtoiset naiset.¹¹⁸

Jurvaa lähimmät yhteenotot venäläisiä vastaan käytiin naapurikunnissa Kristiinankaupungissa ja Laihialla, missä venäläisten aseistariisumisy yrityksessä aivan sodan alussa sai surmansa viisi suojeluskuntalaista. Jurvan suojeluskunnan varsinaiset sotatoimet liittyvät kuitenkin lähimmin Vaasan suojeluskuntaan ja jurvalaisia osallistui jo yksityishenkilöinä Vaasan valtaukseseen, edellä mainittu Jafet Mylläri yhtenä heistä. Heti kun paikkakunnan suojeluskunta aloitti toimintansa, nimettiin vapaaehtoisia vartiopalvelukseen Vaasaan. Sotaan osallistui laskutavasta riippuen 134–159 miestä, joista 68 vapaaehtoisina. Neljä jurvalaista kuului myös eversti K.E. Bergin johtamaan Tasavallan vartiosto -nimiseen värvättyyn jalkaväkijoukkoon, joka oli alun perin suunniteltu poliisijoukoksi ja jonka vahvuudeksi suunniteltiin jopa kahtatuhatta miestä. Jurvalaisten sotilaiden enemmistö taisteli Vaasan suojeluskunnan riveissä, mutta heitä oli myös muiden naapurikuntien suojeluskuntien mukana. Paikkakunnan miehiä oli sodassa maaliskuun alusta lähtien Hämeen ja Satakunnan rintamilta aina Karjalaan saakka. Neljä jurvalaista puhallinsoittajaa vedettiin rintamalta ja heidät värvättiin soitto-kuntaan, jonka tehtävänä oli soittaa maakunnan sankarihautajaisissa. Taisteluissa sai surmansa yhteensä yhdeksän jurvalaista, joista neljä oli suojeluskuntalaisia. Viisi jurvalaista kaatui Tampereella.¹¹⁹

Heikki Ylikangas esittää teoksessaan Tie Tampereelle, että etelä-pohjalaiset saatiin lähtemään valkoiseen armeijaan luomalla aktiivisesti propagandan avulla kuvaa siitä, että vastassa oli pääasiallisesti venäläisiä sotilaita, jotka tuli ajaa maasta ja turvata näin maan itsenäisyys sekä pelastaa maa sosialismilta. Monille valkoisille se, että vastassa olikin lähes ainoastaan oman maan kansalaisia, selvisi vas-

118 Etelä-Pohjamaan lotat 1965, passim.; Vihantola 1937, 247-255; Lantto 1997, 235.

119 Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 27-28; Alanen 1980, 263-264, 319; Lantto 1997, 304; Koskimies-Envall 1999, 143-150.

Sankarihautajaiset Jurvan kirkossa heinäkuussa 1918. Kuva: Jurvan museo.

ta rintamalla.¹²⁰ Myös Turo Manninen on väitöskirjassaan esittänyt, että eteläpohjalaiset valkoiset lähtivät ennen kaikkea vapaussotaan venäläisiä vastaan.¹²¹ Jurvassa oli valkoisten näkökulmasta tietty uhka myös paikallisesta vastustajasta olemassa, koska paikallinen työväenyhdistys oli ainakin uhkaillut punakaartin perustamisella ja poliittinen kiulu paikkakunnalla oli auennut viimeistään vuoden 1917 lopulla, mutta ensisijaisesti punakaarteja vastaan sieltäkään tuskin lähdettiin sotimaan. Jurvalaisten asennetta kuvannee hyvin vapaaehtoisena valkoiseen armeijaan liittyneen Yrjö Rantamäen kommentti sotaan lähtemisen syistä:

Näin perästäpäin tulee mieleen monia syitä, minkä vuoksi lähdin vapaaehtoisena sotaan. Olin kerran käymässä Vaasassa ja menin siellä laivarantaan, jossa oli venäläinen partio. Ne ottivat minut heti kiinni ja rupesivat kyselemään passia. En minä niiden pos-

120 Ylikangas 1993, 21-24.

121 Manninen 1982, 135-140.

mituksesta mitään ymmärtänyt. Ne veti kaikki taskuni nurin ja minulla ei ollut muuta kuin pyöräpassi. Siihen tuli yksi venäläinen upseerikin sinelli hartioilla mua syynäämään ja kädet piti nostaa ylös. Minusta se oli häpeällistä omassa maassa. Näin silloin suomalaisen poliisin ja huusin sille, että se tulisi minut pelastamaan. Poliisi tuli, luki pyöräpassin ja käski venäläisiä vapauttamaan minut, koska olin rebellisillä asioilla liikkeellä. Minut päästettiin vapaaksi, ja silloin minä päätin, että tätä itsenäisyyttä pitää Suomen maassa lujittaa, koska se näyttää vielä olevan niin alkeellista. Siksi minä lähdin vapautta vahvistamaan ja siitä lähtien minun sydän on pompotellut itsenäiselle Suomelle.¹²²

Sodan aikana paikallisten suojeluskuntien keskeisiksi tehtäviksi muodostuivat aseiden kontrollointi pitäjässä, epäilyksenalaisten henkilöiden valvonta, kuulustelu ja vangitseminen sekä valkoisen armeijan kutsuntojen toimeenpano helmikuun lopusta alkaen.¹²³ Yleinen asevelvollisuusjulistus jäi kokonaisuutena panematta täytäntöön Vaasan läänissä, mutta Jurvassa kansalaiskokous päätti 18.2. kunnallisen asevelvollisuuden toteuttamisesta. Etelä-Pohjanmaalla kutsuntoihin osallistuttiin erittäin uskollisesti, sillä vain prosentti asevelvolliseksi julistetuista jäi pois. Jurvassa kutsuntoja vastusti vieläkin pienempi määrä, vain viisi henkilöä eli 0,6 prosenttia.¹²⁴ Suojeluskunnan pöytäkirjoissa on maininta vain kolmesta aseistakieltäytyjästä, jotka lähetettiin Laihialle ”vankittuina”.¹²⁵ Asevelvollisuuden vastustamisen vähäisyys tilastojen valossa on silmiinpistävä, koska naapurikunnassa Teuvalla passitettiin vankileirille yhteensä 74 aseistakieltäytyjää.¹²⁶

Todennäköisesti asevelvollisuuslakia ei kuitenkaan voitu tai haluttu noudattaa Jurvassa kovin kuuliaisesti vielä helmikuussa 1918, ja aseistakieltäytyjiä oli melko runsaasti. Huhtikuun loppupuolella

122 Jurvan Sotaveteraanit 1917–1944, 25.

123 Tikka 2004, 114–128.

124 Manninen 1974, 39, 76, 83. Tosin tilasto on tehty vasta huhtikuun jälkikutsunnan jälkeen.

125 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 6.3.1918. JSA.

126 Viljanmaa, 2002, 30–38.

toimeenpantiin jälkikutsunta kunnissa, joissa tahallisia poisjääntejä esiintyi. Niille annettiin vielä mahdollisuus ”selvitä kunnialla” asevelvollisuudesta ja näyttää näin myös suojeluskunnan mahti ja asema paikkakunnalla. Jurva oli yksi näistä kunnista, joissa jälkikutsunta järjestettiin ja tuohon tilaisuuteen saapuikin valtaosa ensimmäisellä kerralla poisjääneistä.¹²⁷ Aulis J. Alasen mukaan erityisesti baptistien joukossa oli paljon aseistakieltäytyjiä, jotka vapautettiin palveluksesta.¹²⁸ Olettavasti heitä onkin ollut erityisesti Jurvassa, joten heidän vapauttamisensa on siistinyt tilastoja Jurvan osalta.¹²⁹

Toukokuussa, pian sodan päätyttyä, suojeluskunta anoi jurvalaisille lomaa maataloustöihin pääsemiseksi. Kesällä 1918 Jurvan suojeluskunta suhtautui ymmärtävästi armeijan ruoasta valittavien paikkakuntalaisen haluttomuuteen lähteä palvelukseen ja se halusikin selvittää ravitsemustilanteen ennen miesten lähtöä.¹³⁰ Tämä kertoo jotain porvarillisestikin ajattelevien jurvalaisten suhtautumisesta asevelvollisuuteen ja ylipäätään isänmaallisen innostuksen laimenemisestä etenkin sellaisissa kunnissa, joita sisällissota ei ollut kovin konkreettisesti koskettanut.

Valkoisten naisten toiminnasta vuonna 1918 kertovassa Valkoisessa kirjassa mainitaan vain hyvin lyhyesti Jurvan naisten osuudesta. Rintamalle lähteviä paikkakunnan sotilaita kuitenkin varustet-

127 Jurvan Suojeluskunnan pöytäkirjat. JSA; Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat, Valistusosasto. KA/SArk; Manninen 1974, 83, 190, 278; Villstrand 1999, 191.

128 Alanen 1980, 322.

129 Ohto Manninen ei tosin mainitse tutkimuksessaan vapautusperusteiksi uskonnollisia syitä ja arvioi esim. Munsalan, jossa siis oli Jurvan tapaan runsaasti baptisteja, kohdalla runsaan kutsuntakarkuruuden olleen muita rannikkoruotsalaisia yleisempää. Poisjääntejä Jurvassa kuitenkin oli merkittävästi ensimmäisessä kutsunnassa ilmeisesti tapahtunut, koska jälkikutsunta piti panna toimeen. Olettavaa onkin, että baptistit ovat jääneet Jurvassa pois kutsunnoista, mutta heidän poisjääntiään on katsottu läpi sormien, koska he eivät kuitenkaan olisi tarttuneet aseeseen. Todennäköisesti ensimmäisessä vaiheessa myös työväestöä on jäänyt pois kutsunnoista, mutta heitä ei ole pidätetty tai ilmiannettu.

130 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 14.8.1918. JSA.

Jurvalaiset Matti Tuppi, Sameli Perälä ja Lauri Marttila lähdössä sotaan Vaasan suojeluskunnan riveissä 17.4.1918. Kuva: Sameli Perälä, Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

tiin, mutta mitään järjestäytynyttä ompeluseuraa paikkakunnalla ei ollut, vaan työ tehtiin yksityisissä kodeissa. Sitä organisoiti erityisesti kirkkoherran rouva Helmi Koskimies. Rintamalla oli kolme jurvalaista naista, Lyyli Laitinen, Maria Peura ja Saima Kangas, joista Lyyli Laitinen oli ähtäriläisten mukana. Hän sai määräyksen ryhtyä Hämeen etappipataljoonan yliemännäksi ja hän oli siinä työssä kesään asti. Sodan aikana kylän emäntäväki kävi muonittamassa suojeluskunnan päämajassa ollutta väkeä. Kansakoulunopettaja Dagmar Niemi kokosi koululaisista kuoron, joka esiintyi paikkakun-

nan sotaanlähtijöille pidetyssä juhlassa.¹³¹ Naisia oli mukana hautajaisjärjestelyistä vastaavassa toimikunnassa, kun paikkakunnan ensimmäisen sodassa kaatuneen sotilaan Yrjö Riihimäen hautajaisia suunniteltiin. Sankarihautajaisten merkityksestä yhteisölle ker-
too paljon se, että kyseiseen hautajaistoimikuntaan valittiin edus-
tajia paikkakunnan jokaisesta kylästä.¹³² Aapo Roselius on toden-
nut, että sankarihautajaisten rooli yhteisön ja valkoisen armeijan
molemminpuolisena kunnianosoituksensa onnistui erinomaisesti
etenkin alueilla, joissa suurin osa sotaan osallistuneista taisteli val-
koisten riveissä ja joissa sodan sisällissotaluonne paikallistasolla oli
vähemmän selkeä.¹³³ Jurvassa naisia valittiin myös keräämään varo-
ja ruokatarpeisiin sotilaille kesäkuussa 1918.¹³⁴ Kuitenkaan laajem-
min organisoidusta avustustyöstä suojeluskunnan tai valkoisen ar-
meijan hyväksi sisällissodan aikana ei löydy viitteitä.

Jurvan suojeluskunta pyrki sisällissodan aikana toimimaan en-
nen muuta järjestyskaartina. Kiihottavat puheet ”puolelta miltä
hyvänsä” kiellettiin.¹³⁵ Jurvan suojeluskunta suhtautui myös hyvin
maltillisesti vastapuolen aseistariisuntaan, eikä pöytäkirjassa ole
myöhemminkään sodan aikana mainintoja aseiden takavarikoin-
nista. ”Keskusteltiin siitä, olisiko syytä ottaa aseita paikkakunnan
sosialisti- eli tois.san. punakaartilaisilta pois nim. niiltä, joiden tie-
dämme varmasti olevan ja jotka ovat uhkauksia Sk:n jäseniä koh-
taan ilmaisseet. Kuitenkin ajateltiin viisaammaksi keinoksi, ettei
minkäänlaista aseitten etsintää ja riisumista toimiteta, jos ne kerran
rauhassa ovat, etteivät minkäänlaisiin toimenpiteisiin ryhdy rauhat-
tomuuden synnyttämiseksi.”¹³⁶ Tämä kommentti viitanee myös

131 Jurvan suojeluskunnan päiväkirjat 12. ja 13.2.1918. JSA; Valkoinen kirja, Helsinki 1928, 172; Jurvan Lotta Svärd -yhdistyksen 10-vuotiskertomus. JSA; Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Sky Valistusosasto. KA/SArk.

132 Jurvan suojeluskunnan kokouksen pöytäkirja 2.4.1918. JSA.

133 Roselius 2010, 37.

134 Jurvan suojeluskunnan esikunnan yleinen kokous 3.6.1918. JSA.

135 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 12.2.1918. JSA.

136 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 3.2.1918. JSA.

siihen, että paikkakunnalla joko tiedettiin olevan työväenkaarti tai mahdollista punakaartin olemassaoloa paikkakunnalla epäiltiin vielä helmikuussa, ja siksi haluttiin pitää tilanne mahdollisimman rauhallisena.

Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat kevään 1918 ajalta kertovat muutamista pidätyksistä, joissa henkilö on puhunut suojeluskuntia ”halveeraavalla” tavalla ja häntä on siksi vakavasti varoitettu ja kehoitettu pysymään kotikylässään ja unohtamaan suojeluskuntien vastainen ”akiteeraaminen”.¹³⁷ Jännittynyt ilmapiiri aiheutti myös ylilyöntejä, jotka saattoivat aiheuttaa huvittaviltakin kuulostavia tilanteita. Esimerkiksi 6.3.1918 raportoidaan paikallisosaston pöytäkirjassa miten ”vahtimiehet raportoivat pidättäneensä suuren määrän henkilöitä, jotka kuitenkin huomattiin Kristiinan markkinoilta palaaviksi rauhallisiksi ihmisiksi.”¹³⁸

Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat ottivat edellä mainittujen tehtävien lisäksi jo sisällissodan aikana aktiivisen kyläpoliisin roolin: kortinpelaajat, irtolaiset ja viinankeittäjät pantiin kuriin. Paikallisten suojeluskuntien tehtäväksi tuli asevelvollisuuskutsuntojen järjestäminen, jonka sivutuotteena suojeluskuntalaiset pääsivät tekemään kartoituksen pitäjän luotettavista ja epäluotettavista mieshenkilöistä. Vastustajiksi määriteltiin paitsi punakaartilaiset, myös se osa väestöstä, jonka voitiin olettaa olevan tämän kapinallisen joukon taustalla eli työväenliikkeen toimihenkilöt, epäsosiaaliset henkilöt ja rikolliset. Marko Tikan mukaan näin rakennettiin aktiivisesti valkoisen armeijan viholliskuvaa ja hahmotettiin kunkin paikkakunnan kokonaistilanne. Sitä tehtiin aktiivisesti myös paikkakunnilla, joilla taisteluja tai suoraa sotilaallista uhkaa ei ollut.¹³⁹ Myös Jurvassa paikallinen suojeluskunta tuotti viholliseen tilanteeseen, jossa sitä ei käytännössä kuitenkaan ollut. Se legitimoi näin

137 Jurvan suojeluskunnan päiväkirja 12.2.1918. Myös Jurvan työväenyhdistyksen terrorikertomuksessa mainitaan yhden jäsenen pidätyksestä heti sodan alkuvaiheessa.

138 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 6.3.1918. JSA.

139 Tikka 2004, 118-125.

oman asemansa paikkakunnan järjestyksenpitäjänä. Helmikuussa 1918 Jurvan suojeluskunnan esikunta määräsi ulkonaliikkumiskielon klo 21–5 välisenä aikana sekä kielsi kokoukset muilta kuin seurakunnan papistolta.¹⁴⁰

Jurvassa vältyttiin sisällissodan aikana suojeluskunnan ja työväenyhdistyksen välisiltä väkivallanteoilta. Sosiaalidemokraattisen puolueen tekemän terroritilaston mukaan Jurvassa vangittiin kaikkiaan neljä henkilöä sodan aikana, mikä on hyvin pieni määrä verrattuna esimerkiksi naapurikunta Teuvaan.¹⁴¹ Paikallinen työväen historiikki kertoo Sameli Mäntylästä (Joki-Samppa), jonka paikallinen suojeluskunta oli lähettänyt Närpiön vankileirille, josta hänet olisi edelleen viety Tammissaaren vankileirille, jossa hän oli menehtynyt eikä omaisille tai seurakuntaan tullut mitään tietoa asiasta.¹⁴² Jurvan suojeluskunnan esikunnan päiväkirja kertoo myös Mäntylän tapauksesta. Sen mukaan hänet lähetettiin Seinäjoen esikuntaan säilytettäväksi agitoinnin takia, koska oli todistajien läsnä ollessa sanonut, että ”nuu lahtarikaartit saatanat saa tappa.”¹⁴³

Suojeluskuntien aktiivisuus syntyi usein ympäröivän paikallisyhteisön aktiivisuudesta ja joskus jopa painostuksesta. Suojeluskunnat saivat ilmoituksia epäilyttävästä liikehinnästä tai kätketyistä aseista hyvinkin usein.¹⁴⁴ Jurvassakin tämä oli selvästi havaittavissa. Juuri esimerkiksi Mäntylän tapauksessa oli suojeluskunnan pöytäkirjojen mukaan ”kaikkien kyläläisten toivomus, että Mäntylästä päästäisiin”.¹⁴⁵ Paikkakunnan terrorikertomuksessa mainitaan

140 Jurvan Suojeluskunnan pöytäkirjat 24.2.1918. JSA.

141 Vattula 1976, 147; Viljanmaa 2002, 35-37.

142 Puskala 1993, 25-26. Mäntylän tapauksesta kerrotaan myös Jurvaa koskevassa terrorikertomuksessa. Suomen Sotasurmat 1914–1922 -sivustolta ei kuitenkaan löydy tietoja Mäntylästä, mutta siellä on tiedot ainoastaan kahdesta jurvalaisesta henkilöstä, jotka ovat menehtyneet Tammissaaren vankileirillä kesällä 1918 eikä näistä kumpikaan ole Mäntylä. Seurakunnan rippikirjassa sivusarakeeseen on merkitty Mäntylän kohdalle ’kuollut’, mutta kuolleiden luettelosta ei löydy mainintaa.

143 Jurvan Suojeluskunnan esikunnan päiväkirja 24.2.1918. JSA.

144 Tikka 2004, 142.

145 Jurvan suojeluskunnan esikunnan päiväkirjat 24.2.1918. JSA.

myös, että naapurit tekivät heti sodan alkuvaiheessa Järvenpään kylässä asuneen työväenaktiivin Ari Marttilan tilalla kotitarkastuksen sillä aikaa, kun tämä oli pidätettynä kirkonkylällä.¹⁴⁶

Kaikkiaan tilanne Jurvassa vaikuttaa kuitenkin koko sodan ajan olleen varsin rauhallinen. Tästä kertoo esimerkiksi se, että jo kesäkuussa 1918 työväenyhdistyksen johtokunnalle myönnettiin lupa pitää kokouksia.¹⁴⁷ Ensimmäisen kokouksensa ”kapinan jälkeen” paikkakunnan työväenyhdistyksen johtokunta piti 1.12.1918 ja ensimmäisenä päätöksensä kokous valitsi henkilöt, jotka hakevat yhdistyksen pöytäkirjat takaisin poliisiviranomaisilta.¹⁴⁸ Valkoisessa armeijassa taistelleiden jurvalaisten suhtautuminen sotaan lienee ollut melko pragmaattinen. Tampereen valtauksen osallistuneen Jafet Myllärin kommentti kuvastanee muutoinkin syrjäiseltä etelä-pohjalaiselta paikkakunnalta sotaan lähteneen miehen tuntoja:

Tuntui aivan uskomattomalta, kun vapaussota sitten loppui. Elämä oli aivan ihanan tuntuista, ja minä palasin heti takaisin Jurvahan. Tokihan monet jurvalaaset menivät Helsinkiin paraatiin, mutta kun minä en koskaan ole ollut sellaanen paraatimies niin arvelin, että mitäpä tuolla tekee, johan tässä on töitä tehty aivan tarpeheksi. Ne harjoitteli jo silloin sitä paraatia varten, mutta kylvötoihin päästettiin kaikki sellaiset, jotka sinne halusivat. Siinä minäkin silloin astuin ulos rivistä. Päätehtävä oli tehty, eikä tässä mitään juhlamista enää tarvittu.¹⁴⁹

Jurvan tilannetta sisällissodassa voinee verrata pohjoiskarjalaiseen Polvijärveen, jonka paikallisesti muodostunutta kansalaisyhteiskuntaa Esa Sormunen on väitöskirjassaan tutkinut. Polvijärven kunnallinen suojeluskunta muodostui ja toimi pitkälti samalla tavoin kuin Jurvan. Polvijärvi oli Jurvan kaltainen keskuspaikoista sivussa oleva maatalousvaltainen pienyhteisö, ja sodan aikana syvällä valkoisen

146 Terrorikertomus Jurvan pitäjästä, v. 1918 kokoelma. TA.

147 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 16.6.1918. JSA. Työväenyhdistysten toiminta alkoi muutoinkin Etelä-Pohjanmaalla sodan jälkeen muuta Suomea nopeammin. ks. Ruismäki 2006, 707.

148 Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirjat 1.12.1918. TA.

149 Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 19.

Suomen alueella, mistä syystä sisällissota vaikutti suhteellisen vähän tavanomaiseen elämänmenoon. Mutta tätäkin olennaisempaa oli Sormusen mielestä se, että pienessä maaseutuyhteisössä eri ryhmät olivat niin monin tavoin riippuvaisia toisistaan, ettei niillä ollut varaa rikkaa välejäan pysyvästi.¹⁵⁰ Näin voisi hyvin tulkita asioiden olleen myös Jurvassa. Suuremmitta haavoitta oli selvitty sisällissodasta ja melko pian voitiin palata tavanomaiseen elämänmenoon. Tällä oli oletettavasti osaltaan vaikutuksensa myös siihen miksi suojeluskuntatoiminta lähti hyvin nihkeästi liikkeelle sodan jälkeen. Suuri enemmistö paikkakuntalaisista ei todennäköisesti katsonut sen uudelleen aloittamiseen olevan mitään erityistä tarvetta.

Jurvan suojeluskunnan ja lottien 1920-luku

Käynnistysvaikeudet Etelä-Pohjanmaalla

Sisällissodan jälkeen valtakunnallinen suojeluskuntajärjestö perustettiin asetuksella 2.8.1918.¹⁵¹

Sodan jälkeen suojeluskuntainnostus kuitenkin laantui muun Suomen tavoin myös Etelä-Pohjanmaalla selvästi. Maakunnan suojeluskuntia ei suoraan koskettanut sisällissodan jälkiselvittely, joten monien mielestä tärkein työ oli tehty ja oli aika aloittaa taas arkinen aherrus. Suojeluskuntalaiset olivat kuitenkin tyytymättömiä muun muassa armeijan vaikutusvaltaan järjestössä sekä piirijakoon, sillä kielikysymys oli edelleen mieliä kuohuttava asia maakunnassa. Suojeluskuntien huhuttiin myös ajavan maahan kuningasvaltaa, mitä Etelä-Pohjanmaalla yleisesti vastustettiin.¹⁵² Piirin jäsenmäärä,

¹⁵⁰ Sormunen 2009, 146-149.

¹⁵¹ Esim. Hersalo 1962, 15-24; Selén 2004, 11-12. Jyväskylässä 4.–5.7.1918 pidetty edustajakokous tuli siihen tulokseen, että järjestö on tarpeellinen ja myös senaatin asettamaa komiteaa täydennettiin muutamalla Jyväskylän kokoukseen osallistuneella.

¹⁵² Lakeus ja sen lapset 1937, 166-167; Ahto & Pirilä 1989, 35-39. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat ottivat tavoitteekseen oman yksikielisen suojeluskuntapiirin. Kielikysymyksen osalta tilanne rauhoittuikin maaliskuussa 1919, jolloin Vaasan kaksikielinen suojeluskuntapiiri jaettiin kahteen osaan. Vuonna 1920 erotettiin vielä Keski-Pohjanmaa omaksi suojeluskuntapiirikseen. Hersalo 1962, 67.

joka ennen sotaa oli ollut maan korkein, putosi alle koko maan keskiarvon vuoden 1918 lopulla ja kattoi ainoastaan 1,5 prosenttia alueen miespuolisesta väestöstä.¹⁵³

Toiminta lähti kuitenkin hiljalleen elpymään ennen muuta urheilun avulla sekä sotilaskoulutuksen kehittyessä ja monipuolistuessa. Aallonpohja jäsenmäärässä oli ohitettu piirin tasolla vuonna 1921. Vuosikymmenen alussa tapahtunut suojeluskuntaselkkaus, joka johti suojeluskunta-asetuksen muuttamiseen ja Lauri Malmbergin valintaan suojeluskuntien päälliköksi, ei vaikuttanut suojeluskuntatoimintaan Etelä-Pohjanmaalla.¹⁵⁴ Valtakunnallisesti suojeluskuntajärjestön jäsenmäärä kuitenkin laski aina vuoteen 1926 saakka, minkä jälkeen ahkera valistustyö alkoi lopulta tuottaa hedelmää ja jäsenmäärä alkoi vähitellen nousta.¹⁵⁵ Etelä-Pohjanmaan piiristä muodostui maan maanviljelysvaltaisain suojeluskuntapiiri, jossa lähes 75 prosenttia jäsenistöstä kuului maanviljelijöihin.¹⁵⁶ 1920-luvun kuluessa jäsenmäärä Etelä-Pohjanmaan piirissä oli noin 6 000, mikä tarkoitti noin 4,8–5,5 prosenttia maakunnan miespuolisista asukkaista.¹⁵⁷ Maakunnallisuus oli Aapo Roseliuksen mukaan varsin keskeinen seikka suojeluskuntajärjestön laajentaessa toimintaansa ja vallatessa sisällissodan jälkeen suomalaista kansalaisjärjestökenttää. Se oli muodostunut jo ennen suojeluskuntien perustamista kansallisvaltiota tukevaksi ilmiöksi, joten uudelle järjestölle maakunnallisuus tarjosi ihanteellisen tutut ja turvalliset puitteet toimia valkoisen Suomen ihanteiden mukaisesti. Suojelus-

153 Hersalo 1955, liitteet; Hersalo 1962, 34; Lantto 1997, 32-34.

154 Mikkilä 2000, 43-45. Pohjalaiset aktivistit Artturi Leinosen johdolla jäivät pääsääntöisesti syrjään erityisesti Helsingin suojeluskuntatilanteen kuo-
huista 1920-luvun alkupuolella.

155 Pylkkänen 2001, 84-85.

156 Tutkimus suojeluskuntien jäsenistön ammatti- ja elinkeinorkenteesta v. 1933, Sky Valistusosasto. KA/SArk; Raikkala 1966, 262-263. Koko maan kattaneen elinkeinoryhmytyksen mukaan maanviljelysväestö muodosti n. puolet suojeluskuntajärjestön jäsenistöstä 1930-luvun alussa. Samansuuntaiseen tulokseen tulivat suojeluskuntien sosiaalista rakennetta selvittäneet Matti Virtanen 1975 sekä Ali Pylkkänen 2001.

157 Lantto 1997, 50.

kuntien myötä maakunnallisuus muuttui maisemallisuuden ja etnisyyden ihailusta vapaussodan muiston vaalimisen myötä militaristisemmäksi ja historiapainotteisemmaksi.¹⁵⁸

Monilla eteläpohjalaisilla paikkakunnilla suojeluskuntia tukeva naistoiminta jatkui kesästä 1918 lähtien, vaikkei ollutkaan olemassa mitään yhteistä mallia, jonka mukaan toiminta olisi järjestettävä. Esimerkiksi Kauhajoella, jossa valkoisen armeijan tukeminen oli ollut aktiivista, naisten toimintaa pyrittiin sodan jälkeen edelleen jatkamaan. Toiminnan alkuvaiheita muisteltiin 10-vuotistoimintakerptomuksessa seuraavasti:

Kaikkialla oli vaistomainen ja ehkä määrätietoinenkin tunne, ettei tätä naisten toimintaa, joka olosuhteiden pakottamana oli kehittynyt suojeluskunnan rinnalle, kun isämaa kutsui, saanut hajoittaa, vaan edelleen sopivin muodoin kehittää. Oli niin uutta ja outoa uskoa Suomen vasta saavutettuun vapauteen, että tuntui siltä, kuin jokaisen aina pitäisi valvoa vartiotulilla.¹⁵⁹

Lotta Svärd -yhdistyksiä tai suojeluskuntien ompeluseuroja perustettiin paikallisten suojeluskuntapäälliköiden aloitteesta ja myös piiripäällikkö Matti Laurila pyrki henkilökohtaisesti vaikuttamaan lottatyön aloittamiseen eri puolilla maakuntaa. Ennen Etelä-Pohjanmaan Lotta Svärd -piirin virallista perustamista helmikuussa 1921, paikallisyhdistys toimi jo 23 kunnassa. Useimmilla piiri-johtokunnan ensimmäisistä jäsenistä oli vankka vapaussotatausta. Esimerkiksi vuosina 1922–1926 puheenjohtajana toiminut Anni Hertzén oli koko sodan ajan valkoisen armeijan sotilasruokaloiden yliemäntänä Seinäjoella. Ensimmäisen vuoden puheenjohtajina toimivat Elma Kariluoto sekä Eeva Laurila. Vuodesta 1927 lähtien piiriä johti Hilja Riipinen.¹⁶⁰

158 Roselius 2009, 317-334.

159 Vihantola 1937, 256.

160 Vihantola 1937, 256-262; Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 15; Etelä-Pohjanmaan lottien neljännesvuosisata 1991, 18-19.

Lottia tarvittiin alusta lähtien paitsi aineellisesti ja työpanokseen tukemaan suojeluskuntien työtä myös kokoamaan valkoisen aatteen kannattajat yhteen sukupuolesta riippumatta.

Etelä-Pohjanmaalla, kuten muuallakin maassa, lottatoiminnan alkuvaihe liittyi tiiviisti suojeluskuntiin ja niiden tukemiseen. Koska 1920-luvun alkupuolella suojeluskuntien toiminta oli vielä melko vähäistä ja haparoivaa, lottatoimintakin haki vielä uomiaan. Suojeluskuntien elpyessä myös lotat alkoivat toimia aktiivisemmin eri puolilla maakuntaa. Kymmenen vuoden kuluessa lottapiirin jäsenmäärä oli noussut 1660:stä noin 4500 jäseneseen. Vähintään yksi paikallisosasto toimi vuoteen 1930 mennessä jokaisessa piirin kunnassa.¹⁶¹

Jurvan suojeluskuntatoiminnan nihkeä alku

Jurvan suojeluskunnan toiminta hiipui sodan jälkeen. Pöytäkirjojen mukaan 30.9.1918 toimintaa kuitenkin päätettiin jatkaa ja ”muodostaa suojeluskunta valtion sääntöjen määräämälle kannalle”. Loppuvuodesta 1918 suojeluskunnasta ei kuitenkaan ole pöytäkirjamerkintöjä, joten toiminta lienee ollut lamaantunutta tai ainakin erittäin vähäistä. Syksyn kokousta seuraavat maininnat pöytäkirjoissa ovat kirkonkylän esikunnan kokouksesta 26.1.1919, jolloin valittiin jäsenten kerääjiä ”suojeluskunnan uudelleen järjestämiseksi.” Tämä merkintä tukee Juhani Lanton väitettä, että suojeluskuntatoiminta olisi lakannut kokonaan.¹⁶² Uudelleen Jurvan suojeluskunta perustettiin kuitenkin vasta maaliskuussa 1919, jolloin suojeluskunta-asetustakin oli jo kertaalleen ehditty muuttaa alkuperäisestä.¹⁶³ Tämä ei ollut mitenkään tavatonta, sillä useinkaan

161 Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 15-17.

162 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 30.9.1918 ja 26.1.1919. JSA; Lantto 1997, 33, 304.

163 Jurvan Suojeluskunnan yleinen kokous 25.3.1919. JSA. Toimintaa oli herätelty jo talven 1919 aikana, jolloin puuhattiin muun muassa jäsenkeruuta ja varojen keruuta muistopatsasrahastoon.

1920-luvun vaihteessa suojeluskunnan uudelleen perustamiselle ei monilla paikkakunnilla katsottu juuri olevan tarvetta.¹⁶⁴

Jurvan suojeluskunnan toiminta oli alkuvaiheessa vähäistä ja innostus osallistua harjoituksiin oli heikkoa. Perustamispäivämäärään mennessä oli saatu koottua ainoastaan 52 jäsentä, joista lisäksi useimmat jäivät vain nimellisiksi jäseniksi. Pudotus oli huima, koska vielä helmikuussa 1918 suojeluskunnan jäsenmääräksi oli ilmoitettu peräti 332.¹⁶⁵ Tosin tämä luetteloitu jäsenmäärä oli epäilemättä vahvasti liioiteltu, sillä helmikuussa 1918 suojeluskunnan jäsenluetteloon päätettiin koota kylittäin kaikki ne henkilöt, ”jotka periaatteessa ovat suojeluskuntain hyväksyjä”.¹⁶⁶ Suojeluskuntiin liittyttiinkin vuosina 1917–1918 usein vapaussotahuumassa ja yhteiskunnallisesta paineesta eikä – kuten Ali Pylkkänen muistuttaa – liittyminen vuonna 1918 välttämättä ollut vapaaehtoista, vaan osa armeijaan palvelukseen kutsutuista saatettiin sijoittaa vartiopalvelukseen paikalliseen suojeluskuntaan pitämään yllä järjestystä.¹⁶⁷

1920-luvulla Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärä pysytteli noin 100 jäsenen paikkeilla, eikä se noussut merkittävästi edes seuraavan vuosikymmenen puolella, vaikka oikeistosuuntaus kunnassa vahvistui ja suojeluskunnan potentiaalinen kannatus sinänsä kasvoi. Kuten myöhemmin tullaan huomaamaan, pelkkä jäsenmäärä ei kuitenkaan suoraan kerro kaikkea siitä merkityksestä, mikä suojeluskunnalla saattoi paikallisyhteisössä olla.

164 Selén & Pylkkänen 2004, 31-34.

165 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirja, jäsenluettelo 18.2.1918. JSA.

166 Jurvan suojeluskunnan kokouksen pöytäkirja 3.2.1918. JSA. Todellinen jäsenmäärä on luultavasti ollut huomattavasti pienempi.

167 Pylkkänen 2001, 78-79.

Taulukko 3. Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärät 1920–1929.

Vuosi	Jäsenmäärä	Kannattavat
1920	119	
1921	130	
1922	tieto puuttuu	
1923	118	
1924	131	
1925	104	
1926	104	
1927	106	5
1928	107	6
1929	110	6

Lähde: Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1920–1929. JSA.

Asukaslukuun suhteutettuna Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärä oli Etelä-Pohjanmaan piirin keskitasoa ja koko vuosikymmenen korkeampi kuin esimerkiksi naapurikunnassa Teuvalla.¹⁶⁸ Jurvan suojeluskuntalaiset olivat ennen muuta maanviljelijöitä tai heidän poikiaan. Vuonna 1933 suojeluskuntien tekemän jäsen selvityksen mukaan peräti 96 kaikkiaan 98 jäsenistä ilmoitti olevansa maanviljelijöitä. Jurvan suojeluskunta oli siis vieläkin maanviljelijävaltaisempi kuin piirin suojeluskunnat, joissa keskimäärin 74,2 prosenttia jäsenistä ilmoitti ammatikseen maanviljelyn.¹⁶⁹ Tyypillisessä maalais-suojeluskunnassa talonpoikien osuus oli runsaat 60 prosenttia.¹⁷⁰ Lisäksi suojeluskuntien ammattijakaumassa maataloustyöläiset luettiin suojeluskuntien jäsen selvityksessä ”palveluskuntaan ja työväkeen”, ja juuri heitä oli valtaosa Etelä-Pohjanmaan ”työläissuojeluskuntalaisista”.¹⁷¹

168 Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Jurvan sk, Sky Valistusosasto. KA/SArk; Lantto 1997, 50.

169 Lantto 1997, 124-125.

170 Pylkkänen 2001, 75-76, 96-97. Luokittelussaan Pylkkänen on laskenut talonpoikiin myös pienviljelijät ja torpparit.

171 EP:n sk-piirin arkisto. IV 1. Piirin suojeluskuntien ammattijakaumat 1933. EPMM; Lantto 124. Vaikka kysely onkin tehty 1930-luvun alussa, se kuvastanee paikkakunnan tilannetta hyvin myös 1920-luvulla. Luvussa on otettava huomioon myös Jurvan pientilavaltaisuus.

Sotilaallinen koulutus oli merkittävä osa suojeluskunnan toimintaa myös Jurvassa. Syysharjoituspäivät pidettiin Järvenpäässä 7.–9.12.1928. Kuva: Leena Kakkurin yksityiskokoelma.

Jurvan suojeluskunnalla tuntui alussa olevan puutetta lähes kaikesta: jäsenistä, varoista, puvuista, aseista, patruunoista, saniteettitarpeista. Sillä ei ollut myöskään kouluttajia.¹⁷² Vuoden 1920 vuosikertomuksessa valitellaan varsin suorasanaisesti toiminnan lamaantunutta tilannetta: ”Jos teemme lyhyen yleiskatsauksen sk:n kehitykseen viime vuodelta, niin täytyy surulla sanoa, että innostus on suojeluskuntalaisilta melkein kaikki. Harjoituksista ei viime vuonna loppupuolella ole tullut juuri mitään. Innokkain kylä Sk:ssamme on Närvijoki, josta on jotain toivoa. Suurimpana innostuksen laimeuttajana on ehkä se, että ei ole voitu jakaa varustuksia ilmaisek-

¹⁷² Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1920 ja 1921. JSA; Lantto 1997, 302-304. Toisaalta Jurvan suojeluskuntatoiminnan laimeus ei ollut mitenkään epätavallista edes valtakunnanlaajuisesti. Koko järjestö kärsi vuosikymmenen vaihteessa toiminnan lamaantumisesta. Jäsenmäärä laski vuoden 1919 vajaan 107 000 suojeluskuntalaisesta runsaaseen 85 000 vuonna 1921. Alimmillaan suojeluskuntalaisten määrä oli vuonna 1926, jolloin se putosi noin 78 000 jäseneseen. Hersalo 1962, 71, 116-117.

si, vaan jokaisen on täytynyt ne itse ostaa. Toisena laimeuttajana on joka viikkoiset harjoitukset.”¹⁷³

Osa maakunnan suojeluskunnista toimi jo 1920-luvun alussa aktiivisesti, mutta alku oli etenkin syrjäisemmissä suojeluskunnissa usein varsin nihkeä, niin Jurvassakin. Vähäinen innostus maanpuolustustoimintaan jatkui aina 1920-luvun puoliväliin saakka. Jurvan suojeluskunta olikin niiden joukossa, jotka maakunnassa saivat alkuvaiheessa eniten huomautuksia toiminnan kaikilta osalualueilta.¹⁷⁴ Esimerkiksi vuonna 1921 viikon mittaisiksi kelirikko-aikaan suunnitellut harjoitukset jouduttiin perumaan osanottajain puuttuessa.¹⁷⁵ Eteläpohjalaisen suojeluskuntien lehden *Nuijasoturin* toimintakalenterissa vuonna 1923 jurvalaisia patistettiin harjoitukseen: ”Lauantaina marraskuun 24. pnä on koko sk:n yhteisharjoitus ja joka s-kuntalaisen on ehdottomasti silloin saavuttava harjoitukseen.”¹⁷⁶ Useimmissa lehden toimintakalentereissa vuosina 1923–1924 jurvalaisilla ei ole minkäänlaista ilmoitusta, mikä kertoo toiminnan laimeudesta. Jurvalaisten sk-toimintaa vaikeuttivat osaltaan myös hyvin vähäiset varat. Kun jurvalaiset pyörittivät toimintaansa 5 000 markan varoilla, asukasluvultaan suunnilleen samankokoisen Ylistaron suojeluskunnan talousarvio oli jo 125 000 markkaa.¹⁷⁷ Kuten Selén ja Pylkkänen toteavatkin, suojeluskuntapiitäjän poliittinen ilmapiiri, väestöpohja, taloudelliset mahdollisuudet ja syrjäkylien etäisyydet kirkonkylästä vaikuttivat suuresti toiminnan laatuun ja määrään.¹⁷⁸ Jurvassa mikään näistä tekijöistä ei ollut suojeluskunnille edullinen, joten toiminnan alkuhankaluudet eivät yllätä.

Risto Alapuron mukaan kunta ja kunnan elimet olivat paikallisyhteisön ryhmäsuhteita ilmentävä areena.¹⁷⁹ Näissä erityisesti en-

173 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1920. JSA.

174 Lantto 1997, 63.

175 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1921. JSA.

176 *Nuijasoturi* 6/1923.

177 Ahto & Pirilä 1989, 45.

178 Selén & Pylkkänen 2004, 15.

179 Alapuro 1994, 271.

simmäisen vuosikymmenen suojeluskunta- ja lottatoiminta miellettiin hyvin oikeistolaiseksi, ja kuilu vasemmiston suuntaan oli yleensä leveä niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Suojeluskuntien voi sanoa olleen myös yksi puolue monissa kunnissa. 1920-luvulla jurvalaiset kommunistit olivat maakunnan aktiivisimpien joukossa, äärivasemmiston kannatus paikkakunnalla oli merkittävää ja vaikutti kunnan ryhmissuhteisiin huomattavan paljon. Kuten kaikkialla maassa, työväestö halusi myös erottautua omaan leiriinsä. Tästä esimerkkinä on osuuskauppaliikkeen jakautumisen jälkeen 1916 paikkakunnalle avattu vaasalainen *Työväen osuusliike* vuonna 1919.¹⁸⁰ Aktiivinen ja vastahankainen vasemmisto pystyi käytännössä hankaloittamaan suojeluskuntien ja lottien toimintaa vastustamalla kunnallisia raha-avustuksia tai muita etuisuuksia. Hyvä esimerkki tästä on kevättalvelta 1927, jolloin Jurvan lotat eivät saaneet pitää ompeluiltojaan kirkonkylän Reinin koululla, koska ”koulu leimataan puoluepaikaksi”.¹⁸¹ Esa Sormusen mukaan Polvijärven kunnassa kaksileirisuus tiivistyi 1920-luvulla suojeluskunnan ja työväenliikkeen ristiriitaisessa suhteessa, ja se näkyi erityisesti, kun päätettiin suojeluskunnan avustamisesta kunnan varoista.¹⁸² Näin näyttää olleen asian laita myös Jurvassa.

Kunta myönsi kuitenkin pieniä avustussummia vasemmiston erillisistä vastalauseista huolimatta, mutta vuonna 1927 vasemmisto esti määrärahan myöntämisen: ”Es. kokoukselle J. Hahdon suojeluskunnan esikunnan puolesta tekemä anomus saada kunnan varoista 5 000 mk avustus Jurvan Sk:lle. Pitkän keskustelun jälkeen päätettiin asia päättää äänestyksellä. Tarkkasen ehdotus, että suojeluskunnalle myönnettäisiin koiraverorahastosta 3 000 mk kannatti 9 ääntä. Marttilan ehdotusta, että anomus tykkäänään hylätään kannatti 5 ääntä. Koska ehdotettu 3 000 mk myöntäminen ei saanut

180 Rantoja 1954, 22-37; Jurvan Osuuskauppa 100 vuotta 2004, 18-19.

181 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirja 18.3.1927. JSA.

182 Sormunen 2009, 225-226, 257.

Suojeluskunnan toiminta oli 1920-luvun alkupuolella vielä melko vähäistä, mutta harjoitusleiri pidettiin kirkonkylän nuorisoseuralla 22.–27.4.1924. Vielä tässä vaiheessa paikkakunnalla ei ollut Lotta Svärd -osastoa. Kuva: Sameli Perälä, Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

tarpeellista kannatusta, niin ehdotus raukesi.”¹⁸³ Toisaalta tämä ei ollut epätavallista, sillä Selénin mukaan monet kunnat lopettivat suojeluskuntien rahallisen avustamisen aivan ensimmäisten toimintavuosien (1918–1920) jälkeen sekä taloudellisista että poliittisista syistä.¹⁸⁴ Jurvassakin saattoivat taloudelliset syyt olla poliittisia painavampia, sillä esimerkiksi oppivelvollisuuslain voimaanastumisen jälkeen vuonna 1921, kunnan talous joutui koville kansakouluverkokoston rakentamisen ja lain vaatimien toimenpiteiden toteuttamisen myötä.¹⁸⁵

183 Vasemmisto vastusti järjestelmällisesti 1920-luvulla kunnanvaltuuston kokouksissa määrärahojen antamista suojeluskunnalle. Jurvan kunnanvaltuuston kokousten pöytäkirjat 20.12.1920, 1.6.1921, 21.1.1924, 9.3.1925, 13.6.1927. JKA.

184 Selén 2001, 266-267; Selén-Pylkkänen 2004, 34.

185 Jurvan kunnanvaltuuston- ja hallituksen pöytäkirjat 1920-1929. JKA.

Suojeluskunnan talous elpyi tästä huolimatta 1920-luvun loppua lähestyttäessä, sillä suojeluskunta alkoi saada avustuksia muutamilta paikallisilta yrityksiltä, mikä saattoi osaltaan kertoa suojeluskunnan vaikutusvallan ja hegemonisen aseman kasvusta paikkakunnalla. Teuva ja Jurva muodostivat vuodesta 1925 oman suojeluskunta-alueensa uudistetussa aluepäällikköjärjestelmässä, jonka tarkoitus oli tehostaa paikkakunnan suojeluskuntakoulutusta, nostaa osallistumisaktiivisuutta suojeluskunnan harjoituksissa sekä saada suojeluskunnille kykenevää vakinaista päällystää palkkaetuja parantamalla. Kolme vuotta myöhemmin samaan alueeseen liitettiin vielä Kristiinankaupunki. Aluepäällikkönä toimi teuvalainen sk-upseeri Onni Oras.¹⁸⁶

Etelä-Pohjanmaalla työväenliike valitsi sodan jälkeen sosiaalidemokratian sijaan radikaalimman vasemmistososialismin, jonka kannatus oli voimakkainta maakunnan syrjäalueilla kuten Suupohjassa ja Järvisseudulla. Näin kävi myös Jurvassa, jossa SSTP ja sen jatkajat saavuttivat koko 1920-luvun ajan eduskuntavaaleissa noin 20–30 prosentin kannatuksen.¹⁸⁷ Tapio Huttulan tulkinnan mukaan eteläpohjalaiset vasemmistolaiset halusivat pitää sisällissodan jälkeinkin kiinni vallankumouksen ajatuksesta. He halusivat säilyttää vahvan oppositioasenteen porvaripuolueisiin nähden päinvastoin kuin maltillisemmat sosiaalidemokraatit. Tämä loi siemenet 1920- ja 1930-lukujen taitteen lapuanliikkeeseen ja poliittiseen konfliktiin Etelä-Pohjanmaalla, koska myös maakunnan oikeistolaisuus ja valkoisuus oli yleensä jyrkempää kuin muualla Suomessa.¹⁸⁸

186 Hersalo 1962, 97; Lantto 1997, 55-57, 375.

187 Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirjat 11.4.1920. TA.

188 Huttula 2000, 311-312; Ruismäki 2006, 708-709. Jurvan tapaukseen näyttäisi sopivan Ilkka Hakalehdon tulkinta kommunismista, jonka mukaan kommunisteilla oli voimakkain kannatus rintamaiden ulkopuolella periferiassa sijainneilla alueilla. Kommunisteilla näyttää olleen otollisin maaperä alueilla missä vasemmistolaisesti ajattelevat ihmiset ovat vähemmistönä. Tuolloin mahdollisesti juuri jokapäiväisessä elinympäristössä koettu porvariston enemmyyden ja valta-aseman oli omiaan herättämään ja säilyttämään vallankumouksellista asennetta. Ks. Huttula 2000, 45.

Sosialistisen työväenpuolueen lakkauttaminen aiheutti Jurvassakin siihen kytköksissä olleiden paikallisten yhdistysten lakkauttamisia pitkin 1920-lukua. Vuosien 1925–1926 aikana Jurvasta lakkautettiin Jurvan sos. dem. kunnallisjärjestö, Kestinkylän työväenyhdistys, Sarvijoen työväenyhdistys, Jurvan sosialistinen Nuorisoyhdistys, Laihian (naapurikunnan seuran alaosasto) Sosialistinen Nuorisoseura, Kestinkylän sosialistinen nuorisoseura ja Sarvijoen sosialistinen nuorisoseura.¹⁸⁹

Jurvassa Maalaisliitto oli nopeasti noussut suosituimmaksi porvarilliseksi puolueeksi jo vuoden 1917 eduskuntavaaleissa ja kahden vuoden päästä se oli jo kaikkein suosituin puolue.¹⁹⁰ Pauli Kettusen mukaan juuri maalaisliittolaisuuteen kiteytyi käsitys, jonka pohjalta eri ryhmien suhteita säädeltiin ja niin sanottu yhteiskuntarauha palautettiin maaseudulle. Yhtäältä monet vanhasuomalaiset isännät muuttuivat maalaisliittolaisiksi. Itsenäistyneet pienviljelijät lähestyivät puoluetta sosiaalidemokratian suunnasta. Näitä ryhmiä lähensi syvenevä kaupallistuminen, joka korosti niiden yhteistä tuottaja-asemaa ja -etua. Ideologisesti keskeistä oli itsenäisen talonpojan oma työ, jossa liittyivät yhteen yksilöllinen työhalu ja käsitys isänmaasta. Maalaisliittolaisille isänmaa oli omaa työtään tekevien vapaiden talonpoikien liitto.¹⁹¹ Koska puolueen kannatus paikkakunnalla oli vankkaa, tämänkaltainen ajattelutapa saattoi myös olla omiaan tasapainottamaan poliittista tilannetta Jurvassa.

Sisällissodan jälkeen suojeluskunnat hakivat paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Marko Tikka osoittaa, että oikean uoman löytäminen ei suinkaan sujunut kitkattomasti. Sisällissodan jälkeisessä Suomessa vallitsi epäluulon ilmapiiri ja suojeluskuntia hallitsivat kovan linjan itsenäisyysaktivistit ja vapaussodan suojeluskuntalaiset, jotka suhtautuivat epäillen kaikkiin muihin paitsi lähellä Kokoomusta olleisiin poliittisiin ryhmittyymiin. Vasta myöhemminä vuosina suojeluskunnista alkoi kehittyä laajapohjaisempi ja epä-

189 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

190 Ks. taulukko 2.

191 Kettunen 1986, 250-252; Mylly 1989, 68-69; Alapuro 1994, 274.

poliittisempi liike. Sisällissodan jälkeen valtiovalta, sotilastiedustelu ja aktivistien tiedustelujärjestö Keskus valjastivat suojeluskunnat valtiollisesti epäluotettavan aineksen valvontaan. Esimerkiksi lausunnot asevelvollisten luotettavuudesta kerättiin paikallisten suojeluskuntien kautta. Paikallistasolla suojeluskunnat edustivat aseistettua valtaa, joka seurasi tarkoin esimerkiksi kieltolain noudattamista ja ajautuivat samalla lukuisiin konflikteihin uskoessaan, että niiden voimankäytöllä oli virkavallan vankkumaton tuki.¹⁹²

Valvonta toimi Jurvassakin. Keväällä 1919 suojeluskunta halusi rekisteröidä kaikki ”sotilasmalliset kiväärit” paikkakunnalla. Asiaa ilmoitettiin maakunnan lehdissä, mukaan lukien työväen lehdistö.¹⁹³ Tikan tekemän tilaston mukaan vuonna 1919 Jurvan suojeluskunta antoi virka-apua 18 kertaa. Viinatehtaita oli tuhottu 7 kertaa ja sotilaskarkureita etsitty 11 kertaa. Määrä oli valtakunnallista keskitasoa ja syyt yleisimmät, joihin virka-apua ylipäätään käytettiin.¹⁹⁴ Sen sijaan 1920-luvulla suojeluskunta ei vuosikertomusten mukaan juurikaan enää antanut virka-apua paikallisille viranomaisille. Ainoastaan vuodelta 1920 löytyy maininta viinatehtaan hävityksestä.¹⁹⁵ 1920-luvun alkupuolella Etsivä keskuspoliisi otti muutamia kertoja yhteyttä suojeluskuntaan tiedustellen lähinnä kommunisteiksi epäiltyihin liittyviä tietoja ja paikallisesikunta antoi tarvittavat tiedot. Myös asevelvollisista annettiin lausuntoja koko maailmansotien välisen ajan.¹⁹⁶ Paikkakuntalaisten poliit-

192 Tikka 2006, passim.

193 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 25.5.1919. JSA.

194 Tikka teki tilaston suojeluskuntien Yliesikunnalle ilmoittamista virka-avusta Valkoisen hämärän maa -teostaan varten. Paikkakuntakohtainen tilasto tekijän hallussa.

195 Jurvan Suojeluskunnan vuosikertomukset 1920–1929. JSA.

196 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 21.5.1922 ”koskien piirisih-teeri Antti Ojalan, entisen Lähdesmäki, henkilötietoja, joten tiedoksi annetaan, että ei tunneta hänen rikollisuuttaan, on kuulunut Jurvan kunnanvaltuustoon kommunistien valitsemana, raittiuden kannattaja Jurvassa ollessaan, ei ottanut töillään osaa v. 1918 kapinaan, muutoin äärimmäinen kommunisti.” Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 6.10.1924 on merkitty salaiseksi. Siinä luettiin ”EK:n Vaasan alaostaston kirjelmä 30.9.1924. Koskee kommunistista nuorisoyhdistyksen perustamista Jur-

tisesta luotettavuudesta annettiin pöytäkirjojen mukaan lausunto vähintään kerran, mutta oletettavasti tämältyyppistä valvontaa oli enemmänkin, koska suojeluskunnasta ei pöytäkirjojen mukaan halluttu antaa ”minkäänlaisia toristuksia poliittisesti epäluotettaville henkilöille.”¹⁹⁷

Urheilusta ja amunnasta uutta pontta

Urheilun olennainen merkitys sotilaskunnolle oli havaittu Suomessa jo ennen suojeluskuntiakin. Niiden perustajien muistissa olivat huonokuntoiset, kutsunnoissa 1800-luvun lopulla hylätyt ”kruununraakit”. Kevään 1918 taisteluissa urheilijat olivat osoittautuneet parhaimmiksi sotilaksi rintamalinjan molemmin puolin.¹⁹⁸ Myös kansanvalistustyössä ja kansanliikkeiden parissa urheilu oli saanut keskeisen jalansijan ja se katsottiin yhdeksi merkittävimmistä tekijöistä pidettäessä kansalaiset kaidalla tiellä.¹⁹⁹ Sisällis-

vaan. Laadittiin luettelo mahdollisesti johtokuntiin ynnä jäsenistöön kuuluvista henkilöistä” Samassa kokouksessa tarkastettiin luettelo vuonna 1905 syntyneistä asevelvollisista ja tehtiin ”vastaavat merkinnät.” Muita salaisia pöytäkirjoja en ole löytänyt, joten arkistolähteiden perusteella on mahdotonta sanoa, oliko mainittu kokous ainoa laatuaan vai pidettiinkö vastaavia useampiakin.

197 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 25.1.1920 ja 11.6.1923. JSA.

198 Vasara 1997,46; Vasara 1998, 141.

199 Ruumiinliikkeiden tietoinen ja ohjattu tuottaminen hyödyllisten seuraamusten aikaansaamiseksi tuli ensimmäistä kertaa esille jo saksalaisen J.C.F. GutsMuthsin esikuvaksi nousseessa teoksessa ”Gymnastic für die Jugend” (Voimistelua nuorisolle) vuonna 1793. Hänen esittämässään perustavoitteissa – velttouden häivyttämisessä ja miehisyyden vahvistamisessa – tuli esille yksilöllisen hyvinvoinnin lisäksi yhteisöllinen tavoite, sotilaskuntoisuuden luominen. Se kytkeytyi seuraavan vuosisadan alusta lähtien Saksassa ja muuallakin nationalististen ajattelun nousuun. Vuonna 1817 julkaistu teos ”Turnbuch für die Söhne des Vaterlandes” (”Voimistelukirja isänmaan poikia varten”) tähtää isänmaan puolustajien valmentamiseen. Saksalaisen voimistelun kehitys kulkikin 1800-luvun alussa samaa tahtia yleisen asevelvollisuuden juurruttamisen kanssa. Guthmuthsin mukaan jokaisen miehen tuleekin olla isämaan puolustaja ja nuorisolle on annettava sekä isänmaallinen henkinen koulutus että aseiden käyttöön valmistava ruumiillinen kasvatus. Ks. Heikkinen 1992, 65-67. Ks. myös Mosse 1996, 40-43.

sodan katkerat jälkimainingit heijastuivat kuitenkin urheiluunkin. Suomen urheiluelämä jakaantui poliittisesti kahtia vuonna 1919, kun työläisseurat erottautuivat 13 vuotta aiemmin perustetusta Suomen voimistelija- ja urheiluliitto SVUL:sta omaksi liitokseen, Työväenurheiluliitto TUL:ksi.²⁰⁰

Kun suojeluskuntajärjestö perustettiin kesällä 1918, urheilun sisällyttäminen sen toimintaohjelmaan oli perustajille heti itsesäänselvyys. Yhdeksi järjestön keskeisistä tehtävistä määriteltiinkin ”urheilun edistäminen ja kunnan kansalaisten kasvattaminen”.²⁰¹ Merkittävimpiä suojeluskuntaurheilun puuhamiehiä oli Lauri Tahko Pihkala, joka oli jo 1910-luvulla koko maan tärkeimpiä urheiluvaikuttajia. Hänen roolinsa kasvoi maanpuolustustoiminnan vahvistuessa edelleen 1920-luvulla. Harri Salimäen mukaan urheilu oli Pihkalle elämäntavaksi ja uskonto: koko kansa tuli jalostaa kannustamalla etenkin nuorisoa ja lapsia urheilemaan sekä tuottamalla urheilun kautta terveet elämäntavat ja korkean moraalin omaavia valioyksilöitä.²⁰² Tätä missiota hän pääsi erinomaisesti toteuttamaan suojeluskuntatoimissaan.

Toinen suojeluskuntaurheilun pääarkkitehteistä oli Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiirin päällikkö, voimistelunopettaja K.E. Levälahti, joka oli vaikuttanut merkittävästi SVUL:ssa punaisen aineksen erottamiseksi vuotta aiemmin. Urheilutoiminnan virallistamisen varsinainen primus motor oli kuitenkin Hämeenlinnan suojeluskunnan päällikkö Niilo Sigell (Hersalo), joka kiinnitti ensimmäisenä keväällä 1919 huomiota siihen, että monissa suojeluskunnissa virinnyt urheiluharrastus ei ollut kuitenkaan saavuttanut järjestössä virallista asemaa. Joulukuussa 1919 ylipäällikkö von Essen asetti erityisen komitean suunnittelemaan suojeluskuntajärjestön urheilutoimintaa. K. E. Levälahti valittiin sen johtoon.²⁰³

Levälahti esitti näkemyksiään *Suojeluskuntalaisen lehdessä* ja komitean mietintö julkaistiin 10.1.1920. Siinä urheilu sidottiin itses-

200 Hentilä 1982; Vasara 1997, 89-90.

201 Asetus Suojeluskunnista, Suomen Asetuskokoelma 1918 n:o 86; Hersalo 1962, 21; Vasara 1997, 72.

202 Salimäki 2000, 327-378; Vasara 1997, 60.

203 Vasara 1997, 90-96.

täänselvyytenä osaksi sotilaallisia toimintoja. Myös Tahko Pihkalan ajattelussa urheilu- ja sotilasharjoitukset liittyivät erottamattomasti toisiinsa.²⁰⁴ Komitean mukaan maan siviiliurheilu oli lamassa ja urheilu tarvitsi yksittäisten huippujen lisäksi laajempien piirien osanottoa ja kannatusta. Suojeluskunnilla oli sen mielestä tähän parhaat edellytykset. Urheiluharrastusten katsottiin olevan tärkeitä myös järjestön itsensä kannalta, ”sillä sotilasharjoitukset yksinään ajan mittaan eivät jaksaa ylläpitää innostusta ja harrastusta suojeluskuntatoimintaan.” Komitea ehdotti järjestön urheilulajeiksi sellaisia urheilumuotoja, joista oli eniten hyötyä maanpuolustuksen tarpeita silmällä pitäen. Näitä olivat hiihto, yleisurheilu ja pallopelit. Periaatteeksi tulikin ”Suppea ohjelma laajalla rintamalla.” Myös kilpailutoimintaa kannatettiin ja Levälähdän komitea esitti suojeluskuntaurheilulle omaa SVUL:sta poikkeavaa urheilumerkkijärjestelmää sekä erityisen liikuntakasvatusosaston perustamista. Osasto VI aloitti Suojeluskuntain yliesikunnassa K. E. Levälähdän johdossa 1.6.1920 ja lähti järjestämään suojeluskuntien urheilutoimintaa. Sen ensimmäisiä toimia oli nimetä kuhunkin suojeluskuntapiiriin omat liikuntakasvatusneuvonsa.²⁰⁵

Laimentunutta suojeluskuntainnostusta lähdettiin kohentamaan 1920-luvun alussa urheilun avulla eri puolilla maata resurssipulasta ja epätasaisista mahdollisuuksista huolimatta. Tahko Pihkala arvioi, että vaaran hellittäessä innostus pelkkiin sotilaallisiin harjoituksiin alkoi hiipua ja rinnalle tarvittiin virkistäviä urheiluharjoituksia. Urheilutoiminnan aloittaminen tai aktivoiminen vaati usein jonkun suojeluskuntapäällystöön kuuluvan panosta. Esimerkiksi Pohjois-Hämeessä uranuurtajana toimi Frans Valdemar Mänty. Hän paitsi toimi myös kirjoitti ja propagoi ahkerasti suojeluskuntaurheilun puolesta maakunnan suojeluskuntajulkaisuissa. Mänty kirjoitti vuonna 1921:

204 Salimäki 2000, 247.

205 Vasara 1997, 95-99. Tästä periaatteesta pidettiin kiinni myös 1930-luvulla, jolloin suojeluskuntien kilpaurheilutoimintaa kehitettiin edelleen. Ks. Mietintö koskeva sk. toiminnan ensi sijassa kilpailutoiminnan edelleen kehittämistä, 27.5.1933. Sky. KA/SArk.

Jos tahdomme suojeluskunnissa säilyttää todellisen eikä vain paperilla miesvahvuuden, ja jos tahdomme kehittää suojeluskuntalaisissa nykyään niin heikkoa järjestöyhteyden tunnetta, on meidän enemmän kuin tähän asti otettava suojeluskuntatyön ohjelmaan sellaisia muotoja, joilla itsessään on ominaisuus vähentymättömällä voimalla vetää puoleensa yhä uusia ja uusia nuorisjoukkoja. Miesnuorisoon nähden on voimakkain ”vetonaula” hyvin järjestetty ja ohjattu urheilutoiminta, ja sopivinkin se on sotilashyveitä kasvattavien ominaisuuksiensa tähden.²⁰⁶

Liikuntakasvatusosaston nimi muutettiin vuonna 1921 Sky:n urheiluosastoksi. Vuonna 1927 se siirrettiin yliesikunnan sotilaallisen johdon alaisuuteen, mikä oli yksi osoitus urheilun sotilaallisen merkityksen korostamisesta. Urheiluosaston tehtävät muotoutuivat 1920-luvun alussa ja ne pysyivät samoina sotavuosiin saakka. Sen tehtävänä oli laatia vuosittaiset urheilutoimintasuunnitelmat, huolehtia urheilukoulutusmäärärahojen jakamisesta ja urheiluohjaajien ja -johtajien koulutuksesta sekä tarkastaa ja valvoa suojeluskuntaurheilua eri puolilla maata.²⁰⁷

Urheilu osoittautui oivaksi propagandavälineeksi ja keinoksi houkutellessa lisää jäseniä suojeluskuntiin aikakaudella, jolloin urheilu muutoinkin oli suosittua ja laajojen kansalaispiirien arvostamaa. SVUL:ssa suojeluskuntaurheilun menestyksen pelättiin aiheuttavan jopa maan porvallisten urheilupiirien hajaannusta. Silti ainakin Etelä-Pohjanmaalla suojeluskuntaurheilu ja SVUL:n paikallisosastot toimivat rinta rinnan hyvässä yhteistyössä. Samat henkilöt muodostivat usein niin joukkueita kuin paikallisia johtokuntiakin molemmissa organisaatioissa. Samoin yhteisvoimin rakennettiin esimerkiksi urheilukenttiä.²⁰⁸ Urheilutoiminta ei kuitenkaan lähtenyt Etelä-Pohjanmaan piirissä liikkeelle kovin tehokkaasti, sillä vielä 1920-luvun puolivälissä monista suojeluskunnista puuttui urheiluneuvoja, jonka vastuulle kuului paikallisosaston urheilutoiminta. Piiripäällikkö Laurila määräsi paikallispäälliköt pikaisesti

206 Tienari 1943, 382-395.

207 Vasara 1997, 154-155.

208 Lantto 1997, 84; Heikkilä 2006, 515.

Hiihto oli suojeluskuntien lemmikkilaji 1920-luvulta lähtien myös Jurvassa. Kuva: Jurvan museo.

nimeämään ehdokkaat, mutta koska laiminlyönnit tästä huolimatta jatkuivat, Laurila määräsi paikallis- tai aluepäälliköitä itse ottamaan urheiluneuvojan tehtävät. Tämä ei ollut mitenkään tavatonta, sillä sinänsä tehokas ja kaikkialle ulottuva urheiluorganisaatio kohtasi etenkin alkuvaiheessa ongelmia sitä enemmän mitä alemmas hierarkiassa edettiin.²⁰⁹

Jurvan paikallisosaston toiminta alkoi hiljalleen piristyä lähestyttäessä 1920-luvun puoltaväliä, jolloin ensimmäisenä puhtia siihen toi juuri suojeluskuntaurheilu. Vaikka jäsenmäärä ei merkittävästi kasvanut, urheilu aktivoi suojeluskuntaa. Urheilutoimintaa ryhtyi johtamaan nuori innokas paikallispäällikkö, suojeluskuntaupseeri Alekski Koski (s. 1896). Esimerkiksi vuoden 1923 toimintakertomuksessa todetaankin: ”urheiluelämä on tehnyt harppa-aske-

209 Vasara 1997, 165-166, 169-170.

leen eteenpäin sitten viime vuoden.”²¹⁰ Suojeluskuntalaisten osallistumisaktiivisuutta alettiin kesäkuusta 1926 lähtien mitata harrastustuntijärjestelmällä ja harrastustunteja kertyi sotilastoimintaan osallistumisesta. Vuoden 1928 loppuun mennessä jurvalaisten aktiivisuus olikin kuudenneksi paras koko maakunnassa, harrastustunteja keräsi 83 prosenttia varsinaisista jäsenistä.²¹¹

Jurvan suojeluskuntalaiset osallistuivat menestyksellä muun muassa Suupohjan alueen hiihtokilpailuihin ja yleisurheilukilpailuihin. Samoin suojeluskuntien ykköslajia eli Tahko Pihkalan suojeluskunnille suunnittelemaa pesäpalloa harjoiteltiin ahkerasti.²¹² Kesän 1925 ylpeydenaihe oli talkoilla (eli pohjalaisittain ”kökällä”) rakennettu suojeluskunnan ja nuorisoseuran yhteinen urheilukenttä ja sen avaaminen Järvenpäässä.

*Elokuulla järjesti s-kunta ja Järvenpään n-seura yhdessä urheilukentän vihkiäisjuhlat, jossa oman s-kunnan miehet koko lailla kunnostautui. Keskimatkan juoksija, kokelas J. Kauppila näytti mihin päin täällä kaukaisilla syrjäkolkilla pyritään, että täällä tahdotaan kulkea juoksujoukon etunenässä. S-kunta toivoo näkevän tämän alokkaan ensi olympialaisissa. Maailman kuulu, kotoinen Hanneksemme oli myös mukana näissä juhlissa, ja hänen läsnäolonsa teki juhlit poikkeuksellisen suuremmoiseksi. Yleensä oli mukana kaikki Etelä-Pohjanmaan urheilijat, kaikkiaan 50 osanottajaa.*²¹³

210 Jurvan Suojeluskunnan pöytäkirjat. Koski valittiin paikallispäälliköksi 27.4.1919.

211 Lantto 1997, 65.

212 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1923 ja 1924. JSA.

213 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1925. JSA. Urheilukenttä oli nuorisoseuran omistuksessa, mutta suojeluskunta sopi jo vuonna 1922, hankkeen alkuvaiheessa kentän käyttöoikeudesta harjoituksiin ja juhliin 3 000 markan kertamaksulla. Kenttä oli merkittävä, koska se oli Jurvan ainoa yleisurheilukentälle asetetut vaatimukset täyttävä kenttä 1940-luvulle saakka. Åystö 1997, 26-32. Yhteistyö urheilun saralla nuorisoseuran kanssa oli hyvin luontevaa vielä 1920-luvulla Etelä-Pohjanmaalla, jossa nuorisoseurojen verkosto pysyi pitkään voimistelu- ja urheiluharrastuksen ylläpitäjänä senkin jälkeen kun urheiluseurat saattoivat jo esteettömästi itsenäistyä. Heikkilä 2006. 518. Ossi Viita tarkastelee väitöskirjassaan Hymyilevä Hannes työläistäustaisen Hannes Kolehmaisien sankaruutta porvarillisessa Suomessa. Viita 2003.

Jurvalaiset liittyivät tässäkin lukuisten muiden paikallisten suojeluskuntien ketjuun, sillä suojeluskunnat olivat sotien välisenä aikana maan merkittävin urheilukenttien rakentaja. Yleensä kentät rakennettiin yhdessä paikallisen urheiluseuran kanssa,²¹⁴ mutta Jurvassa ei sellaista tuolloin vielä ollut, joten suojeluskunnan voi katsoa huomattavasti edistäneen urheiluharrastusta paikkakunnalla. Jurvaan perustettiin SVUL:oon kuuluneita urheiluseuroja vasta seuraavilla vuosikymmenillä. Pässilä-seura ry. perustettiin vuonna 1936 ja Jurvan Urheilijat vuonna 1941. Molempien seurojen perustajajäsenenä toimivat aktiiviset suojeluskuntalaiset.²¹⁵

Suojeluskuntien ampumatoimintaa lähdettiin määrätietoisesti kehittämään 1920-luvun puolivälistä lähtien. Vuonna 1924 piiriesikuntiin perustettiin virat toisille sotilasohjaajille, joiden tehtävänä oli keskittyä ampumakoulutuksen ja -urheilun kehittämiseen. Seuraavana vuonna otettiin käyttöön uusi ampumatoimintaohjelma sekä julkaistiin 16-osainen harjoitusohjelma Ampumakirja I, joka tähtäsi erityisesti suojeluskuntalaisten ampumataidon kohottamiseen. Sen vaatimuksista tuli suojeluskunnille velvoitus ja piiriesikunnat valvoivat harjoitusten järjestämistä. Paikalliset suojeluskunnat alkoivat rakentaa ampumaratoja ja saivat siihen yliesikunnalta pientä rahallista avustustakin, jotta ampumista päästiin harjoittelemaan hyvissä olosuhteissa. Selénin mukaan ampumarata oli suojeluskunnille jopa välttämättömämpi kuin oma toimitalo.²¹⁶

Ampumakoulutusta propagoitiin ja kehitettiin vahvasti 1920-luvun puolesta välistä lähtien myös Etelä-Pohjanmaalla. Jurvan suojeluskunnan toiminta sai erityistä nostetta juuri ammunasta. Jurvan suojeluskunta perusti ampumalautakunnan ja järjesti ensimmäiset kilpailut joulukuussa 1922.²¹⁷ Suojeluskunnan ampumisharrastuksessa paikallispäällikkö Aleksi Koskella oli keskeinen merki-

214 Vasara 1997, 217-221.

215 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat. Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

216 Tienari 1943, 361-365; Hersalo 1962, 179-180, 269-271; Vasara 1997, 288-290; Selén & Pylkkänen 2004, 73.

217 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 3.12.1922. JSA.

tys. Hän oli primus motorina Jurvan suojeluskunnan ampumara-
tojen rakentamisessa, joista ensimmäinen rakennettiin Järvenpään
nuorisoseuran urheilukentän viereen vuonna 1925.²¹⁸ Koski toimi
aktiivisesti myös kylän nuorisoseurassa, ja todennäköisesti juuri sik-
si nuorisoseuraväki suhtautui erityisen suopeasti suojeluskunnan
toimintaan. Piirin ampumamestaruuskilpailuihin jurvalaiset alkoi-
vat osallistua vuodesta 1926 lähtien ja jo seuraavana vuonna suoje-
luskunta oli piirin parhaiden joukossa. Se kehittyi piirin parhaak-
si kivääriammunnassa 1920-luvun kuluessa ja voitti useita mesta-
ruuksia parhaina vuosinaan.²¹⁹ Suomen ampujaliiton²²⁰ jäseneksi
Jurvan suojeluskunta liittyi vuonna 1927.²²¹ Näin tärkeänä pidet-
tiin ampujen menestystä Jurvan suojeluskunnan vuosikertomuk-
sessa vuonna 1927:

*Jo nämät edellä mainitut voitot osoittavat, mille tasolle ampu-
maurheilu suojeluskunnassa on kohonnut. Tämän korkean tason
saavuttamisen kantajoukkona mainittakoon Kirkonkylän kivää-
rimiehet ja ennen muita Iisakki Hahto poikineen. Ampumatoi-
minta on Jurvan suojeluskunnan vahvin puoli, josta lähitulevai-
suudessa saamme toivoa paljon muunkin toiminnan hyväksi, sillä
ampujat ovat Jurvassa koko toiminnan pohja ja lähtö.²²²*

Lotat suojeluskuntien rinnalle

Marraskuussa 1924 Jurvaan perustettiin virallisesti suojeluskunnan
paikallispäällikkö Aleks Kosken aloitteesta Lotta Svärdin paikallis-
osasto.²²³ Suojeluskuntien toiminta oli tuossa vaiheessa hieman pi-

218 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 26.11.1924. JSA.

219 *Nuijasoturi* 7-8/1926 ja 7/1927.

220 Suomen ampujaliitto (nyk. Suomen ampumaurheiluliitto) perustettiin
v. 1919.

221 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirja 1.5.1927. JSA.

222 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1927. JSA.

223 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1923 ja 1924. EPMM; Vastaus
Lotta Svärd -yhdistyksen paikallisosastojen 10-vuotishistoriikin aineskeräi-
lyä varten, Etelä-Pohjanmaan lottapiirin arkisto. EPMM; Lantto 1997,
305-306.

ristynyt urheilun avulla, mutta ”saniteettipuoli” oli edelleen heikko ja varallisuuskin hyvin niukka, joten suojeluskunta saattoi nyt säilyttää varojen ja varusteiden hankintaa lottien harteille.

Lotta Svärd -yhdistyksen Jurvan paikallisosasto perustettiin vasta viimeisten joukossa koko maakunnassa.²²⁴ Miksi jurvalaiset saivat perustettua paikallisosaston ja liityttyä Etelä-Pohjanmaan piiriin vasta neljä tai viisi vuotta myöhemmin kuin useimmat naapurikunnat, jotka perustivat paikallisyhdistyksen jo vuonna 1919 tai 1920? Jurvan Lotta Svärd -yhdistystä yritettiin perustaa jo kesällä 1920, ja perustavan kokouksen päivämääräkin päätettiin, mutta paikallisosastoa ei saatu vielä tuolloin aikaan. Selkeä yksittäinen syy myöhäiseen aloittamiseen löytyy Jurvan vaisusta suojeluskuntatoiminnasta 1920-luvun alussa, sillä lottatoiminta oli tuolloin lähes pelkästään suojeluskuntien avustamista, ja lottaosastoja perustettiin usein juuri paikallisten suojeluskuntien aloitteesta.²²⁵ Paikallisten poliittisten olosuhteiden ohella lottatoiminnan laimean alkuvaihdin selittäjiä olivat suojeluskuntien tapaan myös paikkakunnan ja sen väestöpohjan pienuus, varojen puute, syrjäisyys ja huonot kulkuyhteydet.²²⁶

224 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston pöytäkirjat 3.11.1924. Lotta Svärd -arkisto. JSA. Ks. taulukko 4.

225 Esim. Latva-Äijö 2004, 208-227; Myllyniemi 1994, 189-190; Tuomivaara 1999, 46.

226 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus vuodelta 1925. Etelä-Pohjanmaan piiriin Lotta Svärd arkisto. EPMM. Puheenjohtaja Dagmar Niemi epäili pessimistisesti: ”Kun olemme kaukana liikenteestä, ei meillä ole edellytyksiä saada Lottain hommaa ehken milloinkaan oikein tarkoitustaan vastaavaksi.” Vastaava ongelma oli tuttu myös monilla muilla Etelä-Pohjanmaan syrjäisemmillä paikkakunnilla. Ks. esim. Lantto 1997.

Taulukko 4. Etelä-Pohjanmaan piirin lottaosastot perustamisvuosiin.

Perustamisvuosi	Paikallisyhdistykset/osastot
1919	Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lapua, Nurmo, Peräseinäjoki, Töysä, Vaasa, Ähtäri
1920	Kauhajoki, Kauhava, Kristiina, Laihia, Seinäjoki, Ylistaro
1921	Alahärmä, Karijoki, Lappajärvi, Soini, Teuva, Vimpeli
1922	Isojoki, Isokyrö, Ylihärmä
1923	Alajärvi, Evijärvi, Vähäkyrö
1924	Jurva
1925	Kortesjärvi
1926	
1927	Evijärvi (uudestaan)
1928	Lehtimäki
1929	Koura (erosi Nurmosta omaksi paikallisosastokseen)
1930	Sarvijoki (erosi Jurvasta omaksi osastokseen)

Lähde: Etelä-Pohjanmaan lotat 1965.

Ensimmäisten joukossa Etelä-Pohjanmaan piiriin liittyneitä paikallisosastoja olivat niin sanotut rintapitäjät tai maakunnan keskuspaikat, kuten Lapua, Nurmo, Kauhajoki, Kurikka, Ilmajoki, Seinäjoki ja Vaasa. Sen sijaan syrjäisemmät paikkakunnat, esimerkiksi Evijärvi, Kortesjärvi ja Lehtimäki liittyivät vasta vuosia piirin perustamisen jälkeen.²²⁷ Oulun Lotta Svärd -piiriä tutkineen Sirpa Tuomivaaran mukaan osastojen perustaminen ei näytä noudattaneen mitään säännönmukaisuutta maantieteellisesti tai historiallisesti, mutta selvästi alueen keskeiset paikkakunnat, kuten Oulu, ovat olleet ensimmäisten joukossa ja esimerkiksi syrjäisen Hailuodon osaston perustaminen viivästyti vaikeiden luonnonolojen vuoksi.²²⁸ Joillakin paikkakunnilla naisosastojen toiminta alkoi vuoden 1918 sodan aikana ja jatkui sen jälkeen muuttuakseen sitten virallisemmin-

²²⁷ Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 15-16.

²²⁸ Tuomivaara 1999, 37-38, 56-57.

kin lottatoiminnaksi. Näin tapahtui esimerkiksi Kuopiossa.²²⁹ Sama toistui myös Etelä-Pohjanmaan ensimmäisten lottaosastojen osalta. Esimerkin voima oli myös ratkaiseva, muun muassa Oulun piiriin ensimmäisten joukossa perustettu Haukiputaan osasto perustettiin ”pääkaupungin esimerkkiä” seuraten.²³⁰

Myöhäiseen lottatyön aloittamiseen saattoi vaikuttaa naisten erillisjärjestötoiminnan esikuvien puuttuminen jurvalaisilta naisilta. Heitä toimi kyllä aktiivisesti yhteisjärjestöissä kuten nuoriso-seuroissa ja raittiusliikkeessä. Merkittävää saattoi olla Marttajärjestön puuttuminen paikkakunnalta. Sortovuosien aikana ja ensimmäisenä maaseudulle laajasti levittäytyneenä naisjärjestönä se tarjosi usein paikallisesti esikuvan naisten myöhemmälle järjestäytymiselle.²³¹ Pohjanmaalla marttoja suosituimpi Maatalousnaisjärjestökin aloitti aktiivisen toiminnan Jurvassa varsin myöhään, vasta 1930-luvun alussa, kun maamiesseurojen naisosastoja perustettiin muualle maakuntaan jo 1910-luvulla.²³² Tosin paikkakunnalla mainitaan olleen naisosaston ompelukerho jo vuonna 1914²³³, mutta järjestäytyminen virallisesti kesti Jurvassa pidempään. Naisia kuului maamiesseuraan jo paljon aiemminkin, mutta omaa erillistointia ei ollut. Tätä selittänee ainakin maaseudun vanha yhdessä toimimisen perinne. Paikkakunnalla suurimman kannatuksen saavuttaneen puolueen eli maalaisliiton naisjärjestö aloitti toimintansa vasta toisen maailmansodan jälkeen.²³⁴

Jurvalaiset eivät mitä ilmeisimmin aluksi edes halunneet perustaa erillistä naisyhdistystä. Annika Latva-Äijön mukaan juuri läntisessä Suomessa tuettiin vahvempaan suojeluskuntayhteyteen nojautavaa järjestäytymisen mallia, ja jotkut Etelä-Pohjanmaan piirin yhdistykset tukeutuivat juuri erillisjärjestäytymistä vastustaviin Porin sääntöihin. Näin tehtiin esimerkiksi Toysässä, jossa laadittiin pai-

229 Vuorio 1997, 17-19.

230 Tuomivaara 1999, 39-40.

231 Ollila 1993, passim.; Palmunen 1995, 125-126.

232 Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran vuosikirja 1933; Korpela 1997, 3-4.

233 Laine 1948, 140.

234 Palmunen 1995, 195.

kallisosaston omat säännöt niihin tukeutuen.²³⁵ Tällä oli epäilemättä vaikutusta myös muualle maakuntaan, vaikkei Etelä-Pohjanmaan piiristä tullutkaan keskeistä erillisjärjestäytymistä vastustanutta ”kapinapiiriä.”²³⁶

Muutamia naisia nimettiin Jurvan suojeluskunnan naistoimikuntaan heti 1920 -luvun alussa.²³⁷ He osallistuivat paikallisten suojeluskuntien harjoitusten muonittamiseen sekä yhteisten juhlien järjestämiseen suojeluskunnan huvitoimikunnassa sekä rahankeräykseen muistopatsaan hyväksi.²³⁸ Tämän perustella voikin sanoa, että ennen varsinaisen paikallisen Lotta Svärd yhdistyksen muodostamista paikkakunnalla toimi käytännössä suojeluskuntien naisosasto.²³⁹ Suojeluskunnan aineistosta käy ilmi, että naiset työskentelivät suojeluskuntien hyväksi samaan tapaan kuin useimmilla muillakin paikkakunnilla 1920-luvun alussa, vaikka heiltä puuttui paikallinen johtokunta ja paikallisosaston status. Naiset esimerkiksi valmistivat symbolisesti tärkeän suojeluskunnan lipun, joka vihittiin joulukuussa 1921. Lipun ompeleminen oli monilla paikkakunnilla paikallisen lottayhdistyksen tai suojeluskunnan naistoimikunnan ensimmäisiä tehtäviä.²⁴⁰ Jurvassa toimittiinkin ainakin osittain Porin yhdistyksen mallin mukaisesti²⁴¹, koska naistoiminnassa oli mukana sekä huolto- että ”huvilottia”, vaikka he eivät suojeluskuntatoiminnassa näillä nimillä esiintyneetkään.²⁴²

Jurvan Lotta Svärdin paikallisosaston ensimmäinen puheenjohtaja oli opettaja Dagmar Niemi, joka valittiin tehtäväänsä vuonna 1924.²⁴³ Sitä ennen hän oli toiminut aktiivisesti suojeluskuntien naistoimikunnassa ja osallistunut ainakin iltamatoimikuntaan,

235 Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 278.

236 Vihantola 1937, 258; Latva-Äijö 2004, 149-155.

237 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 2.5.1920; 24.6.1920 ja 29.7.1920. JSA.

238 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1919–1924. JSA.

239 Ks. myös Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 156.

240 Lehtonen 2004, 149.

241 Ks. tarkemmin seuraava alaluku.

242 Vrt. Latva-Äijö 2004, 219.

243 Jurvan Lotta Svärd perustavan kokouksen pöytäkirja 3.11.1924. JSA.

Lottien paikallisosaston ensimmäisiä ja tavanomaisimpia tehtäviä 1920-luvulla oli suojeluskunnan harjoitusten muonittaminen. Kuva: Leena Kakkurin yksityiskokoelma.

vapaussodan muistopatsaan paljastustoimikuntaan sekä ollut kirjainpitäjänä.²⁴⁴ Dagmar Niemi hoiti paikallisosaston puheenjohtajuutta vuoden 1928 loppupuolelle asti, jolloin hän muutti pois paikkakunnalta.²⁴⁵ Hän työskenteli opettajana kirkonkylän Reinin kansakoululla ja oli oppilaittensa mukaan varsin tiukka kurinpitäjä.²⁴⁶ Niemi ei ollut syntyperäinen jurvalainen, vaan hän muutti paikkakunnalle vuonna 1911, jolloin hän aloitti kirkonkylän kansakoulun opettajana.²⁴⁷ Hän vaikuttaa olleen varsin poikkeuksellinen ja arvostettu nainen, sillä hän toimi myös Kokoomuksen kunnanvaltuutettuna Jurvan ensimmäisessä valtuustossa vuon-

244 Jurvan Suojeluskunnan pöytäkirjat 1920–1924. JSA.

245 Jurvan ev.lut seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA; Jurvan LS po:n pöytäkirjat 10.11.1928. JSA.

246 Terttu Kakkurin os. Tuominen ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3. 2000.

247 Jurvan kirkonkylän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat 8.5.1921. JKA. Rippikirjojen mukaan hän muutti Jurvaan vuonna 1913. Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

na 1918²⁴⁸ sekä useissa lauta- tai johtokunnissa 1920-luvun alkupuolella.²⁴⁹ Ensimmäiset neljä vuotta lottaosaston sihteerinä toimi Koskimäen koulun opettaja Laura Koskinen.²⁵⁰ Opettajien toiminta paikallistason kansalaistoiminnan primus motorina ei ollut mitenkään epätavallista, vaan pikemminkin sääntönä. Opettajat olivat erittäin tärkeässä roolissa, kun maaseudun väestöä integroitiin osaksi uutta kansalaisyhteiskuntaa ja samalla koko suomalaista yhteiskuntaa muokattiin agraaristen ihanteiden pohjalle vuoden 1918 tapahtumien jälkeen.²⁵¹ Jurva oli siis tässä suhteessa hyvin tyypillinen suomalainen maalaispitäjä.

Kuten oheinen taulukko osoittaa, Jurvan paikallisen lottaosaston jäsenmäärä pysyi melko vähäisenä aina 1920–1930-lukujen taitteeseen asti. Jäseniä oli vielä 1920-luvun lopullakin alle sata.²⁵² Näistä tosin valtaosa oli ilmoittautunut toimiviksi jäseniksi. Jäsenet olivat joko toimivia tai kannattavia. Jälkimmäiset eli kannattavat maksoivat suuremman jäsenmaksun, mutta he eivät olleet velvollisia osallistumaan toimintaan. Heidä oli noin 10–20 prosenttia jäsenistöstä. Vanhemmat naiset olivat tavallisesti kannattavia ja kannattaviksi jäseniksi siirryttiin, kun aika ei – syystä tai toisesta – riittänyt lottavelvoitteiden suorittamiseen. Toimivat lotat jaettiin toimenlottiin ja huoltolottiin. Toimenlottien nimi muuttui parikymmentä vuotta myöhemmin välirauhan aikaisessa sääntömuutoksessa kenttälotiksi. Heidän tuli sääntöjen mukaan olla aina valmiina asettumaan suojeluskuntien palvelukseen, kun he olivat lottalupauksensa antaneet.²⁵³

Lotta Svärdin suosio oli järjestön alkuhankaluuksista huolimatta valtakunnallisesti jo korkealla 1920-luvun lopulla, jolloin lottia oli

248 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 30.12.1918. JKA

249 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1918–1926. JKA

250 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston 10-vuotiskertomus. JSA.

251 Rinne 1989, 126; Kaarninen 1995, 33-35; Tuomaala 2004, 160-250.

252 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1924–1928, Etelä-Pohjanmaan piirin Lotta Svärd arkisto. EPMM.

253 Lotta Svärd yhdistyksen säännöt 1921, 6-10§; Lotta Svärdin säännöt 1941, 8§; Lukkarinen 1981, 47-48.

koko maassa noin 57 000,²⁵⁴ joten jo lottien olemassaolo paikkakunnalla saattoi olla omiaan lisäämään myönteistä asennetta vapaaehtoista maanpuolustustyötä kohtaan. Jurvan suojeluskunnan vuosikertomuksessa 1926 todetaan seuraavasti:

Mielihyvin voimme todeta, että toiminta on ollut tuloksellista, etenkin mitä tulee ampumiseen ja taloudelliseen puoleen. Pitäjän asukkaat rupeavat vähitellen ymmärtämään sk-asian merkityksen ja suhtautumaan siihen myötämielisesti... Ennenkaikkea pystyköön toimintamme sekä meissä itsessämme että pitäjäläisissä varmentamaan sitä käsitystä, että sk-työ on ainoa, joka turvaa itsenäisyytemme ja ansaitsee niin ollen jokaisen oikean suomalaisen täyden kannatuksen.²⁵⁵

Taulukko 5. Jurvan Lotta Svärd-paikallisosaston jäsenmäärä 1924–1929.

Vuosi	Kannattavia	Yhteensä
1924	5	65
1925	5	36
1926	5	40
1927	5	40
1928	2	35
1929	–	85

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd-paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1925–1934 ja vuositilastot 1925–1940. EPMM.

Lottayhdistys oli suojeluskunnan paikallisesikunnan luotettavin yhteistyökumppani. Erityisesti taloudellisen tuen merkitys korostui niillä paikkakunnilla, joiden suojeluskunnat eivät saaneet kunnallista tai muuta merkittävää tukea.²⁵⁶ Jurvassakin lotat auttoivat suojeluskuntaa ”palvelen sen perustamisesta alkaen”. Lottien tuki tuli esiin varsinkin suojeluskuntien harjoitusten- ja kilpailutilaisuuksien muonittamisessa sekä erilaisten keräysten ja juhlien järjestelyissä.

254 Esim. Lukkarinen 1981.

255 Jurvan Suojeluskunnan vuosikertomus 1926. JSA.

256 Selén & Pylkkänen 2004, 55.

Rahaa myös lainattiin suojeluskunnalle, mutta suoranaista rahallista avustusta Jurvan lotat antoivat suojeluskunnalle vasta vuonna 1934, kun paikallisosasto täytti kymmenen vuotta.²⁵⁷

Suojeluskuntien propagandan ensisijaiseksi tehtäväksi muodostui alkuvaiheessa jäsenhankinta. Propagandahan on määritelty välineelliseksi tiedotustoiminnaksi, joka pyrkii edistämään oikeaksi katsomiaan päämääriä. Toiminnan laajeneminen otettiin tavoitteeksi heti suojeluskuntatoiminnan uudelleen viriämisen jälkeen. 1920-luvun alkupuolella propagandasta tehtiin erityinen suojeluskuntatoiminnan osa, ja tämän määrätietoisien valistustoiminnan päämääräksi asetettiin ennen muuta suojeluskuntatyön vakavoittaminen ja maanpuolustushengen syventäminen.²⁵⁸ Valistustyössä lotat olivat paikallistasolla merkittävässä asemassa, ja Jurvassakin suojeluskuntaa tukeneiden naisten keskeisenä tehtävänä oli heti alusta alkaen kuulua huvitoimikuntiin ja olla mukana juhlien järjestelyissä. Tämän roolin merkitys kasvoi edelleen, kun Lotta Svärd -osasto perustettiin paikkakunnalle. Suojeluskuntien ja lottien järjestämät juhlat ja illamat olivatkin paikallistasolla erityisen merkittäviä tilaisuuksia ”valistuksen ja propagandan levittämiseksi kansan keskuuteen.” Lisäksi niiden avulla saatiin tuloja muun toiminnan rahoittamiseen, vaikka osa juhlista oli vain suojeluskuntien ja lottien sisäisiä perheiltamia tai joulujuhlia. Joka tapauksessa juhlat olivat alusta alkaen molempien järjestöjen yhteisiä hankkeita, joihin käytettiin merkittävästi niin lottien kuin suojeluskuntalaistenkin voimavaroja. Niillä oli myös tehtävä sosiaalinen jäsenytyö, sillä juhlat kokosivat paikkakunnan porvarillisen väestön yhteen. Suojeluskuntien ja lottien yhteistyö toimi saumattomasti, ja jo siinäkin vaiheessa, kun Lotta Svärdin paikallisyhdistyksiä ei ollut vielä perustettu.²⁵⁹ Sampo

257 Jurvan suojeluskunnan ja Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1924–1934. EPMM ja JSA.

258 Hersalo 1962, 289; Rusanen 1977, 73-75.

259 Esimerkiksi Jurvan suojeluskunnan juhlia varten valittiin jo 1920-luvun alussa juhla- ja iltamatoimikuntia, joiden jäseninä oli niin miehiä kuin naisiakin, vaikka lottien toiminta ei ollut paikkakunnalla virallisesti edes alkanut.

Ahto ja Veikko Pirilä ovatkin luonnehtineet suojeluskunta- ja lotta-toimintaa Etelä-Pohjanmaalla seuraavasti: ”Suojeluskunta- ja lotta-järjestöistä muodostui 1920-luvun puolenvälin jälkeen keskeinen, erityisesti maaseudun oloissa kansalaistoimintaa hallitseva valistusorganisaatio, jonka merkitys erityisesti nuorison kokoajana ja isänmaallisen ajattelun vahvistajana oli korvaamaton.”²⁶⁰

Jurvassa ei vuonna 1919 pidetty vapaussodan muistojuhlia, jotka olivat varsin yleisiä ja toisinaan jopa speaktaakkelimaisia taistelurekonstruktioita monilla paikkakunnilla, myös Pohjanmaalla. Ne loivat perustan perinteelle, joka jatkui talvisotaan saakka.²⁶¹ Sen sijaan Jurvan suojeluskunnan ensimmäisiä iltamia järjestettiin eri kylissä vapaussodan muistopatsasrahaston hyväksi keväällä 1919 ja seuraavan vuoden aikana.²⁶² Suojeluskunnat ottivat paikallisesti johtavan aseman vapaussodan muistamisessa ja sankaripatsashankkeet olivat keskeinen osa tätä ilmiötä. Patsashankkeissa suojeluskuntien asema korostui seuduilla, joissa vasemmistolla oli suuri kannatus ja jossa patsashankkeet jäivät ilman merkittävää kunnallista tukea.²⁶³ Näin kävi myös Jurvassa.²⁶⁴ Etelä-Pohjanmaalla sankaripatsashankkeet etenivät erityisen tehokkaasti ja piiriin perustettiin nopeasti toimikunta, joka järjesti luonnoskilpailun jo talvella 1919 korkeatasoisten patsaiden hankkimiseksi ja jo maalikuussa suojeluskunnat saivat valita piirroksista mieluisimman. Ensimmäisiä patsaita maakunnassa paljastettiin kesän ja alkusyksyn aikana.²⁶⁵ Jurvan vapaussodan sankaripatsas paljastettiin pöytäkirjojen mukaan 19.9.1920.²⁶⁶ Se päätettiin joulukuussa luovuttaa Jurvan seurakunnalle, ja kirkkovaltuusto päätti vielä ennen vuodenvaihdetta

260 Ahto & Pirilä 1989, 30-31.

261 Roselius 2010, 58-68, 83.

262 Jurvan suojeluskuntain yleisen kokouksen pöytäkirjat 9.3.1919. Esikunnan kokousten pöytäkirjat 15.8.1920, 12.12.1920. JSA.

263 Roselius 2010, 108.

264 Esim. Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 21.1.1924. JKA.

265 Roselius 2010, 109-111.

266 Ennakkotietoa patsaan paljastuksesta. Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 15.8.1920. JSA.

olleessa kokouksessaan ottaa sen ja ympäröivän hauta-alueen ”kii-
tollisuudella vastaan”.²⁶⁷

Jurvan suojeluskunnan ensimmäiset juhlat pidettiin Järvenpään nuorisoseuralla syksyllä 1919 ja seuraavana kesänä olivat vuorossa ensimmäiset suuret kesäjuhlat, joiden järjestelytoimikuntaan valittiin myös neljä naista, vaikka lottatoiminta ei ollut paikkakunnalla vielä virallisesti alkanut.²⁶⁸ 1920-luvun alussa suojeluskunnat ja lotat järjestivät yleensä kahdet tai kolmet juhlat vuodessa, mutta vuosikymmenen lopulla iltamia oli jo viitisen kertaa vuodessa. Tavanomaisimpia olivat kesäjuhlat ja iltamat suojeluskuntien hyväksi. Itsenäisyyspäiväjuhlia vietettiin vuodesta 1928 lähtien säännöllisesti, mutta vapaussodan päättymistä (16.5.) ei 1920-luvun Jurvassa juhlittu.²⁶⁹ Tämä ei ole kuitenkaan mitenkään tavatonta, sillä siitä tuli harvoin vuotuinen paikallistason juhla. Se oli alusta lähtien ylhäältäpäin konstruoitu armeijan ja pääkaupungin tilaisuus, jolla ei ollut kytköstä paikkakunnan vapautumiseen.²⁷⁰ Jurvassa päivämäärällä oli tätä taustaa vasten erityisen vähän merkitystä.

Jurvan suojeluskunnan ja lottien juhlat noudattivat 1920- ja 1930-luvuilla hyvin samankaltaista kaavaa kuin muuallakin maassa. Suojeluskuntajuhlien ja -iltamien ohjelman tuli olla sävyltään arvokas ja isänmaallinen. Yleensä se sisälsi erilaisia puheita: tervetuliaispuheen esitti paikallisen suojeluskunnan päällikkö tai jokin muu merkittävä henkilö, mutta juhlapuhujaksi pyrittiin saamaan jokin paikallisen yhdistyksen ”ulkopuolinen” henkilö. Usein juhlapuhujat olivat opettajia tai pappeja. Toisinaan juhlapuheen lisäksi ohjelmassa oli vielä erillinen esitelmä. Puheiden sisältö oli pääsääntöisesti isänmaallinen ja ylipäätään oiva tilaisuus propagoida suojeluskunta-aatteen hyväksi. Jurvassa juhlien puhujat olivat tavallisesti omia tai naapuriseurakuntien rovasteja tai opettajia, mutta toisinaan puhujaksi hankittiin myös maakunnallisia suojeluskuntavai-

267 Jurvan ev.lut. seurakunnan kirkkovaltuuston pöytäkirjat 27.12.1920. JSKA.

268 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 24.8.1919 ja 21.7.1921. JSA.

269 16.5.-juhlia ryhdyttiin viettämään Jurvassa vasta 1930-luvulla, mutta ei silloinkaan kovin säännöllisesti.

270 Roselius 2010, 47.

1920-luvun lopulla suojeluskunta ja lottaosasto toimivat tiiviisti yhteistyössä. Kuva: Sameli Perälä: Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

kuttajia. Esimerkiksi vuoden 1924 kesäjuhlien puhujana oli kirjailija ja toimittaja Artturi Leinonen.²⁷¹ Varsin tyyppillinen vakavahenkisempi suojeluskuntajuhla kulki oheisen esimerkin kaltaisesti. Siinä kuvastuu hyvin myös lottien ja suojeluskuntalaisten sukupuolijärjestys:

Lotat ja suojeluskunnat sekä rintamamiehet kokoontuivat kirkkoon juhla jumalanpalvelukseen. Saarnan piti pastori Ryttilä. Kirkosta kuljettiin sankarihaudalle. Rintamamiehet ja suojeluskunta poikaosastoineen asettui lähemmäksi vartioksia hautakiven ympärille ja lotat seisovivat vähän kauvempana ikään kuin rintaman takana tukea antamassa. Veisattiin isänmaan virsi ja kamreeri Heikki Peura puhui kauniisti vainajain muistolle. Laskettiin seppelä kaikkien rivissä seisovien puolesta. Hauralta marsittiin nuorisoseuran talolle. Siellä lotat tarjosivat kahvit. Päiväjuhlassa, joka alkoi kahvitauon jälkeen puhui aluksi op. Vahervuori.

271 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 17.7.1924. JSA.

Juhlapuheen piti pastori Ryttilä ja opettaja Anttikoski esitelmöi maanpuolustusasiasta. Lopuksi laulettiin ”Maamme”. Yleisöä oli runsaasti ja koko tilaisuus erittäin vaikuttava ja kaunis. Oli erikoisen ilahduttavaa, että rintamamiehet ja SK ja lotat näin yhteisvoimin juhlan järjestivät.²⁷²

Kevyempää osastoa juhlien ohjelmistossa edustivat yleensä musiikkiesitykset: kuorolaulu, yksinlaulu ja suojeluskunnan torvisoittokunnan musisointi. Suojeluskuntien ja lottien yhteiset juhlat olivatkin usein elinehto järjestön musiikki- ja teatteriharrastuksille. Lisäksi ohjelmassa oli yleensä runonlausuntaa sekä teatterikappale. Jurvassakin suojeluskuntajuhliin kuului yleensä näytelmä, jonka jonkun kylän nuorisoseuran näyttelijät esittivät ja suojeluskunnan torvisoittokunta soitti lähes juhlassa kuin juhlassa. Vuonna 1927 perustettu Jurvan sekakuoro esiintyi säännöllisesti suojeluskunnan ja lottien juhlatilaisuuksissa. Myös useimmat kuoron jäsenistä kuuluivat suojeluskuntiin ja lottiin, ja etenkin kuoron johtokunnat muodostuivat yksinomaan lotista ja suojeluskuntalaisista. Yhteistyösuhde oli niin tiivis, että Lotta Svärd-yhdistys ja sekakuoro osivat yhteisen flyygelin.²⁷³ Lottien oma kuorotoiminta alkoi myöhemmin. Merkittävin vetonaula suojeluskuntien juhlissa oli yleensä tanssi, joka veti paikalle etenkin nuorisoa ja myös suojeluskuntiin ja lottiin kuulumattomia paikkakuntalaisia. Näin luotiin myös mainio tilaisuus innostua ”isänmaan asiasta” muutoinkin kuin vain aatteellisista syistä. Tanssit olivat epäilemättä omiaan myös edesauttamaan uusien suojeluskuntaparien muodostumista.

Nuorisoseurat paheksuivat paritansseja paitsi liian intiimeinä ja siveettöminä myös liian uusina ja kansallisesta perinteestä vieroittavina. Sen sijaan tanhuaminen ja tanhut nähtiin urheilullisena ja omiin kansallisiin perinteisiin nojaavana isänmaallisena harrastuksena, joka sopi erinomaisesti järjestönuorille. Tästä syystä nuoriso-

272 Jurva Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1936. JSA.

273 Jurvan sekakuoroyhdistyksen pöytäkirjat 1927–1938. JSKA. Vuonna 1934 sekakuoroyhdistys oli jopa ostamassa omaa taloa Jurvan seurakunnalta, josta lotat olisivat vuokranneet omat tilat. Kauppa kuitenkin peruuntui riitakysymyksiin talon alla olevasta tonttimaasta.

seurojen keskusjärjestö Suomen Nuorison Liitto paheksui pelkkien tanssitilaisuuksien järjestämisestä. Se ei sallinut sitä myöskään suoje-luskunnille, joiden kanssa niillä oli paitsi – etenkin maaseudulla – tiivis ideologinen yhteys ja jotka usein, esimerkiksi juuri Jurvassa, käyttivät nuorisoseurataloja juhlatiloinaan. Tätä määräystä oli toi-saalta vaikea valvoa eikä yliesikunta pitänyt sitä edes kovin tarpeel-lisena, sillä iltamien taloudellinen merkitys oli suoje-luskunnille tär-keä. Pelkkien tanssi-iltamien järjestämisestä hillitsi kuitenkin niille määrätty korkeampi vero, ja yksityisenä seurana suoje-luskunta jou-tui maksamaan 40 prosenttia veroa niiden pääsylipputuloista. Ylei-sintä olikin järjestää ohjelmallisten iltamien lopuksi lain mukainen tunti tanssia. Niiden verotus oli keveämpi tai jopa verosta vapaa.²⁷⁴ Tanssit iltamien yhteydessä järjestettiin suoje-luskunnan aineistojen mukaan ensimmäisen kerran kesäjuhlassa vuonna 1929.²⁷⁵ Etenkin Etelä-Pohjanmaan vahvoilla herännäisalueilla tanssiin suoje-luskun-taitamien yhteydessä suhtauduttiin yleensä varsin kielteisesti. Jur-va ei kuitenkaan ollut ankarana uskonnollinen paikallisyhteisö, joten tanssiin saatettiin suhtautua suoje-ammin kuin maakunnassa keski-määrin. Suoje-luskuntien ja lottien itsenäisyysjuhlissa ei silti tanssit-tu Jurvassakaan.²⁷⁶

Suoje-luskuntalaisten ja lottien sosiaalinen verkosto ja perhesuhteet Jurvassa

Suoje-luskuntien esikunnat olivat 1920-luvun alussa yleensä paikal-lisen eliitin vallassa. Kaupungeissa ne muodostuivat usein paikka-kunnan ”silmäätekevistä”: kansakoulunopettajista, lääkäreistä, ap-teekkareista ja pappismiehistäkin. Maaseutupaikkakunnilla niihin kuuluivat suurimpien tilojen isännät sekä muutama opettaja, po-liisi tai kauppias. Melko pian esikuntaan valikoituvat kuitenkin ennen muuta aktiiviset suoje-luskuntalaiset, sillä passiivisista ja kai-kessa muussakin järjestötoiminnassa mukanaolevista henkilöistä ei

274 Kurkela 1989, 183-190; Selén & Pylkkänen 2004, 94-105, 107.

275 Jurvan suoje-luskunnan ja Lotta Svärdin yhteinen kokous 25.7.1929. JSA.

276 Esim. Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan kokous 28.11.1928, 19.11.1929, 29.10.1930 ja 6.11.1931. JSA.

ollut paikalliselle suojeluskuntatoiminnalle hyötyä, vaikka heidän asemansa olisi muutoin ollut merkittävä paikallistasolla. Esikunnat muuttuivat myös enemmän ympäristönsä näköisiksi.²⁷⁷

Suojeluskuntiin liittyminen antoi mahdollisuuden poliittiseen jäsenkontrolliin, ja näin pyrittiin myös estämään punaisten so- luttautuminen suojeluskuntiin. Maalaisuojeluskuntien jäsenistö koostui alusta alkaen korostetusti talonpojista, kun taas kaupunkimaisissa yhteisöissä ylemmän ja alemman keskiluokan sekä eliitin osuus oli hallitseva.²⁷⁸ Vuosien 1923–28 aikana, jolloin suojeluskunnat valtakunnallisesti vakiintuivat, ne rakentuivat uusien jäsenten osalta ennen kaikkea talonpoikien (39%) ja alemman keskiluokan (28%) varaan, mutta työväestön osuus oli jo reilu viidennes (21%). Neljännen merkittävän ryhmän suojeluskunnissa muodosti edelleen ylempi keskiluokka, sillä lähes joka kymmenes (9%) suojeluskuntiin liittynyt tuli tästä ryhmästä.²⁷⁹

Jurvan suojeluskunta oli 1920-luvulla hyvin talonpoikaisvaltai- nen ja maanviljelysväestö oli jopa yliedustettuna pitäjän väestömää- rään verrattuna. Etenkin suurimpien talojen isännät ottivat suoje- luskuntatoiminnan omakseen. Lisäksi suojeluskunnassa olivat mu- kana lähes kaikki opettajat ja paikkakunnan muutamat viranhalti- jat. Työväestön osuus oli maalaisuojeluskuntien tapaan hyvin vä- häinen. Jurvan suojeluskunnan esikunnat 1920-luvulla muodostui- vat talollisista eri puolilta kuntaa, mukana oli myös kaksi opettajaa, Uno Koivisto ja Aarre Sariola. Sen sijaan paikkakunnan kirkko- herra Väino Vahervuori ei kuulunut suojeluskunnan johtoon, kun taas hänen vaimonsa Anna Vahervuori oli lottien paikallisosaston perustajajäseniä.²⁸⁰ Lähes jokainen ensimmäisten esikuntien jäse-

277 Selén & Pyökkänen 2004, 47-48.

278 Selén & Pyökkänen 2004, 133-134.

279 Pyökkänen 2001, 89-90.

280 Suojeluskuntien jäsenluettelon puuttuessa 1920–1940-luvuilla on vaikea selvittää oliko Vahervuori myöskään rivijäsen, mutta ainakaan vuosikerto- muksista tai johtokunnan pöytäkirjoista hänestä ei löydy mainintaa pai- kallisosaston jäsenenä. Hänen nimeään ei myöskään vuoden 1918 jäsen- luettelossa. Maanlaajuisesti suojeluskuntiin kuitenkin kuului 133 pappia

nistä oli suojeluskunnissa mukana jo vuonna 1918. He olivat lähes kaikki iältään noin 40-vuotiaita, lukuun ottamatta ensimmäistä paikallispäällikköä Aleksi Koskea, joka aloitti toimessaan 23-vuotiaana.

Lotta- ja suojeluskuntatoiminnan alkuvaiheessa paikallisosastojen toiminta saattoi perustua muutaman aktiivisen perheen varaan.²⁸¹ Esimerkiksi Kuopiossa vuoden 1917 aktivistien ensimmäisen naisosaston jäsenillä oli yhteinen menneisyys. He olivat lapsuuden ja nuoruuden tuttuja, kuopiolaisen sivistyneistön ja liike-elämän piireistä lähteneitä koulutettuja naisia. Monet olivat keskenään sukulaisia tai kuuluivat avioliiton kautta aktivisti- ja jääkäripiireihin. Samat naiset olivat pääosin myös muodostamassa paikalliskunnan ensimmäistä Lotta Svärd -yhdistystä.²⁸² Oulun seudulla lottiiin liittyivät aluksi maaseudulla opettajien ohella lähes kaikkien suurten tilojen emännät ja aikuiset tyttäret sekä harvalukuisen yläluokan, kuten kirkkoherran tai nimismiehen rouvat.²⁸³ Jopa valtakunnallisen lottajärjestön perustamisvaiheissa helsinkiläiset suojeluskunta-aktiivit ja heidän rouvansa olivat merkittävässä osassa.²⁸⁴

Jurvan lottien johtokunnan koostumus 1920-luvulla oli ”elitistisempi” kuin suojeluskunnan. Erityisesti opettajien osuus on silmiinpistävä suuri. Ensimmäiseen johtokuntaan kuului kolme opettajaa: Dagmar Niemi, Laura Koskinen ja Laina Kankaanpää. Myös toinen varajäsen, Kaino Nupponen oli opettaja. Lisäksi johtokuntaan kuului kaksi maatalon tytärtä, 28-vuotias Hulda

vuonna 1927 ja viisi vuotta myöhemmin jo 233 (Raikkala 1964, 256). Paikallisten suojeluskuntien ja papiston yhteisestä sopimuksesta määrättyihin juhlatilaisuuksiin sisällytettiin uskonnollista ohjelmaa. Vahervuori olikin monesti puhumassa suojeluskuntien ja lottien juhlissa, joten useimpien maan papiston edustajien tapaan hän on ollut myönteinen suojeluskuntatoiminnalle, vaikkei olekaan ainakaan aktiivisesti ottanut osaa toimintaan. Sen sijaan Jurvan lottaosaston 10-vuotiskertomuksen mukaan Anna Vahervuori nimettiin 2.4.1920 puheenjohtajaksi komiteaan, jonka oli tarkoitus alkaa järjestää lottatoimintaa Jurvassa.

281 Vasara 1997, 78.

282 Vuorio 1997, 9.

283 Tuomivaara 1999, 127.

284 Latva-Äijö 2004, 109-129.

Suojeluskuntaharjoitusten muonittaminen oli 1920-luvulla lottien keskeinen tehtävä. Kuvassa 1920-luvun jurvalaisia lotta-aktiiveja: Alli Mänty, Elle Hiipakka, Emmi Hahto, Ines Seppälä, Sesilia Hiipakka, Laina Hiipakka, Elsa Rinta, Hilda Pietilä. Kuva: Jurvan museo.

Mäntylä Närvijoelta ja 25-vuotias Hilda Koski Järvenpäästä. He jäivät pois jo seuraavana vuonna, ja heidän sijalleen johtokuntaan tulivat kirkkoherran rouva Anna Vahervuori, opettajan rouva Lyyli Koivisto, diakonissa Emilia Pihlajamäki, meijerikkö Lempi Mäki ja pankkineiti Alma Niemi. Tässä vaiheessa vain yksi talon emäntä, Cecilia Peura, oli mukana johtokunnassa. Hän oli Jurvan suojeluskuntien alkuvaiheen nokkamiehen ja kunnanvaltuuston pitkäaikaisen puheenjohtajan Heikki Peuran vaimo. Aina vuoteen 1929 saakka, jolloin Ines Seppälä valittiin puheenjohtajaksi, Jurvan lottatoiminta pysyi opettajavetoisena ja vielä senkin jälkeen opettajilla oli merkittävä asema paikkakunnan lottatoiminnassa, vaikka jäsen-

pohja laajenikin ja paikalliseen lottaeliittiin nousi myös maatalousväestöä.

Lotta Svärdin jäseneksi pääsi periaatteessa jokainen ”lailliselle yhteiskuntajärjestykselle uskollinen nainen”, joka oli täyttänyt 17 vuotta. Miehet siis eivät päässeet järjestön jäseniksi, eivät myöskään vieraan maan kansalaiset. Vierasta syntyperää olevat saattoivat päästä jäseniksi, mutta vain Keskusjohtokunnan suostumuksella. Lottiin ei myöskään päässyt kuka tahansa halukas, vaan siihen vaadittiin ”kahden tunnetun ja luotettavan henkilön” suositus. Samoin lotat olivat aluksi jäseninä koeajalla, niin sanottuina koelottina, jonka jälkeen jäsenyys sitten voitiin hyväksyä. Sen sijaan tyttöosastoon kuuluneet eivät enää tarvinneet suosituksia, joskin toki huoltajan suostumuksen, kuten kaikilta alaikäisiltä myös aikuisiin lottiin liityttäessä.²⁸⁵

Kansakoulu- ja seminaarilaitokselle oli jo niiden perustamisvaiheessa 1860-luvulla annettu selkeä tehtävä: sen tuli ”ehkäistä valankumouksellisia ristiriitoja, joita yhteiskunnassa nähtiin jo kytevän sekä varmentaa kansan uskollisuus esivallalle myös luokkayhteiskunnan olosuhteissa.”²⁸⁶ Koululaitos oli fennomaanisen sivistyneistön tavoitteiden toteuttaja ja sen tuottamat kansanvalistajat toivoivat kansakouluuutteen yhtenäistävän kansan, mutta sen idealismi mureni jo vuosien 1905–1906 tapahtumissa ja viimeistään sisällissodassa. Toisaalta sodan seurauksena oppivelvollisuutta ryhdyttiin kannattamaan kaikissa poliittisissa ryhmissä, ja etenkin vasemmisto piti sen toteutumista merkittävänä tekijänä yhteiskunnan demokratisoitumiselle.²⁸⁷ Koululaitoksen merkitys ja alkuperäinen tehtävä korostuivat ja sivistyneistö halusi koulutuksen avulla estää kansalais sodan toistumisen. Opetuksen tuli olla oppilaskeskeistä, kotiseutuhenkistä ja käytännönläheistä. Uusi sukupolvi tuli kasvattaa maalaiselle perustalle. Kouluissa näkyikin selvästi 1920- ja 1930-lukujen suomalaisuusideologia, jossa talonpoikaisuus ja oma

285 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921, 5§; Lotta Svärdin säännöt 1941 7§; Lukkarinen, 1981, 48, 61, 74.

286 Rinne 1989, 60.

287 Ahonen 2003, 78-85.

maa olivat keskeisessä asemassa ja agraarinen elämäntapa oli ihanne, jonka katsottiin takaavan kansallisen yhtenäistymisen.²⁸⁸

Kansakoulunopettajien rekrytointiin kiinnitettiin alusta alkaen paljon huomiota. Opettajista kouluttiin mallikansalaisia, joiden oli omalla esikuvallaan esitettävä kansalaiskelpoisuuden ideaali. Opettajat eivät saaneet olla liiaksi ”herroja”, vaan heidän oli osoitettava käytöksellään työteliäisyyttä, ahkeruutta, nöyryyttä ja kohtuullista sivistystä.²⁸⁹ Myös Pentti Virrankoski on kuvannut aikakauden kansanopettajiston liikkuneen talonpoikaisessa hengessä oppikirjoista riippumatta.²⁹⁰

Vuoden 1918 tapahtumien jälkeen oikeaksi suomalaisuudeksi hyväksyttiin lähinnä valkoiseen Suomeen samastuva talonpoikaisuus.²⁹¹ Kansakoulunopettajien ja kansakoululaitoksen avulla toteutettiin tietoisesti juuri tällaisen talonpoikaisen suomalaisuuden mallia. Sotien välisen ajan koulutusta tutkineen Mervi Kaarnisen mukaan kansakoulun koti- ja maatalousopetuksessa kulminoitui merkittävä osa aikakauden yhteiskuntapolitiikkaa: näissä yhdistyivät koti, perheyhteys, maaseutu ja isänmaallisuus.²⁹² Sisällissodassa suurin osa opettajista oli valinnut valkoisen puolen. Sodan jälkeen heidät nähtiin mielellään valkoisen Suomen puolestapuhujina ja tähän agendaan liittyi myös aktiivisuus suojeluskuntia ja lottia perustettaessa.

Olikin hyvin tavallista, että lottajärjestön toi ja paikallisosaston toiminnan vakiinnutti paikkakunnalle kansakoulunopettaja, tai että opettajat ylipäättään olivat näkyviä ja vaikutusvaltaisia hahmoja paikallistason lottatoiminnassa. Dagmar Niemen lisäksi Jurvan paikallisosaston johdossa oli myös toinen opettaja, Enna Vahervuori,

288 Kivinen 1988, 172-173; Kauranne 1971; Alapuro 1994, 267-276; Kaarninen 1995, 34-35; Ahonen 2003, 68-106; Tuomaala 2004, 92-93; Kansan kädestä 2009, 104-133.

289 Rinne 1989, 70.

290 Virrankoski 1982, 547.

291 Apo 1998, 105-106.

292 Kaarninen 1995, 48; ks. myös Ollila 1993, 276-218.

vuosina 1935–1939.²⁹³ Kaikkiaan paikallisosastoon kuului vuosien 1924–1944 aikana kolmekymmentä opettajaa, mikä oli noin seitsemän prosenttia koko paikallisosaston jäsenmäärästä.²⁹⁴ Useat heistä kuuluivat joko koko paikallisosaston tai ainakin oman kyläosastonsa johtokuntaan. Sen sijaan tavallisia rivijäseniä opettajat olivat harvoin.²⁹⁵ Esimerkiksi Närviöjen kyläosastoa vetivät opettajat Viivi Kaisla ja Enni Mikkilä, kirkonkylän kyläosastoa opettaja Lahja Aho ja Metsäkylän osaston johdossa oli opettaja Nelly Ketonen.²⁹⁶

Samankaltaisia esimerkkejä opettajien aktiivisesta osallistumisesta paikallisosastojen johtoon löytyy eri puolilta maata. Sirpa Tuomivaaran tutkimassa Oulun piirissä suuri osa puheenjohtajista oli opettajia ja erityisesti heitä oli maaseutuosastojen puheenjohtajissa.²⁹⁷ Keski-Pohjanmaan piirissä vaikutti jo lottaosastojen perustamisvaiheessa opettaja Hanna Lehtinen, joka toimi aloitteentekijänä muun muassa Kaustisella, Lestijärvellä ja Vetelissä.²⁹⁸ Myös Pia Olssonin tutkimissa maaseudun paikallisyhdistyksissä Iissä, Säksmäellä ja Vuoksenniskalla opettajat olivat kantavia voimia jo perustamisvaiheessa.²⁹⁹ Kaupungeissakin opettajien edustus oli alusta lähtien merkittävä: esimerkiksi Hämeenlinnan paikallisosaston ensimmäinen puheenjohtaja oli opettaja³⁰⁰ ja Kuopion paikallisosastoa johti opettaja yhteensä 14 vuotta.³⁰¹

Erityisesti maaseudulla kansakoulunopettaja oli yhteisön asukkaita kokoava, usein henkinen johtohahmo, jonka ”mallikansalaisuuteen” kuului aktiivinen osallistuminen yhdistys- ja seuratoimin-

293 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1935–1939; vuosikokousten pöytäkirjat 1935–1939. JSA.

294 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

295 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1924–1929. EPMM; Jurvan Ls po:n vuosikertomukset 1930–1943. JSA.

296 Jurvan LS. po.n vuosikertomukset ja jäsenluettelo. JSA.

297 Tuomivaara 1999, 128-129.

298 Lotta-Vartio 1919–1939, 26-27, 31, 36.

299 Olsson 1999, 71-77.

300 Korjus 1998, 250.

301 Vuorio 1997, 24, 42-43.

taan. Kansakoulunopettajat olivat vahvasti osallistuvia, joten kansalaisten kasvatus ikään kuin jatkui koulutyön ulkopuolella. Opettajien poliittinen vaikutus oli myös merkittävä, sillä heillä oli hyvä mahdollisuus vaikuttaa opettamiensa lasten ja nuorten maailmankatsomukseen.³⁰² Rinteen mukaan pohja kansan kokonaisvaltaiselle kasvattamiselle tuntien ulkopuolella luotiin seminaarien toverikunnissa. Niiden henki oli sotaa edeltävänä aikana ja pitkään vielä sen jälkeenkin kristillis-siveellis-uskonnollinen. Tuolloin seminaarilaisia elähdytti uskonnollisen harrastustoiminnan lisäksi erityisesti isänmaallinen toiminta kuten partio, heimoaate ja suojeluskunta- ja lottatoiminta.³⁰³ Opiskelijat osallistuivat paikallisten suojeluskuntien ja lottaosastojen toimintaan, ja useissa seminaareissa toimi toverikuntien omia lotta- ja suojeluskuntayhdistyksiä.³⁰⁴ Kansakoulunopettajat saivat siis jo opiskeluaikoinaan mallin osallistua aktiivisesti yhdistyselämään ja näin täyttää sivistystehtävänsä myös koulutuntien ulkopuolella. Vaikka kasvatus kohdistuikin erityisesti nuorisoon, voitiin tehtävää näin helposti laajentaa aikuisväestön kasvattamiseen.

Toiminta paikallisessa Lotta Svärd -osastossa, vaikkapa vain ”viran puolesta” sopi tähän malliin erinomaisen hyvin. Kotikasvatusyhdistyksen sihteeri opettaja Vilho Reima piti kristillistä toimintaa, nuorisoseuratoimintaa, partiota, marittatoimintaa sekä lotta- ja suojeluskuntatoimintaa koululaisille hyvin suositeltavina vapaa-ajan toimintamuotoina.³⁰⁵ Lotta- ja suojeluskuntatoiminta oli luontevaa jatkumoa kansankasvatusideologialle, jonka kansakoulunopettajat sisäistivät niin koulutuksessaan kuin opettajan aseman määräämässä harrastustoiminnassaan.

Jurvassa kahta lukuun ottamatta kaikki paikkakunnan naiskansakoulunopettajat kuuluivat lottiin.³⁰⁶ Tutkimusajanjakson aikana

302 Esim. Halila 1949; Rantala 1997, 29.

303 Rinne 1989, 164-167, 178-184.

304 Esim. Rantala 1997, 32; Nurmi 1995, 192-193, 199, 208, 217, 225.

305 Kaarninen 1995, 54.

306 Jurvan LS po:n jäsenluettelo. JSA; Jurvan LS po:n vuosikertomukset 1924–1943. EPMM ja JSA.

Jurvassa työskenteli yhteensä 11 miespuolista kansakoulunopettajaa.³⁰⁷ Heistä ainakin kahdeksan kuului suojeluskuntiin, ja myös useat heistä olivat näkyvässä asemassa joko paikallis- tai kyläosaston johtokunnassa tai poikatyön johtajana. Kahden hyvin lyhyen aikaa Jurvassa opettajana toimineen miehen suojeluskuntayhteyttä en ole jäsenluettelon puuttumisen takia pystynyt selvittämään.

Toisinaan opettajan asema saattoi sotien välisenä aikana suomalaisella maaseudulla olla siinä määrin velvoittava, että paikallisessa lottatai suojeluskuntaosastossa kuului olla mukana, vaikka se ei olisi erityisemmin kiinnostanutkaan. Näin kommentoi esimerkiksi eräs kansakoulunopettaja: ”opettajuuteni velvoitti minua ottamaan vastaan Lotta-Svärd järjestön paikallisosaston sihteerin tehtävän. Se teetätti työtä lähes päivittäin. Oli kirjeitä ja tiedoituksia yhdeksälle kyläosastolle ja yhteydet piiriin päin”.³⁰⁸ Yleensä opettajan maailmankatsomus kuitenkin sopi hyvin yhteen maanpuolustustoiminnan kanssa, joten kansakoulunopettaja toimi työssään aidosta harrastuksesta, innosti nuoria tyttöjä ja poikia mukaan ja edusti aikuisille kunnollisen lotan tai suojeluskuntalaisen mallia. Tavallista lieinee ollut myös se, että opettajat toimivat näkyvämmässä asemassa kuin pelkästään rivijäsenenä.

Vielä 1900-luvun alussa naisopettajat olivat useimmiten naimattomia, mutta yhä useammin hekin avioituivat ja perustivat perheen. Jurvassa lottiin kuuluneista opettajista yhteensä 14 oli naimisissa lottajäsenyytensä aikana, ja yhden siviilisäätö oli eronnut. Ainakin kaksitoista opettajalottaa oli naimattomia. Useimmat naimattomista naisopettajista olivat Jurvassa ollessaan varsin nuoria tai viipyivät paikkakunnalla vain muutaman vuoden. Varmuudella ainakin viiden opettajalotan, mutta hyvin todennäköisesti ainakin kahdeksan naimisissa olleen opettajalotan mies kuului suojeluskuntiin. Yhtä lukuun ottamatta kaikki naispuoliset opettajat 1920-luvun alusta 1940-luvun puoliväliin olivat muualla kuin Jurvassa syntyneitä, mutta monet heistä avioituivat jurvalaissyntyisen miehen

307 Jurvan ev.lut. srk:n rippikirjat 1926–1944. JSKA; Jurvan kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat. JKA.

308 Satasärmäinen nainen 1992, 22-23.

kanssa ja jäivät pysyvästi paikkakunnalle. Suojeluskuntiin kuuluneista miesopettajista kaikki olivat naimisissa ja yhtä lukuun ottamatta kaikkien vaimo kuului myös lottiin.³⁰⁹

Opettajat toteuttivat omalla esimerkillään usein myös suojeluskuntaparin ihannemallia avioituessaan suojeluskuntalaisen tai lottan kanssa. Esimerkiksi Närviujoella opettajapariskunta Enni ja Yrjö Mikkilä oli näkyvästi maanpuolustustoiminnassa mukana. Enni toimi kyläosaston puheenjohtajana ja Yrjö oli suojeluskunnan kyläosaston kantavia voimia. Opettaja Tuulikki Salosaari avioitui maanviljelijä Sulo Hautalan kanssa, joka oli Närviujoen suojeluskunnan kyläpäällikkö. Tuulikki puolestaan kuului Närviujoen kyläosaston johtokuntaan. Niemenkylän kansakoulunopettaja Laina Tikkala os. Kankaanpää oli jurvalaisen talollisen ja suojeluskuntalaisen tytär.³¹⁰ Hän oli lottien paikallisosaston perustajajäseniä ja niitä harvoja, jotka toimivat Jurvan lottaosastossa alusta loppuun saakka.³¹¹ Hän avioitui vuonna 1928 maanviljelijä Toivo Tikkalan kanssa, joka oli vapaussoturi ja suojeluskuntalainen.³¹² Laina Tikkala oli alusta alkaen Niemenkylän kyläosastossa mukana, ja hän toimi ensimmäiset vuodet paikallisosaston johtokunnassa ja palasi siihen sodan aikana toimien varapuheenjohtajana.³¹³ Opettaja Tikkala ohjasi kylän pikukulottia ja kannusti tyttöoppilaita mukaan toimintaan.³¹⁴

Jurvan suojeluskunnan esikunnassa toimi ensimmäisen toimintavuosikymmenen (1919–1929) aikana yhteensä 20 miestä, jois-

309 Jurvan ev.lut. srk:n rippikirjat 1926–1944; Vihittyjen luettelot 1920–1944. JSKA; Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1918–1943. JSA.

310 Jurvan ev.lut. srk:n rippikirjat 1926–1944. JSKA; Jurvan LS po:n vuosikertomukset 1924–1943 ja Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1918–1943. JSA.

311 Jurvan LS po:n jäsenluettelo. JSA.

312 Jurvan srk:n rippikirjat 1926–1944. JSKA.

313 Jurvan LS po:n johtokunnan ja vuosikokousten pöytäkirjat 1924–1944; Jurvan LS po:n vuosikertomukset 1924–1943. JSA.

314 Kerttu Elomaan os. Haaga haastattelu 14.8.1996. Kerttu Haaga oli harvoja jurvalaisia 6 kk sairaanhoitokurssin käyneitä lottia ja hän palveli rintamalla lähes koko sodan ajan; Fanni Tikkalan os. Korpela haastattelu 16.10.1997. Fanni Korpela toimi niin ikään lääkintälottana jatkosodan ajan.

ta ainakin 16 oli naimissa. He olivat iältään noin 40-vuotiaita. Ai-noastaan seitsemän miehen vaimot kuuluivat lottien paikallisosas-toon. Lisäksi kahdeksan miehen perheessä tyttäret tai pojat kuuluivat lottiin ja suojeluskuntiin. Juuri näissä perheissä vaimot olivat lottaosaston aloittaessa Jurvassa toimintansa jo 40–50-vuotiaita.³¹⁵ Lottatoiminta oli alusta saakka, opettajia tai muuta paikkakunnan eliittiä lukuun ottamatta, erityisesti nuorten naisten aktiviteetti.³¹⁶ ”Vanhat emännät” eivät lähteneet lottatyöhön, mutta heidän tyt-tärensä tai miniänsä kokivat isänmaallisen toiminnan omakseen tai heillä ainakin oli paremmin aikaa ja mahdollisuuksia osallistua lot-tatoimintaan. Ongelma tuotiin suorasanaisesti esille paikallisosas-ton vuosikertomuksessa vuonna 1927:

Jäsenmäärämme on kovin pieni ja jäsenet miltei kaikki aivan nuoria tyttöjä; vanhempaa väestöä emme saa innostumaan. Ylei-nen mielipide on: ”se joka kerran on oman kodin perustanut, hän ei voi enää ottaa osaa yleisiin rientoihi.” Ja jos joku varttuneempi haluaisikin joukkoon liittyä, niin kyllä hän siitä pian pois kar-koittuu. Kaikki, yhdistysten toiminta tapahtuu yön aikaan (il-tamat esim. alkavat vasta 10 aikaan, yleisö ei saavu ennen) ja sitä ajanpitkään ei jaksu. Myöhäinen toiminta johtunee siitä, että naisväellä on päivätyöt pitkiä ja raskaita.³¹⁷

Myös Etelä-Pohjanmaan lottapiirissä tiedostettiin vanhempien naisten syrjäinäämisen ongelma. Lääkkeeksi tähän ehdotettiin muun muassa työnjakoa vanhempien ja nuorempien lottien välillä, kutsuiltojen järjestämistä ja työiltojen ohjelman, etupäässä vakava-henkisen, lisäämistä.³¹⁸ Monen aktiivinen lottatyö tyrehtyi viimeis-tään silloin kun perheeseen alkoi syntyä lapsia. Tätä pidettiin lotta-

315 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1919–1929. JSA; Jurvan seura-kunnan rippikirjat 1916–1925 sekä 1926–1944. JSKA.

316 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Vastaus Lotta Svärd -yhdistyksen paikallisosastojen 10-vuotishistoriikin aineskeräilyä varten. Etelä-Pohjanmaan lottapiirin arkisto. EPMM.

317 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1927, Etelä-Pohjan-maan lottapiirin arkisto. EPMM.

318 Etelä-Pohjanmaan lottapiirin vuosikokouksen pöytäkirjat 1932. EPMM.

toiminnassa hyvinkin yleisenä ongelmana ja nuorten äitien osallistumista lottatoimintaan pyrittiin aktivoimaan lottäitien kasvatus-tehtävää korostamalla.³¹⁹ Myös Elli Saurion vuonna 1947 julkais-tun tutkimuksen mukaan emännät, joilla oli pieniä lapsia, pystyivät kaikkein vähiten osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan.³²⁰

Taulukko 6. 1920-luvulla Lotta Svärdiin liittyneiden jurvalaisten perhesuhteet.

Suojeluskuntaan/lottiin perheestä kuuluvat henkilöt	Lukumäärä
Vanhemmat, sisarus/sisaruksia, puoliso ja omat lapset	2
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia ja puoliso	6
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia	8
Isä ja/tai äiti ja puoliso	2
Isä ja/tai äiti	2
Sisarus/sisaruksia ja oma lapsi/lapsia	1
Sisarus/sisaruksia	8
Puoliso	13
Puoliso ja sisarus/sisaruksia	1
Puoliso ja lapsi/lapsia	5
Lapsi/lapsia	2
Muita lähisukulaisia	2
Ei tietoa	12
Yhteensä	64

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Jurvan seurakun-nan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944. JSKA.

Miten suojeluskuntaperheitä sitten syntyi paikallistasolla? Suojelus-kuntaperheiden muodostumista Jurvassa pystyin selvittämään par-haiten Lotta Svärdin paikallisosaston jäsenluettelon avulla.³²¹ Löy-sin 12 erilaista suojeluskuntaperheen variaatiota näiden 1920-lu-

319 *Lotta Svärd* 11/1936, 176. Hei lottaneitokset vaikka onkin karkausvuosi.

320 Saurio 1947, 41.

321 Luettelon tekeminen on todennäköisesti aloitettu vasta 1930-luvun puoli-välissä ja kaikkia nimiä, etenkin niiden, jotka ovat olleet jäseniä 1920-lu-vulla ja sittemmin eronneet järjestöstä tai muuttaneet muualle, ei luette-losta löydy. Siinä on kuitenkin yhteensä 442 lotan nimet, joista valtaosan olen pystynyt jäljittämään kirkonkirjojen ja muiden lähteiden avulla.

vulla liittyneiden perhetaustoista.³²² Ensimmäisen kuuden toimintavuoden (1924–1929) aikana yhdistykseen liittyneiden nimiä luetelossa on yhteensä 64. Heistä varmuudella ainakin 52:n perheenjäsenistä eli noin 81 prosentin perheestä löytyy suojeluskuntalaisia tai lottia. Näistä kaksikymmentä oli sellaisia, joiden vanhemmista toinen tai molemmat olivat myös lottien tai suojeluskuntien jäseniä. Useimmin taustavaikuttajana oli isä, joka oli ollut vapaussoturina. Sen sijaan varsin harvasta perheestä äidit liittyivät lottiin 1920-luvulla. Tämä kertonee siitä, että pientilavaltaisessa jurvalaisessa yhteisössä perheenemäntien kädet olivat niin täynnä työtä, ettei harastuksille ollut aikaa sekä, siitä että hieman iäkkäämmille naisille kodin piirin ulkopuolella toimiminen ei ollut kovinkaan tavallista saati luontevaa. Oletettavaa onkin, että kun edetään tarkastelemaan 1930-luvulla liittyneitä, mukana on enemmän tähän kategoriaan kuuluvia, ns. ”toisen sukupolven” lottia ja suojeluskuntalaisia. 1920-luvulla lottiin liittyneiden joukossa oli ainoastaan kymmenen naista, joiden omat lapset olivat sittemmin mukana lotta- ja suojeluskuntatyössä.

Taulukko 7. 1920-luvulla lottiin liittyneiden jurvalaisten siviilisäätty.

Siviilisäätty	Lukumäärä	Mies suojeluskunnissa
Naimaton (koko ikänsä)	15	–
Naimisissa liittyessään järjestöön	13	8
Naimisissa (avioitui järjestön jäsenenä ollessaan)	31	21
Ei tietoa	5	–
Yhteensä	64	29

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset 1919–1929. JSA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944. Vihittyjen luettelo. JSKA.

Kuten taulukoista 6 ja 7 voi havaita, tavanomaisin konkreettinen perhekytkös 1920-luvun Jurvassa oli, että lottiin kuuluneiden puoliso oli suojeluskunnan jäsen. Ainakin 29:n eli aineistostani noin

322 Ks. taulukko 6.

66 prosentin 1920-luvulla liittyneen jurvalaisen lotan aviomies kuului suojeluskuntiin.³²³ Tosin heistä vain kahdeksan oli avioitunut jo ennen lottiin liittymistään, enemmistö avioitui suojeluskuntamiehensä kanssa jo ollessaan lottajärjestön jäseniä. Tämä kertoo osaltaan siitä, että lottatoiminta oli alusta lähtien nuorten naisten kiinnostuksen kohde. Ensimmäisen vuosikymmenen aikana liittyneistä varmuudella ainakin 15 jurvalaista lottaa pysyi 1940-puolivälin naimattomina.³²⁴ Ihanteen miehen ja vaimon toiminnasta yhdessä yhteisen aatteen puolesta ja siis suojeluskuntaperheen aihion, suojeluskuntaparin, voi tulkita toteutuneen 1920-luvun Jurvassa varsin kattavasti jo tämänkin otoksen perusteella.

Taulukko 8. Suojeluskuntiin/lottiin kuuluneet perheenjäsenet ja 1920-luvulla lottiin liittyneiden jurvalaisten siviilisäätty.

	Vanhemmat	Sisarukset	Puoliso	Omat lapset
Naimaton	5	8	–	–
Naimisissa liittyessään	2	4	8	5
Naimisiin järjestössä ollessaan	13	14	21	3
Yhteensä	20	26	29	8

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset 1919–1929. JSA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944. Vihittyjen luettelo. JSKA.

Oheisen taulukon tiedot viittaisivat epäilemättä siihen, että yhteiset suojeluskunta- ja lottariennot tarjosivat oivallisia tilaisuuksia puolison tapaamiseen, koska suurin osa avioitui lottajärjestön jäsenenä ollessaan. Toki noin 20-vuotiaat lotat olivat niin sanotusti parhaassa naimiässä, mutta osa taulukkoon tilastoiduista oli myös jo hie-man iäkkäämpiä, ja mukana oli myös uudelleen naimisiin menneitä leskiä. Onkin mielenkiintoista myös pohtia, valittiinko puoliso

323 Ks. taulukko 7. Suojeluskuntien jäsenluettelon puuttuessa en ole varmuudella pystynyt selvittämään kaikkien jurvalaisten suojeluskuntalaisten nimiä.

324 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–44; Vihittyjen luettelot 1916–1944. JSA.

jo valmiiksi olemassa olleista ”omista” piireistä ja siitä sosiaalisesta verkostosta, joka oli myötämielinen vapaaehtoiselle maanpuolustustoiminnalle ja pariskunnat olisivat avioituneet keskenään joka tapauksessa lotta- ja sk-kytköksistä huolimatta. Vai tarjosivatko suojeluskunta- ja lottariennot pienelläkin paikkakunnalla mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin myös omien naapurusto- ja tuttavaverkostojen ulkopuolelta? Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan lähemmin muutaman suojeluskuntaparin muodostumista Etelä-Pohjanmaalla ja Jurvassa.

Lotat toki vetivät uusia jäseniä suojeluskuntiin ja päinvastoin. Suojeluskuntalaisten ja lottien yhteisö muodosti merkittävän sosiaalisen kanssakäymisen kentän, jota kannatti edelleen vahvistaa yhteisten tilaisuuksien kautta.³²⁵ Suhtautuminen oli silti myös ambivalenttia, sillä niin suotavaa kuin lotan ja suojeluskuntalaisen parinmuodostus maanpuolustusaatteen etenemisen kannalta olikin, johdettavissa lottapiireissä saatettiin myös epäillä puolison etsinnän olevan jopa isänmaallista työtä tärkeämpi motiivi liittyä mukaan toimintaan. Näin epäileviä sanoja esitettiin Etelä-Pohjanmaan piirin vuosikokouksessa 1930-luvun alkupuolella:

Järjestöömme pyrkii niin paljon aineista toisista syistä. Koko lottatyö on niin erikoista, siellä kuluu aika niin hyvin, siellä ollaan niin paljon tekemisissä suojeluskunnan kanssa, siinä yksi syy. Liitytään muodin takia, kuuluu tapoihin olla lotta, liitytään huvittelun vuoksi. Lottapuku pannaan päälle vain juhliin. Kun työstä on kysymys, on esteitä tai suoritetaan työ vastenmielisesti ja laiskasti.³²⁶

Esimerkilliset suojeluskuntaparit

Etelä-Pohjanmaalla, jossa suojeluskunta- ja lotta-aate omaksuttiin alusta lähtien ehkä kaikkein voimakkaimmin, esikuvia ”isänmaan asialle” omistautuneista pariskunnista löytyi lukuisia. Valkoinen kirja esittelee useita pariskuntia, kuten lapualaiset Elin ja Vihtori Kosolan ja ylihärmäläiset J. ja Selma Kivimäen, jotka yhdessä ”ava-

³²⁵ Selén & Pylkkänen 2004, 111.

³²⁶ Lotta Svärd Etelä-Pohjanmaan piirin vuosikokous 24.2.1934. EPMM.

sivat kotinsa” jo Saksaan matkanneille jääkäreille ja salaisten suoje-luskuntien koulutukselle, muonitukselle ja aseiden kätkemiselle.³²⁷ Maakunnan valovoimaisin ja esimerkillisin suojeluskuntapari oli kuitenkin eittämättä suojeluskunnan piiripäällikkö Matti Laurila ja Etelä-Pohjanmaan lottapiirin pitkäaikainen sihteeri Eeva Lauri-la. Heidän kohdallaan voi sanoa 1920-luvun suojeluskuntalaisen pari-ihanteen ja myös suojeluskuntaperheen alun toteutuneen täy-dellisesti:

Suojeluskuntapiirin ja lottapiirin väliset suhteet tuskin missään saattoivat olla paremmat kuin Etelä-Pohjanmaalla. Piiripäällik-kö Matti Laurila Lapualta jos kuka tunsu maakunnan suojelus-kuntalaiset ja lotat, ja osasi johtaa asioita oikealla tavalla. Hänen puolisonsa Eeva Laurila oli yhtä uskollinen ja keskeinen henkilö. Keskuksesta käsin luotiin koko maanpuolustustyöhön niin sano-aksemme perheenomainen yhteishenki. Vapaaehtoisen maanpuo-lustustyön tekijät saavat kiittää paljosta Laurilain vieraanvarais-ta kotia, jonne usein kokoonnuttiin neuvottelemaan yhteisistä asi-oista.³²⁸

Matti Laurila oli kauhavalaisnyntyinen maanviljelijäperheen poika, jonka isä Matti Laurila – Ukko-Laurila – oli ”vanhan väen” väepeli, Lapuan suojeluskunnan ensimmäinen päällikkö sekä sisällissodassa eteläpohjalaisten joukkojen johtaja, josta tuli kaatumisensa jälkeen suorastaan myyttinen hahmo valkoisten keskuudessa. Matti erosi Lapuan yhteiskoulun seitsemänneltä luokalta syksyllä 1915 ja läh-ti sotilaskoulutukseen Saksaan. Ukko-Laurila oli vuosien 1917–18 vaihteessa mukana Vimpelissä aloittamassa suojeluskuntien päällyst-ökoulutusta, johon osallistui myös Matin veli, tekniikan ylioppilas Ilmari Laurila.³²⁹ Ukko-Laurila oli johtamassa suojeluskuntajouk-

327 Valkoinen kirja 1928, 141-151.

328 Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 17.

329 Vimpelin kurssi kesti vain muutamia viikkoja, mutta kurssin käyneet 200 miestä olivat merkittävässä osassa aivan sodan alkuvaiheessa Etelä-Poh-janmaalla. Vimpelin kurssin hyvien kokemusten innoittamana aloitettiin valkoisen armeijan laajamittaisempi sotakoulutus Vöyrillä, missä koulu-tuksessa oli kerrallaan jopa 750 miestä. Vöyrin kurssin käyneet koulutti-vat myöhemmin sodan aikana joukkoja ja asevelvollisia eri puolilla maata. Alanen 1980, 258-263.

koja, kun venäläisiä riisuttiin aseista Etelä-Pohjanmaalla tammi-kuun 1918 lopulla. Matti Laurila saapui Saksasta Vaasaan jääkärien pääjoukon mukana. Hän osallistui sotaan aluksi 2. jääkärirykmentin IV pataljoonan joukkueenjohtajana, mutta isän ja Ilmari-veljen kaaduttua samassa taistelussa Länkipohjassa Matti nimitettiin Lapuan pataljoonan 1. ja 2. komppanian päälliköksi. Valkoisten keskuudessa syntyi myöhempään suojeluskuntatoimintaan keskeisesti vaikuttanut legenda ”Lapuan lumiaurasta, josta kaksi sakaraa poistui, mutta kolmas jäi jäljelle”.³³⁰ Matti osallistui Tampereen hyökkäykseen, mutta haavoittui kolme päivää ennen kaupungin valtausta. Hän palasi vielä huhtikuun lopulla rintamalle Viipurin valtaukseseen ja toukokuun alussa hänet määrättiin Lapuan pataljoonan komentajaksi. Elokuussa 1919 Matti Laurilasta tuli isänsä jalanjalkiä seuraten Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin päällikkö.³³¹

Seuraavana vuonna Matti Laurila avioitui saarijärveläissyntyisen Eeva Aliina Mattilan kanssa, johon hän oli tutustunut Lapuan yhteiskouluvuosinaan. Perheeseen syntyi kaksi poikaa, Tapani vuonna 1921 ja Pentti vuotta myöhemmin. Molemmat puoliset tekivät näyttävän uran Etelä-Pohjanmaan suojeluskunta- ja lottatoiminnassa. Matti jatkoi tehtävässään suojeluskuntapiirin päällikkönä läpi 1920- ja 1930-lukujen sekä vuoden 1941 piiri- ja lottajoukkojen jälkeen Etelä-Pohjanmaan itäisen suojeluskuntapiirin johdossa. Hän osoittautui lapualaisvuosina lainkuulijaiseksi suojeluskuntajohtajaksi, sillä hän kieltäytyi jyrkästi ottamasta Mäntsälän kapinahankkeen johtoa käsiinsä ja piti sinne lähteviä suojeluskuntalaisia kapinallisina. Hänen kehotuksestaan eteläpohjalaiset suojeluskuntalaiset myös vetäytyivät pois Mäntsälästä.³³²

Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin 20-vuotisjuhla-julkaisussa Lakeus ja sen lapset Laurilaa luonnehdittiin seuraavasti:

330 Määttä 2010, 60-70.

331 Alanen, Eteläpohjalaisia taisteluissa 1, 330-338; Ylikangas 1993, 114-124; Määttä 2010, 99-104.

332 Määttä 2010, 142-157.

Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin johtaja Matti Laurila ja lottapiirin johtotehtävissä pitkään toiminut Eeva Laurila olivat maakunnan esimerkillisin suojeluskuntapari, todellinen ”isä ja äiti”. Kuva: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo. Seinäjoki.

Maakuntamme ensimmäisenä suojeluskuntamiehenä on hänellä ollut erikoinen kyky nähdä ja eroittaa kauas suuntautuvat pääasiat sivuseikoista ja siten rakentaa suojeluskuntatyön voimakasta tulevaisuutta. Käsittäen suojeluskuntatyönkin vain välikappaleeksi, ei itsetarkoitukseksi, on hän nähnyt suojeluskuntiemme voimassa koko kansamme terveimmän kansallisen ytimen, voiman joka on asettava vaakalaudalle ehjänä ja väkevänä juuri silloin kun pienet pyyteet väistyvät kansakuntamme suurien elinkysymysten edessä. Kunnioittaen näillä lakeuksilla mainitaan 'Piiri-isän' nimi.

Eeva Laurila toimi Lotta Svärd -järjestön piirijohtokunnassa alusta saakka. Vuoden 1921 lopulla hän toimi puheenjohtajana ja jälleen vuodesta 1923 lähtien aina järjestön lakkauttamiseen saakka sekä sihteerinä että rahastonhoitajana.³³³ Lauriloiden täydellistä omistautumista vapaaehtoiselle maanpuolustusaatteelle korostaa vielä sekin seikka, että perhe asui Seinäjoella suojeluskuntatalon yläkerrossa.

Matti Laurilasta tuli myös yksi eteläpohjalaisten legendaarisimmista sotasankareista sekä talvi- että jatkosodassa. Laurilaa on luonnehdittu rintamakomentajaksi, joka piti isällisesti huolta omistaan ja pyrki säästämään omia sotilaitaan mahdollisimman paljon. Talvisodassa hän komensi eteläpohjalaisista miehistä koottua Jalkaväkirykmentti 23:a ankarissa taisteluissa Taipaleessa ja Vuosalmessa. Talvisodan jälkeen Laurila ylennettiin everstiksi. Jatkosodassa hän johti Jalkaväkirykmentti 16:ta ja saavutti maineensa paitsi menestyksekkäällä sotimisella, myös nousemalla esimiestään vastaan kieltäytymällä jatkamasta hyökkäystä tilanteessa, jossa häneltä oli oman käsityksensä mukaan pimitetty tiedustelutietoja. Kieltäytymisellään hän halusi periaatteensa mukaan säästää sotilaitaan varmalta kuolemalta mielestään tuhoon tuomitussa hyökkäystilanteessa. Vuonna 1942 hänet nimitettiin Vaasan sotilasläänin komentajaksi.³³⁴

Sampo Ahto ja Veikko Pirilä kuvaavat Eeva Laurilan tehtävää lottapiirin sihteerinä 19 vuoden aikana vaativaksi ja monipuoliseksi. Päinvastoin kuin piirin puheenjohtaja Hilja Riipinen, hän jättäytyi mieluummin taustalle, mutta hoiti tehtävänsä tunnollisesti ja

333 Lakeus ja sen lapset 1937, 260-261.

334 Määttä 2010, passim. Konfliktin taustalla oli ainakin miesten täysin erityyppinen käsitys sodankäynnistä. Hannuksela oli hyökkäyshenkilinen upseeri, jolle tärkeintä oli sotamenestys, ei yksittäisten sotilaiden henki. Hannukselan johtama 19. divisioona ei päässyt valtaamaan menetettyä Karjalaa samassa tahdissa kuin naapuridivisioonat, koska puna-armeija puolustautui sitkeimmin juuri eteläpohjalaisten kaistalla ja vastassa oli eversti Bondarevin eliittijoukko. Määtän mukaan taas Laurilan peruseriaate mahdollisimman vähäisistä miestappioista taistelussa syntyi jo sisällissodassa ja siihen vaikutti Laurilan isän ja veljen kaatuminen jo ennakkoon toivottoman tuntuudessa taistelussa.

huolellisesti. ”Jos Matti Laurila oli suojeluskuntatyön ’piirin isä’ oli Eeva Laurila lottapiirin todellinen ’äiti’.”³³⁵

Jurvassakin oli heti vapaaehtoisen maanpuolustustyön alkuvaiheissa useita isänmaan asiasta innostuneita pariskuntia, mutta erityisesti kahden heistä voi katsoa olleen merkittävässä ja esikuvallisuudessa asemassa paikkakunnalla. Suojeluskunta-aatteen airuina paikkakunnalla toimivat maanviljelijä Heikki Peura ja hänen vaimonsa Cesilia (Liia) Peura. Heikki Peura (s. 1882) oli kunnallislautakunnan esimies, jonka johdolla Jurvan kirkonkylään pyrittiin perustamaan porvariston ja työväestön muodostama suojeluskunta marraskuussa 1917. Hankkeen epäonnistuttua Heikki Peura oli aktiivisesti mukana porvariston perustaman suojeluskunnan toiminnassa heti sen alkuajoista lähtien helmikuussa 1918. Hän oli myös Jurvan suojeluskunnan esikunnan jäsen vuonna 1919. Sitten Peura jättäytyi pois aktiivisimmasta suojeluskuntatoiminnasta, mutta pitkäaikaisena kunnanvaltuuston puheenjohtajana hän oli aitiopaidalla turvaamassa maanpuolustusjärjestön toimintaedellytyksiä kotikunnassaan. Cecilia Peura (s. 1883, os. Mäntynen) toimi sisällissodan aikana muun muassa sodassa kaatuneiden valkoisten hautausjärjestelyissä Jurvassa. Hän oli myös Lotta Svärdin paikallisosaston perustajajäseniä marraskuussa 1924, toimi ensimmäiset vuodet sen rahastonhoitajana ja jatkoi toimivana jäsenenä aina vuoteen 1942 saakka.³³⁶

Toinen vaikutusvaltainen suojeluskuntapari Jurvassa oli leipuri Herman Seppälä (s. 1880) ja hänen vaimonsa Iines Seppälä (s. 1885, ent. Fältmars). Herman Seppälä oli mukana monenlaisessa yhdistystoiminnassa: hän oli esimerkiksi perustamassa Jurvaan työväenyhdistystä keväällä 1906, mutta jäi sittemmin pois sen toiminnas-

335 Ahto & Pirilä 1989, 181-182.

336 Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat. JKA; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1918; Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat. Jurvan sk. Sky Valistusosasto. KA/SArk; Jurvan srk:n rippikirjat 1926–1944; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston 10-vuotishistoriikki. JSA.

ta.³³⁷ Herman oli vapaussoturi ja hän oli mukana Jurvan suojeluskunnassa jo vuonna 1918.³³⁸ 1930-luvulla Herman Seppälä toimi myös Vapaussodan Rintamamiesten liiton Jurvan rintamamiesyhdistyksen puheenjohtajana.³³⁹ Ines Fältmars oli nuori leski, joka oli syntynyt Mustasaaresta, mutta muutti pienen tyttärensä kanssa Jurvaan avioituttuaan Herman Seppälän kanssa. Ines oli Jurvan lottien perustajajäseniä marraskuussa 1924.

Suojeluskuntatoiminnan alkuvaiheessa Ines ei kuitenkaan ollut vielä mukana. Perheeseen syntyi kolmas yhteinen lapsi juuri helmikuussa 1918, joten todennäköisesti tästä syystä Ines ei voinut osallistua valkoisen armeijan huoltotyöhön. Perheeseen syntyivät vielä kaksoset vuonna 1921. Paikallisosaston puheenjohtaja Ines Seppälästä tuli vuonna 1929, jolloin Jurvan lottatoiminta lähti nousuun. Lisäksi jo samana vuonna juuri hänen aloitteestaan paikkakunnalla alkoi pikkulottatoiminta ensimmäisenä Etelä-Pohjanmaalla ja tietävästi ensimmäisten joukossa koko maassa. Ines Seppälä oli paitsi tarmokas myös aikalaismuistelmien mukaan hyvin lempeä ja äidillinen henkilö.³⁴⁰

Usein alkuvaiheen lottatoiminta lähti paikallistasolla liikkeelle yksittäisten isänmaan aatteesta innostuneiden karismaattisten henkilöiden ansiosta. Jurvassa tällainen poikkeuksellisen innostava

337 Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirjat 15, 1906. TA. Sinänsä Herman Seppälän toiminta työväenyhdistyksessä sen alkuvaiheessa ei ole mitenkään poikkeuksellista, koska Etelä-Pohjanmaan työväenyhdistykset olivat perustamisvaiheessaan varsin läheisessä yhteydessä sittemmin porvarilliseen suuntaan lähteneiden nuorisoseurojen kanssa. Esimerkiksi nuorisoseurojen nokkamies Santeri Alkio oli talvella 1905 perustetun Laihian työväenyhdistyksen keskeisimpiä hahmoja. Myös Ylihärmän nuorisoseuran nuori puheenjohtaja Artturi Leinonen, josta sittemmin tuli Santeri Alkion keskeisimpiä tukijoita, jääkärivärväri, aktiivinen suojeluskuntalainen ja yksi Lapuan liikkeen perustajista, suhtautui myönteisesti pitäjän työväenyhdistyksen toimintaan nuorisoseuran suojissa ja hän kirjoitteli SDP:n Vaasassa ilmestyneeseen *Vapaa Sana* -lehteen. Mikkilä 2000, 19-20; Salokangas 1987, 859, 875-876.

338 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1918. JSA.

339 Vapaussodan rintamamiesten liitto 1929–1939, 26.

340 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

Herman ja Iines Seppälä olivat molemmat aktiivisesti mukana Jurvan suojeluskunta- ja lottatoiminnassa. Kuvassa olevat perheen nuorimmat pojat Kauko (s. 1918) ja Unto ja Jouko (s. 1921) liittyivät myös isompina suojeluskuntaan. Kuva: Liisa Toroskan yksityiskokoelma.

henkilö mitä ilmeisimmin oli Iines Seppälä, joka antoi lottatoiminnalle ”tutut kasvot” ja sai perheet myötämielisiksi aloittamalla pikkulottien kokoontumiset tyttöjen toivomuksesta omassa kodissaan. Lähes kaikkien paikkakuntalaisten tuntemilla Seppälöillä oli myös liiketoimintansa ansiosta keskeinen sosiaalinen asema kirkonkylän kyläyhteisössä, minkä avulla molemmat saivat epäilemättä houkuttua uusia jäseniä suojeluskunta- ja lottatoimintaan.

Yhteisellä asialla – modernisti erikseen

Ensimmäinen maailmansota muutti naisten asemaa niin poliittisesti, sosiaalisesti kuin kulttuurisestikin eri puolilla Eurooppaa.³⁴¹

³⁴¹ Esim. Grayzel 1999, passim.; Bader-Zaar 2009, 193-218.

Suomessakin vallinnut vanha sukupuolijärjestys, jonka mukaan naisen paikka oli lähinnä kodin piirissä, oli 1800–1900-lukujen taitteesta saakka vähitellen alkanut muuttua kansalaistumiskehityksen myötä. Kansakunnan rakentumisessa miesten ja naisten kansalaistuminen oli erilainen prosessi niin käytäntöjen kuin rakenteidenkin tasolla. Naisille se antoi uudenlaisen mahdollisuuden toimia aiempaa itsenäisemmin, ja siihen liittyi tietynlainen miehestä ja avioliitosta riippumattomuuden elementti.³⁴²

Myös sisällissodassa sekä punaisella että valkoisella puolella toimineet naiset olivat osoittaneet, että naisen paikka oli muuttumassa. Punaisten puolella naiset osallistuivat huoltotehtävien lisäksi aseelliseen toimintaan.³⁴³ Vaikka valkoista armeijaa tukeneet naiset toimivat pääosin huolto- ja hoivatehtävissä, myös valkoisen naisväestön keskuudessa esiintyi sodan alkuvaiheessa innostusta taistelutoimiin. Suunnitelmat kuitenkin kariutuivat valkoisen armeijan päällikön C.G.E. Mannerheimin käskyyn, jonka mukaan ”sotainen kamppailu rintamalla oli ainoastaan miehen oikeus ja velvollisuus”. Naisen ainoa tehtävä sodassa oli hoiva ja huolehtiminen. Pian Mannerheimin kannanoton jälkeen sotaan osallistuneiden keskeisten valkoista puolta tukeneiden naisjärjestöjen ja -yhdistysten edustajat allekirjoittivat ohjelmajulistuksen, joka rajoitti naisten paikan pelkästään hoiva- ja huoltotehtäviin.

Meidän, etupäässä juuri naisten on huolehdittava siitä, että urhoollisten joukkojemme ei tarvitse vilusta värjöttää, eikä kärsiä sellaista puutetta, mikä naisten työllä voidaan poistaa. Meidän on pidettävä huolta siitä, että sairaat ja haavoittuneet saavat huolellisen hoidon ja että väsyneellä soturilla, joutuipa hän minne tahansa, on kotoinen nurkka, missä levähtää... Olisi häpeäksi eikä suinkaan kunniaksi Suomen naisille, jos he hetkellisen innostuksen vallassa, ajattelemattomuudesta tahi seikkailunhalusta ryhtyisivät perustamaan naissoitilasjoukkoja Venäjän surullisen

342 Mm. Sulkunen 1987, 157-172; Sulkunen 1991, 31-46.

343 Esim. Piironen-Honkanen 1995, 55-71; Hoppu 2008, 81-178.

*kuuluisan kuolemanpataljoonan malliin. Sen tähden täytyy meidän jyrkästi asettua naisten aseistautumista vastaan.*³⁴⁴

Valkoinen propaganda leimasi sekä sisällissodan aikana että sen jälkeen punaisissa joukoissa toimineet naiset valkoisten naisten vastakuviksi, paheellisiksi epänaisselliseksi olennoiksi, jotka olivat samalla myös vihollisia.³⁴⁵ Tiina Lintusen mukaan tuomittaviin punaisiin naistyyppeihin kuuluivat niin asekaartilaiset eli ”punaiset hame-ryssät”, agiteeraavat punaiset äidit, venäläisten kanssa seurustelevat ”ryssänmorsiamet” kuin sairaalahoidossa toimineet ”lemmensisaretkin”. Näistä stereotyyppioista valkoisten propaganda loi ei-toivotun naiseuden, toiseuden verrattuna oman puolen naiseen. Samalla kun valkoisille naisille luotiin vastakuva, punaiset naiset marginalisointiin. Siinä missä omat sairaanhoitajattaret olivat puhtaita ja enkelimäisiä auttajia, vihollisjoukkoja auttaneet naiset leimattiin naisten irvikuviksi tai prostituoiduiksi.³⁴⁶

Sisällissodan aikana kenttäoikeuksien kuulusteluissa olleet punaiset naiset pääosin vapautettiin, mutta vangittaviksi heitä määrättiin suhteessa yhtä paljon kuin miehiäkin.³⁴⁷ Valkoisten asenne oli tuomitsevin asekaarteissa taistelleita naisia kohtaan.³⁴⁸ Marja Piironen-Honkasen tutkimuksen mukaan taisteluissa tai teloituksissa kuoli noin 10 prosenttia asekaarteihin osallistuneista naisista.³⁴⁹ Myös Marko Tikan huomion mukaan valkoisten asenne punaisen puolen naisia kohtaan koveni sodan loppua kohti, kun asekaartilaisia alkoi jäädä enemmän kiinni.³⁵⁰ Epäluuloisuus punaisia naisia kohtaan jatkui vielä pitkälle sodan jälkeenkin, mm. työnsaanti vai-

344 *Lotta Svärd* 7-8/1933, 103-104. Riipinen Hilja, Eräs ratkaisu 15 vuotta sitten, 55-71.

345 Esim. Siltala 1996, 1-27.

346 Lintunen, 2006, 24-31, 131-132.

347 Tikka 2004, 345-347, 417.

348 Esim. Ylikangas 1993, 403.

349 Piironen-Honkanen 1995, 75, 82.

350 Tikka 2004, 347.

keutui ja perheet leimaantuivat. Monet punaleskien perheet elivät köyhäinhoidon varassa 1930-luvun lopulle saakka.³⁵¹

Tätä sodan aikana luotua vastakuvaa valkoiselle naiselle hyödynnettiin ja vahvistettiin myös suojeluskuntien ja lottien pariajattelussa: sukupuolen paikka oli määritelty eikä siihen ollut tarvetta puuttua. Militarismia laajasti tutkineen saksalaisen Ute Frevertin mukaan naiset, jotka jättivät sukupuolen mukaiset roolinsa, nähtiin vastakuvina, joita vasten maskuliinisuus terävöitti imagoaan.³⁵² Voikin ajatella, että erityisesti aseisiin tarttuneista punaisista naisista luotiin vasta- ja viholliskuva suojeluskunta- ja lottatoiminnan alkuvaiheessa sekä valkoisille naisille että miehille ja tätä kuvaa pidettiin yllä pitkälle 1920-luvun puolelle saakka. 1930-luvulla suomalaisen lotan vastakuva oli erityisesti neuvostoliittolainen naissotilas.³⁵³

Valkoisella puolella naisten osallistumista aseelliseen toimintaan pidettiin erityisen epäsopivana ja luonnottomana. Valkoiset naiset eivät lähteneet haastamaan vallitsevaa sukupuolijärjestystä, jonka mukaisesti naisen tehtävä oli ennen kaikkea äidillinen hoiva - myös rintamaolosuhteissa. Tätä toimenkuvaa sekä sotilaallisen toiminnan sopimattomuutta naisille haluttiin korostaa paitsi jo sodan aikana, aivan erityisesti Lotta Svärd -yhdistysten aloitettua toimintansa ja valtakunnallisen järjestön kipuilla syntymistuskissaan. Näin kirjoitti porilainen Tyyne Söderström *Suojeluskuntalaisen lehdessä* vuonna 1921:

Ei suinkaan keskusjohtokunnan tarkoitus liene se, että naistenkin pitäisi ryhtyä rintamapalvelukseen järjestäytyneinä joukkoina? Eiväthän naiset koskaan ole ottaneet osaa sotiin, ennen kuin vasta silloin, kun sota syystä tai toisesta on muuttunut roska joukkojen liikehinnäksi ja missä naiset ovat muodostaneet komppanioita, kuten esim. Vapaussodan aikana punaisten armeijassa, bolsheviki-armeijassa tai Ranskan suuren vallankumouksen aikana Pariisissa, ovat ne kaikissa ajattelevissa ihmisissä herättäneet

351 Esim. Pelttonen 2003, 137-164; Hoppu 2008, 227-231.

352 Frevert 2004, 30-40.

353 Esim. *Lotta Svärd* 13/1935, 218-219. Riipinen Hilja, Mitä Venäjällä näin. Marika Stiernstedtin matkakuvaus.

*inhoa tai pilkanhalua. Tiellä ja miesten jaloissa naiset sotatoimissa ovat ja aiheuttavat vaan hämminkiä ja epäjärjestystä. Ainoa tehtävä, mikä naisella on sotatantereella on sairaanhoitajattaren ylevä toimi ja tämän toiminnan on aina järjestänyt armeijan ylin sairaanhoito.*³⁵⁴

Ensimmäisen maailmansodan aikana oli alettu julkisesti paheksua venäläisten sotilaiden kanssa seurustelevia suomalaisnaisia. Myös heistä luotiin vastakuva oikeanlaiselle naiseudelle. Näitä ”ryssänmorsiamia” pidettiin siveettöminä, paheellisina ja epäsanmaallisina. Sisällissodan aikana Pohjanmaalla jopa julkaistiin lehdissä niiden naisten nimiä, joiden tiedettiin seurustelevan venäläisten kanssa.³⁵⁵ Tätä ”ryssänmorsian”-kuvaa haluttiin pitää yllä ”varoittavana esimerkkinä” vielä 1920-luvun puolivälissäkin. *Nuijasoturi*-lehdestä löytyy kuva pariskunnasta, jossa sotilas seisoo ja pitää kättä istuvan nuoren naisen harteilla. Kuvatekstissä todetaan: ”Tuskinpa tarvitsee monta sanaa tuhlata ylläkuvatun kymmenvuotismuiston selitykseen. Siinähan on silloinen herramme, Iivana itse, käsi eteläpohjalaisen tytön kaulalla. Eikä tämä pari ollut ainoa.” Ja ero piti tulla meistä”.³⁵⁶

Cynthia Enloe on todennut, että sodan loppumisprosessi on sukupuoliutettu. Sen monet askeleet edellyttävät uudelleenmäärittelyä monille pitkään säilyneille käsityksille feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta, kuten myös luopumista sellaisesta politiikasta, jonka tarkoituksena on ylläpitää erityistä suhdetta naisten ja miesten sekä valtion välillä.³⁵⁷ Suojeluskuntien keskuudessa eli selkeästi pelko sukupuoli- ja järjestyksen muutoksesta sodan jälkeen, mutta toisaalta ymmärrettiin se, ettei paluuta entiseen enää ollut. *Suojeluskuntalaisen lehti* varoittelikin jo vuonna 1918, miten naiset eivät sodan myllerrykset koettuaan ja oman kyvykkyytensä ja osaamisensa huomattuaan ole välttämättä lainkaan valmiita palaamaan entisille pai-

354 *Suojeluskuntalaisen lehti* 12/1921, 101. Tyyne Söderström, Samasta asiasta lottain kannalta.

355 Karemaa 1998, 58-59; Hoppu 2009, 41; Lintunen 2006, 54-60.

356 *Nuijasoturi* 5/1925.

357 Enloe 1993, 13-14.

koilleen ja luovuttamaan sodan aikana saavutettuja paikkoja miehille.³⁵⁸ Ottamalla naiset näkyvästi mukaan suojeluskuntien rinnalle tunnustettiin naisten kasvaneet mahdollisuudet ja sodan jälkeen muuttuneet olosuhteet. Samalla naiset kuitenkin haluttiin ohjata oikean aatteen pariin, oikeaan ”paikkaan” sekä erityisesti kontrolloida heidän tekemisiään. Esimerkiksi Annika Latva-Äijö osoittaa Lotta Svärdin syntyä käsittelevässä väitöskirjassaan sen, miten Lotta Svärd -järjestö syntyi miehisen ohjauksen alla, suojeluskuntien tarpeeseen ja suojeluskuntien toivoman mallin mukaisesti. Samaan johtopäätökseen tulevat Selén ja Pylkkänen.³⁵⁹ Epäilemättä miehisen maanpuolustusjärjestön tarpeet olivat merkittävä tekijä, mutta Lotta Svärd -järjestön muotoutumista sellaiseksi kuin se lopulta muotoutui, ei voi nähdä näin yksiselitteisesti, vaan täytyy myös huomioida naisten kansalaistumiskehitys 1800–1900-lukujen taitteessa sekä tarkastella maanpuolustusaatetta tukeneen valkoisen väestönosan arvoja ja perinteitä.

Kansallisissa ideologioissa feminiinisyys ja maskuliinisuus on määritelty luonteeltaan ja tehtäviltään toisistaan erottuviksi kansalaisuuden muodoiksi.³⁶⁰ Perinteinen suomalainen agraari sukupuolijärjestys nojasi ykseyteen ja erottamattomuuteen, mutta yhteiskunnan muuttuessa ja kansalaisuuden jakautuessa kahtia myös sukupuoliero politisoitui. Modernisaatiossa agraarista yhteisyydestä tuli kansallinen yhteisyys, mutta se oli leimallisesti luokka- ja sukupuolijakoista.³⁶¹ Moderni naiskansalaisuus perustui erityisesti äitiyteen ja yhteiskunnalliseen äitiyteen. Tarkastelen tätä näkökulmaa suhteessa lottiin ja lottajärjestöön tarkemmin seuraavassa luvussa.

Jo 1920-luvun alkupuolen Lotta Svärd -järjestö oli muodollisesti itsenäinen naisten erillisjärjestö, mutta selkeämpi maanpuolustuksellinen rooli sille muodostui, ja muodostettiin, vasta vuosien kuluessa ja järjestön kasvaessa. Toiminnan ja koulutusjärjestelmän kehittyessä Lotta Svärd oli myös käytännössä valmis tukemaan

358 *Suojeluskuntalaisen lehti* 6/1918, 70-72; L. Bauer, Tulevaisuuden naiset.

359 Latva-Äijö 2004, 265-290; Selén & Pylkkänen 2004, 105-113.

360 Gordon & Komulainen & Lempiäinen 2002, 14-15.

361 Sulkunen 1991, 31-46, 72, 113-114; Tuomaala 2004, 48-49.

suojeluskuntia mahdollisessa sodassa. *Suojeluskuntalaisen lehti* otti valtakunnallisen järjestön muotoutumisvaiheessa heti 1920-luvun alussa varsin yksiselitteisen kannan lottien paikkaan ja tehtävään:

*Lotta Svärd -yhdistykset ovat alkujaan perustetut suojeluskuntia eikä itseään varten ja sellaisina ne myös pysytettäköön. Niiden tulee olla kiinteässä yhteydessä ja yhteistyössä suojeluskuntien kanssa, silloin ne pystyvät suorittamaan sen työn, joka todellisille ”Lotta Svärdeille” kuuluu.*³⁶²

Kyse ei ollut pelkästään siitä, että suojeluskuntamiehet olisivat vastustaneet naisten erillisjärjestäytymistä. Myöskään monet naiset eivät itsestään selvästi halunneet omaa organisaatiota, vaan he halusivat toimia yhteisessä järjestössä miesten kanssa, suojeluskuntien naisosastona. Annika Latva-Äijön mukaan järjestäytymisen alkuvaiheessa yhteisyys kentällä oli eriytymistä tärkeämpää sekä naisten että miesten mielestä.³⁶³ Suomalaiselle kansalaisyhteiskunnalle tyypillinen yhteisjärjestäytymisen perinne oli voimissaan vielä 1920-luvun taitteessa lukuisista naisten erillisjärjestöistä huolimatta, joten naiset asettuivat luontevasti oman luokkansa miesten rinnalle naiselliseksi määriteltyn elämämpiiriinsä.³⁶⁴ Etenkin maaseudulla yhteisjärjestöperinne eli modernisaatiosta huolimatta vielä valtakunnallisen Lotta Svärd -järjestön perustamisen aikoihin varsin voimakkaana, eikä omaksi järjestöksi eriytyminen ollut kovin yleistä eikä todennäköisesti edes toivottavaa kaikkien naisten mielestä. Myös kansanomaisen ajattelun mukaan naisen ja miehen muodostama perusyksikkö oli pari yksilön sijaan.³⁶⁵ Tämä näkyi myös maatalouden työnjaossa vielä pitkään 1900-luvun puolella. Nainen ja mies olivat pari ja työtoverit toisilleen.³⁶⁶

Maamiesseurojen naisosastot toimivat veljesjärjestönsä osana jo 1800-luvun puolella, ennen kuin ne erottautuivat itsenäiseksi

362 *Suojeluskuntalaisen lehti* 12/1921, 100. Lotta Svärd -yhdistyksen uudesta suunnasta, kirj.paikallisp. K. Eskolin.

363 Latva-Äijö 2004, 159.

364 Sulkunen 1991, 31-46, 113-114, 117.

365 Apo 1995, 20.

366 Östman 2000, 164-168.

Maatalousnaisjärjestöksi 1930-luvun alussa.³⁶⁷ Naisten erillisjärjestöistä suurin, Marttajärjestö, toimi ennen sotien aikaa vain osassa Suomea. Sen emansipatorista (naiserityisyyttä korostavaa) ajatustapaa vierastettiin monin paikoin maaseudulla, esimerkiksi juuri Etelä-Pohjanmaalla.³⁶⁸ Maamiesseurojen ja maatalousnaisten tapaan suojeluskunnat ja Lotta Svärd muodostivat järjestöparin, joka toimi tiiviissä yhteistyössä. Naiset ja miehet toimivat rinnakkain saman asian hyväksi, vaikkakin muodollisesti omissa erillisissä järjestöissään. Suojeluskunnat ja Lotta Svärd pitivät tehtäväänsä eheyttää kansa sisällissodan jälkeen. Enemmistö asui 1920-luvulla vielä maaseudulla, ja maaseudun kansa oli enimmäkseen osoittautunut sisällissodan aikana valkoiselle aatteelle uskolliseksi. Siksi maaseudun työpariajatteluun pohjautuva toimintamalli oli luontevaa ottaa keskeiseen asemaan lotta- ja suojeluskuntajärjestöissäkin, mikäli haluttiin kansa mahdollisimman laajasti vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan taakse. Taustalla vaikutti myös maaseudun vahva yhteisjärjestöperinne, joka näkyi muun muassa nuorisoseurojen toiminnassa, joten sukupuolet haluttiin pitää yhteisen toiminnan piirissä, mutta sukupuolten erilaiset taipumukset huomioiden. Lisäksi maatalouden modernisoituessa maamiesseurat olivat menettäneet merkitystään maaseudun kokoavina yleisjärjestöinä, joten nyt niiden rinnalle, ja toisinaan niiden kilpailijoiksikin tulivat, maaseutuyhteisöissä usein lotat ja suojeluskunnat, jotka edustivat ”muodikasta” isänmaallisuutta ja veivät hieman kauemmaksi arjesta kuin työhön keskittyneet järjestöt.

Ann-Catrin Östman on osoittanut, että huolimatta naisten ja miesten toimimisesta rinnakkain ja yhdessä agraarissa yhteisössä, feminiiniset ja maskuliiniset elämänpiirit olivat tosiasiaa tarkoin eroteltuja toisistaan. Myöskään maatalouden modernisaatio ei muuttanut tällaisen eron tekemisen ja hierarkian syvempiä rakenteita tai logiikkaa, vaan ainoastaan niiden sosiaalisia ja kulttuurisia ilmenemismuotoja. Etenkin miehisyys muuttui yksilulotteisemmaksi ja sulki pois muita miehenä olemisen muotoja. Maaseudulle syn-

367 Laine 1948, 102-110; Heinonen 1998, 115-118.

368 Ollila 1993, 81-90.

tyi hegemoninen maskuliinisuus, joka perustui maamiehen itsenäisyyteen, maan omistamiseen ja ammatilliseen osaamiseen. Tärkeää oli myös olla perheellinen. Myös naiseus yhtenäistyi emäntäliikkeen ja kotitalousvalistuksen ansiosta, mutta maaseudun feminiinisyys pysyi silti maskuliinisuutta moniulotteisempana.³⁶⁹ Lotta Svärdiä perustettaessa sen tärkeimmäksi tehtäväksi määriteltiin ”herättää ja kehittää suojeluskunta-aatetta ja avustaa suojeluskuntaa suojaamaan kotia ja isänmaata”.³⁷⁰ Naisille annettiin siis miesten työtä tukeva rooli. Se oli uusintavaa, avustavaa ja näkymätöntä työtä samalla tavoin kuin perinteisessä agraarissa työnjakomallissakin.

Agraarin sukupuolijärjestyksen tunnistaen voimakas vastustus selkeästi erillistä naisjärjestöä kohtaan on helppo ymmärtää. Suojeluskuntien ylipäällikön käskyn jälkeen ensimmäiset säännöt lottoimintaan loi yliesikunnan saniteettijaoston johtaja Ernst Knappe, mutta ne torjuttiin lähes yksimielisesti. Tämän jälkeen sääntöjä suunniteltiin omien intressien mukaisesti eri puolilla maata. Toiminnan alkuvaiheessa suosituimmiksi osoittautuivat edellä mainitut Porin yhdistyksen säännöt, joita leimasi voimakas pyrkimys yhteisjärjestäytymiseen suojeluskunnan kanssa. Vastaperustetun valtakunnallisen Lotta Svärdin johto kannatti pidemmälle vietyä erillisjärjestäytymistä huomattavasti vahvemmin kuin sen kenttäväki. Niinpä vuonna 1921 sovittuja valtakunnallisen järjestön ensimmäisiä sääntöjä eivät läheskään kaikki paikallisyhdistykset hyväksyneet. Peräti 34 prosenttia eli kolmannes paikallisista Lotta Svärd -yhdistyksistä kieltäytyi liittymästä valtakunnalliseen järjestöön sääntöjen julkistamisen jälkeen. Selkeän erillisjärjestäytymisen lisäksi vastustajat kavahtivat uuden järjestön korostuneen sotilaallista luonnetta.³⁷¹

Järjestön keskusjohtokunta joutui tekemään keväällä 1922 lievennyksiä sääntöjen soveltamiseen. Paikallistasolla ei vaadittu enää jaostoihin jakautumista eikä erillistä jakoa huolto- ja toimen-

369 Östman 2000, 200-204; Tuomaala 2004, 50.

370 Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt v. 1921.

371 Ks. esim. *Suojeluskuntalaisen lehti* 21/1921, 100-101; Latva-Äijö 2004, 147-156.

lottiin.³⁷² 1920-luvun puolivälissä Lotta Svärd alkoi toden teolla muuttua koko maan naisten maanpuolustusjärjestöksi, jolla oli yksi keskusjohto. Muutoksen takeena olivat vuonna 1925 hyväksytyt uudet säännöt, koulutusjärjestelmän uudistus sekä lotille erittäin merkittäviksi osoittautuneet, vuonna 1926 julkaistut Kultaiset sanat, lottien ”kymmenen käskyä.”³⁷³ Paikalliset yhdistykset alkoivat myös vähitellen tulla osaksi valtakunnallista järjestöä. Lopullinen yhdistyminen tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1927, jolloin viimeinenkin kapinoiva paikallisyhdistys, Launosten Lotta Svärd -yhdistys, oli liittynyt mukaan valtakunnalliseen Lotta Svärdiin.³⁷⁴

Lotta Svärd -järjestön syntyprosessi valtakunnalliseksi naisten maanpuolustusjärjestöksi oli hidas ja monipolvinen, vaikka aate ja ”yhteinen, isänmaan asia” oli suojeluskuntaparin molemmille osapuolille olennainen alusta lähtien. Lotta Svärd olisi voinut lähteä myös toisille urille, esimerkiksi jäädä kokonaan konkreettisesta maanpuolustustyöstä erilleen eikä naisten äidillinen hoivaroolikaan ollut sodan kokemusten perusteella välttämättä itsestäänselvyys. Mutta suojeluskuntamies tarvitsi rinnalleen vaimon ja kumppanin, jotta valkoisen kansan voimavarat voitiin suunnata yhteiseen tavoitteeseen ja yhteistä vihollista torjumaan. Suojeluskuntalaisen vaimon paikka haluttiin määritellä tarkoin ja hänelle tuli löytää oikea tapa toimia yhteisen asian puolesta. Hän oli siis aktiivinen toimija eikä pelkästään passiivinen seuraaja.

Runebergin Lotta Svärd, joka antoi nimen suojeluskuntien naistoiminnalle, oli sotamies Svärdin vaimo, joka oli sotilaiden huoltaja sekä äitihahmo. Kuvaavaa onkin, että nimen järjestölle antoi nimenomaan Suojeluskuntain esikunta. Varhaisten naisyksikkö-

372 Lotta Svärd Keskusjohtokunnan kiertokirje 8.4.1922. Kiertokirjeet osastoille, Lotta Svärd keskusjohtokunnan arkisto; Latva-Äijö 2004, 223-225.

373 Hilja Riipinen ja Fanni Luukkonen muotoilivat ne erään ehdotuksen pohjalta. Sulamaa 1999, 106-108.

374 Lukkarinen 1981, 43; Vasara 1997, 79-80; Latva-Äijö 2004, 178-197; Riihimäen ja Launosten Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin historiikissa arvioidaan, että muutama paikallinen johtohahmo oli epäileväinen, koska pelättiin työväkeen kuuluvien naisosastolaisten eroavan, jos liittyttäisiin paremman väen yhdistyksenä pidettyihin lottiin. Ks. Salminen, 1999, 242-243.

jen nimenä Lotta Svärd oli hyvin harvinainen. Nimi otettiin koska muutakaan ei ollut tarjolla, mutta Annika Latva-Äijön mukaan Lotta Svärdin nimen kautta keksittiin ja luotiin myös traditio naisten toiminnalle sotatantereella. Merkittävää oli nimen selkeä yhdistäminen sotaan ja maanpuolustukseen. Sitä haluttiin korostaa erotuksena naisten tavanomaisesta järjestötoiminnasta, vaikka yleensä paikkakunnan oman suojeluskunnan toiminnan tukemisesta innostuneet naiset halusivat alkuvaiheessa vain ompeluseuratyypistä yhdistystoimintaa eivätkä naisten itsenäistä maanpuolustusjärjestöä.

Ensimmäisessä vaiheessaan paikallinen lottayhdistys olikin enemmän ompeluseura kuin ”naisarmeija”, mutta järjestön johto määrätietoisesti vuosien mittaan muokkasi vapaamuotoisen paikallisen yhdistystoiminnan maanpuolustusjärjestön kuosiin. Selkeä muutos tapahtui lopulta vuoden 1925 sääntöuudistuksessa, jossa lottajärjestö otti merkittävän askeleen kohti yhtenäistä maanpuolustusorganisaatiota muun muassa vaatimalla jäseniltään lottapuvun ja lottalupauksen. Uuden tulkinnan mukaan saman järjestön sisällä ei voinut olla enää samaan aikaan puolustustehtävää harjoittavia ja rauhanaikaista yhdistyselämää harrastavia naisia.³⁷⁵

Annika Latva-Äijön mukaan yhteiskunnallinen äitiys ei ollut keskeisellä sijalla lottajärjestön alkuvaiheessa ja vapaaehtoinen maanpuolustusliike käynnistyi heikon sukupuolisen dikotomian pohjalta. Hänen mukaansa kaksijakoinen kansalaisuus ja yhteiskunnallinen äitiys levisivät 1920-luvun puolivälissä, mutta Latva-Äijö ei tarkemmin määrittele miten tuo tapahtui ja miksi tietoisuus levisi³⁷⁶ lottien tietoisuuteen. Sukupuolittunut maanpuolustusliike syntyi kuitenkin jo suojeluskuntia ja niiden ompeluseuroja perustettaessa. Sukupuolinen dikotomia oli olemassa niissä tehtävissä ja toimissa, joita ihmisille sukupuolen mukaan maanpuolustusliikkeessä heti alusta asti annettiin. Suuntauksen ratkaisi viimeistään Mannerheimin kielteinen kanta valkoisen naisten aseistautumiseen sisällissodan aikana. Siitä eteenpäin sukupuoli määräsi paikan

375 Latva-Äijö 2004, 104-109, 215-229.

376 Latva-Äijö 2004, 281-282.

maanpuolustusjärjestössä ja tältä pohjalta toimintaa lähdettiin rakentamaan.³⁷⁷

Käsitykseni mukaan Latva-Äijö pitäytyy tulkinnassaan järjestön ilmiössä ja ulkoisessa muodossa. Hänen mukaansa sukupuolinen dikotomia näyttäytyi vasta, kun suojeluskunnista muodollisesti erillinen Lotta Svärd -järjestö alkoi saada merkittävän jalansijan vapaaehtoisessa maanpuolustusliikkeessä ja vaatimukset muodollisesta yhteydestä suojeluskuntiin väistyivät.

Sukupuoliero kuitenkin jäseni toimintaa alusta lähtien ja naisten tehtävät olivat äidilliseen huolenpitoon ja hoivaan perustuvia järjestömuodosta riippumatta. Toki on totta, että kun valtakunnallinen järjestö yhtenäistyi ja paikalliset suojeluskuntien naisosastot muuttuivat Lotta Svärd -yhdistyksiksi omine johtajineen ja johtokuntineen, naistietoisuus ja naiseriytynyt järjestötoiminta kasvoi ja tuli näkyvämmäksi. Lotta Svärd myös kasvatti merkittävästi naisten erillisjärjestymisen astetta Suomessa ja naisten itseluottamus muodostaa omia ryhmittymiään kasvoi. Muutos oli erityisen iso maalaisnaisten elämässä ja merkitsi astumista ”agraariin julkisuuteen”. Tästä suuntauksesta kertovat kaikki kolme vahvaa ja sotien välisenä aikana menestynyttä naisjärjestöä: martat, maatalousnaiset ja Lotta Svärd.

Latva-Äijön tulkinnan mukaan erillisjärjestäytymistä vastustettiin perimmältään siitä syystä, että sen nähtiin olevan ristiriidassa naisen luonnollisen roolin kanssa.³⁷⁸ Itse näen erillisjärjestäytymisen vastustamiseen kolme eri syytä. Ensinnäkin taustalla oli punaisten

377 Ei ole myöskään sattumaa, että vapaussodan aikainen naisen paikka valkoisessa armeijassa ja sittemmin suojeluskuntaliikkeen alkuvaiheessa määriteltiin Etelä-Pohjanmaalla. Siellä vaikutti 1800–1900-luvuilla edelleen vahva herännäisyyliike, jossa naisen paikka perinteisesti oli olla taustalla ja miehen tukena. Yksi esimerkki tästä oli Justiina Rautakorpi, ”Rauta-Tiina”, joka oli vahva herännäisvaikuttaja 1860-luvulla. Hän ei kyvyistään, suosiostaan ja lahjakkuudestaan huolimatta voinut sukupuolensa vuoksi nousta liikkeen keulahahmoksi maakunnassa alkukauden johtajan N.G. Malmbergin kuoleman jälkeen. Muualla Suomessa, kuten Suur-Savossa ja Lounais-Suomessa tämä oli mahdollista. Seppo 1987, 185.

378 Latva-Äijö 2004, 160.

naisten osuus sisällissodassa, ja erityisesti punaisten naiskaartien ja venäläisten naisten aseellinen toiminta. Rauhan- ja konfliktintutki- ja Tarja Väyrysen mukaan rauhaanpalaamiseen liittyy pyrkimys ”itsen” ja ”toisen” välisen suhteen järjestämiseen tavalla, jonka ei jatkossa uskota johtavan väkivaltaiseen konfliktiin. Perinteiset länsimaiset – usein huonosti tehonneet – keinot ovat olleet alistaminen tai keinotekoinen yhdenmukaistaminen.³⁷⁹ Sisällissodan voittajien keino oli tehdä sodan jälkeen mahdollisimman selkeä ero ”meihin” valkoisiin ja ”heihin” punaisiin vihollisiin. Siksi valkoisen maanpuolustusliikkeen naisista haluttiin tehdä täydellinen vastakohta aseisiin tarttuneille punaisille naisille, toimia täysin eri tavalla kuin ”he” olivat toimineet. Valkoisten naisten tuli tukea miesten sodankäyntiä hoivalla ja huolenpidolla, ei sotimalla. Tätä tarkoitusta yhteisjärjestö olisi monen mielestä palvellut paremmin.

Toiseksi taustalla oli suojeluskuntaliikkeen pyrkimys ulottaa vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta koko kansakunnan keskuuteen. Siinä tilanteessa ei ollut viisasta aliarvioida maaseudun väestön traditioita tai ylipäättään suomalaisen kansalaisjärjestäytymisen juuria (vapaapalokunnat, raittiusliike, nuorisoseurat), vaan aloittaa toiminta suurinta potentiaalista kannattajakuntaa ja sen arvoja myötäillen. Myös juridisesti aviovaimot olivat 1920-luvun taitteessa vielä aviomiehensä edusmiehisyyden alaisia, vaikka olivat saaneet äänioikeuden jo yli kymmenen vuotta ennen Lotta Svärdin perustamista.

Kolmanneksi kyse oli pyrkimyksestä palauttaa sukupuolijärjestys mahdollisimman samankaltaiseksi kuin se oli ollut ennen sotaa. Lähes kaikkialla Euroopassa rauhaanpaluun tavoite oli sama. Palaan tähän vielä tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Nainen haluttiin edelleen pitää miehen rinnalla avustavissa ja uusintavissa tehtävissä. Korostetusta kumppanuusteemasta huolimatta suojeluskuntalaisia maskuliinisuutta pönkitettiin ja korostettiin tuottamalla vahvasti toiseus, ”feminiininen suojeluskuntalaisuus” sen rinnalle, jota vasten suojeluskuntamaskuliinisuutta voitiin peilata. Nira Yuval-Davi-

379 Väyrynen 2006, 44-48.

sin määritelmän mukaan naiseus esitetään yhtenäisyyden symbolina, mutta määritellään usein myös kansallisen vallankäytön marginaalissa tai sen ulkopuolella sijaisevaksi toiseudeksi.³⁸⁰

Erillisjärjestöihin päädyttiin sittenkin erityisesti seuraavasta syystä: taustalla oli Lotta Svärdin keskeisten vaikuttajien, kuten esimerkiksi Hilja Riipisen toiminta varhaisessa naisasialiikkeessä ja ylipäätään arvostuksen osoitus porvarillisille naisyhdistyksille, joiden kautta valkoisen armeijan huolto oli masinoitu. Sivistyneistön naisten keskuudessa haluttiin pitää esillä käsitystä edistyksestä, jolloin naisten ”alistaminen” vain maanpuolustusjärjestön yhdeksi osaseksi olisi ollut osalle kannattajakunnasta, esimerkiksi juuri vaikutusvaltaisille naisyhdistyksen aktiiveille, merkki taantumuksesta. Myös moderni naiskansalaisuus oli jo tehnyt jäljen suomalaiseen yhteiskuntaan eikä agraariin sukupuolijärjestykseen ollut enää paluuta. Vaikka naisten maanpuolustusliike alkoikin spontaanisti eri puolilla maata, sitä ryhtyivät organisoimaan järjestöksi kaupunkilaiset sivistyneistönaiset, joille naisten erillisjärjestäytyminen oli jo Lotta Svärdin syntyvaiheessa paras tapa toimia ja edisti heidän näkemyksensä mukaan (porvarillisten) naisten asemaa.

Toisaalta erillisjärjestäytyminen sopi suojeluskuntienkin intresseihin, sillä näin voitiin yksiselitteisesti ja alleviivaten, mutta ajan henkeen sopivin keinoin, osoittaa, mikä oli naisen paikka ja tehtävä suomalaisessa vapaaehtoisessa maanpuolustustoiminnassa, ja ylipäätään rakennettaessa uudenlaista, voittajien hallitsemaa, sodanjälkeistä yhteiskuntaa. Myös suojeluskunta-aatteen elähdyttämistä ihmisistä, olivatpa he miehiä tai naisia, haluttiin ottaa kaikki hyöty irti.

*Niin kuin v. 1918 isänmaanrakkaus ja tahto turvata Suomen nuorta itsenäisyyttä olivat saattaneet naiset yhteistoimintaan, niin yhtä yksimielisinä tahtoivat lotat edelleenkin seisoa Suomen vapauden vartiona miesten rinnalla ja näiden auttajina.*³⁸¹

380 Yuval-Davis 1997, 21-23.

381 Levas 1964, 71.

Hoivaavan naiseuden ja militaarin mieheyden toisiaan täydentävä erilaisuus

*Sinä armahin, valmiina auttamaan
olet taaskin tarmolla silloin;
sinä rohkaiset, nostat ja innostat,
jos väsymys vaivaisi milloin –*

*Niin, kummako siis, jos kuvasi sun
sydän ain syvimpäänsä sulkee;
mies siellä sen kirkkaina säilyttää
mihin ikinä tiensä kulkee.*

Näin runoili *Ikämies I.* Hakkapeliitassa vuonna 1926. Tässä vaiheessa suojeluskuntien ja lottien ”liitto” oli jo varsin vakaalla pohjalla ja yhteistyö sujui mallikkaasti. Lotta- ja suojeluskuntajärjestöt olivat löytäneet paikkansa ja tehtävänsä isänmaan puolustamisessa. Tarkastelen tässä alaluvussa, mitä oli suojeluskuntalaisten edustama miehuus/miehisyys ja lottien edustama naiseus 1920-luvulla, jolloin toisiaan täydentävä pari lähti yhdessä rakentamaan ja laajentamaan vapaaehtoista maanpuolustusjärjestöä. Mikä ja millainen oli suojeluskuntaperheen alkuvaiheen, suojeluskuntaparin sukupuolijärjestys?

Selén ja Pylkkänen pitävät Lotta Svärdiä enemmän suojeluskuntajärjestön tytär- kuin sisarjärjestönä. Heidän mukaansa lottajärjestö luotiin pelkästään suojeluskuntien ehdoilla ja tarpeisiin. Niinpä lotat myös määrätietoisesti ohjattiin hoivatehtäviin: ”Mikäli heitä ei olisi ollut, suojeluskunnat olisivat joutuneet turvautumaan ostopalveluihin tai tekemään nämä siihen aikaan naisten töiksi katsotut tehtävät omin voimin. Se olisi varmasti vaikuttanut suojeluskuntalaisuuden kuvaankin, kun suojeluskuntalaisen velvollisuuksiin olisi kuulunut sotilaskoulutuksiin ja harjoituksiin osallistumisen lisäksi vellinkeittoa, tiskaamista ja siivoamista.”³⁸²

Totta on, että lottatoiminta oli alkuvaiheessaan lähes pelkästään suojeluskuntien palvelemista, mutta tämä näkökulma jättää samalla

382 Selén & Pylkkänen 2004, 107-108.

huomioimatta koko modernin naiskansalaisuuden ja sen oleellisen merkityksen vaiheessa, jolloin lottia perustettiin. Ehkä suojeluskunnat alkuvaiheessa jopa pyrkivät pitämään naiset ”nyrkin ja hellan” välissä, mutta lottatoiminta syntyi ja kehittyi vahvasti myös naisten omasta tahdosta ja naiskansalaisvelvoitteesta. Lottia epäilemättä ohjattiin määrätietoisesti hoivatehtäviin, mutta se oli aikakauden naisille ominaisin ja luontaisin toimintatapa, joten siihen ei todennäköisesti erityisen paljon ohjailua tarvittukaan. Selén tulee kommentissaan tulkinneeksi samalla kuvaa suojeluskuntamaskuliinisuudesta, johon hänen mukaansa ei kuulunut ”naisten töiden” tekeminen. Mitä sitten oli suojeluskuntalainen mieheys ja maskuliinisuus?

George L. Mosse on tutkinut teoksessaan *The Image of Man* länsimaista modernia maskuliinisuutta, jota rakennettiin hänen mukaansa vihollis- ja vastakuvien varaan jo 1800-luvun alkupuolelta lähtien ja se pysyi hämmästyttävän samanlaisena vuosikymmeniä, ja jopa vuosisatoja. Keski-Euroopassa ”kunnon miehuuden” vastakuvaa tuotettiin erityisesti korostamalla juutalaisten, homoseksuaalien, mustalaisten ja irtolaisten epäkelpoutta, erilaisuutta ja naismaisuuutta. Heidän ja ”terveen yhteiskunnan miehisyyden” (manliness) välille luotiin jyrkkä raja, jonka avulla voitiin korostaa omaa vahvuutta. Tiukan sukupuolijärjestyksen mukaisesti naisilla oli oma määrätty paikkansa ja erityisesti avioliitto sitoi naiset ja miehet omaan paikkaansa. Tästä normista poikkeava epänaissellinen nainen koettiin uhkaksi ja viholliseksi miehille.³⁸³

1870-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan saakka (fin de siècle) edellisen vuosisadan aikana muotounut moderni, normatiivinen maskuliinisuus Euroopassa joutui kuitenkin haasteen eteen niin naisliikkeiden vahvistuessa, työväenliikkeen noustessa kuin ”rappeuttavien dekadenssien” (esimerkiksi androgynia ja homoseksuaalisuus) yleistyessä ensin taiteessa ja sittemmin koko yhteiskunnassa. Vastakuvien vahvistuminen terävöitti entisestään myös käsitystä modernin maskuliinisuuden ylivertauudesta. Siitä tehtiin suojamuuri yhteiskunnan rappeutumista vastaan. Erityisen merkit-

383 Mosse 1996, 56-76.

tävään asemaan nousi miehisen tahdonvoiman merkitys, joka oli modernin miesihanteen peruselementtejä ja nyt se yhdistettiin erityisesti rohkeuteen kohdata vaara ja kipu. Moderni maskuliinisuus joutui puolustuskannalle, mutta säilyi vahingoittumattomana aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka.³⁸⁴

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen erityisesti Saksassa, mutta usein myös muualla Euroopassa, hegemonista maskuliinisuutta edusti usein kova ja armoton ”soturi”. Tällainen ihannemies oli teräksenkova, kurinalainen, päättäväinen, energinen ja voitontahtoinen. Myös miehinen toveruus oli sodan jälkeen erittäin keskeistä, ja se merkitsi monille ylhäisintä miehisyyden ilmausta.³⁸⁵ Hegemoninen maskuliinisuus ilmensi aikakautensa kunnioitettuinta tapaa olla mies. Se edellytti kaikkia muita miehiä määrittelemään itsensä suhteessa siihen ja legitimoiti ideologisesti myös naisten alisteisen aseman suhteessa miehiin.³⁸⁶ Sodan jälkeen vihollinen stereotypisoiittiin ja epäinhimillistettiin entistä selkeämmin. Se symboloi tärkeinä pidettyjen arvojen tuhoa. Kyse ei ollut vain ulkoisesta vihollisesta vaan myös sisäisistä voimista, joita pidettiin kansakunnan uhkina. Tästä syystä naiset, jotka olivat hylänneet miesten mielestä oikean naisellisen roolinsa, liitettiin niiden vihollisten joukkoon, joita vasten uudenlainen maskuliinisuus/miehuus teroitti kuvaansa.³⁸⁷

”Soturi” ilmensi varsin yleisesti myös suojeluskuntamieheyttä etenkin 1920-luvun alkupuolella. Ei ole yllättävää, että saksalaisen militaarin maskuliinisuuden malli vaikutti maanpuolustusjärjestössä etenkin sen alkuaikoina, olivathan suojeluskuntakytkökset Saksaan varsin vahvat, sillä useat johtavat suojeluskuntalaiset olivat Saksassa sotilaskoulutuksensa saaneita jääkäreitä ja sittemmin valkoisten joukoissa sisällissodassa taistelleita. Voittoisat jääkärit edustivat uutta aikaa ja uutta mieheyttä. Heidän ympärilleen synnyttiin heti sodan jälkeen sankarimyytti, joka Anders Ahlbäckin mu-

384 Mosse 1996, 78-106.

385 Mosse 1990, 159-165.

386 Connell & Messerschmidt 2005, 832.

387 Theweleit 1987; Mosse 1990, 159-181; Mosse 1996, 109-132; Hapuli 2000, 88-91.

kaan rakensi nationalistista omaakuvaa Suomesta ”miehekkäänä kansakuntana”, joka oli uhrivalmis uuteen taisteluun vihollista vastaan.³⁸⁸

Myös Marko Tikka antaa tutkimuksessaan *Valkoisen hämärän maa? Suojeluskunnat, virkavalta ja kansa 1918–1921* kuvan väkivaltaisesta ja aggressiivisesta suojeluskuntalaisuudesta, joka ei antanut voitetun sodan jälkeenkään armoa vihollisilleen, saati pakoileville (epämiehekkäille) asevelvollisille.³⁸⁹ Sisällissodan seurauksena suomalainen yhteiskunta oli militarisoitunut ja suojeluskuntalainen soturi seisoi sen vartijana. Jeff Hearn ja David L. Collinson ovat määritelleet, että maskuliinisuudet voivat olla samaan aikaan sekä tietyn aseman vahvistamista että muoto, jolla vastustetaan toista ryhmää.³⁹⁰ Suojeluskuntalainen maskuliinisuus pyrki järjestön ensimmäisinä toimintavuosinaan hegemoniaan soturin keinoin: ennen muuta voimalla ja väkivallalla vihollista vastaan. Osa suojeluskuntalaisista jatkoi soturi-ideolgiaansa aina lapuanliikkeen vuosiin asti, mutta tämä ei ollut enää se keino, jolla hegemoninen maskuliinisuus 1930-luvun maalaisyhteisössä saavutettiin.

1920-luvun alussa Suomessa astui voimaan myös yleinen asevelvollisuus. Se oli omiaan lisäämään militaarin maskuliinisuuden vahvistumista ja nousemista yhdeksi hegemonisen maskuliinisuuden muodoista. Lisäksi modernin yhteiskunnan luomisen retorikassa tarvittiin sankareita, joita luotiin 1920-luvun valkoisessa Suomessa jääkäreistä. Heissä yhdistyi maskuliinisuus, soturius ja sankaruus juuri aikakauden tarpeisiin sopivasti.³⁹¹ Karen Hagemann on todennut, että maissa, joissa astui voimaan yleinen asevelvollisuus, maskuliinisuus ja sotilaalliset arvot yhdistyivät. Näin tapahtui esimerkiksi 1800-luvun alun Preussissa.³⁹² Hegemoninen maskuliinisuus palvelee ja vahvistaa usein hallitsevan luokan valtaa erityisesti puolustusvoimien/asevoimien kohdalla. Jotta valtio saavuttaisi va-

388 Ahlbäck 2010, 139-145.

389 Tikka 2006, 123-131.

390 Hearn & Collinson 1994, 110.

391 Kivimäki & Ahlbäck 2008, 116-118; Ahlbäck 2010, 106-148.

392 Hagemann 2004, 116-131.

kaan kontrollin väkivaltakoneistolleen, asevoimiin täytyy olla tu-
lossa luotettava virta tulokkaita/alokkaita, joilla on sopivat arvot ja
kyvyt. Lisäksi armeijalla täytyy olla olemassa laaja yleinen hyväk-
syntä, jotta se koettaisiin tarpeelliseksi ja kunnioitettavaksi. Nämä
molemmat seikat tavoittelevat maskuliinisuuden siviilikoodien ja
armeijan lähentymistä.³⁹³

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen porvarillisen, modernin
maskuliinisuuden haastajaksi nousi Keski-Euroopassa kuitenkin
myös uudenlainen, ”pehmeämpi” miehisyys, joka vastusti sotaa ja
kannatti ihmisten välistä solidaarisuutta. Lisäksi se vastusti miesten
ylemmyyttä ja kannatti sukupuolten välistä tasa-arvoa. Myös urhei-
lussa vastustettiin porvarillista kilpailuhenkisyttä.³⁹⁴

Tämä uudenlainen miesihanne jäi lopulta pääosin vain teorian
tasolle myös keskieuropalaisten vasemmistoryhmittymien kes-
kuudessa, ja täysin varjoon Neuvostoliitossa, missä bolshevikkinen
miesihanne nojasi hyvinkin vahvasti porvarillisen modernin mas-
kuliinisuuden kaltaiseen malliin, vaikka sävyeroja toki löytyi. Ihan-
teelliset työläismiehet olivat voimakkaita, hiljaisia ja hyvin koulu-
tettuja sotureita, joiden taistelutanner oli tehdas. Naiset olivat kyl-
lä periaatteessa tasa-arvoisia tovereita, mutta naisten perinteisempi
rooli äiteinä ja vaimoina alkoi korostua 1920-luvun kuluessa. Tah-
donvoima, lujuus, vahvuus ja toveruus olivat yhteisiä maskuliini-
suusihanteita niin Neuvostoliitossa kuin Natsi-Saksassakin. Neu-
vostorealismilla ja natsien maskuliinisuusrepresentaatioilla voi ha-
vaita olleen jopa monia yhteisiä piirteitä aina pään asennosta suo-
raan katseeseen. Toisaalta, jos humaani ja pasifistinen maskuliini-
suus jäi teorian tasolle, myöskään ensimmäisen maailmansodan jäl-
keen jalansijaa saanut soturi-ihanne ei alkuinnostuksen jälkeen saa-
vuttanut enemmistön suosiota, vaan Mossen mukaan edelleen mo-
derni, porvarillinen heteronormatiivinen maskuliinisuus määritteli
miehen mallia valtaväestön keskuudessa ja huippunsa tuo ihanne
saavutti maailmansotien välisenä aikana.³⁹⁵

393 Tosh 1999, 49.

394 Mosse 1996, 120-123.

395 Mosse 1996, 107-132.

Vaikka alkuvaiheen suojeluskuntalainen mieheys siis nojasi vahvasti aggressiivisuuteen ja soturin malliin ja ylipäätään edusti uutta sukupolvea, joka halusi jättää taakseen vanhan maailman, olisi kuitenkin liian yksipuolista nähdä suojeluskuntamies pelkkänä soturina edes 1920-luvun alkupuolella. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin valistusohjaaja Artturi Leinosen mukaan ihanteellinen suojeluskuntamies oli yksinkertaisesti ahkera ja uutterasti harjoituksiin osallistuva maanpuolustaja, joka ajatteli isänmaan parasta. Suojeluskuntavalan tärkeyttä hän piti keskeisenä.

Meillä on suunnattomasti aikaa, maalaisillakin, vaikka ei olekaan mitään kahdeksan tunnin työpäivää. Talvella vallankin lojumme monta iltapuhdetta pitkin penkkiä vaimoväen tiellä, sunnuntait haukottelemme iltaa odotellen, että pääsisi jonnekin lystinpittoon, ja tulkoonpa lähipaikoille mitkä tahansa kissanristiäiset; hevosnäyttelyt, huutokauppa, markkinat tai muut sen kaltaiset, kyllä silloin on aikaa.³⁹⁶

Suojeluskuntalainen mieheys ammensi ihanteita myös Mossen kuvaamasta eurooppalaisesta modernista maskuliinisuudesta. Esimerkiksi modernin maskuliinisuuden keskeinen elementti, miehinen toveruus, oli keskeisessä osassa suojeluskuntalaista mieheyttä tuottaessa. Samalla tavoin kuin moderni maskuliinisuus, myös suojeluskuntamiehisyys pönkitti asemaansa ja maskuliinista hegemoniaansa luomalla itselleen vastakuvia.³⁹⁷ Valkoinen, sisällissodan aikainen ja sen jälkeinen porvarillinen maskuliinisuus vastusti työväenluokkaista vasemmistolaisuutta, josta luotiin suojeluskuntalaiselle miehinen vastakuva.

Myös ajankohdan uskonnollisuus oli perusvireeltään nationalistista ja maskuliinista. Papisto kiinnostui maanpuolustusharrastuksesta ja sen yhteydet suojeluskuntiin olivat hyvät ja tiiviit jo sisäl-

396 *Nuijasoturi* 10/1929. Ei ole aikaa. Mikkilä 2000, 50.

397 Ruotsalainen miestutkija David Tjeder on kritisoinut Mossen vastakuvakäsitystä. Tjederin mukaan miehen vastakuva tulee hänen sisältään, ei ulkopuolelta, kuten Mosse väittää. Suojeluskuntalaiseen maskuliinisuuteen Mossen vastakuvateoria kuitenkin sopii etenkin 1920-luvulla. Tjeder 2003, 65-96.

lissodasta lähtien. Kirkolle kansan eheyttäminen valkoisen Suomen arvojen mukaiseksi oli keskeinen tehtävä 1920- ja 1930-luvuilla. Samaan ideologiaan sopi monien pappien ja teologian ylioppilaiden omaksuma AKS:läinen maailmankatsomus, joka korosti lujaa miehistä luonnetta, siveellistä kuntoa, itsensä uhraamista sekä jumalauskoo.³⁹⁸

Vielä 1800-luvulla Suomessa kuuliaista ja miehelleen alamais-ta vaimoutta sekä ahkeraa ja siveellistä emännyyttä pidettiin naiselle tärkeämpänä ominaisuutena kuin huolehtivaa äitiyttä. Erityisesti kirkko vaali näitä ihanteita. Tämä perinne eli vahvana vielä 1910- ja 1920-luvulla, vaikka sen rinnalle astuivat, paitsi lapsilleen täydellisesti omistautuva äiti myös äiti-tyypin ”laajennettu versio”, joka oli edelleen miehelleen alisteinen, mutta myös valveutunut kump-pani ja kiinnostunut yhteisestä hyvinvoinnista. Nainen oli kuitenkin olemassa ennen muuta toisia ihmisiä sekä aivan erityisesti ja enenevässä määrin perhettään varten.³⁹⁹ 1800-luvulla oli yleistynyt käsitys, jonka mukaan naisilla on erityinen kyky hoivata ja huolehtia toisista ihmisistä.⁴⁰⁰ Emansipatorista naistietoisuutta, johon kuului myös ajatus yhteiskunnallisesta äitiydestä, lähdettiin levittämään alempiin kansankerroksiin työväestön ja maalaisväestön keskuuteen.⁴⁰¹ Tavoitteena oli henkistää ruumiillinen äitiys ja laajentaa sen vaikutuspiiri kodista koko yhteiskuntaan. Avioituneiden vaimojen ensisijainen tehtävä oli perheestä huolehtiminen, ja jos tämä tehtävä ei kärsinyt, he saattoivat osallistua yhteiskunnalliseen työhön. Vielä 1900-luvun alussa keskiluokka propagoi niin ikään käsitystään naisesta perheolentona, jonka ihanteellinen toiminta-alue oli koti, vaikka naisten palkkatyö kodin ulkopuolella myös samanaikaisesti yleistyi.⁴⁰² Myös tähän taustaan sopii suojeluskuntaperheen rakentumisen ideologia ja ennen kaikkea naisen paikka maan-

398 Seppo 1999, 22-23.

399 Karjalainen 1993, 84-85; Häggman 1994, 136-140; Katvala 2001, 17-21.

400 Markkola 2002, 281.

401 Sulkunen 1987, 171-172.

402 Männistö 2003, 75-77.

puolustuksen vastuullisina ja kasvattavina äiteinä niin yksittäisten perheiden kuin myös koko suojeluskuntajärjestöperheenkin sisällä.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeiset uusia sukupuolirooleja koskeneet julkiset keskustelut eri puolilla Eurooppaa sisälsivät pelon siitä, että sukupuoli- ja moraalijärjestys saattoi olla muuttumassa, kuten Suojeluskuntalaisen lehtikin tiedosti jo vuonna 1918.⁴⁰³ Mary Louise Roberts tarkastelee kirjassaan *Civilization Without Sexes* uusista naistyypeistä käytyä keskustelua Ranskassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Nämä kolme tyyppiä olivat ”moderni nainen”, ”äiti” ja ”ylijäämänainen”. Äiti edusti jatkuvuutta ja perinnettä ja loi jatkumon menneisyydestä nykyisyyteen, kun taas kaksi muuta naistyyppiä olivat uhka tulevaisuudelle. ”Äiti” rinnastettiin keskusteluissa sotilaaseen ja äitiyden kokemusta verrattiin sotilaiden kärsimykseen ja uhrauksiin rintamalla. Julkisuudessa tuotiin esiin 1860-luvulta peräisin oleva keskustelu, jossa ”äiti” nähtiin vakaana perhe-elämän ja porvarillisen elämäntavan vankimpana tukipilarina. Samalla tavalla ”äiti” toimi ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä Ranskassa parantavana ja kokoavana hahmona, joka synnyttämällä poikia palautti maan sotilaallisen voiman ja takasi maan väestön tulevaisuuden. Ritva Hapulin mukaan samankaltaisia teemoja on löydettävissä myös suomalaisesta julkisesta kirjoittelusta ensimmäisen maailmansodan jälkeen.⁴⁰⁴

Vaikka ensimmäinen maailmansota ravistelikin sukupuolijärjestystä ja sen seurauksena naiset saivat esimerkiksi äänioikeuden monissa Euroopan maissa,⁴⁰⁵ vaikutus oli yleensä kuitenkin vain vähäistä tai väliaikaista. Varsin pian sodan jälkeen palattiin, tai ainakin pyrittiin palaamaan, takaisin sotaä edeltäneisiin arvoihin ja paikoin jopa terävöitettiin niitä. Esimerkiksi Britanniassa feministisen liikkeen voima heikkeni, äitien roolia kodin hengittäjänä alettiin korostaa ja ylipäätään naisten ja miesten erillisiä elämänpiirejä

403 *Suojeluskuntalaisen lehti* 6/1918. L. Bauer, Tulevaisuuden naiset.

404 Roberts 1994, 9-12, 89-91; Hapuli 2000, 94-95.

405 Esim. Bader-Zaar 2009, 193-214.

allettiin pitää etuoikeutena. Naiset haluttiin pitää erillään miesten aggressiivisesta elämänpiiristä.⁴⁰⁶

Birthe Kundrus on tutkinut ensimmäisen maailmasodan aikaisten kokemusten vaikutuksia sukupuolten välisiin suhteisiin sodan hävinneessä Saksassa. Lähtökohta oli siis erilainen kuin sodan voittajiin kuuluneissa edellä mainituissa Britanniassa ja Ranskassa. Kundrusen pyrkimyksenä on tarkastella sodan luomaa käännekohtaa myös mahdollisuutena, ei ainoastaan kriisinä, mitä tutkimuksessa on pääsääntöisesti korostettu. Ensimmäisen maailmansodan aikaisessa ja sen jälkeisessä Saksassa korostettiin erityisesti sukupuolten välistä taistelua työstä ja työpaikoista. Naiset olivat hallinneet sodan aikana kotirintamaa, suoriutuneet töistään hyvin mutta samalla vieraantuneet miehistään, avioliitoistaan ja perinteisestä roolistaan. Saksassa nousi esille niin sodan aiheuttaman muutoksen merkitystä korostava feministinen kuin luonteeltaan naisvihamielinen liike, jonka miehiset ja maskuliinista miehisyyttä pönkittäneet ryhmittymät (esimerkiksi *Freikorps*) olivat Kundrusin mukaan ennen muuta reaktio siihen sukupuolijärjestyksen kriisiin, johon maa oli sodan aikana ajautunut.⁴⁰⁷ Myös saksalaista maskuliinisuutta ja miehisyttä tutkineen Jens Ljungrenin mukaan miehen asema perheessä koettiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen uhanalaiseksi, mikä johti siihen että raja miehisen ja naisellisen välillä jyrkkeni ja sitä korostettiin. *Freikorpsit* ja muut vastaavat miesliittymät olivat pakopaikka asemansa menettäneille perheiden patriarkoille. Ne jossain mielessä korvasivat perheen ja niissä korostettiin yltiömaskuliinista miesmallia, jossa ihailtiin voimaa ja väkivaltaa. Miehinen ihanne koveni, ja asenne muuttui voimakkaan antifeministiseksi.⁴⁰⁸

Viktoriaanisen ajan maskuliinisuutta tutkinut John Tosh väittää, että koti- ja perhe-elämää arvostanut ja siihen nojannut keskiluokkainen brittiläinen maskuliinisuus joutui kriisiin myöhäis-

406 Braybon and Summerfield 1987; Kent Kingsley 1993, 4-6; Goldstein 2001, 320-321.

407 Kundrus 2002, 159-172.

408 Ljungren 2004, 218-261.

viktoriaanisella ajalla 1800-luvun lopulla. Perheen perustaminen ei enää ollutkaan ainoa vaihtoehto miehille. Sukupuoliero nousi kärjistetyimminkin esille, ja miehet pakenivat perhe-elämää niin imperiumin kaukaisiin osiin sotilaspalvelukseen kuin kotimaassa urheiluseuroihin ja miesten homososiaalisiin yhteisöihin. Ensimmäinen maailmansota kärjisti sukupuoliero entisestään. Maskuliinisuus terävöitti eroaan feminiinisyyteen, vaikka keskiluokkaisen viktoriaanisen perheihanteenkaan mukainen mies ei suinkaan ollut pehmeä ja lapsilleen läheinen vaan etäinen ja arvokas.⁴⁰⁹

Weimarin Saksassa nousi esille myös uudenlainen ajatus naisen ja miehen toveruudesta ja kumppanuudesta. Erityisesti kirjailija Ernst Jünger visioi uuden vahvan naisen syntyä, joka toimisi kumppanina miehen rinnalla sekä herättäisi toimintaan miehen mielen ja ruumiin. Tavoitteena oli sodan kokemuksista etäälle vievä sukupuolten välinen uudenlainen toveruus, ”camaraderie”. Jüngerin ajatukset saivat vastakaikua niin naisten kuin miestenkin keskuudessa, joten käsitys siitä, että ”sukupuolten sota” olisi johtanut pelkästään miesten militanttiin antifeminismiin, on Kundrusin mielestä muita aikalaissuuntauksia marginalisoiva. Weimarin tasavallan poliittinen johto piti kuitenkin muiden länsimaiden tavoin itsepintaisesti kiinni pyrkimyksestä palauttaa sotaa edeltänyt sukupuolijärjestys. Kansallissosialistinen liike otti tästä sittemmin hyödyn irti ja esittäytyi nuorekkaana antiporvarillisena liikkeenä, jonka raameihin mahtui myös niin sanottu moderni nainen. Kaiken kaikkiaan ensimmäinen maailmansota ei Kundrusin mukaan silti ollut käännekohta sukupuolijärjestyksen muutoksessa.⁴¹⁰

Kasvavana naisjärjestönä Lotta Svärd joutui määrittelemään jo alkutaipaleellaan suhteensa naisliikkeeseen. Sillä oli osin yhteinen pohja naisliikkeen kanssa, koska sisällissodan valkoisen puolen nais-toiminta kanavoitiin paikallisten porvarillisten naisyhdistysten, yläluokan ja sivistyneistönaisten kautta ja myös alkuvaiheen lottatoiminta lähti liikkeelle samojen tahojen johdolla. Useat lotat kuulu-

409 Tosh 1999, 170-194.

410 Kundrus 2002, 159-172.

vat naisyhdistyksiin vielä järjestön perustamisen jälkeenkin, heistä näkyvimpänä Hilja Riipinen, joka oli 1920-luvun lottaideologian pääarkkitehteja. Riipinen tunnusti naisasialiikkeen ansiot erityisesti yhteiskunnallisessa uudistustyössä, eikä hänen mukaansa 1920-luvulla ollut ”mainittavaa ristiriitaa siihen suuntaan”. Naisasian ajamisen lottajohto katsoi tarpeettomaksi, koska tasa-arvotaistelu katsottiin jo ohitetuksi, ”kunnes vanhentunut avioliittolaki saadaan poistetuksi.” Hilja Riipisen mielestä ”lottatyössä naisen ja miehen välinen ristiriita oli jo voitettu, ja lottien työ tapahtui alusta lähtien miehen rinnalla.”⁴¹¹ Sukupuolten välisestä tasa-arvosta ei suojeluskuntaparin muodostamisessa juurikaan puhuttu. Naisen tehtävä oli varsin kirkkaana mielessä:

*Miehet ovat sitä, miksi me naiset äiteinä, puolisoina, sisarina ja ystävinä heidät teemme. He joko nousevat ja jalostuvat, tai vajooivat ja lankeevat meidän kanssamme. Sanotaan: Mitä nainen tahtoo, sitä Jumalakin tahtoo. Jos me Iitin 'Lotta Svärdit' siis todella tahdomme tuoda suojeluskuntaamme lämpöä, rakkautta, suvaitsevaisuutta, jos me tosi tovereina sen mies-jäsenille tahdomme olla apuna siellä, missä meitä todella tarvitaan, silloin olemme ymmärtäneet tehtävämme oikein. Naisellinen vaistomme sanoo meille kyllä missä ja milloin apua tarvitaan niin rauhan kuin mahdollisen sodankin aikana.*⁴¹²

1800–1900-lukujen taitteen kiivaan siveellisyykeskustelun voi helposti havaita vaikuttaneen vielä 1920-luvun alussa siihen, mitä lottitakin naisina odotettiin. Naisasianaiset vaativat kaikilta, myös miehiltä, absoluuttista sukupuolimoraalia ja nostivat naisen luonnostaan vietiltään heikompana moraalisesti miehiä ylemmäksi. Naisten tehtävänä oli olla kansakunnan moraalin tukipylväitä.⁴¹³ Lotta Svärdissä toimiva nainen oli siveellinen ja itsensä hillitsevä ja vaati absoluuttista sukupuolimoraalia niin naisilta kuin miehiltä.

411 Riipinen 1927, 1-13.

412 *Suojeluskuntalaisen lehti* 9/1920, 132-133, ”Lotta Svärdit”.

413 Tiihonen 2000, 181-182; Markkola 2002, 330-341; Männistö 2003, 52-53.

täkin, mutta nainen oli viime kädessä se ”vahti”, joka piti miehen kaidalla tiellä.

Lotat! Tämä vakaumuksen mies on aina teidänkin ihailunne esine. Mutta te itse olette oikeutetut jakamaan kunnianne hänen kanssaan. Sillä oman vakaumuksenne ohjaamina ja nostattamina te seuraatte miehistä toverianne voiton kentillä vaikka kuolemaan. Lotta Svärdin lailla te annatte siellä hyvän sydämenne ja kätenne palveluksen ja avun kaikkialla. Sisällisen vakaumuksenne vaistoilla te torpan tytön kanssa inhoten käännytte, vaikka raskasta surua sydämellä kantain, taistelua paenneesta kurjasta sulhasestakin. Vakaumuksellenne uskollisena te jaksatte – jos vaaditaan, Pilven veikon morsiamen tavoin tantereilla kaatuneen sulhonnekin poskilta veret pestä ja suortuvaansa vielä silitellä. Teidänkin isänmaallinen vakaumuksenne on niin kirkas ja pyhä ja kunnioituksenne kaikkea hyvää ja kaikkea oikeaa kohtaan niin suurta ja ylevää, että Pilven veikon morsian aivan oikein tulkitsee teidän tunteitanne kalleimpanne menetettyä.⁴¹⁴

Nuorille naisille tarkoitettuja elämänoppaita tutkineen Tiina Männistön mukaan juuri naisen kunnioittaminen nähtiin nuorukaisen vahvimpana aseena hänen taistelussaan vaarallista sukupuoliviettä ja myös muita paheita kuten alkoholia ja tupakkaa vastaan. Naisten tuli miellyttää miestä, mutta toimia samalla passiivisena ja torjuvana moraalinvartijana.⁴¹⁵ Suojeluskuntien ja lottien liitossa henkinen vastuu miehestä ja hänen onnistumisestaan elämässä ja etenkin sodassa sälytettiin naisten harteille jo silloin, kun liitto oli syntyössä:

ja te Suomen naiset! Miten ylevä, korkea tehtävä teillä onkaan kotiemme isänmaallisen, suomalaiskansallisen hengen vaalijoina ja kylväjinä!..Jo pienestä on jokaiseen poikaan istutettava Runebergin Sotilaspojan sankarimieli ja jokaiseen tyttöön niin ikään Torpan tytön ja Pilvenveikon morsiamen ihanteet. Sisaren on kannustettava veljeään sankaritekoihin. Ja sinä äiti! Sano taiste-

414 *Nuijasoturi* 1/1924. Vakaumuksen mies. Puhe jonka Ilmajoen suojeluskuntalaisten ja Lottain iltamassa piti 6.12.1923 past. J. Lauronen.

415 Männistö 2003, 53-56, 69-70.

*loon lähtevälle pojalle kilpeä hänelle ojentaessasi, kuten sanoivat jäähyväisiksi helleenien sankariäidit! ”Palaja tämän päällä tai tämän kanssa” seuraa häntä esirukouksillasi, etkä sinä jää turvaa vaille. Ei, vaan hän täyttää ihanasti velvollisuutensa ja pitää kunnialla kuoloa sotilaan kauneimpana onnena.*⁴¹⁶

Naisten tehtävä sotaan lähtevien miesten rohkaisijana ei ollut mitenkään suojeluskuntalaista eikä edes suomalaista keksintöä. Britanniassa sotapropaganda käytti ensimmäisen maailmansodan aikana naisia rohkaisemaan miehiä armeijaan. Esimerkiksi propagandajulisteissa naiset ojensivat pelkurin merkin – valkoisen sulan - univormuttomille miehille eli niille, jotka välttelivät maanpuolustusvelvollisuuttaan. Näin käytettiin myös häpeää hyväksi miesten rekrytoinnissa sotaan. Samankaltainen ilmiö toistui Venäjällä ja hie-man myöhemmin myös Yhdysvalloissa, vaikka maa oli sodan alussa vielä puolueeton.⁴¹⁷ Keino on ollut perinteisesti varsin tehokas. Joshua Goldsteinin mukaan sotilaita täytyy taivutella ja houkutella osallistumaan taistelemaan ja sukupuoli edustaa kätevää keinoa tehdä niin linkittämällä miehuuden saavuttaminen taisteluun. Lisäksi kulttuurit muokkaavat poikia varhaisesta iästä lähtien tukahduttamaan tunteensa, jotta he voisivat toimia tehokkaammin taistelussa. Tämä järjestelmä, jota useimmat naiset monin tavoin tukevat, tuottaa miehiä, jotka ovat kykeneviä sotimaan, mutta ovat usein emotionaalisesti heikkoja.⁴¹⁸

Suojeluskuntaperheen alku nähtiin valmiina jo heti 1920-luvun taitteessa, kun naiset alkoivat järjestäytyä paikallisten suojeluskuntien tueksi. Vaikutusvaltaisessa Suojeluskuntalaisen lehdessä otettiin selkeä kanta suojeluskuntalaisen ja lotan tärkeään ”yhteiselön autuuteen” seuraavalla tavalla:

416 *Suojeluskuntalaisen lehti* 29&30/1922. Mihin tähtää sk-laisten sotilaallinen kasvatusta, 268-269. Palaan lottajärjestön vaalimaan ja ylläpitämään sankariäitimyyttiin lähemmin seuraavassa luvussa.

417 Goldstein 2001, 269-274; Grayzel 2002, 22-23.

418 Goldstein 2001, 331.

Minä, joka kuulun siihen suojeluskuntalaisten erikoissarjaan, jolla on oma, laillisesti minulle suojattu ja taattu Lottani, en malta olla huomauttamatta niille suojeluskuntalaisille, joilla sellaista ei vielä ole, ja jotka niin ollen kuuluvat Lotta-haluisiin, lotattomiin, niistä erikoiseduista joita lotittaminen tarjoaa. Ajatelkaas sateisena ja kylmänä syksyiltana harjoituksista palaamista väsyneenä ja märkänä oman Lotan laittaman tulen ja kuuman teen ääreen, kun lämmin ja pehmeä käsi niin suloisesti..j.n.e. Sat sapienti, viisas tajuaa jo tästäkin, mutta kokea saa vain se, joka nyt hyvin pian lotittuu.⁴¹⁹

Lottien ja suojeluskuntalaisen parinmuodostusta esiteltiin suojeluskuntalehdissä toisinaan jopa karun romanttisesti. Lottaa ja suojeluskuntalaista pidettiin sopivana, toistensa arvoisena parina. Näin *Nuijasoturi*-lehdessä vuonna 1931.

Kihlaus on juliaistu 29.10.1931 klo 15.30. Muuta erikoista ei alueella ole tapahtunut. Näin kirjoittaa Ilmajoen aluepäällikkö lähettäessään yllä olevan valokuvan Nuijasoturin toimitukselle. Eikä sanaakaan muuta. Eihän siinä laajempaa epistolaa tarvittukaan. Sillä jo totta vieköön oli "tapahtumaa" yhden alueen

419 *Suojeluskuntalaisen lehti* 33–34/1920, 695–696. Naiset ja Suojeluskuntalaiset.

osalle. Ja koko piirissämme se oli sievoinen tapahtuma. Kuka olisi enää osannut uskoa että Jussi vielä ottaa ja menee kihloihin ja arvatenkin naim..

Harvoin tekee ansioituneempi ja kouliintuneempi ja velvollisuudentuntoisempi sk-mies tällaisen tapahtuman. Oli itsestään selvää, ettei ”Hän” voinut olla kukaan muu kuin ”Lotta”. Ja kun tuntee vääpelin, niin tietää samalla, että hänen valittunsa on ja täytyy olla lottien parhaita.

”Keskellä kukkien..Kulkekoon tienne ilolintujen laulellessa!”

Mielenkiintoinen yksityiskohta on myös lottakruunu, joka konkreettisesti korosti suojeluskuntalaisen ja lotan parinmuodostusta. Hopeisen kruunun lahjoitti lotille vuonna 1933 suomalaissyntyinen varakonsuli Jacob Hedgren. Kruunua sai pitää häissään, jos oli kuulunut järjestöön vähintään viiden vuoden ajan ja meni naimisiin suojeluskuntalaisen kanssa.⁴²⁰

R.W. Connell on käsitteellistänyt maskuliinisuuden ja feminiinisuuden niiden keskinäisen relationaalisuuden kautta, eli ne saavat sosiaalisen merkityksensä suhteessa toisiinsa. Maskuliinisuuden sisältö ja määrittely muuttuu ja on erilainen eri yhteiskunnissa, mutta maskuliinisuus määrytyy aina suhteessa feminiinisyteen.⁴²¹ Sairaanhoitajat ja muut naisen roolia taistelutantereella ”esittävät” naiset kasvattavat miesten identifikaatiota soturiksi ja toimivat ikään kuin peileinä heidän maskuliinisuudelleen.⁴²² Tämän voi havaita myös suojeluskunta- ja lottajärjestöjen sukupuolijärjestyksessä erittäin selvästi. Ei voi kuitenkaan sanoa, että suojeluskuntalainen miilitaari maskuliinisuus olisi näyttäytynyt feminiinisuuden negaationa, vaan suojeluskuntien ja lottien kontekstissa sukupuolet rakensivat enemmänkin toisiaan täydentäviksi.

420 Lotta Svärd 9/1933; Lukkarinen 1981, 101.

421 Connell 1995, 44. Ks. myös Kolehmainen & Aalto 2004, 14-15.

422 Goldstein 2001, 307-313. Goldsteinin mukaan tämä tehtävä oli erityisesti sotasairaanhoidajattarilla. Mielestäni tästä voidaan kuitenkin puhua myös lottatoiminnan yhteydessä.

III

Lapset mukaan maanpuolustusliikkeeseen – suojeluskuntaperhe syntyy (1929–1939)

Tämän luvun tarkoitus on selvittää miten suojeluskunta- ja lottaperhe saavutti täydellisen muotonsa niin idean tasolla kuin aivan konkreettisestikin. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen Jurvan paikallisyhteisöä 1930-luvulla sekä suojeluskunta- ja lottajärjestön asemaa ja toimijuutta yhteisönsä osana ja sitä miten tiiviisti suojeluskuntaperheet ja niiden muodostamat verkostot rakentuivat. Sen jälkeen tarkastelen millaisia suojeluskunta- ja lottaideologian läpäisemät jurvalaiset perheet olivat, miten niitä syntyi ja millainen oli niiden merkitys suojeluskunta- ja lottatoiminnan sekä maanpuolustusaatteen leviämisessä.

Myöhempanä käsittelen lähemmin pikkulotta- ja suojeluskunta-poikatoiminnan alkua niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin ja suhteutan sitä osaksi suojeluskuntaperhettä. Suojeluskuntaperheen täydentymisen myötä lotista tuli perheen äitejä ja suojeluskuntalaisista perheen isiä. Tarkastelen suojeluskuntaperheen sukupuolijärjestyksen muuttumista niin käytännön kuin ideologiankin tasolla. Lopuksi pohdin nationalistista perheideologiaa ja suojeluskuntaperhettä sen toteuttajana 1930-luvun Suomessa.

Suojeluskuntaperhe Jurvan paikallisyhteisössä 1930-luvulla

Poliittisen ilmapiirin kiristyminen

1920-luvun lopulla Etelä-Pohjanmaalta sai alkunsa kommunismia vastaan suunnattu kansanliike, jota alettiin kutsua synnyinpaikkansa mukaisesti Lapuan liikkeeksi ja josta tuli merkittävä tekijä 1930-luvun taitteen suomalaisessa sisäpolitiikassa. Sen keskeisenä poliittisena saavutuksena olivat marraskuussa 1930 voimaan tulleet niin sanotut kommunistilait, joiden myötä kommunistisen puolueen toiminta lakkautettiin ja radikaali vasemmisto painui maan alle. Liikehdinnän alkuvaiheessa, kevättalvella 1930 perustettu Suomen Lukko pyrki kommunismin suitsimiseen laillisin ja parlamentaarisin keinoin, mutta varsin pian liike radikalisoitui ja siirtyi tomissaan yhä enemmän väkivaltaisuuksien ja laittomuuksien tielle. Kesällä ja syksyllä 1930 vasemmistolaiset erityisesti Etelä-Pohjanmaalla, mutta myös muualla Suomessa, joutuivat ahtaalle. Kymmeniä työväenyhdistysten aktiiveja pahoinpideltiin ja kyydittiin eli muilutettiin pois kotipaikkakunnaltaan toisinaan jopa itärajan taakse. Työväentaloja suljettiin viranomaisten päätöksillä joko naualamalla ovet kiinni tai muilla keinoin. Kunnanvaltuustot ”puhdistettiin” noin 70 paikkakunnalla erottamalla vasemmiston edustajia tai kehottamalla heitä eroamaan.¹ Myös sosiaalidemokraattisina perustettuja yhdistyksiä ja järjestöjä lakkautettiin, koska viranomaiset tulkitsivat ne kommunistien peitejärjestöiksi.²

Maalaisliitto oli ollut Jurvan valtapuolue jo 1920-luvun alusta lähtien, mutta maltillisuuteen ja kansalliseen sovintoon ja kaikki mukaan ottavaan ”pakkoehyttämiseen” pyrkinyt puoluekaan ei kyennyt estämään poliittisia ristiriitoja ja jännitteitä, joita paikkakunnalla oli koko sotienvälisen ajan. Aina se ei sovintoa halunnutkaan, sillä Maalaisliitossa suhtauduttiin varsin suopeasti Lapuan liikkeeseen sen alkuvaiheessa, ja puolueessa oli paljon sellaisia, jotka

1 Siltala 1985, 148.

2 Esim. Ruismäki 2006, 711-714.

halusivat tehdä kommunistien toiminnasta lopun ja näkivät kansalaisliikkeen toiminnassa sopivan mahdollisuuden tähän.³ Heitä oli epäilemättä Jurvassakin, jossa kommunistit olivat varsin näkyvä osa paikallisyhteisöä, ja monet maalaisliittolaiset saattoivat nähdä Lapuan liikkeen myötä tilaisuuden muuttaa paikkakunnan poliittisia voimasuhteita pysyvämmin. Syksyllä 1930 kuitenkin maalaisliiton suhtautuminen Lapuan liikkeeseen kiristyi, eikä kesän talonpoikaismarssiinkaan ollut enää suhtauduttu kovin suojeasti. Sittemmin puolue vastusti aktiivisesti äärioikeistolaisuutta ja IKL:ää.⁴

Taulukko 9. Puolueiden kannatus (%) Jurvassa eduskunta- ja presidentinvaaleissa 1929–1939.

Vaalit	ikl	suom/ kok	nuors/ ed.	ml	sdp	sstp/ skdl/stpl
ek 1929	0,0 %	23,1 %	0,1 %	45,2 %	4,2 %	27,4 %
ek 1930	0,0 %	29,6 %	0,0 %	54,9 %	15,5 %	0,0 %
pres. 1931	0,0 %	25,8 %	0,0 %	55,3 %	18,3 %	0,0 %
ek 1933	0,0 %	28,5 %	0,0 %	53,5 %	17,9 %	0,0 %
ek 1936	14,4 %	15,4 %	0,0 %	45,4 %	24,7 %	0,0 %
pres. 1937	11,1 %	22,2 %	0,0 %	44,0 %	22,5 %	0,0 %
ek 1939	17,8 %	11,8 %	0,0 %	46,1 %	23,1 %	0,0 %

*Vuoden 1933 vaaleissa Kokoomus oli vaaliliitossa IKL:n kanssa.

Lähteet: SVT XXIX Vaalitulosta eduskunta ja presidentinvaalit 1916–1945.

Maalaisliitolle suojeluskuntajärjestö oli puolustuspoliittinen lempilapsi. Suojeluskunnat toivat maanpuolustuksen kouriintuntuvasti talonpojan arkipäivään. Myös suojeluskuntalaitoksen edullisuus oli maalaisliittolaisten mieleen. Maalaisliiton vaikutus suojeluskunnissa ilmeni pääasiassa rivimiestasolla ja maalaissuojeluskunnissa, erityisen selvästi Pohjanmaalla ja Karjalassa. Piiriesikunnissa ja keskus-

3 Mylly 1989, 253-258.

4 Mylly 1989, 270-279. Pohjanmaalla kriittinen asenne näkyi esim. sanomalehti *Ilkan* ja etenkin päätoimittaja Artturi Leinosen kirjoituksissa.

johdossa sen sijaan vallitsi yleensä oikeistokomento. Suhde suoje-
luskuntajärjestön sisäpoliittiseen rooliin sosialistisen työväen varti-
jana oli ongelmallisempi. Sitä oli vaikea kokonaan kieltääkään jär-
jestön syntyhistorian ja erityisesti oikeistolaisessa ja vasemmistolai-
sessa ajatustavassa havaitun vallinneen luokkataistelumentaliteetin
vuoksi, mutta siitä ei yleensä pidetty maalaisliitossa. Suojeluskun-
talaitys ei sen mukaan saanut olla luokkataistelun väline eikä myös-
kään yhteiskunnallisen sovinnon este.⁵

Risto Alapuron mukaan Suomen poliittista kenttää sotien vä-
lisenä aikana yhdisti ihanne ristiriidattomasta yhteiskunnasta, jos-
sa kansallinen yhtenäisyys nähtiin niin tärkeänä, että oltiin valmiita
hyväksymään eri näkemyksiä. Ristiriitoja vastaan tuli taistella, mut-
ta keinot olivat hyvin erilaisia.⁶ Rauli Mickelssonin mukaan taas
puolueet eivät valkoisessa Suomessa ensisijaisesti tuoneet esille poliittisia kysymyksiä, vaan sen tekivät ennen kaikkea puolueiden ul-
kopuoliset instituutiot, kuten suojeluskunnat.⁷

Muun Suomen tavoin poliittiset ristiriidat nousivat esille myös
Jurvassa erityisesti 1930-luvun alussa, jolloin äärioikeiston kannat-
us oli korkealla ja laitton toiminta, kuten painostus ja muilutusyri-
tykset kiristivät ilmapiiriä.⁸ Heinäkuussa 1930 paikkakunnalla pi-
dettiin kansalaiskokous, jonka ponsilauselemassa vakuutettiin tukea
Lapuan liikkeelle ja vaadittiin kommunisteja jättämään paikkansa
kunnallisissa luottamustoimissa.⁹ Paikkakunnalla toteutettiin elo-
kuussa 1930 valtuuston puhdistus, jolloin ”Kansalaiskokouksen
13.7.1930 valitseman toimikunnan ehdoituksesta otettiin yksimie-
lisesti kiireellisenä käsiteltäväksi kysymys kommunistien poistami-
sesta kunnallisista luottotoimista. Valtuusto päätti kehoittaa kaikkia

5 Mylly 1989, 243-245.

6 Alapuro 1998, 9.

7 Mickelsson 2007, 124.

8 Esim. Tuulikki Koskiniemen haastattelu 8.1.1997, Hellin Alasen os. Hau-
tala haastattelu 15.10.1997 ja Anni Peltolan, Martti Raittisen ja vuonna
1915 syntyneen jurvalaisen miehen lomakehaastattelut.

9 *Ilkka* 14.7.1930.

alaisiansa lauta- ja johtokuntia toimimaan siten, että ne vapautuvat kaikista kommunistisista jäsenistään.”¹⁰

Näin myös tapahtui. Puskalan historiikin mukaan vasemmistosedustajien eronpyyntöön oli liittynyt ankaraa uhkailua.¹¹ Samana vuonna vaalilautakunta karsi vaaliluetteloista Etsivän keskuspoliisin avustuksella kommunisteina pitämiään kansalaisia. Toni Viljanmaan mukaan Teuvalla äänioikeus otettiin pois 500–600:lta kommunisteina pidetyltä henkilöltä.¹² Hyvin todennäköisesti näin tapahtui Jurvassakin. Joulukuun 1930 kunnallisvaaleissa keskusvaalilautakunta hylkäsi myös sosiaalidemokraattien vaalilistat kokonaan Jurvassa, Teuvalla ja Karijoella.¹³ Vuonna 1930 vaiennettiin niin sanottujen kommunistilakien myötä loputkin radikaaliin vasemmistoon kuuluneet yhdistykset. Kommunismi painui Jurvassakin maan alle.¹⁴

Muutoinkin paikkakunnan lapualaismielinen väki oli voimansa tunnossa 1930-luvun alussa, vaikka laittomat toimet Jurvassa eivät

10 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 18.8.1930. JKA. ”Valtuuston jäsenet Sulo Virta, Ludvik Saarela, Toivo Heikkilä ja Aaron Poola olivat kirjallisesti pyytäneet eroa valtuuston jäsenyydestä ja myönsi kokous heille yksimielisesti eron valtuuston jäsenyydestä. Valtuuston jäsenet August Tuominen ja Lauri Seppänen eivät olleet kokoukseen saapuneet, ja katsoi valtuusto, huomioon ottaen nykyisen tilanteen, yksimielisesti myöskin viimeksi mainitut kunnan valtuustosta eronneiksi; ja päätti kutsua kokouksen, jota jatketaan tänä päivänä klo 11 porvarillisen valtuuston varajäsenen Toivo Tuomisen saadakseen jäsenlukunsa lailliseksi ja päätösvaltaiseksi, koska valtuusto edellä mainittujen eroamisen tähden jäi vajaalukuiseksi. Tämän asian käsittelyn yhteydessä luettiin kansalaiskokouksen 13.7.1930 tekemän pöytäkirjan 2§ jossa vaadittiin kommunisteiksi lukeutuvia henkilöitä jättämään paikkansa kunnanvaltuustossa ja muissa kunnallisissa luottamustoimissa.”

11 Puskala 1993, 60. Painostustoimia todennäköisesti oli. Esim. Lapuanliikkeen kannatuksiksi pidetty kansalaiskokous 13.7. päätti ”esittää kunnassa oleville niille kommunisteille, jotka haluavat muuttaa mielipiteensä, allekirjoitettavaksi siitä lupauksen kahden henkilön todistamana.” *Ilkka* 14.7.1930.

12 Viljanmaa 2002, 196.

13 Viljanmaa 2002, 199.

14 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

missään vaiheessa yläneet huomattavasti ”lapualaisempien” naapurikuntien Ilmajoen ja Kurikan tasolle. Lapuan liikkeen talonpoikaismarssiin Helsingissä heinäkuussa 1930 osallistui ainoastaan 14 jurvalaista, mikä oli huomattavasti vähemmän kuin naapurikunnissa tai useimmissa samankokoisissa eteläpohjalaiskunnissa.¹⁵ Myöskään vankilaan Jurvasta ei joutunut valtiopetoksesta yhtäkään kommunistia, kun taas naapuripitäjästä Teuvalta tuomittuja oli 10.¹⁶

Lapualaisuuden kannatusta Jurvassa kuitenkin osoittaa esimerkiksi se, että marraskuussa 1930 yhteensä 92 jurvalaista ilmoittautui Laihian piirin apulaisnimismiehelle lähettämässään kirjelmässä ”ollemme osallisina erinäisten maanpetoksellisten ainesten kiinnittamisessä ja kuljettamisessa sillä tavalla, kuin itse kukin asiain yksityiskohtaisissa tutkimuksissa tarkemmin ilmoitamme. Osa meistä on ollut vain isänmaalliseen toimintaan innoittajina.”¹⁷ Joukkoilmoittautuminen oli osa Lapuan liikkeen johdon taktiikkaa pyrkiä joukkoarmahdukseen ja porvariston laajaan tukeen väkivaltaisille teoilleen sen jälkeen, kun kyyditsijöitä ryhdyttiin syyttämään laittomuuksista ja tuomitsemaan loppuvuodesta 1930. Lokakuussa lapualaisjohtajat kokoontuivat Helsinkiin ja veivät sisäministeriöön kirjelmän, jonka oli allekirjoittanut yhteensä 404 henkilöä. Myöhemmin samana vuonna lapualaisten johto pyrki kartuttamaan kyyditsijöiden ja heidän kannattajiensa määrää paikallisilla ilmoittautumisilla. Nimiä kertyikin adresseihin kaikkiaan yli 8000.¹⁸ Suurin osa allekirjoittajista oli tosin vain ”aatteellisia tukijoita” eikä aktiivisia lapualaisia, mutta toisaalta runsas allekirjoittajajoukko (92) kertoo lapualaisaatteen ja kommunisminvastaisuuden huomattavasta kannatuksesta Jurvassakin. Allekirjoittaneiden joukossa oli runsaasti suojeluskuntiin kuuluneiden sekä paikkakunnan keskeisten vaikuttajien nimiä.

Paikkakunnan poliittisesta ilmapiiristä ja mahdollisesta kommunisminvastaisuuden kasvusta kertoo myös vuosina 1927–29 Jur-

15 Kokko 1930, 139.

16 Viljanmaa 2002, 207.

17 Laihian nimismiespiirin apulaisnimismiehen arkisto /Jurva. VMA.

18 Siltala 1985, 393-399.

vassa asuneen ja työskennelleen kansakoulunopettaja Otto Aimo Holman (alkuperäiseltä nimeltään Heimo) tapaus. Hän oli yksi niistä 92 suomalaisesta opettajasta, joita syytettiin yhteyksistä punaisiin kapinallisiin sisällissodan jälkeen. Heimo joutui syytetyksi virkatehtävien laiminlyönnistä, sopimattomasta käytöksestä tarkastajaa kohtaan sekä suhteestaan punaiseen hallitukseen. Hän joutui myös selvittämään osuuttaan Venäjän vallan aikaiseen ilmiantotoimintaan ja joutui näistä syistä eroamaan virastaan Helsingissä. Heimo muutti nimensä Holmaksi ja oli vuoden poissa opettajan tehtävistä, mutta siitä huolimatta hän joutui työhön palattuaan vaihtamaan työpaikkaansa usein.¹⁹ Jurvaan Holma muutti vaimonsa Hilma Alisan (Liisi) ja poikansa Onnin kanssa Ilomantsista vuonna 1927. Holmat erosivat vuonna 1929, ja seuraavana vuonna Otto Aimo Holma erotettiin opettajan virasta Peuran koululta ja hän muutti Himangalle.²⁰ Liisi Holma jäi Jurvaan ja työskenteli vuosikymmeniä kansakoulunopettajana paikkakunnalla. Perheen poika Aimo Holma kuului Jurvan suojeluskuntaan ja kaatui jatkosodassa.²¹

Holma leimattiin lapualaisaikana kommunistiksi ja hän joutui useampaan kertaan kyyditetyksi vuonna 1930 sekä Himangalta että kesälomapitäjästään Kauhajoelta.²² Samoin ex-vaimoa Liisi Holmaa, joka liittyi Jurvan lottayhdistykseen vuonna 1931, paikallinen johtokunta piti aluksi epäluotettavana.²³ Opettajan toimesta erottaminen voi viitata siihen, että Otto Aimo Holmaa olisi painostettu eroamaan juuri poliittisista syistä ja hänen eronsa liittyy myös ajankohtaan, jolloin äärioikeistolainen liikehdintä oli vahvassa nosteessa, mutta toisaalta syyt saattoivat olla henkilökohtaisempiakin. Juha

19 Rantala 2002, 66-67.

20 Jurvan kirkonkylän kansakoulun (Peuran) johtokunnan kokousten pöytäkirjat 6.5.1929. JKA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926-44. JSKA.

21 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1941. JSA.

22 Koulun johtokunnan pöytäkirjojen mukaan virallinen syy Holman virkavahvistuskirjan eväämiselle on se, ettei ole koeverosinaan saanut yleistä luottamusta ja suositusta. Ks. myös Siltala 1985, 391-392, 684, 686.

23 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

Siltala kuvaa Holmaa ”omalaatuiseksi ja äkkipikaiseksi mieheksi, joka oli kai poliittisesti vasemmistoradikaali yksityisajattelija ja joka ei sopinut maaseudun valmiisiin rooliluokituksiin ja sai sen vuoksi kosolti vihamiehiä.”²⁴ Myöskään Liisi Holmaa ei koskaan valittu lottien paikallisosaston johtaviin tehtäviin, vaikka hän toimi aktiivisesti järjestössä²⁵ ja lähes pääsääntöisesti opettajat toimivat keskeisissä lottatehtävissä Jurvassakin. Holma myös toimi näkyvästi Jurvan opettajayhdistyksessä sekä MLL:n Jurvan paikallisosastossa.²⁶ Tämä ei tietenkään välttämättä kerro poliittisesta epäluottamuksesta Liisi Holmaa kohtaan, sillä kyseessä voivat olla tässäkin tapauksessa persoonaan liittyvät tai muut henkilökohtaisemmat syyt tai Holman oma haluttomuus paikallisyhdistyksen johtotehtäviin.

Jurvassa ei Siltalan tutkimuksen mukaan tehty muilutuksia keuhkolla 1930, eivätkä kunnan miehet osallistuneet naapurikuntien iskujoukkojen toimintaan ainakaan kovin näkyvästi.²⁷ Tapio Huttula ja Kauno Puskala arvioivat, että paikkakunnan voimakas äärivasemmistolainen työväestöstä ja pienviljelijöistä koostunut työläisyhteisö kuitenkin jo olemassaolollaan esti äärioikeiston räikeimmän laittoman toiminnan Jurvassa.²⁸ Todennäköisesti myös maltillisuutta tavoittelevan Maalaisliiton vahva kannatus Jurvassa oli omiaan hillitsemään tilannetta. Maakunnan äärioikeistolaisten yhteydet olivat kuitenkin tiiviit, joten on hyvin epätodennäköistä, että väkivaltaisuuksista ja laittomuuksista olisi täysin pysytty sivussa Jurvassakaan. Naapurikunnissa Kurikassa ja Ilmajoella vaikuttivat lapuanliikkeen muilutuksia toteuttaneet iskujoukot, jotka pahoinpitelivät Kurikassa asuneen Villehardt Lehtolan ja kyyditsivät hänet kotipitäjäänsä Jurvaan. Lehtola toimi 1920-luvun alussa paikkakunnan työväenyhdistyksen puheenjohtajana.²⁹ Haastattelemani paikkakuntalaiset ovat kertoneet omakohtaisia muistojaan muilutuksista ja muilu-

24 Siltala 1985, 391.

25 Esim. Helle Rantala haastattelu 1.6.2000.

26 *Maan Sana* 15.2.1936 ja 1.3.1938.

27 Siltala 1985, 234-253, 683-686.

28 Huttula 2000, 315; Puskala 60.

29 Siltala 1985, 249-250.

tusyrityksistä.³⁰ Samoin Jurvan työväenliikkeen historiikissa Kauno Puskala mainitsee kahdesta ”varmasta” muilutuksesta, jotka tehtiin vuoden 1931 loppupuolella.³¹ Myös edellä mainittu kirjelmä Laihian piirin apulaisnimismiehelle kertoo osaltaan kommunisteihin kohdistuneista laittomuuksista Jurvassa.

Poliittista ilmapiiriä oli omiaan kiristämään myös paikkakuntaa kuohuttanut suojeluskuntalaisen maanviljelijän Jaakko Ylikosken surma joulukuussa 1930. Ylikoski oli palaamassa suojeluskuntien järjestämästä itsenäisyysiltamasta kotiin, kun nuori työmies Eero Lehtola hakkasi hänet laudankappaleella kuoliaaksi. Tapahtuman dramaattisuutta lisäsi se, että 41-vuotias surmattu Ylikoski oli leskimies, jolta jäi orvoksi seitsemän lasta, joista nuorin oli vasta kolmevuotias.³² Tuoreeltaan tapahtuma tulkittiin poliittiseksi murhaksi, vaikka veriteko ei ilmeisestikään ollut motiiveiltaan poliittinen, vaan omaisuuskiistoihin liittyvä.³³ Ylikosken surma todennäköisesti lisäsi osaltaan äärioikeiston kannatusta Jurvassa, sillä pian surmatyön jälkeen paikkakunnalla pidettiin kansalaisyhteiskokous, jonka laatimat ponnet rikoslain koventamiseksi lähetettiin Lapuan liikkeelle. Hautajaisista muodostui suuri surujuhla, johon osallistui satoja paikkakuntalaisia. Järjestelyistä vastasivat paikallinen suojeluskunta ja Lotta Svärd -yhdistys yhdessä.³⁴

Työväentalojen naulaukset olivat Etelä-Pohjanmaalla eräänlaisia kansanjuhlia, joihin kuului ovien ja ikkunoiden laudoittamisen lisäksi puheita ja musiikkiesityksiä. Suomen lippu vedettiin salkoon vaikka väkisin ja Leninin kuvat poistettiin.³⁵ Jurvassa – Kirkonkylässä, Kestinkylässä ja Sarvijoella – suljettiin kolme työväentaloa vuonna 1930, joista kirkonkylän työväenyhdistys Veikkojen talo naulattiin ”talonpoikaismarsilta palanneiden paikkakuntalaisten

30 Esim. Anni Peltolan (s. 1921) lomakehaastattelu v. 2000.

31 Puskala 1993, 60. Puskalan historiikin teksti perustuu muistitietoon eikä tapauksista ilmeisesti ole olemassa mitään kirjallisia dokumentteja.

32 Esim. *Ilkka* 8.12.1930; haastattelut.

33 *Ilkka* 8.12.1930; haastattelut.

34 *Ilkka* 21.12.1930; Jurvan suojeluskunnan paikallisosaston pöytäkirjat 8.12.1930. JSA.

35 Niinistö 2006, 640.

toimesta”. Talonpoikaismarssiin osallistuneista jurvalaisista useimmat kuuluivat suojeluskuntaan,³⁶ mutta pelkästään suojeluskuntalaisia ei voida syyttää talojen naulaamisista Jurvassakaan. Tapio Huttula korostaa tutkimuksessaan, että naulaamisiin osallistui suojeluskuntalaisia, mutta ei suojeluskunta järjestönä, eivätkä kaikki naulaajat myöskään olleet suojeluskuntalaisia.³⁷ Suojeluskuntien valtakunnallinen johto ilmoitti jo kesällä 1930, ettei se järjestönä osallistu Lapuan liikkeeseen. Sen mukaan suojeluskuntalaiset osallistuivat omalla vastuullaan eikä suojeluskuntapukuja saanut käyttää liikkeen toimintaan osallistuttaessa.³⁸ Suojeluskuntalaisia ei kuitenkaan missään vaiheessa kielletty osallistumasta äärioikeiston toimintaan. Paikallinen suojeluskunta halusi selkeästi irtisanoutua äärioikeistolaisesta liikehännästä myös Jurvassa, vaikka vuoden 1930 kyydityskirjelmän allekirjoittajissa oli runsaasti suojeluskuntalaisia. Vaikka Lapuan liikkeen ja suojeluskuntalaisuuden yhteys Etelä-Pohjanmaalla oli erityisen läheinen,³⁹ ei yhtäläisyysmerkkejä suojeluskunnan ja Lapuan liikkeen välille Jurvassakaan silti voi vetää. Tähän viitanee maininta Jurvan suojeluskunnan vuoden 1931 vuosikertomuksessa:

Suojeluskuntatyö on edelleen vakiintunut paikkakunnalla, innostus on ollut tyydyttävä ja pitäjäläisten kannatus hyvä. Viimeaikaiset poliittiset hahattelut eivät ole vähimmässäkään mitassa saaneet jalansijaa Jurvan suojeluskunnan riveissä. Edessä oleva vuosi antaa aihetta toivoa, että suojeluskuntalaiset täyttävät velvollisuutensa ennen kaikkea siinä suuritöisessä tehtävässä, minkä esikunta on aloittanut, nimittäin ampumaratatyössä.⁴⁰

Äärioikeistolaisuuden kannatus valtakunnallisesti alkoi hiipua viimeistään vuoden 1931 puolella Lapuan liikkeen edelleen radikaali-

36 Kokko 1930, 139. Varmuudella kahdeksan neljästätoista marssijasta kuului suojeluskuntiin, mutta mahdollisesti useampikin, koska luettelo on epätarkka ja osa marssijoista on mainittu vain etunimen alkukirjaimella.

37 Hurri 1991, 167; Huttula 2000, 319-320, 379-380.

38 Selén 2001, 331-332.

39 Esim. Niinistö 2006, 629-660.

40 Jurvan Suojeluskunnan vuosikertomus 1931. JSA.

soituessa ja väkivaltaisuuksien lisääntyessä, ja se taittui viimeistään epäonnistuneessa Mäntsälän kapinassa maaliskuussa 1932 ja sitä seuranneessa Lapuan liikkeen lakkauttamisessa. Äärioikeiston vaikutus, pelottelu ja kovat otteet vaikuttivat paikallisesti vielä pitkäänkin, etenkin Etelä-Pohjanmaalla, vaikka siellä oli piiripäällikkö Matti Laurilan johdolla taltutettu suojeluskuntapiirin sisäinen, lapualaisten Mäntsälän tapahtumien aikana organisoima kapinaliike.⁴¹ Tästä piti huolen erityisesti kesällä 1932 perustettu Isänmaallinen kansanliike IKL, joka jatkoi Lapuan liikkeen perintöä, vaikka oikeistoradikaalin puolueen johdossa olivatkin nyt uudet henkilöt. Esimerkiksi Jurvassa lakkautettiin marraskuussa 1932 vielä neljä yhdistystä, niiden mukana vuonna 1930 perustettu Jurvan sosialidemokraattinen työvänyhdistys.⁴² Suojeluskuntien keskuudessa IKL oli kiinnostava puolue ja sen ideologia epäilemättä vetosi moniin suojeluskuntalaisiin. Kysymys IKL:n kannatuksesta suojeluskuntalaisten keskuudessa tuli kiusallinen asia suojeluskuntajärjestön johdolle. Vaikka Lapuan liike oli lakkautettu ja järjestö irtisanoutunut sen laittomuuksista, IKL:n kannatus järjestön sisällä haluttiin selvittää. Tämä oli kuitenkin hyvin haasteellinen asia, ja arvio perustui piiripäälliköiden esittämiin lukuihin. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla arvioitiin, että peräti puolet jäsenistöstä kannatti IKL:ää. Tämä ei kuitenkaan liene absoluuttinen totuus ja esimerkiksi piiripäällikkö Laurila vastusti tietojen keräämistä, ja muutoinkin politikointia suojeluskunnissa.⁴³

Myös Jurvassa IKL saavutti huomattavaa kannatusta. Vuoden 1936 eduskuntavaaleissa puolue sai yli 14 prosentin kannatuksen samalla kun kokoomuksen äänimäärä romahti, ja vielä vuoden 1939 eduskuntavaaleissa se sai peräti 17,8 prosenttia äänistä, kokoomuksen jäädessä reiluun 11 prosenttiin.⁴⁴ Valtakunnallisesti IKL:n suosio oli näissä vaaleissa jo selvästi hiipumassa. Puolueen

41 Määttä 2010, 142-166.

42 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnanvoudin arkisto, VMA.

43 Selén 2001, 413-416; Määttä 2010, 177-178.

44 Ks. taulukko 9.

Lapuan liike ei ollut Jurvassa yhtä näkyvä kuin monissa naapurikunnissa, mutta liikkeen seuraaja, poliittiseksi puolueeksi rekisteröitynyt IKL sai huomattavaa kannatusta paikkakunnalla 1930-luvun puolessa välissä. Kuva: yksityiskokoelma.

paikkamäärä eduskunnassa putosi neljästätoista kahdeksaan.⁴⁵ Sen sijaan Jurvassa IKL:n kannatus ylitti selvästi vaaliipiirin ja valtakunnan kahdeksan prosentin keskiarvon.⁴⁶ Tämä kertoo selvää kieltä äärioikeiston merkittävydestä paikkakunnalla aina 1930-luvun lopulle saakka.

Jurvassa vaikutti myös vapaussodan perintöä vaalineen⁴⁷ Vapaussodan Rintamamiesten Liiton (VRL) alaosasto. Järjestö perus-

45 Mischelsson 2007, 136.

46 SVT, XXIX. Vaalilasto. Eduskuntavaalit 1936–1939, ks. myös taulukko 2.

47 Sääntöjen mukaan liiton tarkoituksena oli 1) toimia Suomen Vapaussotaan v. 1918 osaaottaneiden henkilöiden keskeisenä aseveljeysliittona, yhteisten muistojen ylläpitämiseksi, liiton jäsenten keskinäiseksi tukemiseksi ja isänmaallisen toiminnan suojaamiseksi ja elvyttämiseksi sekä 2) työskennellä siihen suuntaan, että se isänmaallinen henki, joka vallitsi Vapaussodan rintamamiehissä, voimistuisi ja säilyisi maamme itsenäisyyden voimakkaimpana turvana. Vapaussodan rintamamiesten liitto 1929–1939, 20.

tettiin Tampereella 1929 ja sen johtohahmoihin kuului Lapuan liikkettä näkyvästi tukenut liikemies Rafael Haarla. Heti alusta lähtien liitolla oli tiiviit yhteydet Lapuan liikkeeseen ja sen jäseniä osallistui esimerkiksi muilutuksiin ja muuhun oikeistoradikaalien laittomaan toimintaan, vaikkei myöskään VRL:ää järjestönä voida pitää vastuussa Lapuan liikkeen laittomasta toiminnasta. Liikkeen johto kuitenkin organisoii muun muassa eduskunnan varapuhemies Väinö Hakkilan kyydityksen heinäkuussa 1930. Järjestön historian kirjoittaneen Mikko Uolan mukaan etenkin paikallistasolla VRL:llä oli merkittävä osuutensa kommunistien eristämisessä julkisesta yhteiskunnallisesta toiminnasta ja näin niiden paikalliset yhdistykset toimivat lähes Lapuan liikkeen paikallisosastojen roolissa.⁴⁸ Jurvaan Rintamamiessyhditys perustettiin heinäkuussa 1935, joten Lapuan liikkeen varsinaisena sijaisena se ei ole voinut toimia, mutta se on todennäköisesti ollut tiiviisti yhteydessä IKL:n kannattajien kanssa. Johtokuntaan vuonna 1939 kuuluneista 10 henkilöstä varmuudella seitsemän oli myös suojeluskuntalaisia. Yhdistyksen puheenjohtajana toimi Herman Seppälä.⁴⁹ Aapo Roseliuksen mukaan rintamamiehet nostivat muiden oikeistoradikaalien järjestöjen kanssa vapaussodan muistamisen poliittisen riitelyn näyttämöksi. Tätä suojeluskunnat varoivat tekemästä. Vahvojakin poliittisia vastakkainasetteluja porvarikentän sisällä löytyi 1930-luvulla, mutta valkoisen Suomen muodostama verkosto säilyi siitä huolimatta.⁵⁰

Jurvalainen vasemmisto oli sotienvälisenä aikana kommunistienemmistöistä. Vuosien 1927 ja 1929 eduskuntavaaleissa kommunistien ääniosuus oli lähes 30 prosenttia sosiaalidemokraattien saadessa vain noin neljän prosentin kannatuksen.⁵¹ Sosiaalidemokraattien saamat ääniosuudet eivät 1930-luvullakaan ylittäneet koko vasemmiston Jurvassa aiemmin saavuttamien äänimäärien tasolle, vaikka kommunistien toiminta oli edelleen kielletty ja sosiaalidemokraatit ainoa sallittu vasemmistopuolue. Jurvan työväenlii-

48 Uola 1988, 46-50.

49 Vapaussodan Rintamamiesten liitto 1929–1939, 26.

50 Roselius 2010, 213-214.

51 Ks. taulukko 9.

kettä tutkineen Kauno Puskalan mukaan tähän vaikutti eniten Juvassakin toiminut maanalainen kommunistinen liike, jolle sosiaalidemokraattien äänestäminen oli mahdottomuus. Vaaleja boikotoitiin yleisesti vasemmiston keskuudessa, mutta osa kommunisteista vaikuttaisi siirtyneen varsinkin 1930-luvun alussa maalaisliiton taakse, koska tällöin kunnan äänestysprosentti kokonaisuudessaan nousi, ja samalla maalaisliittoa ja SDP:tä äänestäneiden määrä nousi yhtä paljon.⁵² Kunnallispolitiikassa vasemmistolla oli voimakas kannatus läpi koko 1920-luvun. Ensimmäisissä kunnallisvaaleissa vasemmiston edustajamääräksi tuli peräti kymmenen kaikkiaan 21 edustajasta, ja kannatus pysyi läpi vuosikymmenen huomattavan suurena. 1930-luvun alussa säädettyjen kommunistilakien jälkeen vasemmistoedustus Jurvan kunnallispolitiikassa kuitenkin romahti. Luonnollisesti tähän vaikutti sosiaalidemokraattien vaalilistan hylkääminen vuoden 1930 kunnallisvaaleissa, mutta kaiken kaikkiaan kannatus pysyi vaatimattomana koko 1930-luvun ja sota-ajan.⁵³ Ensimmäiset sotien jälkeiset vaalit olivatkin paluuta 1920-luvulle, jolloin SKDL menestyi Juvassa erittäin hyvin ja SDP:n kannatus romahti.

1930-luvulla työväenliikkeen näkyvä ja julkinen osa jäi siis sosiaalidemokraattien käsiin. Työväentalojen jälleen avautuessa ne siirtyivät yleensä sosiaalidemokraateille. Näin kävi myös Juvassa, jossa työväentalojen ovet aukenivat taas joulukuussa 1935. Sitä ennen taloille tarvittiin kuitenkin uusi omistaja, koska edelliset kommunistivetoiset omistajayhdistykset oli lakkautettu. Kirkonkylään perustettiin marraskuussa 1935 sosiaalidemokraattinen työväenyhdistys Tapio ry⁵⁴, jonka nimiin työväentalo sitten siirtyi. Seuraavana vuonna perustettiin Jurvan Työväentalo Oy -niminen yhtymä. Sen tarkoituksena oli turvata talon pysyminen käyttäjien hallinnassa, mikäli yhdistys lakkautettaisiin. Tapio ry oli SDP:n siipien suojoissa toiminut vasemmistolainen yhteisjärjestö, joka oli kommunisti-

52 SVT XXIX Vaalitulasto. Eduskuntavaalit 1930.

53 Puskala, 51-60; Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1918-1944. JKA.

54 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnanvoudin arkisto. VMA.

enemmistöinen. Mitään virallista tietoa yhdistyksen voimasuhteista ei ole olemassa, mutta kommunistien määrään viittaisi ainakin se, että heti ensimmäisessä sodanjälkeisessä sosiaalidemokraattien piirikokouksessa maaliskuussa 1945 Jurvan Tapio ry. erosi puolueesta ja liittyi SKDL:ään. Suosiota yhdistys ei sotaa edeltävänä aikana juurikaan saavuttanut, sillä yhdistyksellä oli vain 18 jäsentä vuonna 1939. Pääosin paikkakunnan vasemmistolaiset toimivatkin 1930-luvun loppupuolella voimistelu- ja urheiluseura Jurvan Voimassa, joka perustettiin marraskuussa 1936.⁵⁵ Sosiaalidemokraattien tärkeimpiä vaikutuskanavia sotien välisenä aikana olivat ammattiyhdistysliike, osuustoiminta ja kunnallispolitiikka. Vaikka Etelä-Pohjanmaan työväenyhdistykset hitaasti lisäsivät jäsenmääräänsä koko 1930-luvun ajan, ne eivät kuitenkaan saaneet aikaan samanlaista innostusta kuin vielä vuosisadan alussa tai 1920-luvulla.⁵⁶

Suojeluskunta- ja lottatoiminnan kasvu

1930-luvun alkupuolen oikeistosuuntauksen aikana ja etenkin valtuuston ”puhdistuksen” jälkeen suojeluskunnan ja lottien käytännön toiminta helpottui verrattuna edelliseen vuosikymmeneen, jolloin vasemmistoedustajat säännöllisesti asettuivat vastustamaan järjestöjen kunnalta hakemia avustuksia. Esimerkiksi heti syyskuussa 1930 lottien paikallisosastolle myönnettiin suurehko rahallinen avustus.⁵⁷ Lotille löytyi myös kokoontumistila Reinin koulun alakerrasta, ja suojeluskunta sai valtuustolta luvan ampumaradan rakentamiseen.⁵⁸ Joulukuussa 1932 valtuusto jopa vietti pikkujoulua yhdessä lottien kanssa.⁵⁹ Suojeluskunta-aatteen vahvistumisesta kunnassa kertoi myös uuden suojeluskunnan perustaminen. Jurvan vasemmistolaisimpaan kylään Sarvijoelle perustettiin suojeluskunta 27.4.1930 ja siihen liittyi myös naapurikuntien rajakyläisten suomen-

55 Puskala 65-67, 70.

56 Vattula 1976, 232-235; Ruismäki 2006, 714-716.

57 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 29.9.1930. JKA.

58 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 18.1.1932. JKA.

59 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston pöytäkirjat 15.12.1932. JSA.

kielisiä suojeluskuntalaisia. Perustavassa kokouksessa Sarvijoien suojeluskuntaan liittyi 63 miestä. Myös kylän lottaosasto perustettiin samana vuonna.⁶⁰

Vapaussodan päättymistä eivät Jurvan suojeluskunta ja lotat edellisellä vuosikymmenellä juurikaan juhlineet, vaan suurimmat juhlat oli vietetty itsenäisyyspäivänä, mutta toukokuussa 1931 ja 1932 lotat ja suojeluskunnat pitivät nuorisoseurantalossa juhlat ”vapaussodan rintamamiehille ja heidän perheilleen.”⁶¹ Tämä saattoi olla heijastumaa oikeistohenkisyden vahvistumisesta suojeluskuntalaisten ja lottien parissa sekä paikkakunnalla yleensäkin. Vaikka sodan muisto alkoi haalistua suojeluskuntien ja lottien keskuudessa 1930-luvulla, ja eheytyminen oli niiden virallinen tavoite, suojeluskunnat ja lotat liittivät vielä 1930-luvun loppupuolella suosionsa ja tulevaisuutensa vapaussodan muiston vaalimiseen. Ne pitivät sitä takeena järjestön suosion kasvulle ja maapuolustusystävällisyydelle. Tämä tuotiin julki siitäkin huolimatta, ettei vapaussota enää muodostanut yhtä keskeistä osaa suojeluskuntien propaganda- ja valistustoiminnassa. Vapaussodan 20-vuotismuistojuhlia vuonna 1938 vietettiin etenkin Etelä-Pohjanmaalla erityisen näyttävästi,⁶² mutta Jurvassa virallinen juhlinta rajoittui kunniakäyntiin sankarihaudalla sekä rintamamiesten kahvittamiseen.⁶³ Myös vielä toukokuussa 1939 Jurvan lotat ja suojeluskuntaväki viettivät vapaussodan päättymisjuhlaa kirkonkylän nuorisoseuran talolla.⁶⁴

Suojeluskunnassa vaikuttivat ja sitä tukivat kylien mahtimiehet, ja järjestön mentaalinen vaikutus paikkakunnalla oli suuri. Järjes-

60 *Ilkka* 28.4.1930. En kuitenkaan ole tässä työssä lähemmin tarkastellut Sarvijoien suojeluskuntaa kuten en lottaosastoakaan.

61 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 3.5.1931 ja 5.5.1932. JSA.

62 Roselius 2010, 175-176, 224-225. Ks. myös Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 6.2.1938. KA/SArk. Tyttötyön suuntaviivoja suunniteltaessa vuoden erityiseksi teemaksi nostettiin ”vapaussodan hengen vaaliminen ja sen juurruttaminen tyttöjen mieliin.”

63 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 12.5.1938. JSA.

64 *Nuijasoturi* 5/1939.

Itsenäisyyspäivää juhlittiin Jurvassa lottien ja suojeluskunnan keskuudessa kaikkein näyttävimmin, yleensä aamupäivällä kirkossa ja illalla nuorisoseuran talossa. Kuvassa Jurvan lotat Iines Seppälän johdolla vuonna 1936. Kuva: Sameli Perälä. Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

tö oli 1930-luvun puoliväliin mennessä saavuttanut ”varman ja vakavan jalansijan”, mutta aktiivinen osallistuminen harjoituksiin oli nuorempien miesten puuhaa, koska keski-ikäisten miesten laiskaa osallistumista suojeluskunnan harjoituksiin kritisoitiin vuosikertomuksissa.⁶⁵

Miika Siironen on tutkinut paikallista suojeluskuntaa Iisalmes-
sa osana sisällissodan voittajien hegemonista projektia. Siironen kirjoittaa erittäin osuvasti myös suojeluskuntien ja lottien omakuvasta, jolla he konstruoivat itsensä osaksi voittajien luomaa hegemoniaa. Hänen mukaansa suojeluskunta oli perhe, valkoinen ketju ja valtava kansaliike, jossa yhteisö oli yksilöä tärkeämpi. Suojeluskunnat kokivat olevansa vuonna 1918 luodun valkoisen aatteen perillisiä ja

65 Esim. Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1934 ja 1935. JSA.

niitä, jotka pelastivat ja pitivät isämaan pystyssä.⁶⁶ Siironen osoittaa tutkimuksessaan oivaltavasti, miten suojeluskunnista (ja lotista) tuli paikallistasolla väline, jonka avulla sodan voittanut valkoinen, porvarillinen väestö pyrki sekä johtamaan että hallitsemaan yhteisöään. Suojeluskunnat määrittelivät isänmaallisuuden ja yleisen edun yhteisössä. Ymmärrän Siironen tulkinnan niin, että vaikka suojeluskuntiin ja lottiin eivät liittyneet etenkin alkuvaiheessa kaikki valkoisen Suomen isänmaallisina pitämiä arvoja tukeneet paikkakuntalaiset, niiden olemassaolo ja laaja valkoisen väestönosan myönteinen suhtautuminen tekivät siitä todellista kokoaan mahtavamman vaikuttajan.

Vastaavanlaisia esimerkkejä on myös Etelä-Pohjanmaan syrjäisemmiltä kulmilta, kuten Lehtimäeltä, jossa paikallinen lottaosasto saatiin perustettua vasta vuonna 1928, suojeluskunnan paikallispuhallikön aloitteesta. Jäseniä osastolla oli jatkosodan lopullakin vain 123, mutta osasto rakennutti oman talon ja sai voimakasta tukea paikkakuntalaisilta, jotka osallistuivat keräyksiin ja talkoisiin sekä takasivat rakennusta varten tarvittuja lainoja.⁶⁷ Soinissa taas paikalliseen suojeluskuntaan ja lottiin kuului yhteensä vain noin sata jäsentä 1930-luvun lopulla, mutta paikallisen yhteisön tuella nämä pystyivät toteuttamaan monta todellista kokoaan suurempaa hanketta kuten urheilukentän, hyppyrimäen suojeluskuntapojille sekä oman talon, Lottalan. Kaikkien näiden hankkeiden aktiivisina toimijoina olivat edellisessä luvussa mainitut Helmi ja Vaito Pesola.⁶⁸ Nämä ovat esimerkkejä suojeluskuntalaisesta hegemoniasta paikallisyhteisössä.

66 Siironen 2004, 77-79; Siironen 2006, 175-177. Siironen käyttää tulkinnassaan Antonio Gramscin hegemonian käsitettä, joka on tämän tapa kuvata yhteiskunnallisen vallan moniulotteista ja laaja-alaista luonnetta. Hegemonia syntyy erilaisten ryhmittymien yhteenliittymästä. Siinä johtava ryhmä luopuu osasta omia pyrkimyksiään ja etujaan johtaakseen ja hallitakseen muita yhteiskunnallisia ryhmiä esimerkiksi kansallisen projektin nimissä.

67 Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 238-240.

68 Luodeslampi 2001, 97-110.

Kaiken kaikkiaan Jurvassa oli tapahtumassa sama, mikä esimerkiksi Iisalmessa oli tapahtunut jo joitakin vuosia aiemmin: suojeluskunnista ja lotista oli tulossa 1930-luvun kuluessa kokoaan mahtavampi vaikuttaja ja valkoisen hegemonian varmistaja ja ylläpitäjä. Tästä kertoo esimerkiksi maininta Jurvan suojeluskunnan vuosikertomuksessa vuonna 1932: ”Suojeluskunta-asia on kuluneen vuoden aikana saanut osakseen ulkopuolella sen rivejäkin olevan pitäjäläisten kannatuksen, mikä on esiintynyt ampumaradalla suoritetuissa työtalkoissa.”⁶⁹ Samankaltaisia ajatuksia on löydettävissä lottien paikallisosaston vuoden 1938 vuosikertomuksesta: ”Työmme on kuluneena vuotena aivan erikoisesti vedonnut monilla keräyksillä paikkakunnan väestön myötämielisyyteen ja olemmekin sitä saaneet tuntea sekä käytännöllistä että aatteellista tukea saaden.”

1930-luvun alussa, talonpoikaismarssin aikoihin, Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntiin liittyi huomattavan runsaasti uusia jäseniä. Jurvassakin jäsenmäärä oli vuonna 1930 suurimmillaan, mutta sitten suojeluskunnan jäsenmäärä laski hieman ja pysähtyi vajaan sadan jäsenen paikkeille koko vuosikymmeneksi.⁷⁰ Toisaalta suojeluskuntien jäsenmäärät laskivat kaikkialla Etelä-Pohjanmaalla kun niin sanottuja nimijäseniä karsittiin, mutta 1930-luvun viimeiset vuodet olivat jälleen nousun aikaa. Tämä näyttäisi pitäneen paikkansa myös Jurvassa. Maakunnallisesti Jurvan suojeluskunnan absoluuttinen jäsenmäärä oli keskiarvon alapuolella, kun taas naapurikunta Ilmajoen suojeluskunta oli piirin suurin: sillä oli lähes 650 jäsentä. Toisaalta Jurvan suojeluskuntalaisten jäsenmäärä suhteutettuna asukaslukuun oli hieman keskitason yläpuolella. Suojeluskuntatoiminta oli Jurvassa suositumpaa kuin esimerkiksi naapurikunnissa Teuvalla ja Kurikassa. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiiriin Nuijasoturi-lehteä tilasi 80,7 prosenttia suojeluskunnan jäsenistä mikä oli viidenneksi eniten koko piirissä.⁷¹ Juhani Lantto on selvittänyt myös poliittisten ja uskonnollisten liikkeiden korrelaatiota

69 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1932. JSA.

70 Ks. taulukko 10.

71 *Nuijasoturi* 2/1940.

suojeluskunnan kannatukseen 1930-luvun Etelä-Pohjanmaalla. Sen mukaan herännäisyyden ja IKL:n kannatus oli vahvaa niillä alueilla, joissa suojeluskunnatkin saivat suurimman suosion.⁷² Herännäisyys ei ollut dominoivassa asemassa Jurvassa, mutta kuten edellä kävi ilmi, IKL:n kannatus oli suurta vuosien 1936 ja 1939 eduskuntavaaleissa. Sillä saattoi osaltaan olla vaikutusta suojeluskuntien suhteellisen suureen kannatukseen Jurvassa.

Taulukko 10. Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärä 1929–1939.

Vuosi	Jäsenmäärä
1930	110
1931	99
1932	99
1933	99
1934	–
1935	–
1936	95
1937	–
1938	114
1939	131

Lähde: Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1930–1936.

Kesäkuussa 1928 Etelä-Pohjanmaan lottapiirin puheenjohtaja Hilja Riipinen, sihteeri Eeva Laurila sekä neiti Elsa Forsman vierailivat Jurvassa tarkastustilaisuudessa ja olivat osaltaan myös vauhdittamassa lottatoimintaa paikkakunnalla. Vierailun jälkeen pöytäkirjassa todetaankin, että ”lyhyt vierailu, jätti täkäläisiin lottiin virkistävän muiston ja sellaisen mielipiteen, että koetamme mekin puolestamme ruveta reippaammin toimimaan.”⁷³ Lottaosaston toiminnassa selkeä taitekohta näyttää kuitenkin olleen vuosi 1929. Paikallisia juhlia järjestettiin selvästi ahkerammin. Jurvalaisia lottia osallistui paitsi piirikursseille myös Tuusulan valistus- ja leiripäiville sekä

72 Lantto 1997, 120-124.

73 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston pöytäkirjat 1.6.1928. JSA.

Turun valtakunnallisille lottapäiville. Myös aktiivinen jäsenvärväys paikallisosastoon aloitettiin.

Paikallisosaston puheenjohtajaksi oli edellisenä vuonna valittu rouva Iines Seppälä,⁷⁴ johon näyttää keskeisesti henkilöityneen paikallisen lottatoiminnan nousu paikkakunnalla. Aikuiesten lottien toiminnan aktivoiminnin lisäksi hänen näkyvimmäksi ansiokseen muodostui varhaisen pikkulottatoiminnan aloittaminen paikkakunnalla. Seppälä ryhtyi vetämään paikallisosaston tyttötoimintaa jo samana vuonna, kun hänet valittiin puheenjohtajaksi. Kuten Koskimiehet ovat todenneet, paikallisosaston menestys riippuikin usein puheenjohtajasta tai jostakusta muusta innostavasta henkilöstä.⁷⁵ Iines Seppälä olikin Jurvassa ilmiselvästi tällainen henkilö. Pienessä paikallisyhteisössä yksittäisten henkilöiden merkitys aatteiden ja ajatusten levittäjänä saattoi olla usein hyvinkin ratkaiseva.

Jurvan lottien kannatuksessa on havaittavissa selkeä noususuunta vuodesta 1929 alkaen, jolloin jäsenmäärä kasvoi 85:een ja jatkoi tasaista kasvuaan edelleen seuraavalla vuosikymmenellä saavuttaen 200 jäsenen rajan vuonna 1938.⁷⁶ Lottien jäsenmäärä ylitti suojeluskuntien jäsenmäärän jo vuosikymmenen alussa ja jatkoi tasaista kasvuaan sen jälkeen. Maakunnallisestikin näin tapahtui 1930-luvun loppupuolella.

74 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikokous 3.2.1929. JSA. Myös vuoden pöytäkirjojen perusteella toiminta oli selvästi edellisvuosia vilkkaampaa.

75 Koskimies 1964, 92-93.

76 Ks. taulukko 11.

Taulukko 11. Jurvan Lotta Svärd -paikallisosaston jäsenmäärä 1929–1939.

Vuosi	Kannattavia	Yhteensä
1929	-	85
1930	-	112
1931	-	123
1932	-	125
1933	7	146
1934	8	152
1935	9	155
1936	10	161
1937	17	190
1938	15	200
1939	12	221

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1925–1934 ja vuositilastot 1925–1940. EPMM; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1935–1943. JSA.

Vuosina 1932–1933 Jurvan lottien ja suojeluskuntalaisten yhteinen suururakka oli kirkonkylän ampumaradan rakentaminen, johon molemmat uhrasivat valtaosan varoistaan ja työtunneistaan.⁷⁷ Tästä huolimatta molempien järjestöjen, erityisesti lottien, taloudellinen tilanne koheni tasaisesti koko 1930-luvun, ja vuoden 1939 lopulla molemmat saivat merkittäviä rahalahjoituksia yrityksiltä ja yksityisiltä.⁷⁸

Ampumaratojen rakentaminen oli edelleen ajankohtaista suojeluskunnissa 1930-luvulla, joskin erityistä huomiota kiinnitettiin nyt ratojen varustelutasoon. Suojeluskuntien kisoissa saavutetun menestyksen myötä Jurvaankin ryhdyttiin suunnittelemaan paremmin varusteltua näyttöhaudallista ampumarataa. Maa-alueen han-

77 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston vuosikertomukset ja vuositilastot 1929–33. EPMM; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan ja vuosikokousten pöytäkirjat; Jurvan suojeluskuntien pöytäkirjat, vuosikokousten pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA.

78 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston ja Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1930–1939. JSA.

Jurvan suojeluskuntalaiset menestyivät hyvin piirin ampumakisoissa, niinpä oli varsin luontevaa, että paikkakunnan maanpuolustusväki puuhasi paikkakunnalle talkoovoimin ampumaradan 1930-luvun alussa. Kuva: Jurvan museo.

kinnasta päätettiin marraskuussa 1930, ja varsinainen työurakka osui vuodelle 1932. Radan yhteyteen rakennettiin myös ampumamaja, jossa suojeluskunta piti kokouksiaan. Ensimmäiset harjoituspäivät päästiin pitämään marraskuussa 1932.⁷⁹ Jurvan suojeluskunnalla oli kirkonkylän radan valmistuttua kaksi ampumarataa, mikä oli tavanomaista Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnissa.⁸⁰

Ampumatoiminta jatkui pienen notkahduksen jälkeen Jurvan suojeluskunnan keskeisimpänä aktiviteettina aina vuosikymmenen puoliväliin saakka. Joka vuosi suojeluskuntapiirissä järjestettiin kymmeniä ampumakilpailuja, joissa oli yhteensä useita satoja osallistujia. Jurvalaiset saavuttivat myös menestystä piirin ampumakisoissa, ja Aarne Hahto edusti piiriä aina valtakunnallisissa

79 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 3.11.1930, 15.6.1932 ja 13.10.1932. JSA.

80 Selén & Pylkkänen 2004, 74.

kisoissa saakka vuonna 1934.⁸¹ Kuitenkin vuodesta 1936 lähtien Jurvan(kin) suojeluskunnassa merkittävimmäksi toimintamuodoksi tuli sotilaallinen koulutus kokonaisuudessaan ja aktiivisuus siinä kasvoi vuosikymmenen loppua kohti. Vuoden 1937 vuosikertomuksessa saattoikin paikallispäällikkö Toivo Tuominen ylpeänä kirjoittaa:

Suojeluskuntamme 20. toimikausi on ollut erikoisen antoisa: ennen muita mainittakoon se suurenmoinen harrastuksen kasvu tärkeimpään koulutushaaraan, nimittäin sotilaalliseen koulutukseen. Esikunta haluaa tässä yhteydessä lausua kiitoksena päällystölle, alipäällystölle ja miehistölle siitä määrätietoista muokkaustyötä, mikä tässä pitäjässä on kuluneiden vuosien aikana suoritettu, mutta toivoo samalla, että sama henki ja yhä kasvava innostus sk-työtä kohtaan Jurvassa edelleen jatkuu ja rakkaan Isänmaamme puolustusketju meidän kohdaltamme lujittuu ja tiivistyy.

Samoihin aikoihin vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan kasvamisen kanssa lottien toiminta alkoi kuitenkin suuntautua muuallekin kuin suojeluskuntien avustamiseen, vaikka se oli edelleen niiden selkeä päätehtävä. Esimerkiksi vuonna 1931 paikallisyhdistys hankki yhteisen flyygelin nuorisoseuran ja paikallisen sekakuoroyhdistyksen kanssa ja osti oman kenttäkeittiön. Suojeluskuntien pyynnölle rahalahjoituksesta sen sijaan sanottiin ei, koska edellä mainittujen hankintojen vuoksi, ”tähän ei katsottu olevan varoja”.⁸² Suojeluskunnille tehtiin määrällisesti eniten työtä 1930-luvun alkupuolella, mutta vuodesta 1935 lähtien niille tehtyjen työtuntien määrä väheni ja työtä alettiin tehdä yhä enemmän paikallisosaston ”omiin nimiin”. Toisaalta suojeluskunnille annettujen rahalahjoitusten määrä kasvoi koko ajan.⁸³ 1930-luvun lopulla lottien vaikutus ja jäsenmäärä paikkakunnalla kasvoi edelleen, kun sen sijaan

81 Jurvan Suojeluskunnan vuosikertomukset 1930–1935. JSA.

82 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 23.10.1931; 6.11.1931; 9.11.1931; 16.12.1931. JSA.

83 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston vuositilastot ja vuosikertomukset 1935–1940. JSA ja EPMM.

Suojeluskunnat ja lotat järjestivät kaksi lentonäytöstapahtumaa vuonna 1930. Lottien kanttiinissa ahkeroivat: Vas. Cesilia Peura, Ines Seppälä, Emmi Hiipakka, Laina Hiipakka ja Hilda Pietilä. Kuva: Jurvan museo ja Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

suojeluskuntien rooli ja merkitys alkoi muuttua jopa lottia avustavaksi. Tämä näkyi esimerkiksi Lottatalon rakentamisen yhteydessä. Edelleen kyse oli toki ainakin julkilausutusti yhteisestä toiminnasta yhteisen päämäärän hyväksi.

Tästä esimerkkinä olivat suojeluskuntien ja lottien yhteiset juhlat, jotka olivat yksi paikallisosastojen tärkeimpiä toimintamuotoja ja myös rahankerukeinoja. Jurvassa suojeluskunnat ja lotat järjestivät yhdessä kaksi lentopäivätapahtumaa vuonna 1930. Molemmilla kerroilla tapahtumaan osallistui noin 2 000 henkeä. Niiden todettiin olleen ”taloudellisesti kannattavia suojeluskunnalle ja lotille.” Päivän lennätysten jälkeen Kirkonkylän nuorisoseuralla pidettiin iltama. 6.7. ohjelmassa oli ”torvisoittoa, lausuntaa ja kirkkoherra Vahervuoren puhe aiheesta ’kommunismi ja uskonto’ sekä luutnantti Nissisen valaiseva esitelmä ilmailun kehityksestä.”⁸⁴

84 *Ilkka* 10.3.1930 ja 8.7.1930.

Poliittinen vastakkainasettelu paikkakunnan suojeluskuntaväen ja vasemmiston kesken oli kireimmillään 1930-luvun alussa, mutta lieveni 1930-luvun puolenvälin jälkeen, mistä oli osoituksena esimerkiksi työväentalojen uudelleen avautuminen. Kuitenkaan ei voida puhua mistään välien lähentymisestä. Rajat olivat paikallisyhteisön sisällä edelleen tiukat. Esimerkiksi työväentaloilla käymisestä paikallisosaston johtokunta katsoi aiheelliseksi varoittaa lottia erikseen tammikuussa 1936.

Koska työväenyhdistys on nyt perustettu paikkakunnallemme pyytää johtokunta huomauttaa kaikille Jurvan po:n lotille, että mainitun yhdistyksen järjestämät tilaisuudet eivät ole lottia varten, sillä raja lottien maailmankatsomuksen ja työväenyhdistyksen toimintaperiaatteiden välillä on oltava ehdottoman selvä. Kukaan todellinen lotta ei niin ollen voi mennä mihinkään mainitulla talolla järjestettyihin juhliin tai kokouksiin, jotka ainakin vuokratuloilla välillisesti edistävät lottien työlle vihamielistä toimintaa. Jokainen lotta painakoon tämän vakavasti mieleensä, sillä jokainen rikkomuksesta syytetty joutuu lottakurin alaiseksi sääntöjen edellyttämällä tavalla.⁸⁵

Tämä ei kuitenkaan ilmeisesti täysin tehonnut, sillä kahden seuraavan vuoden vuosikokouksissa päätettiin yksimielisesti, etteivät lotat saa mennä työväentalon tilaisuuksiin.⁸⁶ Tätä myös ilmeisesti tolettiin.⁸⁷ Suojeluskuntalaisille ei vastaavanlaisia kehotuksia annettu. Tosin työväentalolla liikkuneita suojelukuntalaisia ei edelleenkään aina katsottu hyvällä. Näin muisteli eräs suojeluskuntalainen: ”Hiihrin kerran työväentalolla ja voitin kilpailun, sain palkinnoksi termospullon, joka oli vielä harvinainen 1930-luvulla. Kuulin jonkun sanovan: kun lahtaritkin tuloo tänne hiihtämään!”⁸⁸

85 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 13.1.1936. JSA.

86 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikokouksen pöytäkirjat 27.1.1937 ja 11.1.1938. JSA.

87 Hellin Alasen os. Hautalan haastattelu 15.10.1997 ja Aino Piispasen os. Haapala haastattelu 7.1.1997.

88 Martti Raittisen (s. 1919) lomakehaastattelu.

Jurvan lottien suurin hanke, oma lottatalo valmistui juuri talvisodan kynnyksellä. Rakennustoimikunnan kokouksessa Reinin koululla 30.4.1939 paikalla olivat vas. Aino Öysti, Tyyne Peura, Saara Hannula, Impi Hahto, Ingrid Kangasalusta, Enna Vahervuori, Toivo Öysti, Oskari Peura, Tuomas Hiipakka, Laina Tikkala, Tauno Peura. Kuva: Jurvan museo.

Lottien liiketoiminta oli 1930-luvun loppupuolella jo varsin mittavaa ja ravintoloita ja kahviloita valmistui eri puolille Suomea.⁸⁹ Jurvan lottien suurimmasta hankkeesta, oman lottatalon rakentamisesta, päätettiin kesällä 1938. Tämä projekti leimasi paikkakunnan lottien ja myös suojeluskuntien toimintaa koko vuosikymmenen lopun, vaikkakin vuoden 1939 aikana katseet ja voimavarat käännettiin jo selkeästi myös puolustusvoimien tukemiseen. Jurvaan ei ollut saatu aikaiseksi omaa suojeluskuntataloa, mutta lottaosasto sen sijaan ryhtyi oman talon rakentamiseen. Aluksi kahvilaa varten ostettiin Jurvan kirkonkylästä tontti, johon rakennettiin kioskki. Rakennustoimikunnassa oli mukana lottien kyläosastojen edustajien lisäksi muutamia suojeluskuntalaisia, joten sikäli

89 Koskimies 1964, 165-171; Lukkarinen 1981, 99-100.

Lottien koulutus tehostui 1930-luvulla ja paikallistasollakin kurssien käymistä alettiin pitää tarpeellisena. Kurssit toivat epäilemättä lisää intoa lottatoimintaan. Kuvassa jurvalaisia lottia muonituskursilla 1930-luvun loppupuolella. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

hanke oli yhteinen voimainponnistus.⁹⁰ Talo valmistui aivan talvisodan kynnyksellä ja sen aikaansaaminen oli selvä osoitus suojeluskunta- ja lottatoiminnan kokoaan suuremmasta merkityksestä koko paikallisyhteisölle.

Lottien koulutusjärjestelmää oli uusittu 1920-luvun lopulla ja samaan aikaan alettiin tehostaa järjestön jaostoihin jakautumista myös paikallistasolla. Erityiset jaostoneuvot tehostivat tätä kehitystä. Lottien koulutustehokkuus ja jaostoihin järjestäytymisen aste vakiintuivat merkittävästi 1930-luvun puolenvälin paikkeilla.⁹¹ Jurvalaisia lottia koulutettiin jonkin verran jo piiritason kursseilla 1920-luvulla, mutta vasta vuonna 1932 ensimmäiset jurvalaiset lo-

90 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 8.6.1938, 17.6.1938, 28.6.1938, 11.7.1938. JSA.

91 Latva-Äijö 2004, 249-256.

tat Laila Vahervuori ja Kerttu Haaga lähetettiin Tuusulaan kuuden kuukauden lääkintälottakursseille.⁹² Syrjäiselle paikallisosastolle tällä kurssittamisella oli suuri merkitys.

Lotta- ja suojeluskuntaperhe 1930-luvun Jurvassa

Kuten taulukosta 12 käy ilmi, 1930-luvulla Jurvan lottiin liittyi ainakin 170 jäsentä.⁹³ Heistä varmuudella ainakin 128:n eli 75,2 prosentin perheessä tai lähisuvussa oli ainakin yksi suojeluskunta- tai lottajärjestön jäsen. Enemmistö niistä 39:stä, joiden suojeluskunta/lottasukulaisia en ole pystynyt selvittämään, on henkilöitä, jotka ovat syntyneet muualla kuin Jurvassa ja tulleet paikkakunnalle työn perässä. Ammatiltaan he olivat lähinnä joko opettajia, meijerikköjä tai kotiapulaisia. Useimmat heistä olivat myös naimattomia Jurvassa asuessaan. On siis hyvin mahdollista, että myös heidän perheensä ja suvussa on ollut lottia ja/tai suojeluskuntalaisia. Kaikkiaan näyttää siltä, että 1920-luvulla alkanut tiivis suojeluskuntaperheyhteys vahvistui edelleen 1930-luvun Jurvassa.

92 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan kokous 5.5.1932. JSA. Kuuden kuukauden lääkintälottakurssi oli pisin ja perusteellisin lottakoulutuksen muoto.

93 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA. Luetteloa on koottu todennäköisesti 1930-luvun puolesta välistä lähtien joten se on jo tarkempi kuin 1920-luvun osalta.

Taulukko 12. Vuosina 1930–1939 liittyneiden jurvalaisten lottien sk/lottaperhetilanne.

Suojeluskuntaan/lottiin perheestä kuuluneet henkilöt	Lukumäärä
Isoisä/ja tai -äiti, isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia	2
Isoisä/ja tai -äiti, isä ja/tai äiti, puoliso, sisaruksia	2
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia ja puoliso	9
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia	49
Isä ja/tai äiti ja puoliso	1
Isä ja/tai äiti	2
Sisarus/sisaruksia	30
puoliso	13
Puoliso, sisarus/sisaruksia ja lapsia	1
puoliso ja sisarus/sisaruksia	2
puoliso ja lapsi/lapsia	8
lapsi/lapsia	6
Muita lähisukulaisia	3
Ei muita perheestä	3
Ei tietoa	39
yhteensä	170

Lähteet: Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944, Vihittyjen luettelo. JSKA; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA.

Tavallisin suojeluskuntaperheen malli oli sellainen, jossa lottiin liittyivät nuoret naiset, joiden vanhemmat tai ainakin toinen heistä kuului maanpuolustusjärjestöihin, ja yksi tai useampi sisarus liittyi tai oli liittynyt mukaan. 1920-luvun tapaan oli erityisesti perheen isä se, joka oli tai oli ollut mukana suojeluskuntatoiminnassa, ja tyttäret olivat sitten liittyneet lottiin. Keski-ikäiset tai vanhemmat naiset eivät 1930-luvullakaan juuri liittyneet lottiin, tosin jäsenluettelosta löytyy 14 naista, joiden lapsetkin kuuluivat lottiin joko samaan aikaan äitinsä kanssa tai myöhemmin. 1930-luvulla Jurvasa oli myös jo muutamia perheitä, joissa oli suojeluskuntalaisuutta tai lottuutta jo kolmannessa polvessa. Näissä isovanhemmat olivat niin sanottua vapaussotasukupolvea. Perhekunnittain liittyminen

maanpuolustusjärjestöihin näkyy myös siinä, että peräti 95 lotalla oli sisaruksia mukana joko lotta- tai suojeluskuntatoiminnassa. Kaiken kaikkiaan sisarusten ja vanhempien vaikutus liittymiseen näyttää 1930-luvulla olleen erittäin vahva.

Taulukko 13. Perheenjäsenet suojeluskunnissa/lotissa vuosina 1930–1939.

Omasta perheestä suojeluskuntaan/lottiin kuuluivat	Lukumäärä
Puoliso	36
Isovanhemmat	4
Vanhemmat (äiti, isä tai molemmat)	65
Sisarukset	95
Omat lapset	15

Lähteet: Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944, Vihittyjen luettelo. JSKA; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA. Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

1930-luvulla Jurvan lottiin liittyneistä naimattomia ja naimattomina pysyneitä ainakin vuoteen 1944 saakka oli 65. Useat heistä olivat iältään niin nuoria, että he avioituivat vasta sodan jälkeen, mutta naimattomien joukossa oli myös virkanaisia ja ammatinharjoittajia, jotka eivät myöhemminkään menneet naimisiin. Kaikkiaan 1930-luvulla liittyneistä 100 lottaa oli naimisissa tai meni naimisiin viimeistään vuoden 1944 aikana. Nuorten ihmisten järjestöstä kertoo sekin, että ainakin 70 meni naimisiin vasta liittyttyään järjestöön ja näistä ainakin 21 löysi puolisonsa suojeluskuntiin kuuluneesta miehestä. Toisaalta jo liittymisvaiheessa naimisissa olleista 25 lotasta 14:n mies oli suojeluskuntalainen. Tämän perusteella näyttäisi siltä, että maanpuolustustoimintaan mentiin mukaan yhdessä aviopuolison kanssa eikä niin, että sitä kautta olisi tavattu tuleva puoliso. Tämä viittaisi myös siihen, että pienellä maaseutupaikkakunnalla oli jo olemassa ne sosiaaliset verkostot, joiden kautta puoliso yleensä löytyi. Suojeluskunnissa ja lotissa toimiminen epäilemättä loi enemmän tilaisuuksia tavata samannimelistä nuorisoa,

mutta mikään ”avioliittotehdas” se ei ollut. Samankaltainen parinmuodostus olisi ehkä tapahtunut muutakin kautta.

Taulukko 14. 1930–1939 lottiin liittyneiden jurvalaisten siviilisäät.

Siviilisäät	Lukumäärä	Mies suojeluskunnissa
Naimaton (v. 1944 saakka)	65	
Naimisissa liittyessään järjestöön	25	14
Naimisissa (meni järjestön jäsenenä ollessaan)*	70	21
Naimisissa, ei tietoa milloin menneet	5	
Leski tai eronnut	2	
Ei tietoa	3	
Yhteensä	170	

* Luvussa mukana myös uudelleen naimisiin menneet lesket.

Lähteet: Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944; Vihittyjen luettelo. JSKA: Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset;. Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

Suojeluskuntien ja lottien perheyhteys tiivistyi 1930-luvun Jurvas-
sa, vaikka lottien toiminta etenkin vuosikymmenen loppua koh-
ti kasvoi paikallisesti suojeluskuntia merkittävämmäksi esimerkik-
si oman talon rakentamisen ja selkeästi korkeamman jäsenmää-
rän myötä. Toiminta myös jossain määrin eriytyi suojeluskunnis-
ta. Vuosikymmenen puoleenväliin mennessä oli saatu perustettua
myös suojeluskunnan poikaosasto, joten vapaaehtoisen maanpuo-
lustuksen perheideaali järjestötasolla oli nyt paikkakunnalla toteu-
tunut. Tunnelmaa kuvaa erittäin hyvin Jurvan Lotta Svärd paik-
allisosaston vuosikertomuksen kuvaus itsenäisyyspäiväjuhlista vuo-
delta 1935:

*Itsenäisyyspäivänä kokoontuivat lotat ja suojeluskunta kirkkoon
juhla jumalanpalvelukseen. Kirkosta siirryttiin sankarihaudal-
le, jossa laskettiin seppelä lottien, S-K:n sekä tyttöosaston puoles-
ta. Haudalta marsittiin kirk.nuorisoseuran talolle, jossa alkoi
iltajuhla heti lyhyen kahviloman jälkeen. Esitettiin Itsenäisyyden
Liiton suunnittelema ohjelma, jonka lisäksi kuvaelma ”Pilven*

Leena ja Sameli Perälä liittyivät avioituivat vuonna 1919. He liittyivät maanpuolustusjärjestöjen paikallisosastoihin jo 1920-luvulla ja pysyivät jäseninä aina järjestön lakkauttamiseen saakka. Myös heidän tyttärensä Rauha oli lottajärjestön jäsen. Kuva on otettu aivan jatkosodan loppupuolella. Kuva: Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

Veikko". Erikoista lämpöä tilaisuuteen toi se, että suojeluskunnan poikaosasto ja tyttölomat olivat mukana. Lasten silmistä loisti varmuus siitä, ettei kuole kansallinen henki Suomesta, vaan se elää ja kasvaa uutena nousevan polven sydämissä.⁹⁴ Myös Jurvan suojeluskunnan 20-vuotisjuhlaa järjestettiin molempien järjestöjen yhteisvoimin 2.2.1938 ”perhe-iltana”.⁹⁵

94 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1935. JSA.

95 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 29.12.1937; Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 27.12.1937.

Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapäällikkö Matti Laurila on kuvannut suojeluskuntien ja lottien paikallista merkitystä seuraavalla tavalla: ”Suojeluskunnissa vaikka sitä haukuttiin lahtarikaartiksi, ei puhuttu puolueista ja siitä että se ja se on maalaisliittolainen tai kokoomuslainen. Yhdistävää oli se, että rengit ja piiat kuuluivat suojeluskuntiin ja lottiin yhdessä isäntien ja emäntien kanssa. Näin perheet kasvoivat yhdessä tämän aatteen ja asian ympärillä, tytöt pikukulotissa, pojat poikaosastoissa. Erityisesti korostaisin sitä, että sivukylieni ihmiset, jotka muutoin nuhjottivat omilla nurkillaan, eivätkä olleet yhteydessä pitäjän muihin osiin ja ihmisiin, vedettiin sk-työssä yhteyteen koko pitäjän, vieläpä naapuripitäjienkin kanssa. Piirin ja suojeluskuntien tilaisuuksissa he saivat tässäkin mielessä kasvatusta ja henkistä avartumista”.⁹⁶

Tämänkaltainen oli todennäköisesti tilanne myös Jurvassa. Suojeluskunta-aate vahvistui jo 1930-luvulla perheissä ja levisi paikkakunnalla ja kylissä jo olemassa olevien sosiaalisten verkostojen kautta, mutta loi olemassaolollaan myös uudenlaisia verkostoja. Aapo Roseliuksen mukaan suojeluskuntien muuttuminen pysyväksi ilmiöksi ja niiden levittäytyminen koko maahan muuttivat rajusti paikallistason kansalaistoiminnan kenttää. Sotaa edeltävät toimijat olivat saaneet kilpailijan, joka nopeasti meni kaikkien ohi niin jäsenmäärältään kuin varallisuuden ja yhteiskunnallisen arvostuksen osaltakin.⁹⁷ Tätä kehitystä auttoi luontevasti myös suojeluskunta- ja lottiaatteen juurtuminen perheisiin ja sitä kautta perheiden ja sukujen luomiin sosiaalisiin verkostoihin.

96 Matti Laurila Ala-Könnin haastattelu, kansanperinteen arkisto, TAY.

97 Roselius 2010, 85-86.

Koko perhe maata puolustamaan

Herralan perhe on sanan kaikkein täydellisimmässä merkityksessä maanpuolustusväkeä. Isänmaanrakkkaus ilmenee siinä perheessä tekoina eikä sanoina. Onnellinen se paikkakunta, onnellinen Töysän kunta, joka saa omakseen lukea tällaisen perheen, sillä se on todellinen maan suola. Se vie esimerkillään muitakin isänmaallisiin tekoihin. – Jatkukoon into entisellään, kestäköön usko vaikeinakin aikoina! Sitä tarvitsee isänmaa nyt ja aina.⁹⁸

Näin *Nuijasoturi* kirjoitti ihanteellisesta maanpuolustusperheestä jo helmikuussa 1930. Töysäläinen Herralan viisihenkinen perhe on kuvattu perhepotretissa lehden etusivulla lotta- ja suojeluskuntapuvuissaan ja lehden pääkirjoitus kertoo perheen esimerkillisestä lotta- ja suojeluskunta-aktiivisuudesta. Isä Matti Herralala oli taustaltaan vapaussoturi ja Töysän suojeluskunnan aktiiveja sen alkuajoina lähtien, kun taas Liisa-äiti oli paikkakunnan ensimmäisiä lottia, joka oli huolehtinut suojeluskuntalaisten muonituksesta järjestön alkutaipaleelta lähtien. Pojat Yrjö ja Aarne puolestaan olivat reip-

98 *Nuijasoturi* 2/1930.

paita, urheilullisia suojeluskuntapoikia, ja tytär Annikin jo ahkeroin auttamassa aikuisia lottia. Suojeluskuntalainen perheideaali oli siis paikallisesti valmis jo ennen kuin pikkulottatoiminta valtakunnallisesti alkoi.

Suojeluskuntaperheideaalin käytännön toteutumaa Jurvassa edusti Jaakko ja Hulda Hiipakan perhe. Talollinen Jaakko Jaakonpoika Hiipakka ja Hulda Mikintytär Seppälä vihittiin vuonna 1902. Perheeseen syntyi vuosien 1902 ja 1923 välillä kaikkiaan 12 lasta, joista yhdeksän eli aikuisikään saakka.⁹⁹ Jurvan kirkonkylässä sijaitseva Hiipakka oli paikkakunnan vanhin talo, joka oli perustettu 1560-luvulla.¹⁰⁰ Hiipakka kuului myös paikkakunnan suurimpiin tiloihin, ja se oli niitä harvoja jurvalaistaloja, jotka käyttivät maataloudessa apu-työvoimaa.¹⁰¹

Jaakko Hiipakka, joka syntyi vuonna 1881, oli vuosikymmenien ajan paikkakunnan aktiivisimpia napamiehiä. Hän toimi muun muassa kunnanvaltuustossa vuosina 1917–1931¹⁰² sekä kirkkovaltuustossa vuodesta 1935 lähtien.¹⁰³ Maatalous oli erityisen lähellä hänen sydäntään, ja Jaakko Hiipakka olikin mukana aktiivisesti Jurvan maamiesseurassa heti 1920-luvun alusta lähtien. Hän oli niin ikään perustamassa paikkakunnan maataloustuottajain yhdistystä vuonna 1932 sekä oli Jurvan maatalouskerhoyhdistyksen puheenjohtaja vuonna 1941.¹⁰⁴ Lisäksi hän toimi jo vuodesta 1904 lähtien Jurvan osuuskaupan hallituksessa¹⁰⁵ ja kuului MLL:n paikallisosaston perustajiin. Jaakko Hiipakka ei osallistunut sisällissotaan rintamalla, mutta oli ensimmäisten joukossa perustamassa Jurvan suojeluskuntaa loppuvuodesta 1917. Hän oli sen esikunnan jäsen sodan aikana ja myös vuoden 1919 alkupuolella, kun

99 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944. JSKA.

100 Koskimies 1954, 16.

101 Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran vuosikirjat 1931–1944.

102 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1917–1931. JKA.

103 Jurvan kirkkovaltuuston pöytäkirjat 1919–1945. JKA.

104 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat.

Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

105 Rantaoja 1954, 48.

suojeluskuntatoimintaa paikkakunnalla viritettiin uudelleen. Vielä vuonna 1921 Hiipakka oli esikunnan varajäsenenä, mutta jättäytyi sitten enemmän taustavoimaksi paikkakunnan suojeluskuntatoiminnassa.¹⁰⁶ Poliittisesti Hiipakat olivat oikealla. Jaakko Hiipakka oli perustamassa paikkakunnalle Kokoomuksen paikallisyhdistystä, Jurvan kansallisseura ry:tä vuonna 1922.¹⁰⁷ Hiipakka oli myös yksi jurvalaisista Lapuan liikkeen talonpoikaismarssiin heinäkuussa 1930 osallistuneista,¹⁰⁸ mutta sittemmin into äärioikeistolaisuuteen hiipui, sillä IKL:n suuntaan – joka Jurvassa sai merkittävää kannatusta 1930-luvun alussa – perheessä vedettiin tiukka raja.¹⁰⁹

Perheen äiti Hulda sen sijaan keskittyi useimpien muiden aikakauden emäntien tapaan ennen muuta kotiinsa, perheeseensä ja työhönsä maatilalla. Tuulikki-tyttären mukaan hän olikin ehdottomasti koti-ihminen, joka ei ”koskaan mihinkään menny”. Kodin ulkopuolisista aktiviteeteista Huldalle tärkeimpiä oli kirkossa käynti.¹¹⁰ Hulda oli myös lottatoiminnan alkaessa suuren perheen äiti ja jo yli 40-vuotias, kun lottatoiminta paikkakunnalla alkoi, joten nämä olivat todennäköisesti keskeiset syyt jäädä pois maanpuolustusliikkeen toiminnasta. Ylipäätään Huldan ikäisiä naisia oli jo vaikea houkutella mukaan, ja muutoinkaan maatalon emännille ei yleensä jäänyt aikaa osallistua lottatoimintaan. Tämä ongelma tunnistettiin myös Jurvassa.¹¹¹

Hiipakan perheen yhdeksän lasta, yhteensä viisi tytärtä ja neljä poikaa, saivat koulutuksen joko maamieskoulussa, kansanopistossa

106 Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 1918–1929. JSA.

107 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

108 Kokko 1930, Liite. Talonpoikaismarssiin 7.7.1930 osallistuneet.

109 Tuulikki Koskiniemen (os. Hiipakka) haastattelu. Paikkakunnalla oli selkeä jako IKL:n ja kokoomuksen kannattajien välillä 1930-luvulla. IKL:n suosio söi erityisesti kokoomuksen kannatusta.

110 Helena Kangasalustan os. Hiipakka haastattelu 17.9.1991.

111 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston vuosikertomus 1927, E-P:n Lotta Svärd -piirin arkisto. EPM. 1930-luvun puolivälissä naisten keskimääräinen elinaika oli 58 vuotta, joten sen mukaan yli 40-vuotiaat olivat jo melko iäkkäitä.

tai paikallisessa kotiteollisuuskoulussa. Lasten koulutusvalinnat eivät kerro pyrkimyksestä sosiaaliseen liikkuvuuteen pois talonpoikaisuudesta, vaan pikemminkin pyrkimyksestä jatkaa vanhempiensa ammatissa.¹¹² Kaikki perheen lapset jatkoivat maatalousammateissa. Vapaa-ajan harrastukset kulkivat niin ikään samoja polkuja, sillä perheen lapset kuuluivat suojeluskuntiin tai Lotta Svärdiin.¹¹³ Koska tyttäret olivat eri-ikäisiä, voidaan heidän joukostaan erottaa myös eri lottasukupolvet.

Jos Hulda-äiti ei koskaan ehtinytkään mukaan lottatoimintaan, perheen vanhimmat tyttäret Linnea (s. 1904) ja Elli Helena (s. 1906) olivat Jurvan paikallisosaston perustajajäseniä ja molemmat toimivat johtokunnassa 1920-luvun lopulla. Linnea oli puoli vuotta jopa paikallisosaston johtajana vuonna 1928 ja keräys- ja kansliajaoston päällikkönä 10 vuotta myöhemmin. Elli Helena oli varapuheenjohtaja vuosina 1929–1930.¹¹⁴ Heidät voi lukea lottien ensimmäiseen sukupolveen, joka toimi aktiivisesti järjestön ensimmäisinä vuosikymmeninä, mutta vetäytyi sodan aikana perheellistyttyään ja jo hieman ikäännyttyään syrjään aktiivisesta lottatyöstä. Linnea ja Elli Helena eivät kuitenkaan eronneet järjestöstä, vaan siirtyivät Lotta Svärдин kannattaviksi jäseniksi 1940-luvulla. Elli Helenan mukaan lottatyö oli mieluista, mutta siihen ei sodan aikana jäänyt enää riittävästi aikaa lasten- ja muiden askareiden hoidolta. Hän muistelee kuitenkin kiertäneensä suojeluskuntalaisen Soini Vainionpään kanssa keräämässä varoja ja varusteita lotille myös sodan aikana.¹¹⁵

112 Huuhka 1955, 169-171.

113 Tuulikki Koskiniemen os. Hiipakka haastattelu 8.1.1997.

114 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo; Lotta Svärd yhdistyksen Etelä-Pohjanmaan piirin Jurvan paikallisosaston 10-vuotistyyöhistoriaa; Lotta Svärd yhdistyksen Etelä-Pohjanmaan piirin Jurvan paikallisosaston vuosikertomukset 1938–1939; Jurvan paikallisosaston vuosikokousten pöytäkirjat 3.2.1929 ja 23.1.1930. JSA.

115 Elli Helena Kangasalustan haastattelu 17.9.1991; Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo. JSA. Kannattavat jäsenet maksoivat toimivia jäseniä korkeamman jäsenmaksun, mutta heillä ei vastaavasti ollut osallistumisveloitetta lottatehtäviin.

Linnea Hiipakka avioitui vuonna 1929 maanviljelijä Rikhard Peuran kanssa ja perheeseen syntyi kolme lasta vuosina 1932, 1933 ja 1943. Linnea muutti miehensä kotitalalle ja toimi tilan emännänä.¹¹⁶ Hän kuului Jurvan sekakuoroon 1920-luvulla¹¹⁷ ja oli aktiivinen maatalousnainen.¹¹⁸ Hänen miehensä samoin kuin tämän isä ja lähes kaikki sisarukset kuuluivat Jurvan suojeluskuntaan tai lottaosastoon.¹¹⁹ Elli Helena avioitui vuonna 1927 maanviljelijä Gabriel (Eeli) Kangasalustan (Kunnas) kanssa ja muutti emännäksi tämän kotitalalle, joka oli kirkonkylän suurimpia tiloja. Perhettä kutsuttiin sukunimellä Kunnas tilan nimen mukaan. Heidän kaksi lastaan syntyivät vuosina 1928 ja 1930.¹²⁰ Elli Helena oli mukana myös maatalousnaisten toiminnassa ja nuorisoseuran näytelmäryhmässä.¹²¹ Gabriel puolestaan kuului jurvalaisiin maalaisliiton aktiiveihin,¹²² mutta ei liittynyt suojeluskuntaan. Sen sijaan hänen isänsä Antti Kangasalusta oli ollut suojeluskunnassa vuonna 1918. Myös Elli Helenan ja Gabrielin poika Toivo kuului sotilaspoikiin, ja hän kuljetti jo talvisodan aikana, 10-vuotiaana, hevosella jurvalaisten sankarivainajien arkkuja Teuvan asemalta kotipitäjään.¹²³

Ikäjärjestyksessä seuraavat tyttäret Elma (s. 1914) ja Taimi (s. 1919) liittyivät lottiin 1930-luvun puolivälissä noin 20-vuotiaana, ja heidän aktiivisin lotta-aikansa osui sotavuosiin.¹²⁴ Heidän voikin luonnehtia kuuluneen jo toiseen lottasukupolveen, joiden toimintahistoria järjestössä oli erilainen kuin 10 vuotta vanhemmilla sisarilla. Elma ja Taimi toimivat paikkakunnan ilmaluonnassa talvi-

116 Jurvan ev.lut.seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

117 Jurvan sekakuoroyhdistyksen pöytäkirjat 1927–1938. JSKA.

118 Korpela 1997, 67.

119 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat. JSA.

120 Jurvan ev.lut.seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

121 Helena Kangasalustan os. Hiipakka haastattelu 17.9.1991.

122 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

123 Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1918; Aaltonen 2002, 27–28.

124 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

Taimi Hiipakka oli suojeluskuntaperheen tytär. Hänen isänsä ja kaikki sisaruksensa kuuluivat järjestöihin. Taimi liittyi lottiin 1930-luvulla ja oli myös rintamalottana jatkosodan aikana. Kuva: Hannu Hiipakan yksityiskokoelma.

sodan aikana¹²⁵ ja molemmat olivat vuoden verran jatkosodan aikana muonituslottina Karjalan kannaksella.¹²⁶ Elma Hiipakka toimi myös paikallisosaston varusjaostopäällikkönä jatkosodan aikana. Sen lisäksi, että varusjaosto keskittyi valmistamaan varusteita rintamalla oleville sotilaille ja lotille, se kokosi muun muassa äitiyspakkauksia paikkakunnan varattomille äideille. Näin paikallinen lottosasto osallistui myös sosiaaliseen avustustoimintaan.¹²⁷ Lottatyön lisäksi nuorta Elmaa innoitti nuorisoseuratyö, jossa hän oli aktiivisesti mukana 1930- ja 1940-luvuilla.¹²⁸ Elma oli sodan aikana naimaton. Taimi sen sijaan avioitui baptistiseurakuntaan kuuluneen maanviljelijä Veikko Viitalan kanssa vuonna 1942.¹²⁹ Avioliitoissa voitiin ylittää uskontokuntien rajoja, eikä uskontokunnan vaihtu-

125 Jurvan iv. lottien vartiovuoroluettelo iv-tornissa 2 tunnin vuoroissa ajalla 2.3.40–3.4.40. Etelä-Pohjanmaan Lottapiirin arkisto. EPMM.

126 Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 289,291; Lotta Svärd: hakuteos Pohjois-Suomi, Helsinki 1976.

127 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1942–1943. JSA; Tuulikki Koskiniemen os. Hiipakka haastattelu 8.1.1997.

128 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

129 Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

Tuulikki Hiipakka oli perheen nuorimmainen ja liittyi sisarustensa esimerkkiä seuraten lottiin. Tuulikki avioitui sodan jälkeen. Kuva: Sinikka Mäkisen yksityiskokoelma.

misella ollut vaikutusta toimintaan lottajärjestössä. Yleensä baptistit eivät Jurvassa kuitenkaan kuuluneet lottiin tai suojeluskuntiin.¹³⁰ Vanhempien sisartensa tapaan Taimi kuului myös maatalousnaisiin.¹³¹

Tyttäristä nuorin, Tuulikki (s. 1922), oli siskojensa esimerkin mukaisesti aktiivinen pikkulotta ja maatalouskerholainen. Aikuisiin lottiin hän liittyi talvisodan kynnyksellä vuonna 1939, ja hänetkin voi lukea toiseen lottasukupolveen, vaikka oli aikuisten järjestössä käytännössä vain sotavuosina. Pelkästään sotavuosina toimineet lasken kolmanteen lottasukupolveen. Tuulikki ei toiveistaan huolimatta päässyt rintamakomennukselle, koska kotona maatalossa tarvittiin työvoimaa. ”Tottakai se vapaaehtoista oli, katto kun toiset

¹³⁰ Helle Rantalan os. Lähteenmäki haastattelu 1.6.2000.

¹³¹ Korpela 1997, 67.

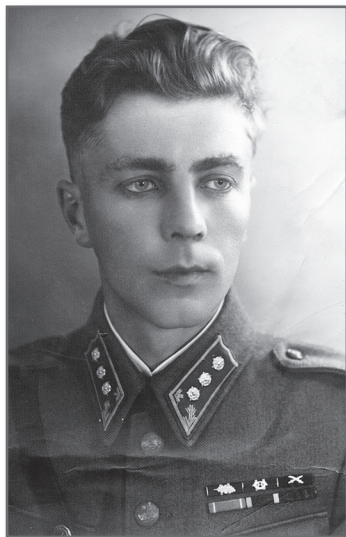
sai olla rintamalla ja minen päässy sinne kun ei kaikkia päästetty. Tottakai mä sinne oon sitte vonkannu, että munkin pitää päästä.” Sodan aikaisesta miesten töistä selviytymisestä tulikin Tuulikille itsetunnon kasvattaja.

Mä muistan aina tämän sodan ajan sitte kun mä oon monta kertaa sanonu sitä että..katto kun poijat tuli lomallenko ja meni tuonne sanotahan nyt (Kosken)korvallekin. Lähtiskö nykyään 19–20-vuotias flikka tuonne 30 asteen pakkaseen umpitiele Koskenkorvalle hevoosella hakemanhan niitä poikia sieltä, taas piti viedäkin ja kyllä mä oon monet reisut teheny. Ei ollu miehiä, ja mä olin hyvä hevoosnainen... ja mä oon sitäki sanonut, että kumma, kun ei sitä yhtään pelijätty tuonne yksin lähtii niistä resantiistakin aina puhuttihin, niistä ryssänresantiista, mutta ei siellä ikinä mitää kyllä näkyny. Sitä vain sinne sukellettiin ja mentihin. Se oli pakko, kun poika soitti että hän tuloo, niin sitä piti lähtii hakemahan.

Oman erityisalueensa lottatoiminnassa Tuulikki löysi tyttötyön parista. Hän kouluttautui tyttötyönjohtajakurssilla Tuusulan Syväransassa kesällä 1942 ja johti jatkosodan aikana paikkakunnan pikkulottatoimintaa yhdessä opettaja Heleena Koskimäen kanssa. Kouluttautuminen laajemmin ja muualla kuin piiritason kurseilla, oli Jurvan kaltaisen syrjäisen paikallisosaston lotalle varsin harvinaista, ja Tuulikkikin tunsii olevansa hieman itseään ”paremmassa” seurassa.

No sielä sitä yleensä sitä..sellaasta kuinka muksuja pitää johtaa ja tälläasta...sen mä muistan aina kun mä olin kaikkein nuorin siellä, sellaanen hatikka, kuhan olin ja sitte ku siellä oli kaikenmoisia..kansan..voi ykskin mä muistan oli sellaanen kansanopiston johtaja tuolta Pohjois-Suomesta ja...tälläasia ihmisiä..ja minä sielä tälläanen hanttapuli..¹³²

132 Tuulikki Koskiniemen os. Hiipakka haastattelu 8.1.1997. Sodan jälkeen Tuulikki avioitui naapurikylän maanviljelijän Tauno Koskiniemen kanssa, johon oli tutustunut jo sodan aikana. Sodan jälkeen hän teki pitkän päivätyön perheen ja pientilan emäntänä.

Jalo Hiipakka oli veljiensä tapaan mukana suojeluskunnassa. Sotien ajan hän oli rintamakomennuksella ja yleni kapteeniksi saakka. Sodan jälkeen hän oli aktiivisesti mukana sotaveteraanien toiminnassa. Kuva: Hannu Hiipakan yksityiskokoelma.

Jaakko ja Hulda Hiipakan perheen pojat olivat Toivo (s. 1908), Kalervo (s. 1915), Jalo (s. 1917) ja Johannes (s. 1923). Kaikki pojat kuuluivat suojeluskuntiin. Toivo ehti toimia vuoden ajan suojeluskunnan kirkonkylän osaston kyläpäällikkönä, mutta hän kuoli auto-onnettomuudessa vuonna 1934. Toivo oli avioitunut Elsa Fältmarsin kanssa, joka oli niin ikään aktiivinen lotta ja paikkakunnan pikkulottatoiminnan aloittaneen Iines Seppälän tytär.

Kalervo avioitui vuonna 1941 Helvi Ristimäen kanssa, joka kuului Lotta Svärd -järjestöön, ja jonka koko lapsuuden perhe oli mukana suojeluskunnissa tai lotissa. Perheen lapset syntyivät sodan aikana ja sen jälkeen. Pariskunta muutti naapurikylään vaimon kotitalalle. Kalervo oli Jurvan aseveljet ry:n perustajajäsen. Jalo toimi kirkonkylän suojeluskunnan kyläpäällikkönä jatkosodan aikana. Hän avioitui paikkakunnan kirkkoherran tyttären Marja-Terttu Vahervuoren kanssa vuonna 1938. Vaimo oli lottien jäsen ja hän työskenteli kotirintamalla sotasairaalassa yli kaksi vuotta. Perheen ensimmäinen lapsi kuoli heti synnyttyään vuonna 1939 ja toinen lapsi syntyi 1943. Johannes ei avioitunut sodan aikana. Kalervo ja

Jalo olivat rintamakomennuksella koko talvi- ja jatkosodan, Johannes oli mukana jatkosodassa. Jalo toimi rintamalla muun muassa komppanianpäällikkönä, yleni jatkosodan lopulla kapteeniksi ja oli näin paikkakunnan korkea-arvoisimpia sotilaita. Hän haavoittui useaan otteeseen. Sodan jälkeen hän oli pidätettynä asekatkenta-epäilysten vuoksi.¹³³

Hiipakan perheen esimerkki osoittaa, että suojeluskuntien ja lottien vaalima ”kansakunta pienoisikoossa” -ajattelu eli ja voi hyvin suomalaisella maaseudulla. Hiipakan kaltaiset suojeluskuntaperheet rakensivat sotien välisen ajan maanpuolustusta tukevaa kansalaisuutta paikallisyhteisöissä ja muodostivat sosiaalisen verkoston, jonka parissa ja varassa aate levisi ja vaikutti sitä kautta laajasti koko maalaisyhteisöön. Jaakon veljen, kirkonisännöitsijä Tuomas Hiipakan perheestä muodostui niin ikään suojeluskunta- ja lottakytöksiltään lähes yhtä tiivis, ja myös hänen lastensa puoliset valikoituvat samoista piireistä. Näiden perheiden kumuloituva aktiivisuus ei useinkaan rajoittunut pelkästään suojeluskunta- ja lottajärjestöihin, vaan levisi koko paikalliseen julkiseen toimintakenttään. Hiipakan perhe edusti paikkakunnan vaurainta talollisväestöä, jonka oli maa-seutuyhteisössä helpointa ja luontevinta omaksua heti alusta lähtien suojeluskuntien ja Lotta Svärdin oikeistohenkinen isänmaallinen ajattelu.¹³⁴ Jurvassakin suojeluskuntaperheen ideaalia selkeimmin jo 1920- ja 1930-luvuilta lähtien toteuttaneet olivat Hiipakan kaltaisia kirkonkylän varakkaimpia talollisperheitä tai muita ”silmäätekeviä” kuten kirkkoherran perhe, opettajat, virkamiesperheet ja keskeisimmät yrittäjäperheet, mutta joukosta löytyi Jurvassa myös syrjäkyläpienviljelijäperheitä.¹³⁵

133 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Tuulikki Koskinien os. Hiipakka haastattelu 8.1.1997; Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 138.

134 Alapuro 1994, 225–227.

135 Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSA; Arvo Parkkamäen haastattelu 7.3.2000.

Maanpuolustustyön uusi sukupolvi

Sisällissodan jälkeen valtiovalta alkoi uudella tavalla kiinnittää huomiota suomalaiseen nuorisoon paitsi – kuten jo edellisessä luvussa tuli esille – oppivelvollisuuskoulussa myös nuorisotyön muodossa. Nuoren, vastaitseenäistyneen kansakunnan nuorisotyön valtavirta kytkeytyi valkoisen Suomen yhteiskuntapoliittisiin pyrkimyksiin. Aikakauden nuorisotyön keskeiseksi tavoitteeksi tuli kansakunnan elinvoiman säilyttäminen ja kansan eheyttäminen. Yhtenäinen nuoriso kansakunnan yhdistäjänä oli ajatus, jota helli erityisesti porvarillisen keskiluokka. Se halusi ulottaa arvomaailmansa jokaiseen maaseudun kolkkakaan. Nuorisotyötä alettiin tukea myös rahallisesti toisella tapaa kuin aikaisemmin.¹³⁶

Taustalla oli huoli modernista maailmanmenosta, joka ei enää ensimmäisen maailmansodan jälkeen voinut olla vaikuttamatta ratkaisevasti myös suomalaisen nuorison elämään. Sivistyneistö oli paheksunut kaduilla oleskelevaa työläisnuorisoa jo 1800-luvun puolella, mutta nyt uudenlaisen viihdekulttuurin pelättiin asettavan porvarilliset perusarvot kyseenalaisiksi. Nuorten itsenäistymiseen liittyvä vapauden tarve ja halu uhmata auktoriteetteja tiedostettiin vahvasti 1920- ja 1930-luvuilla. Aikakauden kasvattajat korostivatkin uhkakuvien sijaan positiivisuutta. Nuorten ”sankariminä” houkuteltiin esiin ja ei-toivottu käytös pyrittiin kanavoimaan hyödylliseen toimintaan.¹³⁷

Kansakoulun kasvatuksessa ja opetuksessa rakennettiin erityistä heteroseksuaalista kansalaisuutta. Lapsuuden modernisoituminen oppivelvollisuus-instituution kautta erotti toisistaan erilaisia maalaislasten ryhmiä. Oppivelvollisuuden toteuttamisessa korostui kansalaiskuntoisuuden rinnalla lasten kulttuurinen ja etninen suomalaisuus. Moderni suomalaislapsuus, jota määrittivät samanaikaisesti koululaisuus ja perheenjäsenyys, koski pitkälle 1900-luvulle ensisijaisesti terveitä suomen- tai ruotsinkielisiä lapsia.¹³⁸

136 Nieminen 1995, 154, 158, 189; Tiihonen 2000, 169-170, 199-201.

137 Tiihonen 2000, 200-201; Kaarninen 2003, 217-218, 233-234.

138 Tuomaala 2004, 23.

Nuoruus ikäkautena ja nuoriso-ongelmat nähtiin sisällissodan jälkeen selkeästi sukupuolittuneina. Erityinen huomio kiinnittyi kasvaviin poikiin, koska huonosti kasvatetut pojat nähtiin vaarana kansakunnan kehitykselle. Kasvatus- ja sosiaalialan ammattilaisten ensisijainen huoli kohdistui poikiin. Erityisesti korostuivat rikollisuuteen, työkykyisyyteen ja alkoholinkäyttöön liittyneet uhkakuvat.¹³⁹ Pojista tuli kasvattaa ahkeria työntekijöitä ja lujia sotilaita. Suomalaisen nuorisotyön historiaa tutkineen Juha Niemisen mukaan erityisen kimmokkeen aikakauden poikatyölle antoi koulu-neuvos S. S. Salmensaaren teos *Poikakysymys*, joka julkaistiin vuonna 1921. Salmensaaren keskeinen näkemys oli, että poikakysymys vaikutti kansan tulevaisuuteen enemmän kuin mikään hallitusmuotokysymys. Suurimpana ongelmana Salmensaari piti poikien ohjaamista. Hänen mukaansa ohjaavien aikuisten tuli mahdollisimman huomaamatta ohjata poikia oikeaan suuntaan. Poikien kasvattamisen merkittäväksi puolestapuhujaksi nousi sotien välisenä aikana myös kustannusvirkailija Yrjö Karilas. Hänen mielestään pojat oli ohjattava erityisesti kristilliseen ja suomalaiskansalliseen itsekasvatustyyliin.¹⁴⁰

Myös suojeluskunnat olivat samoilla linjoilla aikakautensa kasvatusammattilaisten kanssa ja suojeluskuntien urheiluosaston päällikkö K. E. Levälahti näki poikien kasvattamisessa koko kansakunnan kohtalonkysymyksen. Hänen mukaansa ”hermojenhallinnan puute” oli ajan pahimpia vitsauksia ja ”poikien hermojen parantaminen on poikien oman ja koko nuoren itsenäisyytemme tulevaisuuden kannalta tämän hetken tärkeimpiä tehtäviämme.”¹⁴¹

Tyttöjen osalta vakavin huoli liittyi heidän seksuaalisuuteensa ja tulevaan äidin rooliinsa. Kun poikien kohdalla pelättiin rikollisille poluille luisumista, juoppoutta tai työttömyyttä, tyttöjen elämän uhkakuvia olivat avioton äitiys, prostituutio tai vajavaiset taidot perheenäitinä tai tulevien sukupolvien kasvattajina.¹⁴² Huolta tyt-

139 Vehkalahti 2002, 233-234.

140 Salmensaari 1921, 9-29; Nieminen 1995, 189-191.

141 Osastopäällikkö K. E. Levälähden piiripäällikköjen kokouksessa pitämä alustus Helsingissä 29.3.1928. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

142 Vehkalahti 2002, 234.

töjen kehityksen suhteen herätti myös ajan muoti-ilmiöiden kuten elokuvien, muotilehtien, viihdelukemistojen ja iskelmien vyöryminen Suomeen. Pelkona oli, että tytöistä tulisi perinteiset sukupuoliroolit hylkääviä, kevytkenkäisiä ”jazz-tyttöjä”. Vuosisadan vaihteessa Suomen naisten kutsumukseksi oli muodostunut niin sanottu yhteiskunnallinen äitiys, jonka mukaisesti naiset toteuttivat hoivavarojaan myös astuessaan politiikkaan ja työelämään heille aiemmin kuuluneesta yksityisestä kodin elämänpiiristä. Tästä perinteestä haluttiin pitää kiinni myös tyttöjen kasvatuksessa, ja asiantuntijat vetosivat naisen ”luonnolliseen kutsumukseen”. Tytöistä pyrittiin kasvattamaan sotien välisenä aikana oikeanlaisia naisia kotia, ammattia ja yhteiskuntaa varten. Tämä näkyi niin kouluopetuksessa kuin järjestötoiminnassakin.¹⁴³

Oravakomppanioista suojeluskuntapojiksi

Suojeluskuntien nuorisotoiminta käynnistyi pääosin spontaanisti jo melko pian sisällissodan jälkeen, vaikkakin keskustelua poikatoiminnan toteuttamistavoista ja tavoitteista käytiin pitkin 1920-lukua. Suojeluskuntatoiminnasta kiinnostuneille pojille suunnattuja ns. oravakomppanioita¹⁴⁴ syntyi toisistaan riippumatta eri puolille

143 Kaarninen 1995, 245-250.

144 Puranen 2001, 102-107. Näistä ryhmittymistä käytetty oravakomppania-nimitys on saanut alkunsa Helsingin suojeluskuntien yhteyteen perustetun poikaosaston nimestä. Pentti Pirhosen mukaan nimitys annettiin koulupojista koostuneelle joukolle jo vuonna 1917. Helsingin suojeluskuntapiirin historian kirjoittaneen Stig Roudasmaan mukaan nimitys annettiin Helsingin I Suojeluskuntapataljoonan nuorten harjoituskomppanialle syksyllä 1919. Oravakomppania-nimityksen alkuperä ei siis ole yksiselitteinen, mutta se on mahdollisesti peräisin partiotoiminnasta, jossa käytettiin nimitystä poikien orava-vartio. Helsingin poikien harjoituskomppaniaa johti lehtori Johan Fredrik Blomqvist, joka oli myös partiojohtaja. Pääkaupunkiseudun partiopoikatoimintaa tutkinut Marko Paavilainen päätteli, että Blomqvistin johtama partiolippukunta Helsingin Ressut muuntui oravakomppaniaksi, koska maininnat siitä loppuivat syksyllä 1918. Oravakomppania-nimen rinnalla käytettiin myös poikakomppania-nimeä. Näin tapahtui ainakin Turussa, missä suojeluskunnan yhteyteen perustettiin poikakomppania alle 17-vuotiaille pojille. Epävirallisempaa nuorisotoimintaa Varsinais-Suomessa oli lisäksi ainakin Loimaalla, Halikossa, Piikkiössä ja Naantalissa.

maata vuosina 1918–19. Yleensä tässä varhaisessa suojeluskunta-poikatoiminnassa oli kyse sotilaallisen alkeiskoulutuksen järjestämisestä alle 17-vuotiaille pojille. Toisinaan myös partioyhdistyksiä muutettiin oravakomppanioiksi. Tämä oli melko helppoa toteuttaa, sillä partio toiminnassa ja sotilaspoikatoiminnassa oli paljon samankaltaisuuksia, eikä niiden kesken vielä tässä vaiheessa syntynyt todellista kilpailua. Suojeluskuntien poikayksiköt muodostuivat paikallisten olosuhteiden ja resurssien mukaisesti, sillä mitään yhtenäistä koko maan kattavaa toimintaohjelmaa ei ollut olemassa. Käytännössä toiminta tarkoitti sitä, että pojille opetettiin aikuisten suojeluskuntasotilaiden perustaitoja ”äksiiseissä” joko aseiden kanssa tai ilman.¹⁴⁵

Helsingin oravakomppania toimi yhtäjaksoisesti vuosien 1919–1928 ajan, minkä jälkeen kaupungin suojeluskuntaan perustettiin erillisiä poikaosastoja uuden suojeluskunta-asetuksen mukaisesti. Huomattavaa on, että sen toiminta jatkui läpi koko 1920-luvun, vaikka poikien suojeluskuntainnostus yleensä hiipui muualla maassa innokkaan alun jälkeen. Helsingin oravakomppanian toiminnassa pyrittiin jo tuolloin noudattamaan suojeluskuntakoulutuksen linjoja ”pehmeämmin” sovitukseen. Tämä tarkoitti muun muassa taistelukoulutuksen alkeiden opettelua hitaammassa rytmisessä kuin suojeluskunta-alokkaille. Oravakomppanian pojat saivat muodollista sotilaskoulutusta, ja he harjoittelivat ampumista, mutta heille annettiin myös yleistä kansalaisopetusta. Lisäksi ohjelmaan kuului paljon urheilua, kuten voimistelua, hiihtoa ja pesäpalloa. Helsingiläiset olivat myös tässä suhteessa aikaansa edellä, sillä urheilu nousi keskeiseksi tekijäksi, kun suojeluskuntien poikatoiminta lähti valtakunnallisesti laajemmin liikkeelle 1920-luvun lopulla.¹⁴⁶

Myös Tampereelle perustettiin oravakomppania keväällä 1919. Komppaniaa johti neuvoja U. L. Lehtinen ja sillä oli oma paikallinen esikunta. Poikien suojeluskuntatoiminta oli saanut alkunsa jo sotatekeväänä 1918. Tampereen oravakomppanian toiminta vaikut-

145 Pirhonen 1977, 48-50; Paavilainen 2010, 65.

146 Roudasmaa 1997, 561-566.

taa perustuneen lähinnä sotilaalliseen harjoitteluun. *Suojeluskuntalaisen lehti* kertoi keväällä 1920 tamperelaisten poikien toiminnasta seuraavaa: ”Varsinaisena aseistuksena on puukivääri, jolla on kyllin vetovoimaa yhdistämään poikasia. Alipäälylystöllä on taskuase puusta ja k.k.:lla kammista väännettävä räiskyttävä kuularuisku. Kaikilla on vyössä partiolaisten veitsi. Aseistus on Oravakomppanian omaisuutta. – – Pukuasia on ollut koko suuri tekijä. Oravakomppanian lakin kokardeineen saa pienestä maksusta tai ilman. Samoin takin, vyön ja säärinauhat. Paitsi puvun erikoisuutta viehättää lukuisia poikasten koteja sen ilmaiseksi saanti.”¹⁴⁷

Oravakomppanioita perustettiin myös Etelä-Pohjanmaalle. 13–16-vuotiaista pojista koostuneet oravakomppaniat olivat erityisen suosittuja oppikoulupaikkakunnilla, kuten Lapualla, Seinäjoella ja Vaasassa. Lapuan yhteiskoulun osasto oli paikkakunnan suojeluskunnan ahkerin joukkue, joka harjoitteli säännöllisesti kerran viikossa. Osaston kouluttajat olivat yhteiskoulun opettajia, mutta vääpeli ja ryhmänjohtajat valittiin poikien keskuudesta. Koulu oli hyvin myötämielinen suojeluskuntatoimintaa kohtaan, sillä sotilasluentoja ja -harjoituksia saatiin järjestää jopa kouluaikana.¹⁴⁸ Jurvaa lähin oravakomppania toimi tietävästi Ilmajoella, missä poikatoiminta oli alkanut vuonna 1925. Sittemmin se jatkui ”Ilkan pojat”-nimisenä suojeluskuntapoikatoimintana.¹⁴⁹

Alkuinnostuksen jälkeen oravakomppanioiden toiminta hiipui yleensä muutamassa vuodessa jo 1920-luvun alkupuolella. Keskei-

147 *Suojeluskuntalaisen lehti* 16/1920, 272–273. Tampereen oravakomppanian toimintakin ilmeisesti hiipui 1920-luvun alussa, sillä suojeluskuntapoikatoiminta alkoi uudelleen vuosikymmenen lopulla.

148 Lantto 1997, 207–208; Sulamaa 1995, 49. Hilja ja Ale Riipisen johtaman Lapuan yhteiskoulun ja Ilmajoen kansanopiston yhteyteen oli keskittynyt Etelä-Pohjanmaan vastarintatoiminta alkuvaiheessaan ja opinahjojen penkiltä moni, kuten Matti Laurila lähtivät jääkärikoulutukseen ja jäljelläjääneet oppilaat perustivat ”partio-osaston” joka liitettiin Lapuan suojeluskuntaan koululaisjoukkueena v. 1917. Sotaan osallistui 49 koulun oppilasta. Myös Vaasasta sodassa oli mukana yli 100 oppikoulun oppilasta. Tätä taustaa vasten oravakomppanian suosio paikkakunnilla on helppo ymmärtää.

149 Sk-poikatyöstä sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla 1996.

siä syitä tähän olivat resurssien, poikatoiminnan ohjelman ja sopivien ohjaajien puute. Ajankohdan yleisellä suojeluskuntainnostuksen laantumisella oli vaikutuksensa, sillä myös aikuisten suojeluskuntainnostus laski koko maassa ja jäsenmäärä väheni aina vuoteen 1927 saakka. Poikien liian yksipuolisella sotilaallisella koulutuksella on katsottu lisäksi olleen negatiivinen vaikutus. Nuoriso olisi kaivannut monipuolisempaa ja leikinomaisempaa harjoitusta.¹⁵⁰

Vaikka ensimmäinen yritys hiipui, suunnitelmat ja toiveet järjestelmällisestä poikatoiminnasta jäivät kytemään suojeluskuntien keskuudessa, ja niiden keskeinen tavoitekin oli jo selvillä: valmistava koulutus varsinaiseen suojeluskuntatyöhön.¹⁵¹ Ensimmäisenä julkisen aloitteen esitti Suojeluskuntain yliesikunnan liikuntakasvatuosaston osastopäällikön apulainen Niilo Sigell (myöh. Hersalo) kirjoitussarjallaan ”Suojeluskuntain oravakomppaniat” *Suojeluskuntalaisen Lehdessä* vuonna 1920. Tässä kirjoitussarjassa tulivat jo selvästi esiin ne näkökohdat, jotka sittemmin painottuivat suojeluskuntapoikien toiminnassa ja kasvatuksessa. Heti alusta saakka tavoitteena oli kansakunnan yhtenäistäminen. Sigellin mukaan yksimielisen kansan kasvattaminen oli aloitettava nuorisosta:

Jos kasvavat pojat saavat muodostaa piirinsä, jossa vallitsevan järjestyksen, lujan kurin, innostavan toiminnan ja kasvattavan opetuksen seurauksena jokaisella on hyvä olla, ja jossa jokainen tuntee olevansa hyödyllinen tekijä aina sen mukaan kuinka hänen kykynsä oikeuttaa, niin ei ole ollenkaan epäilemistä, etteikö parin kolmen vuosikymmenen kuluttua kansan eri kerrokset suhtauaisi toisella tavalla toisiinsa kuin tällä hetkellä.¹⁵²

Oravakomppaniat olivat hänen mukaansa olleet liian sotilaallisia, joten nuorten koulutus piti selvästi erottaa varsinaisista suojeluskunnista. Suuntaviivat nuorison koulutukselle löytyivät partioliikkeestä, suojeluskuntien omasta voimistel- ja urheilutoiminnasta sekä ensimmäisen maailmansodan aikaisesta saksalaisesta Jugend-

150 Pirhonen 1977, 53-58; Aalto 1984, 7-9; Puranen 2001, 107-110.

151 Ks. esim. Väänänen 1939, 339.

152 *Suojeluskuntalaisen lehti* 23/1920.

Wehristä¹⁵³: ”..meillä on käytettävänä useampia täysin koeteltuja esikuvia, on aikansa vaikuttaneita tai tällä hetkellä vaikuttavia systeemejä, joiden menetelmistä löydämme välikappaleita Suomen nousevan polven kasvatustyössä. Niiden ydinajatuksessa ei ole mitään tingittävää, niiden toimintatavat antavat nuorisolle ominaisuuksia, joita me tulevan ajan Suomen kansalta toivomme ja odotamme.”

Vastuu nuorison kasvatuksesta sopi Sigellin mukaan suojeluskunnille erityisesti siksi, että suojeluskuntien tarkoituksena oli yleisemminkin kansalaiskunnan kasvattaminen. Aikakauden vauraimpana ja voimakkaimpana kansalaisjärjestönä sillä oli myös parhaat edellytykset työhön. Lisäksi suojeluskuntaliikkeen levinneisyys laajalle ympäri maan, myös kaikkialle maaseudulle, takasi työlle näkyvyyden ja menestyksen.¹⁵⁴ Partioliike sen sijaan oli ensimmäisinä toimintavuosikymmeninä lähinnä etelän kaupunkien oppikoulu- nuorison ja ruotsinkielisten saavutettavissa eikä maaseutuväestö tuntenut sitä omakseen, vaan suhtautui siihen toisinaan jopa hyvin nihkeästi.¹⁵⁵

Sigellin ajatuksia säesti muutamaa vuotta myöhemmin Yliesikunnan urheiluosaston päällikkö K. E. Levälähti, jonka kirjoituksesta kehkeytyi vuonna 1923 Suojeluskuntalaisen lehteen vilkas keskustelu. Levälähti itse epäili kirjoituksessaan poikien sotilaallisen muotokoulutuksen tarvetta. Hän kannatti poikien tekemää käytännön työtä suojeluskuntien hyväksi ja osallistumista urheilukilpailuihin. Pojille sovellettu sotilaallinen alkeiskoulutus sai kuitenkin voimakkaan kannatuksen muissa aiheita koskevissa kirjoituksissa. Vuoden lopulla lehteen kirjoitti ensimmäistä kertaa myös suojeluskuntien merkittävä urheilumies Lauri ”Tahko” Pihkala, jonka mukaan suojeluskuntien tulevaisuus voitiin parhaiten turvata tempaamalla nuoriso mukaan suojeluskuntiin urheilun avulla.¹⁵⁶

153 Jugend Wehr perustettiin Saksassa 1890-luvulla. Se järjesti nuorisolle esisotilaallista koulutusta.

154 *Suojeluskuntalaisen lehti* 23/1920, 440. Niilo Sigell, Suojeluskuntain oravakomppaniat.

155 Paavilainen 2010, 30-31, 168-169.

156 *Suojeluskuntalaisen lehti* 21/1923.

Urheilun esiin nostaminen ei sinänsä ollut mitenkään poikkeuksellinen keino vetää myös nuoriso uudelleen mukaan suojeluskuntatoimintaan. Ylipäätään aikakaudella elänyt voimakas usko kansalliseen nousuun juuri urheilun avulla heijastui myös lasten ja nuorten kasvattamiseen. Lisäksi – kuten edellisessä luvussa tuli esille – aikuisten suojeluskuntalaisten lamassa ollut toiminta nostettiin monilla paikkakunnilla ylös juuri urheilun avulla. Ennen kuin poikatoiminnasta alettiin virallisesti puhua suojeluskuntien päättävien tahojen keskuudessa, poikien oli tapana osallistua urheilukilpailuihin omissa sarjoissaan jo useissa suojeluskuntapiireissä. Näin tapahtui muun muassa Pohjolan piirin ja Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnissa. Kaikkiaan lähes 4 000 poikaa osallistui suojeluskuntien urheilukilpailuihin jo talvikaudella 1925–26. Samoihin aikoihin paikallistason suojeluskuntajohtajat alkoivat suojeluskuntien lehdistä yhä äänekkäämmin vaatia poikatoiminnan aloittamista. Esimerkiksi Kymenlaaksossa toiminut paikallispäällikkö V. Karvala näki kirjoituksessaan nuorisotyön myös taisteluna kommunismia vastaan.¹⁵⁷

Uuden alun poikien toiminta saikin sitten urheilusta, kun keuhällä 1925 urheiluneuvojien kokouksessa päätettiin yksimielisesti aloittaa suojeluskuntien poikaurheilu. Osastopäällikkö Levälähdén perustelut myötäilivät 1920-luvun suojeluskuntalehtien kirjoittelun linjoja: ”Suojeluskuntien on ruvettava pitämään huolta täydennyksestään. Täydennys tapahtuu parhaiten poikien kiinnittämisellä suojeluskuntiin. Keinoja tähän löytyy useampiakin. Yksi niistä on antaa poikien urheilla ja voimistella suojeluskuntien liepeillä. Tässä tarkoituksessa pitäisi suojeluskuntien ruveta hoitamaan poikaurheilua. Toiminnan yhtenäisyyttä ja suojeluskuntien tarkoitusta ajatellen täytyy tämäkin työ tapahtua yhteisen ohjelman mukaan. Ohjelman on oltava suppea ja poikien kehitystä oikeaan ohjaava.”¹⁵⁸

157 Nevala 2007, 20-21.

158 Pöytäkirja urheiluohjaajien kokouksen keskustelumuksista päällystökoullulla 27.–30.7.25. Sky:n urheiluosaston kiertokirjeet piireille. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

Yliesikunnan urheiluosastossa ryhdyttiin 1920-luvun loppupuolella jo suunnittelemaan organisoituja poikaosastoja suojeluskuntiin. Niiden pääarkkitehtina voidaan pitää osastopäällikkö K. E. Levälahtea. Suunnitelmat olivat jo pitkällä marraskuussa 1927, jolloin urheiluohjaajat pohtivat käytännön kysymyksiä, kuten poikien pukukysymystä tai sopivaa liittymisikää.¹⁵⁹ Keväällä 1928 Levälahti perusteli laveasti poikatoiminnan aloittamista suojeluskunnan piiripäälliköille. Hänen mukaansa pojat kaipasivat omakohtaista reipasta toimintaa, joka oli ”parasta lääkettä yhä yltyvää huliganismia ja yleistä villiytymistä vastaan.” Lisäksi tarpeellista oli ”isänmaallisen mielialan synnyttäminen ja ylläpitäminen pojissa silloin kun he olivat herkimmin vaikutuksille alttiit.” Levälahti muistutti myös vasemmistopiireissä ja etenkin kommunistien parissa tehtävästä isänmaanvastaisesta nuorisotyöstä, jonka vuoksi isänmaallisten piirien oli ryhdyttävä toimeen. Kolmanneksi poikatyö suojeluskunnissa oli hänen mukaansa tarpeellista poikien valmistamiseksi maanpuolustukseen. Suojeluskuntien käsityksen mukaan yhden vuoden palvelusaika asevelvollisuusarmeijassa ei riittänyt.

Suojeluskuntapojista ei muodostettu erillistä itsenäistä järjestöä, vaikka tämäkin asia oli perustamisvaiheessa vaihtoehtona. Levälahti perusteli ratkaisua esimerkiksi kustannussyillä, sillä suojeluskuntien valmista organisaatiota voitaisiin helposti hyödyntää poikatoiminnassa. Lisäksi hän pelkäsi erillisen järjestön luisuvan liiaksi ”oikeistolaishommiksi”, koska vasemmisto teki jo tahollaan poikatyötä. Poikien uskottiin myös vilkastuttavan toimintaa suojeluskuntataloilla ja harjoituskentillä ja tuovan näin suojeluskunnille lisää myönteistä huomiota ja jäseniä.¹⁶⁰ Näillä perusteluilla oli ilmeisen vahva vaikutus, sillä suojeluskuntien poikatoiminta alkoi virallisesti yliesikunnan urheiluosaston alaisuudessa, osana suojeluskuntajärjestöä. Varsinkin kustannussyyt ja käytännön järjestelyt olivat epäilemättä merkittäviä, mutta tärkein syy lienee se, että näin voitiin

159 Sky:n urheiluosaston urheiluohjaajien kokouksen pöytäkirja 1.–4.11.1927. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

160 Osastopäällikkö K. E. Levälahden piiripäällikköjen kokouksessa pitämä alustus Helsingissä 29.3.1928. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

Suojeluskuntapoikien toiminta saatiin oravakompaniavaiheen jälkeen uuteen nousuun urheilun avulla. Poikien urheiluohjelmaan mahtui myös monia uusia lajeja, esimerkiksi jännittävä mäenlasku. Kuva: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo, Seinäjoki.

helpoiten turvata järjestön tulevaisuus. Uudet jäsenet tulisivat suoraan poikatoiminnasta, ja he olisivat jo valmiiksi sisäistäneet suojeluskunta-aatteen sekä saaneet alkeiskoulutuksen aikuisten toimintaa varten. He olivat myös suoraan aikuisten suojeluskuntatoiminnan kontrollissa.

Vaikka poikatoiminta aloitettiin aikuisten suojeluskuntalaisten ja lottienkin siipien suojissa, ei sen aloittamisen yhteydessä eikä myöhemminkään 1930-luvulla maalailtu kuvia yhtenäisestä suojeluskuntaperheestä.¹⁶¹ Siitä alettiin puhua vasta tyttötoiminnan

161 Tästä esimerkkinä voi mainita vuoden 1937 katsaukseen liikuntatoiminnasta suojeluskunnissa. Siinä puhutaan suojeluskuntien yhteisistä voimistelujuhlista, joihin osallistui ”poika- ja miesvoimistelijoiden lisäksi huomattava määrä lottia”. Pikkulotista ei kuitenkaan ole mainintaa, vaikka tyttötyö oli alkanut jo 1930-luvun alussa. Sky:n urheiluosasto. Yksityistä kirjeistöä 1935–1939. KA/SArk.

aloittamisen yhteydessä. Poikien kohdalla pidettiin aikakauden kasvatusperiaatteiden mukaisesti tärkeämpänä heti ”suurempia linjoja”, kuten kokonaisen kansakunnan tulevaisuutta. Tämäkin oli yksi osoitus 1920-luvulla muodostuneen suojeluskuntalaisen sukupuolijärjestyksen ulottumisesta nuorisotoimintaan sen alkumetreiltä lähtien.

Poikatyötä lähdettiin viemään voimallisesti eteenpäin. Jo kesällä 1928 kurssitettiin ensimmäiset suojeluskuntapiirien ja paikallisten suojeluskuntien poikatyönohjaajat.¹⁶² Syksyllä 1929 kaikkiin piireihin oli valittava poikatyön ohjaajat. Hyvin usein näihin tehtäviin hakeutui kansakoulunopettajia. Opettajathan olivat jo entuudestaan paikallisyhteisössä merkittäviä sivistys- ja kulttuurintyön ohjaajia. Tehtävä istui heille sikäläkin hyvin, että laaja kansakouluverkosto ja maan koululaitos ylipäättään tukivat vahvasti aikakauden valtaapitävien nationalistista ajattelutapaa. Sinänsä on mielenkiintoista, että suojeluskuntapiireissä ei poikatyön aloittamisen yhteydessä oltu lainkaan varmoja koulujen ja opettajien varauksettomasta tuesta. Arveltiin, että monet pelkäävät poikatyön häiritsevän koulunkäyntiä. Keinoksi ”voittaa sydämet poikatyölle” pidettiin suosiota ylhäältä, koulujen johtajista käsin, jolloin myös opettajien olisi oltava vähintään myötämielisiä suojeluskuntapoikatoiminnalle, vaikeivät he sitä suoraan tukisikaan.¹⁶³

Poikaosastoihin saivat liittyä 12–16-vuotiaat pojat vanhempiensa suostumuksella yhteiskunnalliseen asemaan tai puoluekantaan katsomatta. Vuoden 1928 syksyllä yliesikunnan urheiluosasto laati *Poikatyön ohjelman*, joka jaettiin suojeluskuntapiireihin ja toteutettavaksi ympäri maan. Sen isinä voidaan pitää K. E. Levälähden lisäksi Niilo Sigelliä ja Lauri Pihkalaa. Ohjelma jakaantui kaikkiin kahdeksaan osa-alueeseen. Sotilaallista alkeisvalmennusta ohjelmassa edustivat muodollinen koulutus, ampumaharjoitukset ja kenttäpalvelus. Urheilun, voimistelun ja leikkien päämääränä näh-

162 Kiertokirje piiripäälliköille 9.5.1928. Sky:n urheiluosaston kiertokirjeet piireille 1928–1929. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

163 Osastopäällikkö K. E. Levälähden piiripäällikköjen kokouksessa pitämä alustus Helsingissä 29.3.1928. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

tiin fyysisen kunnon kehittäminen sekä kehon ja hermojen hallinta. Niiden katsottiin herättävän kiinnostusta suojeluskuntatyötä kohtaan ja edistävän maanpuolustaja-aineksen muokkausta. Laulun, iltahartauksien ja isänmaan historian opetuksen kautta poikiin kasvatettiin uskonnollis-isänmaallista henkeä ja maanpuolustustahtoa. Ohjelmakohtia ei asetettu tärkeysjärjestykseen, joten paikalliset suojeluskunnat saivat vapaasti soveltaa ohjelmaa.¹⁶⁴ Tosin piiripäälliköille lähetetyssä erillisessä kirjeessä korostettiin, että ”ohjelmaa on ryhdyttävä toteuttamaan rauhallisesti ja hätiköimättä, sillä se on ajateltu toteutettavaksi kolmessa vuodessa. Poikia ei yleensä saa kutsua kokoon enempää kuin korkeintaan kahdesti viikossa. Näillä kerroilla on parasta pitää lyhyt oppitunti (isänmaan historia, laulu, maasto-oppi) ja käytännöllinen harjoitus (voimistelu, palloilu, leikki). Erillisiä äksiisiharjoituksia ei saa pojille pitää, vaan muodollinen koulutus on annettava vähitellen voimistelun, urheilun y.m. leikin yhteydessä.”¹⁶⁵

Suojeluskuntien sisällä suhtauduttiin yleensä varsin myönteisesti poikatyön aloitukseen, mutta soraääniäkin oli, sillä poikatyön pelättiin nielevän liikaa rahaa ja voimavaroja. Levälahden pelko koulujen ja opettajien vastustuksesta ei myöskään osoittautunut turhaksi, sillä poikatyönohjaajien neuvottelupäivillä marraskuussa 1928 raportoitiin erityisesti partiotyöhön osallistuvien opettajien välinpitämättömyydestä ja jopa vihamielisyydestä sekä koulujen johtokuntien kielteisestä suhtautumisesta tilojen tarjoamiseen poikatyön käyttöön ”vieläpä sellaisilla paikkakunnilla, missä punaiset eivät ole olleet johtokunnissa määräävinä”¹⁶⁶.

Pojat lähtivät eri puolilla maata suojeluskuntapoikiin innolla, ja kaikesta huolimatta useat suojeluskuntapiirit tarttuivat asiaan ri-

164 Toisaalta ohjelmassa oli hyvinkin yksityiskohtaisesti merkitty poikatyöhön sopivia isänmaallisia lauluja, raamatunkohtia jne. Program för pojkarbetet. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk; Puranen 2001, 130-137.

165 Kiertokirje piiripäälliköille 4.9.1928, Sky:n urheiluosaston kiertokirjeet piireille 1928–1929. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

166 Poikatyön ohjaajien neuvottelupäivien kokouspöytäkirjat 23.-24.11.1928, Sky:n urheiluosaston kiertokirjeet piireille 1928–1929. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

peästi. Alkuvaikeuksista huolimatta vuonna 1929 voitiin tilastoida koko maassa jo 8 870 sotilaspoikaa. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla poikatyönjohtajia oli syksyllä 1928 jo 19 suojeluskunnassa. Varsinais-Suomessa poikaosasto perustettiin vuoden kuluessa lähes puoleen piirin suojeluskunnista. Pohjolan piirin 15 suojeluskunnassa oli poikatoimintaa vuoden 1929 loppuun mennessä. Suurimpana ongelmana oli perustamisvaiheessa yleensä sopivan johtajan löytäminen, ja siksi alku viivästyi useissa suojeluskunnissa, vaikka innostusta toimintaan olisi ollut.¹⁶⁷

Vaikka suojeluskuntatoiminta oli kiinnostanut poikia Etelä-Pohjanmaallakin jo oravakomppanioiden ajoista saakka, ei suojeluskuntapoikien toiminnan alku sielläkään ollut aivan helppo. Suurin ongelma oli pätevien kouluttajien ja varojen puute, niin kuin muuallakin. Esimerkiksi vielä vuoden 1933 lopulla *Nuijasoturi*-lehdessä todettiin, että toimivia poikaosastoja oli vain 17, vaikka piirissä oli yhteensä 32 suojeluskuntaa. Tavoitteeksi asetettiin poikatoiminnan aloittaminen jokaisessa suojeluskunnassa vuoden 1934 aikana.¹⁶⁸

Jurvassa poikatyö lähti liikkeelle kuitenkin virallisesti vasta vuonna 1935, jolloin poikaosastot aloittivat toimintansa Järvenpäässä ja Kirkonkylässä. Tuolloin poikia oli toiminnassa mukana yhteensä 22.¹⁶⁹ Jurvassa opettajien kannatus oli alusta lähtien varauksetonta, sillä kyläkoulujen opettajat lähtivät vetämään suojeluskuntapoikaosastoja. Kirkonkylällä poikatoimintaa ohjasi opettaja Martti Anttikoski ja Järvenpäässä opettaja Oskar (Ossi) Suvanto.¹⁷⁰ Seuraavana vuonna poikaosasto oli myös Niemenkylässä ja Närvi-joella, ja vuonna 1937 poikatoiminta alkoi myös Tainuskylässä.¹⁷¹ Vuosikymmenen loppua kohti poikatoiminta vilkastui edelleen ja vuonna 1937 Jurvan poikaosastoon kuului 101 poikaa ja seuraavana vuonna 92. Aktiivisinta poikatoimintaa oli Niemenkylässä, jos-

167 Puranen 2001, 159-163.

168 *Nuijasoturi* 12/1933. Poikaosastonjohtajat koolla Seinäjoella 29.12.1933.

169 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1935; Lantto 1997, 213.

170 Jurvan Suojeluskunnan vuosikertomus 1935. JSA.

171 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1936 ja 1937. JSA.

sa tilaisuuksiin osallistui jatkuvasti noin 50 poikaa.¹⁷² Suojeluskuntapoikatoiminta löysikin Jurvassa otollisen maaperän, sillä paikkakunnalla ei entuudestaan ollut partiota eikä nuorisoseuratoiminnan ja 1930-luvun alussa alkaneen maatalouskerhotoiminnan lisäksi muita nuorisolle suunnattuja aktiviteetteja.¹⁷³

Taulukko 15. Suojeluskuntapoikien jäsenmäärän kehitys Suomessa 1930-luvulla.

Vuosi	Poikaosastoja	Sk-poikia
1930	345	8 970
1932	475	13 306
1934	516	20 024
1935	530	20 974
1936	544	24 487
1937	558	25 985
1938	582	31 754
1939		32 000

Lähde: Puranen 2001.

Suojeluskuntapojista kasvoi 1930-luvun loppuun mennessä maan suurimpiin ja vaikutusvaltaisimpiin lukeutuva nuorison toimintamuoto. Vaikka suojeluskuntapojat olivat muodollisesti osa suojeluskuntia, heidän lukumääränsä laskettiin erikseen. Se oli ennen talvisotaa runsaat 30 000. Suurin osa heistä asui maaseudulla. Sotien välisenä aikana enemmistö suomalaisista asui maalla ja sai toimeentulonsa maataloudesta, joten maaseudun poikien motivointi mukaan oli myös suojeluskuntien kannalta luontevaa ja tärkeää. Lisäksi suojeluskuntapoikien johtajat pitivät maaseudun nuorten luontaista elinvoimaa ja reippautta hyvänä vastapainona kaupunki-

172 Hernesharju 1996, 181. Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1938. JSA.

173 Korpela 1997, 86; Nevala 2001, 62. Ilmeisesti partiotoimintaa oli kuitenkin jossain muodossa Jurvassa ollut ainakin 1910-luvulla, sillä Elli Helena Kangasalusta muistelee, että kirkkoherra Koskimiehen tyttäret Aino ja Liisa pitivät kirkonkylän lapsille partiota ja ”lapsilla oli merkit ja huivitkin.” Elli Helena Kangasalustan haastattelu 17.9.1991.

laisnuorison ”velttoudelle”.¹⁷⁴ Maalaiskylissä ei useinkaan nuoriseuroja lukuun ottamatta ollut muita nuorisolle sopivia yhdistyksiä, jonka vuoksi suojeluskuntapojat olivat tervetulleita vilkastuttamaan maaseudun nuorison elämää ja samalla vahvistamaan maan puolustuskykyä.¹⁷⁵ Poikajärjestöstä tuli tavoitteensa mukaisesti myös erinomainen väylä kasvattaa uusia jäseniä suojeluskuntiin. Erkki Vasaran tutkimuksen mukaan noin 70 prosenttia suojeluskuntapojista liittyi 17 vuotta täytettyään aikuisjärjestöön.¹⁷⁶ Tämä väylä toimi myös Jurvassa.

Yliesikunta lähti toteuttamaan suojeluskuntapoikatoimintaa tarmokkaasti heti poikatyön ohjelman julkaisemisen jälkeen. K.E. Levälahden toimittama *Poika-kirja* ilmestyi jo ohjelman julkaisua seuraavana vuonna. Kirjan esipuheen mukaan sen tarkoituksena oli ”opastaa poikia käyttämään vapaa-aikansa oikein ja kasvamaan käytännöllisiksi ja tarmokkaiksi miehiksi.” Kirjan tehtävä oli ”Antaa suojeluskuntain poikaosastojen jäsenille selvyys siitä, mitä heidän on opittava ja miten he itsekseenkin voivat ohjelman käytännöllistä puolta harjoitella ja sen taitoja omaksensa juurruttaa.” Käytäntöön keskittyvään kirjaan ei otettu mukaan henkistä kasvatusta. Se vaati tekijöiden mukaan erillisen kirjansa ja oli tarkoitettu enemmän johtajille kuin pojille.¹⁷⁷ Kuvaavaa on, että juuri käytännön toiminta tuotiin ensimmäisenä esille. Sitä pidettiin suojeluskuntapoikaohjelman toteuttajien silmissä alusta lähtien selkeästi tärkeämpänä kuin henkistä kasvatusta. Vaikka järjestössä pojista haluttiin kasvat-
taa vahvoja ja vastuuntuntoisia kansalaisia, käytännön toiminta oli parasta kasvatusta. Suojeluskuntapojien kasvatuseriaatteet eivät juuri eronneet aikakauden muiden keskiluokkaisisten nuorisojärjestöjen kasvatuseriaateista. Myös työväenliikkeen nuorisojärjestöjen ihanteet olivat 1930-luvulla samankaltaisia, mutta niistä puuttui isänmaallisuuden vahva korostaminen.

174 Raikkala 1964, 265-266; Vasara 1997, 539-563.

175 Kauranne 2000, 43.

176 Vasara 1997, 595-598; ks. myös Raikkala 1964, 268.

177 *Poika-kirja* 1929.

Partio oli suojeluskuntapoikatoiminnan merkittävin kilpailija. Partiopoikajärjestö oli aloittanut toimintansa Suomessa jo 1910-luvulla, ja ylipäätään partiota pidettiin yhtenä esikuvana suojeluskuntapoikien toiminnalle. Kansainvälinen nuorisojärjestö oli antanut virikkeitä myös monille muille eurooppalaisille sotilaallisille nuorisojärjestöille.¹⁷⁸ Kilpailuasetelma näiden kahden samankaltaisen toimintamuodon kesken oli periaatteessa ollut olemassa jo oravakomppanioiden ajoista lähtien, mutta suojeluskuntien järjestäessä poikatoimintansa uudelleen, kisa leimahti toden teolla uudelleen käyntiin. Molemmat järjestöt kilpailivat samoista potentiaalisista jäsenistä, sillä niihin liittyivät pojat lähinnä porvarillisista piireistä. Yleensä suojeluskuntapojat pääsivät voitolle tässä kisassa, etenkin maaseudulla. Suojeluskuntapoikien ampumaharrastuksen ja ”sotilaallisen meiningin” katsotaan olleen juuri se vetonaula, joka innosti poikia enemmän kuin partiotyö. Partio toiminta oli suunnattu myös nuoremmille pojille, 7-vuotiaasta ylöspäin, mutta suojeluskuntapoiikkiin pääsi mukaan vasta 12-vuotiaana, joten toiminta siellä koettiin partiota ”miehekkäämmäksi.” Partiopojat lähinnä vain leikkivät sotaa, kun taas suojeluskuntapojat olivat osa aikuisten miesten maanpuolustusjärjestöä. 1920- ja 1930-luvun valkoisen Suomen ilmapiirissä maanpuolustuksen arvostus ja kansakouluissa korostettu isänmaallisuus epäilemättä suuntasivat poikien intoa suojeluskuntatoimintaan. Muutoin hyvin samankaltaisessa partio toiminnassa ei tätä toimintamuotoa ollut ja sen suosio hiipuikin merkittävästi 1930-luvulla.¹⁷⁹ Suojeluskuntien keskuudessa korostettiin myös mieluusti heidän poikatoimintansa olevan kansainvälistäustaisen partio toiminnan sijaan puhtaasti kansallista ja kotimaista. Tämä oli epäilemättä myös ajan nationalistiseen ilmapiiriin sopivaa. ”Sk-poikatyo ei ole lainattua vaan kotona tarpeelliseksi

178 Savunen 1999, 9-15; Paavilainen 2010, 30-35. Partio toiminta aloitettiin vuonna 1909, mutta toiminta lakkautettiin 1911. Toiminta ei lakannut kokonaan, mutta vuonna 1917 se vapautui virallisesti ja Suomen Partioliitto perustettiin 27.5.1917.

179 Aalto 1984, 29-39; Vasara 1997, 622-624; Puranen 2001, 164-167; Paavilainen 2010, 181-182.

huomattu, kasvatettaessa Suomen pojasta Suomen mies, joka sekä ruumiillisesti että henkisesti pystyy täyttämään isänmaallisen velvollisuutensa”, julistettiin suojeluskuntalehdistössä.¹⁸⁰

Vaikka suojeluskuntien poikatyön perimmäinen päämäärä oli uusien maanpuolustajamiesten kasvattaminen, tämän haluttiin 1920-luvun lopulta lähtien tapahtuvan uudenaikaisemmin urheilun ja leikkien avulla. Kiinnostus urheiluun olikin kodin vaikutuksen ohella toinen merkittävä syy liittyä suojeluskuntien poika-toimintaan. Reippaan urheilullisen toiminnan katsottiin sopineen erityisesti pojille ja sen katsottiin olleen heille parasta isänmaallista kasvatusta. Urheilulla pyrittiin kohentamaan myös poikien joukkuehenkeä. Urheilun ensisijaisuuden taustalla olivat sitä painottaneen poikaohjelman ja Pihkalan vahvan näkemyksen lisäksi myös alkuvaiheen vähäiset taloudelliset resurssit ja pätevien kouluttajien puute. Jonkin urheilulajin harjoittamiseen oli kuitenkin yleensä kaikkialla varaa ja mahdollisuuksia.

1930-luvulla käytännön suojeluskuntapoikatoiminnan näkyvin ja keskeisin osa oli liikunta eri muodoissaan. Suojeluskuntapojat harrastivatkin liikuntaa hyvin monipuolisesti. Useat lajit kuten suunnistus, hiihto, mäkihyppy, maastajuoksu ja uinti voidaan suoraan laskea niin sanotuiksi ”sotilaslajeiksi”. Suosittuja oli erityisesti suojeluskunnille kehitetty pesäpallo, yleisurheilu sekä voimistelu. Pojat harrastivat myös jalkapalloa, koripalloa, nyrkkeilyä, painia, pyöräilyä, luistelua ja soutua. Suojeluskunnille ominaiseen tapaan kaikissa lajeissa kilpailtiin. Suojeluskuntapoikien harrastamien liikuntalajien tuli olla sellaisia, että niitä voitiin harrastaa kaikkialla Suomessa. Poikkeuksen muodosti kuitenkin Tahko Pihkalan ”lempilaji”, yhdistetty mäkihyppy ja hiihto. Mäkihyppy olikin erityisen suosittu laji, koska se tarjosi erityistä jännitystä pojille. Koska hypyrimäkiä ei ollut riittävästi, suojeluskuntien miehet ja pojat rakensivat niitä itse eri puolille maata. Asiasta innostuttiin erityisesti Kymenlaaksossa, missä jokaiseen kuntaan rakennettiin vähintään pöytäritason kilpailuihin kelpaava mäki. Suosituimmaksi suojeluskunta-

180 *Nuijasoturi* 5/1935. Sk-poikatyö ja partioliike, 289.

poikien keskuudessa nousi kuitenkin maastohiihto, joka oli myös maan suosituin urheilulaji 1930-luvulla. Uutuutena pojille alettiin vuosikymmenen lopulla opettaa hiihtotekniikkaa. Innostusta lajiin olivat omiaan lisäämään myös suojeluskunnan riveistä nousseet mestarihiihtäjät kuten Veli Saarinen ja Tapani Niku.¹⁸¹

Jurvassakin urheilukasvatuksella oli keskeinen sija, erityisen aktiivisesti pojat harrastivat hiihtoa ja osallistuivat paikallisen suojeluskunnan prosenttihiihtoon¹⁸² ja suojeluskuntien maakunnallisiin hiihtokisoihin. Kesällä suojeluskuntapojat harrastivat pesäpalloa, suunnistusta ja yleisurheilua. Silti eniten tunteja käytettiin alusta saakka sotilaallisiin harjoituksiin.¹⁸³ ”Pesäpalloa pelattiin paljon ja oli osastojen välisiä hyvinkin kovia pelejä, joissa joskus tunteet kuumeni. Talvella taas hiihtokilpailut oli tärkeä osa kilpailutoimintaa ja nuorten hiihtäjien taso korkea vähän joka kylässä.”¹⁸⁴

Suojeluskuntapoikaurheilun päämäärä ei silti ollut sama kuin muilla urheilujärjestöillä. Tämä kuvastuu etenkin Tahko Pihkalan ajatuksista. Pihkala suunnitteli ja ideoi poikaosastojen liikunta- ja urheilukasvatuksen. Hänen mukaansa poikia tuli vetää vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan valmentamalla heitä henkisesti ja fyysisesti varsinaista sotilaskoulutusta varten.¹⁸⁵ Pihkalan artikkeli *Antakaa poikain urheilla* julkaistiin useissa suojeluskuntalehdissä 1920-luvun lopulla. Siinä kiteytyvät suojeluskuntapoikien urheilu-

181 Vasara 1997, 559-618; Puranen 2001, 212-225. Veli Saarinen hiihti olympiakultaa 50 kilometrillä Lake Placidissa 1932 ja Tapani Niku Chamonixin olympiakisoissa vuonna 1924 pronssia. Molemmat menestyivät myös Suomen- ja maailmanmestaruuskisoissa.

182 Prosenttihiihdossa aikojen sijaan suojeluskuntien välisen sijoituksen ratkaisi hiihtoon osallistuneiden määrä ja hiihdettyjen kilometrien yhteismäärä. Prosenttikilpailuideaa sovellettiin myös maastojuoksussa ja uinnissa. Ks. Vasara 1997, 270-276.

183 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1935–1939. JSA; Aarne Niemelän ja Antti Mäkisen muistelmia teoksessa sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, toim. Esko Hernesharju 1996, 194.

184 Martti Penttilän s. 1926 muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 193.

185 Vasara 1992, 126-128; Vasara 1997, 555-556.

kasvatuksen keskeiset teesit ja perimmäinen tarkoitus, Pihkalalle ominaisella nationalistisella päätöksellä höyrytettyinä:

Miksi pojat urheilevat, minkä takia ovat he niin halukkaita siihen. Ei sen takia, että tahtovat, vaan kun heidän täytyy.

Veren voima pakottaa heidät harjoittamaan samoja miehekkäitä urheilulajeja, joita heidän esi-isänsä ja meidän esi-isämme vuosikymmentuhansia sitten harjoittivat metsästyksen ja sodankäyntiin kuuluvina tehtävinä, ja joita harjoitellen hekin tehokkaimin ja luontevimmin kasvavat kelpo miehiksi.

Jolleivät pojat saa urheilla, sattuu helposti, että he alkavat muulla tavalla 'urheilla': esimerkiksi kivittää puhelinpylväitä, räähätä elämiä tai harjoittaa muuta ilkivaltaa, opetella ja opettaa pienemmilleen huonoja 'miesten' tapoja jne.

Urheilu, oikea urheilu, on pojille mitä tehokkainta 'rokotusta' huonoja tapoja ja sakilaishenkeä vastaan jo pelkästään sen nojalla, että se antaa heille viatonta ajattelemista ja tekemistä.

Urheilupoikien silmissä liehuu Suomen lippu silloinkin kun eivät muut siitä näe jälkeäkään...

Niin me saamme luottaa siihen, että pojista, jotka kasvuvuosiensa rauhan aikana tottuvat leikkiensä taisteluissa, kilpailuisissa ponnistelemaan riemukseen siniristilipun puolesta viimeiseen hikipisaraan, että tällaisista pojista kasvaa miehiä, jotka isänmaansa vaaran hetkellä tahtovat ja osaavat tarvittaessa myydä viimeisen veripisaransa mahdollisimman kalliisti kansansa puolesta.¹⁸⁶

Henrik Meinander, joka on tutkinut koulupoikien fyysistä kasvutusta pohjoismaisissa kouluissa, toteaa osuvasti, että Pihkalan militanti esiintyminen urheilun puolesta sopi hyvin 1920- ja 1930-lukujen suomalaiseen ilmapiiriin. Tässä tilanteessa 1800-luvun kansallinen ikoni Suomi-neito korvattiin usein porvarillisen kansanosan näkemyksellä suomalaisesta voimakkaana ja ennen muuta bolshevismmin vastaisena nuorukaisena.¹⁸⁷ Juuri tällaisia poikia ha-

¹⁸⁶ Esim. *Nuijasoturi* 11/1929.

¹⁸⁷ Meinander 1994, 206.

luttiin kasvattaa urheilun kautta myös suojeluskuntajärjestössä ja pyrkimyksen tähän voi havaita myös Pihkalan tekstistä. Urheilulla oli Pihkalan mukaan suojeluskunta-poikien toiminnassa vielä huomattavasti merkittävämpiä tehtäviä kuin fyysisen kunnan kohottaminen ja yleisen velttouden poistaminen nuorisosta. Tavoitteena oli ennen muuta uhrivalmiin suomalaisen sotilaan kasvattaminen. Tämän lisäksi Pihkala haki suojeluskuntien poikaurheilulle esikuvia suomalaisten menneisyydestä. Samankaltaista retoriikkaa käytettiin myöhemminkin paljon suojeluskunta-poikatoimintaa seuranneen sotilaspoikajärjestön toimintaa motivoitaessa muun muassa *Sotilaspoika*-lehdessä.

Suojeluskunta-poikien tarkasti ohjeistettu toiminta ja koulutus koostuivat paikallisista kokoontumisista sekä erilaisista koulutus- ja leiripäivistä. Leirit olivat erityisen tärkeitä, koska niillä oli mahdollisuus syventyä koulutuksen eri osa-alueisiin perusteellisemmin kuin lyhyissä yhden illan kestävässä harjoituksissa. Leirien suunnitteluun pojilla itselläänkin oli mahdollisuus vaikuttaa. Suojeluskuntain poikaosastojen leiriohjeen mukaan: ”leiriin oli saatava sissitoiminnan ja erämaantunnun maku ja Robinson-henki sekä poikiin se tunne, että he itse olivat mukana suunnittelemassa, valmistelemassa, toteuttamassa ja lopuksi purkamassa ikioman leirinsä. Kaikehenlainen aikuisten koulumainen paimentaminen, saarnailu ja liiallinen sotilaallisuus oli tällöin unohdettava.”¹⁸⁸

Leirit tuntuivatkin olleen pojille erityisen merkittävä kokemus ja jotain aivan uutta ja ennen kokemattomaa. Jurvassa pojille järjestettiin ensimmäinen leiri Ilmajoen Kalajaisjärvellä kesällä 1936 ja siitä eteenpäin joka kesä. Leireille osallistui keskimäärin noin 60 poikaa. Jurvalaispoikia osallistui myös maakunnalliselle poikaleirille Kuortaneella.¹⁸⁹ Pojille kesäiset leirit olivat elämyksiä:

Kyllähän nuo leirimuistot on jääneet aina jotenkin mieleen. Kuortaneella olin ensimmäisellä leirillä 1937. Muistaisin että Myllymäen Eimon kuorma-auto meidät kuljetti ja ihmeellisintä

188 Aalto 1984, 21-24; Puranen 2001, 186-194.

189 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1938. JSA.

*oli se, että menimme päivää aikaisemmin. Mutta eipä se haitannut, Yövyimme jollakin nuorisoserantalolla ja olimme valmiina aamulla paikalla... Tällä leirillä käytiin myös pussitappeluotteluja ja muistan miten yksi poika putosi puomilta, joka oli aika korkea. Tällöin hänen kätensä murtui. Ikävintä oli se hänen kovaääninen valituksensa, joka erityisesti muistuu mieleen, mutta siihen kyllä pussitappeluottelut loppuivat. Olihan leirillä monenlaista muutakin toimintaa, joka kesti viikon ajan.*¹⁹⁰

Suojeluskuntapoikien sotilaallinen koulutus oli alusta saakka huomattavaa. Myös muutamat suojeluskuntapoikien urheilulajit, kuten suunnistus ja pesäpallo palvelivat sotilaskoulutuksen päämääriä. Vuoden 1928 suojeluskunta-asetus ei estänyt ase- ja ampumakoulutuksen perusteiden opettamista pojille, mutta kielsi selvästi heidän henkilökohtaisen aseistamisensa. Suojeluskuntapoikien historian kirjoittaneen Elja Purasen tulkinnan mukaan tämä rajaus esti poikasotilaiden kasvattamisen ja kouluttamisen varsinaisten suojeluskuntalaisten jatkeeksi.¹⁹¹

Pojat saivat valmentavaa sotilaskoulutusta myös maastoleikeissä, joita pidettiin hyvin merkityksellisinä, koska aseistamattomille pojille ei voitu antaa taistelajakoulutusta.¹⁹² Tahko Pihkalan mukaan ”liikkuvaisuuden, suunnistamisen, maalien keksimisen ja maastoutumisen ohella leikki kirkastaa osanottajilleen mahdollisimman selvästi johtamistaidon ratkaisevan merkityksen, ensin tässä leikissä ja sitten yleensä sodankäynnissä”¹⁹³. Maastoleikkeihin kytkettiin

190 Tapio Mäntylän s. 1926 muistelmä teoksessa Sk-pojista Sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 200.

191 Suomen Asetuskokoelma nro 156/1928. ”Suojeluskunnan jäseneksi älköön otettako nuorukaista, joka ei ole täyttänyt seitsemäätoista vuotta. Kuitenkin voi suojeluskunta sopivan liikuntakasvatuksen ja harjoitusten muodossa antaa valmistavaa sotilaallista koulutusta nuorukaisille, jotka eivät ole täyttäneet seitsemäätoista vuotta. Saatakoon heitä käyttää myös lähettitehtäviin ja pienempien askareitten suorittamiseen, mutta älköön heitä aseilla varustettako.” Aalto 1984, 11-14; Puranen 2001, 125.

192 Vasara 1997, 609-611; Puranen 2001, 197-208.

193 Raportti sk-poikaosastonjohtajien kesätoimintakursseista, kesä 1933, laatinut Lauri Pihkala, Sky:n urheiluosasto. KA/SArk.

vuonna 1934 myös erillinen suojeluskuntapoikien maasto-oppi. Se oli teoriaopetusta, jota piti kuitenkin mahdollisimman paljon soveltaa käytännössä eikä oppitunneista saanut tehdä liian koulumaisia, jottei poikien into asiaan olisi laantunut.¹⁹⁴ On helppo havaita, että maastoleikeissä vahvistettiin ja käytettiin hyväksi poikien tavalista ja hyväksytyä intoa sotaleikkeihin. Maastoleikkien kulku saattoi olla seuraavanlainen:

Maastoleikit näyttelivät onneksi keskeistä osaa viikoittaisissa harjoituksissa ja ainakin näin jälkikäteen ajatellen niissä me nuorimmaisekin olimme lähes tasavertaisia iäkkäämpien kanssa. Nuo ikimuistoiset ”sotaleikit” kävimme talven aikana koulumme tuntumassa olevassa ns. Pikkumetsässä ja kesällä Loukajanvuoren maastossa. Näissä paikoissa maastoalue oli helposti rajattavissa. Nopeasti voitiin määritellä osapuolten rajat polkujen, aitojen ja viljelmien avulla.

Maastoleikin alkaessa kerrattiin säännöt ja ilmoitettiin kokoontumispaikka, johon harjoitusten jälkeen keräännyttäisiin. Täten ohjaajamme varmistuivat, ettei kukaan päässyt eksymään tai jäämään esim. loukkaantuneena metsään.

Merkkinä vastustajan tuhoamisesta käytimme maastoleikissä nauhan ryöstämistä. Jokaisella osanottajalla tai määrätyn ryhmän jäsenellä oli olkavarren ympäri sidottuna n. 3 cm leveä kreppinauha ja leikkijä oli taistelukyvytön, kun nauha oli repäistyt irti leikkijän käsivarresta. Vastapuolilla oli luonnollisesti eriväriset nauhat.

Erotuomarin tehtävänä oli valvoa, että ottelusääntöjä noudatettiin. Vetoamalla leikkijän kunniantuntoon ja rankaisemalla rikkomukset meidät totutettiin reiluun peliin. Leikin loputtua pidettiin useimmiten arvostelutilaisuus, joko maastossa tai luokahuoneessa. Siinä jokaisella oli mahdollisuus selostaa omaa toimintaansa leikin aikana.¹⁹⁵

194 Poikain maasto-oppi, laatinut sk-upseeri, maisteri Auvo A. Sääntti. Sky:n urheiluosasto. Yksitystä kirjeistöä 1930–1939. KA/SArk.

195 Martti Luhtasela ja Pekka Tammelin teoksessa Sk-poikatyöstä sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla.

Nuoremmille suojeluskunta- ja sotilaspojille annettiin alkeisvalmennusta ns. maastoleikkien avulla. Toiminnassa hyödynnettiin poikien intoa sotalaikkkeihin. Kuva: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo, Seinäjoki.

Nuorempien suojeluskuntapoikien ampumakoulutus oli yleensä valmistavaa. Siinä tutustuttiin muun muassa ampuma-asentoihin ja aseiden käsittelyyn. Ampumiseen liittyviä perusasioita pyrittiin opettamaan pojille, ennen kuin nämä siirtyivät suojeluskunnan ampumakoulutuksen pariin. Tarkoituksena oli myös herättää kiinnostus ammutaharrastusta kohtaan, mutta pidemmän aikavälin päämäärä oli selvä: poikaosastojen ampumakoulutus tuli asettaa ”horjumattomalle pohjalle, koska siinä ratkaistiin jo se tuliko pojista miehiksi vartuttuaan hyviä vai huonoja ampujia”¹⁹⁶. Pääasiassa pojille annettiin tietoa aseista, etenkin pienoiskivääristä, ja harjoiteltiin tähtäykseen niin sanotuissa kolmiotähtäysharjoituksissa. Sitten tutustuttiin ampuma-asentoihin ja aseiden käsittelyyn sekä opeteltiin osuimien näyttämistä maalitauluista. Vasta vanhemmat suojeluskuntapojat ampuivat pienoiskivääreillä.¹⁹⁷

196 Poikien ampumaopas, Sky:n arkisto. KA/SArk.

197 Puranen 2001, 205-208.

Paljon ennen kuin saimme oikeita aseita – ilmakivääreitä ja pienoiskivääreitä – käsiimme, meille pidettiin tähtäysharjoituksia. Opettaja teki laudasta kiväärin tapaisia aseita. Näihin puupyssyihin oli tehty pellistä aseeseen etuosaan tähtäyshahlo ja piipun päässä oli naulasta tähtäin. Valmis ase oli istutettu halon puolikkaan päälle ja niin me pojat vuorollamme astuimme harjoittelemaan. Hämärää minulle on se tai en muista tarkkaan miten tuo tähtäyksen osuma näytettiin taululla. Jotenkin muistan opettajallamme tai johtajallamme Tauno Rosilalla olleen jonkinlaisen varren päässä pyöreän lätkän, jolla osuma merkittiin tähtääjän ilmoittamaan kohtaan.¹⁹⁸

Ampumarjoitukset olivat kuitenkin suojeluskuntapoikia kiehtova asia kaikkialla, niin myös Jurvassa:

Ampumarjoitukset vetivät aina mukaan paljon ja ampumaratakkin oli nuorisoseuran urheilukentän takana täysmittainen 300 metrin rata. Sunnuntaisin siellä oli kova präiske kun sinne kokoonnuttiin.¹⁹⁹

Olimme kotikylässäni Närviujoella ampumarjoituksissa kansakoulumme takana pelloilla eli vainioilla. Ulkona kävi navakka tuuli ja maalitaulut eivät tahtoneet pysyä kiinni alustassaan, vaan lentelivät irti. Taulu, johon minun piti ampua, laitettiin kymppin kohdalta aivan keskeltä kiinni piirustusnastalla. Opettajamme ja johtajamme Yrjö Mikkilä sanoi minulle, että jos osun keskelle nastaa, hän kustantaa minulle matkan Vaasaan vappuna.²⁰⁰

Varsinaisia ampumarjoituksia oli suojeluskuntapokatoiminnassa vielä kuitenkin 1930-luvun alussa melko vähän. Tilanne kuitenkin muuttui vuosikymmenen loppua kohti. Suojeluskuntapokien pienoiskiväärikipailut lisääntyivät koko maassa, vaikkakaan eivät

198 Arvo Tilkkanen (s. 1925) muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 196.

199 Abiel Martosen (s. 1928) muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 192.

200 Esko Mäntylän muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 200.

tasapuolisesti kaikissa suojeluskuntapiireissä. Vuosikymmenen loppulla kisoihin osallistui jo lähes 14 000 suojeluskunta-poikaa. Sotilaskoulutus nousi 1930-luvun mittaan myös Etelä-Pohjanmaalla keskeisimmäksi asiaksi poikien koulutuksessa. Vuonna 1938 selkeä enemmistö suojeluskunta-poikien käytännön harjoituksista ja oppitunneista liittyi jo sotilaskoulutukseen.²⁰¹ Seuraavana vuonna Etelä-Pohjanmaan poikaosastojen pienoiskivääri-ammuntakilpailuun otti osaa 1 342 poikaa. Samana vuonna Jurvassa suojeluskunta-poikien käytännöllisiin harjoituksiin käytettiin yhteensä 379 tuntia ja niistä sotilasharjoituksiin, pienoiskivääriammuntaan ja maastoleikkeihin yhteensä 256 tuntia²⁰². Tämän voi tulkita olleen seurausta maailmanpoliittisen tilanteen kiristymisestä ja poikien liittämistä yhä tiiviimmin maanpuolustuksen palvelukseen.

Maailmanpoliittisen tilanteen kiristyminen lisäsi edelleen yleisön kiinnostusta maanpuolustusta kohtaan. Myös koulujen myönteinen maanpuolustusasenne ja julkisen sanan kasvanut mielenkiinto suojeluskuntatoimintaan vaikuttivat siihen, että poikatyö tehostui. Urheiluosaston määrärahoja alettiin kohdentaa selkeämmin poikatyön johtajien koulutukseen, ja siihen käytetyt varat lähes kolminkertaistuivat kymmenessä vuodessa. Tämä osoittaa, ettei suojeluskuntain yliesikunta pitänyt poikaosastoja ainoastaan rauhanajan maanpuolustuksen harrastuskerhoina, joiden tukemisesta olisi luovuttu sodan uhan lähestyessä.²⁰³ Päinvastoin, lisäpanostus poikatyöhön nähtiin hyvin tarpeelliseksi kohti ankaria aikoja kuljettaessa. Sama kehitys on huomattavissa myös paikallistasolla. Poikatoimintaan käytettiin 1930-luvun loppua lähestyttäessä yhä enemmän suojeluskunnan varoja. Jurvassa vielä vuonna 1936 poikatyöhön varattu summa oli 500 mk, kolmen vuoden kuluttua se oli noussut jo 3 000 markkaan.²⁰⁴

201 Lantto 1997, 212.

202 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1938. JSA.

203 Puranen 2001, 152-155.

204 Jurvan suojeluskunnan esikunnan kokous 22.1.1939. JSA.

Poikatyön suuri merkitys myönnettiin viimeistään 1930-luvun lopulla ja siihen ryhdyttiin kohdentamaan lisää voimavaroja.²⁰⁵ Keväällä 1938 suojeluskuntain päällikkö Lauri Malmberg asetti komitean ja organisoimaan uudelleen poikatoimintaa. Komiteaa johti N. V. Hersalo.²⁰⁶ Komitea määritteli poikatyön tavoitteeksi yksiselitteisesti uuden maanpuolustajasukupolven kasvattamisen:

Suojeluskuntain poikatoiminnan tarkoituksena on vahvistaa valtakunnan puolustusvoimaa kasvattamalla poikia asevelvolliselle Suomen miehelle kuuluvaan kaikinpuoliseen kuntoon ja yleensä kelpo kansalaisiksi. Tätä varten heitä kootaan kiinteästi järjestettyihin joukko-osastoihin, joissa sopivilla harjoituksilla ja muulla ikäkauden mukaisella kasvatuksella kehitetään heissä kansalaiskuntoa ynnä yleisiä sotilasominaisuuksia sekä juurrutetaan heihin merkitykseltään pysyviä maanpuolustajan perustapoja ja -taittoja, jotta heillä tästä johtuen aikanaan olisi sekä tahtoa että kykyä paremmin hyväksikäyttämään varsinaista sotilaskoulutusta tuleviin tehtäviinsä maanpuolustajina.

Suojeluskuntapoikain ennakkovalmennuksessa maanpuolustukseen ei ole tavoiteltava sotilaskoulutuksellista kypsyyttä eikä valmiutta, vaan sen kasvatuksellisenä tarkoituksena on valmentaa poikia sellaiseen peruskuntoon, että heistä myöhemmin varsinaisesta sotilaskoulutuksesta huolehtivien elinten toimesta voitaisiin kouluttaa mahdollisimman kykeneviä maanpuolustajia.

Komitean työn seurauksena suojeluskuntain yliesikunnan urheiluosasto sai osastopäällikön apulaisen vakanssin vuoden 1939 alusta yksinomaan suojeluskuntapoikatoimintaa varten. Myös suojeluskuntapiireihin nimettiin aluejohtajia poikatoimintaa varten. He toimivat suojeluskuntapoikaosastojen aluepäällikköinä suoraan piiripäällikön alaisina ja vastasivat piirin määrätyn osan poikatoiminnasta. Tämä oli selvä merkki nuorisotyön merkityksen kasvusta vapaaehtoisessa maanpuolustustoiminnassa. Poikatoiminnan kehittä-

205 Sky:n vuosikertomus 1938. KA/SArk.

206 Poikatyökomiteaa koskeva lausunto 25.1.1938. Sky:n valistusosaston arkisto. KA/SArk.

täminen keskeytyi kuitenkin talvisodan syttymiseen syksyllä 1939. Uuteen alkuun kehittämistyössä päästiin välirauhan aikana.

Pikkulotat täydentävät perheen

Pikkulottatoimintaa ehdotettiin aloitettavaksi jo aikuisjärjestön perustamisen aikoihin, mutta Lotta Svärdin perustava kokous vuonna 1921 hylkäsi nuoriso-osastojen perustamisen. Valtakunnallisen Lotta Svärdin ensimmäinen puheenjohtaja Greta Krohn kannatti tyttötoimintaa, mutta ei saanut ajatukselleen tukea muilta keskusjohtokunnan jäseniltä.²⁰⁷ Tuolloin suojeluskuntien oravakomppaniat olivat hiipumassa ja Lotta Svärd-järjestö ja sen toiminta oli vielä varsin vakiintumatonta, joten Krohnin ehdotus ei saanut kannatusta.

Kuitenkin tyttötoiminta nousi 1920-luvun kuluessa silloin tällöin esille, ja sitä käsiteltiin virallisesti ainakin kerran Lotta Svärdin keskusjohtokunnassa. Maaliskuussa 1925 Haapamäen yhteiskoulun tyttöoppilaat pyysivät lupaa saada perustaa Keuruun paikallisosastoon oma alaosasto. Kielteistä päätöstään keskusjohtokunta perusteli sillä, että kouluosaston suhdetta paikallisosastoon on vaikea järjestää eikä jäsenten alinomainen vaihtuminen ole hyvä asia.²⁰⁸ Lotta Svärd alkoi toimia valtakunnallisena järjestönä varsinaisesti vasta 1920-luvun lopulla, joten on hyvin todennäköistä, ettei tyttöjen toiminnan laajempaan organisointiin olisi riittänyt voimavaroja vielä vuosikymmenen puolivälissäkään. Toinen oletettava viivytys tyttötoiminnan alulle oli epäilemättä poikatoiminnan vakiintumattomuus. Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin olemassaolo perustui selkeään sukupuolihierarkiaan, joten tyttötoiminnan aloittaminen ennen poikatoimintaa ei mitä ilmeisimmin olisi tullut kyseeseen. Alkuvaiheessaan pikkulottatoiminnan ensisijainen tavoite oli muodostaa suojeluskuntapojille sisarjärjestö, joka avustaisi ja tukisi heitä samaan tapaan kuin aikuiset lotat avustivat suojeluskuntia.

207 Lotta Svärdin keskusjohtokunnan pöytäkirjat. KA/SArk A1 29.5.1921.
Lotta Svärdin ensimmäinen puheenjohtaja erotettiin jo kesällä 1921. Lisää Krohnista Latva-Äijö 2004, 125-129.

208 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 4.3.1925. KA/SArk.

Tytöt kulkivat kuitenkin usein äitiensä ja vanhempien sisarus-
tensa mukana lottien kokouksissa tai suojeluskuntien manöövereis-
sä jo 1920-luvulla. Esimerkiksi Kajaanin paikallisosasto otti muuta-
maan otteeseen vuosikymmenen alussa jäseniksi nuoria yhteiskou-
lulaisia, joilla oli vanhempiensa suostumus sekä suositus joltakulta
suojeluskuntalaiselta.²⁰⁹ Toisinaan varsinainen pikkulottatoimin-
ta saattoi alkaa varsin spontaanisti, kuten Jurvassa tapahtui vuosi-
kymmenen lopulla. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten paikalliset
olosuhteet usein muokkasivat lottatoiminnan vielä sen alkuvaihees-
sa omanlaisekseen, ja keskusjohto alkoi säännellä omaehtoisesti al-
kanutta toimintaa vasta vuosia myöhemmin. Pikkulottien toimin-
ta alkoi Jurvassa jo marraskuussa 1929 tyttöjen omasta aloitteesta,
kun 10–14-vuotiaat tytöt pyysivät lupaa osallistua aikuisten lottien
ompeleiluihin. Tätä eivät aikuiset lotat kuitenkaan kannattaneet,
joten paikallisosaston puheenjohtaja Ines Seppälä päätti johtokun-
nan kanssa neuvoteltuaan järjestää tytöille omia kokoontumisiltoja
omassa kodissaan. Jurvassa pikkulottien toiminta jatkui kaikkiaan
kolmisen vuotta ennen kuin tyttötyöstä tuli järjestössä virallista ja
valtakunnallista. Aluksi toimittiin vain omien mallien mukaisesti,
ja toimintaa jopa hieman arkailtiin kertoa lottapiirille.²¹⁰ Myöhem-
min pikkulottatyön aikaisesta aloittamisesta ja piirin ensimmäisestä
tyttöosastosta tuli ylpeyden aihe ja maakunnan tasolla huomionar-
voinen asia.²¹¹

Leipurinrouva Ines Seppälän roolia pikkulottatyön aloittami-
sessa on pidetty aivan keskeisenä ja hän jatkoikin pikkulottien vetä-
jänä aina vuoteen 1940 saakka.²¹² Aloittaessaan pikkulottien johta-
misen hän oli yli 40-vuotias viiden lapsen äiti, ja hänen nuorimmat

209 Sulamaa 2002.

210 Lotta Svärd yhdistyksen Etelä-Pohjanmaan piirin Jurvan paikallisosaston
tyttötyön toimintakertomus 10:nen vuoden ajalta. JSA; Tyttöosastojen 10
v. toimintakertomus. EPMM; Lotta Svärd -yhdistyksen Etelä-Pohjanmaan
piirin Jurvan paikallisosaston 10-vuotiskertomus. JSA.

211 Vihantola 1937, 268; Etelä-Pohjanmaan lotat 1965, 20, 156; Elmi Perä-
mäen os. Perä haastattelu 13.6.1998; Maiju Kuntolan lomakehaastattelu.

212 Paikallisosaston johtotehtävistä Ines Seppälä luopui vuonna 1930, mutta
toimi tämän jälkeen vielä 10 vuotta tyttötyönjohtajana.

Iines Seppälä oli Jurvan pikkulottien ”äiti”. Edessä vasemmalta: Kyllikki Peltomaa, Elsi Varpula, Terttu Hiipakka, Irja Kangasalusta. Toisessa rivissä vasemmalta: Kirsti Haapala, Helli Vainionpää, Marjatta Harju, Ines Seppälä, Eila Kangas. Kolmannessa rivissä vasemmalta: Alli Kentta, Sisko Järviniemi, Anni Hahto, Aino Kivikangas. Takana vasemmalta: Helvi Valkama, Helvin takana Signe Valkama, Sisko Lehtonen, Elmi Perä, Taimi Harju, Hellä Kivikangas, Terttu Tuominen. Kuva: Jurvan museo.

lapsensa olivat tuolloin jo noin 10-vuotiaita.²¹³ Haastatteleman en-tiset pikkulolat kiittävät poikkeuksetta Iines Seppälän henkilökoh-taista panosta ja vaivannäköä. Häntä on haastatteluissa luonnehdit-tu äidilliseksi, lämpimäksi ja hyvin isänmaalliseksi ihmiseksi, jopa siinä määrin, että pelkäänsä hänen karismaattinen persoonansa in-nosti nuoria tyttöjä liittymään pikkulottiin.²¹⁴ Aina ei hänen tehtä-vänsä kuitenkaan ollut helppo. Näin suoraan Iines Seppälä purki-kin tuntojaan vuonna 1936:

Ehkä moni sanoo tästä, että joutavaa hosumista koko homma, ja surulla saan tunnustaa saaneeni kokea sitä yleisön puolelta pi-dettävän toisarvoisena hommana. Kun pikkulolat on järjestäneet tilaisuuksia niin ei montakaan vierasta ole tullut mukaan, niin kun toivottu oli, että isot lotat tulisi pikkulottien luo. Olen mo-nasti kamppaillu sisässäni siitä mitä hyödyttää minua työn uh-raus tyttöosastolle kun ei kukaan muukaan velvollinen ole mu-kana. Mutta aina uusin toivein olen alottanu rakkaitten pikku-lottieni kanssa vähäisiä aineellisia ja henkisiä työiltoja. Tyttöjen puhdas ja kirkas katse kannustaa eteenpäin. Korkeimmalle kiitos että olemme saaneet rauhassa iltojamme viettää ja rauhassa as-karrella. Tyttötyöllä on perustana 3 korkeaa päämäärää uskonto, koti ja isänmaa. Nämä korkeat päämäärät on johtotähtenämme, kuitenkin ei näitä lapset voi kaikessa laajuudessaan ymmärtää, ei sääntöihin sovelluttaa. Mutta kuitenkin on työmuodon kautta kylvettävä päämäärien siemen tyttöjen sieluun, että heistä kasvai-si vakaa voimakas lottarintama.²¹⁵

Jurvalaista Iines Seppälää voi hyvällä syyllä pitää suojeluskuntai-deologian mukaisena esimerkillisen lotta-äidin ruumiillistumana. Paitsi että hän konkreettisesti vuosien ajan kasvatti paikkakunnalle uutta lottasukupolvea, hän oli itse mukana paikallisosaston toimin-nassa alusta loppuun saakka. Myös omat tyttäret kuuluivat äitinsä

213 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

214 Esim. Laura Hautalan os. Parkkamäki haastattelu 8.1.1997; Bertta Vainion-pään ja Helli Kelton haastattelu 17.10.1997; Elmi Perämäen os. Perä haas-tattelu 13.6.1998; Kerttu Talskogin os. Hahto-Reini haastattelu 3.6.1998; Terttu Kakkurin os. Tuominen ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000.

215 Jurvan paikallisosaston tyttöosaston vuosikertomus 1936. JSA.

tavoin lottiin, ja lisäksi Iines Seppälä oli lottatyön ohella yhteiskunnallisesti aktiivinen toimien muun muassa kunnan köyhäinhuoltolautakunnassa ja maatalousnaisissa.²¹⁶

Valtakunnallinen pikkulottatoiminta sai merkittävän puolestapuhujan heti uuden vuosikymmenen alussa, kun Lotta Svärdin uusi johtaja, opettaja Fanni Luukkonen lähti voimakkaasti ajamaan tyttötoiminnan aloittamista lottajärjestössä. Jyväskylän lottapäivillä kesällä 1930 hän esitti mielipiteensä hyvin selkeäsanaisesti:

*En voi olla viittaamatta siihen määrätietoiseen otteeseen, millä mm. veljesjärjestömme suojeluskunta on ottanut poikain varhaisnuoret ja muut nuoret kasvatustyön alaisiksi. Siinä kasvatushjelmassa on otettu huomioon ne vaatimukset joita poika- ja nuoruusiän mentaliteetti asettaa. – En voi olla tässä yhteydessä merkitsemättä ajatustani siitä, että myöskin Lotta Svärd -yhdistyksen olisi, ainakin sellaisissa seuduissa, missä eivät muut lasten keskuudessa toimivat järjestöt vastaavalla ohjelmalla ole tyttöjen keskuuteen vaikutustansa ulottaneet, otettava myös tyttötyö ohjelmaansa. Olen yksinkertaisesti sitä mieltä, että kotien puolustus- tahtoinen henki – vanhempien perheenjäsenten kuuluessa sk:aan tai lottiin – ei saa jättää ulkopuolelle myöskään varhaisiän tyttöjä. Ennemmin tai myöhemmin se on oleva oleellinen osa meidän järjestökasvatuksessamme.*²¹⁷

Pikkulottatoiminnan aloittaminen sinetöitiin Lotta Svärd -yhdistyksen vuosikokouksessa maaliskuussa 1931.²¹⁸ Fanni Luukkosen visio kaikkien perheenjäsenten kuulumisesta saman aatteen pariin, oli näin toteutunut. Alustuksessaan ”Järjestömme ja varhaisiän nuoret” Fanni Luukkonen ehdotti tyttöosastojen perustamista paikallisosastoihin vapaaehtoisin voimin ja kolmihenkisen valiokunnan perustamista tarkempaa suunnittelua varten.

216 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1920–1945. JKA; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Korpela 1997, 54–55.

217 Esitelmä Jyväskylän lottapäivillä kesällä 1930. Fanni Luukkosen papereita, PK 1002. KA/SArk; ks. myös *Lotta Svärd* 6/1931.

218 Lotta Svärd -järjestön vuosikokous 1931, Lotta Svärd keskusjohtokunnan arkisto. KA/SArk.

Kuten jo huomautettiin, on sk- ja lottatyö löytänyt Suomen kodeissa – etäisissä maaseutuoloissakin – voimakasta vastakaikua. Kun talon miehinen väki kuuluu sk:aan, pienimmät sk:n poikaosastoon ja naiset: äiti ja vanhimmat tyttäret lottajärjestyön, on luonnollista, että näistä kodeista myös nuoremmat – esim. 10–14-vuotiset tytöt – intomielisinä saapuisivat omaan pieneen lottaosastoonsa. Ja kun tiedämme kuinka innostus samanikäisten kesken on tarttuvaa, uskoisin näin monen aatteellemme kylmänkin kodin työn saavan tuosta innostuksesta osansa ja näin joutuvan isänmaallisen hengen kosketuspiiriin.²¹⁹

Pikkulottatoiminnan alkaessa suojeluskuntaperheen idea siis sai lopullisen muotonsa, mutta jo suojeluskuntapoikatoiminnan yhteydessä perhekokonaisuuden ajatus oli ollut esillä. 1930-luvun puolivälissä suojeluskuntapoikien henkilökortteihin tuli merkitä kuuluuko muista perheenjäsenistä joku suojeluskuntaan tai Lotta Svärd-yhdistykseen.²²⁰ Vuosikokouksessa valittu valiokunta lähetti ehdotuksensa paikallisosastoille seuraavan vuoden helmikuussa ja siinä kehoitettiin ”aloittamaan tyttötyö etenkin niillä paikkakunnilla, joilla ei ole partiotoimintaa”.

Tyttötyön tarkoituksiksi mainittiin opettaa kasvuiässä olevia Suomen tyttöjä ”rakastamaan kotia, uskontoa ja isänmaata”. Heihin haluttiin luoda jo pienestä pitäen samanlaista uhrimieltä ja pyyteetöntä palvelushenkeä kuin aikuisiin lottiinkin.²²¹ Poikatöiden tapaan tyttöosastojakaan ei haluttu ohjeistaa kovin tarkasti, vaan ohjaajien toivottiin itse löytävän sopivimmat ja kiinnostavimmat työmuodot. Vaikka myös toiminnan tavoite oli samankaltainen kuin suojeluskuntapoikatöissä, tyttöjä ohjattiin työhön lempeämmin kasvattamalla, kun taas pojat vedettiin mukaan toiminnan keinoin.

219 Fanni Luukkonen puheita ja esitelmää. PK 1002. KA/SArk.

220 Kiertokirje sk-piiripäälliköille 14.2.1934. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

221 Kiertokirje paikallisosastoille 1931. Lotta Svärd keskusjohtokunnan arkisto. KA/SArk.

Tytöt opiskelivat nationalistisesti sävytettyä historiaa, maantietoa ja uskontoa enemmän kuin pojat.²²²

Lempeämmästä otteestaan huolimatta niin pikkulottien kuin suojeluskuntapoikien kasvatus perustui kuriin. Edellisellä vuosisadalla, mutta vielä 1920-luvun lopullakin vaikutusvaltaisten pedagogien kuten Albert Liliuksen mukaan kasvatus edellytti kuria, joka oli luonteenkasvatuksen avain. Vain kurinalainen kasvatus saattoi luoda rehellisen, tottelevaisen ja täsmällisen olennon. Selkeä asennemuutos kurin merkityksen suhteen koulukasvatuksessa tapahtui vasta sodan jälkeen.²²³ Pikkulottien tai suojeluskuntapoikien kasvatus ei ollut luonnollisestikaan yksi yhteen koulukasvatuksen kanssa, mutta niin K.A. Levälähden, Fanni Luukkosen kuin muidenkin lukuisten maanpuolustusjärjestöjen kasvatustyötä ohjanneet henkilöt olivat jo 1800-luvun puolella koulutuksensa saaneita opettajia, jotka hyödynsivät oppimiaan metodeja myös maanpuolustuskasvatuksessaan.

Pikkulottatyö oli Fanni Luukkosen sydäntä lähellä ja hänen sisäistämänsä uskonnollis-isänmaallinen ajatusmaailma näkyi tyttötyön tehtävän määrittelyssä selvästi.: *Lotta Svärd -yhdistyksen tehtävänä on opettaa kasvuiässä olevia Suomen tyttöjä rakastamaan uskontoa, kotia ja isänmaata. Koska tyttötyö on varsinaisen lottatyön esivalmistusta, on siihen alusta alkaen saatava määrätietoinen, kasvatuksellinen ote, niin että Lotta Svärd -yhdistyksen liittyminen sittemmin muodostuu luonnolliseksi jatkoksi isänmaan vapaaehtoisessa epäitsekäässä palvelemisessa.*²²⁴

Poikatoiminnan vakiintumattomuuden ja voimavarojen puutteen lisäksi yksi selkeästi julkituotu syy tyttötoiminnan myöhäiselle aloitukselle oli partiotyttötyö. Suomen Partiotyttöliitossa (SPTL) pikkulottatoiminnan aloittaminen herätti pelkoa jäsenrivistön har-

222 Lotta Svärd Yhdistyksen tyttötyön ohjesääntö (1937), Vasara 1997, 666-672; Tuomaala 2004, 195-204.

223 Ojakangas 1997, 109-115. Helsingin yliopiston kasvatus- ja opetusopin professori Albert Lilius julkaisi teoksensa Koulukasvatusopin päämääriä alun perin vuonna 1926.

224 Tyttötyön ohjesääntö 1937.

venemisestä samalla tavoin kuin poikapartionkin puolella oli tapahtunut muutamaa vuotta aiemmin. Partiotyttöjen johtajat pitivät pikkulottatoimintaa poliittisena ja yhteiskunnallista juopaa suurentavana. Lottajohtajat eivät kuitenkaan halunneet toiminnan alkuvaiheessa kilpailla tyttöpartion kanssa, jolla ajateltiin olevan hyvin samankaltaiset arvot ja toimintatavat kuin lottatyöllä. Alkuvaiheessa pelättiin myös harrastuksen rasittavan tyttöjä liikaa, joten vain toinen, joko partio tai pikkulottatoiminta katsottiin sopivaksi. Molempien järjestöjen kesken tehtiin kirjoittamaton sopimus siitä, että kaupungit olisivat partiolaisten reviiiriä, kun taas pikkulotat leivittäytyisivät maaseudulle. Partiopoikien tapaan myöskään partiotytöt eivät yleensä toimineet maaseudulla, missä pikkulottatoiminta alkoi usein spontaanisti, paikallisten aikuisten tai tyttöjen aloitteesta.²²⁵ Kaupungeissa oltiin toiminnan alkuvaiheessa hyvinkin varovaisia. Esimerkiksi Tampereella tyttöosastoon otettiin 1930-luvun alkupuolella vain vanhempia, noin 14–15-vuotiaita tyttöjä, jottei pikkulottatoiminta olisi kilpaillut partioliikkeen kanssa. Tampereen paikallisosaston lottahistoriikissa todetaan myös, että tyttötyö oli aluksi kokeilua eikä ollut mitään esimerkkiä mihin nojautua. Niinpä tyttöosaston toiminta suunniteltiin alkuvaiheessa samanlaiseksi kuin aikuisten lottien paikallisosastonkin.²²⁶

Samalla tavoin kuin suojeluskuntapoikajärjestö innosti maaseudun poikia, erityisesti maalaistytöt innostuivat järjestötoiminnasta pikkulotissa. Näin tapahtui siitäkin huolimatta, että maaseudulla vaikutti samaan aikaan myös toinen vahva nuorisojärjestö, Maatalouskerholiitto, joka keräsi 1930-luvulla lähes yhtä paljon jäseniä kuin pikkulotat.²²⁷ Myöskään pitkät ja usein hankalakulkuiset matkat pikkulottien kokoontumisiin eivät yleensä intoa lannistaneet. Vuonna 1932 pikkulottia oli koko maassa 2 048, ja kahden vuoden kuluttua määrä oli jo yli 10 000. Vuosikymmenen mittaan jäsenmäärä kasvoi edelleen reippaaseen tahtiin, niin että talvisodan alla pikkulottia oli koko maassa noin 24 000. Tyttöosastoja oli yh-

225 Savunen 1999, 65-66; Paavilainen 2010, 184-185.

226 Levas 1963, 127-128.

227 Maatalouskerho toimi myös Jurvassa.

teensä jo 1 042. Jurvassa tyttötoiminta oli hyvin suosittua koko sen toimintakauden ajan, mutta 1930-luvun loppua kohti jäsenmäärä nousi edelleen. Vuonna 1935 tyttöjä oli 46, mutta vuoden 1939 lopulla jo 101. Kunnassa toimi kolme tyttöosastoa, joista jokainen oli vielä jaettu kahtia erillisiksi kyläosastoiksi.²²⁸

Epätasaisuus oli kuitenkin edelleen leimallista tyttötoiminnalle, sillä 30 prosenttia koko maan lottaosastoista oli edelleen ilman pikkulottien omaa osastoa. Kuopiossa ja Iisalmessa tyttöosastot perustettiin vuosia myöhemmin kuin Pohjois-Savon maaseutukunnissa. Iisalmessa viivytyks johtui sopivan tyttötyönjohtajan puutteesta, mutta Kuopiossa katsottiin aluksi koulujen, yhdistysten, nuorisoseuratoiminnan ja elinvoimaisen partiotyön korvanneen sen isänmaallisen työn, jota pikkulottatoiminnan arveltiin tytöille antaneen.²²⁹ Samoin oli asian laita Helsingissä, jossa partiotyö innostikin tyttöjä enemmän. Järjestäytymisasteen eroja kuvaa hyvin se, että vuonna 1935 Viipurin piirissä pikkulotilla oli jo 27 osastoa ja jäseniä 1719, kun taas Helsingissä osastoja oli vain yksi ja siinä 52 tyttöä. Alkukankeuttakin pikkulottatoiminnassa oli. Kuten poikatoimintaan, myös tyttötyöhön oli vaikeaa saada johtajia. Monet aikuiset pelkäsivät sitoutua aikaa vievään tai liian vastuulliseksi kokemaansa työhön. Joissakin piireissä, esimerkiksi Etelä-Hämeessä, tunnettiin aluksi myös epäluuloa uutta työmuotoa kohtaan. Piirin tyttötyönjohtaja kirjoitti *Lotta Svärd* -lehdessä, että ”pikkulottatoiminnan arveltiin enemmän kuluttavan voimia, tuottavan taloudellista tappiota, kuin tosiasiallista hyötyä”.

Pikkulottatyön työmuodoiksi ehdotettiin ohjelmallisia työiltoja, joissa tehtäisiin käsitöitä ja ensisiteitä. Lisäksi suositeltiin erilaisten juhlien järjestämistä. Jurvassa tyttöjen tavanomainen työilta saattoi sujua vaikka näin: ”Aluksi laulettiin yhteisesti, sitten tehtiin ja myös aloitettiin uusia pikku käsitöitä, tyttöjä oli kokoontunut 16 ja me päälliköt. Ines S. luki kultaiset lauseet sekä antoi niistä pari lausetta läksyksi seuraavalle kerralle. Lopuksi laulettiin ja lähet-

228 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1935–1939. JSA.

229 Koistinen-Mandalios 2002, 121-123.

tiin kotiin.”²³⁰ Tyttöjen toiminta Jurvassa oli aktiivista, suosittua ja yleisesti hyväksyttyä, mutta soraääniä riitti sielläkin. Vuonna 1937 paikallisosaston johtokunta päätti vähentää pikkulottien kokoon-tumisia, ”koska on kuulunut valituksia että tyttöosastolaiset ovat kokoontuneet liian usein että lapset tulevat liian paljon olemaan poissa, päätettiin ne koota vain ohjesäännön mukaan kaksi kertaa kuukaudessa”.²³¹

Valtakunnallisesti järjestäytyneempi tyttötyö sai vauhtia mar-raskuussa 1934 pidetyiltä tyttötyönjohtajien ensimmäisiltä neuvot-telupäiviltä. Siihen saakka tyttötyö oli saanut puheenjohtaja Fanni Luukkosen tomeran avauksen jälkeen kehittyä melko spontaanisti eri puolilla maata. Tämän kokoontumisen seurauksena, johon osal-listui 356 tyttötyönjohtajaa, toimintaa alettiin yhtenäistää. Koko-uksen puheissa tulivat hyvin esille etenkin tyttötyön kasvatuksel-liset päämäärät, mutta myös tyttöjen johtajien merkitystä koros-tettiin. Sama kokous päätti myös alentaa pikkulottiin liittymisen ikärajaa kahdeksaan vuoteen, kun aiemmin oli alaikärajana pidet-ty kymmentä ikävuotta. Aikuisiin lottiin pikkulotissa toimineet ty-töt saattoivat liittyä 17-vuotiaina, eikä erillistä koelotta-aikaa, joka lottiin pyrkiviltä tavallisesti vaadittiin, enää tarvittu. Tyttöosastoon liittymiseen vaadittiin huoltajan suostumus. Kokouksen loppupu-heessa todettiin, että tyttötyön ”kutsumuksena on syyttää lasten herkät mielet isänmaalle ja kasvattaa tämän maan tyttäristä uusien sankarien äitejä.”²³²

Mistään lähteistä ei ole löytynyt perusteluja sille, miksi tyttö-
jen ikärajaa laskettiin alkuperäisestä kymmenestä vuodesta kah-
dekaan ikävuoteen ja miksi poikien liittymisikäraja oli koko järjes-
töjen olemassaolon ajan korkeampi (12 tai 10 vuotta). Aikuisten
toimintaan kaikki pääsivät kuitenkin vasta 17-vuotiaina. Ikärajan
laskulle syynä saattoi olla pikkulottien heikohko menestys suurissa

230 Pöytäkirja Jurvan pikkulottien ompeluilloista. JSA.

231 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 10.9.1937. JSA.

232 Tyttötyönjohtajien neuvottelupäivien pöytäkirja 1934, Lotta Svärd-arkis-to. KA/SArk.

kaupungeissa, joissa nuoret tytöt liittyivät partioon eivätkä pikkulottiin. Pidettiinkö jo 1920- ja 1930-luvuilla tyttöjä mahdollisesti nopeammin aikuisiksi kehittyvinä kuin poikia? Mahdollisesti näin oli, sillä esimerkiksi 1800-luvulla palkollissäännön kuritusikäräjä oli pojilla korkeampi.²³³ Toisaalta Lotta Svärd- ja Suojeluskunta-toiminnan taustalla eli modernisaatiosta huolimatta edelleen myös vahvasti agraari työnjakoperinne. Siinä sukupuolten välistä työnjakoa tarkennettiin esimerkiksi siten, että naisten tai miesten töihin alettiin ohjata ”vanhempia” lapsia, seitsemästä kymmeneen ikävuosien jälkeen. Pienemmät lapset olivat tässä suhteessa ikään kuin sukupuolettomia. He olivat naisten hoivissa ja avustivat naisia heidän töissään. Varhaislapsuuden jälkeen voimistui sosiaalisen sukupuolen kehittäminen, mikä vaikutti myös lasten työnteon suuntautumiseen.²³⁴ Myös pikkulottien ja suojeluskuntapoikien tehtävät olivat erilaisia: pojat tutustuivat aseisiin ja opettelivat ampumaankin. Tähän vaadittiin epäilemättä korkeampaa ikää kuin pikkulottien tekemiin kotitalous- tai ompelutöihin.

Vuonna 1935 keskusjohtokunnassa hyväksyttiin tyttötyön ensimmäinen ohjesääntö ja tyttötyönjohtajia alettiin kouluttaa Tuusulan kursseilla vuodesta 1936 lähtien. Erityisen merkittävä tyttötyön valtakunnallistumisen kannalta oli vuosi 1938, jolloin tyttötyön ohjesääntöä tarkennettiin ja tytöille perustettiin oma lehti, *Pikkulotta* ja järjestöön palkattiin oma tyttötyönneuvoja. Hän oli vihtiläinen Saara Forsius, joka oli yksi ohjesääntöä tarkentaneen toimikunnan jäsenistä.²³⁵ Lehti otettiin tyttöjen keskuudessa hyvin vastaan ja se oli hyvin suosittu koko olemassaolonsa ajan. Lehden tunnus oli tyttötyötä hyvin kuvaavasti ”Ilmielin valmiina palvelemaan kun kutsuvi syntymämaani.” Pikkulotat saivat myös itse kirjoitella lehteen ja lukea siitä toisten tyttöjen kokemuksista eri puolilla maata.²³⁶

233 Markkola 2003, 135-136.

234 Korkiakangas 1996, 128; Östman 2004, 59-61.

235 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 1935 ja 1936. Vuosikokouksen pöytäkirja 1938, Lotta Svärd -arkisto. KA/SArk.

236 *Pikkulotta*-lehti 1938-1944.

Jurvan pikkulotat vapunvietossa vuonna 1935. Alhaalta vasemmalta: Anni Ojala, Signe Valkama, Helvi Valkama, Elly Ojala, Marjatta Harju, Taimi Harju. Istumassa vasemmalta: Elsa Anttikoski, Anni Kangas, Terttu Tuominen, Ines Seppälä, Ineksen takana Terttu Hiipakka, Liisi Holma, Liisin takana Aino Wiiklund, Hellä Kivikangas, Elsi Varpula. Ylhäällä vasemmalta: Mirja Hautala, Mirja Kangas, Eila Kangas, Kaino Haapala, Laura Parkkamäki, Eeva Mäntylä, Täfne Varpula, Helvi Haapala. Kuva: Jurvan museo.

Pikkulottien ulkoisiksi tunnuksiksi tulivat jäsenmerkki ja lottapuku, joka oli samanlainen kuin aikuistenkin puku. Pikkulotille kehitettiin oma lottamerkki, joka sisälsi pelkän ruusukkeen. Pukuja ei välttämättä heti hankittu tytöille, mutta Jurvassakin ”tyttöjen vanhemmat mielihyvin laittoivat lottapuvut varusteineen.”²³⁷ Lottapuku piti tehdä tai teettää itse tietynlaisesta kankaasta eikä se ollut mitenkään halpa hankinta. Tämäkin kertoo osaltaan siitä, miten pikkulottatoimintaa osana suojeluskuntaperhettä mielellään rakennettiin tuettiin ruohonjuuritasollakin.

237 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttöosaston toimintakertomus 10:n vuoden ajalta, Jurvan Lotta Svärd -arkisto. JSA.

Tytöille laadittiin myös isojen lottien vastaavia mukailleen omat ”kultaiset sanat”, jotka kiteyttivät pikkulottatyön kasvatukselliset ja käytännölliset tavoitteet. Niiden syvempää merkitystä opeteltiin yhteisissä kokoontumisissa ja huoneentauluna ne olivat monen pikkulotan seinällä.

- 1) *Rakasta Jumalaa yli kaiken.*
- 2) *Rakasta sekä palvele kotiasi ja isänmaatasi.*
- 3) *Huomaa luonnon kauneudessa Luojan suuruus.*
- 4) *Kunnioita mennyttä ja usko tulevaisuuteen.*
- 5) *Ole hyvä!*
- 6) *Suorita ilomielin velvollisuutesi.*
- 7) *Älä lannistu vaikeuksissa*
- 8) *Ole hyvä toveri ja rehellinen ystävä.*
- 9) *Noudata määräyksiä, alistu kuriin ja käyttäydy moitteettomasti!*
- 10) *Pikkulotta, elä lähimpiesi apuna, ympäristösi ilona, kasva kansallesi kunniaksi!*

Myös käytännössä yhteys aikuisiin lottiiin oli varsin tiivis. Pikkulottien työ muistutti aikuisten lottien työtä, ja usein molemmat sukupolvet työskentelivätkin yhdessä. Tytöt kasvatettiin alusta lähtien miehiä ja poikia tukeviin huolto- ja hoivatehtäviin samaan tapaan kuin aikuiset lotat eikä tyttöjen toiminta koskaan itsenäistynyt aikuisjärjestöstä päinvastoin kuin poikien. Maanpuolustusjärjestöjen yhteisissä tilaisuuksissa tytöt tavallisesti avustivat aikuisia lottia ja esimerkiksi muonittivat poikaosastojen leireillä. Näin toimittiin Jurvassakin:

Pikkulotat ovat auttaneet eri tilaisuuksissa isoja lottia ohjelmissa, koristelussa, astianpesussa y.m. sekä sankarihaudan siistimisessä ja kesällä kastelua. Poikaosastoa auttanut muonituksessa koko harjoitusaikana sekä toimittivat keräystä poikaosaston leirille rahaa 318 Smk ja jauhoja, perunoita, maitoa sekä myivät kortteja 160 Smk arvosta poika osaston hyväksi.²³⁸

238 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1937. JSA.

Tyttötyön ohjesäännössä varoitettiin kuitenkin erityisesti rasittamasta tyttöjä liikaa tai heidän viemisestään liian aikaisin täysi-ikäisten toimintoihin.²³⁹ Tytöistä ei haluttu tehdä pelkkiä apulaisia, vaan tyttötoiminta sisälsi myös kevyempää, harrastusmaista ohjelmaa kuten omaa kuorotoimintaa, näytelmäkerhoja, leikkejä, pelejä ja leirejä. Monille maaseudun tytöille pikkulottaosastot tarjosivatkin ensimmäisen kerran mahdollisuuden harrastaa jotakin sellaista, joka ei liittynyt kotona tehtävään työhön tai koulunkäyntiin. Tytöt kokivat esimerkiksi liikunnan keskeiseksi syyksi lähteä mukaan pikkulottatoimintaan.²⁴⁰ Lotta Svärd tarjosikin naisille ja tytöille merkittävän mahdollisuuden harrastaa liikuntaa, mikä ei ollut lainkaan itsestäänselvyys vielä 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Esimerkiksi SVUL:ssa ei ollut tytöille tarjolla sellaista urheilutoimintaa kuin pojille. Aikakauden tapaan lottajärjestöissäkin harrastettiin toki enimmäkseen naisille ja tytöille soveltuviksi katsottuja lajeja, joiden katsottiin harjoittaneen ja vahvistaneen heidän ”hoivaajanominaisuuksiaan”.²⁴¹ Heidän urheiluohjelmaansa kuului hiihtoa, suunnistusta, voimistelua ja pesäpalloa. Jurvassa tytöille perustettiin oma voimisteluosasto vuonna 1932 ja seuraavana vuonna tytöt saivat jo osallistua yhteisvoimisteluesitykseen Seinäjoella yhdessä aikuisten lottien kanssa.²⁴² Sitten Jurvan tyttöjenkin liikuntaohjelma laajentui ”On suunnistamista maastossa harjoiteltu (joka on ollut tytöistä hauskaa). Hiihto- ja kävelymerkkin suorittamista ylläpidetty: On retkeilty, on leiripäiviä järven rannalla vietetty.”²⁴³ Tyttöjen liikuntakin siis osaltaan vankisti suojeluskuntien ja lottien sukupuolijärjestystä.

239 Pikkulottatyön ohjesääntö 1938

240 Lukkarinen 1981, 103-106; Taskinen 1992, 35-37; Mustajärvi 1996, 59; Vasara 1997, 672-675; Nevala 2001, 140. Aini Vuorisen haastattelu 29.9.1996.

241 Vasara 1997, 672-675; Laine 2005, 184-188.

242 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttöosaston toimintakertomus 10 vuoden ajalta 1939. JSA.

243 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1937. JSA.

Tyttötoiminnan keskeinen päämäärä oli alusta saakka kasvat-
taa uusia jäseniä aikuisjärjestöön.²⁴⁴ Tämä onnistui hyvin, sillä jo
1930-luvun lopussa enemmistö uusista aikuisjäsenistä oli aloittanut
toimintansa pikkulotissa.²⁴⁵ Jurvassakin siirtyi vuosittain useita pik-
kulottia suoraan aikuisiin lottiin 1930-luvun loppupuolelta lähti-
en.²⁴⁶ Lottajohto piti tätä erityisen tärkeänä, koska lotta-aate voitiin
heidän mukaansa sisäistää sitä paremmin mitä nuorempana toi-
minta maanpuolustusliikkeessä alkoi. Pitkäaikainen jäsenyys oli tae
”oikeiden lottien” olemassaololle. Lottajärjestö, jolle maine ja mo-
raali olivat ensiarvoisen merkityksellisiä, kontrolloi tiukasti jäseni-
ään etenkin jatkosodan aikana. Suurennuslasin alle joutui erityisesti
nuorten rintamalottien sukupuolimoraali.²⁴⁷

Sukupuolijärjestyksen vahvistusta, muotia ja yhteiskuntarauhaa

1920-luvun Suomessa perustettiin aktiivisesti nuorisojärjestöjä,
joista monet olivat poliittisia.²⁴⁸ Niin suojeluskuntapiireissä kuin
lottajohdonkin parissa omien tyttö- ja poikaosastojen merkitys-
tä perusteltiin usein sillä, että ne olisivat vastavoima etenkin va-
semmistolle ja sen kommunistisille nuorisojärjestöille.²⁴⁹ Samalla
nuoriso-osastot edustivat vapaaehtoiselle maanpuolustusliikkeelle
uuden ajan airutta. Suojeluskunnat eivät voineet kehittyä merkit-
täväksi toimijaksi yhteiskunnassa, jos ne eivät saaneet houkutelua
uusia sukupolvia mukaan. Kansallinen eheyttäminen yhdessä yleis-
en maanpuolustushenkisyyden kanssa nousi sekä pikkulottien että

244 Pikkulottatyön ohjesääntö.

245 Lukkarinen 1981, 103.

246 Jurvan Lotta Svärd vuosikertomukset 1935–1939. JSA.

247 Olsson 2005, 135-161.

248 Siisiäinen 1988, 48-49.

249 Esim. Fanni Luukkonen: Olisko ja millä tavoin järjestössämme kiinnitet-
tävä huomio varhaisiän nuoriin; Fanni Luukkonen: Puheita ja esitelmiä.
PK 1002. KA/SARk; Osastopäällikkö K. E. Levälähti: 29.3.1928 alustus
piiripäällikköjen kokouksessa 29.3.1928; Sky:n urheiluosaston kiertokir-
jeet piireille 1928–1929; K. E. Levälähti: Järjestelmällistä poikatytötä teke-
mään, *Hakkapeliitta* 7/1928, 128-130.

suojeluskuntapoikien tavoitteeksi.²⁵⁰ Lottien tyttötyön avulla toivottiin saatavan ”isänmaallisen työn pariin sellaisiakin lapsia, joiden kodeissa ei vallitse isänmaallinen henki”²⁵¹. Suojeluskuntien poikatyössä taas tavoiteltiin sitä, että ”vasemmistoperheiden lapset voisivat muuttua järjestön kautta isänmaallisiksi, vaikkei oma perhe olisikaan sille myötämielinen”²⁵². Nämä tavoitteet eivät kuitenkaan toteutuneet laajamittaisesti vielä 1930-luvun aikana, vaikka talvisodan kynnyksellä niin pikkulottiin kuin suojeluskuntapoikiinkin virtasi uusia jäseniä ja esimerkiksi Viipurissa saatettiin todeta seuraavalla tavalla:

*Ilahduttavana todistuksena siitä, että juopa kansamme vasemmiston ja suojeluskuntajärjestön välillä on vuosien kuluessa käynyt kapeammaksi, mainittakoon, että suojeluskuntien poikaosastojen jäsenet ovat monin paikoin suojeluskunnan entisten vastustajien lapsia. Kun nämä pojat täysi-ikäisiksi tultuaan tavallisesti jäävät suojeluskuntiin, on seurauksena, että suojeluskunnan rintama vähitellen yhä enemmän ja enemmän kasvaa vasemmalta päin.*²⁵³

Jurvassa rajat olivat 1930-luvulla edelleen melko jyrkät, vaikka nuorison harrastusmahdollisuuksia oli varsin vähän.

H: Minkä takia aikoinaan tulit menneeksi pikkulottiin?

HA: Mä uskon, että sinne vain sakilla mentiin..joo ja sitte isoot lotat pani matkahan..Äitee oli lotta ja Elsa-täti. Kaikki me olimme samaa porukkaa, mutta ei sinne tullu kommunistien lapset..

H: Oliko täällä Jurvassa siihen aikaan kuinka poliittisia erimielisyyksiä? Näkyivätkö ne jokapäiväisessä elämässä?

*HA: Näky..aattele kuule kun..niin mekin mentiin lottapukees itsenäisyyspäiväjuhlaan..Viklundin suutariliike ja ne kaikki miehet tui siihen ikkunaan..ja meille huudettiin, että ”lahtarin lapset..” Kyllä meitä on nimitelty.*²⁵⁴

250 Taskinen 1992, 34-45.

251 Lotta Svärd 1934 /6. Kokemuksia tyttötyöstä Keravalla.

252 Vasara 1997, 588-589.

253 Väänänen 1939, 263; ks. myös 339.

254 Hellin Alasen haastattelu 15.10.1997.

Mieleeni on jäänyt tapaus, joka sattui omalla kotikylälläni, kun menimme sotilaspoikien harjoituksiin. Matkan varrella oli vahvasti toisinajattelevia. Niinpä erään talon pihasta isäntä huuteli: Saatanan lahtarin penikat siinä taas menöö.²⁵⁵

Pikkulotta- ja suojeluskuntapoikaosastojen perustaminen vahvisti osaltaan vapaaehtoisen maanpuolustusliikkeen sukupuolijärjestystä. Tyttöjen ja poikien tehtävät järjestössä eriytyivät sukupuolen mukaan ja seurasivat aikuisten mallia, vaikka niitä pyrittiinkin muokkaamaan ”lapsille sopiviksi”. Samoin nuoriso-osastojen perustamisjärjestys kertoo vahvasti sukupuolittuneesta toimintamallista. Pojista ja tytöistä kasvatettiin uusia maanpuolustusliikkeen jäseniä eri tavoin. Vaikka aikuisjärjestöjen tavoitteena oli kasvattaa nuorisosta jatkajia aatteelle ja työlle, pojat muokattiin suojeluskuntalaisiksi erityisesti ”pojille luontaisen” toiminnan avulla. Suojeluskuntapojista kasvatettiin suojeluskuntalaisia miehiä. Näin puhuteltiin tulevia suojeluskuntiin siirtyviä suojeluskuntapoikia 1930-luvun alussa:

Siinä toivossa, että teillä poikaosaston reippaassa toveripiirissä on nämä asiat selvenemistään selvenneet, on teille nyt valmistettu tilaisuus vilpittömällä ja vapaalla mielellä vannoa suojeluskuntavala. Sen jälkeen avautuu teille entistä vaativammat ja kunnia-kaammat tehtävät suojeluskunnan varsinaisina jäseninä. Tässä annatte te miehen sanan. Jalo mies pitää sanansa kunniaassa ei ainoastaan toisten ihmisten tähden, vaan ennen kaikkea itsensä ja isänmaan tähden, koska tämä sana annetaan isiemme Jumalan kuullen ja hänen edessään.²⁵⁶

Tytöt puolestaan kasvatettiin ensisijaisesti lotta-aatteeseen ja sen kaikkiin isänmaallisiin arvoihin. Nationalistisessa sotakulttuurissa naisten käytöstä pidetään kansakunnan moraalisenä selkärankana,²⁵⁷ joten myös tyttöjen kasvatus oli omalla tavallaan tärkeää.

255 Ahti ja Alli Haaviston haastattelu 31.3.2006.

256 Malli juhlapuheesta jollainen pojille tulee pitää kun he siirtyvät poikaosastosta aikuiseksi suojeluskuntalaiseksi. 20.11.1930. Sky:n valistusosaston arkisto. KA/ SARk.

257 Yuval-Davis 1997; Sluga 1998; Valenius 2004.

Missään vaiheessa ei puhuttu yhteisen nuoriso-osaston perustamisesta suojeluskuntaliikkeen piiriin, vaan tyttöjen ja poikien toiminta lähti alusta alkaen liikkeelle sukupuolen mukaan eriytyneenä. Suojeluskuntalaisen nuorisoliikkeen sisällä ei myöskään puhuttu eksplisiittisesti sukupuolten tasa-arvosta etenäkään sillä tasolla, että molemmilla sukupuolilla olisi ollut samat oikeudet ja velvollisuudet. Päinvastoin, tytöt ja pojat toimivat koko 1930-luvun omisissa, melko erillisissä toimintakulttuureissaan, ja tytöt auttoivat ja tukivat poikien aktiviteetteja, ei päinvastoin. Myös tyttöjen ja poikien toiminta tuki suojeluskuntien ja lottien pariajattelua. Jurvassakin pikkulottatoiminta alkoi kuusi vuotta aiemmin kuin suojeluskuntapoiikatoiminta, mutta silti tyttöjen velvollisuuksiin kuului ”tukea ja palvelua” poikaosastoa heti, kun se oli perustettu.²⁵⁸ Tässä kohdin tehtiin ero työväenluokkaiseen nuorisoon, jossa sukupuolten tasa-arvo tarkoitti nuorten miesten ja naisten yhdistämistä sukupuolineutraaliksi (työläis)nuorisoksi, joka Kirsti Salmi-Niklanderin mukaan käytännössä oli kuitenkin nuorten miesten johtama ja määrittämä.²⁵⁹

Mielenkiintoista on, että partioliikkeessä toimittiin alkuvaiheessa yhteispartioissa, mikä oli herättänyt kummastusta ulkomailla, missä partiotyö oli sukupuolittain eriytynyttä. Mutta vuonna 1925 suomenkielinen partiot toiminta jakautui kahtia Suomen partiotyöttöliittoon (SPTL) ja Suomen partiopoiikaliittoon (SPPL) ja ruotsinkielinen kolme vuotta myöhemmin. 1930-luvun alusta jako jyrkeni entisestään, kun viimeiset yhteislippukunnat jaettiin. Aiemmin yhteispartiota puolustaneet Anni Collan ja Anders Louhivuori muuttivat mielensä. Louhivuori oli huolestunut nuorten sukupuolisuudesta ja Anni Collan taas naisten vaikutusmahdollisuuksista toimia vastuullisissa tehtävissä esiintymis- ja emännyspuolen sijaan.²⁶⁰ Tämä saattoi olla suojeluskuntapoiika- ja pikkulottatoiminnan vaikutusta, mutta myös heijastumaa sukupuolieron jyrkentymisestä tänä aikana yleensäkin.

258 Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston vuosikertomus 1936. JSA.

259 Salmi-Niklander 2002, 189.

260 Paavilainen 2010, 143, 152.

Lotta Svärd ja suojelukunnat korostivat mieluusti nuorisojärjestöjensä kotimaisia lähtökohtia ja toimintamuotoja, mutta on helppo havaita niiden yhteys aikakautensa eurooppalaisittain muodikkaaseen militarismiin ja nationalismiin.²⁶¹ Sotilaallisen alkeisvalmennuksen ulottaminen lapsiin ja nuorisoon saakka ei ollut mitenkään poikkeuksellista sotien välisen ajan Euroopassa. Päinvastoin se oli pikemminkin sääntö kuin poikkeus ja kuului useimpien maiden nuorisokasvatukseen. Lisäksi nuorison mobilisoiminen maanpuolustukseen oli monessa maassa paljon perusteellisempaa kuin Suomessa. Voisi jopa sanoa, että nuorison maapuolustusharrastus oli ajankohtainen kysymys kaikkialla Euroopassa.²⁶² Tätä taustaa vasten on myös helppo ymmärtää nuorten maanpuolustusjärjestöjen omana aikanaan nauttima suosio.

Perusteellisimmin nuoriso mobilisoitiin diktatorisesti hallituksissa valtioissa, joissa pyrittiin luomaan varhaisnuorisoon ulottuva yhteiskunnallis-poliittinen kasvatustajärjestelmä. Sotilaallinen valmennus oli vain yksi osa niiden laaja-alaisempaa poliittista ja fyysistä kasvatustyötä. Kyseiset järjestöt olivat valtaapitävien puolueiden osia, eikä muita nuorisojärjestöjä edes sallittu.

Tunnetuin tämältyyppisistä järjestöistä lienee Saksan *Hitler-Jugend*, joka perustettiin vuonna 1926. Kymmenen vuotta myöhemmin se oli ainoa sallittu nuorisojärjestö. Siitä tuli pakollinen kaikille 10–18-vuotiaille saksalaisille vuonna 1939 ja muut nuorisojärjestöt sulautettiin siihen. Italiassa Mussolini perusti *Opera Nazionale della Balilla* -järjestön alle 18-vuotiaille myös vuonna 1926, ja se julistettiin saman tien ainoaksi nuorisojärjestöksi. Vuonna 1934 siihen perustettiin osasto jopa kuusivuotiaille lapsille ja kaikille pakollinen oma taisteluosasto 18–21-vuotiaille. Vuonna 1937 *Balilla*-järjestö liitettiin osaksi Mussolinin fasistiseen GIL (*Gioventu Italiana della Littorio*) -puolueeseen. Neuvostoliitossa vuodesta 1917 toimineen *Komsomolin* (Kommunistinen nuorisoliitto) tehtävänä oli ”puolustustahdon lujittaminen”, mutta 1920-luvun lopulla sen rinnal-

261 Taskinen 1992, 63-70; ks. myös Väänänen 1941.

262 Väänänen 1941, passim.

le ”käytännöllisestä puolesta” vastaamaan perustettiin *Osoaviachim*-järjestö, jonka tehtävänä oli pakollinen sotilaallisen valmennuksen toimeenpano kaikille 12–19-vuotiaille koululaisille.²⁶³

Uranuurtaja nuorten maanpuolustusjärjestötoiminnassa oli kuitenkin Unkari. Vuonna 1921 maassa säädettiin laki, joka määräsi maanpuolustuskasvatuksen nuorisolle pakolliseksi. Kasvatusta annettiin kouluissa ja *Levente*-nimisessä järjestössä 12–20-vuotiaille pojille, iän mukaan kolmessa erityyppisiä toimintamuotoja sisältävissä jaksoissa. Tämän jälkeen osa siirtyi armeijaan, mutta sinne ei kaikkia voitu armeijan pienuuden vuoksi ottaa, joten osa jatkoi maanpuolustusjärjestössä 23-vuotiaaksi asti. Tytöt eivät voineet toimia *Leventessä*, vaan he saivat maanpuolustuskasvatusta isänmaallishenkisessä partiotoiminnassa, jonka aatemaailma poikkesi kansainvälisyyttä korostaneesta partiosta. *Leventen* kasvatuskeinoina olivat sotahenkiset leikit, urheilu ja sotilaallinen valmennus vanhimman ikäryhmän pojille. Unkarin maanpuolustusjärjestön tavoitteet muistuttavat melko paljon niitä tavoitteita, joihin suojeluskuntien kasvatuksessakin pyrittiin. Jatkosodan aikana myös sotilaspoikien kasvatusta jaettiin samaan tapaan kolmen eri ikäkauden mukaisesti, kuten *Levente*-järjestössäkin.

Koko Levente-koulutuksen tarkoituksena on kasvattaa pojasta sopivin ruumiinharjoituksin vahva, sitkeä, rasiituksia kestävä nuorukainen sekä totuttaa hänet suorittamaan pitkäaikaista rasiitusta vaativia tehtäviä. Henkisellä kasvatuksella pyritään kehittämään sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat maanpuolustajalle tarpeellisia. Luonteenkasvatuksessa muinainen unkarilainen sankari-ihanne on tavoiteltava päämäärä. Kun tällä tavalla istutetaan nuorukaisiin tottumus kuriin, taistelutahto, vastuuntunne ja rohkeus, kasvava heistä miehiä, jotka eivät säikähdä mitään rasiituksia rauhan aikana ja täyttävät uskollisina sotilaina velvollisuutensa sodassa.

Lisäksi monissa maissa kuten Kreikassa, Jugoslaviassa, Tšekkoslovakiassa, Puolassa, Latviassa ja Virossa nuoriso velvoitettiin lain-

263 Väänänen 1941, 107-142; 178-187; 194-251; Payne 1995, 115-120, 220-221; Toikka 1996, 80-82; Kater 2004, 13-69.

säädännöllä osallistumaan maanpuolustusopetukseen joko sitä antaneissa järjestöissä tai kouluissa tai molemmissa. Mitä enemmän poliittinen ilmapiiri Euroopassa kiristyi ja sodanuhka läheni, sitä tiiviimmin nuoret liitettiin maanpuolustukseen. 1940-luvun alussa, toisen maailmansodan jo riehuen, nuorison sotilaallinen valmennus oli vapaaehtoista enää muutamissa maissa, lähinnä vain Isossa-Britanniassa, Skandinavian maissa sekä Suomessa.²⁶⁴ Vaikka suojeluskuntapoikien sotilaallinen valmennus selkeästi tiivistyi 1930-luvun lopulla ja suojeluskuntapoikiin ja pikkulottiin kuului noin 20 prosenttia Suomen 8–16-vuotiaista, on liioittelua puhua koko nuorison militarisoimisesta Suomessa, sillä useissa muissa Euroopan maissa nuoriso oli käytännössä lähes kokonaan jonkinlaisen sotilaskasvatuksen piirissä.

Eniten yhtäläisyyksiä suojeluskuntien nuorisotoiminnalla oli Viron suojeluskuntajärjestön *Kaitseliitin* yhteyteen perustettujen *Noored Kotkad* (Nuoret Kotkat) ja *Kodutütred* (Kodin tyttäret) -järjestöjen kanssa. Ne perustettiin virallisesti samoihin aikoihin kuin suomalaiset vastineensa, mutta virolaisten mallia ei kuitenkaan käytetty sotilaspoikia ja pikkulottia perustettaessa. K. E. Levälahti tosin kävi tutustumassa *Kaitseliitin* poikatoimintaan vuonna 1929, mutta keskeiset päätökset suojeluskuntien poikatoiminnasta oli tuolloin jo tehty.²⁶⁵

Virossa oli perustettu 1920-luvun alussa *Noor-Piilurite*-niminen järjestö, mutta toiminta oli melko hajanaista ja käytännössä se liitettiin partioliikkeeseen. Yhteistyötä sotilaspojilla oli eniten *Nuorten Kotkien* kanssa. Virolaisia saapui Suomeen seuraamaan poikatyökurseja 1930-luvulla ja poikaosastonjohtajien kursseilla pidettiin luentoja Viron poikatyöstä. Jatkosodan aikana sotilaspojilla oli kontakteja ja vierailuja Unkarin *Levente*-järjestön sekä Ruotsin *Landstormspojkana*-järjestön kanssa. Yhteistyötä oli myöhemmin myös Saksan *Hitler-Jugend*in kanssa, mutta se oli lähinnä käytännön seurausta Suomen ja Saksan asevelisuhteesta. Sodan loppua

264 Väänänen 1941, 29-33.

265 Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

kohti saksalaisten lisääntynyt kiinnostus sotilaspoikatoimintaa kohtaan koettiin jopa kiusallisena.²⁶⁶

Suojeluskuntaperheen äidit, isät ja nationalistinen perheideologia

Mitä erikoisesti tulee siihen henkiseen tukeen, jota se (Lotta Svärd) puolustustahdon herättäjänä ja kasvattajana tahtoo ja voi antaa, sitä ei ole vähäiseksi arvioitava. Kodeissa äiteinä, vaimoina ja sisarina, voivat sen jäsenet jo lapsillekin kirkastaa maanpuolustajan arvoa ja selvittää, että rauhantahto ja puolustustahto eivät ole ristiriidassa keskenään. Ja ennen kaikkea sellaisten elämänarvojen kuin kodin, isien uskon ja isänmaanrakkauden vaalijana on heidän tehtävänsä mitä tärkein.²⁶⁷

Jos 1920-luvulla lotat oli nähty erityisesti suojeluskuntamiesten kumppaneina, tukijoina ja innoittajina, 1930-luvun taitteessa nostettiin korostetusti esiin lottien rooli suojeluskuntaperheen äiteinä. Ajatus lottaaítien kasvatustehtävästä oli toki ollut mukana vapaaehtoisten maanpuolustusjärjestöjen perustamisesta lähtien. Poika- ja tyttötoiminnan aloittamisen myötä äidinroolin merkitys korostui maanpuolustusjärjestön sisällä, mutta lottaaítien merkitystä kasvattajina myös yksityisissä perheissä haluttiin korostaa. Tämä näkyi hyvin heti naisjärjestön oman *Lotta Svärd* -lehden ensimmäisen vuoden (1929) äitienpäiväkirjoituksessa, jossa rinnastetaan äitiys ja lottien tehtävä ja siinä kiteytyy muutoinkin erinomaisella tavalla sellaista äitiyttä lotilta edellytettiin ja odotettiin:

Tästä äidin ja lotan yhdenmukaisesta henkisestä perustasta johtuu, että lotta täyttäessään velvollisuutensa järjestönsä jäsenenä, kasvaa ja kehittyy täyttämään paremmin velvollisuutensa äitinä ja toiselta puolen äiti ulottaessaan lottana äidillisyytensä kodin ulkopuolelle, tuo kotiinsa arvaamattomia aarteita. Hän tuo lap-

266 Toikka 1996, 248-252.

267 *Nuijasoturi* 5/1932. Rouva Kerttu Ala-Kuljun puhe lottain pitämässä maanpuolustusjuhlassa Seinäjoella 24.4.1932.

silleen opin, että kaikilla ihmisillä on velvollisuuksia ulkopuolella ja yläpuolella niiden mitkä tarkoittavat häntä itseään ja hänen omaa perhettään. Hän istuttaa heihin vakaumuksen, että isänmaan puolustusta on välttämättömästi tuettava. Lapsiin kasvaa silloin kuin luonnostaan tieto isänmaan merkityksestä. Heihin kehittyi uhrimieli, joka pakoittaa isänmaan puolesta työhön rauhan aikana ja taisteluun kun vaara uhkaa. Lottana äiti voi kasvattaa sankaripoikia.²⁶⁸

Poikansa innolla maanpuolustustehtäviin lähettävä äiti ei kuitenkaan ollut suojeluskuntatoiminnassa välttämättä itsestäänselvyys. Suojeluskuntapoikatoimintaa suunniteltaessa pelättiin äitien vastustusta, koska he halusivat pitää pojat luonaan. Katsottiin kuitenkin, että heidän mielipiteidensä muokkaaminen olisi jätettävä vähitellen isien ja poikien itsensä tehtäväksi.²⁶⁹ Tätä mielipiteenmuokkausta oli toki tehty *Suojeluskuntalaisen lehden* palstoilla jo 1920-luvun alusta saakka.

Pojista on kasvatettava karaistuja ja itsenäisiä nuorukaisia, päättäviä ja tarmokkaita miehiä. Partiopoikaelämä on verraton apu tässä suhteessa. Lähettäkää poikanne, Lotat, empimättä siihen joukkoon. Siellä häviää heistä heikkous ja epäroivä esiintyminen. Ja nuoret miehet urheilemaan.

Älköön yksikään Lotta käykö karkeloon nuorukaisen kanssa, joka ei velttoudesta ja välinpitämättömyydestä ota osaa urheiluelämään. Valkoinen Suomi tarvitsee reippaita poikia. Isänmaa joutuu pian uuden sukupolven haltuun: nuhjukset eivät kykene sitä hallitsemaan. Siihen kykenevät vaan miehet, jotka uskaltavat ja osaavat elää maansa eteen ja – jos tarvitaan – osaavat myös kuolla sen puolesta. Kasvattakaa, Lotta Svärdit, ylevä sankarihenki Suomen nuorison sieluun. Silloin voi vanhempi polvi pelvotta jättää auransa ja miekkansa tälle valioväelle ja huudahtaa mitä emme ehtineet tehdä, sen tulee tekemään poikaimme teräksinen tahto ja vahvat käsivarret.²⁷⁰

268 *Lotta Svärd* 9/1929. Hällström Elli, Äitienpäivänä.

269 Osastopäällikkö K. E. Levälahden piiripäällikköjen kokouksessa pitämä alustus Helsingissä 29.3.1928. Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

270 *Suojeluskuntalaisen lehti* 43-44/1920. O.K: Lotta Svärdeille.

Seuraavien vuosien kirjoituksissa suojeluskuntamiehet puhuivat jo suoraan lotista suojeluskuntaperheen äiteinä: ”He ovat todella olleet tuon suuren ja voimakkaan, satatuhantisen perheen, suojeluskuntajärjestön vastuunalaisia ja vaalivia äitejä, joilta monta kertaa on vaadittu paljon, mutta jotka vaatimukset he ovat aina nurkumatta olleet valmiita täyttämään; todellisen suomalaisen naisen ihailtavalla uhrautuvaisuudella on siis tunnustettava ’Lotta Svärdin’ tähänastinen työ arvokkaine saavutuksineen.”²⁷¹

Myös heti ensimmäisissä Suojeluskuntalaisen lehdissä ilmestyneissä teksteissään lotat itse vetosivat äidin ja kasvattajan rooliinsa: ”Mutta kuten yleensäkin niin tähtää meilläkin Lotta Svärd-yhdistyksen työ ylemmäksi. Sillä me oivallamme, että oikea Lotta Svärd ei ole ainoastaan silloin liikkeellä ja teltassaan, kun sota maassa käy ja luodit soi, vaan että häntä tarvitaan myös syvimmänkin rauhan vallitessa. Hänen vartiopaikkansa on silloin kotiliesi, tuo Vestan pyhän tulen vaaliminen, s.o. oikean isänmaanrakkauden kalliiden kultajyvien kylväminen nousevan polven sydämeen.”²⁷²

Mielipiteenmuokkausta jatkoi lottien oma *Lotta Svärd* -lehti, jonka ensimmäisestä numerosta pitkälle 1930-luvulle jatkui kirjoitussarja Sankarien äitejä: ”Koska olemme sitä mieltä, että näiden uljaiden äitien muisto, jotka isänmaatamme vapahdukseksi sankari-pojassaan monesti joutuivat antamaan elämänsä ainoan ilon ja turvan ansaitsee tulla jälkeentulevillekin sukupolville esikuvana säilytetyksi, aiomme L-S:n palstoilla julkaista heidän elämästään ja jaosta työstään sankariemme kasvattajina lyhyitä kuvauksia.”²⁷³

Äidin tehtävän ja merkityksen korostaminen vapaaehtoisessa maanpuolustusliikkeessä ei kuitenkaan ollut mitään uutta ja ainutlaatuista. Jo vuosisadan vaihteen modernisaatiossa äitiys nostettiin ideologisesti kokoavaksi naiseuden määrittelyksi, johon erityinen naiskansalaisuus perustui.²⁷⁴ Naisten toimintakentän ytimessä oli

271 *Suojeluskuntalaisen lehti* 12/1921, Lotta Svärd -yhdistyksen uudesta suunnasta. Kirj. paikallisp. Eskolin.

272 *Suojeluskuntalaisen lehti* 3/1921, Kurikan Lotta Svärd -yhdistys.

273 *Lotta Svärd* 1/1929, 6. Sarja Sankarien äitejä alkaa.

274 Sulkunen 1987, 157-172; Markkola 2003, 135.

äitiys, ja kaikella mitä naiset yhteiskunnassa tekivät tuli olla äidillinen leima. Tämän yhteiskunnallisen äitiyden ihanteen on katsottu murtuneen vasta 1960-luvulla. Samaan aikaan kuin yhteiskunnallisen äitiyden ideaali korostui, hapertui isän tehtävä kasvatuksessa ja perhe-elämässä. Aiemmin perheen isän tai pikemminkin talouden isännän rooli ”huoneen haltijana” ja auktoriteettina kaikille, alemmille – naisille, lapsille ja palvelijoille – oli ollut kiistaton.²⁷⁵ Kun alettiin ajatella, että nimenomaan perheen äiti luo kotona perustan sekä fyysisesti terveiden että moraalisesti vahvojen kansalaisten kasvattamiselle, isät alkoivat kadota kasvatusta koskevista keskusteluista. 1900-luvulla tätä vauhdittivat uudet oppialat kehityspsykologia ja psykoanalyysi, jotka keskittyivät yhä pienempien lasten kokemuksen merkitykseen ja äidin ja lapsen kaksikkoon ihmisen kehityksellisenä ytimenä.²⁷⁶

Vuorelan kasvatuslaitoksen tyttöjä tutkinut Kaisa Vehkalahti toteaa tutkimuksessaan, että äidin kyvyttömyyttä tai jopa sopimattomuutta kasvattajana on pidetty erityisen merkittävänä seikkana tyttöjen pahantapaisuuden muodostumiselle. Äidin totaalinen puuttuminen on usein katsottu syyksi tyttöjen huonoihin taipumuksiin.²⁷⁷ Äidin ja vaimon varaan laskettiin perheen kunnollisuus, koossapysyminen, terveenä ja puhtaana pitäminen. Ylipäättään äiti oli se joka järjesti perheen elämän normaaliksi ja hyödylliseksi.²⁷⁸ Samankaltaista oli ajattelu suojeluskuntaperheen sisällä: lotta-äiti oli sen keskeinen ja koossapitävä hahmo. Suojeluskuntaperhettä rakennettiin 1930-luvulla erityisesti äitien ympärille.

Myös 1930-luvun Natsi-Saksan ideologiassa äitien merkitys oli keskeinen ja naisen tärkein tehtävä oli tulla saksalaiseksi äidiksi. Äidin tuli kuitenkin sopeutua myös täydellisesti natsipuolueen ideologiaan ja antaa lapsensa varhaisessa vaiheessa puolueen nuorisojärjestöjen kasvatettavaksi pois omasta vaikutuspiiristään.²⁷⁹ Näin

275 Häggman 1994, 215-216.

276 Vuori 2004, 31-32.

277 Vehkalahti 2002, 238.

278 Helén 1997, 112-115.

279 Bock 1984, 271-296.

ei koskaan ollut suojeluskuntien tai lottien ajatusmaailmassa, vaan äitiys sinänsä oli arvokkainta ja lottaaäitiys tärkeydestään huolimatta ainoastaan erinomainen lisä kasvatettaessa lasta isänmaallisuuteen ja kunnan kansalaiseksi.

Lottien korostettuun äidinrooliin 1930-luvulla voi hyvin liittää maternalismi -käsitteen. Suomalainen ja pohjoismainen naistutkimus on mieluummin puhunut kahtia jakautuneesta kansalaisuudesta ja yhteiskunnallisesta äitiydestä kuin maternalistisesta kansalaiskäsitteestä, joka on ollut lähinnä angloamerikkalaisen tutkimuksen suosima käsite. Anneli Anttonen on kuitenkin väitöskirjassaan perustellut vakuuttavasti sitä miten kyse on lähinnä saman käsitteen maantieteellisistä eroista.²⁸⁰ Maternalismikeskustelu sai alkunsa ajattelusta, jossa nainen ymmärrettiin erilaisuudeksi ja toisin tekemiseksi. Tässä naiskeskeisessä feministisessä teoriaprojektissa sukupuolieroa työestetään antamalla sille positiivinen sisältö.

Tähän yhteyteen on kytkeytynyt myös keskustelu maternalistisesta kansalaisuudesta. Jean Behtke Elsthain puhui jo 1980-luvun loppupuolella tämän käsitteen puolesta. Hänen mukaansa hoivaa ja äitiyttä ei voitu sulkea kansalaisuuden ulkopuolelle, vaan naisilla tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa itseään suhteessa miehiin ja toisaalta toteuttaa itseään erilaisena sukupuolena. Anttonen mukaan äidin positio on kuitenkin ristiriitainen, koska se on yhtä aikaa alistuksen syy ja naisen voiman lähde. Yhtäkaikki äitiys on ollut väylä poliittisen toiminnan intensivoitumiselle ja siitä on muodostunut yhteiskunnallinen status naisille. Myös Carole Pateman esittää, että naisten kansalaisvelvollisuus on historiallisesti äitinä olemiseen sidottu: yhtäältä äitiyden merkitsemä sukupuoliero on ollut perustelu sille, miksi naiset eivät ole omanneet riittävää kansalaiskelpoisuutta, mutta toisaalta äitiydestä tuli jo varhain naisten poliittisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen legitimi väylä.²⁸¹

Lotta Svärd kehittyi 1930-luvun kuluessa yhä merkittävämmäksi ja näkyvämmäksi naisjärjestöksi, jonka toiminta ei enää keskitty-

280 Anttonen 1997, 167-204.

281 Pateman 1992, 17-31; Anttonen 1997, 167-175.

nyt pelkästään suojeluskuntien tukemiseen. Lottien suosio kasvoi, ja vapaaehtoiseen maanpuolustukseen keskittyneiden nais- ja miesjärjestöjen jäsenmäärätkin alkoivat olla yhtä suuria.²⁸² Mahdollisesti lotta-äitien roolia haluttiin korostaa myös siksi, että heidän merkityksensä vapaaehtoiselle maapuolustustoiminnalle tulisi eksplisiittisesti alleviivatuksi ja kytky suojeluskuntiin pysyisi edelleen vahvana.

Naisasiaa ajettiin Euroopassa 1800–1900-luvun taitteesta lähtien monien erilaisten suuntausten voimin. Esimerkiksi Britanniasa maternalistinen suuntaus markkinoi naisille uutta emansipatorista roolia äiteinä ja kotitalouden hoitajina, mutta myös yhteiskunnan ongelmien lievittäjinä. Myös Suomessa niin porvarillinen naisliike kuin reformistinen työläisnaisliikekin omaksuivat maternalistisen feminismin piirteitä. Ritva Nätkin on osoittanut väitöskirjassaan *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä* maternalismin keskeisen merkityksen suomalaisessa väestöpolitiikassa.²⁸³ Anttosen mukaan suomalainen versio maternalismista oli myös kansallisen yhtenäisyyden ideologia. Tästä erityisenä esimerkkinä oli hänen mukaansa Marttajärjestö, joka pyrki kaikkien luokkien naisten integrointiin saman järjestön alle.²⁸⁴ Vaikka toiveet romuttuivatkin viimeistään sisällissodan jälkeen, yhteiskunnallinen äitiys säilyi naisille legitimiä sosiaalisen ja poliittisen toiminnan kenttänä. Maternalismi saavutti myös laajan yhteiskunnallisen hyväksynnän ensimmäisen tasavallan aikaisessa Suomessa, koska se ei uhannut miehisiä valtarakenteita. Maternalistinen kansalaisuuskäsitys perustuu myös sellaiselle ajatukselle sukupuolierosta, missä mies ja nainen täydentävät toisiaan erilaisina sukupuolina.²⁸⁵ Kuten edellä on tullut esille, tästä oli kyse mitä suurimmassa määrin myös lotta- ja suojeluskuntatoiminnassa.

Joanna Bourke on tutkinut ensimmäisen maailmansodan vaikutuksia brittiläiseen maskuliinisuuteen ja erityisesti miesruumi-

282 Raikkala 1966, 80; Koskimies 1964, 334.

283 Nätkin 1997, passim.

284 Ks. myös Ollila 1993, 149-154.

285 Anttonen 1997, 173-175, 186-189.

seen (male body). Myös hänen mukaansa sodan viheliäisissä oloissa vuosikausia viettäneet miehet ymmärsivät koti- ja perhe-elämän (domesticity) arvon raskaiden kokemuksiensa jälkeen ja he suuntautuivat kodin piiriin sodan jälkeen. Myöskään sotaveteraanijärjestöjen toiminta ei suuremmin innostanut sodankäyneitä brittimiehiä. Tosin Bourken mukaan kotielämän uudenaikaisessa arvonnousussa kyse oli myös siitä, että aikoinaan sotaan lähteneet nuoret miehet olivat vanhentuneet ja he olivat nyt sopivassa perheenperustamisessa. Ylipäänsä Bourke väittää, että sota ei rakentanut ylitsepääsemättömiä esteitä sukupuolten välille eikä halu palauttaa sotia edeltävät olosuhteet ollut niin vahva kuin useat tutkijat ovat esittäneet. Vääristymä johtuu Bourken mukaan siitä, että aiempi tutkimus on keskittynyt lähes pelkästään nuoriin, naimattomiin miehiin.²⁸⁶ Samoin voisi ajatella tilanteen olleen suojeluskuntamiesten kohdalla. Monet järjestöön jo sisällissodan aikana tai pian sen jälkeen liittyneet nuoret miehet olivat tulleet 1930-luvulla perheenperustamisikänsä ja kodin piiri ja uusien sukupolvien kasvattaminen vetivät aiempaa enemmän puoleensa.

Sonya O. Rosen mukaan heti sodan jälkeen ”antisankarillinen” maskuliinisuus nousi hallitsevaan asemaan. Miehet halusivat mahdollisimman kauas sotilaselämästä ja kodin arvot (domesticity) nousivat arvoonsa. Brittiläinen yhteiskunta femininisoitui. Ihanteellinen brittimies oli ”hillitty sankari”, jolle tärkeitä arvoja olivat koti, perhe ja ns. tavallinen elämä. 1930-luvulle tultaessa miesihanne oli Britanniassa ”pehmentynyt” sotasankarista kotona viihtyvämmäksi ja perhearvoja kunnioittavaksi perheenisäksi. Sotien välisen ajan maskuliinisuudella oli myös historiallinen yhteys brittiläisen keskiluokan ja eliitin perinteisiin arvoihin. Hegemoninen maskuliinisuus tarvitsee aina vastapuolelleen paitsi feminiinisyden, myös muita maskuliinisuuksia, joita vasten se voi teroittaa omakuvaansa. Vaikka toisen maailmansodan kynnyksellä maskuliinisuus militarisoitui Britanniassakin, sen haluttiin silti erottuvan selvästi vihollisen eli natsien hypermaskuliinisuudesta. Toisaalta

286 Bourke 1996, 23-24, 163-170.

”pehmeämpään” hegemoniseen brittimaskuliinisuuteenkaan eivät mahtuneet aseistakieltäytyjät ja naiset pönkittivät sotilaallista sankarimaskuliinisuutta kampanjalla, missä ”pelkureille” ojennettiin valkoinen höyhen.²⁸⁷ Anders Ahlbäckin mukaan keskustelu militaarista maskuliinisuudesta Suomessa laimeni ja väheni 1930-luvulla sitä mukaa kun asevelvollisuus vakiintui. Samalla siitä tuli yleisesti yhä hyväksytympi ja normaalimpi osa suomalaista yhteiskuntaa.²⁸⁸ Todennäköisesti myöskin suojeluskuntamiehisuus saattoi lähestyä ”tavanomaisempaa” ja monimuotoisempaa mallia kun järjestöstäkin tuli tavanomainen ja aiempaa suuremman joukon hyväksymä osa suomalaista yhteiskuntaa.

Suojeluskunnissa oli 86 000 jäsentä vuonna 1930. Ali Pylkkäsen mukaan Suomessa oli tuohon aikaan noin 780 000 17–44-vuotiaasta miestä. Suojeluskunnat tavoittivat siis vain noin 11 prosenttia sopivasta ikäluokasta. Noin viisi kuudesta suojeluskuntaikäisestä miehestä, jonka arvomaailma ei ollut sosialistinen, ei kuitenkaan kuulunut suojeluskuntiin. Sk-aatteen kannattajien määrä oli kuitenkin moninkertainen jäsenmäärään verrattuna. Jäsenyys oli avoinna vajaalle kahdelle kolmasosalle sk-ikäisistä miehistä. Käytännössä pelkästään ase- ja varustepula tekivät liittymisen mahdottomaksi, joten kaikkia halukkaita ei suojeluskuntiin voitu ottaa.²⁸⁹ Kuitenkin suojeluskuntien saama tuki ja kannatus ja sitä myöten hegemonia-asema olivat huomattavasti korkeammalla kuin varsinaiset jäsenluvut. Tätä tukivat myös suojeluskuntaperheiden muodostamat sosiaaliset verkostot.

Valkoisten kollektiivisuutta ja valta-asemaa iisalmelaisessa paikallisyhteisössä sotien välisenä aikana tutkinut Miika Siironen käyttää Gramscin hegemonia-käsitettä. Hän puhuu valkoisten hegemonisesta projektista tarkoittaen pyrkimystä pitää yllä sodan synnyttämää valta-asetelmaa ideologian, kulttuurin ja moraalisen säätelyn avulla. Projekti nojasi Siironen mukaan pakottamisen sijaan niihin symbolisiin representaatioihin ja siihen nationalistiseen diskurssiin,

287 Rose 2004, 177-193.

288 Ahlbäck 2010, 310.

289 Selén & Pylkkänen 2004, 143.

joita voittajien aktiivit synnyttivät ja ylläpitivät. Tässä tehtävässä suojeluskunnilla ja Lotta Svärdillä oli keskeinen merkitys.²⁹⁰

Yhteiskunnallisen äitiyden ihanteen korostuessa isän ja miehen merkitys kasvatuksessa ja perhe-elämässä heikkeni.²⁹¹ Aiemmin isän merkitys ja erityisesti isännän rooli oli ollut kiistattoman keskeinen. Vastuu ja velvoitteet perheestä kuuluivat isälle.²⁹² Äitikansalaisuuden rakentuessa ja kohotessa keskeiseen asemaan modernisaation myötä alettiin ajatella, että juuri perheen äiti luo kotona perustan fyysisesti terveiden ja kunnollisten kansalaisten kasvattamiselle. Isät katosivat kasvatusta koskevista keskusteluista. 1900-luvun uudet oppialat kuten kehityspsykologia ja psykoanalyysi keskittyivät erityisesti äidin ja lapsen muodostamaan kaksikkoon ihmisen kehityksellisenä ytimenä. Isältä katsottiin puuttuvan tarvittavat hyveet kasvattaa lasta ja heidän tehtäväkseen jäi menestyminen kodin ulkopuolella.²⁹³

Jos suojeluskuntamiehisyytys/maskuliinisuus oli 1920-luvulla merkinnyt erityisesti soturin ja taistelijan roolia, erityisesti suojeluskuntapoikatoiminnan alkaessa isän ja isällisen kasvattajan rooli nousi merkittäväksi osaksi suojeluskuntamiehisyyttä. Soturista tuli enemmän perhekeskeinen mies. Poikien johtajat, aikuiset suojeluskuntamiehet, voitiin mieltää ihailtaviksi, isällisiksi hahmoiksi. Suojeluskuntalainen ideaali-isyys oli kuitenkin lähinnä vastuullista perheen ohjaamista, johtamista, taloudellista huolehtimista ja perheen ulospäin edustamista, mutta ei mitään hoiva-isyttä, mikä kaiken kaikkiaan oli aikakauden isäkäsitykselle poikkeuksellinen, joskaan ei täysin vieraskaan asia.²⁹⁴ Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin lehti *Nuijasoturi* muistutti poikatyön alkuvaiheessa isän vastuusta ja esimerkin voimasta: Isät, teille on tärkeää muistuttaa pojillenne tästä [maanpuolustusvelvollisuuden tärkeydestä]. Järjes-

290 Siironen 2004, 73-78.

291 Vuori 2004, 31.

292 Esim. Häggman 1994; Kemppainen 2001, 72; Katvala 2001, 14-15.

293 Vuori 2001, 33-44; Vuori 2004, 32.

294 Aalto 2010, 22-23, 34-35.

täkää niin, ettei ainakaan teidän taholtanne ole estettä poikainne kehittymisessä kunnan maanpuolustajiksi.²⁹⁵

Millaisia perheenisää suojeluskuntalaiset olivat ihanteen tasolla tai todellisessa perheessään? Sosiologi David H.J. Morgan on tutkinut miesten ja maskuliinisuuksien suhdetta perheeseen. Artikkelissaan *“Family, Gender and Masculinities”* hän esittää neljä erilaista maskuliinisuuden mallia²⁹⁶, joiden kautta voidaan tutkia sukupuolen ja perheen välistä suhdetta. Yhdessä Morganin malleista, ”early modern” ”maskuliinisuuden hallitseva muoto ei keskity enää pelkästään julkiseen elämänpiiriin, vaan mieluummin yksityisen perheen ja julkisen elämänpiirin väliseen keskusteluun ja vaihtoon. Miehinä identiteetti pyörii olettamuksessa perheen elättäjyydestä ja kypsästä aikuisuudesta, jossa etusijalle asetetaan vaimo, lapset, kunniallisuus, velvollisuudet ja turvallisuus.”²⁹⁷ Morganin mukaan tämä maskuliinisen identiteetin muoto on selvässä yhteydessä keskiluokkaiseen ihanteeseen. Kun luokasta tuli keskeinen väline miesten ja maskuliinisuuksien välisten erojen tekemisessä, niitä ylläpidettiin ja toistettiin perheen kautta. Tämä kuvaa varsin hyvin tilannetta, jossa suojeluskuntaisät toimivat etenkin ennen sotia. Toisaalta Morganin seuraava malli, ”late modern” kuvaa tilaa, jossa perinteiseen perhemalliin alkaa kohdistua erilaisia uhkia. Suojeluskuntaperhekin oli uudenlaisessa uhkatilanteessa sodan sytyttyä.

Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin kansallinen perheideologia toimi kahdella tasolla. Ensinnäkin järjestöt yhdessä halusivat olla symbolinen koko kansakunta – tai ainakin sen isänmaalliseksi itsensä määritellyttä osaa – edustava metaforinen perhe. Suojelus-

295 *Nuijasoturi* 10/1929. ’Ei ole aikaa’.

296 Morgan 2001, 223-229 Termit ovat ’traditonal’, ’early modern’, ’late modern’ ja ’post-modern’, mutta niillä ei ole mitään tekemistä historiantutkimuksen yleisesti käyttämillä aikakausia kuvaavilla termeillä.

297 “The dominant form of masculinity does not focus exclusively upon the public sphere but rather upon the set of interchanges between the private family and the spheres of economy and public life. Male identity revolves around notions of the breadwinner, the assumption of mature adult responsibilities in terms of a wife and children, settling-down into respectability, duty and security.”

kunnat edustivat isiä ja isyyttä, Lotta Svärd äitejä ja äitiyttä ja suojeluskuntapojat ja pikkulolat lapsia ja lapsuutta. Toisaalta myös aivan konkreettisesti oma perhe ja suku, myös lapset ja nuoret, saattoivat kuulua omiin järjestöihinsä saman aatemaailman sisällä, eli mielikuva suojeluskuntaperheestä myös toteutui usein käytännössä. Maassa oli lukuisia perheitä ja jopa kokonaisia sukuja, jotka olivat mukana vapaaehtoisessa maanpuolustustyössä. Vanhempien, sisarusten ja sukulaisten esimerkki oli yksi tärkeimpiä syitä liittyä suojeluskunta- ja lottajärjestöihin. Näin ei kuitenkaan välttämättä aina ollut, vaan suojeluskuntalaisuutta ja Lotta Svärdin jäsenyyttä mahduttui myös sellaisiin sukuihin ja perheisiin, joissa kannatettiin vasemmistolaisuutta ja työväenliikettä.²⁹⁸

Suojeluskuntaperheen roolin korostamisen taustalla ei myöskään ollut ainoastaan huoli maanpuolustusjärjestön tulevaisuudesta, vaan sen voi liittää myös laajempaan kansalliseen ja kansainväliseen keskusteluun pronatalismista, joka oli ajankohtaisimmillaan maailmansotien välisenä aikana. Ajatus, että kansakunnan taloudellinen hyvinvointi ja sotimiskyky riippuivat suoraan väkiluvusta ja hedelmällisyydestä, oli laajasti hyväksytty. Suomessa väestöpoliittista keskustelua hallitsi ajatus ”meitä on liian vähän.” Perheydin oli reproductiivinen, se oli kansa- ja yhteiskunnan ”elämänaineksen” synnyttämisen kehto. Ilpo Helénin mukaan perheen suojelun idea muuttui ensimmäisen tasavallan aikana tuotannon ideaksi. Perhe oli järjestettävä ja kurinalaistettava tuottamaan uutta, tervettä elämää.²⁹⁹ Helénin mukaan yhteiskunnallisen äitiyden idea myös kaavailui 1920- ja 1930-luvun valkoisen Suomen arvomaailmassa tarkoittamaan naisen tehtäväksi synnyttää kansakunnalle lapsia ja hoitaa kotia. Tämä hävitti hänen mukaansa naimattoman naisen oikeuden tehdä omaa kutsumustyötään, kun naimattomuutta pidettiin väestöpoliittisesti ongelmallisena.³⁰⁰ Lottien tehtävää ei toki voi nähdä näin yksioikoisesti, mutta tässä saattoi olla myös yksi syy lottien äidin roolin korostamiseen.

298 Nevala 2002, 93-114.

299 Helén 1997, 38, 200-205.

300 Helén 1997, 218-220.

Suojeluskuntaväen marssit ja paraatit olivat tuttu näky maalaiskylienkin raiteilla 1930-luvulla. Tässä suojeluskuntapoikien leiripäivien paraati Ähtärissä vuonna 1931. Kuva: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museo, Seinäjoki.

Perheen ”vallankumous”, jonka voittokulku alkoi 1800-luvun puolivälissä, oli kukoistuksessaan vielä suojeluskuntaperheen muodostumisen ja kasvun aikanakin, aina 1950-luvulle saakka. Viktoriaanista perhettä tutkinut John Gillis korostaa, että perheen esittäminen tuli erityisen tärkeäksi. Perhe piti tuoda näkyville, jotta se vaikuttaisi tärkeältä. Samaan perheeseen kuuluvien tuli näyttää myös ulospäin perheyhteytensä eli sen, että he kuuluivat lujin siten yhteen. Kokoon tuessaan yhteen perhe näytti yhteenkuuluvuutensa paitsi itselleen myös ulkopuolisille. Tästä merkkeinä olivat perheiden yhteiset kävelyretket tai päivälliset, myös perhejuhla alettiin viettää entistä aktiivisemmin.³⁰¹ Myös suojeluskuntaperhe halusi näyttää yhteenkuuluvuutensa. Siitä kertoivat univormut, yhteiset juhlat ja paraatit. Yhteenkuuluminen osoitettiin näin sekä ulkopuolisille että järjestön ”perheen” jäsenille. Se myös heijasti oman

301 Jallinoja 2000, 199-240.

aikansa heteronormatiivista mallia ainakin julkituodussa formaatisaan.

Espanjankielisessä Latinalaisessa Amerikassa on käytössä nationalismin olemusta hyvin kuvaava termi, *Madre Patria*. Termillä viitataan Espanjaan eli Äiti-Isänmaahan. Nationalismiin liittyy ”isällinen” elementti. Kansakunta on isä, joka rankaisee, kurittaa, opettaa, lähettää sotimaan, kontrolloi ja sääntelee. Toisaalta on myös äidillinen kansakunta, joka hoitaa kansalaisiaan, suojelee, kasvattaa ja opettaa traditiot, esimerkiksi äidinkielen. Nämä kaksi suhdetta kansakuntaan on imetty jo äidinmaidossa. Kansakunta tarvitsee äitien hoitamia poikia, jotta heistä tulee sotamiehiä, ja naisia, jotta he synnyttäisivät ja kasvattaisivat poikia. Armeijoissa pojista sitten tehdään miehiä.³⁰²

Karen Hagemann on osoittanut miten antiikista ja varhaiskristillisistä perinteistä ammentanut ”perhe kansakuntana” -ajattelu valjastettiin aikakauden tarpeisiin 1800-luvun alun Napoleonian vastaan sotia käyneessä Preussissa. Kuva kansakunnasta ”kansaperheenä” (*Volk Familie*), joka muistutti yksittäistä perhettä, oli miehisesti ja patriarkaalisesti hallittu ja yleisen asevelvollisuuden vuoksi vahvasti militarisoitu. Tämä aikakausi muotoili myös saksalaisen nationalismin ensi kerran isänmaallis-uskonnolliseen muotoon ja sen yhteydessä lanseerattu ”kansaperheen” sukupuolijärjestys integroi miehet ja naiset kansakuntaan erityisillä tavoilla. Kun sota uhkasi isänmaata, koko kansaperheen tuli muuttua taistelevaksi yhteisöksi, jossa kaikkien jäsenten tuli täyttää erityisesti isänmaalliset velvoitteet sosiaalisen asemansa, sukupuolensa, ikänsä ja siviilisääntynsä edellyttämällä tavalla ja tehdä välttämättömät uhrauksensa isänmaan alttarille.

Armeija oli urhean kansakunnan keskus. Sen veljellinen tasa-arvo oli keino sankarikuolemaan isänmaan puolesta. Naisilla ei ollut pääsyä tähän isänmaan marttyyrien veljeyteen, mutta se ei myöskään voinut toimia ilman heitä. Sankari oli riippuvainen kärsivästä ja surevasta naisesta, joka ilmaisi hänen omia kärsimyksiään

302 Pakkasvirta 2005, 85.

ja kuolemanpelkoon. Tästä syystä naisille annettiin isänmaalliseksi velvollisuudeksi kaatuneiden sankareiden sureminen ja heidän kunniaakkaan muistonsa vaaliminen. Naisten oletettiin hyväksyvän kaikki uhraukset, joita urhea kansakunta heiltä vaati. Tämä oli välttämätön edellytys sekä miesten yksityiselle urheudelle että kansakunnan kollektiiviselle kyvyllä käydä sota.³⁰³ Samankaltainen militarismiin nojaava nationalistinen perheideologia oli vahvasti läsnä myös suojeluskuntaperheessä. Sen merkitys korostui entisestään, kun sota alkoi ja kun suojeluskuntaperheen idea pyrittiin laajentamaan ja siirtämään koko kansan maanpuolustusperheeksi. Talvisodan sytyttyä suojeluskunnat ja lotat pystyivät osoittamaan tarpeellisuutensa selkeämmin kuin sotien välisen ajan maanpuolustuspropagandassa kertaakaan aiemmin.

303 Hagemann 2000, 179-205.

IV

Suojeluskuntaperheestä maanpuolustusperheeksi

Tämän luvun tarkoituksena on kuvata sitä, miten suojeluskunta- ja lottajärjestöjen asema muuttui paikallisyhteisössä sodan aikana ja miten sota vaikutti suojeluskuntaperheisiin. Tavoitteena on myös selvittää miten sota muutti edellisillä vuosikymmenillä lähinnä valkoisen Suomen arvoja ja saavutuksia vaalinutta suojeluskuntaperhettä. Syntyikö järjestöistä sodan kuluessa maanpuolustusperhe, jonka arvot koskettivat aiempaa aidommin yhä suurempaa määrää suomalaisia? Entä mitä tapahtui suojeluskuntajärjestyksen sukupuolijärjestykselle ja mikä oli eri sukupolvien merkitys sodan melkeissä?

Jurvalainen yhteisö sodassa

Sodan vaikutus paikallisyhteisöön

Maailmanpoliittisen tilanteen kiristyessä 1930-luvun lopulla Suomessa huolestuttiin erityisesti Karjalan Kannaksen linnoittamisesta, jonka loppuunsaattamiseen armeijalla ei ollut varaa niukan puolustusbudjetin takia. Ylioppilasarjestö Akateeminen Karjala-Seura (AKS) tekikin keväällä 1939 aloitteen linnoitustöiden tekemisestä talkoovoimin ja tarjosi siihen myös työvoimaa. Valtiovalta suhtautui asiaan myönteisesti ja ilmoitti maksavansa kustannukset. Myös suojeluskunnissa oli vuoden 1938 loppupuolella tuotu esille vastaavanlaisia ajatuksia. AKS organisoi Rajan Turva -rahakeräyksen, joka tuotti yli 11 miljoonaa markkaa. Koska yleinen mielipide suhtautui kuitenkin myönteisemmin suojeluskuntiin kuin lähellä Isänmaal-

lista kansanliikettä olleeseen AKS:ään, linnoitustyöt esitettiin suu-
relle yleisölle ennen kaikkea suojeluskuntien aloitteena. Myös työn
käytännön järjestelyt annettiin niiden ja lottajärjestön hoidettaviksi.
Linnoitustyöt alkoivat kesäkuun alussa ja päättyivät 10.10.1939.
Näihin ”Suomen suurimpiin talkoisiin” osallistui arviolta 60 000
vapaaehtoista miestä, ja muonituksesta vastaavia lottia oli työssä
yhteensä noin 2 500.

Suojeluskunnat ottivat vastaan vapaaehtoisia sekä huolehtivat
talkooväen kokoamisista ja kuljetuksista. Useimmat linnoittajista
olivat suojeluskuntalaisia, mutta vapaaehtoisten joukossa oli kaikkiin
yhteiskuntaluokkiin kuuluneita miehiä, myös sellaisia, jotka
suhtautuivat suojeluskuntiin epäröivästi tai jopa kielteisesti. Suoje-
luskunnissa linnoitustyöt nähtiin suurena mahdollisuutena luoda
myönteinen käsitys järjestöstä, joten johtajat ohjeistivat jäseniään
suhtautumaan ”tahdikkaasti ja toverillisesti” myös ei-suojeluskun-
talaisiin vapaaehtoisiiin. Kannaksen linnoitustöitä onkin pidetty en-
nen kaikkea kansallisen yhtenäisyyden tunteen lujittajana, maan-
puolustustahdon kohottajana ja talvisodan hengen pohjustajana.
Lotta Svärd -järjestölle linnoitustyön muonittaminen oli niin ikään
haaste sekä alku myöhemmälle Rajatoimistolle, joka muonitti myö-
hemmin välirauhan ja jatkosodan aikaisia linnoitustöitä. Linnoitus-
työn aikana aloitettiin myös molempien sotien aikana jatkunut lot-
tien kanttiinitoiminta.¹

Etelä-Pohjanmaalta lähti linnoitustöihin yli 4 000 miestä, joista
kaikkiaan 2 715 oli suojeluskuntalaisia. Jurvasta Kannakselle meni
67 suojeluskuntalaista ja seitsemän järjestöön kuulumatonta mies-
tä. Jurvalaisten innostus oli voimakkaampaa kuin suojeluskuntapii-
rissä keskimäärin. Paikkakunnan asukkaista 2,35 prosenttia osal-
listui linnoitustöihin, kun koko läänissä keskimääräinen prosentti-
luku oli 1,85.² Jurvalainen mies muisteli osallistumisestaan seuraavas-
ti: ”Osallistuin suojeluskuntajärjestön puitteissa Kannaksen linnoi-

1 Raikkala 1964, 333-338; Arimo 1981, 120-123; Lapiojääkärit 1993;
Selén 2001, 471-477; Lukkarinen 1981, 125-129; Selén & Pylkkänen
2004, 265; Eskelinen 2004, 344-345, 351.

2 Lantto 1997, 181-184.

tustöihin. Meidän porukka oli viimeinen ennen sodan alkua. Siellä jo aisti mitä naapurin puolella tapahtuu.”³

Eteläpohjalaisten osallistuminen linnoitustöihin oli erityisen aktiivista, ja he aiheuttivat innokkuudellaan jopa ongelmia käytännön järjestelyistä vastanneille. Mielenkiintoista on huomata, että väkilukuun suhteutettuna eniten vapaaehtoisia lähti Kristiinankaupungista, jossa käytiin ainoat taistelut maakunnan valkoisten ja punaisten välillä vuonna 1918.⁴ Tämäkin kertonee omalta osaltaan kansakunnan yhdistymisestä sodan uhan lähestyessä.

Koko syksyn ilmassa roikkuneen sodan uhan todelliseksi jurvalaisten elämässä toi paikkakunnan yhteensä 415 reserviläisen kokoontuminen Järvenpään nuorisoseuran talolle 13.10.1939 ja sieltä seuraavana aamuna alkanut marssi Teuvan asemalle YH:n alkaessa.⁵ Tämä kokoontuminen on jäänyt jurvalaisten mieliin huomattavasti voimakkaammin kuin jatkosodan aikainen liikekannallepanoon kokoontuminen 16.6.1941 kirkonkylän nuorisoseuran talolla ja Reinin koululla.⁶ Uuden sodan alkaminen oli toki järkytys, mutta tällöin sota oli jo ehkä hieman ”tutumpi” asia pohjalaisessa paikallisyyhteisössäkin. Lisäksi jatkosotaan lähdettiin varsin erilaisissa tunnelmissa kuin talvisotaan.

Vielä syksyllä 1939 miesten lähdön jälkeen ei Jurvassa oikein tiedetty mitä odottaa: ”Meiltä lähti kaksi poikaa ja nuorempi hevonen. Ei sitä oikein uskottu ennen kuin sota sitten alkoi. Itse jatkoin sonnan ajoa Kyrölle. Vaasan pommitusten aikaan vasta täälläkin tajuttiin mitä oli tekeillä”.⁷ Paikkakunnan yli Vaasaan lentäneet pommikoneet ovatkin jurvalaisten vahvimpia muistoja talvisodan

3 Lomakehaastattelu, jurvalainen mies (s. 1915).

4 Lantto 1997, 181-184; Niinistö 2006, 597-598.

5 Esim. Elmi Perämäen haastattelu 13.6.1998; Touko Myllärin haastattelu 27.6.2006; Terttu Kakkurin ja Aune Tuomisen haastattelu 2000; Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1939 ja pöytäkirjat 29.10.1939 ja erillinen merkintä YH:n toimenpiteistä. Ei päiväystä. JSA.

6 YH:n tunnelmista kerrotaan lähes kaikissa lomakehaastatteluissani. Ks. myös Jalo Hiipakan muistelu teoksessa Jurvan sotaveteraanit 1971, 66.

7 Martti Raittisen (s. 1919) lomakehaastattelu.

Lotat huolehtivat Järvenpään nuorisoseuralle kokoontuneista reserviläisistä YH:n alkaessa lokakuun puolivälissä 1939. Kuva: Jurvan museo.

ajalta.⁸ Etelä-Pohjanmaan ankarimmat pommitukset koki juuri satama- ja teollisuuskaupunki Vaasa, jota pommitettiin talvisodan aikana kuusi kertaa. Kaikkiaan Neuvostoarmeija pommitti 12 etelä-pohjalaista paikkakuntaa talvisodassa.⁹ Talvisodan alkaessa raportoitiin suojeluskunnan pöytäkirjassa seuraavasti: ”Sotatilän johdosta huolimatta vallitsi paikkakunnallamme väestössä erittäin luja ja innostunut mieliala. Kukaan ei tahtonut vetäytyä syrjään kotirintamalla maanpuolustuksen auttamisessa. Uhrautuminen maanpuolustuksen hyväksi oli yksimielistä.”¹⁰

8 Esim. Aino Syrjälän ja Maiju Kuntolan lomakehaastattelut. Myös monissa muissa yhteyksissä asia tulee esille.

9 Niinistö 2006, 599.

10 YH:n toimenpiteistä paikkakunnalla, Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat. JSA.

Sodan toivat liki jurvalaisten elämää erityisesti joulukuussa 1939 Karjalan kannakselta, lähinnä Salmin kunnasta tulleet evakot.¹¹ Salmilaisia ja impilahtelaisia oli Jurvassa talvisodan aikana sijoitettuna enimmillään 1 500 henkeä, joista kuitenkin 800 siirrettiin melko pian muualle.¹² Myös jonkin verran vaasalaisia tuli Jurvaan pommituksia pakoon.¹³ Siirtoväen taloudellinen tilanne Jurvassa oli hankala talvisodan päätyttyäkin, sillä työtä ei pientilavaltaisessa kunnassa juurikaan löytynyt.¹⁴ Toukokuussa 1940 siirtolaisille pyrittiin järjestämään työtä esimerkiksi Jurvan järven kuivatuksessa, siltojen korjauksissa ja teiden oikaisemisissa, mutta kesäkuussa siirtolaisten tilanne todettiin edelleen hyvin hankalaksi. ”Kun Jurvan kuntaan on sijoitettu erikoisen paljon siirtoväkeä, niin että siitä näyttää kunnan alueella koituvan ylipääsemätöntä hankaluutta majoituksen, työn hankinnan ym. suhteen, ja vielä kansakoulurakennukset ovat siirtolaisten asuntoina, päätettiin yksimielisesti tehdä asian omaiseen paikkaan anomus, että ainakin puolet siirrettäisiin Jurvan kunnasta sellaisiin kuntiin, joihin on melko vähä tähän asti siirtoväkeä tullut, ja kaikki toimeentulomahdollisuudet suotuisimmat”.¹⁵

Siirtoväki olikin jakaantunut varsin epätasaisesti maan eri alueille ja paine oli erityisen suuri Länsi-Suomen maaseudulla. Vaasan lääniin tuli talvisodan aikana tai pian sen jälkeen yhteensä 61 000 karjalaista. Alkukesästä 1940 lähtien aloitettiin maataloussiirtoväen – jota Salmista tullut väestökin suurimmaksi osaksi oli – tasoitus-siirrot. Tämän jälkeen tilanne alkoi hiljalleen helpottua Jurvassakin. Siirtoväen pysyvään asutukseen, ja erityisesti yli 30 000 menetetyn

11 Jurvan kunnan kansanhuoltolautakunnan pöytäkirjat 24.12.1939. JKA.

12 Koskimies 1954, 270.

13 Jurvan kunnan kansanhuoltolautakunnan pöytäkirjat 24.12.1939 ja 30.1.1940. JKA. Ensin mainitussa puhutaan tarkasta siirtolaisista tehtävästä luettelosta, josta käy ilmi siirtolaisten nimi, ammatti, kotipaikka sekä nykyinen olinpaikka. Jurvan siirtoväen huoltojohtajan arkistosta, joka on sijoitettu Vaasan maakunta-arkistoon löytyy siirtolaisten henkilökortisto, mutta luettelot ainoastaan vuosilta 1944–1947.

14 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 24.5.1940. JKA.

15 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 25.6.1940. JKA.

viljelmän uudelleenperustamiseen tähdännyt pika-asutuslaki astui voimaan heinäkuussa 1940.¹⁶ Siitä huolimatta syksyllä siirtoväkeä oli paikkakunnalla edelleen runsaasti, ja koulujen alkaessa elokuussa 1940 Järvenpään kouluun oli palkattava väliaikainen opettaja siirtoväen myötä kasvaneen oppilasmäärän vuoksi.¹⁷

Salmilaiset eivät kuitenkaan jääneet Jurvaan, vaan heidät sijoitettiin pääosin Pohjois-Pohjanmaalle, kun taas ASO:n (Maatalousministeriön asutusasiainosaston) sijoitussuunnitelman mukaisesti Metsäpirtistä lähtöisin olleille osoitettiin maata Jurvasta ja naapurikunnista.¹⁸ Kevään 1942 kuluessa Jurvassa ollut siirtoväki palasi suurimmaksi osaksi Karjalaan.¹⁹ Jatkosodan jälkeen maataloussiirtoväen sijoitussuunnitelman mukaan Jurvaan ja muualle Etelä-Pohjanmaalle sijoitettiin evakoita Jaakkimasta.²⁰

Maansaantiin oikeutettujen asuttamiseen tarvittiin ASO:n laskelmien mukaan yhteensä 331 001 hehtaaria uudisraivauskelpoista maata. Ensisijaisesti pika-asutukseen pyrittiin käyttämään valtion maita. Tämän jälkeen tulivat seurakuntien, kuntien ja yhtiöiden maat. Laki ei määrittänyt, minkä kokoisilta yksityisiltä tiloilta maata sai pakkolunastaa, mutta asutusviranomaisten tulkinnan mukaan maata voitiin lunastaa vain tiloilta, joiden peltoala oli vähintään 25 hehtaaria ja kokonaispinta-ala 100 hehtaaria.²¹ Hyvin pientilavaltaisessa Jurvassa yksityisiltä ei siis käytännössä lunastettu maita paljonkaan, sillä vuoden 1941 maatalouslaskennan mukaan vain kahdella prosentilla kunnan maatiloista oli yli 25 ha:n peltoala.²² Sen sijaan kunnan omistamaa vesijättömaata luovutettiin, samoin kunta osti ainakin 150 hehtaaria yksityisiltä maanomista-

16 Hietanen 1982, 154-156; Hietanen 1990, 243-245; Laitinen 1995, 53-58; Palomäki 2011, 126-127.

17 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 23.8.1940. JKA.

18 Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat 26.11.1940. JKA; Rakentamisen aika 1984, 76; Laitinen 1995, 60.

19 Koskimies 1954, 270.

20 Laitinen 1995, 111-112.

21 Laitinen 1995, 57-60.

22 SVT III 38:2 yleinen maatalouslaskenta 1941, taulu n:o 3.

jilta järviuiviossa pika-asutustarkoitukseen.²³ Jurvan pappilan, Pappilan, maat luovutettiin myös pika-asutustarkoituksiin.²⁴ Jurvaan suunniteltiin perustettavan 37 pika-asutustilaa, ja kaikkiaan Jurvasta pika-asutustiloille suunniteltu maatalousmaa oli yhteensä 354 hehtaaria. Tämä oli kaikkiaan 8,3 prosenttia kunnan peltopinta-alasta, joka oli vuoden 1941 maatalouslaskennan mukaan yhteensä 4 283 hehtaaria.²⁵

Jurvalaiset kokivat joutuvansa luovuttamaan huomattavasti joihtakin naapurikuntia enemmän ja luovutettavan maan määrää pyrittiin vähentämään tekemällä anomus maa- ja metsätalousministeriön asutusasiainosastolle.²⁶ Tämä tyytymättömyys viitannee erityisesti ruotsinkielisiin naapurikuntiin Närpiöön ja Pirttikylään, joiden luovutusvelvollisuus oli selvästi vähäisempi kuin Pohjanmaan suomenkielisten kuntien keskimäärin. Närpiössä, jonka peltopinta-ala oli 11 719 hehtaaria, pika-asutukseen tuli luovuttaa ainoastaan 20 hehtaaria.²⁷ Ruotsinkieliset ja kaksikieliset kunnat toivat voimakkaasti esiin pika-asutuslain toimeenpanovaiheessa pelkonsa vaikutuksesta paikkakuntien kielisuhteisiin. Asiasta syntyi kiivas poliittinen kamppailu, joka todennäköisesti vaikutti lain sisältöön ja toimeenpanon nopeuteen.²⁸ Talvisodan aikana ruotsinkieliselle alueelle ei tullutkaan evakkoja, mutta siirtoväkeä sijoitettiin sitten välirauhansopimuksen jälkeen myös ruotsinkielisiin kuntiin ainakin Pohjanmaalla ja vastaanotto näissä kunnissa oli siirtolaisten kokemuksen mukaan hyvä. Siirtoväen määrä ruotsinkielisissä kunnissa kuitenkin väheni 1940-luvun kuluessa. Esimerkiksi Tiukan kun-

23 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 7.3., 31.3. ja 25.5.1941. JKA.

24 Koskimies 1954, 240.

25 Hietanen 1982, liitetaulukko 7, 279.

26 Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat 18.2.1941. JKA.

27 Hietanen 1982, liitetaulukko 7, 278.

28 Hietanen 1982, 198-204; Hietanen 1992, 308-309; Palomäki 2011, 123-124. Kielipykälä säilyi myös vuoden 1945 maanhankintalaissa, vaikka todellisuudessa asuttaminen ei tuonut ruotsinkielisille paikkakunnille suomalaistumisuhkaa.

nassa oli sodan jälkeen 503 siirtokarjalaista, mutta vuoden 1949 lopulla enää neljä.²⁹

Pika-asutuslain toimeenpano kuitenkin raukesi kesäkuussa 1941, ja valtaosa lain mukaan maata saaneesta siirtoväestä luopui tiloistaan ja paluumuutto Karjalaan alkoi. Valtion haltuun jäi 200 000 hehtaaria pika-asutusmaata, jonka kohtalosta ei päästy yksimielisyyteen ennen maanhankintalain voimaantulusta huhtikuussa 1945. Siirtoväen asuttamisen lisäksi uuden lain keskeiseksi osaksi nousi rintamamiesten asuttaminen.³⁰ Maanhankintalain nojalla Suomeen muodostettiin yhteensä 101 000 tilaa. Pääosa niistä perustettiin valtion maalle tai pakkolunastetulle maalle.³¹

Karjalaisten evakoiden toimeentulon perustan muodosti vuonna 1930 säädetty laki, jonka mukaan kaikki sotatoimien johdosta kotiseudultaan pois siirretyt kansalaiset oli tarvittaessa majoitettava ja muonitettava valtion toimesta. Sen perusteella valtion huoltoavustusta eli niin sanottua siirtoväen päivärahaa maksettiin aikuisille enintään 12 markkaa päivässä ja alle 15-vuotiaille enintään kahdeksan markkaa päivässä. Tammikuussa 1940 sisäasiainministeriön perustettiin Siirtoväen huollon keskus käsittelemään evakoidun väestön asioita. Sen ohjauksen alaisina työskentelivät lääninhallitukset.³² Tätä ennen siirtoväenkin avustamista koordinoitiin Vapaan huollon kautta. Lokakuun lopulla 1939 perustettu Vapaan huollon toimikunta avasi lähes jokaiseen kuntaan paikallisen keskuksen, jonka tehtävänä oli koordinoida työnjako eri avustustointia harjoittaneiden järjestöjen ja kunnan lautakuntien kesken, hankkia tietoa kullakin paikkakunnalla esiintyneistä avustustarpeista sekä jakaa saapuneet avustukset oikeisiin kohteisiin.³³ Vapaan huollon lautakunta perustettiin Jurvaankin marraskuussa 1939.³⁴

29 Rekonen 2006 (b), 193-195.

30 Hietanen 1992, 302-306; Laitinen 1995, 62-85. Oleellisilta osiltaan maanhankintalaki oli toisinto pika-asutuslaista.

31 Laitinen 1995, 123-124; Palomäki 2011, 247-249.

32 Simonen 1965, 18.

33 Saraste 1999, 763-764.

34 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan kokous 10.11.1939. JSA.

Puolentoista tuhannen karjalaisen evakon saapuminen pienehköön eteläpohjalaiseen maalaispitäjään oli melkoinen myllerrys, joka vaikutti lähes kaikkien paikkakuntalaisten elämään tavalla tai toisella. Jollei omaan kotiin sijoitettu karjalaisia, niin ainakin naapuriiin tai oman kylän kouluille. Lähes jokaisella haastattelemallani jurvalaisella onkin omakohtaisia muistikuvia paikkakunnalle saapuneista siirtolaisista:

Me keräännyimme siihen Sorsan mamman tupahan ja kaikkia toimittelimme... Sorsan mamma ja paappa tuli hevoosella ajaen Suomen halki Mantsin saarelta. Tuossa koululla ne ruokittihin ja me oomma Ristimäen Aaton kans, kun se ei oo ollu sodassa vielä.. me sen kanssa kerättihin niille ruokavärkkiä ja tuos koululla me oomma lotat ne sitten ruokkinu..Ihimisethän antoo vaikka mitä.. Kartanomäenkin emäntä toi suuria leipiä..sitte keitettiin kenttäkeittiöllä ruokaa tuossa..kun ne tuli..Sen muistan kun ne tuotihin. Lunta oli..ne tuotiin niin kuin asemalta, meidän isäkin niitä ajoi..Kyllä siinä oli koko pitäjä vastas. Sitten kun sota loppuu.. mutta sitten kun saatiin matkahan tämä asia, ne meni eri perheisiin..sitte niille ruvettiin jakamaan ruokakorttia..ja sitten kun ne pääsi vauhtiin ne keitti uunis karjalaista ruokaa.³⁵

Monenlaisia alkuhankaluuksia luonnollisesti riitti, sillä puhuttu kielikin oli varsin erilaista: ”sitte kun ne puhuu sitä Karjalan murretta niin..kun nekin oli ne salmilaiset ihan sieltä Venäjän rajalta.. että se oli niin voimakkaasti venäjän kieli sekaantunut suomehen, ettei tahtonu ymmärtää aina...mutta kyllä se sitten vähitellen, ne puhuu käsin sitte, kun ei kaikkia hoksannu.”³⁶

Paikallisväestöllä ei ollut aina minkäänlaisia keinoja kohdata ankaria menetyksiä kokeneita maanmiehiään: ”Nuorena kauppa-apulaisena piti olla kestävä, kun kauppaan alkas tulemaan siirtolaisia itkien, jotka olivat menettäneet kotinsa ja omaisiaan. En osannut heitä lohduttaa”³⁷ Lähes kaikki haastattelemani muistelevat karjalaisten – joistakin yhteentörmäyksistä huolimatta – rikastutta-

35 Hellin Alasen os. Hautala haastattelu 15.10.1997.

36 Laura Hautalan os. Parkkamäki haastattelu 7.1.1997.

37 Helle Rantalan os. Lähteenmäki haastattelu 1.6.2000.

neen paikkakuntalaisten elämää omilla tavoillaan ja iloisuudellaan, myös elinikäisiä ystävyyssuhteita syntyi. Näin muisteli Anni Peltola: ”Olin mukana vastaanottamassa ja muonittamassa siirtoväkeä Pyörnin koululla. Eräs nuori tyttö tuli keittiöön meitä auttamaan. Siitä hetkestä alkoi ystävyysseuramme, joka kesti läpi elämän. Tytön perhe sijoitettiin ensin veljeni ja myöhemmin sisareni kotiin.”³⁸

Salmista tullut siirtoväki oli sen sijaan Jurvassa vain lyhyehkön ajan. Tämä aika osui lisäksi talvisodan ja välirauhan poikkeukselliseen ajankohtaan, joten salmilaisten sopeutumista Jurvaan on mahdotonta tarkastella samalla tavoin kuin Heli Kananen tutkimuksessaan. Hän on tutkinut ortodoksisen siirtoväen sopeutumista Ylä-Savoon.³⁹ Sittemmin Jaakkimasta saapuneet ja paikkakunnalle melko vähäisessä määrin lopulta asettuneet karjalaiset eivät muodostaneet läheskään yhtä suurta yhteisöä kuin salmilaiset olisivat olleet, ja he olivat uskonnoltaankin lähinnä luterilaisia. Jurvassa asui vuoden 1945 lopussa 501 siirtoväkeen lukeutuvaa henkilöä ja vuoden 1949 lopulla heitä oli enää 214.⁴⁰ Paikkakuntalaisten muistikuviiin evakkoväestä saattaa vaikuttaa juuri edellä mainittu sodan jälkeen kansakunnan muistiin vakiintunut ”hyvän sopeutumisen kertomus”⁴¹, mutta toki mahdollisesti myös poikkeuksellisen positiiviset omat kokemukset tai asenne. Salmilaiset toivat ehkä pohjalaisten elämään jännittäväkin tuulahduksen kaukaisesta Karjalasta, mutta toisaalta konkreettisen muistutuksen sodan kurjuudesta. He

38 Anni Peltolan lomakehaastattelu.

39 Kananen 2010.

40 Rekonen 2006b, 199.

41 Kananen 2010, 17-20. Karjalaisten evakkojen sopeutumisesta syntyi vuosikymmenten kuluessa yhteisöllisesti hyväksytty, siirtoväen ”hyvän sopeutumisen kertomus”. Tutkimusperinteen aloitti Heikki Waris tutkimusryhmineen teoksellaan *Siirtoväen sopeutuminen: Tutkimus karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta* (1952), jonka viitoittamalla tiellä jatkettiin aina 1990-luvulle saakka, jolloin aiemmin vaietuista kysymyksistä alettiin puhua myös siirtoväkeä koskevassa tutkimuksessa. Erityisesti etnologit avasivat tarkastelun siirtoväen ja paikallisväestön kohtaamisen uudelleen tarkasteluun. Näin tulivat esille etenkin kulttuurien, identiteettien ja uskontokuntien kohtaamisessa syntyneet konfliktit.

poistuivat sitten jurvalaisten arjesta pääosin varsin nopeasti, jättäen lähinnä vain muistot jäljelle.

Salmista ja Impilahdelta saapunut siirtoväki oli suurimmaksi osaksi ortodokseja, joten valtaväestöltään luterilaisen pitäjän elämään tuli vahvasti hetkeksi mukaan myös uusi uskontokunta. Siirtolaisten mukana Jurvaan muutti myös Salmin seurakunnan rovasti Michailov, joka piti huolta seurakuntalaistensa hengellisestä elämästä. Paikkakunnan luterilainen seurakunta suhtautui suopeasti ortodokseihin, ja he saivat pitää jumalanpalveluksensa kirkossa.⁴² Joulukuun 22. päivänä vietettiin kirkossa kr.kat. juhlanjumalanpalvelus omistettuna Salmin kr.kat. seurakunnan sankarivainajille. Tämän tilaisuuden yhteydessä jaettiin sururistit Salmin seurakunnan kr.kat.sankarivainajien omaisille. Tilaisuudessa saarnasi ja sururistien jaon toimitti rovasti Michailov apunaan kaksi lottaa. Tilaisuuden päättyttyä tehtiin kunniakäynti molemmille sankarihautoille.⁴³ Tämä ei ehkä ollut aivan tavanomaista, sillä esimerkiksi Heli Kananen kertoo tutkimuksessaan hyvin toisenlaisen tarinan suhtautumisesta ortodoksiseen siirtoväkeen yläsavolaisessa Kiuruveden kunnassa. Siellä juuri eri uskonto erilaisine tapoineen ja käytäntöineen antoi luterilaiselle valtaväestölle syyn syrjiä ja erottaa paikkakunnalle asettunut siirtoväki kantaväestöstä.⁴⁴

Ortodoksit otettiin jurvalaiseen yhteisöön myönteisesti mukaan todennäköisesti ainakin siksi, että paikkakunnalla oli jo vuosikymmenten mittaan totuttu erilaisiin uskonnollisiin yhteisöihin, ja rinnakkainelo niiden kesken oli jo ennestään rauhaisaa. Ylipäätään uskonnollisuus nousi keskeisempään rooliin ihmisten arjessa sodan aikana, vaikka maallistumiskehitys oli sitä ennen jatkunut jo vuosikymmeniä. Näin muisteli baptistiseurakuntaan kuulunut Hellen Lähteenmäki: ”Kyllä täällä rukoiltiin niin paljon sodan aikana. Se oli aiva niinkun sellaista huumaa. Se kuuluu siihen sota-aikaan.”⁴⁵

42 Koskimies 1954, 270.

43 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1940. Jurvan sankarihautaan on haudattu myös ortodokseja.

44 Kananen 2010, 84-94.

45 Helle Rantalán os. Lähteenmäki haastattelu 1.6.2000.

Jurvalaisten uskonnollinen suvaitsevaisuus sodan aikana saattoi olla heijastumaa myös suomalaisten yhteisestä ponnistelusta ja uhrautuvaisuudesta. Niin sanotusta talvisodan hengestä ja jopa talvisodan ihmeestä, on tullut käsitteitä, joista on kirjoitettu paljon. Sodan uhka ja marraskuun lopulla 1939 syttynyt sota yhdisti eri yhteiskuntaluokat maanpuolustuksen asiassa niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Näkemykset siitä, miksi puolustustaisteluun lähdettiin näin yhtenäisenä ja sitouduttiin siihen niin sotatoimissa kuin kotirintamallakin, vaihtelevat tulkitsijasta riippuen. Epäilemättä aikalaisetkin lähtivät puolustamaan maata erilaisten motiivien pohjalta. Yhtäkaikki lopputulos eli luja sitoutuminen puolustustaisteluun oli varsin samankaltainen kaikilla.⁴⁶ Myös jurvalaisten haastattelut kertovat talvisodan hengestä ja yhteen hiileen puhaltamisesta. Oman aikalaiskommenttinsa asiaan antaa Jurvan Lotta Svärdin paikallisosaston vuosikertomus vuodelta 1939.

Kiitollisuudella on mainittava, että lottien rinnalla ovat kaikki paikkakuntalaiset tehneet lahjoituksia ja ahkerasti työtä. Suurta on ollut todeta, että ankarissa koettelemuksissa on kansamme suuremmoisesti täyttänyt ne ihanteet ja sankariuden vaatimukset, mistä ennen rauhan aikana kauniisti on juhlapuheissa puhuttu. Yli odotusten on sanat muutettu teoiksi sekä rintamalla että rintaman takana. Luottamusta tulevaisuuteen ja uskoa voittoon antaa tietoisuus, että lottahenki ja isänmaallisuus ulottuu laajalle riviemme ulkopuolelle, missä se nyt monin tavoin on ilmitullut. Mutta kieltämättä on myöskin selvinnyt lotille, että enemmän olisi voitu auttaa ja antaa, jos se henki olisi rauhan aikana tuonut enemmän lottia, työntekijöitä riveihimme.

Erityisesti jatkosodan aikaista työteliästä elämää kotirintamalla leimasivat mitä erilaisimmat talkoot ja yhteistoiminta. Yksi mittavimmista ja merkittävimmistä hankkeista olivat ne talkoot, joilla vuosina 1942–1944 hankittiin polttopuuta erityisesti asutuskeskusten tarpeisiin. Näiden halonhakuutalkoiden nimeksi vakiintui syksyllä 1942 mottitalkoot, sillä suurisuuntaisen hankkeen tavoitteena oli

46 Esim. Ahto 1989 passim.; Soikkanen 1999, 47-64; Mälkki 2008, 331-333.

miljoona kuutiometriä halkoja kahden kuukauden aikana. Tavoitteeksi tuli ”motti mieheen”. Se tarkoitti, että tavoitteen saavuttamiseksi joka kolmannen kotialueen 16–60-vuotiaan tuli hakata vähintään yksi motti halkoja. Mottitalkoot sai kansanliikkeen luonteen ja tavoite jopa ylitettiin.⁴⁷ Talkoita järjestettiin myös vuosina 1943–1944. Etelä-Pohjanmaan läntisen piirin kattaviin mottitalkoisiin osallistui 13 600 henkeä, ja he hakkaisivat halkoja 19 000 kuution edestä. Jurva voitti kisan, jossa laskettiin motintekijöiden prosentiosuus koko pitäjän asukasluvusta. Jurvalaisista lähes 43 prosenttia teki tämän kilpailun aikana yhden motin halkoja.⁴⁸ Monet aikalaiset ovat kuvanneet paikkakunnan henkeä sodan aikana yhtenäiseksi. Tämä saavutus lienee siitä yksi osoitus.

Lasten ja nuorten elämään sota vaikutti ensimmäisenä usein niin että kouluissa ryhdyttiin pitämään oppilaille väestönsuojeluharjoituksia. Koulutyö rajaseuduilla ja isommissa kaupungeissa keskeytyi YH:n myötä lokakuussa. Koulut aloittivat toimintansa uudelleen marraskuun lopussa, mutta ne suljettiin uudelleen hyvin pian talvisodan syttymisen jälkeen koko maassa. Koulut pysyivät kiinni koko sodan ajan, ja ne avattiin taas sodan päätyttyä kevään aikana tilanteen mukaan eri puolilla maata.⁴⁹ Jurvassa koulut suljettiin itsenäisyyspäivänä 1939 ja ne pysyivät suljettuina kevääseen saakka. Esimerkiksi Kirkonkylän Peuran koulussa oli sijoitettuna Karjalasta tullutta siirtoväkeä, ja heille piti löytää uusi asuinpaikka, ennen kuin koulunkäynti voitiin aloittaa. Koulua käytiin touko-kesäkuussa 1940 ja uusi lukuvuosi aloitettiin jälleen elokuun lopulla.⁵⁰ Jatkosodan aikana Jurvan kansakoulut olivat toiminnassa koko ajan.⁵¹

47 Leiponen 1987, 240-242.

48 Lantto 1997, 192-193.

49 Esim. Laine 1990, 170.

50 Jurvan Peuran ja Reinin kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat 1939–1940. JKA.

51 Jurvan Peuran ja Reinin kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat 1941–1944. JKA.

Maaseudulla vapaa-aika väheni sodan aikana entisestään, ja myös sen viettämistavat muuttuivat. Keveämpi huvittelu teki sijaa vakavahenkisemmälle yhdessäololle. Hyvin usein paikkakuntalaisia keräsivät yhteen sankarihautajaiset tai uskonnollishenkiset juhlat. Joulukuussa 1939 Suomessa astui voimaan ehdoton tanssikielto, joka purettiin kokonaan vasta vuonna 1948, vaikka tanssikiellon lakkauttamista esitettiin useiltakin tahoilta jatkosodan aikana. Ainoa poikkeus olivat sota-ajan häät, joissa hääpari sai tanssia yhden valssin vieraiden katsellessa. Tanssikiellon rikkominen oli rangaistava teko, mutta siitä huolimatta maaseudun nurkkatansseissa ja kaupunkinuorison kotihipoissa sääntöä rikottiin.⁵² Tanssi-into oli sota-ajan nuorisollakin kova. Nuorisoseuroissa ja muuallakin tanssi korvattiin tanhuilla ja parimarsseilla.⁵³ Myös Jurvassa pidettiin jatkosodan aikana nurkkatansseja. Paikalliset puhuvat myös ketotansseista. Yleensä niitä pidettiin sivukylissä; paikallinen pelimanni soitti haitaria ja tiedotus tansseista kulki tutun porukan kesken ”suusta suuhun”.⁵⁴ Näin muistelee jurvalainen mies jatkosodan aikaista nuorison vapaa-ajanviettoa: ”Tanssit oli kiellettyjä. Nurkkatansseja oli jossain paikoissa Peltoharjussa silloisen Laihian rajalla. Laihialla soitettiin ja Jurvassa tanssittiin. Raja kulki talon keskellä.”⁵⁵ Helle Rantalan muistikuvat ovat samankaltaisia: ”Tuolla Portaanloukolle oli sellainen lava missä Laitamäen Joeli Niemenkylästä sitten hanurilla soitti ja me parimarssia menttiin. Peräkkäin menttiin sellaista rinkiä, jossa pidettiin vain olkapäästä kiinni ja sekin oli kivaa. Se oli nuorten hupia kun ei muuta ollu.”⁵⁶

Niin ikään Laura Hautala muistelee ketotansseja:

No ei ollu ainakaan luvallisiin tansseihin lupa, mutta kyllä joskus pidettiin sellaisia ketotanssia..poikia oli paljo lomalla, niin ne järjesti jostain soittajan ja sitte..puskarario ilimootti, että täl-

52 Niiniluoto 1994, 40-42; Pesola 1996, 107-110.

53 Helli Kelton os. Vainionpää ja Bertta Vainionpään haastattelu 20.11.1977 ja Helle Rantalan os. Lähteenmäki haastattelu 1.6.2000.

54 Jurvalaisten lomakehaastattelut v. 2000.

55 Martti Raittisen (s. 1919) lomakehaastattelu kevät 2000.

56 Helle Rantalan os. Lähteenmäki haastattelu 1.6. 2000.

laaset on..Ja kyllä siellä oli kuule nuoria! Mäkin aina muistan Sälääsjärvellä yhdetkin tanssit, se oli lauantai-ilta ja..oli kaunis ilma ja..kesä kun oli..Sinne mentihin tanssimahan ja... ehkä se oli jokin sotilas joka osas soittaa..haitaria oli monilla poijilla.. ja kyllä siellä oli vain niin hauskaa, että oikeen...Poijat sai pikkuusen irrottautua siitä sotatouhusta ja..kyllä sekin varmahan oli niinku asemasodan aikaa..ku silloin oli mun mielestä niin paljon niitä poikia lomalla.⁵⁷

Suojeluskuntien ja lottien muuttuvat roolit

Kannaksen linnoitustöiden päätyttyä alkoivat ylimääräiset harjoitukset (YH) lokakuussa 1939. Edellisinä vuosikymmeninä vakiintuneen suojeluskuntatyön edellytykset loppuivat YH:n alkaessa, eivätkä ne palanneet enää ennalleen sotavuosien aikana. Jo talvisotaa edeltäneen kesän linnoitustyöt Karjalan kannaksella olivat merkinneet suojeluskunnille muuttuneita suunnitelmia. Käytännössä esimerkiksi monen poikaosaston toiminta vaikeutui, sillä poikatyöntekijät ahersivat viikkoja Karjalan kannaksella, ja suojeluskuntapoi- kien suunnitellun ohjelman toteuttaminen vaikeutui.⁵⁸ Jurvan suojeluskunnan vuosikertomuksessakin todetaan: ”Miesten siirrettyä YH:n lokakuun 13. päivän jälkeen, muodostui sk:n toiminta olo- suhteiden mukaiseksi.”⁵⁹

Kotirintamalle jäi lähinnä yli-ikäisiä tai hyvin nuoria suojeluskuntalaisia. Väli rauhan aikana suojeluskuntien sotilaallinen toiminta ei palautunut ennalleen, sillä talvisodan aikana luovutetut aseet ja varusteet jäivät armeijalle ja vain osa aluepäälliköistä palasi virkoihinsa. Myös sotaväsymys painoi monia, eivätkä kaikki vanhat suojeluskuntalaiset jaksaneet innostua enää järjestön toiminnasta. Lisäksi suojeluskunnat luovuttivat kenttäarmeijalle suurimman osan kalustostaan ja varusteistaan.⁶⁰ Näin teki myös Jurvan suoje-

57 Laura Hautalan os. Parkkamäki haastattelu 7.1.1997.

58 Puranen 2001, 240-243.

59 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1939. JSA.

60 Selén & Pylkkänen 2004, 440-443, 465-466.

luskunta: ”suojeluskunnan taisteluvälineet ja varusteet on jokseenki kaikki luovutettu kenttäarmeijan käyttöön.”⁶¹

Talvisodan jälkeen Etelä-Pohjanmaan piirissä suojeluskuntien uudentyypinen sotilaskoulutus käynnistyi vasta lokakuussa 1940. Seuraavana vuonna järjestettiin erityinen pomminpoistokurssi, jonne kutsuttiin mies joka suojeluskunnasta. Kurseilla täydennettiin myös rintamalta saatua kokemusta. 1930-luvulla kukoistanut suojeluskuntapiirien liikuntakasvatus supistui talvisodan jälkeen huomattavasti kaikkialla, myös Etelä-Pohjanmaalla. Viimeinen aikuisten suojeluskuntaurheilun huippu osui sotien väliselle ajalle 1940–1941, mutta kun urheiluun päästiin keväällä 1941 jälleen hieman enemmän panostamaan, alkoi uusi liikekannallepano ja jatkosota.⁶²

Suojeluskuntien jäsenmäärä nousi huomattavasti välirauhan aikana. Vaikka talvisota muutti pysyvästi suojeluskuntien luonnetta ja toimintatapoja sekä tavallaan vei niiden itsenäisyyden, uusien suojeluskuntalaisten alokaskursseille, joita järjestivät pääasiassa yksittäiset suojeluskunnat, oli suuri tungos. Kouluttajia kuitenkin lisättiin runsaasti ja koulutus pääsikin jo hyvään vauhtiin kunnes liikekannallepanon vaatimat tehtävät keskeyttivät kurssitoiminnan.⁶³ Jurvan suojeluskuntaankin liittyi vuonna 1941 uusia jäseniä 41, mikä oli suurin vuosittainen jäsenmäärän lisäys koko suojeluskunnan toimiaikana.⁶⁴

Taulukko 16. Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärä 1940–1943.

Vuosi	Jäsenmäärä
1940	151
1941	192
1942	195
1943	195

Lähde: Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1940–1943. JSA.

61 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1941. JSA.

62 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1941. JSA; Lantto 1997, 198-199.

63 Raikkala 1964, 386-390.

64 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1919–1943. JSA.

Suojeluskuntatoiminnan suosion kasvu johtui etupäässä talvisodan vaikutuksesta, kansan yhtenäisyydestä puolustustaistelussa ja yleisestä myönteisestä suhtautumisesta maanpuolustukseen, joka etenkin nuorten keskuudessa katsottiin tarpeelliseksi talvisodan jälkeenkin, maailmansodan ja kriisiajan yhä jatkuessa. Aapo Roseliuksen mukaan suojeluskuntien omassa tulkinnessa talvisota oli positiivinen kriisi. Suojeluskunnat olivat osoittaneet sodassa tarpeellisuutensa, mutta ennen kaikkea, koska järjestön toiminta oli perustunut koko ajan sotaan valmistautumiseen, ne olivat mielestään vuosien mittaan omalla toiminnallaan kasvattaneet kansaan isänmaallisen hengen, joka pelasti koko maan. Tämä saavutus oikeutti myös järjestön rauhanajan toiminnan.⁶⁵

Kaiken kaikkiaan sotavuosien aiheuttamat muutokset paikallis-suojeluskunnille olivat merkittäviä. Perinteinen suojeluskuntatyö väheni määrällisesti kaikkialla. Näin kävi myös Jurvassa. Suojeluskunta hoiti armeijan tehtäviä kotirintamalla. Urheilu- ja koulutus-toimintaa oli hyvin vähän. Paikallisen suojeluskunnan esikunta koontui sotavuosina ainoastaan muutaman kerran vuodessa, ja sen toiminta jäi lähinnä paikkakunnan vanhojen isäntien ja suojeluskuntakonkareiden harteille.⁶⁶

Suojeluskuntajärjestöön suhtauduttiin aiempaa myönteisemmin jo 1930-luvun lopulta lähtien, koska suomalaisten maanpuolustustahto oli voimistunut kaikissa kansankerroksissa ja yhteisymmärrys löytynyt ideologisista eroista huolimatta. Suomen sosiaalidemokraattinen puolue ei enää vaatinut maanpuolustusjärjestön lakkauttamista vuoden 1939 puolueohjelmassaan. Suojasään huijensi helmikuussa 1940 suojeluskuntajärjestön ja SDP:n molemminpuolinen julkilausuma siitä, että sosiaalidemokraattien liittymiselle suojeluskuntiin ei ollut mitään estettä.⁶⁷ Samalla tavoin kuin miehet tahollaan, myös Sosiaalidemokraattinen Työläisnaisliitto ja Lotta Svärd poistivat julkilausumallaan esteet kuulua molempiin järjestöihin. ”Kaikki se mikä on ennen meitä erottanut, on nyt

65 Roselius 2010, 221-222.

66 Jurvan suojeluskunnan johtokunnan pöytäkirjat 1941–1944. JSA.

67 Esim. Raikkala 1964, 354-359.

tullut toisarvoiseksi. Yksi ainoa suuri tehtävä, isänmaan vapauden puolustaminen, yhdistää meitä kaikkia”, julistettiin lottapiireille lähetetyssä kirjeessä.⁶⁸

YH:n alkaminen merkitsi välittömiä muutoksia myös Lotta Svärd- järjestössä, niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla. Toimenlotat, jotka olivat antaneet sitoumuksensa saapua kutsuttaessa palvelukseen, aloittivat työn ennalta määrättyissä tehtävissään. Silti huomattavia puutteita ilmeni heti. Toimenlottia ei ollut tarpeeksi, joten lisää lottia oli kutsuttava palvelukseen. Myöskään lottatyön osastojako ei vastannut kaikkia sota-ajan tarpeita, joten lottia koulutettiin pikavauhtia muun muassa väestönsuojelun tarpeisiin. Useimmat 1930-luvun lopulla tehdyt suunnitelmat lottien työstä sotatilanteessa kuitenkin toimivat YH:n alkaessa. Lääkintälottia lähti kenttäsaaraloihin, ja heitä toimi kotialueen sotasaaraloissa. Muonituslotat huolehtivat joukkojen muonituksesta niiden kokoontumis- ja perustamispaikoilla. Varusjaoston lotilla riitti työtä vajavaisesti varustetun armeijan huoltamisessa ja tarvikkeiden keräämisessä. Paikallisosastojen lotille tämä tarkoitti YH:n alkaessa reserviläisten varustamista mahdollisuuksien mukaan. Jurvassa varusteiden toimittaminen aloitettiin 12.10.1939⁶⁹ Keräys- ja kansliajaoston lottia työskenteli esikuntien kansliatehtävissä, mutta myös toimistoissa, huoltolaitoksissa jne. Jaoston ilmapuolustalon valmistautuivat tehtäviinsä jo ennen sodan alkamista, samoin tekivät koulutetut viestilotat.⁷⁰

Yksi kotirintaman keskeisiä tehtäviä oli kenttäarmeijan huolto ja täydentäminen. Kotijoukot vastasivat kutsunnoista, kutsuttujen kouluttamisesta sekä täydennysmiehistön toimittamisesta rintamalla. Paikallissuojeluskunnat joutuivat jakamaan informaatiota kutsuttaville sekä järjestämään heidän matkansa kokoontumis- ja koulutuskeskuksiin. Ilmapuolustusta varten perustetut ilmasuojelukomppaniat ja -joukkueet tarjosivat paljon tehtäviä suojeluskunta-

68 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 24.2.1940. KA/SArk.

69 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 12.10.1939. JSA.

70 Esim. Lukkarinen 1981, 132-139.

laisille, lotille ja suojeluskuntapojille. Asteikko oli laaja aina ilmatorjunnasta, joka oli täysin sotilaallista toimintaa, palojen sammuttamiseen asti. IS-joukot myös vartioivat sotilaallisesti merkittäviä kohteita, etsivät desantteja, partisaaneja, alasmuttujen viholliskoneiden miehistöjä ja rintamakarkureita, toisin sanoen vastasivat sotatoimialueen turvallisuudesta.⁷¹ Jurvassa suojeluskunta keskittyi keskeisten kohteiden kuten merkittävien rakennusten ja teiden risteysten vartiointiin.⁷² Talvisodan aikana lotat hoitivat paikkakunnan ilmavalvontaa kirkonkylän meijerin katolle rakennetussa tornissa.⁷³ Sama tehtävä jatkui myös jatkosodan sytyttyä, mutta tuolloin Vaasaa pommittavia viholliskoneita ei näkynyt, joten tehtävä koettiin toisinaan melko turhauttavaksi: ”Heinätöiden aljettua tuotti mainittu vartiointi suurta hankaluutta. Harva se päivä soitti joku iv-lotta puheenjohtajalle: Eikö minun tilalleni voisi saada jotain muuta lottaa nyt heinäajaksi, en millään pääsisi kotoa. Ja jos näkisi edes yhdenkään ryssän koneen niin ei tuo vartiointi tuntuisi niin hirveän turhalta.”⁷⁴

Suojeluskunta antoi edelleen tarvittaessa apua viranomaisille myös sodan aikana. Jurvan suojeluskunta osallistui vuosina 1942 ja 1943 viranomaisten kanssa rintamakarkurien etsintään. 10.3.1943 Tainuskylän metsäkorsuun tehdyn ratsian yhteydessä kaksi sotilaskarkuria kuoli, kolmas selvisi hengissä. Tämä kyseinen ”mettäkarkurilaisten” tapaus on jäänyt erityisen vahvasti sota-ajan eläneiden jurvalaisten mieliin, vaikka komennusta pakoilevia miehiä pidätettiin muutenkin paikkakunnalla sodan aikana. Jurvassa oli maanalaista kommunistista toimintaa myös sotien aikana ja rintamakomennusta pakoilleet olivat pääsääntöisesti kommunisteja, mutta muitakin syytä poisjäänteihin oli. Esimerkiksi Tainuskylän tapauksesta hengissä selvinnyt mies oli kahden sodan veteraani, joka kertomansa

71 Vasara 1999, 726-729; Selén & Pylkkänen 2004, 466-467.

72 Ks. tarkemmin seuraava alaluku.

73 Jurvan iv. lottien vartiovuoroluettelo iv. tornissa 2 tunnin vuoroissa ajalla 2.3.1940–3.4.1940. JSA.

74 Raportti Jurvan lottain toiminnasta kotialueella kuluvan sodan aikana. JSA.

mukaan oli vain kyllästynyt päällystön simputukseen ja päättänyt jättäytyä pois rintamalta.⁷⁵

Kaatuneiden evakuoiminen ja hautaaminen kotiseurakunnan multiin eivät olleet itsestäänselvyksiä talvisodan alussa. Jalkaväen ohjesääntö II vuodelta 1932 esitti, että kaatuneet haudattaisiin ensisijaisesti sotatoimialueelle eikä asiaa ollut päätetty vielä syksyllä 1939, vaikka puolustusministeriö julkaisi ohjeet henkisen väestönsuojelun järjestelystä ja suorittamisesta. Ratkaisevan askeleen otti Suojeluskuntain Yliesikunta, joka lokakuussa suojeluskuntapiireille lähettämässään kirjeessä kehotti huolehtimaan sankarihautajaisista vapaussodan perinteiden merkeissä. Vielä talvisodan alkaessakaan ei ollut yhtenäistä käsitystä siitä miten ja minne kaatuneet evakuoitaisiin ja haudattaisiin, mutta jo joulukuun puolivälissä Päämaja ilmoitti periaatteenaan, että kaatuneet kuljetetaan kotiseuduilleen milloin se on mahdollista ilman vaikeuksia. Niin sotilaiden kuin kotirintamankin mielipide kannatti yleisesti vainajien tuomista ja hautaamista kotiseudulle. Sotilasjohdon mielipide ei ollut yhtä yksimielinen, mutta lopputulos oli se, että valtaosa sodassa kaatuneista suomalaisista sotilaista haudattiin oman kotiseurakunnan sankarihautaan. Käytäntö oli erityisen suomalainen, sillä useimpien muiden maiden sotilaat haudattiin taistelupaikkojen yhteyteen perustetuille hautausmaille. Ilona Kemppaisen mukaan yksiselitteistä tekijää suomalaiselle käytännölle ei löydy, sillä esimerkiksi kotirintaman painostus ei ollut ratkaisevan aktiivista tässä asiassa.⁷⁶

Sankarihautajaisten käytännön toteutumisessa merkittävää osaa esittivät suojeluskunnat, lotat ja heidän vaalimansa vapaussodan perinteet, jotka tukivat sitä, että omaisille oli tärkeää saada kaatunut perheenjäsenensä kotiseurakunnan sankarihautaan. Vuoden 1918 sisällissodan valkoisten sankarihaudat ja patsaat olivat suojeluskunnille ja lotille 1920-luvun alusta lähtien merkittäviä muistopaikkoja

75 Toivo Santtilan s. 1929 haastattelu 11.4.2009; ks. myös Ylikangas 2009, 180-184.

76 Kemppainen 2006, 65-82. Kaatuneisiin laskettiin paitsi taistelutilanteessa kuolleet ja kentältä evakuoitunut myös esimerkiksi sairaalassa vammoihinsa kuolleet sotilaat.

Talvisodan sankarihautajaiset toivat sodan synkän todellisuuden myös kotirintamalle. Kuvassa rovasti Vahervuori siunaa 14 kaatunutta jurvalaista sotilasta helmikuussa 1940. Kaikkiaan jurvalaisia kaatui talvisodassa 66. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

ja niiden hoitaminen oli usein paikkakunnan lottien keskeisiä tehtäviä. Kuten Aapo Roselius on tutkimuksessaan osoittanut, suojeluskunnilla oli sotien välisenä aikana käytännössä monopoliasema vapaussodan muistamisen suhteen.⁷⁷

Kun kaatuneiden hautaaminen talvisodan syttyessä tuli ajankohtaiseksi, suojeluskunnilla ja lotilla oli jo olemassa oleva konsepti valkoisten sankarivainajien hautaamisesta vuonna 1918. Sankarihautajaiset olivat ensimmäisiä talvisodan aikaisia isänmaallisia juhlatilaisuuksia, joilla oli myös oma propagandamerkityksensä. Vainaja oli antanut uhrinsa isämaalle. Sankarihautajaisten järjestäjinä toimivat yhteistyössä seurakunta, suojeluskunta ja lottayhdistys. Nyt ei tehty eroa sen suhteen oliko vainaja kuulunut suojeluskuntiin vai ei, vaan noudatettiin yhtenäisen kansakunnan ideologiaa. Suojeluskuntajärjestön ja lottien keskeinen, toisinaan jopa hegemoninen,

⁷⁷ Roselius 2010, 83-86.

asema niin paikallisyhteisössä kuin suomalaisessa yhteiskunnassakin epäilemättä vaikutti hautaamiskäytäntöihin. Tästä kertoo osaltaan myös se, miten sankarihautajaisista ja niiden muistotilaisuuksista tuli sodan aikana lottien ja suojeluskuntien suveenisti hallitsemaa aluetta, vaikka siitä huolehdtittiinkin periaatteessa yhteistyössä seurakuntien kanssa ja kotijoukkojen runkona toimineiden suojeluskuntien tehtäviin tämä muodollisestikin kuului.⁷⁸ Lisäksi Roseliuksen kuvaama suojeluskuntien keskuudessa nopeasti talvisodan jälkeen tapahtunut vapausotamuistamisen alasaajo ja osaamisen kana-voiminen uuden sodan muistamiseen⁷⁹ vankistivat suojeluskuntien ja lottien merkitystä sota-ajan paikallisyhteisössä.

Sankarihautajaiset eivät olleet vain vainajan lähipiirin surujuhla vaan kansallinen surujuhla, joka kokosi paikkakunnan ihmiset yhteen. Ne olivat tilaisuus käsitellä tuntematonta ja pelottavaa tilannetta yhdessä. Etenkin talvisodan sankarihautajaiset keräsivät suuren yleisön, ja paikkakunnan ensimmäiset sankarihautajaiset olivat koko yhteisön suuri surujuhla.⁸⁰ Jurvassa yksi aivan erityisesti aika-laisten mieliin jääneistä tilaisuuksista olivat talvisodan ensimmäiset sankarihautajaiset 28.1.1940, joissa siunattiin yhteensä 18 kaatunutta sotilasta. Tapahtuman dramatiikkaa lisäsi se, että Vaasaan suuntautuneiden pommitusten pelossa hautajaiset järjestettiin ilta-pimeässä:

Minä olin meijerintornissa..Siellä kovaa oltihin ja kovaa kiikarilla tuijotettiin taivaalle..mutta ei silloin kun mä olin niin ei mitää menny..Mutta sieltä ne on ainakin lähteny silloin..Ja kun lotat oli aina kunniakujas kun ne haudattihin ja kun ne illalla..kun niin monta haudattihin ..18..niin..sieltä mä oon ainakin lähteny lottapukees kirkkohon..lotat seisoo siellä kunniakujas..muistan aina ne hautajaaset..kylmä oli..Mutta eihän silloin ollu mitään tuollaasia valoja niin kuin nyt.⁸¹

78 Selén & Pylkkänen 2004, 469; Kempainen 2006, 72-82.

79 Roselius 2010, 215-228.

80 Kempainen 2006, 143-144.

81 Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000. Lähes kaikki haastatteleman jurgalaiset muistavat kyseisen tapahtuman.

Sankarihautajaiset olivat koko yhteisön surujuhla ja niiden järjestelyistä vastasivat suojeluskunta ja lotat yhdessä seurakunnan kanssa. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

Raskasta oli hautojen kaivaminen johon osallistui vain vanhoja miehiä ja murrosikäisiä poikia. Minkäänlaisia koneita ei ollut, joten kaikki piti tehdä käsipelillä... Äitini toimi lottien muonituspäällikkönä, joten haudankaivajat ruokittiin kodissani, jossa lotat olivat auttamassa.⁸²

Jurvassa sankarihautajaisten järjestäminen oli paikallisen suojeluskunnan ja lottaosaston keskeisiä tehtäviä niin talvi- kuin jatkosodankin aikana. Sankarihautajaisia järjestettiin vuosien 1940–1943 aikana 51 kertaa.⁸³ Kaikkiaan jurvalaisia kaatui talvisodassa 66 ja jatkosodassa 147.⁸⁴ Myös sankarihautojen hoitaminen kuului lottien velvollisuuksiin. Seurakunta suostui vuonna 1942 lait-

82 Irja Hannulan os. Kangasalusta lomakehaastattelu.

83 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1940–1943. Sankarihautajaisia oli useita myös vuonna 1944, jolloin jurvalalaisia kaatui 48. Suomen sodissa menehtyneiden tilasto 1939–1945.

84 Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, Vaasa 1971, 7. Tiedot vaihtelevat hie-
man lähteestä riippuen.

tamaan hautausmaalle vesijohdon sankarihautojen kunnossapitoa varten lottien paikallisosaston aloitteesta.⁸⁵

Sankarihautajaiset olivat sotilaalliset hautajaiset, ja niiden järjestämiseen annettiin tarkka kaava ja ohjeet. Yleensä sankarihautajaisia ei syystä tai toisesta voitu järjestää täydellisinä, vaan ohjeita sovellettiin niin pitkälle kuin olosuhteet sallivat. Talvisodan aikana sankarihautajaiset olivat niin erityislaatuinen tapahtuma, että niitä vietettiin tiukemmalla sotilaallisella kaavalla, mutta jatkosodan mitaan sankarihautajaisetkin arkipäiväistyvät niin, että ne lähestyivät siviilihautajaisia.⁸⁶ Silti ne epäilemättä koskettivat paikallisyhteisöä aina, eivätkä olleet velvollisuuttaan suorittaville nuorille lotille helppoja tilaisuuksia.

*Hautajaasia oli aiva yhtä mittaa. Kyllä se oli aiva sitä kuolinkellojen soittoa silloin. Muistan kesällä kun oltiin heinätöiskin vainiolla, kaunis kesä oli, aina kuolinkellot soi kun tiesi, että taas on kaatunu joitakin.*⁸⁷

*Olen ollu mukana kaikissa sankarihautajaisissa. Kaikkien lottien piti tehdä sieltä veräjältä käytävälle asti kunniakuja. Piti olla hyvin vakavana lottien, oli vaikeaa kun ei saanu itkeä, vaikka monta kertaa olis itkettäny.*⁸⁸

*Korkeintaan paperikukkia ja havuseppeleitä oli hautajaisvieraila. Väkeä oli niin paljon, että kirkkoon ei kaikki mahtuneet. Mä olin aina lehtereillä siellä. Lotat oli kunniakujassa käytävällä. Sydän oli niin täynnä, että ei sitä itkua tullu...itkemään pystyy vasta jälkeempäin. Harvoin oikein valittamalla itkettiin.*⁸⁹

*Kun Eeli haudattiin, en mä oikeen oo varma siitä olinko siinä lottarivis vai sitten omaasten mukana, Aiva sai mennä kuka tietysti halus riviin, mutta se oli aiva ittestä kiinni jos pystyy siellä seisomahan sitten sillä lailla jämptisti..Koska se oli kuitenkin raskas hetki.*⁹⁰

85 Jurvan kirkkovaltuuston pöytäkirjat 1.8.1942. JSKA.

86 Kempainen 2006, 146-152.

87 Laura Hautalan haastattelu 7.1.1997.

88 Hellen Rantalan haastattelu 1.6.2000.

89 Helli Kelton ja Bertta Vainionpään haastattelu 20.11.1997.

90 Laura Hautalan haastattelu. 7.1.1997.

Suojeluskuntajärjestö oli sotien välisen ajan tehnyt yhteistyötä lähinnä vain Lotta Svärd- järjestön kanssa, mutta se muuttui sotavuosina yhä enemmän yhteistyöjärjestöksi. Suojeluskuntajärjestö ei, päinvastoin kuin Lotta Svärd, valtion viranomaisena ollut Suomen Talkoot ry:n jäsen. Se ei ollut myöskään sitä seuranneen v. 1942 perustetun Suurtalkoot ry:nkään jäsen, mutta sota-ajan talkootoiminnassa paikallisilla suojeluskunnilla ja suojeluskuntalaisilla oli merkittävä osa. Jatkosodan aikana suojeluskuntalaisuus merkitsi vähemmän kuin talvisodan aikana, jolloin kotirintaman suojeluskuntalaisilla vielä oli paljon sellaista osaamista ja tietoa, joka puuttui muilta. Sotavuodet kuitenkin lähensivät kotirintaman ihmisiä toisiinsa ja samalla kavensivat ”muiden” ja suojeluskuntalaisten ja lottien välistä eroa.⁹¹ Tämä epäilemättä osaltaan madalsi kynnystä liittyä järjestöihin.

Jatkosodan aikana suojeluskuntalaiset olivat mukana toimissa, jotka hyödyttivät taloudellisesti enemmän muita kuin suojeluskuntia. Se suosi erityisesti aseveljiä ja heidän paikallisosastojaan. Toisaalta tuhannet suojeluskuntalaiset olivat liittyneet Aseveljien Liittoon, ja olivat näin sekä aseveljiä että suojeluskuntalaisia. Suomen Aseveljien liitto (SAL) perustettiin elokuussa 1940. Se oli kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena oli talvisodan hengessä yhdistää kansa ja kaataa yhteiskunnalliset raja-aidat. Aiemmin aloittaneella asevelijärjestöllä, Rintamamiesten liitolla⁹², oli sosiaalidemokraattien silmissä liian vahva sisällissodan rasite ja oikeistolaiset taustavoimat. Siksi tarvittiin aivan uusi, poliittiset rajat ylittänyt yhteistyöjärjestö. SAL:n toiminta muodostui ennen muuta varainhankinnasta ja sosiaalisesta huoltotyöstä, jonka ydin oli vähäosaisten ja sodasta kärsimään joutuneiden avustaminen. Ensisijaisia avun kohteita olivat sotalesket ja kaatuneiden aseveljien muut omaiset. Myös henkinen huolto ja monenlainen talkootoiminta kuuluivat SAL:n työn piiriin. Aseveliliitosta tuli hyvin suosittu, kansallisen yhtenäisyyden

91 Selén & Pylkkänen 2004, 473-476.

92 Aiemmalta nimeltään Vapaussodan rintamamiesten liitto, nimenmuutos tehtiin talvisodan jälkeen kesällä 1940, jolloin liitto pyrki profiloitumaan uudelleen kaikkien veteraanien liikkeeksi. Ks. Roselius 2010, 230.

symboli, joka kokosi riveihinsä parhaimmillaan yli 200 000 jäsentä. Uusi liitto oli suunnattu epäsuorasti sekä vapaussodan muistoa vaalivaa rintamamiesliittoa että äärivasemmistolaisista työläisrintamamiesten liittoa vastaan.⁹³

Jurvassakin toimi paikallinen aseveliyhdistys, Jurvan aseveljet ry, joka perustettiin syksyllä 1940. Sen puheenjohtajana toimi opettaja Martti Anttikoski, joka oli aktiivisesti myös suojeluskuntatoiminnassa mukana. Jurvan aseveljien hallitukseen kuului myös muun muassa vasemmistolainen Yrjö Tuominen, Salmista tullut kreikkalaiskatolinen Johannes Inkinen sekä jäsen jokaisesta kylästä⁹⁴, joten monenlaiset rajat ylittävä asevelihenki toimi myös Jurvassa. Yhteistyötä suojeluskuntien ja aseveljien kesken tehtiin jo vuoden 1940 lopulla, jolloin järjestettiin yhteinen iltamatilaisuus.⁹⁵

Aseveljien Liitolle perustettiin pian myös naisosastoja, mutta niiden käynnistyminen riippui paikallisista edellytyksistä ja liiton johdon mukaan niitä sai perustaa, jolleivät ne häirinneet muiden paikkakunnalla toimineiden naisjärjestöjen, kuten lottien toimintaa. Vaikka asevelinaisten määrä nousi jatkosodan loppua kohti yli 30 000:een ja jäsenyhdistyksiä oli lähes 300, työnjaosta ei muodostunut ongelmaa. Myös päällekkäisjäsenyys sekä lotissa että asevelinaisissa oli mahdollista ja aika tavanomaistakin. Fanni Luukkonen suhtautui asevelinaisten toimintaan jopa niin myönteisesti, että lotat luopuivat osasta tehtäviään asevelinaisten hyväksi.⁹⁶ Etelä-Pohjanmaalla asevelinaisten toiminta ei kuitenkaan ollut kovin suosittua, sillä vuoteen 1944 mennessä osastoja oli vain seitsemän.⁹⁷ Jurvassa ei tiettävästi toiminut aseveljien naisosastoa, mutta paikallinen lottaosasto teki yhteistyötä aseveliyhdistyksen kanssa. Lotat esimerkiksi järjestivät tarjoilua aseveliyhdistyksen kotirintamatilaisuudessa sekä sen lahjoittaman talon tupaantuliaistilaisuudessa sekä

93 Kulha 1980, 45-100; Roms 2008, 9-23; Roselius 2010, 230-231.

94 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Jurvan pitäjä. Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

95 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1940. JSA.

96 Kulha 1980, 94-99.

97 Kulha 1980, 269.

mottitalkoissa.⁹⁸ Vuonna 1943 aseveliyhdistys alkoi esittää paikkakunnalla elokuvia. Lotat huolehtivat elokuvien lipunmyynnistä ja kirjanpidosta.⁹⁹ Kunta myönsi avustusta aseveljille, tosin ei toivotunlaisia summia. Vuonna 1942 yhdistys anoi toimintaansa 5 000 markkaa, mutta kunta myönsi ainoastaan 1 000 markkaa.

Jurvan lottien 1930-luvun loppu oli kulunut etupäässä oman talon, Lottalan, rakennuspuuhissa. Talo valmistui aivan talvisodan kynnyksellä, mutta toimintaa siellä ei ehditty vielä aloittaa, ja vuoden 1940 alusta se vuokrattiin vaasalaiselle Koteja kodittomille ry:lle.¹⁰⁰ Tämän lastenkodin toiminnasta huolimatta Jurvan lottatalossa aloitettiin joulukuussa 1939 leivän leipominen armeijan tarpeisiin rintamalle.¹⁰¹ Jurvalaisia lottia lähetettiin myös Seinäjoelle leivontatehtäviin.¹⁰² Leivänleivontaurakka lankesi lottien osalle, koska elintarviketeollisuus ei talvisodan aikana kyennyt täyttämään koko armeijan muonitustarpeita. Lotat järjestivät suuria leivontatalkoita ympäri maata mm. suojeluskuntataloissa ja maalaistalojen suurissa leivintuivissa. Etelä-Pohjanmaa oli yksi niistä alueista, joissa leivottiin erityisen paljon. Koko talvisodan ajan lotat leipoivat ja toimittivat armeijalle ohutta, kuivatettua leipää yli 100 000 kiloa päivässä.¹⁰³

Huhtikuussa 1940 Jurvan lottatalon tilat vuokrattiin Suistamon apteekkari B. J. Hjeltille¹⁰⁴ ja vuoteen 1942 saakka lottatalossa toimi siten apteekki. Vasta maaliskuussa 1943 lotat pääsivät käynnistämään oman toimintansa talossaan, johon oli suunniteltu lottien

98 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1942 ja 1943; Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 27.5.1942. JKA.

99 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1943.

100 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 1.1.1940. JSA.

101 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 20.12.1940. JSA.

102 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 14.1.1940. JSA.

103 Koskimies 1964, 217- 220; Lukkarinen 1981, 147-149.

104 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 6.4.1940. JSA.

Jurvan lottatalo oli jatkosodan aikana kirkonkylän sydän ja lottien suuri ylpeydenaihe. Talo siirtyi sodan jälkeen yksityisomistukseen entiselle lotalle ja se toimi sittemmin liikehuoneistona ja myös kunnanviraston tiloina 1970-luvulle saakka. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

kokoontumistila, kahvila, leipomo, ravintola ja matkustajakoti.¹⁰⁵ Keskellä kirkonkylää sijaitseva lottatalo oli jurvalaisille lotille ja myös suojeluskuntalaisille huomattava ylpeydenaihe, joka koettiin yhteisenä saavutuksena ja myös koko paikkakunnalle varsin merkittävänä asiana. Olihan kyseessä paikkakunnan ainoa kahvila, ravintola ja majoitusliike. Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen vuosikertomuksessa todetaankin, että ”siihen nähden, että liikettä aloitettaessa oli hirveän paljon menoja, voimme olla tyytyväisiä liikkeen saavutuksiin.”¹⁰⁶

Lottien liiketoimintaa oli kehitetty määrätietoisesti jo 1930-luvun alkupuolelta lähtien. Järjestön tarjoama ohjaus ja koulutus,

105 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston vuosikertomukset 1941–1943. JKA.

106 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1943. JSA.

rohkea tarttuminen uusiin tehtäviin sekä ruokatalouden osaaminen auttoivat suuresti. Paikallisyhteisöjen myötämielinen asenne ja toisaalta järjestön tarjoama palkaton työvoima edesauttoivat osaltaan nekin sitä että, lottien kahviloista, kioskeista, ravintoloista ja majoi-
tusliikkeistä tuli etenkin sotavuosina kukoistava liiketoimi.¹⁰⁷ Kos-
kimiesten mukaan lotilla oli vuonna 1944 kaikkiaan 221 liikeyri-
tystä: 18 matkustajakotia, 121 kahvilaa tai ruokalaa, 24 kioskia, 23
kanttiinia, neljä leipomoa, kaksi hotellia, kaksi parturi-kampaamo,
kaksi elokuvateatteria, yksi vaatetusliike ja yksi virvoitusjuomateh-
das.¹⁰⁸ Lähdeviitettä ei kuitenkaan mainita ja Maritta Pohlsin mu-
kaan tässä ei ole mainittu esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan piirin visa-
koivuista erilaisia tuotteita Seinäjoella valmistanutta liikeyritystä.¹⁰⁹

Lotta Svärd -järjestö teki talvisodan kynnyksellä myös aloit-
teen sosiaalisen huolto- ja avustustoiminnan aloittamisesta. Tämä
työ kohdistettiin ensisijassa vähävaraisten reserviläisten, suojelus-
kuntalaisten perheiden ja sisämaahan siirretyn rajaseutuväestön
avustamiseen. Lotat valmistautuivat maan hallituksen pyynnöstä
myös avustamaan väestökeskusten mahdollisissa evakuoinneissa,
ja järjestö osallistui Vapaa Huolto -nimisen keskusjärjestön perus-
tamiseen. Sittemmin järjestön nimi muutettiin Suomen Huollok-
si.¹¹⁰ Myös Jurvan lotat osallistuivat paikkakunnan Vapaan Huol-
lon keskuksen toimintaan.¹¹¹ Monenlainen avustustoiminta leimasi
muutoinkin paikallisosaston toimintaa koko talvi- ja myös jatko-
sodan ajan. Reserviläisiä, sittemmin rintamasotilaita, sotainvalideja
ja heidän perheitään avustettiin paitsi järjestön omilla keräyksillä,
myös kanavoimalla muualta tulleita avustuksia paikallisosaston
kautta. Lotat osallistuivat merkittävästi myös siirtoväen huoltami-
seen. Joulukuussa 1939 päätettiin perustaa jokaiseen kylään lottien
huoltoryhmiä, jotka huolehtivat evakuoitujen ”henkisistä ja muista

107 Pohls & Latva-Äijö 2009, 252-253.

108 Koskimies 1964, 340.

109 Pohls & Latva-Äijö 2009, 256-257.

110 Lukkarinen 1981, 133-137.

111 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston pöytäkirjat 10.11.1939. JSA.

tarpeista.”¹¹² Siirtoväelle järjestettiin muun muassa erilaisia keräyksiä ja illanviettoja, joissa erityisesti pikkulotat huolehtivat ohjelmas-
ta.¹¹³

Kuten aiemmin jo tuli esille, suojeluskuntatoiminta integroitiin käytännössä osaksi maan puolustusvoimia ja muuttui näin tavallaan aiempaa näkymättömämmäksi, mutta lotille sota-aika toi aivan uudenlaisia ja ennen kokemattomia mahdollisuuksia.¹¹⁴ Yksi näistä oli lottakomennukselle lähteminen. Sotatoimialueen lottatyövoimaa koordinoi Rajatoimisto. Yksittäinen lotta sai tätä kautta työmääräyksen, joka sijoitti hänet työtehtävään ja yksikköön. Noin neljännes komennuksen saaneista lotista työskenteli kotialueella ja muut sotatoimialueella rajatoimiston muodostaman komentoportaan alaisuudessa Vilho Lukkarisen mukaan lottia oli sotien aikana komennuksella yhteensä noin 90 000–95 000, ja jatkosodan jokaisena päivänä komennuksella palveli 13 000 lottaa.¹¹⁵ Ankaruudesta huolimatta työkomennus avasi nuorille naisille uudenlaisia mahdollisuuksia tutustua elämään kotipaikkakunnan ulkopuolella. Lottakomennus antoi tähän hyvän ja myös ”oikeutetun” motiivin. Erityisesti sotatoimialueille saatu komennus kiinnosti lottia kaikkialla. Jurvastakaan ei ollut mitään vaikeuksia saada lähtijöitä ja yksi merkittävä lähtemisen syy oli seikkailun- ja vaihtelunhalu, kiinnostus nähdä muitakin kuin kotikulmien maisemia.

Aivan niin kun seikkaalunhalusta mä lähärin...se oli sellasta, kun ei mihinää ollu käyny..Muualla ku Vaasas. Sen yhden linoitustyön olin Virolahdella niin..kyllä mä uskon, että aiva seikkaalunhalusta ja innostuun sitten kun siitä nyt puhuttiin..että

112 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan kokous 20.12.1939. JSA.

113 Jurvan pikkulottien kyläosastojen vuosikertomukset. JSA.

114 Esim. Pohls & Latva-Äijö 2009, 239-279.

115 Lukkarinen 1981, 214-216, 225; Pohls & Latva-Äijö 2009, 360. Latva-Äijön mukaan tämä on kuitenkin vain komennusten kokonaismäärä, ei kentälottien lukumäärä. Komennuksia ketjutettiin ja työmääräyksiä annettiin yksi toisensa jälkeen eri yksikköihin.

Lottakomennus kiinnosti myös erityisesti nuoria jurvalaislottia. Moni lähti myös kotialueen ulkopuolelle. Anni Sarvela (neljäs vasemmalta) lähti rintamakomennukselle syksyllä 1941 ja toimi ilmavalvontalottana vuoteen 1943 saakka. Kuva: Anni Tönkkälän yksityiskokoelma.

sielä oli niin. Ja Peräkäälyn Kaisa, opettaja ja lottaan puheenjohtaja antoi varmaan vähä sitte vielä kipinää.¹¹⁶

Samaan sävyyn raportoi paikallisosaston johtaja Aino Öysti jatkosodan aikaisesta lottatoiminnasta:

Pienestä paikallisosastostamme on 44 lottaa lähetetty töihin muualle. Halukkaita on ollut aina, mutta kaikki vain haluaisivat mahdollisimman lähelle rintamaa. En minä tiedä jos sitten menen, ellen kerran pääse kauemmaksi on sangen yleinen huomautus. Lähettäminen on tuottanut johtokunnalle monesti suurta hankaluutta kuljetusvaikeuksien takia – asemalle pitkä matka, autojen saanti vaikeaa ja milloin niitä on saatu, on siitä myös

116 Anni Tönkkälän os. Sarvela haastattelu 17.10.1997. Anni Sarvela lähti lottakomennukselle 18-vuotiaana syksyllä 1941, työskenteli ilmavalvonnassa mm. Elisenvaarassa, Koivistolla ja Viipurissa, kunnes vuonna 1943 sairastui ja palasi takaisin.

*runsaasti jouduttu maksamaan, eikä esim. sateisella säällä ole pyörälläkään mukava lähteä.*¹¹⁷

Jurvan paikallisosastosta lähti lottakomennukselle laskelmieni mukaan ainakin 70 lottaa. Osalla komennus kesti muutamia kuukausia, mutta osa oli palveluksessa jopa useita vuosia.¹¹⁸ Useimmat kenttälötkä olivat varsin nuoria naimattomia naisia, vaikka keskusjohtokunta suhtautui pitkään torjuvasti nuorten, alle 20-vuotiaiden rintamakomennukseen.¹¹⁹ Esimerkiksi jurvalaisten lottien enemmistö, joka lähti komennukselle kotialueen ulkopuolelle, oli 1920-luvun alkupuolella syntyneitä ja sodan aikana siis noin 20-vuotiaita.¹²⁰ Naimisissaolo ja pienet lapset sen sijaan olivat yleensä lähes ylivoimainen este komennukselle lähtemiseen: ”Marketta on syntynyt -39 ja jäi kolmen kuukauden vanhaksi kun sota syttyi. Ja mä saan, että mä oosin lähtenyt kans rintamalle jos ei oosi ollut tuota flikkaa.”¹²¹

Lottakomennuksen vetovoimasta kertoo myös se, että lähti-
jöitä ja kiinnostusta olisi ollut vieläkin enemmän kuin käytännös-
sä oli mahdollista lähteä. Koska pääosa lotista oli maatalon tyttä-
riä, monissa perheissä naisväen oli jätävä maatalon töihin, kun vel-
jet ja muut nuoremmat miehet lähtivät rintamalle. ”Kaikki veljeni
kuuluivat suojeluskuntaan, mutta tytöt eivät lottiin, koska isä sel-
litti asian niin, että ei kaikki voi lähteä, jonkun pitää jäädä hoita-
maan kotitöitäkin”.¹²² Mitään sääntöä siitä, ketkä sisaruksista lotta-
komennukselle pääsivät, ei ollut. Oman kiinnostuksen lisäksi myös
tottumus maatalon töihin vaikuttaakin usein ratkaisseeseen sen, kuka
lähti ja kuka ei: ”Joo, minä jäin sitten tänne. Eikä ne mua oikeen

117 Raportti: Jurvan lottain toimintaa kotialueella kuluvan sodan aikana. JSA.

118 Lottakantakortit, Jurvan Lotta Svärd arkisto. JSA; Jurvan Sotaveteraanit 1917–1944, 287–291.

119 Lukkarinen 1981 215–216; Pohls & Latva-Äijö 2009, 385–386.

120 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1941–1943; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo ja lottakantakortit. JSA.

121 Aino Piispasen os. Haapala haastattelu 7.1.1997. Ainon kaksi siskoa oli rintamakomennuksella.

122 Anni Peltolan os. Riihimäki lomakehaastattelu.

olisi päästänyt lähtemähänkään..niin paljon enempi tottunu jo kaik-
kehen..hevoosella ajohon ja..niin maataloustoihin..”¹²³ Valtaosa jur-
valaisista komennukselle lähteneistä lotista näyttää kuuluneen suo-
jeluskuntaperheisiin, mutta mukana oli myös jonkin verran opetta-
jia sekä perheensä ainoita lottajärjestöön kuuluneita. Myös muuta-
mia evakkoina Jurvaan saapuneita lähti paikallisosaston riveistä.¹²⁴
Vaikka lottien innostus lähteä komennukselle oli suuri, lähtijöi-
tä olisi tarvittu silti vieläkin enemmän. Erityisen vaikea tilanne oli
sotakesinä, jolloin toisaalta myös maataloudessa tarvittiin kipeästi
työvoimaa ja rintamalla olevat maatalon tyttäret haluttiin kotiinsa
työlomalle.¹²⁵

Lottakomennukselle lähteneet koulutettiin tehtäviinsä, ja se
saattoi monille maalaistalojen tyttärille olla useinkin ainoa mahdol-
lisuus lisäkoulutukseen kansakoulun jälkeen. Uudenlaisesta oras-
tavasta mahdollisuudesta, mutta toisaalta myös haluttomuudesta
tai muutoksen mahdottomuudesta kertoo kuitenkin se, että lotat
yleensä palasivat takaisin kotikonnuilleen ja odotettuun rooliin,
useimmiten maatilana emännäksi.¹²⁶

*Mä haaveilin aina, että jos en olis ollu naimisissa, olisin menny
lottakomennuksen jälkeen sairaanhoitokouluun. Siihen olis ollu
silloin mahdollisuus mutta eihän siitä sitten mitään tullut.*¹²⁷

*Ei millää oosi saanu kotua mennä..mutta mä oon aina ollu vähä
sellaanen itsepäinen. Mä sanoon, että kun ei meiltä oo kerran
muita menemähän sotahan, niin mä meen.*¹²⁸

Sota-aika toi kuitenkin myös kotirintamalla uutta sisältöä lottatyö-
hön. Kuten edelle tuli jo esille, sankarihautajaiset teettivät lotilla

123 Aune Tuomisen ja Terttu Kakkurin os. Tuominen haastattelu 6.3.2000.

124 Lottakantakortit ja jäsenluettelo, Jurvan Lotta Svärd arkisto. JSA; Jurvan
seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

125 Lukkarinen 1981, 209–214.

126 Esim. Kerttu Elomaa os. Haaga 14.8.1996 ja Fanni Tikkanen os. Korpela
haastattelut 16.10.1997.

127 Aino Männyn haastattelu 21.11.1997.

128 Laina Rinta-Pukkilan os. Antila haastattelu 20.11.1997. Laina avioitui
kesällä 1944 ja jatkoi kotitilallaan maanviljelystä miehensä kanssa.

paljon työtä ja toivat sodan raskaalla tavalla myös kaukana rintamasta olleille alueille. Jurvassa lottakahvila ja sen sosiaalinen elämä niin ikään toivat vaihtelua paikkakunnan arkeen. Konkreettisen kosketuksen toisenlaisiin suomalaisiin ja toisenlaiseen elämäntapaan toivat Karjalan evakot,¹²⁹ joiden ensihuolto oli lottien harteilla. Pääosassa maaseudun sota-ajan arjessa oli kuitenkin entisestään lisääntynyt työmäärä, jossa lottatyö usein näytteli merkittävää osaa.

AP: ”Työ lisääntyi! En mä ymmärrä kuinka sitä sitten oli sellainen, kun ei sitä työtäkää minää pitäny..ku mäkin olin siellä keskukses ja siellä elokuvateatterilla ja ilmavalvonnas..ja lottakahvilas..ei sitä omaa huushollia juuri hoidettu.”

H: ”Se asiako oli sitte niin tärkeä?”

AP: ”Se oli niin tärkeä, että kaikki muu sai jäädä.”¹³⁰

Sotavuosina lottien merkitys suojeluskunnille kasvoi ja heidän antamansa taloudellinen tuki kävi entistäkin merkittävämmäksi, kun suojeluskuntien omat varainhankintamahdollisuudet heikentyivät. Myös ero kotirintaman suojeluskuntalaisen ja lotan velvollisuuksien välillä hämärtyi. Lotat muodostivat huomattavan työvoimareservin ja heitä toimi monissa tehtävissä YH:n ajoista alkaen suojeluskuntapiireissä ja suojeluskunnissa miesten rinnalla. Suojeluskunnan henkilökorttien joukkoon tuli sotavuosina uusi lisähenkilöstön kortti, jolle merkittiin lotan tiedot. Lisähenkilön kortti ei merkinnyt oikeuksia tai virallista asemaa, mutta se oli selvä osoitus siitä kuinka suojeluskunnille sotien aikana keräytyneiden uusien tehtävien hoito poikkesi vanhasta. Keräystoiminnassa ja varushuollossa lottien panos oli merkittävä. He suorittivat myös vapaaehtoisesti pakollisia tehtäviä kuten kotiutettujen sotilaiden varusteiden vastaanoton ja huollon.¹³¹

Suojeluskuntien ja lottien juhlat ja iltamat muuttivat sodan aikana luonnettaan. Enää ei iltamissa tanssikiellon vuoksi tanssittu,

129 Jurvan kunnan kansanhuoltolautakunnan pöytäkirjat 1939–1943. JKA.

130 Aino Piispasen haastattelu 7.1.1997.

131 Selén & Pykkänen 2004, 474.

mutta kuten edellä kävi ilmi myös yksittäiset lotat ja suojeluskuntalaiset kävivät ”nurkkatansseissa”. Järjestöjen yleisötilaisuudet muutuivat valistustilaisuuksiksi ja juhlat olivat lähinnä uskonnollisia tai vakavahenkisen isänmaallisia. Eniten väkeä keräsivät sankarihautajaiset. Jurvassa suojeluskunta ja lotat järjestivät sodan aikana itsenäisyyspäiväjuhlia yhdessä seurakunnan kanssa. Tilaisuuteen kuului yleensä jumalanpalvelus ja sen jälkeen seppeleen lasku sankarihautalle. Nuorisoseuralla järjestettiin kahvi- tai korviketarjoilua ja vakavahenkistä isänmaallista ohjelmaa.¹³² Viihdykettä saattoivat jatkosodan aikana tarjota elokuvaesitysten lisäksi rintamakiertueet, jotka vierailivat kotirintamalla. Jurvassa suuri tapaus oli 25.2.1943, kun etulinjan rintamakiertue vieraili Jurvan kirkonkylän nuorisoseuralla. Monipuolista ohjelmaa seurasi 400-henkinen yleisö. Lotat järjestivät esiintyjille päivällisen Lottatalolla.¹³³

Jurvalainen suojeluskunta- ja lottaperhe sodan aikana

Jäsenluettelon mukaan Jurvan lottien paikallisosastoon liittyi sota-vuosina yli 200 uutta jäsentä.¹³⁴ Lottaosastojen jäsenmäärä nousi kaikkialla talvisodan jälkeen, joten sinänsä Jurvan suuret kasvuluvut eivät ole poikkeuksellisia. Jurvalaisten lottien jäsentilastoa kunnistivat heti 1940-luvun alussa myös Salmista saapuneet evakot, jotka ehtivät keskimäärin vuoden verran olla paikallisosaston jäseniä ennen kuin muuttivat paikkakunnalta joko takaisin kotiseudulle tai muualle Suomeen. Pia Olssonin mukaan karjalaisia siirtolaisia ei pyritty integroimaan paikallisyhteisöön, vaan heidät järjestettiin omiksi alaosastoiksi paikallisosastoihin.¹³⁵ Jurvassa näin ei toimittu, vaan päin vastoin vaikuttaa siltä, että siirtolaiset olivat hyvinkin tervetulleita lottaosastoon.¹³⁶

132 Jurvan suojeluskunnan ja lottien vuosikertomukset 1941–1943. JSA.

133 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1943. JSA.

134 Ks. taulukko 17.

135 Olsson 2005, 92.

136 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat 1940. JSA.

Jäsenmäärän kasvu oli jatkuvaa koko sodan ajan. Viimeinen virallinen tilasto vuodelta 1943 kertoo, että kannattavat jäsenet mukaan lukien Jurvan lottiin kuului 382 jäsentä. Seuraavan vuoden aikana lottiin liittyi jäsenluettelon mukaan vielä noin 10 uutta jäsentä, joten järjestön lakkautushetkellä marraskuussa 1944 jäseniä voi arvioida olleen lähes 400. Tyttöosastosta liittyi sotavuosina ainakin 60 uutta jäsentä paikallisosastoon. Kuten edellisessä alaluvussa tuli esille, myös Jurvan suojeluskunnan jäsenmäärä nousi vuosina 1940–1941, vaikka suojeluskuntatyö vaikeutui, väheni ja muutti luonnettaan merkittävästi. Aktiivinen sotilaspoikatoiminta epäilemättä vaikutti kasvuun, vaikkei tätä voidakaan jäsenluettelon puuttuessa varmasti todistaa.

Taulukko 17. Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenmäärä 1940–1944.

Vuosi	Kannattavia	Yhteensä
1940	13	254
1941	28	269
1942	36	324
1943	39	343

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1925–1934 ja vuositilastot 1925–1940. EPMM; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1935–1943. JSA.

Sota-aikana järjestöön liittyneistä vähintään 109 uuden jäsenen (mikä oli runsaat 53 prosenttia uusista jäsenistä) perheisiin tai lähisukuun kuului lottia ja/tai suojeluskuntalaisia. Suojeluskuntalaisuus ja lottuus suvuissa ja perheissä oli siten paikkakunnalla edelleen vahvaa, vaikka siinä olikin selkeä pudotus 1930-lukuun verrattuna. Selvityksessäni on tosin merkittävänkkin virheen mahdollisuus, sillä peräti 64 jäsenen (eli runsaan 31 prosentin) kohdalla en ole pystynyt varmuudella selvittämään perheen suojeluskunta- ja lottayhteyksiä. Noin kolmannes heistä, 20 henkilöä, oli Salmista saapuneita evakkoja, jotka kuuluivat ortodoksiseurakuntaan. Lisäksi monet lottiin kuuluneet naiset, jotka työskentelivät sotavuosina Jurvassa meijerikköinä, kotiapulaisina, kauppa-apulaisina, kontto-

risteina tai opettajina, olivat muualla syntyneitä naimattomia naisia. Heidän perhetaustaansa ja lotta- ja suojeluskuntayhteyksiään en ole Jurvan kirkonkirjojen ja lottien jäsenluettelon avulla saanut selvitettyä. Heitä näyttää olleen paikkakunnalla enemmän sota-aikana kuin edellisellä vuosikymmenellä, ja monet ovat asuneet Jurvas- sa vain lyhyitä aikoja. Sotavuosina ei puolisoakaan paikkakunnalta löytynyt kovin helposti, joten he saattoivat helposti muuttaa avio- miehen tai uuden työpaikan myötä muualle.

Taulukko 18. 1940–1944 liittyneiden jurvalaisten lottien sk/lottaperhetilanne.

Suojeluskuntaan/lottiin perheestä kuuluvat henkilöt	Lukumäärä
Isoisä/ja tai -äiti, isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia	3
Isoisä/ja tai -äiti, isä ja/tai äiti, puoliso, sisaruksia	
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia ja puoliso	
Isä ja/tai äiti, sisarus/sisaruksia	40
Isä ja/tai äiti ja puoliso	1
Isä ja/tai äiti	12
Sisarus/sisaruksia	31
Puoliso	13
Puoliso, sisarus/sisaruksia ja lapsia	
Puoliso ja sisarus/sisaruksia	1
Puoliso ja lapsi/lapsia	
lapsi/lapsia	1
Muita lähisukulaisia	7
Ei muita perheestä	31
Ei tietoa	64
Yhteensä	204

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan suojeluskun- nan pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916– 1925 ja 1926–1944, Vihittyjen luettelo. JSKA.

Erittäin tavallista siis oli sota-aikana edelleen se suuntaus, että lot- tiin ja suojeluskuntaan liitettiin perhekunnittain. Useat haastatelta- vat ovat kertoneet liittymisen olleen itsestäänselvyys. Sodan aikana

tämä piti erityisesti paikkansa. Monille liittyminen vanhempien ja sisarusten jalanjäljissä järjestöön oli yhtä ”luonnollista kuin rippikouluun meno tietystä iässä”. Useille nuorille lotille porkkanana oli vielä lottakomennus. Kaikilta yli 15-vuotiailta sodan aikana vaadittu työvelvollisuus voitiin lisäksi suorittaa lottatoimissa. Sotilaspojille esikuvina olivat usein isä, isoveljet tai muut sukulaismiehet, jotka palvelivat armeijassa. Tavanomaisin suojeluskuntaperheen muoto näyttää Jurvassa sota-aikanakin olleen se, että toinen vanhemmista, tavallisimmin isä, on kuulunut suojeluskuntiin ja lapset liittyivät pikkulottiin/suojeluskuntapoikiin ja sen jälkeen vastaavaan aikuisten järjestöön. Perheistä kuului siis tavallisesti kaksi sukupolvea maanpuolustusjärjestöihin.

Huomattava määrä, eli vähintään 31 lottaa, oli kuitenkin sellaisia, joiden perheessä ei ollut muita lotta- tai suojeluskuntajärjestöön kuuluvia. Tämä on selvä muutos edelliseen vuosikymmeneen, jolloin lottien paikallisosastoon liittyi ainoastaan muutama sellainen nainen, jonka perheestä ei varmuudella ketään muita järjestöön. Osa sodan aikana liittyneiden joukosta oli tosin perheensä ainoita tai vanhimpia lapsia, joiden sisarukset olivat vielä liian nuoria liittymään järjestöihin. Monet perheensä ainoat lotat olivat kuitenkin työväenluokkaisista tai vasemmistolaisista perheistä. Osa tästä joukosta oli lottakomennuksella, joten he olivat ehkä liittyneet järjestöön suorittaakseen lakisäateisen työvelvollisuutensa lottatehtävissä. Toisaalta vaikutuksensa oli myös Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöjen luonteen muuttumisella sota-aikana laajapohjaisemmiksi, lähes kaikkien hyväksymiksi ja koko maanpuolustusta tukeviksi järjestöiksi. Erityisesti lottatyttöjen ja sotilaspoikien kohdalla työväestön asenteet olivat lieventyneet. Järjestöihin ei enää kuuluttu niin selkeästi pelkästään perheittäin ja suvuittain kuin vielä edellisellä vuosikymmenellä. Sen sijaan lottuus ja suojeluskuntalaisuus tulivat ainakin yhden perheenjäsenen kautta useamman jurvalaisen perheen elämään kuin koskaan aiemmilla vuosikymmenillä. Suojeluskunta- ja lottaperheistä muodostui kahden vuosikymmenen mittaan paikkakunnalla merkittävä sosiaalinen verkosto, joka lisäsi maanpuolustustoiminnan hyväksyttävyyttä ja siihen kuulumisen

itsestäänselvyyttä yhä laajempiin piireihin. Tämä tulee esille seuraavassa alaluvussa esittelemissäni yksittäisten perheiden tarinoissa.

Taulukko 19. Perheenjäsenet suojeluskunnissa/lotissa.

Omasta perheestä suojeluskuntaan/lottiin kuuluivat	Lukumäärä
Puoliso	15
Isovanhemmat	3
Vanhemmat (äiti, isä tai molemmat)	56
Sisarukset	75
Omat lapset	1

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944, Vihittyjen luettelo. JSKA.

Vähintään yli puolet Jurvan lottiin liittyneistä vuosina 1940–44 oli naimattomia nuoria naisia. Määrä on todennäköisesti vieläkin korkeampi, sillä ne henkilöt, joiden siviilisäätystä en ole pystynyt selvittämään, olivat iältään yleensä hyvin nuoria, alle 20-vuotiaita. Suurin osa heistä todennäköisesti oli naimattomia myös järjestön lakauttamisen hetkellä. 65 lottaa oli naimisissa, ja heistä 23 meni naimisiin jäsenyytensä eli sodan aikana, mutta varmuudella vain kuuden mies oli suojeluskunnan jäsen. Vaikka lottien ja suojeluskuntien yhteistyö oli sota-ajan kotirintamalla tiivistä, yhteiset tilaisuudet ja tehtävät eivät enää sodan aikana antaneet juurikaan mahdollisuuksia puolison löytymiseen, sillä nuoret naimaikäiset miehet olivat pääsääntöisesti rintamalla. Toisaalta komennuksella olleet lotat työskentelivät usein erittäin miehissä ympäristössä, joten puolison löytyminen saattoi olla hyvinkin todennäköistä. Avioliittoja solmittiin sodan aikana hyvin paljon, mutta komennuksella olleita ei rohkaistu seurustelemaan sotilaiden kanssa. Esimerkiksi *Lotta Svärd* -lehti omalta osaltaan kannusti avioliittojen solmimista julkaisemalla jokaisessa numerossaan kuvia lottamorsiamista sotilasasuisen sulhasen kanssa.

Myös jurvalaisten kirjeet kulkivat rintamalta kotiin ja takaisin. Tässä jurvalaiset sotilaat kirjoituspuuhissa Eeli Mattilan johdolla v. 1942. Kuva: Mikko Maimanen, om. Jurvan sotaveteraanit.

Taulukko 20. 1940–1944 lottiin liittyneiden jurvalaisten siviilisäätty.

Siviilisäätty	Lukumäärä	Mies suojeluskunnissa
Naimaton (syksyyn 1944 saakka)	110	
Naimisissa järjestöön liittyessään	22	9
Mennyt naimisiin järjestön jäsenenä ollessaan*	23	6
Naimisissa, ei tietoa milloin mennyt	10	
Leski tai eronnut		
Ei tietoa	39	
Yhteensä	204	

* Luvussa on mukana myös uudelleen naimisiin menneet lesket.

Lähteet: Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo; Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat ja vuosikertomukset. JSA; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1916–1925 ja 1926–1944, Vihittyjen luettelo. JSKA.

Lotta Svärdiä on pidetty ennen muuta nuorten naisten järjestönä. Jurvan tapauksessakin tämä pitää hyvin paikkansa. Jurvalaiset lotat liittyivät paikallisosastoon keskimäärin 22-vuotiaina. 1920-luvulla liittyttiin noin 24-vuotiaina, mutta vuosina 1940–1944 liittymisikä oli noin 21 vuotta.¹³⁷ Alkuvuosien korkeamman iän selittää ehkä parhaiten se, että mukaan liittyivät kaikki lottatoiminnasta kiinnostuneet ikään katsomatta, eivätkä he voineet tulla mukaan pikkulottatoiminnan kautta. Lisäksi sitä selittää alkuvuosien elitistisyys, jolloin toimintaan tulivat mukaan paikkakunnan parempi väki ja mahdollisesti myös jo järjestötoimintaan esimerkiksi nuorisoseurassa tottuneet hieman vanhemmat naiset. Sotavuosina pikkulotista siirryttiin lähes automaattisesti aikuisten joukkoon 17-vuotiaina. Toisaalta järjestöllä oli suuri vetovoima nuorison keskuudessa talvisodan jälkeen. Perheittensä vanhimmat lapset liittyivät lottiin tai suojeluskuntiin ilman isompien esimerkkejä. Jos tarkastellaan pelkästään syntyperäisten jurvalaisten liittymisikää jäsenistön keskuudessa, se on vieläkin alhaisempi kuin mainitut keskiarvot. Keskimääräistä liittymisikää nostivat esimerkiksi muualta tulleet opettajat sekä talvisodan aikana Jurvaan asettuneet karjalaiset evakot. He olivat yleensä liittyneet järjestöön jo aiemmin ja Jurvassa liittymisen paikalliseen lottaosastoon oli luontevaa jatkoa sille.

Suojeluskuntaperheen sota

19-vuotias jurvalaisen maanviljelijän tytär Terttu Tuominen lähti komennukselle lääkintälotaksi heti jatkosodan sytyttyä. Komennukselle lähtö oli viime kädessä Tertun oma valinta, mutta perheen ja yleensä sodanaikaisen yhteiskunnan isänmaallisista arvoista kertoo paljon isän mielipide tyttären sotaanlähdestä: ”No ne tykkää kun mä sanon suoraan. Kun ei meillä ollu poikia eikä miehiä, niin nehän tykkäs, että kun on ainakin yksi niin ei tartte sanoa, jotta ei oo soras..Että on eres flikka soras.”¹³⁸

137 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo. Laskelmaan on otettu mukaan 427 jäsenluettelossa olleen lotan tiedot.

138 Terttu Kakkurin os. Tuominen ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000.

Nuori innokas lotta, Terttu Tuominen lähdössä lottakomennukselle sinne jonnekin. Hän liittyi lottiin äitinsä ja siskonsa mallin mukaan 1930-luvulla. Kuva: Leena Kakkurin yksityiskokoelma.

Sotakomennuksen merkitystä koko perheelle ja kokemuksen erityisyyttä Terttu korosti ensimmäisen sotasyksyn kirjeessään. Nuoren lotan isänmaallinen innostus oli selvästi havaittavissa:

Nyt illalla oli taas ainutlaatuinen näky. Jota ei kaikki näe. Muutakuin me jotka olemme täällä jossain. Olimme suurella lottajoukolla jossain korkeuksissa katsomassa eri kaameaa mutta toisaaltakin hyvää, sillä tänne loimottaa niin kauniisti kun Petroskoi palaa. Ja tykkien jyske kuuluu taukoamatta ja valokiilat vain läikkyy yön pimeydessä. Siis historiallinen tapaus meille kaikil-

*le. Kello oli kai siinä yhdeksän yli kun kävimme katsomassa ulkona. Kyllä täällä on sitten jännittävää olla mukana. Sillä joka päivä tapahtuu niin paljon. Ja tämä aika tulee olemaan minulle kuin unta. Sillä ette voi kuvitellakaa minkälaista täällä on elää ja olla. En tule koskaan unohtamaan tätä aikaa. On se hyvä kun saan olla täällä meidän osalta kun ei ole miehiä lähtemään.*¹³⁹

Vanhempiensa ja ikätovereidensa innoittamina Selma ja Toivo Tuomisen tyttären Aune s. 1916 ja Terttu s. 1922 liittyivät lottiin jo 1930-luvulla. Vaikka vanhempien suojeluskuntainnostus ja isänmaallinen henki kotona oli vahva, minkäänlaista painostusta liittymiselle tyttären eivät muista olleen. Liittyminen paikallisosastoon koettiin lähinnä itsestäänselvyytenä. Terttu toimi jo pikkulotissa, ja molemmat olivat aktiivisia maatalouskerholaisia. Molemmat tyttären kävivät kansakoulun lisäksi evankelisen kansanopiston.¹⁴⁰ Aune liittyi lottiin vuonna 1932 eli heti kun se hänen ikänsä puolesta oli mahdollista. Terttu siirtyi pikkulotista aikuisiin lottiin juuri talvisodan kynnyksellä vuonna 1939.¹⁴¹ He olivat molemmat olleet lottien piirikurssilla, mikä ei ollut kovinkaan tavallista. Tämä kertoi paitsi innostuksesta lottatyöhön, myös perheen sitoutuneisuudesta lotta- ja suojeluskunta-aatteen. Aune toimi muonituslottana Jurvassa ja osallistui ilmavalvontaan talvisodan aikana. Lottatehtävien lisäksi hän teki kotonaan maatalon töitä. Auneakin olisi kiinnostanut rintamakomennus, mutta kotona riitti tekemistä, joten vanhemmat eivät suostuneet häntä päästämään.¹⁴²

Tyttöjen isä Toivo Tuominen syntyi Jurvassa vuonna 1892 monilapsiseen käsityöläisperheeseen. Vuonna 1913 hän avioitui kaksi vuotta nuoremman Selma Kankaan kanssa ja muutti kotivävyksi vaimon kotitalalle. Kirkonkylässä sijaitseva Kankaan tila jaettiin kahtia Selman ja hänen veljensä Antin kesken. Toivo Tuominen osallistui sotaan valkoisella puolella vuonna 1918. Vuodesta 1927 lähtien hän toimi Jurvan suojeluskuntien paikallispäällikkönä aina

139 Terttu Tuomisen rintamakirje vanhemmilleen 17.9.1941.

140 Terttu Kakkurin os. Tuominen ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000.

141 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA.

142 Terttu Kakkurin os. Tuominen ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000.

järjestön lakkauttamiseen saakka. Todennäköisesti tästäkin syystä hänelle oli tärkeää, että perheestä ainakin yksi puolusti maata myös sotatoimialueella. Toivo Tuominen oli sodan jälkeen pidätettynä asekatkentaepäilyistä syksyllä 1944.¹⁴³

Paikallispäällikkö oli suojeluskunnan tärkein mies sodan aikana, kun paikallisesikuntien merkitys väheni. Kun aluepäällikköiden kotirintamatehtävät lakkautettiin jatkosodan alkaessa, vapaaehtoisesta paikallispäälliköstä tuli pienissä kunnissa ylin sotilasviranomaisena, jolle kuuluivat aluevalvojan ja paikalliskomendantin tehtävät. Hänen tehtäviinsä kuuluivat esimerkiksi keräyksien ja talkoiden järjestelyt, työvoima-asioiden hoito sekä raskaimpana tehtävänä rintamalta tulleiden suruviestien välittäminen yleensä yhdessä kirkkoherran kanssa.¹⁴⁴ Tuominen oli tuolloin toiminut jo pitkään paikallispäällikkönä ja tunsu hyvin pitäjän väen ja tavat, joten tehtävä ei ehkä ollut hänelle niin haastava kuin olisi ollut uudelle, nuorelle paikallispäällikölle. Lisäksi Aune-tytär toimi toimistotehtävissä isänsä sihteerinä ja helpotti huomattavasti tämän konkreettista työtä. Toisaalta läheisten ihmisten menetykset saattoivat tuntua lähes henkilökohtaisilta, joten se saattoi lisätä tehtävän raskautta.¹⁴⁵

Selma-vaimo oli aktiivinen lotta 1930-luvun alusta lähtien ja hän toimi paikallisosaston muonituspäällikkönä vuosina 1935–38. Sotavuosina hän jättäytyi tavalliseksi rivijäseneksi, mutta toimi järjestössä aktiivisesti loppuun asti. Tammikuussa 1941 hänelle myönnettiin lottatoiminnastaan 10-vuotismerkki.¹⁴⁶ Selma Tuomisella oli vankka suojeluskuntalainen perhe- ja sukutausta. Hän syntyi vauraaseen talollisperheeseen Jurvan kirkonkylässä ja hänen veljensä Antti Sylvester (Vesteri) Kangas oli vannoutunut suojelus-

143 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1927. JSA; Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA; Lantto 1997, 308; Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 117.

144 Selén & Pylkkänen 2004, 468.

145 Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, että tytär Aune kopioi suojeluskunnan pöytäkirjat ilmeisesti syksyllä 1944 ja ne piilotettiin Tuomisien talon ullakolle. Nämä löytyivät vasta 2000-luvulla.

146 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo, Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1935–1943. JSA.

Selma ja Toivo Tuominen olivat alusta saakka isänmaallinen suojeluskuntapari, joiden molemmat tyttäret liittyivät lottiin ja nuorempi lähti sootaan ”kun ei ollut poikia laittaa”. Kuva: Leena Kakkurin yksityiskokoelma.

kuntalainen, paikallinen maatalousjärjestöaktiivi sekä Jurvan kunnan kunnallislautakunnan esimies 1930-luvulla.¹⁴⁷ Vesterin vaimo Sofia toimi lottien paikallisosastossa ja 1920-luvun alussa syntyneet tyttäret Eila ja Armi kuuluivat pikkulottiin ja sittemmin lottiin.¹⁴⁸

Toivo Tuomisen tausta sen sijaan oli vankasti kiinni vasemmistolaisuudessa ja työväenliikkeessä. Näyttääkin siis siltä, että muusta

147 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA; Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1917–1945. JKA; Lantto 1997, 308.

148 Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Jurvan ev.lut.seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA.

lapsuudenperheestään poikkeavan ideologian Toivo omaksui ennen muuta avioliittonsa myötä. Hänen sisaruksensa sen sijaan olivat vasemmistojärjestöjen aktiiveja ja toimivat esimerkiksi Jurvan työväenyhdistyksessä sekä työväen urheilu-, raittius- ja opintoyhdistyksissä.¹⁴⁹ Tuomisen lapsuudenperheessä vasemmistolaisuus sai erilaisia painotuksia. Toivo Tuomisen veljistä Yrjö oli myös vaatetusalan ammattiyhdistysaktiivi. Vuonna 1929 hän muutti Kuopioon ja teki siellä pitkän poliittisen uran sekä saavutti kunnallisneuvoksen tittelin. Yrjö Tuominen tunnettiin yli puoluerajojen arvostusta nauttineena sosiaalidemokraattina.¹⁵⁰ Veljeksistä Aukusti sen sijaan toimi aktiivisesti Jurvan kommunistivetoisessa vasemmistolaisessa kunnallispolitiikassa. Kunnanvaltuuston ”puhdistamisen” yhteydessä kesällä 1930 veljekset Aukusti ja Toivo Tuominen olivatkin vastakaisilla puolilla. Vasemmistoedustajien joukossa Aukusti Tuominen kuului hyllytettyjen joukkoon ja eronneiden tilalle tuli juuri Toivo Tuominen porvarillisena varajäsenenä pitämään valtuuston lukumäärältään laillisenä ja päätösvaltaisena.¹⁵¹

Vastakkaisista poliittisistä näkemyksistä ja lapualaisvuosien ranakoista kokemuksista huolimatta perheiden välit eivät ainakaan kokonaan katkenneet ja kanssakäyminen oli perheen tyttärien näkemyksen mukaan tavanomaista sukulaisten yhteydenpitoa,¹⁵² vaikka isän puolen suku ei ilmeisesti Terttu-tyttären rintamakomennuksesta alkuvaiheessa pitänytkään.¹⁵³ Terttu vieraili kuitenkin lomillaan jatkosodan aikana Yrjö-sedän luona Kuopiossa.¹⁵⁴ Tämä on osoitus siitä, että suojeluskuntalaisuus ja lottuus ei vahvoista perheyhteyksistään huolimatta tarkoittanut pelkkiä poliittisia värisuoria ja poliittisesti ja yhteiskunnallisesti erilaiset katsantokannat saatettiin hyväksyä perheiden ja sukujen sisällä.

149 Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat, Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto. VMA.

150 Puskala 1993, 55-56.

151 Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 18.8.1930. JKA; Puskala 1993, 57-58.

152 Terttu Kakkurin ja Aune Tuomisen haastattelu 6.3.2000.

153 Terttu Tuomisen kirje rintamalta vanhemmilleen 4.8.1941

154 Terttu Tuomisen kirje rintamalta vanhemmilleen 13.4.1943.

Terttu työskenteli maatalouslomina lukuun ottamatta komenuksella koko jatkosodan ajan ja vielä sotasairaalassa Suomen puolella loppuvuodesta 1944 välirauhansopimuksen jälkeen. Nuori ja innokas lottakin lopulta väsyi pitkään sotaan. Alkuaikojen innostuksesta ei ollut sodan lopussa enää mitään jäljellä. Tunnelmia kuvaa Tertun kirje Punkaharjun Takamaalta lokakuussa 1944: ”Sairaala on muuttamassa, parantola tulee tähän takaisin. Ensi kuun kolmas päivä pitäis olla pois. Mutta lottia kuuleman mukaan komennetaan sotasairaalaan. Mutta minä en kyllä lähe minnekkää muualle kuin kotiin. Ei ne kyllä mua saa ajamallakaa sotasairaalaan. Sillä kyllä sitä on saanut aivan tarpeeksi tämän sodan aikana työskennellä. Ei enää enemmästä ole väliä...Älkää nyt enää lähettäkö mitään. Sillä ei ne enää kerkiä perille.”¹⁵⁵

Tuomisen perhe osallistui vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan kolmen sukupolven voimin ja tavallaan se edusti aatteen vanhinta joukkoa paikkakunnalla. Sen sijaan Parkkamäen perhe edusti pientilallisia sekä käsityöläisiä ja heiltä suojeluskunta- ja lottatoimintaan lähtivät ainoastaan perheen lapset. Molemmat perheet asuivat Jurvan kirkokylällä, ja Toivo Tuominen oli Parkkamäen perheen nuorimman pojan kummisetä.¹⁵⁶

Maanviljelyksen lisäksi Parkkamäen perhe sai lisäansioita Juho-isän (s. 1877) puusepäntöistä ja myös perheen pojat auttoivat isäänsä heti kun kykenivät. Ylipääntään suvun miehet olivat käsitään käteviä puuseppiä, ja ammatti periytyi myös nuoremmille polville.¹⁵⁷ Juho-isä ja ylistarolaissyntyinen Johanna-äiti (s. 1883) olivat avioituneet Amerikassa, jonne molemmat olivat lähteneet siirtolaisiksi vuosisadan vaihteessa. Perheen vanhin poika Eeli (s. 1907) syntyi uudella mantereella, mutta perhe joutui muuttamaan takaisin Suomeen Juhon vatsakasvaimen vuoksi. Hänet leikattiin Helsingissä ja Juhon parannuttua Parkkamäet muuttivat takaisin

155 Terttu Tuomisen kirje vanhemmilleen 26.10.1944.

156 Laura Hautalan os. Parkkamäen haastattelu 7.1.1997.

157 Juho oppi puusepäntaidon kotonaan isältään ja äitinsä isältä, jotka valmisivat tilauksesta tuoleja, piironkeja ja piippuja, joita vietiin Ruotsiin saakka. Ks. Nordling 2001, 197.

Parkkamäen pienviljelijä- ja puuseppäperheen kaikki lapset yhtä lukuun ottamatta kuuluivat paikkakunnan lotta- ja suojeluskuntaosastoihin. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

Jurvaan.¹⁵⁸ Perheeseen syntyi siellä vielä viisi lasta Lauri vuonna 1908, Helmi vuonna 1910, Lea vuonna 1916, Veikko vuonna 1918 ja Laura vuonna 1920.

¹⁵⁸ Laura Hautalan os. Parkkamäki haastattelu 8.1.1997; Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSA.

Lauran mukaan perheen vanhemmat olivat hyvin isänmaallisia ja päästivät mielellään lapsensa mukaan suojeluskunta- ja lottajärjestöihin, vaikka eivät itse niiden toimintaan osallistuneetkaan. Tässä vaiheessa suojeluskunta- ja lottajärjestöt olivat jo vakiinnuttaneet asemansa maaseutuyhteisön keskeisenä, kaikkien ei-vasemmistolaisien hyväksymänä kansalaisjärjestönä eikä sitä pidetty enää pelkästään paikkakunnan napamiesten ja heidän emäntiensä yhdistyksenä. Siksi käsityöläis- ja pienviljelijäperheestä ei ollut ollenkaan tavatonta lähteä aktiivisesti mukaan vapaaehtoiseen maanpuolustus-toimintaan. Parkkamäen perheen lapset Helmi-siskoa lukuun ottamatta osallistuivatkin näiden järjestöjen toimintaan. Helmi lähti ensin ompelukouluun Lapualle ja sieltä karjanhoitokouluun Ilmajolle ja sieltä jälleen karjakoksi Lapualle, jossa hän myös avioitui ja perusti perheen.¹⁵⁹

Perheen vanhin poika Eeli työskenteli isänsä tavoin puuseppänä. Hän avioitui talollisen tytär Taimi Mäntylän kanssa vuonna 1932. Taimi oli syntynyt vuonna 1911 ja hän kuului Jurvan lottiin vuodesta 1929 alkaen. Taimin suuri lapsuudenperhe oli myös vahvasti suojeluskunta- ja lottahenkinen. Isä Mikki oli suojeluskuntalainen, lisäksi Taimin neljä siskoa kuuluivat lottiin ja kaksi veljeä suojeluskuntaan. Taimi ja Eeli saivat viisi poikaa, jotka syntyivät vuosina 1933–1938.¹⁶⁰

Lauri kävi Jurvan kotiteollisuuskoulun ja sen jälkeen poliisikoulun. Hän avioitui kauppa-apulainen Elli (Elle) Hiipakan kanssa, ja perheeseen syntyi Sakari-poika vuonna 1933. Lauri sai komennuksen Helsinkiin passipoliisiksi ja työskenteli sen jälkeen useita vuosia eri puolilla maata poliisin tehtävissä. IKL:n jäseneksi Lauri liittyi vuonna 1935. Hän muutti takaisin Jurvaan vuonna 1938. Elli ja Sakari asuivat kahdestaan Laurin poliisivuosien ajan Jurvassa. Perheeseen syntyi vielä tytär vuonna 1939 ja poika vuonna 1943. Ennen sotaanlähtöään Lauri rakensi Jurvan lottataloa ja vuonna 1939

159 Laura Hautalan haastattelu 8.1.1997.

160 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo, Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset. JKA. Ks. myös Nordling 2001.

Taimi Mänty ja Eeli Parkkamäki vihittiin 9.10.1932.
Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

hän lähti kertausharjoituksiin ”kiinnitettyään talon viimeiset ikkunanpokat paikoilleen” ja YH:n aikana hän koulutti Niinisalossa vanhemmista ikäluokista (1902–1912 syntyneistä) koostunutta tukiryhmää. Talvisodan aikana hän siirtyi sitten Suomussalmelle missä toimi komppanian vääpelinä.¹⁶¹

Laurin vaimo Elli liittyi lottiin jo vuonna 1925 ja toimi useita vuosia paikallisosaston rahastonhoitajana ja johtokunnan jäsenenä vuosina 1928–1934, puheenjohtaja Iines Seppälän aisaparina. Myös hänen kaksi nuorempaa sisartaan Cesilia (s. 1907) ja Emmi (s. 1910) liittyivät lottiin jo 1920-luvulla. Cesilian mies, Uuno

¹⁶¹ Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 187; Sakari Parkkamäen lomakehaastattelu sekä suullinen tiedonanto 5.1.2011.

Haapala oli niin ikään suojeluskuntalainen ja hän kaatui talvisodassa tammikuussa 1940. Cesilia työskenteli jatkosodan aikana rintamallottana useaan otteeseen. Ellin isä, paikkakunnan pitkäaikainen osuuskaupanhoitaja Juho Nestori Hiipakka, ei kuitenkaan ollut suojeluskunnan jäsen, vaan hän omistautui osuuskauppa-aatteelle.¹⁶²

Lea muutti Vaasaan töihin vuonna 1936, mutta hän palasi Jurvaan vuonna 1943 lottakahvilan emännäksi. Hän työskenteli tässä toimessa jatkosodan loppupuolelle asti. Jurvan lottakahvila ja matkustajakoti oli kirkonkylän keskeinen kokoontumispaikka sodan aikana ja Lean apuna siellä työskenteli vuorollaan useita lottia. ”Lea osas niin fiksusti puhua ja olla. Se oli ollu Vaasas herroolla palavelemas. Se oli siihen oikeen sopiva.”¹⁶³ Perheen nuorin poika Veikko oli myös puuseppä ja innokas suojeluskuntalainen. Hän meni armeijaan kevättalvella 1940 ja rintamalle jatkosodan alettua seuraavana kesänä.

Perheen nuorimmainen Laura liittyi pikkulottiin 12-vuotiaana vuonna 1932 ja toimi aktiivisesti sittemmin myös aikuisissa lotissa ja erityisesti sen voimisteluryhmässä. Sodan aikana Laura kävi kotiteollisuuskoulun. Hän työskenteli kotona sota-aikana ja kotirintaman lottana, koska ”kotoa ei oikeastaan sitten päässy kun kolme poikaa lähti rintamalle ja isä ja äiti oli vanhoja ja huonoja ja..että kyllä mulla oli tarkootus mennä rintamalle ja mäkin jo ilmootin itteni, mutta isä pani niin hanttihin ja sanoo, jotta ei kuule sinä et mihinkään, että täällä on kyllä arvokasta työ nyt kotona, kun kaikki muut lähti”.

Laura kävi lottien ilmavalvontakurssin ja oli mukana myös paikkakunnan ilmavalvonnassa talvisodassa kirkonkylän meijerin katolle rakennetussa tornissa. Valvontaa tehtiin 2–3 tunnin vuoroissa yhdessä toisen lotan kanssa: ”sieltä piti ilmoottaa Seinäjoelle sitte kun näki konetta ja mistä suunnasta ne tuloo ja mihinkä

162 Jurvan seurakunnan rippikirjat 1926–1944. JSKA; Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo. JSA; Laura Hautalan haastattelu 8.1.1997; Sakari Parkkamäen suullinen tiedonanto 5.1.2011.

163 Elmi Perän haastattelu 19.6.1998.

ne menöö. Ei siinä valvonnas ylhäällä väsyttäny ei millään, sillä oli niin pirteinä ja aiva piti koko ajan olla tarkkana. Meillä oli niin valtavan hyvät varusteet siellä talvisodan aikana, että sellaiset valakookset susiturkit ja karvalakit ja ei meillä siellä kyllä kylmä tullut, mutta oli mieles se vain että meillä on näin mahtavat asusteet, että kyllä ei miehillä siellä rintamalla varmahän oo niin hyviä varusteita kuin meillä. Ja silloinkin mä oon ollu Hiipakan Mailan kans tornis kun Teuvan asemaa pommitettiin. Mutta se onneksi epäonnistuu se pommitus kun se tarkootti rautatietä tuhota, mutta ne pommit menikin sitten kauemmas rautatiestä, että se oli niillä huano tuuri.”

Parkkamäen perhettä kohtasi sotavuosina kaksi suurta tragediaa: Perheen esikoinen ja tuolloin jo viiden lapsen isä Eeli kaatui talvisodassa helmikuussa 1940 ja perheen kuopus Veikko jatkosodassa heinäkuussa 1941. Laura muisteli Eelin ja Laurin sotaanlähdön kohtalonomaista tunnelmaa: ”kun niitä silloin kaksi lähti kotoa..tai olihan ne nyt sitte naimisis, mutta kotona kun ne kävi hyvästelemäs meitä, äitiä, isää ja mua ja..niin Lauri lähti aivan vain, ei se mitää kätellykää meitä..se lähti vain reippahasti kävellen ja sanoo : terve nyt vain ja noin ja...Mutta Eeli kätteli meidän kaikki kuule ja kauan puristi kaikkien kädestä ja... koska se tiesi, että hän kaatuu..Sillä oli niin varma vaisto siitä..että se on kyllä ihmeellistä, että joskus on sellaanen ennakkoavistus ja sitte kun ne lähti sinne...Lauri meni erellä reipasta kävellen, ja Eeli varmahän joka 10 metrin pää aina kääntyy kattomahan kotia. Se tiesi, että hän menöö ny viimeisen kerran...että me sen heti huomioomma kun me äireen kans seisoomma siellä pihalla että oli kaksi ihan eri aatoksis lähtevää miestä.”

Perheen tuskaa lisäsi vielä se, että Veikko katosi heti jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana, mutta hänen ruumiinsa löydettiin vasta vuotta myöhemmin. Laurikin haavoittui Kollaalla talvisodassa sirpaleesta maaliskuussa 1940, mutta vamma ei estänyt hänen osallistumistaan jatkosotaan. Veikon katoamisen jälkeen vänrikiksi ylennyt Lauri siirrettiin eturintamalta kotialueelle koulutustehtäviin, koska taloon jäi enää vain yksi poika.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Jurvan sotaveteraanit 1917–1944, 187.

Yhden tai kaks kertaa hän ainoastaan kävi sieltä sitte lomalla, kun sitten tämä sota, kesäsota alakas ja hän kaatuu sitte 30. päiväv heinäkuuta.. Ja hän sitte vuoden vielä aivan kadoksis kokonaan, että tuli vain sieltä papilta tieto, että Veikko Parkkamäki on kadonnut sinä päivänä ja toista vuotta kesti, ennenkö sitte, kun Karjalan siirtoväki meni taas sinne uudesta asumaan, kun vallattiin niin kovalla rytinällä..ja sitte jotkin karijalaaset mummot oli ollu marijas silloon elokuulla mettäs ja..sitte löydettiin sen Veikon jäännökset sieltä jonkin puun juurelta ja ne oli menny miinahan siellä. Kukaa ei sitä sitte tietäny, mihinkä se katos, kun kovalla rytinällä mentihin ja sodittihin ja ajettiin rysää menemähän. Se siellä mettäs oli menny miinahan, eihän siinä mitää enää ollu ku puhtahat luut ja vaateriekaleet ympärillä, mutta se kuitenkin oli hyvä että saatihin kotipitäjän sankarihautahan haudata..Kyllä se vuosi oli todella vaikea meille kotiväelle, voi että..Se oli suurin pelko, että jos hän on vankina, kyllä se kaiket illat kun nukkumahan mentihin oli ensimmääsenä mieles, että mihinä Veikko on..Mutta kyllä se oli helepotus sitte kun löytihin ne..

Tieto kaatuneista oman kylän pojista ja sota-ajan sankarihautajaiset olivat Jurvassakin asioita, jotka toivat sodan ankaran todellisuuden lähelle. Kotirintaman elämää leimasi jatkuva pelko, etenkin kun kotia lähestyi kirkkoherra tai suojeluskunnan paikallispäällikkö. Toisten selviytyminen sodasta vähemmin vaurioin kuin oma perhe herätti toisinaan myös katkeruutta.

Kyllä se pelko oli..aina...aina sinne kujalle kattottihin, että kuka sieltä nyt tuloo..ja aina sitä peliättihin..Meillekin tuli sitten aluepäällikkö ilimottamahan, ja se oli muutenkin meille tuttu se aluepäällikkö Tuominen, se oli meidän Veikon kummisetäkin vielä ja..niin se tuli meille ilimoottamahan, että se oli kaatunut Eeli..Ensin se oli ehkä ollu siinä Taimin työnä sanomas sen... ja se oli kyllä hirviä siinä mieles, kun ne pienet lapset oli kuule niin...Ja sen päivän mä muistan sitten kun loppuu se talvisota.. niin minä olin silloinkin siellä Taimin työnä auttamas ja..sitte oli sellaanen niiden miesten kotiintulopäivä..se yks päivä ja siitäkin ikkunan ohji meni miehiä...palas harmaat päällä vielä ja

Talvisodasta tuli tragedia Parkkamäen perheessä. Taimi-leski miehensä haudalla perheen poikien kanssa kesällä 1940. Pojat oikealta: Kalevi, Pertti, Martti, Pekka ja Esko. Kuva: Sakari Parkkamäen yksityiskokoelma.

*Taimi itki niin kauhiasti, kyllä se itki...ja sanoo, että mitä var-
te nuo pääsi kun ei Eeli päässy. Ja kyllä se oli niin monen naisen
kohtalo silloinkin että, kaikenmoisis olosuhteis jäi perheitä kel-
lä oli asiat paremmin kellä sitte huonommin..jotka oli justihin
menny naimisihin ja perustanu kotia..*

Parkkamäen perheelle tapahtui sodassa siis hyvin raskaita asioita ja tämän suojeluskuntaperheen koostumus ja olemus koki suuria muutoksia ja mullistuksia, mutta lotta- ja suojeluskuntahenki säilyi Lauralla vahvana loppuun saakka. Järjestöjen lakkauttaminen tuntui pahalta, ”kuin kuolema olis käyny”. Sodan jälkeen Laura suosui kangaspulassaan muokkaamaan kuluneen lottapukunsa työvaatteeksi, mutta lottamerkeistä hän ei luopunut, vaan pisti ne varmaan piiloon: ”Mä ajattelin, ettei niin kovaa määräystä ei tuukaan, että mä merkitkin hävitän.”

Teuvalaisen sulhasensa Veikko Hautalan, joka oli aktiivinen suojeluskuntalainen, Laura tapasi jatkosodan aikana. Viihdytyskier-

tue, jossa Veikkokin esiintyi, poikkesi Jurvassa ja siitä alkoi seurustelu. He avioituivat vuonna 1945, saivat sitä seuranneina vuosina kuusi lasta, ja työtä maatalossa riitti. Elämä jatkui yhdistystoiminnassakin, sillä sodan jälkeen pariskunta jatkoi aktiivisesti harrastustoimintaansa nuorisoseurassa.

Nuorempi sukupolvi ottaa vastuun

Suojeluskuntapojat ja pikkulotat sodassa

YH:n alkaessa suojeluskuntapoikatoimintaa valvoneet aluepäälliköt ja osa paikallispäälliköistä komennettiin sodanajan tehtäviinsä kenttäarmeijaan. Myös paikalliset poikaosastojen johtajat kutsuttiin aseisiin, joten käytännössä useimpien poikaosastojen harjoitukset loppuivat kokonaan. Näin kävi myös Jurvassa, jossa tavanomainen suojeluskuntapoikatoiminta pääsi alkamaan uudelleen sodan jälkeen vasta syksyllä 1940. Ja esimerkiksi Järvenpään kylässä poikatoiminta loppui kokonaan talvisodan jälkeen.¹⁶⁵ Sen sijaan pojat toimivat sodan aikana erilaisissa tehtävissä kotijoukkojen apulaisina. Kotijoukkojen esikunnan säädösten mukaan poikatoiminta olikin sodan oloissa keskitettävä sovellettuun sotilaskoulutukseen ja kotiseutupalveluun. Suojeluskuntien oli myös suunniteltava, mihin väestönsuojelutehtäviin poikaosastoa voitiin käyttää.¹⁶⁶

Jo ennen kuin kotijoukkojen johtoportaan ohjeistus oli edes ehtinyt suojeluskuntien paikallisosastoihin asti, poikia oli alettu jo käyttää lähettitehtävissä. Suojeluskuntapojat saivat tehtäväkseen esimerkiksi kuljettaa liikekannallepanoon velvoittavia käskykortteja. Näin toimittiin myös Jurvassa.¹⁶⁷ Tehtävä ei suinkaan aina ollut helppo, sillä käskykorttien vastaanottajia saattoi olla hankala löytää vaikkapa isoilta työmailta. Toisinaan nuoret viestinviejät joutuivat

165 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1940; Touko Myllärin haastattelu 27.6.2005.

166 Pirhonen 1977, 136-152; Puranen 2001, 243-250.

167 Viljo Koskelan haastattelu teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 191.

kohtaamaan käskykortin mukanaan tuoman surun etenkin niissä perheissä, joissa oli paljon pieniä lapsia. Suojeluskunnat toimeenpansivat YH:n aikana myös keräyksen vajavaisesti varustetulle kenttäarmeijalle, ja tämä tehtävä lankesi yleensä suojeluskuntapojille. Erityisesti kerättiin työvälineitä, suksia, valjaita sekä pulloja ”Molotovin cocktaileja” varten. Tästä alkoi keräystoiminta, joka oli nuorison tehtävä koko sodan ajan.¹⁶⁸

Talvisodan syttyessä suojeluskuntapojien osalta ei ollut olemassa yksityiskohtaisia suunnitelmia, mutta tästä huolimatta kotijoukkojen osana olleet suojeluskunnat pystyivät löytämään pojille varsin hyvin sopivia maanpuolustustehtäviä. Innostuneita poikia oli runsaasti, mutta sotilaspoikajohtajista oli akuutti pula talvisodan aikana. Tarkkoja lukumääriä talvisodan aikana palvelleista pojista ei ole olemassa, mutta tutkijoiden esittämät arviot liikkuvat noin 11 000–12 000 pojan lukumäärissä. Monet 16 vuotta täytäneet suojeluskuntapojat olisivat olleet halukkaita vapaaehtoiseen asepalveluun, mutta tavallisesti sotilasviranomaiset tyrmäsivät nämä aiheet. Pettyneille hakijoille korostettiin kotirintamapalvelun tärkeyttä. Silti toisinaan 16–17-vuotiaat kelpuutettiin asekoulutukseen tai suoraan täydennysmiehinä joukkoihin. Kaikkiaan vapaaehtoisena asepalvelukseen ilmoittautuneita suojeluskuntapojia oli talvisodassa noin 500. Nuorimmat rintamajoukoissa palvelleet sotilaspojat olivat vain 11–13-vuotiaita.¹⁶⁹

Alaikäisiä poikia jouduttiin haalimaan rintamajoukkoihin. Karjalan kannaksella helmikuun 1940 alussa, jolloin rintama oli murtumaisillaan, eikä täydennysreservejä enää ollut muutoin saatavissa. Viipurin suojeluskuntapiirin päällikkö everstiluutnantti Albert Puroma sai käskyn muodostaa taisteluyksiköitä ala- ja yli-ikäisistä suojeluskuntalaisista sekä alokaskoulutuksen hädin tuskin saaneista miehistä. Ankarissa olosuhteissa käydyissä taisteluissa kaatui yhteensä 25 nuorukaista, joista osa oli ala-ikäisiä suojeluskuntapoi-

168 Nevala 2007, 86-87.

169 Aalto 1984, 58-68; Puranen 2001, 251-257.

kia.¹⁷⁰ Tarkkaa lukua talvisodassa menehtyneistä suojeluskuntapo-
jista ei ole saatavissa, mutta noin 30 on Elja Purasen mukaan osu-
vin arvio.¹⁷¹

Jurvalaiset suojeluskunta- tai sotilaspojat eivät itse suoranaises-
ti joutuneet tekemisiin sotatapahtumien kanssa eikä tietävästi ala-
ikäisiä jurvalaisia palvellut rintamalla vapaaehtoisina, mutta paikal-
lista poikatoimintaa sota kosketti hyvinkin konkreettisella tavalla,
sillä poikaosaston johtajan kaatui.

*Mieliinpainuvin tilaisuus oli sankarihautaus, jossa siunattiin
mm. vääpeli Sulo Hautala. Hänhän kaatui kohta jatkosodan
alussa v. 1941 Kiteellä ja haudattiin tilapäisesti Kiteelle. Lo-
pullinen hautaansiunaus tapahtui seuraavana talvena Jurvassa.
Laskimme serkkuni Esko Mäntylän kanssa havuseppeleen hänen
arkulleen ja meillä oli sotilaspoikapuvut päällä. Seppeleessä oli
muistolause opettaja Mikkilän muotoilemana: Et Sulo koskaan
sä näyttänyt maailmalle, et elon taakka olis tuntunut raskaalle.
Hymyhuulin kuljit sä aina vaan, olit aina valmis meitä ohjaa-
maan.*¹⁷²

Suomen ilmavalvonta-asemien verkosto, kaikkiaan 650 asemaa saa-
tiin toimintavalmiuteen lokakuussa 1939, mutta jo tuolloin paljas-
tui, ettei tehtävään tarkoitettuja ilmavalvonta- ja viestilottia ollut
riittävästi. Henkilöstön täydentämisessä jouduttiinkin usein tur-
vautumaan suojeluskuntapoikiin tai pikkulottiin. Jurvassa ei kui-
tenkaan pikkulottia käytetty väestönsuojelu- tai ilmavalvontatehtä-
vissä.¹⁷³ Niin YH:n aikana kuin talvisodassakin suojeluskuntapoikia

170 Vuorenmaa 1991: ”Puroman piti täyttää käsky, vaikka hän hyvin ymmärsi
nuorten joutuvan ylivoimaisen tehtävän eteen. Useimmat heistä olivat vie-
lä koulupoikia, ja jokainen joutui tulemaan toimeen vajain käytännön tai-
doin ja heikoin asein. Mutta parhaansa he yrittivät tehdä; nuorten innossa
ei ollut moitteen sijaa. Puroman sanotaan lausuneen myöhemmin elämän-
sä vaikeimmaksi tehtäväksi käskää nämä nuoret Summan tulihelvettiin.”

171 Puranen 2001, 259-266.

172 Pentti Penttilän muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Poh-
janmaalla, 201-202.

173 LS-yhdistyksen Jurvan paikallisosaston kirkonkylän tyttöosaston vuosiker-
tomus YH:n ja vuoden 1939–1940 ajalta. Jurvan Lotta Svärd-arkisto. JSA.

käytettiin kotirintamalla lähetin tehtäviin. Myös huolto- ja opastustehtävät kuuluivat toisinaan varsin nuorillekin pojille. Suojeluskuntapoikia oli ilmatorjuntatehtävissä jo talvisodan aikana esimerkiksi Turussa, mutta huomattavasti yleisempi suojeluskuntapoikien tehtävä kotirintamalla oli ilmavalvonta. Koneiden havainnoinnin ja ilmoitusten viestittämisen lisäksi poikien tehtävänä oli usein valvoa pimennysmääräysten noudattamista asutuskeskuksissa. Myös vartiointitehtävät kuuluivat talvisodan kotirintamalla hyvin usein suojeluskuntapojille. Vartioivat pojat yleensä aseistettiin.¹⁷⁴

Myös Jurvassa pojat osallistuivat talvisodan aikana vartiointitehtäviin. Niitä suoritettiin ainakin Jurvan puhelinkeskuksen luona.¹⁷⁵ Kestinkylän osuuskaupan kohdalle, Teuvalle menevään tienristeykseen, järjestettiin YH:n alettua vartiointipaikka, jossa vuorolleen vartioivat suojeluskuntapojat ja kylän vanhat isännät.¹⁷⁶ Närvi-joella meininki oli samankaltainen:

*Sodan alkaessa jouduimme vartiointitehtäviin tuohon kylätielle. Vartion sijoituspaikka oli Osuuskaupan tiloista yksi huone, joka oli vähän kylmäkin talvella. Vartiopäällikkönä toimi Tauno Leikas ja muistan, miten meillä oli kiväärit, joiden perä viisti maata kävellessämme. Varttuneempien lähtiessä parempiin tehtäviin minutkin nimettiin ryhmänjohtajaksi. Tehtävämme vartiossa oli jännittävää. Kun kaikki mikä yöllä liikkui, oli tarkastettava, varsinkin autot erittäin tarkoin. Vartiointipäällikkö oli tarkka johtaja ja kävi myös tarkastamassa vartiojoukkonsa pitäen huolen meistä.*¹⁷⁷

Suojeluskunta-asetuksen mukaista alle 17-vuotiaiden aseistamiskieltoa rikottiin melko yleisesti, myös Jurvassa. ”Varustuksena oli kiväärit ja kovat piipussa. Otimme ylös kaiken epämääräisen liik-

174 Aalto 1984, Puranen 2001, 266-271.

175 Aarne Niemelän muistelmä muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 194.

176 Touko Myllärin haastattelu ja tekijälle luovuttama vartiointiluettelo. Tuolloin 10-vuotias Mylläri toimi vahtipaikan sihteerinä isänsä ollessa vartiointipäällikkö.

177 Mauri Ikolan muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla.

kumisen, pidätimme autot ja tarkistimme ne. Otimme ylös kaiken ilmassakin lentävän kuten lentokoneet. Tämä vartiointitehtävä kesti tammikuun alusta helmikuun puolen välin yli. Tehtävä jatkui Järvenpään koululla, jonne oli sijoitettu Salmin vanhainkoti. Vartioimme sitä, etteivät vanhainkodin asukkaat lähde kulkemaan, mitä jo tapahtuikin, mutta me olimme sitä valvomassa.”¹⁷⁸ Vastuussa olleiden esimiesten täytyi kuitenkin huolehtia vartiovelvollisuudesta, ja kun aikuisia miehiä ei vartiointitehtäviin aina riittänyt, suojeluskunta-asetuksen rikkominen katsottiin ”pienemmäksi pahaksi” kuin velvollisuuden täyttämättä jättäminen.¹⁷⁹ Kotirintamalla oli alituinen huoli ja pelko mahdollisista desanteista eli laskuvarjolla Suomeen pudotetuista venäläisistä, joiden pelättiin vakoilevan tai tekevän sabotaasia rintaman takana. Tämä tulee esille myös oheisessa kauhajokelaisen suojeluskuntapojan humoristisesti esityksessä kertomuksessa.

Talvisotaretkeni jännittävin ja mieleenpainuvin kokemus oli, kun vein Topeekalta nappaamani aivan ”oikian ryssän” näköisen piippolakkisen miehen nimismiehen kansliaan. Sen vartiomiehen, jonka alue ulottui kirkon kohdasta soppakoulun kohtaan, oli määrä vartioida järjestystä ja pidättää kaikki epäilyttävät henkilöt sekä toimittaa heidät nimismiehen kansliaan. Aseistuksenaani oli pitkä, pistimellä varustettu vanha sotilaskivääri, yhtä pitkä kuin koko vartiomies. Topeekaa marssi Aronkylän suunnasta epäilyttävän näköinen ukko soppakoulun kohdalla. Eräs konkyläläinen isäntä oli ajanut meijerikuskista tullessaan hänen ohitseen ja pysäytti peljästyksissään hevosesa kohdalleni ja käski minun ottaa ukon kiinni. Minä marssin miehen eteen kivääri ojossa ja sanoin ”Ruki ver!” Ukko ensin vähän nosteli käsiänsä, mutta rupesi sitten pitelemään rasoillansa poskeaan ja yritti mongertaa jotakin että ”hampasläkäri”. Minä vähän tökkäsin häntä kiväärin pistimellä ja sanoin, että ”alas laputtaa, kyllä minä tiedän, missä on hampasläkäri”. Marssin sotavankini kanssa nimismiehen kansliaan. Ihmiset Karikosken kaupan kohdalla kat-

178 Veikko Marttilan muistelmä teoksessa Sk-pojista sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla, 193.

179 Puranen 2001, 271-272; Nevala-Nurmi 2006, 159.

selivat ihmeissään, kun pojannaskali kivääri kourassa marssittaa vankia läpi kylän. Äijä ei osannut yhtään suomen sanaa, vaan puhui venäjää ja piteli poskeansa, joka olikin kovasti turvoksissa. ”Sotavankini” osoittautui yhdeksi kansanopistolle internoiduista Hyrsylän mutkan asukkaista. Osa heistä puhui vain venäjää, eikä heillä ollut lupaa lähteä kansanopistolta kylille. Mutta kuin vanhan miehen hammasta rupesi särkemään, hän lähti etsimään hammaslääkärää.¹⁸⁰

Pikkulottien arkeen YH:n alkaminen ei vaikuttanut yhtä välittömästi, vaikka toisinaan heidän kokoontumispaikkansa saatettiin muuttaa miehistön majoituspaikoiksi. Tyttöjen johtajat pystyivät lisääntyneistä maanpuolustustehtävistään huolimatta yleensä jatkamaan työtään pikkulottaosastoissa. Tilanne oli tietenkin toinen silloin, jos johtaja oli toimenlotta ja joutui komennukselle kotialueen ulkopuolelle. Jurvassa tyttöjen toiminta jatkui kuitenkin johtajien osalta ennallaan, mutta pikkulottien kokoontumiset muuttivat luonnettaan työkeskeisemmiksi ja vakavahenkisemmiksi, kuten tapahtui kaikkialla maassa. Tytöt osallistuivat reserviläisten omaisten auttamiseen rahaa ja vaatetavaraa keräämällä. Myös sotilastarpeita, kuten korva- ja silmälappuja sekä ensiapusiteitä, aherrettiin työlloissa. Kaasun käyttöä mahdollisessa sodassa pidettiin vakavana uhkana 1930-luvulla, joten pikkulotat myivät kaasusuojelumerkkejä, ja valmistivat työlloissaan itselleen ja kotivälleen hiilikaasunaamareita.¹⁸¹

Pikkulottatoiminta oli Jurvassa alkanut poikkeuksellisen aikaisin, jo vuonna 1929, ja kaikki kymmenen ensimmäisen toimintavuoden aikana kertyneet varat lahjoitettiin talvisodan kynnyksellä paikkakunnan suojeluskunnan hyväksi. Näin tunnelmia kuvattiin 10-vuotiskertomuksessa:

Vuonna 1939 alkoi tyttötyövuosi suurin toivein ja suunnitelmin. Kuitenkin tuli vastaan pettymyksiä, vaikeuksia, tuli raskas kysy-

180 Vilho Kuuselan muistelmä teoksessa Sk-poikatyöstä sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla.

181 Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston ja kyläosastojen vuosikertomukset 1938 ja 1939. JSA.

*mys: isän, veljen sekä sedän on lähdettävä vainolaista vastaan puolesta uskon, kodin ja isänmaan. Millä voi tyttö-osastot hive-
nen verran palvella, nousee kysymys!! Tulee aivan uusia työtapo-
ja, ommellaan minkä ehditään: ompelupusseja, sokeripusseja,
rannikkaita, sukkaa, käsineitä, nenäliinoja. Parsitaan, pestään
kerättyä villavaatetta, laitetaan joululahjapaketteja kaikki sinne
jonnekin Isänmaan vaalijoillen. Toimitettiin erilaisia keräyksiä
paikkakunnalle tulleen siirtoväen hyväksi.¹⁸²*

Talvisodan aikana kaikkien lasten arki muuttui. Isät, vanhemmat veljet, sukulaismiehet ja toisinaan siskotkin lähtivät rintamalle tai muihin maanpuolustustehtäviin. Käytännössä sota merkitsi huolen ja ikävän lisäksi lasten työmäärän lisääntymistä kotona. Koulut olivat suljettuina, joten kotona työskentelyn lisäksi pikkulotille jäi aikaa myös maanpuolustusvelvollisuuksien täyttämiseen yleensä aikuisten lottien apuna.¹⁸³ Toisaalta sodan puhjettua, esim. Jurvan kirkonkylän pikkulottien kokoontumiset vaikeutuvat, sillä heidän kokoontumispaikkaansa Reinin koululle sijoitettiin evakuoituja eikä tyttöjen kodeissa ollut useinkaan tilaa kokoontua.¹⁸⁴ Jurvassakin sodan toivat lähelle myös uudet, siirtoväen mukana saapuneet pikkulottatoverit: ”Monet pikkulotat joukossamme viime vuoden työskennelleet saivat vielä läheisemmin kokea sodan. He joutuivat jättämään kauniit kotiseutunsa sotakentiksi ja lähtemään pakoon viimeisenä näkynä koti joka paloi. Silloin heidän sydämiinsä varmaan vielä paremmin syöpyi ajatus ’Minä tahdon olla pikkulotta ja tehdä kaikkeni isänmaan puolesta, kaiken minkä voin.’ Ja he ovatkin olleet uskollisia.”¹⁸⁵

Kotirintamalla pikkulottien tehtävänä oli toimia isompien lottien apuna. Vanhemmat tytöt, eli noin 14–16-vuotiaat, vapauttivat aikuisia lottia raskaampiin ja vaaranalaisempiin töihin. Pikkulotat

182 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttöosaston toimintakertomus 10 vuoden ajalta. Jurvan Lotta Svärd arkisto. JSA.

183 Esim. Näre ja Kirves 2007, 8-29; Nevala 2007, 83-115.

184 Lotta Svärd -yhdistyksen paikallisosaston kirkonkylän tyttöosaston toimintakertomus YH:n ja v. 1940 sodan ajalta. JSA.

185 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1940. JSA.

olivat lääkintäjaoston apuna sairaaloissa kanttiininhoitajina, keittiöapulaisina, läheteinä, valmistamassa sidetarpeita, ompelemassa ja silittämässä. He auttoivat myös uusien sairaaloiden kuntoon laittamisessa sekä siirtoväen sairaaloissa ja majapaikoissa. Tosinaan pikkulotan työ saattoi olla hyvinkin vastuunalaista ja raskasta.¹⁸⁶

Muonitusjaoston lottia työtöt auttoivat kenttäarmeijan leipien leipomisessa ja pakkaamisessa.¹⁸⁷ He työskentelivät myös sotilaskeittiöissä, kenttämyymälöissä, kahviloissa, kioskeissa ja muonituspaikoilla astianpesijöinä, siivoojina, perunankuorijoina, ruoanjakajina, tarjoilijoina ja läheteinä. Varusjaoston töissä pikkulotista oli myös korvaamaton apu. Talvisodan aikana Jurvan pikkulotat ”valmistivat sukkia, lapasia, rannikkaita, kaulansuojuksia, sokeripusseja, parsimalaukkuja, polvensuojuksia ja nenäliinoja. Korjasivat villapaitoja ym. Isojen lottien mukana he valmistivat rintamalle turkkeja ja paperi- sekä turkisliivejä.”¹⁸⁸

Tyttöosastot keräsivät lisäksi kaikenlaista tarpeellista: rahaa, radiokuuntelumaksuja, ruokaa, vaatteita, kirjoja, hevosloimia, loppuja, villoja, jouhia, pulloja, romua, tykinpuhdistusrättejä ja kävelykkepejä. Isommat lottatyötöt toimivat ilmavalvonnassa. Lähetti-tehtävissä pikkulottia oli esimerkiksi kanslioissa, avustustoimistoissa, varikoissa ja muonituspaikoissa. Heitä oli myös postikeskuksen hoitajina ja postin lajittelijoina. Pikkulottien tehtävänä oli illanviettojen järjestäminen ja lahjojen laittaminen siirtoväen ja reserviläisten lapsille myös Jurvassa. Tunteuttomat sotilaat rintamalla saivat heiltä kirjeitä, joulukortteja ja paketteja.¹⁸⁹

Sankarihautajaisten järjestelyissä suojeluskunnat ja Lotta Svärd -järjestö olivat merkittävässä roolissa. Myös pikkulottien tehtävänä

186 Nevala 2007, 132-135.

187 Ks. edellinen alaluku. Jurvassakin osallistuttiin lottien suururakkaan, armeijan leivän leivontaan talvisodan aikana.

188 Lotta Svärd yhdistyksen Jurvan paikallisosaston tyttöosastojen toimintakertomus YH:n ja sodan ajalta. JSA.

189 Jurvan Lotta Svärd kyläosastojen tyttöosastojen vuosikertomukset 1940; Lotta Svärd yhdistyksen Jurvan paikallisosaston tyttöosastojen toimintakertomus. JSA.

oli osallistua näihin kotirintaman raskaimpiin tilaisuuksiin molemmissa sodissa. He kukittivat sankarivainajien arkut ja laskivat itse tekemänsä seppeleet sankarihaudoille. He koristivat kirkon, valmistivat havuseppeleitä, muodostivat kunniakujan ja esittivät muistojuhlissa ohjelmaa. Jurvassa sankarihaudoista huolehtiminen kuului luultavasti käytännön syistä kirkonkylän tyttöosastolle.¹⁹⁰

Suojeluskuntapojista sotilaspojiksi

Asevelihengen ja kansallisen yhtenäisyyden innoittamana suojeluskunnissa alettiin pohtia poikatoiminnan edelleen kehittämistä. Suojeluskuntapoiikkiin kuului maanpuolustustyön suosiosta huolimatta vain noin 20 prosenttia sopivasta ikäluokasta, vaikka kiinnostusta uskottiin olleen poikien keskuudessa enemmänkin. YH:n alettua kapteeni Lauri Pihkala sai tehtäväkseen tunnustella yhteistyömahdollisuuksia muiden poikajärjestöjen, erityisesti partiolaisten kanssa. Pihkala pyrkiin kokoamaan kaikki pojat yhteen ennakkovalmennukseen ja yhteiseen rintamaan maanpuolustustyön tukemiseksi. Tämän seurauksena syntyi Suomen Pojat -niminen organisaatio vuoden 1939 lopulla. Se oli sääntöjen mukaan tarkoitettu tilapäiseksi järjestöjen yhteenliittymäksi, jonka tehtävänä oli vahvistaa puolustusta sodan aikana.¹⁹¹ Siihen saivat liittyä 10–16-vuotiaat pojat, ja heitä voitiin kouluttaa ja sitten käyttää lähetti- ja viestipalveluun, väestönsuojelu (vss) -tehtäviin, palontorjuntaan, ilmavaltavontaan, keräystoimintaan, kodin ja ympäristön työpalveluun sekä reserviläisperheiden avustamiseen. Pojille tuli lisäksi mahdollisuuksien mukaan järjestää valmentavaa koulutusta myös suunnistamisessa, kenttäpalveluksessa, leiri- ja retkitoiminnassa, maastoleikeissä, voimistelussa ja urheilussa, kansalaistietoudessa ja laulussa.¹⁹²

Suomen Poikien toiminta muistutti paljon suojeluskuntapojien jo omaksumaa mallia organisaatorakennetta myöten, mutta

190 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1941–1943. JSA.

191 Suomen poikain toimintaohjesääntö, Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

192 Suomen Poikien toimintaohjesääntö. KA/SArk; Pirhonen 1977, 159-161; Aalto 1984, 59-61; Puranen 2001, 251-256.

nyt mukana olivat myös partiopoikaliitot, Kansallinen partioliitto, Poikien Keskus sekä SVUL. Muodollisesti siitä puuttuivat vasemmistojärjestöt, mutta myös työläistaustaisia poikia liittyi Suomen poikien paikallisosastoihin. Esimerkiksi Hämeenlinnassa sosiaalidemokraattisen nuoriso-osaston edustaja oli mukana paikallisosaston vanhempainneuvostossa.¹⁹³ Nimenmuutos todennäköisesti toi uusia poikia perheistä, joissa pelkkä suojeluskunta-nimi oli saattanut aiemmin olla esteenä maanpuolustustyöhön liittymiseen.

Sotatilan aikana Suomen Poikien järjestäytyminen oli kuitenkin hankalaa, eikä aatteelliselle tai kasvatukselliselle nuorisotyölle ollut aikaa. Käytännössä uuden järjestön paikallisosastot toimivat samalla tavalla kuin suojeluskuntien poikaosastot. Väli rauhan aikana Suomen Poikien toiminta jatkui lähinnä muodollisesti. Aktiivisimmin hankkeesta oli kiinnostunut Partiopoikien keskusvaliokunta, joka ehdotti suojeluskuntien ja partioliittojen poikatyötä yhdistettäväksi. Uusi Suomen Pojat -järjestö olisi noudattanut partioperiaatteita, mutta suojeluskunnat olivat käytännössä tuolloin haudanneet tämän yhteistyökuvion. Toukokuussa suojeluskuntajohdon piirissä voitiin tunnustaa, että Suomen Pojat -hanke oli alusta lähtien tähdännyt myös suojeluskuntien poikaosastojen jäsenmäärän kasvattamiseen, mikä talvisodan yhteishengen luomassa tilanteessa oli onnistunut erittäin hyvin.¹⁹⁴ Vuoden 1940 Sky:n vuosikertomuksessa todetaankin, että ”poikatoiminta on jatkunut sodanai-kaisten ja kesäisten kokeilujen jälkeen ennallaan”. Jurvassa ei ilmeisesti ollut Suomen poikien toimintaa, koska minkäänlaista mainintaa siitä ei löydy.

Kuten Suomen poikien esimerkki (epäonnistumisestaan huolimatta) osoitti, kiinnostus poikatyötä kohtaan oli edelleen kasvussa paitsi yleisesti suomalaisten keskuudessa myös suojeluskuntien sisällä. Talvisodan aikana suojeluskuntapojat olivat osoittaneet tarpeellisuutensa lukuisissa kotijoukkojen tehtävissä ja vapauttaneet miehiä rintamapalvelukseen. Poikaosastojen jäsenmäärät olivat ai-

193 Myllyniemi 1994, 312.

194 Puranen 2001, 252-257; Paavilainen 2010, 224-232.

kuisjärjestön tapaan vahvassa kasvussa talvisodan ja välirauhan aikana. Vuoden 1940 lopussa poikia oli noin 47 400. Poikatoiminta oli entistäkin merkittävämpi keino saada lisää jäseniä Suojeluskuntajärjestöön, jolle korkea jäsenmäärä oli välttämätön, jotta se pystyi huolehtimaan kaikista annetuista tehtävistä. Moskovan rauhan jälkeen poikatoiminta haluttiin uuteen alkuun mahdollisimman tehokkaasti ja nopeasti. Piirien poikatyöstä vastanneet sotilasohjaajat pyrittiin saamaan pikaisesti rauhanaikaiseen tehtäväänsä. Vuoden 1940 aikana suojeluskuntapiirit pitivät poikatoimintaa koskevia neuvottelupäiviä ja ryhmänjohtajakursseja. Suojeluskuntapoikatyötä ohjattiin myös entistä selkeämmin maanpuolustukselliseen alkeisvalmennukseen.¹⁹⁵ Jurvassa tavanomainen suojeluskuntapoikatoiminta alkoi uudelleen marraskuussa 1940, jolloin järjestettiin kaksipäiväiset leiripäivät kirkonkylässä. Uusi startti oli onnistunut, sillä päiville osallistui 77 poikaa ja seitsemän poikajohtajaa.¹⁹⁶

Talvisodan kokemuksia pyrittiin hyödyntämään ja toisaalta välttämään tehtyjä virheitä. Kuten edellä on tullut jo esille, sota-aikana oli monin paikoin jouduttu rikkomaan suojeluskunta-asetuksen määräystä, joka koski suojeluskuntapoikien aseistamista.¹⁹⁷ Kysymys ratkaistiin uudessa suojeluskunta-asetuksessa 28.2.1941, joka poikkeusoloissa eli sota-aikana salli poikien henkilökohtaisen aseistamisen.¹⁹⁸ Suojeluskuntain poikatoiminnan ohjesääntö (Sk. Pt.O) vahvistettiin väliaikaisesti käyttöön otettavaksi kaksi päivää ennen jatkosodan syttymistä. Ennen talvisotaa poikatyötä suunnitellut komitea oli ehtinyt jo tehdä ensimmäisen luonnoksen, jota

195 Aalto 1984, 69; Puranen 2001, 279-280.

196 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomus 1940. JSA.

197 Aalto 1984, 73-80; Lantto 1997, 224-225, Puranen 2001, 280-281.

198 Suomen Asetuskokoelma 166/1941. Pojille, joita ei ikänsä puolesta vielä voida ottaa varsinaisiksi jäseniksi, antaa suojeluskunta poikaosastossaan ikäkauden mukaista maanpuolustuksen ennakkovalmennusta, etupäässä liikunta- ja maastotoiminnallisten harjoitusten ja muun tarkoitusta vastaavan kasvatuksen muodossa, päämääränään myöhemmälle ikäkaudelle kuuluva henkinen ja ruumiillinen peruskunto. Suojeluskuntatyössä saataakoon heitä käyttää lähetti- ja muihin soveltuviin tehtäviin, mutta älköön heitä varustettako sotilaan aseilla, mikäli erikoiset olosuhteet eivät sitä vaadi.

nyt täydennettiin. Siinä määrättiin virallisesti jokainen suojeluskunta pitämään poikaosastoa. Jäseniksi hyväksyttiin virallisesti 10–17-vuotiaat pojat, ja poikaosastoon sai kuulua, kunnes täytti 18 vuotta. Ohjesääntö oli voimassa 19.2.1943 saakka, jolloin vahvistettiin ”toistaiseksi” käyttöön otettava Sotilaspoikaohjesäännön ensimmäinen osa (Sp.O.I). Se ohjeisti pojille annettavan koulutuksen.¹⁹⁹

Poikaosaston tuli toimia joko maa- tai merisuojeluskunnan yhteydessä. Maaseudulla poikaosasto jakaantui kyläosastoihin, kun taas kaupungeissa käytettiin joukkuejakoa. Molemmat koostuivat ryhmänjohtajan vetämistä kahdeksan pojan ryhmistä. 14 vuotta täyttäneet pojat saattoivat asianmukaisen kurssin käytyään yletä ryhmänjohtajiksi ja vuotta vanhemmat ”ansioituneet ja kehityskelpoiset” pojat varajoukkueenjohtajiksi tai kyläosaston tai poikajoukkueen johtajiksi. Näin pystyttiin takaamaan poikaosastojen toiminnan jatkuminen vakituisten johtajien joutuessa armeijan palvelukseen. Muutoinkin ohjesäännössä puututtiin poikatoiminnan johtajapulaan. Asia oli rasittanut suojeluskuntien poikatyötä koko sen olemassaolon ajan, koska työtä poikaosastojen hyväksi ei yleisesti mielletty muun suojeluskuntapalvelun arvoiseksi. Poikatyöntekijöiden palvelu rinnastettiin nyt muuhun sk-palvelukseen, ja siihen käytetty aika voitiin ottaa huomioon harrastustunteja laskettaessa.²⁰⁰

Kaikkein näkyvin ulkoinen muutos suojeluskuntien poikatoiminnassa oli kuitenkin pojille annettu uusi nimitys: sotilaspojat. Nimenmuutos oli niin tarkoituksellinen ja merkittävä, että jopa sen julkistamisen ajankohta syyskuun puolessa välissä oli huolellisesti valittu. Noin kolmen kuukauden kuluttua jatkosodan alkamisesta Suomen armeija oli vallannut takaisin Moskovan rauhassa menettämänsä alueet ja joukot olivat jo Petroskoissa, Itä-Karjalassa. Suomalaiset sotilaat olivat juuri tuolloin poikien ihailemia voitokkaita

199 Puranen 2001, 284-286. Tarkoituksena oli saada aikaan neliosainen ohjesääntökirja, mutta muita osia ei ehditty saada valmiiksi ennen kuin suojeluskuntien toiminta lakkautettiin.

200 Sotilaspoikatoiminnan ohjesääntö, Sky:n urheiluosaston arkisto. KA/SArk.

sankareita. Raskaan talvisodan ja epätietoisen välirauhan ajan jälkeen armeijan sotamenestyksestä kertovat uutiset nostivat mielialaa kansalaisten keskuudessa. Pojat havaitsivat aikuisten toiveikkuuden ja tarmokkuuden ja halusivat itsekin olla vahvasti mukana maan sotaponnisteluissa. Historiallinen sotilaspoika-nimitys myös samasti pojat läheisemmin ja miehekkäämmin rintamalla taistelleisiin sotilaisiin.

Sotilaspoika-nimellä tavoiteltiin myös samaa kuin jo aiemmin Suomen Pojat -hankkeen yhteydessä. Uuden nimityksen avulla haluttiin korostaa poikatoiminnan erillisyyttä suojeluskunnista, vaikka todellisuudessa suhde suojeluskuntiin pysyi tiiviinä ja yleensä aikalaiset myös mielsivät sen osaksi suojeluskuntaorganisaatiota. Erillisen järjestön perustaminen, nimenmuutos ja ikärajan lasku kertoivat pyrkimyksestä koota maanpuolustuskoulutukseen mahdollisimman paljon poikia eri yhteiskuntaluokista. Lauri Malmberg ei sallinut suojeluskunta-sanana käyttöä poikatoimintaan kytkettynä enää millään tavalla kesästä 1941 eteenpäin. Hän totesi, että ”toimenpiteen tarkoituksena on ennakkoluulottomamman ja laajemman pohjan luominen kaikkiin kansalaispiireihin kuuluvien poikien liittymiselle sotilaspoikiin”.²⁰¹

Suojeluskuntien poikaosastoille päätettiin perustaa oma lehti elokuussa 1939. Talvisodan vuoksi lehtihanke siirtyi kuitenkin kaksi vuotta eteenpäin, ja ensimmäiset näytenumerot ilmestyivät vuoden 1941 aikana. Seuraavan vuoden alusta lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti kerran kuussa. Lehden päätoimittaja oli maisteri Tauno Karilas, joka toimi myös *Hakkapeliitan* toimitussihteerinä. *Sotilaspoika*-lehti oli näyttävä ja monipuolinen lehti, joten ei olekaan ihme, että lehden vastaanotto poikien keskuudessa oli hyvä. Suosiota lisäsivät vielä lehden laaja asiamiesverkosto sekä tilauskilpailut. Lehti raportoi näyttävästi sotilaspoikien ja suojeluskuntapiirien merkkitapahtumista sekä toimi tiedotus- ja ilmoituskanavana. Valistuskirjoituksilla poikia puolestaan motivoitiin omassa maanpuolustustehtävässään. Lehdestä pojat saattoivat oppia paljon uusia

201 Aalto 1984, 73-80; Puranen 2001, 286-288.

asioita esim. sotatekniikasta tai muiden maiden nuorisojärjestöistä. Lehdessä oli myös jännittäviä jatkokertomuksia ja vakituisia paki-noitsijoita. Monet pojat varmasti samastuivat Osku Ovelaan, joka kirjoitti kirjeitä isälleen rintamalle ja kertoi hauskoja sattumuksia sotilaspoikatoiminnastaan. Esikuvina lukijoille esiteltiin sotahistorian sankarihahmoja tai Mannerheim-ristin ritareita, joilla oli nuoruudessaan sk-poikatausta. Toisinaan sankareina lehdessä esiteltiin myös jatkosodan sotilaspoikia.²⁰²

Jatkosodan alkaessa suojeluskuntien poikatyö oli huomattavasti järjestelmällisemmin suunniteltu maanpuolustuksen tarpeisiin kuin talvisodan aikana. Poikatoimintaa tuli jatkaa rauhanajan käytännön mukaan, mutta liittää siihen sota-ajan aiheuttamat tehtävät. Poikaosastot piti lisäksi jakaa toimintavalmiisiin ja reservinomaisiin osiin. Osa varttuneista pojista oli jo etukäteen varattu liikekannal-lepanotehtäviin, joihin heidät voitiin kutsua hälytysluontoisesti erityisten poikakeskusten kautta. Näiden lisäksi isompia poikia sijoitettiin kotialueen ilmasuojeluyksikköihin, esikuntien, johtokeskusten ja sotilaslaitoksen läheteiksi sekä materiaalivarastojen aputehtäviin. Enemmistöä pojista tuli käyttää työpalveluun ja nuorimpia heistä lähinnä keräystoimintaan. Nuorisotoiminta oli suojeluskuntatyön ainoa osa-alue, jolle sota-aika käytännössä loi entistä paremmat edellytykset. Niinpä sotilaspoikatyöstä tuli keskeisin ja merkittävin osa jatkosodan aikaista suojeluskuntatyötä. Sotilaspoikien suosio oli jatkosodan vuosina erittäin suuri, ja heihin kuului vuosina 1942 ja 1943 noin 70 000 poikaa. Vuoden 1944 jäsenmäärästä ei ole olemassa virallista tilastoa, mutta mitään dramaattista muutosta edellisiin vuosiin poikien jäsenmäärässä ei tapahtunut. Sotilaspojat oli oman aikansa suurin nuorison yhteenliittymä, vaikkei se virallisesti itsenäinen järjestö ollutkaan.²⁰³

Jatkosodan alussa sotilaspoikia oli sotilaallisuonteisissa tehtävissä noin kolmannes kokonaisvahvuudesta, runsaat 15 000, ja tuoloin määrä oli korkeimmillaan. Poikien tehtävistä vaarallisimpia

202 Sotilaspoika-lehti 1941–1944.

203 Sky:n vuosikertomukset 1942 ja 1943. KA/SArk. Aalto 1984, 81-84; Puranen 2001, 295-301.

olivat desanttijahdit, aseellinen vartiopalvelu, ilmatorjunta- ja merivartiopalvelu sekä osin myös rintamapalvelu, jota esiintyi yksittäistapauksissa myös jatkosodassa. Myöhempinä sotavuosina poikien käyttöä näissä tehtävissä vähennettiin. Myös kotirintaman ilmasuojelujoukkoja pienennettiin. Poikatoiminnan ”epäsotilaallistuminen” johtui asemasodan sotatilanteesta, jolloin sotilasluonteisiin tehtäviin ei tarvittu väkeä yhtä paljon kuin hyökkäysvaiheen aikana. Sodan loppupuolella taas lottia ja lottatyttöjä käytettiin aiempaa enemmän ilmavalvonnassa ja läheteinä, joten poikien osuus tällä työsaralla väheni.

Kun poikien panos sotilaallisissa tehtävissä väheni, koulutus- ja kurssitoimintaa tehostettiin poikaosastoissa. Sotilaspoikaohjesääntö I (Sp.O.I) määritteli poikien kasvatuksen ja koulutustoiminnan painopistealueiksi henkisen kasvatuksen uskollisuuteen isänmaata ja kunnioitukseen uskontoa kohtaan, ruumiillisen kunnan kehittämisen liikuntakasvatuksen avulla, reippaan ja sotilaallisen esiintymisen, havaintokyvyn ja valppauden kehittämisen sekä työn kunnioittamisen. Kansalaiskasvatus tuli liittää kaikkeen koulutustoimintaan. Poikiin pyrittiin juurruttamaan tekoihin velvoittava ”sotilaspoikahenki”. Sen uskottiin auttavan kasvattamaan poikia perusasenteiltaan sellaisiksi miehiksi, joihin maa voi luottaa.

Pojat saattoivat suorittaa sotilaspoikatutkinnon. Siihen vaadittiin 13 vuoden ikä ja vähintään vuoden jäsenyys sotilaspojissa. Tutkinnon suorittajien piti olla yleisessä sotilaspoikakoulutuksessa, joka alkoi 12-vuotiaana ja jatkui kahdessa vaiheessa pisimmillään 18 ikävuoteen saakka. Tätä ennen 10–11-vuotiaat pojat saivat harjoitusta, jossa korostui leikki ja toiminnallisuus. Nuorimpien sotilaspoikien ohjelmaan kuuluivat lyhyet harjoitustilaisuudet, retket, kerhotoiminta, kilpailut, talkoot ja keräykset. Sotilaspoikatutkinnon vaatimuksiin kuului monipuolisesti määrättyjen tietojen ja taitojen hallintaa sekä määrättyjen kansalaisvelvollisuuksien täyttämistä. Sotilaspoikatutkinnon kruunasi sotilaspoikalupaus, minkä jälkeen poika oli oikeutettu kantamaan sotilaspojan käsivarsikilpeä.²⁰⁴

204 Puranen 2001, 316-319.

Jatkosodan aikana sotilaspoikien toiminta tuli keskeiseksi osaksi suojeluskuntien paikallisosastojen työtä. Poikien sota kotirintamalla oli ennen muuta työtেকoa, mutta leirejä ja muuta arjesta poikkeavaa ohjelmaa heille pyrittiin järjestämään. Jurvan sotilaspojat leirillä Kalajaisjärvellä heinäkuussa 1942. Kuva: Alli ja Ahti Haaviston yksityiskokoelma.

Sotilaspoikatoiminnan merkitys suojeluskunnille näkyi myös paikallistasolla. Jurvan suojeluskunnan jatkosodan aikaisista vuosikertomuksista sotilaspoikatoiminta muodostaa merkittävän osan 1930-luvulla kirjoitetun muutaman rivin sijaan. Poikien toiminta näyttää niiden perusteella olleen lähinnä urheilua, mutta esimerkiksi ampumaharjoitukset saivat vuosien 1942–1943 aikana enemmän tilaa. Poikatoimintaan käytettiin myös huomattavasti enemmän rahaa kuin vielä vuosikymmenen vaihteessa ja suojeluskunnan varoilla esimerkiksi jokaiselle poikaosastolle hankittiin ilmakivääri.²⁰⁵ Sotilaspoikien jatkosota ei kuitenkaan ollut pelkkää työtä ja urheilua vaan pojille pyrittiin järjestämään esimerkiksi leiritoimintaa. Lyhyempiä viikonloppuleirejä pidettiin useampia ja heinäkuussa 1942 järjestettiin Ilmajoen Kalajaisjärvellä suuri sotilaspoikien kesäleiri,

205 Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1942–1943. JSA.

johon osallistui 120 poikaa. Tämän leirin muisto tuntuu jääneen erityisesti nuorten poikien mieleen.²⁰⁶

Pikkulotista lottatytöiksi

Äitiemme kannettavaksi on joutunut moninkertainen edesvastuu ja työ, kun isät ja veljet ovat 'siellä jossakin' isänmaan suurella asialla. Sinä, pikkulotta, olet äitisi rinnalla kotirintaman vartija, työn sotilas. Siinä kysytään nyt alttiuttasi ja uskollisuuttasi. Kaikki ne tehtävät, mitä sinulle sillä rintamalla uskotaan ovat luottamustehtäviä, joiden täyttämisestä olet tunteva syvää tyydytystä. Suurempaa iloa et voi valmistaa toivottavasti pian kotiutuvalle isällesi tai veljellesi kuin sen, että he saavat nähdä sinunkin uskollisesti täyttäneen tehtäväsi. Valmista se ilo heille. Uskollisen suomalaisen sotilaan tyttärenä tee kunniaa isällesi olemalla altis palvelemaan kotiasi. Jos rakkaimpasi ei palaisikaan enää, on hän, isäsi tai veljesi saanut uhrata henkensä siinä tietoisuudessa, että pikkulotta on kodin tukena äidin rinnalla hänen sankaritiensä päätyessä.²⁰⁷

Näin tervehti Fanni Luukkonen suojeluskuntaperheen tyttäriä jatkosodan alkaessa.

Tytöt olivat osoittaneet tarpeellisuutensa emojärjestölleen talvisodan aikana niin selkeästi, että heti jatkosodan alettua tyttötyöhön ryhdyttiin kiinnittämään erityistä huomiota. Tytöt olivat nyt aiempaa selkeämmin maanpuolustusjärjestön osa, ja pikkulottien toimintaa haluttiin kehittää esimerkiksi selvittämällä paikallisosastojen pikkulottatoimintaa YH:n ja talvisodan aikana ja kysymällä toivomuksia tyttötyön suunnan suhteen.²⁰⁸ Lotta Svärd -järjestön johto piti erittäin tärkeänä, että tyttötyötä jatkettiin keskeytymättä, vaikka tyttötyöntekijät oli monin paikoin siirretty muihin lottatehtäviin. 30 000 tytön työvoima haluttiin käyttää kotirintaman hyödyksi. Keskusjohtokunta kehotti piirien ja paikallisosastojen johto-

206 Esim. Ahti ja Alli Haaviston haastattelu 31.3.2006.

207 *Pikkulotta* 6/1941. Fanni Luukkonen, Tervehdys pikkulotille.

208 Ks. esim. Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttötyön kyläosastojen toimintakertomukset YH:n ja vuoden 1939-40 sodan ajalta. JSA.

kuntia huolehtimaan siitä, että tyttöosastoille nimitettiin väliaikaiset johtajat. Keskusjohtokunta muistutti lottapiireille lähettämässään kirjeessä:

Pikkulottien työn järjestämisellä tällaisena aikana on tärkeä merkityksensä siinäkin, että pikkulotat saavat tuntea palvelemisen iloa. Heille on tunto siitä, että he ovat saaneet olla mukana kanssamme ratkaisevassa, pyhässä taistelussa, luomassa uutta Suomea, oleva myöhemmin heidän elämässään ja lottatyössään suurena henkisenä voimanlähteenä. Lottatyötä on paljon, mutta meillä ei sittenkään ole varaa jättää pikkulottiamme yksin ja yhteisen asian ulkopuolelle.²⁰⁹

Pikkulottien ensisijainen tehtävä oli palvelu kotirintamalla. Kun lukuisat aikuiset lotat olivat komennuksella rintamalla tai ainakin kaukana kotialueelta, tyttöjen tehtäväksi jäi usein hoitaa heidän velvollisuutensa kotirintamalla. Erityisesti isompien lottatyttöjen työpanos tekikin lukuisten aikuisten lottien rintamakomennuksen mahdolliseksi. Ensisijaisen tärkeänä pidettiin pikkulottien työskentelyä koti- ja maataloudessa, omassa kodissa vanhempien apuna ja pienten sisarustensa hoitajina.²¹⁰ Jurvassakin talvisodan aikana pikkulotat työskentelivät erityisesti näissä tehtävissä: ”He ovat olleet kotona keittiössä, navetassa ja maataloustöissäkin, eräskin toimien vieraassa talossa niin isäntänä kuin emäntänäkin.”²¹¹

Lottajohdon mukaan oli tärkeää, etteivät kotona työskennelleet pikkulotat jääneet irrallisiksi tyttöosastoista ja vaille sen huolta. Heille tuli järjestää virkistystilaisuuksia, joissa muun ohjelman ohella selvitettiin esimerkiksi kotirintamatyön välttämättömyyttä, rohkean ja valoisan mielialan tärkeyttä sekä huhujen torjuntaa. Lisäksi errottiin sotamme merkityksestä ja sen sankareista sekä huoltovelvollisuuksista.²¹² Jatkosodan alkaessa Jurvassa pikkulottien tär-

209 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 13.3.1940. KA/SArk.

210 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat. Tiedote piiri- ja paikallisjohtokunnille 24.7.1941. KA/SArk.

211 Vuosikertomus Jurvan Järvenpään lottien tyttöosastosta 1940. JSA.

212 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat. Tiedote piiri- ja paikallisjohtokunnille 24.7.1941. KA/SArk.

kein tehtävä oli heti selvillä: ”Jokainen pikkulotta löysi heti paikansa tosin vain koti- ja maataloustöissä isien, veljien ja sisarten tilalla.”²¹³

Kotityön jälkeen pikkulottien toisena tärkeänä tehtävänä oli isojen lottien auttaminen erilaisissa tehtävissä. Se olikin erityisen leimaa-antavaa tyttöjen sodanaikaiselle työlle ja vei suurimman osan ajasta. Lottien avuksi katsottiin voitavan ottaa kaikki ne pikkulotat, joita ei tarvittu apuna kotityössä sekä näiden lisäksi esimerkiksi evakkoihin kuuluneet pikkulotat. Tyttöjen työt ja työvuorot oli järjestettävä yhdessä lottajohdon kanssa ja yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa. Varttuneet tytöt olivat lotille merkittävä apu, mutta pienempienkin katsottiin voivan auttaa esimerkiksi keräyksissä ja läheteinä.²¹⁴ Etenkin vanhempien tyttöjen oli kuitenkin usein vaikea tyytyä pyykinpesuun ja lastenhoitoon kotona oli, kun rintamakomennus tuntui paljon hohdokkaammalta. Nuoria tyttöjä motivoitiin *Lottatyttö* -lehdessä maaliskuussa 1943:

Jokainen teistä siellä kotonanne niillä paikoilla missä olette, teette työtä isänmaan hyväksi. Ovat ne tehtävät kuinka pieniä tahas, tulevat ne yhteiseksi hyväksi. Auttakaa ilomielin äitiä hänen askareissaan, olkaa kesäisin pelloilla ja niityillä, kerätkää talteen metsien kesäiset ja syksyiset antimet, kaikella tällä täytätte omaa velvollisuuttanne eestä rakkaan isänmaan.

Ja te koulua käyvät, tehkää tunnollisesti siellä vaaditut tehtävät, niin silloin isä rintamalla ja äiti kotona iloitsevat ja jaksavat paremmin täyttää oman paikkansa, kun näkevät, että tekin yritätte parhaanne.

Ei isänmaata puolusteta vain rintamilla, vaan myös kotona navetoissa, pelloilla, metsissä, tehtaissa, työpajoissa, virastoissa ja kaikkialla kotirintamalla. Jokaisen työntekijän suuremmasta pienimpään on tunnollisesti täytettävä paikkansa, ettei vain täällä kotona ala rintama rakoilla. Älä halveksi pienimpääkään tehtävää, sillä olet yhtä tärkeä, ellet tärkeämpikin kotoisissa tehtävissä kuin joku lottatoverisi komennuksella ollessaan.

213 Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston vuosikertomus 1941. JSA.

214 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat. Tiedote piiri- ja paikallisjohtokunnille 24.7.1941. KA/SArk.

Lottatyttöjä pyrittiin sota-aikana motivoimaan lottatyöhön muutoinkin kuin työnteolla. Tupenkylän tytöt lähdössä merkkisuoritusmarsseille ohjaansa opettaja Heleena Vainiolan johdolla. Kuva: Sameli Perälä, Seppo Penttilän yksityiskokoelma.

Vielä vuoden 1942 alussa lottajärjestön johtoportaan oltiin sitä mieltä, ettei pikkulottia saa ottaa sairaaloihin töihin. ”Sellaiset työt kuin lääkintätyö (sairaaloissa), ilmavalvonta ja varsinainen viestintätyö eivät saisi kuulua vastuunalaisuutensa takia edes satunnaisesti pikkulottien tehtäviin, poikkeuksellisinakin aikoina. Näissä tehtävissä tulisi olla ehdottomasti 17 vuotta täytäneitä isoihin lottiin kuuluvia.”²¹⁵ Silti työvoiman puutteen vuoksi toisinaan nuoretkin tytöt osallistuivat jatkosodan aikana isoille lotille kuuluneisiin töihin. Lottatytöt suorittivat maanpuolustusvelvollisuuksiaan ensiapuasemilla, sotasairaaloissa, puhelinkeskuksissa, varuskorjaamoissa, säähavaintoasemilla, ilmavalvonnassa, kenttäpostissa, asevarikoilla

215 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 18.4.1942. KA/SArk.

ja kunniamerkkitoimistoissa.²¹⁶ Tytöt olivat myös muonitustöissä lottien ravintoloissa, kanttiineissa ja kioskeissa. Vuonna 1943 avattu Jurvan lottakahvila tarjosi työtä myös kymmenille tytöille.²¹⁷

Lottajohtajat halusivat pitää jatkosodan aikana kiinni myös ohjesäännön mukaisesta tyttöjen kasvatustyöstä. Oikeaan lottahenkeen kasvattamista pidettiin erityisen tärkeänä sota-aikana, jolloin naisten moraalit joutui yleensäkin suurennuslasin alle. Johdon toiveita toki pyrittiin toteuttamaan paikallistason tyttötyössä, mutta mielenkiintoista on huomata miten yksimielisyys tästä ei ollutkaan aivan itsestään selvää ja toisenlaisiakin painotuksia toivottiin. Esimerkiksi Jurvassa ajateltiin asiasta myös näin: ”Mielestäni tyttöjen kasvatusta tyttöosastoissaan saisi olla sotilaisempaa kuin tähän asti syrjäyttämättä henkistä puolta. Tärkeitä ovat mielestäni a) ensiapu b) suunnistaminen c) aseitten käyttö.”²¹⁸

Tyttöjen ryhmäpäällikkökoulutus aloitettiin vuonna 1942. Jurvassa koulutuksen sai vuonna 1943 yhteensä 17 tyttöä.²¹⁹ Koulutuskysymys ratkaistiin perustamalla erityinen harrastus- ja kuntoisuusmerkki, jonka vaatimukset eri luokkineen muodostivat lottatyttöille yhtenäisen koulutusjärjestelmän. Tyttöosastoja vaivasi poikatoiminnan tapaan johtajapula. Erityisen hankala tilanne oli vuonna 1942, jolloin monet tyttötyön paikallisina johtajina toimineet opettajat olivat edelleen rintamakomennuksella, sillä koulujen aloitusta oli siirretty. Vanhimpia lottatyttöjä alettiinkin kouluttaa tyttötyönjohtajiksi, ja johtajapula alkoi helpottaa jo vuoden loppupuolella.²²⁰

Työillat olivat jatkosodankin aikana tyttötyön tavallisin toimintamuoto. Työilloissa pidettiin luentoja ja keskusteltiin esimerkiksi käyttäytymisestä, itsekasvatuksesta, kotiseudun historiasta, lotta-

216 Esim. Lukkarinen 1981, 269-275.

217 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttöosastojen vuosikertomus 1943. JSA.

218 Osastonjohtaja Pirkko Hakola LS-yhdistyksen Jurvan paikallisosaston kirkonkylän tyttöosaston vuosikertomus YH:n ja vuoden 1939–1940 ajalta. JSA.

219 Jurvan Lotta Svärd tyttöosastojen vuosikertomus 1943. JSA.

220 Lukkarinen 1981, 268-269.

jaostojen tehtävistä, maataloustyöstä, kodinhoidosta sekä invalidien ja sotaorpojen huollosta. Vuoden 1942 erityisaiheena oli 75 vuotta täyttänyt marsalkka Mannerheim. Vaikka työiltoja värittivät edelleen laulut, kilpailut ja leikit, niissä ei myöskään oltu vain ”joutilaina”. Päinvastoin, tytöt tekivät käsitöitä siinä missä aikuisetkin lotat. He neuloivat lapasia ja sukkaa, korjasivat sotilaiden vaatteita ja valmistivat esimerkiksi vispilöitä, luutia, nukkeja, kuvakirjoja ja joulukortteja.²²¹ Yhtenäisen kansakunnan ja puolustustahdon ylläpitämiseksi hieman parempiosaiset lapset auttoivat myös toisia lapsia. Esimerkiksi Jurvan Koskimäen tyttöosasto ”lahjoitti rajaseudun köyhille lapsille omista työaineistaan valmistamiaan vaatekappaleita”.²²² Jurvan kirkonkylän pikkulotat puolestaan valmistivat esimerkiksi kuvakirjoja varattomiin perheisiin joululahjoiksi vuonna 1942.²²³

Koska jatkosodan aikana isoja tyttöjä oli usein vaikea motivoida avustaviin tehtäviin kun vain muutamaa vuotta vanhemmat saivat jo ”jännittävämpiä” tehtäviä, siksi muitakin aktiviteetteja oli ylläpidettävä. ”Parhaiten saadaan tytöt pysymään järjestössä antamalla heille heidän ikäkauttansa vastaavaa toimintaa mm. liikuntakasvatusta. Yllämainitut pienet komennukset ja tehtävät, joilla on määrätty kohde, juurruttavat tyttöihin velvollisuudentunnetta ja pitävät heidän harrastuksensa jatkuvasti vireillä.”²²⁴ Liikuntakasvatus oli sota edeltäneen toiminnan tavoin tärkeällä sijalla, samoin lottatyöille järjestetyt leirit. Jurvan pikkulotat hiihtivät, voimistelivat ja pelasivat pesäpalloa. Tytöille järjestettiin myös leiri Ilmajoen Kalajaisjärvellä kesällä 1943, mikä oli varsin poikkeuksellinen tapahtuma maalaistytöjen elämässä tuolloin.²²⁵

221 Jurvan Lotta Svärd paikallisosastojen tyttöosastojen vuosikertomukset 1941–1943. JSA.

222 Jurvan Lotta Svärd Koskimäen tyttöosaston toimintakertomus v. 1942. JSA.

223 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston kirkonkylän tyttöosaston kokouspöytäkirjat 2.12.1942. JSA.

224 Lottatyttöjen johtajille 4/1943. Lotta Lempi Vanhasen alustus Karjalan lottapiirien tyttötyönjohtajakursseilla Jaakkimassa 8/9–22/9. Vaikeudet isojen lottatyttöjen kasvatuksessa.

225 Jurvan lottatyttöjen kertomus kesäleiriltä 1943. JSA.

Niin ikään juhlat ja erilaiset juhlahetket kuuluivat tyttöosastojen ohjelmaan. Sankarihautajaiset olivat näistä raskaimpia mutta myös tavallisimpia. Tytöt järjestivät iloisempia juhlia niin kummitusten, sotaorpojen, invalidien, aseveljien kuin kansanavunkin hyväksi. Myös oman johtajan, Fanni Luukkosen merkkipäivää muistettiin vuonna 1942.²²⁶ Lottatyttöjen tehtävänä oli äitienpäiväjuhlien järjestäminen. Sankarivainajien äidit ja lesket olivat niissä kunnavieraina. Heimojuhlilla kutsuvieraina olivat siirtoväki ja inkeriläiset.²²⁷

Pikkulottatoiminnan suosio jatkoi poikatoiminnan tapaan jyrkkää nousuaan välirauhan ja jatkosodan aikana. Vuoden 1943 lopulla, jolta on olemassa viimeinen virallinen tieto, tyttöjäseniä oli jo lähes 50 000.²²⁸ Pikkulottiin kuuluminen oli suosittua jo ennen sotia niin Jurvassa kuin muuallakin, mutta talvisodan jälkeen määrä nousi huomattavasti. Selkeämpi piikki kasvuluvuissa on vuonna 1941, jolloin kaikki suojeluskuntaperheen osastot kasvattivat kantustaan.

Taulukko 20. Jurvan pikkulottien/lottatyttöjen jäsenmäärä 1940–1943.

Vuosi	Jäsenmäärä
1940	117
1941	153
1942	163
1943	158

Lähde: Jurvan Lotta Svärd-paikallisosaston tyttöosaston vuosikertomukset 1940–1943. JSA.

Kotijoukkojen esikunta esitti syksyllä 1943, että koulutuskeskuksissa, sotakouluissa ja kurseilla toimivat lähettipojat korvattaisiin työllä, mutta Lotta Svärdin keskusjohtokunta otti tähän kysymyk-

226 Esimerkiksi Jurvan Närviöjen pikkulotat lahjoittivat 30 markkaa. Vuosikertomus 1942. JSA.

227 Esim. Kokemäen Tulkkilan pikkulottien pöytäkirjat, Maija-Liisa Haaviston yksityisarkisto.

228 Esim. Koskimies 1964, 293, 334.

seen tiukan kielteisen kannan. Lähettipoikia pidettiin kurittomina ja ”jatkämäisinä” ja tyttöjen kohdalla tilanne johtaisi vielä ”suurempiin kasvatuksellisiin vaikeuksiin ja vaaroihin.”²²⁹

Lottatyöt pidettiin huomattavasti tiukemmin erillään rintamalta ja aseellisesta maanpuolustuksesta kuin sotilaspojat. Nuorten lottien (17–18 v.) ja lottatyttöjen rintamakomennuksia pyrittiin jatkosodan vuosinakin välttämään viimeiseen asti. Sen sijaan tyttöjen isänmaallinen velvollisuus pyrittiin sitomaan kodin piiriin. Tätä tavoitetta kuvaa hyvin teksti, joka oli kaavakkeessa, jossa vanhemmat antoivat suostumuksensa tyttärensä liittymiselle lottatyttötoimintaan: ”Lotta Svärd -järjestön tyttötyö tahtoo olla kodin ja koulun apuna kasvattaessaan Suomen tytöistä Jumalaa, kotia ja isänmaata rakastavia, terveitä ja henkisesti valppaita, lujaluonteisia ja työteliäitä tyttöjä, jotka tahtovat lähinnä omassa ympäristössään, kodin, koulun ja työpaikkansa piirissä palvella isänmaataan.” Kuitenkin jatkosodan loppupuolella kaikki erikoiskoulutuksen saaneet yli 15-vuotiaat lottatyöt päsivät halutessaan komennukselle koti-alueen ulkopuolelle, koska lottatyövoimasta oli kova pula.²³⁰ Tietoja siitä miten paljon lottatyttöjä komennukselle osallistui, ei ole olemassa.

Paitsi käytännölliseen huoltotyöhön, kotityöpalveluun, kaikenlaisen olosuhteiden määräämään avustustoimintaan lottatyttöjä tulisi käyttää myös kotirintaman henkiseen huoltoon. Heidän alttiilla, rakentavalla toiminnallaan on oma merkityksensä kansan yksimielisyyden luomisessa. Kaikki se hyvä, mikä lapsen mielessä ja toiminnassa ilmenee: alttius, laskemattomuus, usko tulevaisuuteen, saakoon vaikuttaa ihmisiin, jotka tahtovat masentua kestettävissä kärsimyksissä. Erikoisesti sankarivainajien omaisten rohkaisemisessa ja auttamisessa lottatyttöjen osaaottava esiintyminen ja toiminta voi virvoittaa väsyneitä ja onnettomia mieliä ja antaa uutta uskoa tulevaisuuteen.

229 KJE-sotilaspoikatoimisto, Salainen kirjeistö 1943, Esikuntapäällikkö W. Oinosen kirje puolustusvoimain ylitarkastajalle. KA/SArk.

230 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 4.7.1944. KA/SArk.

Näiden erilaisten työtehtävien rinnalla lottatyttöjä olisi ohjattava yhteiseen rukoustehtävään, sillä ilman uskoa ja rukousta ei kansamme kestä. Paras ase vihollisen tuhoa ja propagandaa vastaan on rukoustaistelu, jossa lapset voivat olla ehjempiä ja voimakkaampiakin kuin aikuiset.

Lottatyöt muodostavat suuren voiman. On käytettävä kaikki heidän apunsa yhteiseksi hyväksi. Se on samalla parasta kasvatus- ta, mitä voimme nuorisolle tällä hetkellä tarjota. Omalla työllään ja uhrauksillaan he lunastavat omaa ja kansansa tulevaisuutta.²³¹

Työt eivät irrottautuneet aikuisten toiminnasta yhtä selkeästi kuin pojat, mutta tyttöosaston jäsenten nimitys muutettiin vuonna 1943 pikkulotista lottatyöiksi.²³² Uudistetulla nimityksellä haluttiin korostaa erityisesti vanhempien, eli 14–16-vuotiaiden tyttöjen työpanoksen merkitystä sota-aikana. Näin nimenmuutosta perusteli tyttöyönsihteri Saara Forsius Lotta Svärdin vuosikokouksessa:

Pikkulotat, nämä järjestömme niin suurella ahkeruudella ahertaneet nuorimmat, tuntevat kasvaneensa jo ohi sen ajan, jonka oikeutettua huolettomuutta ja lapsenomaisuutta nimitys pikkulotta on kenties liiaksi ilmentänyt. Tämän ei tarvitse merkitä ennenaikaista ”pakoilua” lapsuuden piiristä, vaan vakavan ajan synnyttämää aikuistumista palvelustahdossaan. Siksipä onkin meidän rakkaat pikkulottamme nyt muuttuneet lottatyöiksi, edustamaan Lotta Svärd -järjestön nuorinta jäsenainesta. Pikkulotat ovat jättäneet lottatyöille kaikki hyvät perinteensä.²³³

Samankaltaista perustelua käytti Tyyne Ohvo lottatyttöjen johtajille suunnatussa lehdessä:

Kun tyttöjä koottiin isänmaallisiin järjestöihin, oli tarkoitus juurruttaa heidän sydämiinsä rakkaus maahan ja kansaan siinä toivossa, että he olisivat valmiit vapauttamme vaalimaan, kun toiset siirtyvät vanhuuden lepoon. Tyttöjä kutsuttiin silloin pikkulotiksi. Laulavina ja leikkivinä he ovat meille kuin pikkusisa-

231 *Lottatyttöjen johtajille* 4/1944. Tämän hetken tehtäviä.

232 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat 24.1.1943. KA/SArk.

233 Lotta Svärd -järjestön vuosikokouksen pöytäkirjat 24.1.1943. KA/SArk.

ria. – Nyt kansamme uusien koettelemusten ja kärsimyksien aikana ovat tyttöjemme leikit keskeytyneet. Isänmaan on täytyntynyt velvoittaa työhön pienimmät ja heikoimmatkin voimat. Talkoo-, koti- ja työpalvelumuodossa se on kutsunut kasvattimme raskai-siinkin päiväsuorituksiin. Siksi emme kutsu tyttöjämme pikkulotiksi vaan lottatyttöiksi, sillä se nimitys on ajankohtaisempi ja tarkoituksenmukaisempi. – Olemme onnellisia siitä, että mekin voimme auttaa ja palvella isänmaatamme nyt hädän hetkenä.²³⁴

Tyttöjen ja poikien tasa-arvoistuminen ja yhteistyön tiivistyminen

Työvoiman tarve kasvoi kotirintamalla jatkosodan vuosina ratkai-sevan paljon, sillä totaalinen liikekannallepano vei maanpuolus-tustehtäviin parhaassa työiässä olleet miehet ja myös suuren osan naisia. Syyskesällä 1941 puolustusvoimien eri tehtävissä on arveltu olleen jopa 660 000 henkilöä. Kesäkuussa 1939 säädettiin kaikkia 18–65-vuotiaita suomalaisia koskenut työvelvollisuuslaki ja vuonna 1942 sitä laajennettiin kaikkiin yli 15-vuotiaisiin. Lain tavoitteena oli turvata työvoiman saanti kaikilla välttämättömillä aloilla ja val-jastaa kaikki mahdollinen työvoima käyttöön.²³⁵ Käytännössä kaik-kien suomalaisten lasten ja nuorten, myös lottatyttöjen ja sotilas-poikien, elämää leimasi ennen muuta työnteko. Sotatilan jatkuessa yhteiskunnan toiminta vaikeutui ja lapsetkin mobilisoitiin kotirin-taman tuotantokamppailuun.²³⁶ Koulujen lukukausia lyhennettiin, jotta koululaiset pystyivät osallistumaan maataloustöihin, ja loma-

234 *Lottatyttöjen johtajille* 3/1944. Tyyne Ohvo, Lotat ja lottatyöt.

235 Saraste 1990, 285–293. Lakiin lisätty käsite rajoitettu työvelvollisuus tar-koitti käytännössä sitä, että 15–17-vuotiaat voitiin velvoittaa osallistu-maan työntekoon kolmen kuukauden ajan vuodessa. Kotitiloillaan työs-kennelleet maaseudun nuoret oli vapautettu tästä velvollisuudesta.

236 Kun sodankäynti juuttui paikoilleen loppuvuodesta 1941 ja sodasta näyt-tikin lyhyen kesäsodan sijaan tulevan pitkä, valtiolle oli tärkeää saada si-viilituotanto toipumaan toimintakykyiseksi. Valtioneuvoston asettama toimikunta laati ohjelman tulevan vuoden toimintatavoitteiksi. Ohjelma käynnisti lopulta kolme ja puoli vuotta kestäneen laajan tuotantokamp-pailun, jossa lähes jokainen kotirintaman asukas pyrrittiin saamaan mu-kaan yhteiseen tuotantotaiteluun. Saraste 1990, 290.

aikoina koululaisia työllistettiin leiritoiminnalla. Vuodesta 1942 eteenpäin suurin syy sotilaallisten tehtävien vähenemiseen sotilaspoikien ohjelmassa olikin talkoo- ja työpalvelun voimakas kasvu. Sen merkitys jatkui sodan loppuun saakka. Kun vuoden 1944 torjuntataistelut veivät rintama- tai it-palvelukseen lähes kaikki sotilaspoikien johtajat, jäi työ- ja talkotoiminta poikatoiminnan koossapitäväksi sisällöksi.²³⁷

Pian jatkosodan alettua kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö (KYTM) valtuutti Suomen partiopoikajärjestön luomaan uuden nuorten liikkeen, jonka tarkoituksena oli korvata armeijan palvelukseen astuneiden miesten työpanos kotirintamalla sekä suorittaa erilaisia keräyksiä. Uusi liike sai nimekseen Suomen Nuorison Iskujoukot (SNI), johon oli tarkoitus koota eri jäsenjärjestöjä ja sitä kautta kaikki Suomen 13–18-vuotiaat tytöt ja pojat. Hanke kuitenkin kaatui moniin erimielisyyksiin. Pelättiin muun muassa, että nuoret jättäisivät työnsä kotonaan ja lähtisivät iskujoukkojen perässä muualle, sillä SNI:n ohjelmavihkosessa todettiin, että ”yksityiselle työlle ja pojalle älköön omien koti- tai työvelvollisuuksien täyttäminen riittäkö, hänen on iskujoukoissa etsittävä mahdollisuuksia ylimääräisten velvollisuuksien täyttämiseksi”.²³⁸

Suojeluskuntien johtoa närkästytti, ettei sitä informoitu liikkeestä etukäteen, vaikka sotilaspojat ja lottatyöt olisivat olleet SNI:n suurin jäsenjärjestö. Sotilaspojat jäivät liikkeen ulkopuolelle, koska asetuksen katsottiin sitovan heidät suojeluskuntajärjestöön.²³⁹ Marko Paavilaisen mukaan suojeluskuntajärjestössä koettiin, että partiopoikajohtajat pyrkivät valtaamaan hankkeen itselleen. Lotta Svärdin johto totesi, että ”pikkulotat ovat ensi kädessä velvoitetut auttamaan lottia maanpuolustustehtävissä ja heidän työvoimansa käyttö maataloudessa on määritelty.” Mikäli pikkulotta halusi osallistua SNI:n toimintaan, hän ei saanut niissä työtehtävissä käyttää

237 Puranen 2001, 394-418.

238 Paavilainen 1994, 205, 208; Puranen 2001, 307-309.

239 Kirje 8.7.1941 ”Koskien sk-poikaosastojen suhdetta Suomen nuorison iskujoukkoihin.” Salainen kirjeistö KJE: sotilaspoikatoimisto. KA/SArk.

lottapukua. Niinpä heinäkuun alussa 1941 perustettu SNI päädyttiin lakkauttamaan jo saman vuoden marraskuussa.²⁴⁰

SNI:n paikan otti uusi Nuorten Talkoot -niminen nuorison työliike, josta tuli oli osa vuoden 1942 alussa perustettua Suurtalkoot ry:tä. Nuorten Talkoiden ensisijaisena tavoitteena oli helpottaa maan elintarvike- ja raaka-ainepulaa sekä ohjata nuoria etenkin työvoimapulasta kärsineeseen maataloustyöhön. Jo kesällä 1941 Kotijoukkojen esikunnan ohjeiden mukaan suojeluskuntapoikia voitiin käyttää sotaleskien sekä rintamamies- ja invalidiperheiden auttamiseen. Sotilaspoikien työpanosta tarjottiin kansanhuoltoministeriölle sadonkorjuuseen myös heti SNI:n perustamisen jälkeen. Talkootoiminta kiinnosti siis suojeluskuntia, kunhan toimintamuodot tyydyttivät sen johtoa. Nuorten Talkoot -neuvottelukunnan johtoon valittiin tammikuussa 1942 sotilaspoikien komentaja Armas Ruusuvuori. Kaikkiaan työliikkeeseen kuului 20 suomalaista nuorisojärjestöä, sotilaspojat ja lottatyötöt mukaan lukien. Sotilaspoikien ja lottatyttöjen Nuorten Talkoille tekemää keräys- ja talkootyötä johdettiin oman johtajiston ohjauksessa tai osallistumalla kylittäin tai kunnittain järjestettyihin yhteisiin talkoisiin.²⁴¹ Jurvassa SNI:n toiminnasta ei ole tietoa eikä sitä todennäköisesti ole ollutkaan. Sen sijaan vuonna 1942 ”suurin työmäärä suoritettiin Nuorten Talkoissa, joihin kaikki pikkulotat osallistuivat”.²⁴²

Keräystyö leimasi lottatyttöjen ja sotilaspoikien sodanaikaista toimintaa kaikkialla Suomessa, myös Jurvassa.²⁴³ Useimmiten lottatyöt keskittyivät aikuisten lottien keräyksien auttamiseen. He myivät Joulu-Lotta -lehteä sekä erilaisia merkkejä, muiden muassa invalidien ja aseveljien hyväksi, samoin tytöt keräsivät radiokuuntelumaksuja, luppua ja romua. Lottatyttöjen erityisinä keräyskoh-

240 Lotta Svärd keskusjohtokunnan pöytäkirjat. Tiedote piiri- ja paikallisjohtokunnille 24.7.1941. KA/SArk; Paavilainen 1994, 205, 208; Puranen 2001, 307-310; Paavilainen 2010, 255-256.

241 Esim. Hartikainen 2004, 18-41; Nevala 2007, 143-144.

242 Jurvan paikallisosaston tyttöosastojen vuosikertomus 1942. Jurvan Lotta Svärd arkisto. JSA.

243 Jurvan Lotta Svärd -osaston tyttöosastojen toimintakertomukset 1941-1943. JSA.

teina olivat kirjat, lehdet ja vaatteet sotilaille sekä lelut ja vaatteet sotaorvoille, rajaseudun lapsille sekä Itä-Karjalaan. Näppärät sormet keräsivät marjoja ja sienä lottien ruokaloihin. Jurvan pikkulolat keräsivät kesällä 1942 keräystalkoissa marjoja 4 714 litraa, sienä 786 kg, apurehua 6 016 kg ja jätepuuta 338 kuutiota.²⁴⁴

Lottatyttöjen tarjosivat myös kotipalvelua. Käytännön toimintamuotona saattoivat olla esimerkiksi parsimis- ja paikkaamistalokoot apua tarvinneiden kodeissa. Kotipalvelun puitteissa käytiin myös hoitamassa lapsia ja huolehtimassa kodeista äitien ollessa tilapäisesti poissa.²⁴⁵

Keräystoimintaa pyrittiin vauhdittamaan myöserilaisilla tempauksilla ja kilpailuilla. Toukokuussa 1941 julistettiin ”Suomen nuorison keräystalkookilpailu”, jossa varsinaisina keräyslajeina olivat jätepuut, kävyt, marjat, sienet ja apurehut. Kotijoukkojen esikunta järjesti myös ”Armeijan suurkeräyksen” Siihen sotilaspojat ja pikkulolat osallistuivat yhteistyössä niin, että pojat noutivat keräystuotteet kiertämällä ovelta ovelle ja pikkulolat lajittelivat keräysmateriaalin ennen sen toimittamista käyttökohteisiinsa. Vuoden 1942 alussa organisoitiin ”Maanpuolustuksen metalli- ja kumikeräys.” Siihen kerättiin raaka-ainetta armeijan tarpeisiin.²⁴⁶ Vastaavanlaiset keräykset jatkuivat läpi sodan, ja niin lottatyttöt kuin sotilaspojatkin ahersivat niissä esimerkillisesti, mutta toisinaan jatkuva kerääminen saattoi kyllästyttää. Näin pojat purkivat tuntojaan:

Onko toiminnassa ollut sellaistaakin joskus, joka on saanut mielen apeaksi?

Teuvo: Sotilaspoika ei ole mikään merkinmyyjä eikä ainainen romunkerääjä.

Juhani: Nykyisin, kun koulutyökin on tiukkaa, on keräyksiä vähän liiaksi. Eikö muutkin voisi joskus kerätä, ainako me?²⁴⁷

244 Lotta Svärd -järjestön tyttötyötä koskeva tilastokaavake. Jurvan paikallisosasto 1942. JSA.

245 Lottatyttö 1/1944.

246 Leiponen 1987, 170; Puranen 2001, 399-400.

247 Sotilaspoika 1/1944.

Sotilaspoikia ja lottatyttöjä pyrittiin innostamaan arkiseen kotirintaman työhön järjestämällä myös keskinäisiä talkookilpailuja. Palkkioksi talkoisiin osallistumisesta jaettiin kunakin vuonna talkoomerkkejä. *Sotilaspoika*-lehdessä huhtikuussa 1943 tiedotettiin Suomen nuorison kevättrynnistys-nimisestä jäteainekeräyksestä, jossa palkintoina oli neljän eri luokan (rauta, hopea, kulta ja teräs) talkoolapioita. Tämän kilpailun voitto meni lottatyttöille. ”Pojat olivat hyviä, mutta tytöt vielä parempia” otsikoi *Sotilaspoika*-lehti (2/1944) juttunsa. Tämä pitääkin paikkansa, sillä molemmat järjestöt suorittivat osuutensa esimerkillisesti sekä suoritusten että talkoolapioiden määrällä mitattuna. Jurvalaiset lottatyttöt saivat talkoolapioita seuraavasti: rautalapioita 82, hopealapioita 79, kullalapioita 68 ja teräslapioita 8.²⁴⁸

Käytännön työssä kotirintamalla tyttöjen ja poikien välinen suhde sekä vahvistui että muuttui tasa-arvoisemmaksi. Rauhan aikana yhteinen toiminta vaikuttaa olleen yllättävänkin vähäistä. Lisäksi se perustui lähinnä siihen, että tytöt tukivat poikien toimintaa joko työpanoksellaan tai rahallisesti, mutta ei päinvastoin. Sodan aikana talkoisiin, keräyksiin ja muuhun auttamistyöhön osallistuttiin yleensä yhteistyössä, ilman hierarkkista suhdetta ja yhteisten tunnusten alla. Tyttöjen työpanoksen merkitys oli niin tärkeä, ettei siihen tarvittu enää palvelua ja alistaisuutta poikajärjestölle. Kaiken kaikkiaan niin lottatyttöjen kuin sotilaspoikienkin osuus kotirintaman tuotantokamppailussa oli merkittävä. Molemmat työskentelivät etupäässä maataloudessa. Lisäksi erilaisilla työleireillä työskenteli kymmeniätuhansia lottatyttöjä ja sotilaspoikia. Voidaankin pohdita, oliko sitten kyseessä niin totaalinen koko kansan mobilisaatio sodan hyväksi, että sukupuolikin jäi toisarvoiseen asemaan vai voiko puhua askeleista kohti tyttöjen ja poikien tasa-arvoistumista.

Tytöjä innostettiin myös mukaan aikaisemmin vain sotilaspoikien harrastamiin urheilulajeihin. Esimerkiksi talvella 1944 *Lottatyttöjen johtajille* -lehdessä innostettiin tyttöjä pujottelun pariin. Apua harrastuksen alkuun luvattiin paikallisilta sotilaspoikajoh-

248 Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston vuosikertomus 1943. Poikien suoritukselta ei ole arkistotietoja.

tajilta.²⁴⁹ Omalla tavallaan tasa-arvoisuutta lisäsivät myös tyttöjen ja poikien keskinäiset urheilukilpailut ja -ottelut. Aikuiset lotat ja suojeluskuntalaiset kilpailivat yleensä aina pelkästään omissa naisten tai miesten sarjoissaan, ei siis toisiaan vastaan. Lottatyttöjen ja sotilaspoikien kilpailut olivat toki leikkimielisiä, mutta pitivät ainakin ajatuksellisesti sisällään sen, että tytötkin saattoivat olla tasa-veroisiin kilpailemassa poikia vastaan eivätkä pelkästään heitä palvelemissa. Jurvassakin tytöt ja pojat kilpailivat toisaan vastaan: esimerkiksi Tupenkylässä pikkulottaosastolla oli pesäpallo-ottelu sotilaspoikia vastaan kesällä 1942.²⁵⁰

Erittymisen määrätietoisesti tyttöjen ja poikien yhteistyötä ryhdyttiin vahvistamaan jatkosodan loppupuolella. Muodollinen lähtölaukaus tyttöjen ja poikien yhteistyön tiivistämiselle oli Kotijoukkojen esikunnan määräämä nuorten työnjuhla, joka oli pidettävä kaikissa sotilaspoikaosastoissa 22.11.1942. Tilaisuuden tuli olla lottatyttöjen ja suojeluskuntapoikien yhteinen esiintymistilaisuus, jossa tehtiin tutuksi maanpuolustusjärjestöjen nuorisotyötä. Juhlailaisuus merkitsi myös alkua tiiviimpään yhteistyöhön tyttöjen ja poikien kesken.

Jublista on muodostettava oikeat nuoren maanpuolustusväen suurjuhlat ja ohjelmaltaan sellaiset, että vanhempikin väki viihdytty. Juhlien valmisteluun ja ohjelman luomiseen on sen vuoksi ryhdyttävä viipymättä. Onnistuakseen tarvitsevat juhla valmistelut ja niiden toimeenpano kaikkien piirin suojeluskuntien tuen. Juhlatoimikunnat on sitä silmälläpitäen pantava kokoon, mutta erikoisesti vaaditaan sotilaspoika- ja lottatyttöjohtajiston työtä. Lotta Svärd Keskusjohtokunta antanee asiasta ohjeet piirilleen yhteistyön aikaansaamiseksi.

Lottapiirien tyttötyönjohtajien kokouksessa 4.4.1943 Else Mäkinen luki laatimansa hauskan runopukuisen haasteen, jolla lottatyttöt haastoivat kaikki Suomen sotilaspojat talkookilpailuun. Sotilaspoikain komentajan evl. Ruusuvooren alustuksen lottatyttöjen

249 *Lottatyttöjen johtajille* 2/1944. Tytöt mukaan pujottelemaan!

250 Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston vuosikertomus 1942.

ja sotilaspoikien yhteistyöstä luki kapteeni Raipia. Kokous kannatti yksimielisesti yhteistyömahdollisuuksia. Alustaja ehdotti, että asia otettaisiin esille myös poikatyönjohtajien neuvottelupäivillä ja sen jälkeen asettaisiin toimikunta asiaa kehittämään ja suunnittelemaan yhteisiä työmuotoja.²⁵¹ Seuraavana vuonna *Lottatyttöjen johtajille*-lehdessä voitiinkin esitellä lottatyttöjen ja sotilaspoikien yhteistyölle löytyneitä uusia toimintamuotoja.²⁵²

Sotilaspoikien yhteistyötä lottien ja pikkulottien kanssa pidettiin hyvin suotavana myös suojeluskuntapiireissä. Esimerkiksi Pohjois-Savossa pidettiin sotilaspoikien ja lottatyttöjen kesäurheilupäivät yhteisine avausjuhlina. Yhteistyötä oli kaikkien niiden tahojen kanssa, jotka olivat edustettuina juhlassa. Piirin komentaja ev. Ruotsalo aloitti avajaispuheensa seuraavasti: ”Kunnioitetut kutsuvieraat, arvoisa yleisö ja ennen kaikkea te sotilaspojat ja lottatyöt, olkaa sydämellisesti tervetulleita tähän sotilaspoika- ja lottapiirimme nuorten juhlaan! Se työtaistelu, johon te nuoret olette osallistuneet voimienne mukaan, ei ole sen vähäarvoisempaa kansamme kestämiselle ja sen elämän säilymiselle kuin se, mitä teidän isänne, veljenne ja kansamme kaikki asekuntoiset miehet ovat taistelulinjoillamme ja muissa sotatoimissa suorittaneet.”²⁵³

Vuonna 1943 alettiin järjestää yhteisiä nuorisokasvatuspäiviä, joihin osallistuivat kaikki järjestöperheen jäsenet. Päivillä selvitettiin vanhemmille ja kasvattajille nuorisokasvatuskysymyksiä, herätettiin harrastusta nuorisohuoltokysymyksiin ja selostettiin maanpuolustuskasvatuksen päämääriä ja työmuotoja, sekä lottatyttöjen ja sotilaspoikien työtä.²⁵⁴

Myös Jurvassa lottatyttöjen ja sotilaspoikien yhteistyö tiivistyi tasa-arvoisempaan suuntaan jatkosodan aikana. Enää ei puhuttu vain tyttöjen muonituspuuhista. Vielä välirauhan aikana marraskuussa 1940 kirkonkylän pikkulotat järjestivät iltajuhlan poikaosastolaisille heidän leiripäiviensä yhteydessä. Tytöt esittivät ohjelmaa

251 *Lottatyttöjen johtajille* 2/1943.

252 *Lottatyttöjen johtajille* 3/1944. Tyttötyön viime vuoden saavutuksia.

253 *Savon Miekka* 43/syyskuu, 211-212.

254 *Lottatyttöjen johtajille* 1/1943.

ja pojille jaettiin kuntoisuusmerkit.²⁵⁵ Vuonna 1942 Niemenkylän lottatyttöt ja sotilaspojat järjestivät yhteisen iltaman ja pikkujoulun.²⁵⁶ Närvijoella juhlittiin yhdessä vuonna 1943: ”Iltama oli lottatyttöjen ja sotilaspoikien yhteinen. Ohjelmassa oli mm. tyttöosastonjohtajan ja sotilaspoikain johtajan puheet sekä lottatyttöjen ja sotilaspoikain yhteistä kuorolausuntaa, laulua ja leikkejä, sekä kuvaelma. Väliajalla myytiin lottatyttöjen valmistamat käsityöt huutokaupalla. Iltama onnistui hyvin sekä vallitsi siellä reipas ja iloinen yhteishenki.”²⁵⁷

Vuonna 1943 paikallisosaston johtokunta ja tyttöyöntekijät neuvottelivat yhdessä ”ensi kesänä Seinäjoella pidettävästä lottatyttöjen ja sotilaspoikain kesäjuhlasta”. Talven ja kevään 1944 aikana pikkulottien kokoontumisissa harjoiteltiin ahkerasti tätä juhlaa varten.²⁵⁸ Se ei kuitenkaan koskaan toteutunut: ”Pikkulotat kokoontuivat kerran viikossa ja kovasti harjoiteltiin voimistelusarjaa. Tarkoitus oli mennä Seinäjoelle valtakunnallisille suurpäiville. Siniset voimistelupuvut olivat valmiina, mistä lienee äitikin saanut sinistä ainetta että saivat sen värin., mutta siitä juhlasta ei koskaan tullut totta, kun Seinäjokea pommitettiin. Pettymys oli suuri.”²⁵⁹

Sotilaspojat ja lottatyttöt perustivat myös yhteisiä kuoroja ja orkestereita. Nämä olivat suosittuja esiintyjä, kun kesällä 1943 vietettiin lottatyttöjen ja suojeluskuntapoikien yhteisiä maakuntajuhlia. Seuraavana kesänä juhlien ja muiden yhteistyötä tiivistävien tilaisuuksien järjestäminen jäi sotatilanteen vuoksi vähäiseksi, vaikka vielä heinäkuussa 1944 niin *Sotilaspoika* kuin *Lotta Svärd* -lehtikin raportoivat näyttävästi lottatyttöjen ja sotilaspoikien yhteisestä keväťjuhlasta Lahdenpohjassa Itä-Kannaksella.²⁶⁰ Paikallisissa osastois-

255 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston Kirkonkylän tyttöosaston pöytäkirjat 2.11.1940. JSA.

256 Niemenkylän Lotta Svärd tyttöosaston vuosikertomus 1942. JSA.

257 Lotta Svärd yhdistyksen Jurvan paikallisosaston Närvijoen kyläosaston lottatyttöjen toimintakertomus 1943. JSA.

258 Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomus 1943; Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston pöytäkirjat 1944. JSA.

259 Pirkko Mäntylän lomakehaastattelu.

260 *Lotta Svärd* 11/1944, *Sotilaspoika* 7/1944.

Lottatoiminta toi monia uudenlaisia aktiviteetteja maalaistytöjen elämään. Jurvan kirkonkylän lottavoimistelijat aloittivat 1930-luvun puolivälissä opettaja Enna Salavan ohjauksessa. Voimisteluharrastus innosti aina järjestön lakkauttamiseen saakka. Kuva: Tapani Tikkanen yksityiskokoelma.

sa voitiin kuitenkin järjestää pienempiä juhlia, jonne kotiseudun väki tuli tavallista vakavammin mieltein katsomaan nuorten esityksiä ja kuulemaan ajankohtaisia uutisia rintamilta ja maan kokonaistilanteesta.²⁶¹

Vielä syksyllä 1944, välirauhansopimuksen jo astuttua voimaan, järjestettiin yhteinen maanpuolustusviikko.²⁶² Viikon tarkoituksena oli: ”kansamme laajoille piireille kaikin käytettävissä olevin tiedotusvälinein ja nuorten omalla voimalla selventää ja syventää maanpuolustushengen merkitystä kansakunnan elinehtona, lietsoa luottamusta tulevaisuuteen ja osoittaa jokaiselle yksilölle, miten tärkeää varsinkin kansamme kohtalonhetkellä on yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta. Nuorten reippaalla esiintymisellä on itsestään kan-

261 Kauranne 2000, 232-234.

262 Lukkarinen 1981, 274.

nustava, henkisesti rohkaiseva merkitys. Viettämällä maapuolustusviikkoa tahtoo lottatyttöjen ja sotilaspoikien joukko osoittaa, että se tajuaa tehtävänsä ja velvollisuutensa kansan tulevaisuuden toivona.”

Maanpuolustusviikkoon suunniteltiin radiolähetyksiä, lehtiarikkeleita niin valtakunnallisissa lehdissä kuin suojeluskuntapiirien omissa julkaisuissakin. Kaikki lottatyttö- ja sotilaspoikaosastot veloitettiin pitämään yhteinen maanpuolustusjuhla ainakin paikallisosastotasolla, mieluiten kyläosastoittain. Juhlien järjestämistä varten julkaistiin ohjelmalehtinenkin. Juhlien lisäksi toivottiin järjestettävän tyttöjen ja poikien yhteinen osallistuminen jumalanpalvelukseen sekä käynti sankarihaudalla. Lottatyttöjen ja sotilaspoikien johtajilta toivottiin ”kaikissa portaissa” tiivistä yhteistyötä viikon tapahtumien järjestämiseksi.²⁶³

Me tiedämme, ettei suuren yleisön eikä lottienkaan taholla vielä riittävästi ymmärretä työmme merkitystä. Pyritään myös sotilaspoikajärjestön kanssa yhdessä selvittämään maapuolustuskasvatuksen tärkeyttä ja merkitystä. Tähän tähtäävät mm. yhteiset maapuolustusnuorison päivät ja maakuntajuhlat, vaikkakin niillä on merkityksensä muussakin mielessä. Tämän ulospäin suuntautuvan työn rinnalla on lisättävä myös kasvatustyömme syvyyttä.²⁶⁴

Huomattavaa on, että maanpuolustusviikko organisoitiin Lotta Svärdirin keskusjohtokunnan ja Kotijoukkojen esikunnan, ei siis suojeluskuntajärjestön toimesta, joiden kohtalo oli siis jo viikkoa organisoitaessa vaakalaudalla. Viikon näkyvän organisoinnin taustalla voi nähdä yrityksen pitää suojeluskuntatoiminta hengissä poikatoiminnan kautta. Ymmärtääkseni tavoitteena oli lisäksi lottatyttöjen ja sotilaspoikien yhteisen nuorisojärjestön perustaminen, joka olisi jatkanut sodan jälkeen. Tästä oli selkeitä merkkejä jatkosodan loppupuolella. Yhteiset sotaponnistelut olivat muuttaneet suojeluskuntalaista sukupuolijärjestystä tasa-arvoisempaan suuntaan ja

263 *Lottatyttöjen johtajille* 5/1944. Nuorten maanpuolustusviikko.

264 *Lottatyttöjen johtajille* 1/1944. Ajatuksia tämän vuoden tyttötyöstä.

naisten työpanos otettiin järjestössä nyt aiempaa vakavammin, eikä heitä enää pidetty vain miesten tukijoina, palvelijoina ja auttajina. Uudella suojeluskuntasukupolvella oli vähintäänkin orastamassa uudenlainen sukupuolijärjestys.

Poikkeusajan vaikutukset suojeluskunta-perheeseen

Isien ja veljien poissaolo – suojeluskuntalaiset sodassa

Viime päivät ja viikot ovat osoittaneet, että kylvä mikä on tehty vapaaehtoisen puolustusvalmiuden työsaralla on kantanut kauriin ja suuremman hedelmän. Yksimielisenä on Suomen nainen ja mies noussut maansa itsenäisyyttä turvaamaan. Suojeluskunta-aatteen henki on levinnyt joka taloon ja kotiin. Valtavana yörynä on kaikunut itärajoiltamme aina Lapin raukoille perukoille pyhä vala: ”Ollos huoleton poikas valveil on.”²⁶⁵

Näin saattoi kirjoittaa Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntalehti *Nuijasoturi* talvisodan sytyttyä. Suojeluskuntamiehestä oli tullut jälleen soturi, joka lähti puolustamaan isänmaataan ja perhettään. Hän ei kuitenkaan ollut enää samanlainen soturi kuin vielä 1920-luvulla. Kuten Anders Ahlbäck ja Ville Kivimäki osoittavat, Suomessa sotien välisenä aikana asevelvollisuus vakiintui ja tuli yhä hyväksytymmäksi kaikkien yhteiskuntaluokkien keskuudessa. Sotilaskoulutus ja ylipäätään sotilaallinen urhoollisuus nousivat suomalaisen mieheyden ja maskuliinisuuden tunnusmerkeiksi. ”Miesten koulun” läpikäynti teki selvän eron paitsi naisiin myös sellaisiin miehiin, joilla ei tätä koulutusta ollut.²⁶⁶ Vaikka asevalollisuusarmeijan ja suojeluskuntajärjestön välillä oli etenkin 1920-luvulla monenkinlaista skismaa keskinäisissä valtasuhteissaan, on selvää, että niiden tuottama mieheys oli hyvinkin samankaltaista konkreettisen yhteistyön tiivis-

²⁶⁵ *Nuijasoturi* 11/1939. Piiripäällikkö Olli Paloheimo Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntalaiset ja lotat.

²⁶⁶ Ahlbäck & Kivimäki 2008, 114-131; Ahlbäck 2010, 177-186.

tyessä. Lisäksi asevelvollisuusarmeija ja toisaalta myös suojeluskuntien saivat yhä laajempien kansanosien hyväksynnän.

Suojeluskuntaperheen perustaminen ja sen myötä sukupuoli-eron korostaminen oli nostanut edellisen vuosikymmenen aikana suojeluskuntamiehydessäkin esiin isyyden ja isän roolin pitkälti ydinperheideologian mukaisesti. Suojeluskuntalainen mies oli edelleen poissaolevanakin perheensä ehdoton auktoriteetti ja hänen tehtävänsä oli olla kannustava ja oikeaan ohjaava esimerkki pojilleen:

Valtavin osa pojistamme on sellaisia joiden isät tai vanhemmat veljet ovat täyttämässä pyhää velvollisuuttaan, puolustamassa maatamme itäistä vainolaista vastaan. Juuri nämä isät ja veljet, jotka vaaroja säikkyttäen seisovat vartiopaikallaan, ovat nuorten sotilaspoikiemme ihanteina ja kannustavat heitä tekemään kaikkensa jo nuorukaisinakin maansa hyväksi niin arkisen työn kuin muidenkin tehtävien muodossa.²⁶⁷

Suojeluskuntalainen soturi tarvitsi nyt perheyhteisön ja usein myöskin isyyden antamaa tukea maanpuolustustehtävässään, Suojeluskuntamiehisyyden integroitui viimeistään talvisodan myötä osaksi asevelvollisuusarmeijaa ja sen tuottamaa miehisyyttä. Suojeluskuntaperheen isistä ja pojista tuli pitkien sotavuosien myötä suomalaisia sotilaita ja osa suurta maanpuolustusperhettä, jonka isänmaahan mahtui muutakin kuin suojeluskuntalaisuus.

Ilona Kemppainen on oivaltavasti todennut väitöskirjassaan suomalaisesta sotilaasta, jollaiseksi suojeluskuntalainenkin sodan myötä muuttui: ”Voidaan luonnostella kuva suomalaisesta sotilaasta, joka oli ennen kaikkea osa suomalaista yhteiskuntaa ja omaa kotiseutuyhteisöään, ei kasvoton taistelija tai koko kansakunnan ylivertainen heeros. Tämän kuvan luominen oli alkanut jo paljon ennen talvisodan syttymistä, mutta sen kehitys jatkui läpi sotavuosien. Vielä elossa olevat sotilaat ja kaatuneet sotilaat voitiin liittää yhdeksi suomalaiseksi sankaritarinaksi, jolla oli luonnollinen alku ja loppu: kotiseutu.”²⁶⁸

²⁶⁷ *Nuijasoturi* 1/1943. Sotilaspoikatoiminta.

²⁶⁸ Kemppainen 2006, 81-82.

Sukupuolijärjestyksen muutos – äidin roolin korostuminen

Äiti Suomen kodissa ja opettajatar sen koulussa, sinulle on tämän siveellisen perustuksen laskeminen etupäässä uskottu, perustuksen, jonka puutteessa voimakkaimmankaan tunteet eivät voi seistä järkkymättöminä myrskyn raivotessa. Sinä olet isänmaan juuri, sinusta riippuu sen tulevaisuus. Ei mikään valtiotaito, eivät mitkään vakuutukset voi niin turvata kansasi tulevaisuutta kuin sinun hiljainen, uhrautuvat, ylevä työsi tulevaisuutta varten. Säilyttä uskosi, rukoile, hoida, kehitä itseäsi ja sitä nuorisoa, joka sinun haltuusi on uskottu, kasvata siitä lujaluontoisia kansalaisia, joilla on selvä arvostelukyky, lahjomaton oikeudentunto, rohkea mieli ja alttiiksi antava isänmaan rakkaus.”

Näin kirjoitti Zacharias Topelius vuonna 1892, ja tähän vetosi vuonna 1943 Fanni Luukkonen pohtiessaan lottatyttöjen johtajien merkitystä.²⁶⁹

Monissa naista ja sotaä käsittelevissä tutkimuksissa on luokiteltu yleensä kolme erilaista sota-ajan ideaalia naistyyppiä: rohkea maanpuolustukselle omistautunut taistelija, fyysisesti vahva työläinen ja kotirintaman hoivaava äiti. Usein nämä tyytit kietoutuvat kuitenkin yhteen eri tavoin ja puhdasta tyyppiä on siten vaikea löytää.²⁷⁰ Äitiys vaikuttaa naisille itselleen olleen tärkein tehtävä, sillä se nousee korostettuun asemaan sota-aikaisissa muistelmissa ja selvitysmistarinoissa. Äitien tehtävä kansakunnan uusintajina nousi Suomessakin voimakkaasti esille, mutta samalla äitiyden hoivaavaa tehtävää toteutettiin järjestötyössä ennen muuta kotirintamalla. Mirja Satkan mukaan lottajärjestössä yhdistyivät kaksi sota-ajan naisen ideaalittyyppiä, sillä lotan fyysinen työvoima ja äidillisyyys oli ”läpikotaisin valjastettu isänmaan palvelukseen” ja muistutti tässä suhteessa rintamasotilaiden tilannetta. Lottakomennukselle lähtö oli vain välttämätön uhraus isänmaalle niiden keskuudessa, jotka

²⁶⁹ Lottatyttöjen johtajille 1/1943.

²⁷⁰ Esim. Rupp 1978; The Women and War Reader 1998; Dombrowski 1999 passim.

olivat sisäistäneet työn tekijän toisarvoisuuden aatteeseen verrattuna.²⁷¹

Satkan tulkinta on osuva, mutta oman tutkimukseni perusteella käytäntö ei ollut aivan näin yksioikoinen, ja enemmän kuin ”sotilaana”, näen lotan tehtävän äidillisyyden toteuttajana. Jos lotta-äiti oli ollut suojeluskuntaperheen keskeinen henkilö heti alusta lähtien ja yhä enenevässä määrin 1930-luvulla, sota-aikana tämä tehtävä sai yhä merkittävämmän roolin. Lisäksi Lotta-äiti ei ollut enää vain suojeluskuntaperheen, vaan koko maanpuolustusperheen äiti. Suojeluskuntien äiti-ihanne kasvoi sota-ajan arjessa koskemaan suojeluskuntaperheen sisältä myös koko kansakunnan äitiydeksi.

Tämä äiti huoli, hoivasi ja tuki perhettään niin kotirintamalla kuin sotatantereellakin. Myös ahkera ja väsymätön työnteko, joka on ehkä leimaa-antavin piirre suomalaiselle naiselle sotien aikana, oli myös aivan olennainen osa lottien äitiyttä.²⁷²

Se oli vain.. jokaasella oli oma työnsä ja kovaa yritettiin vain ja kaikki oli sellaista rukiit pyörii joka paikas ja kehrättiin ja karsattiin. Naiset hoiti maanviljelyksen. Mekin Hahto-Reinin Elle.. ja suoritettiin se maatalousnaisten ensimmäänen merkki..työ- ja taitomerkin. Mä oon tuos pellolla vältänny suittet kaulas. Peuran Riku valvomas. Kaikkia mä tein aivan. Tappuria piti syötää. Kaikkia mitä ei ollu aikaasemmin tehty..itte piti vain oppia.. kun se isäpuolikin kuoli niin..mä sain kylvääkin tuonne lepitöhän..tuli parempi kuin ennen. Äitin veli sanoo, että se kylvää niin kuin miehet. Jatkoin töitä sitten siihen..²⁷³

Lottien äitiys oli ollut korostuneessa asemassa toki jo 1920-luvulta lähtien, mutta se sai sota-aikana kotirintamalla korostuneen aseman. Tämä tapahtui paitsi kriisiajan vuoksi, jolloin äitien henkisesti katsottiin olevan kotirintaman ja koko kansan koossapitävä voima, myös siksi, että hoiva- ja huoltotyö sai aivan erityisen aseman kotirintaman paikallisoastojen lottatyössä sodan aikana. Tämä näkyi myös Jurvan paikallisosaston toiminnassa kuten edellisessä ala-

271 Satka 1994, 87-90.

272 *Lotta Svärd* -lehti 1941–1944.

273 Elmi Perämäen haastattelu 13.6.1998.

luvussa tuli esille. Siinä yhdistyivät sosiaalinen avunanto ja valitus-työ. Äitiyden tukeminen myös käytännön toimin muodostui lottasastojen uudeksi toimialueeksi. Vanhemmuuden tukemiseksi perutettiin vuonna 1941 myös Väestöliitto.²⁷⁴

Niin laaja ja merkittävä kuin ja suojeluskuntaperheen lottai-tien ja kaikkien kotirintaman äitien työpanos ja henkinen tuki so-dankäynnille olikin, heistä ei tehty eikä etsitty sodan aikana sankar-eita. Sen aika tuli vasta paljon myöhemmin. Kotirintama oli alisteinen rintamatoiminnalle, jossa sodan ”oikeat” sankarit taistelivat. Etenkin jatkosodan alkuvaiheessa *Lotta Svärd* -lehti esitteli laveasti kenttälottien toimintaa, yleensä sankarillisessa valossa.²⁷⁵ Kotirinta-malla saivat osansa sankaruudesta lähinnä vain sodassa kaatuneiden sankarivainajien äiteinä.²⁷⁶

Itsenäisten nuorten avulla koko kansan järjestöksi

Sotilaspoikatoiminnasta tuli jatkosodan aikana keskeisin suojelus-kuntien toimintamuoto. Nuorisotoiminta oli suojeluskuntajärjes-tön ainoa sektori, jolle sota-aika loi entistä paremmat edellytykset. Poikkeusolot kannustivat poikia työhön uhatun isänmaan hyväk-si. Vallinneen työvoimapulan olosuhteissa pojille oli helppo tarjota mielekkäitä tehtäviä, jotka voitiin porrastaa siten, että niiden hui-pulla oli kotiseudun turvaaminen ase olkapäällä.

Kari Selénin mukaan sotilaspojat eivät muodostaneet omaa jär-jestöä. Heidän organisaationsa oli rakennettu suojeluskuntajärjes-tön sisään, ei sen ulkopuolelle. Toimintaa johti tehtävään määrätty virkamies, kotijoukkojen esikunnan koulutusosaston toimistopääl-likkö. Paikallinen suojeluskunta oli asetuksen mukaan vastuussa sotilaspojille annettavasta koulutuksesta. Sotilaspoikaorganisaation rakentamisen suurin merkitys oli siinä, että suojeluskunnat eivät enää voineet laiminlyödä poikatyötä muihin kiireisiin vedoten. Uusi organisaatio antoi sotilaspojille mahdollisuudet entistä itsenäi-

274 Olsson 2005, 96-103.

275 *Lotta Svärd* -lehti 1941–1942.

276 Olsson 2005, 117-111; Kempainen 2006, 233-245; Kempainen 2010.

sempään toimintaan hieman erillään suojeluskunnan jokapäiväistä elämästä.²⁷⁷

Vastuu yhteisestä kohtalosta on katkaissut monen herkimmän lapsuusiän. Tässä elämän vakavuudessa me olemme löytäneet nuoret. He eivät pyydä meiltä enää niin paljon lapsen oikeutettuun leikkimaailmaan kuuluvaa – he pyytävät mieltä totta, työtä. He tahtovat nyt tämän ajan paineen alla kantaa meidän kanssamme yhteisvastuuta. Sen symbolina he ovat ottaneet nimen lottatyöt.

Tällä tavalla siis nuoriso on meidän ulottuvillamme. Mutta asenne ei ole muuttunut. Tämän ajan lapsi astuu eteemme aivan toisenlaisena kuin 10 v. sitten. Ja meidän täytyy nähdäkseni myös avata silmämme näkemään, että meidän työssämme on noudatettava tämän muutoksen aiheuttamia kasvatustoimenpiteitä.

Meidän on saatava järjestöme nuoret tuntemaan, että heidät kelvoitetaan siihen työhön, jota elämästään taistelevan kansan koottujen voimien on suoritettava. Ja minusta tuntuu, että meillä on hyvät edellytykset osallistua järjestömekin osalta tämän ajan vaativaan taisteluun myöskin nuorten linjalla. Meidän lottatyttöjen työ on viime vuoden aikana ollut tuloksiltaan erinomaisen positiivista.²⁷⁸

Fanni Luukkonen kirjoitti näin kunnioittavasti sota-ajan lottatyttöistä, mutta miksei tytöille sitten muodostettu käytännössä omaa lotista erillistä organisaatiota samalla tavoin kuin pojille jatkosodan aikana? Sen voi tulkita olleen merkki poikien maanpuolustuskoulutuksen tiivistymisestä, jolloin poikiin haluttiin keskittää molempien aikuisjärjestöjen kapasiteetti. Tyttötyön kehittämiseen ei enää riittänyt voimavaroja. Sen voi tulkita siis kertovan myös naisten työn vähäisemmästä arvostuksesta maanpuolustuksessa. Sotilaspojat erotettiin tietoisesti myös nimenmuutoksella suojeluskunnista poliittisen rasitteen vuoksi. Sen sijaan lotilla ei ollut niin vahvaa menneisyyden rasitetta taustallaan, joten tyttöjen näin selkeää irrottamista lottajärjestöstä ei ehkä katsottu tarpeelliseksi.

²⁷⁷ Selén & Pylkkänen 2004, 481.

²⁷⁸ *Lottatyttöjen johtajille* 2/1943. Fanni Luukkonen puhe Lottapiirien tyttöyönjohtajien neuvottelukokouksessa 4.4.1943.

Erillinen järjestö tai organisaatio olisi saattanut myös tehdä lottajohdon toiveista poikkeavia ratkaisuja esimerkiksi tyttöjen rintamakomennusten suhteen. Tunnettuahan oli isompien tyttöjen into päästä suorittamaan lottapalvelustaan sotatoimialueelle tai ainakin kotialueen ulkopuolelle. Keskusjohtokunta pyrki lähes viimeiseen asti välttämään nuorten lottien tai lottatyttöjen rintamakomennuksen. Kotirintamalla tehtyä arkista aherrusta ei aina jaksettu tyttöjen keskuudessa mieltää kovin isänmaalliseksi puuhaksi. Lisäksi naisten, ja erityisesti miesten keskellä työskennelleiden rintamalottien, sukupuolimoraali joutui sodan aikana suurennuslasin alle. Nuoret tytöt haluttiin pitää mahdollisimman tiiviisti aikuisten lottien kontrollissa juuri tästä syystä eikä lottatyttöjen kohdalla haluttu ”riskeerata” mitään. Naisia ja äitejä pidettiin koko kansakunnan moraalisenä selkärankana erityisesti kriisiaikana²⁷⁹ Moraalisesti ja siveellisesti oikea suunta täytyi turvata mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Lottatyöt pidettiin tiukimmin erillään varsinaisesta sotilaallisesta toiminnasta. Samalla heidän seksuaalisuutensa otettiin entistäkin tiukempaan kontrolliin. Heissä kulminoitui periaatteessa selkeimmin nationalistinen sukupuolijärjestys, joka kriisiaikana nousi erityisen vahvasti esiin. Vaikka aikuiset lotat olivat käytännössä osoittautuneet merkittäviksi ja itsenäisiksi naistoimijoiksi sodan oloissa, työistä haluttiin kasvattaa ennen muuta tulevaisuuden äitejä ja lasten kasvattajia. Monet lottatyöt ottivat äidin roolin käytännössä jo sodan aikana vapauttaessaan lotat rintamalle. Asian ”ongelmallisuudesta” lottajohdolle kertoo allaoleva, lottatyttöjen johtajille suunnattu kirjoitus:

Mainitsen vielä yhden, kasvatusalan arkaluontoisimman ja vaikeimmin hoidettavan, nimittäin moraalisen kasvatuksen, käsitteiden tietenkin yleensä hyvät tavat. Siihen pitää mielestäni tyttöosastoissa kiinnittää huomiota. Ei saarnoilla eikä kielloilla, mutta kenties yhteisissä keskustelutilaisuuksissa, retkillä, leireillä ja missä milloinkin johtaja vaistoa sopivan tilaisuuden. Sillä viisaat myöntävät, että jos aikaisempi siveyskasvatus laiminlyödään tai suoritetaan huonosti, vaaditaan paljon myöhemmiltä vuosilta.

279 Esim. Blom 2000, 14-17; Hagemann 2000, 191-193.

Ja me vanhemmat tiedämme sen, etteivät tässä suhteessa vuodet loppujen lopuksi karaise ihmistä, vaan se siveellinen pohja, jonka hän on saanut. Nuori tyttö voi kiusausten tullen seistä yhtä lujana paikallaan kuin häntä vuosia vanhempi aikuinen. Ja varsinkin nyt, kuten me kaikki olemme todenneet, on tässä suhteessa paljon toivomisen varaa. Kun me näemme silmiemme edessä sen tapojen höltyymisen, joka ehkä on ominaista aina sodan aikana, niin tuntuu kuin pakottavana velvoitus tehdä juuri kasvavan tyttöjoukon keskuudessa kasvatustyötä siinä mielessä, että kun heidän vuoronsa on tullut astua aikuisten joukkoon, heillä olisi luonteeseen juurtunut tieto siveellisestäkin oikeudesta ja kammo vääriä ja epäpuhdasta kohtaan. Kieltämättä se on vaikeaa, mutta meidän tehtävämme on ponnistaa, että tämä lunastettu, vapaa maa saisi työntekijöikseen kelvollisia työmiehiä.

Nuorisojärjestöjen päämääränä oli alusta saakka osaltaan ollut ja kaantuneen kansan yhdistäminen Etenkin sota-aikana lottatyttöjen ja sotilaspoikien suuri merkitys nähtiin suojeluskuntaperheen sisällä siinä, että ne pystyivät aikuisjärjestöä selvästi paremmin aidosti yhdistämään eri yhteiskuntaluokkia.

Tyttöosastoissa luokin kiittollisen toimintapohjan kasvatustyölle juuri se, että siihen kuuluu ensinnäkin tyttöjä kaikista kansankerroksista, joten he jo yhteenkuuluvaisuudellaan muovaavat toisiaan, ja toiseksi lottajärjestö sinänsä, jota varten tyttöjäkin valmennetaan, ei pyri kasvattamaan mitään, sanoisinko, puolueryhmää, ei luokkaryhmää, eikä mitään erikoistarkoituserää varten, pyrkimyksenä on vain yhteisen isänmaan uskollisten ja toimellisten työntekijäin kasvattaminen, kuulukootpa he sitten mihin säätyluokkaan tahansa. Ja jos me muitten kasvatustekijäin lisänä ja rinnalla kykenemme tyttöosastoissa jatkamaan tai vahvistamaan luonteen kehitystä siihen suuntaan, että lottatyttöistä kasvaa lujia ja siveellisiä yksilöitä koko kansayhteisöä varten, niin sellaisella kansalla on mahdollisuuksia elää ja selviytyä vaikeuksienkin aikana.²⁸⁰

280 Lottatyttöjen johtajille 1/1943, 5. Laitinen Senni, Luonteen kasvatuksen ja käytännöllisen työn suhde tyttöosaston toiminnassa.

Työläis- ja vasemmistotaustaisen nuorison rekrytointi maapuolustusjärjestöjen nuorisotoimintaan onnistuikin selvästi paremmin kuin aikuisjärjestöjen kohdalla. Monet vanhemmat, jotka eivät itse olisi voineet kuvitella liittyvänsä lottiin tai suojeluskuntiin, antoivat omien lastensa liittyä näihin järjestöihin.²⁸¹ Nuorisotoiminnan kautta suojeluskunnille ja Lotta Svärdille avautui mahdollisuus aiempaa aidommin muuttua koko kansan järjestöksi. Tässä suhteessa maanpuolustusliikkeen nuorempi sukupolvi sai varsin merkittäviä vaikutusmahdollisuuksia järjestön sisällä.

Vuoden 1942 huhtikuussa sotilaspoikatoimisto selvitti jäsenistösä sosiaalisen jakauman pääministerin käynnistämää poikatyön kehittämishanketta varten. Sotilaspoikatoiminta oli suosituinta maaseudulla, enemmistö eli lähes 40 prosenttia oli viljelijäväestöön kuuluvien perheiden poikia. Seuraavaksi eniten jäsenenä oli työläisperheiden poikia ja kolmantena virka- ja liikemiesperheistä tulleita poikia. Kun selvitettiin entisten sotilaspoikien myönteisen maapuolustusasenteen syntymiseen vaikuttaneita tekijöitä sekä motiiveja liittyä poikajärjestöön, merkittävimiksi tekijöiksi nousivat kodin ja kotirintaman maanpuolustushenki, armeijan menestys ja talvisodan kokemukset. Monia inspiroivat myös lähisuvun esimerkki, oman panoksen antaminen maanpuolustuksen hyväksi sekä halu valmentautua hyväksi maanpuolustajaksi.²⁸²

Poliittiset raja-aidat horjuivat, ja toisinaan kaatuivatkin myös Jurvassa. Pikkulottiin ja suojeluskuntapoikiin liityttiin ahkerasti talvisodan jälkeen. Kun vuonna 1939 pikkulottia oli pienen Tupenkylän paikallisosastossa vain kuusi, vuoden 1940 aikana mukaan liittyi 22 uutta tyttöä.²⁸³

Kyllä sinne Tupenkylän pikkulottien toimintaan sodan aikana tulivat mukaan kommunistienkin lapset, kaikki mökin tyttäret siellä oli mukana. Se Vainiolan Heleena oli niin hyvä vetäjä

281 Myllyniemi 1994, 286-289; Mustajärvi (1996) 39-40; Soikkanen 1998, 74.

282 Puranen 2001, 301-307.

283 Kertomus Jurvan LS-paikallisosaston Järvenpään kyläosaston Tupenkylän tyttöosaston toiminnasta vuonna 1940. Jurvan Lotta Svärd -arkisto. JSA.

Tupenkylän alakoulun opettaja Heleena Vainiola onnistui siinä mihin lotta- ja suojeluskuntajohto tavoitteli. Hän sai niin ”talojen kuin mökkienkin” tyttäret mukaan maanpuolustustoimintaan jatkosodan aikana. Kuva: Alli ja Ahti Haaviston yksityiskokoelma.

ja opettaja, että kaikki halus tulla ja lottapukuakaan ei kaikilla ollu.

Koskimäessä ei sotilaspoikiin tullu kommunistien lapsia, eikä ne meidän touhuja hyväksyneet. Ne huutelivat perään, että siellä niitä lahtarin penikoota menöö.²⁸⁴

Muistan erittäin hauskana, kun joukkoomme tuli toisinajattelevien poikia. Eiköhän me värvätty niitä, ja näin he osallistuivat salaa vanhemmilta.²⁸⁵

Yksi mieliin jääneitä kokemuksia oli rahankeräys ilmakiväärin hankintaan osastollemme. Niemenkylä oli jaettu useampaan alueeseen, että kaikille pojille löytyy hommia. Keräysinto oli hyvä, kukkarot avautuivat ja rahaakin kertyi, mutta tulihan eteen toi-

284 Alli ja Ahti Haaviston haastattelu 31.3.2006.

285 Matti Kangasalustan muistelmä, Hernesharju 1996, 190.

*sin ajatteleviakin, jotka antoivat ymmärtää meidän olevan väärällä asialla. Eikä se riittänyt, vaan he syytivät kaikkea muutakin päällemme, vaikka kylässämme sotilaspoikiin kuului myös toisin ajattelevien poikia.*²⁸⁶

Nuorison voi siis katsoa ”itsenäistyneen” ja nousseen yhä keskeisempään asemaan suojeluskuntaperheessä jatkosodan edetessä. Lottatyöt ja sotilaspojat olivat nousseet suojeluskuntaperheestä maanpuolustusperheeksi muuttuneen järjestörakennelman keskiöön. Sota oli yhdistänyt kansaa ja muuttanut myös maanpuolustusjärjestöjä yhdessä ja erikseen. Nuoriso oli erityisesti uusi ilmentymä siitä. Tästä haluttiin selvästikin pitää kiinni sota-ajan jälkeisessä lotta- ja suojeluskuntatoiminnassa, jonka jatkumiseen sodan jälkeen uskottiin vielä vahvasti ainakin järjestöjen sisällä vuonna 1944.

286 Arvo Tikkanen muistelmassa Sk-poikatyöstä sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla 1996.

V

Lopuksi

Vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta noudatti sukupuolijärjestystä, jossa naiset asetettiin miesten rinnalle omassa erityisessä toimintapiirissään. Miehillä tarkoitettu suojeluskuntajärjestö organisoitiin sisällissodan jälkeen uudelleen ja sen sisarjärjestö Lotta Svärd sai alkunsa pian tämän jälkeen. Perheenkaltainen rakennelma järjestöistä muotoutui vähitellen sen jälkeen, kun järjestön jäsenpohja ja kansalaiskasvatuksen oikeanlainen suunta pyrittiin varmistamaan rekrytoimalla myös lapset ja nuoret maanpuolustustoimintaan. Nuorisoin toiminta alkoi virallisesti vasta 1920- ja 1930-lukujen taitteessa, vaikka epävirallisesti ja ajatuksissa lapset ja nuoret olivat olleet mukana aivan alusta lähtien. Paikallista nuorisotoimintaa oli olemassa jo ennen valtakunnallisten järjestöjen perustamista. Suojeluskuntien poikatoiminta käynnistyi vuonna 1928. Tyttötyön aloittaminen ja pikkulottaosastojen perustaminen kolme vuotta myöhemmin oli viimeinen vaihe tämän ”perheen” osasten yhdistämisessä.

Etenkin alkuvuosien Lotta Svärdin ja suojeluskuntien perherakennelman voi nähdä vahvasti sukupuolittuneena nationalistisena projektina ja kertomuksena tai ainakin pyrkimyksenä sellaiseen. Myyttisille kansakuntien synty- ja kehyskertomuksille tyypilliseen tapaan senkin rungon muodostivat sankarilliset ja rohkeat kansakunnan isät ja pojat, jotka ovat puolustaneet, taistelleet ja kuolleet feminiinin kansakunnan puolesta. Feminiiniset ja maskuliiniset tilat on myös tarkkaan määritelty ja rajattu. Naisille pyrittiin tarjoamaan rooli ”äitisankareina”, jotka synnyttämällä ja hoivaamalla täyttävät oman tehtävänsä pyhän kansakunnan puolesta. Miehet toimivat tämän kaiken suojelijoina.

Anne Maria Marttilan mukaan tässä symbolisessa roolijaossa mies on toimija, päättävä, kansallinen subjekti, kansalainen, jonka liikkumatila on julkinen. Naiset rakennetaan tällaisen veljellisen kansakunnan symbolisina kantajina ja jatkajina (yhteiskunnallinen ja biologinen äitiys), mutta kuitenkin sen ulkopuolisina, jotka toimijoina on halvaannutettu ja joiden sosiaalinen tila on rajattu yksityiseen, perheen ja kodin piiriin. Nationalistisissa ideologioissa naiset nähdäänkin usein, ei kansalaisina vaan osina ”organista, homogeenisesta kansakuntaa.”¹

Näin oli pitkälti suojeluskuntalaisessa kansakunnan rakennusprojektissa, mutta täysin se ei kuitenkaan lottien kohdalla pidä paikkaansa, sillä vaikka naisten osa oli tarkkaan rajattu ja määritelty, sitä ei nimenomaan rajattu vain yksityisen piiriin, vaan liikkumatila on myös julkinen. Yhä enemmän siihen suuntaan lotat siirtyivät jo 1930-luvulla, mutta aivan erityisesti sodan aikana. Alkuvaiheessa, järjestön muotoutuessa naisia selvästi pyrittiin ahtamaan yksityiseen piiriin, mutta tämä malli ei missään vaiheessa täysin toiminut Lotta Svärdin kohdalla. Suojeluskuntien keskuudessakin huomattiin pian, että naisia tarvittiin muuhunkin kuin vain ”kodin” piiriin. Kyse ei ollut tasa-arvosta tai siitä, että naisia olisi erityisesti arvostettu suojeluskuntapiireissä, vaan lähinnä siitä, että naisia tarvittiin alusta lähtien valkoisen hegemonian luomisessa ja sittemmin heti sen ylläpitämisessä. Tarvittiin volyymiä ja naisten myötä sitä tuli nopeasti ja automaattisesti lisää. Tämä oli erityisesti taustalla myös suojeluskuntalaisessa pari-ideologiassa. Molempia tarvittiin, omilla elämänpiireissään. Tämä kertoo mielestäni myös vallasta vuorovaikutteisena prosessina lottien ja suojeluskuntalaisten perherakennelmassa. Kaupunkilaiset sivistyneistönaiset, joita tarvittiin taas aatteen levittäjinä ja ”alempien” johtajina, olivat niin emansipoituneita ja toisaalta yhteiskunnallisen äitiyden sisäistäneitä, että heillekään ei soveltunut pelkästään suojeltavien kodinhengettärien rooli.

1 Marttila 2005, 31.

Suojeluskunta- ja lottajärjestöissä ymmärrettiin varsin nopeasti myös se, että saavuttaakseen koko kansan se ei voinut toimia pelkästään ylä- ja keskiluokkaisen kaupunkiväestön keskuudessa, vaan sen oli ankkuroiduttava suomalaisen talonpoikaiston sydämeen ja erityiseksi aatteeksi. Myöskään agraariin suomalaiseen sukupuolijärjestykseen ei sopinut se, että naiset olisivat toimineet pelkästään miehisessä suojeluksessa ja heitä avustavassa roolissa. Heille oli luontevaa toimia yhteistoiminnassa miesten kanssa ja osin jopa miehisellä alueella, joten ehkäpä tässä oli perimmäinen syy miksi aluksi erillistä lottajärjestöä vastustettiin hyvinkin pontevasti. Tässä vaiheessa myös Martta- ja Maatalousnaisten järjestöt olivat tuoneet ajatusta yhteiskunnallisesta äitiydestä jo laajemminkin suomalaisille maalaisnaisille. Suojeluskuntaperheen sukupuolijärjestys noudatti siis varsin mallikkaasti suomalaista heteroseksuaaliseen kumppanuuteen pohjaavaa sukupuolijärjestystä. Kuten Liisa Rantalaiho on osuvasti asian kiteyttänyt: ”Jo käsite sukupuoli kertoo tästä heteroseksuaalisesta kumppanuudesta: puolikkaat, jotka yhdessä muodostavat kokonaisuuden.”²

Suojeluskuntaparin ja hieman myöhemmin suojeluskuntaperheen muodostamisella vapaaehtoiseen maanpuolustusliikkeeseen vahvistettiin sukupuolijärjestys ja se rakennettiin vahvasti heteronormatiivisuuden varaan. Sekä naisille että miehille annettiin oma näkyvä roolinsa ja tehtävänsä, molemmat ”esittivät” omaa sukupuoltaan omissa tehtävissään. Naiseus ja miehuus esitettiin ja tuotettiin maanpuolustusliikkeessä toisiaan täydentävinä ja suhteessa toisiinsa. Suojeluskunta- ja lottaperheessä sukupuolta myös esitettiin monilla eri tasoilla: kulttuurisissa symboleissa ja normeissa, institutionaalisella tasolla sekä yksilöllisellä tasolla ja subjektiivisessa identiteetissä. Tätä toistettiin eri käytännöissä ja erityisesti nuorisjärjestöjen kohdalla. Suojeluskunnat ja lotat tekivät heti toimintansa alkuvaiheessa sukupuolisopimuksen, joka perusteiltaan säilyi järjestöjen elinkaaren loppuun saakka. Naiseus ja naisen paikka lottaja suojeluskuntaliikkeen sukupuolijärjestelmässä muodostui erityi-

2 Rantalaiho 1994, 18.

sesti hoivan ja tuen kautta. Naisen hoivarooli oli vahva ja pitkälti sen varaan rakentui myös naisten valta vapaaehtoisessa maanpuolustustoiminnassa. Tätä tuki suojeluskuntien ja lottien pariajattelu, jonka voi katsoa läpäisseen maanpuolustusjärjestöjen koko kentän valtakunnallisesta aina paikallistasolle, pienille Jurvan kaltaisille syrjäisille maaseutupaikkakunnille asti. Yhdessä, mutta omissa rooleissaan toimimisen, pariajattelun idean kiteytti osuvasti opettaja Helmi Pesola. Hän aloitti yhdessä opettajapuolisonsa kanssa lotta- ja suojeluskuntatoiminnan Töysässä, joka oli Jurvan lailla syrjäinen eteläpohjalainen maalaispitäjä:

Oli löytynyt aate, joka valtaisesti kahlitsi valveutuneen Suomen naisen kuin miehenkin sydämen: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -aate. Sen aatteen lipun juurella he löysivät toisensa, Suomen mies ja nainen. Maa tarvitsi jälleen heitä, tarvitsi rauhanaikaiseen toimintaan, äsken hävittävään, mutta nyt säilyttävään ja luovaan. He ojensivat toisille kätensä ja ovat siitä lähtien yhdessä kulkeneet rohkein, lannistumattomin mielin eteenpäin, yläpuolella rikkirepivää ja hajoittavaa puolue-elämää, poikkeamatta oikealle tai vasemmalle.³

Jo suojeluskunta- ja lottajärjestöjen ensimmäisten toimintavuosien aikana rakennettu sukupuolijärjestys perustui erityisesti sukupuolieron tuottamiseen. Suojeluskuntien ja lottien työnjako perustui käsitykseen sukupuolierosta, jossa naisinen ja miehinen erosivat toisistaan ja samalla täydensivät toisiaan. Naisinen oli kuitenkin samalla miehelle alisteinen. Tämä käsitys kehittyi ja vahvistui edelleen 1930-luvun aikana, jolloin sitä vahvistettiin nuorisojärjestöjen kautta, ja samalla äitiys tuli lottuuden määrittäväksi tekijäksi. Kuitenkin suojeluskuntamaskuliinisuus muuttui alkuvuosien ankarasta ”soturista” ja homosiaalisuuden korostamisesta moniulotteisempaan ja jopa ”pehmeämpään” suuntaan. Erityisesti sota-aika loi sä-röjä suojeluskuntalaiseen sukupuolijärjestykseen ja lottatyttöjen ja sotilaspoikien kohdalla jatkosodan lopulla sukupuolijärjestys oli selvästi muuttumassa. Sota-ajan käytännön arjessa ja kansakunnan

3 Luodeslampi 2001, 1, 45, 57, 63.

totaalisen mobilisaation sivutuotteena otettiin myös varovaisia askelia tasa-arvoa kohti. Mikäli Lotta- ja suojeluskuntajärjestö olisivat jatkaneet sodan jälkeen, uutta sukupolvea edustanut nuorisoina olisi todennäköisesti muodostanut uuden erillisen nuorisojärjestön sodan kokemusten pohjalta. Mitä uuden lotta- ja suojeluskuntasukupolven perintönä sitten jäi niin järjestökenttään kuin suomalaisen yhteiskuntaan ja sen sukupuolijärjestykseen laajemmin, on vielä selvittämättä.

Lotta- ja suojeluskuntaperhe oli siis toisaalta hyvinkin perinteinen nationalististen luomus, etenkin miehisen sotasankaruuden osalta, mutta siitä on löydettävissä myös sävyjä ja piirteitä, jotka eivät tähän muottiin sovi. Yksi niistä oli naisten alusta saakka tavanomaista nationalistista roolia keskeisempi ja aktiivisempi osuus, joka muovautui vielä enemmän käytännön kuin teorian tasolla. 1930-luvulla lottajärjestön merkitys alkoi kasvaa ”kokoaan isommaksi” ja siitä kieli suojeluskuntajärjestön huoli, että järjestöjen tiivis side ja samalla naisjärjestön palvelussuhde siihen lakkaa. Todennäköisesti myös tästä syystä haluttiin tuottaa kokonainen ”perhe” suojeluskunta-aatteen ympärille niin symbolisesti kuin konkreettisestikin, ja korostaa näin entistä enemmän naisten synnyttämis- ja hoivaamistehtävää. Lotta-äidistä tuli suojeluskuntaperheen keskeinen hahmo, jonka merkitys vain vahvistui sota-aikana. Suojeluskuntaperheestä tehtiin valkoisessa Suomessa normi, jota kohti jokaisen – tietyn ehdoin – kannatti pyrkiä. Enää ei riittänyt myöskään se, että oma sukupolvi liittyi maanpuolustustoimintaan, vaan mukaan oli saatava myös tulevat sukupolvet.

Toinen keskeinen sävyero perinteiseen nationalistiseen malliin oli miesten varsin keskeinen isänrooli suojeluskuntaperheessä. Nationalistisesta soturimallista poiketen suojeluskuntaperheestä voi löytää jopa aikakaudelle ei niin tavanomaista esimerkillistä ja huolehtivaa isyyttä. Ylipäättään isän roolin korostuminen etenkin suhteessa poikajärjestöön ja sen esiintuominen jopa suojeluskuntien ”isällisessä” johtamisessa oli erilaista kuin perinteisessä nationalistisessä kertomuksessa ja toisaalta se myös tuo esiin myös muita puolia kuin suojeluskuntalaisuudessa tavanomaisimmin nähdyn homo-

sosiaalisen yhteisön. Suojeluskuntalainen isyyden malli voi antaa jotain viitteitä toistaiseksi varsin tutkimattomaan suomalaiseen isyyden historiaan ennen 1960-lukua.

Nationalistisen kansakunnanrakentamisen kaanoniin liittyen näyttääkin siltä, että suojeluskuntalaisuus edusti aikakautensa maskuliinista hegemoniaa, vaikkei se ollutkaan aikakautensa ainoa ”sallittu ja mahdollinen” maskuliinisuuden muoto. Siinä yhdistyivät voimakkaasti esimerkiksi talonpoikainen suomalainen maskuliinisuus ja asevelvollisuusarmeijan myötä suomalaisen sotilaan ihanne. Suojeluskuntien asema ja vaikutusvalta 1920- ja 1930-lukujen suomalaisessa yhteiskunnassa, etenkin Jurvassa ja kaltaisissaan maaseudun paikallisyhteisössä, mahdollisti kuitenkin sen, että ne saattoivat määritellä varsin pitkälle hyväksyttävimmän tavan olla mies. Hegemoninen maskuliinisuus tarvitsee toteutuakseen myös muita miehisyksiä, jotka myötäilevät hegemonisessa asemassa olevaa ryhmää. Samoin tarvitaan naisten hyväksyntä miehelle hegemonialle. Hegemonia ei merkitse väkivaltaa, vaikka sitä voidaankin tukea voimakeinoin. Se tarkoittaa valta-asemaa, joka saavutettiin kulttuurin, instituutioiden ja vakaumuksen kautta.⁴ Tähän määritelmään vedoten voi todeta, että suojeluskuntalainen maskuliinisuus/miehisyyss muuttui 1930-luvun kuluessa etenkin maaseutuyhteisöjen hegemoniseksi maskuliinisuudeksi.

Järjestön jäsenmäärän, kannatuksen ja vaikutusvallan kasvaessa suojeluskuntamiehisyyss muutti myös muotoaan. Suojeluskuntamiehet saattoivat näin laajentaa rooliaan aggressiivisesta, vapausodan saavutuksia vaalivista vartijoista laajemmin joviaaleiksi isänmaallisiksi miehiksi. Demetrakis Z. Demetrioun mukaan hegemoninen maskuliinisuus on *hybridi*, joka sisällyttää itseensä jatkuvasti jotain uutta ajassa liikkuvaa ja myös elementtejä toisista ”alistetuista” maskuliinisuuksista.⁵ Määritelmä sopii mielestäni hyvin siihen ymmärrykseen, jonka suojeluskuntalainen maskuliinisuus pyrki ja onnistuikin itsestään luomaan 1930-luvun alun jälkeen paikallis-

4 Connell & Messerschmidt 2005, 832.

5 Demetriou 2001, 337-361.

yhteisöissä. Sen sijaan sodanaikainen suojeluskuntamaskuliinisuus ei enää edes tavoitellut hegemoniaa. Asevelvollisuusarmeijan vaikiintuminen ja luonne arvopohjaltaan suojekuntajärjestöä heterogeenisempänä⁶ vaikutti osaltaan suojeluskuntalaisuuteenkin. Myös rintamakokemukset, asevelihenki ja suojeluskunnan aseman muutos vaikuttivat tähän.

Miten sitten sukupolvet muotoutuivat suojeluskuntaperheessä? Virtasen terminologiaa käyttäen voisi tulkita, että suojeluskunnat ja Lotta Svärd olivat yksi mobilisoituneen sukupolven fraktio. Vanhimman suojeluskunta- ja lottasukupolven avainkokemus oli sisällissota vuonna 1918 ja se muokkasi heidän ajatusmaailmaansa ja toimintaansa erityisesti 1920-luvulla. Tämän vapaussotasukupolven edustajat olivat syntyneet viimeistään 1880-luvun lopulla. Heille oli ominaista jyrkkyys, idealismi, uhrivalmius ja suora toiminta. Sen edustajien avainkokemuksia olivat aktivismi, jääkäriiliike ja toteutunut itsenäisyys, joiden kautta syntyi usko aktiivisen ja suorasukaisen toiminnan oikeutukseen silloinkin, kun kansan enemmistö ei ymmärtänyt omaa ”parastaan”.⁷ Tälle lotta- ja suojeluskuntasukupolvelle maanpuolustusjärjestöt edustivat vapaussodan saavutusten vaalimista ja heidän johdollaan järjestöt pysyivät valkoisten voittajien vankkana edustajana suomalaisessa yhteiskunnassa. 1930-luvun lotta- ja suojeluskuntasukupolvelle avainkokemuksia olivat taloudellinen lama, Lapuan liike sekä epäonnistunut Mäntsälän kapina, joka erotti vankimmat vapaussotasukupolven edustajat järjestöistä. Sen sijaan nuorimman mobilisoituneen lotta- ja suojeluskuntasukupolven avainkokemukseksi tuli talvisota. Tämä sukupolvi ei aikaisemmista poiketen jakautunut kilpaileviin fraktioihin, vaan valtaosa tulkitsi avainkokemuksen samalla tavoin. Tämä kokemus lisäsi sota-ajan Lotta- ja suojeluskuntajärjestön mahdollisuutta muuttua aiempaa aidommin koko kansan järjestöksi ja suojeluskuntaperheen muuttumista maanpuolustusperheeksi. Aikuisjärjestöä voimakkaammin vaikutus näkyi tyttö- ja poikajärjestöissä.

6 Ahlbäck 2010, 286-304.

7 Vares & Soikkanen 1998, 45-48.

Suojeluskunnat ja lotat nuoriso- ja lapsiosastoinen halusivat olla enemmän kuin pelkkä maanpuolustukseen keskittyvä järjestörypäs. Ne katsoivat itsellään olevan merkittävän tehtävän kansakunnan muokkaajina ja halusivat retoriikkaansa ja ideologiaansa jotain sellaista, joka koskettaisi kaikkia yhteiskuntaelämän puolia. Ilpo Helénin mukaan perhe oli (ja on) yhteiskuntaelämän perusolu, normaalin elämän malli ja mittapuu ja julkisen vallan toimenpiteiden väline.⁸ Tämä saattoi olla yksi syy, miksi suojeluskuntaperhe valittiin maapuolustusjärjestöjen välineeksi.

Suojeluskuntien toiminnan perusedellytyksiin kuului sekä sisäisen että ulkoisen vihollisen olemassaolo ja uhka, joten nationalistiseen perheideologiaan tukeutuminen palveli niiden päämääriään. 1800-luvun lopun ihanteita ei voitu kuitenkaan enää sellaisenaan tarjota sisällissodan kokeneelle kansalle, mutta uudenslaisin painotuksin ideologisoitu nationalistinen perhemalli oli käyttökelpoinen konstruktio sisällissodan jälkeistä yhteiskuntaa rakennettaessa. Tähän vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö tarttui tiukasti ja myös ilmeisen menestyksekkäästi.

Kuten Aapo Roselius on osuvasti todennut: Suojeluskuntajärjestössä vaikutti koko toiminnan ajan ajatus kansallisesta missiosta, joka kohottaisi järjestön tavallisen järjestötoiminnan tai puhtaan maanpuolustustyön yläpuolelle. Päämääränä oli suojeluskunta-aatteen läpituokema yhteiskunta. Tässä mielessä suojeluskuntajärjestö ei nähnyt toimintaansa tai vaikutuspiiriään sidotuksi pelkästään omaan jäsenistöön, vaan katsoi koko yhteiskunnan kuuluvan sen toimintakenttään.⁹ Tästä löytyy yksi keskeinen syy suojeluskuntien, lottien, sotilaspoikien ja lottatyttöjen muodostaman perherakennelman määrätietoiseen luomiseen.

Kuten Jurvan esimerkki osoittaa, suojeluskuntaperheen rakentaminen onnistui konkreettisesti myös sellaisessa maaseutuyhteisössä, jota sisällissota ei ollut vahvasti koskettanut. Alkuvaiheessa aktiivisuus oli melko harvojen maanpuolustusaatteelle uskollisten

8 Helén 1997, 104-105.

9 Roselius 2010, 56.

pariskuntien harteilla, mutta samalla vankasti maaseutuyhteisön eliitin ja porvarillisesti ajattelevan väen verkostojen tukemana. Sittemmin 1930-luvulla suojeluskuntaperheitä alkoi muodostua myös pienviljelijäväestön keskuuteen ja etenkin lapualaisajan jälkeen suojeluskunnista ja lotista tuli paikkakunnan Maalaisliittoa kannattaneen valtaväestön suosikki. Sodan myötä suojeluskuntaperhe levisi myös työväenluokkaisiin tai syrjäkylien pienviljelijöiden keskuuteen ja sellaisiin maaseutuyhteisön verkostoihin, joille ajatus suojeluskuntatoiminnasta oli ollut vielä 1920-luvulla varsin vieras. Toisen maailmansodan myötä suojeluskuntaperheestä oli muototunut ennen muuta maanpuolustusperhe, joka tuki koko kansaa, ei vain sen porvarillisesti ajattelevaa osaa.

Lähteet

Arkistolähteet

Kansallisarkisto/Sota-arkisto (KA/Sark), Helsinki

Suojeluskuntain yliesikunnan (Sky) arkisto:

Valistusosasto:

Historian aineksia. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunnat

Jurvan suojeluskunta

Jurvan Närvihoen sk-historiaa

Mietintö koskeva sk. toiminnan ensi sijassa kilpailutoiminnan edelleen kehittämistä, 27.5.1933

Poikatyökomiteaa koskeva lausunto 25.1.1938

Sky:n vuosikertomus 1938

Urheiluosasto:

Kiertokirjeet piireille 1928–1944

Osastopäällikkö K. E. Levälahden piiripäällikköjen kokouksessa pitämä alustus Helsingissä 29.3.1928

Poikain maasto-oppi

Poikatyön ohjaajien neuvottelupäivien kokouspöytäkirjat
23.–24.11.1928

Poikien ampumaopas

Program för pojkarbetet

Raportti sk-poikaosastonjohtajien kesätoimintakursseista, kesä 1933

Urheiluoajaajien kokouksen pöytäkirja 1.–4.11.1927

Yksityistä kirjeistöä 1930–1939

Lotta Svärd arkisto:

Kiertokirjeet paikallisosastoille 1921–1944

Lotta Svärdin keskusjohtokunnan pöytäkirjat 1921–1944

Lotta Svärd- järjestön vuosikokousten pöytäkirjat 1921–1944

Tyttötyön ohjesääntö 1937

Fanni Luukkosen kokoelma (pikkukokoelmat):

Esitelmä Jyväskylän lottapäivillä kesällä 1930

Fanni Luukkosen puheita ja esitelmää

KJE (Kotijoukkojen esikunta)

Suomen poikain toimintaohjesääntö 1939

Sotilaspoikatoimisto:

Salainen kirjeistö 1941–1944

Työväen arkisto (TA), Helsinki

Jurvan työväenyhdistyksen pöytäkirjat

Terrorikertomukset 1918 Jurvan pitäjä

Vaasan maakunta-arkisto (VMA)

Korsholman kihlakunnan kruununvoudin arkisto:

Elinkeinoilmoitukset sekä rekisteröityjä yhdistyksiä koskevat asiakirjat

Laihian nimismiespiirin apulaisnimismiehen arkisto/Jurva

Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo (EPMM), Seinäjoki

Etelä-Pohjanmaan piirin Lotta Svärd arkisto:

Jurvan iv. lottien vartiovuoroluettelo iv-tornissa 2 tunnin vuoroissa ajalla
2.3.–3.4.1940

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1924–1935

Lotta Svärd Etelä-Pohjanmaan piirin vuosikokousten pöytäkirjat
1922–1939

Lotta Svärd Jurvan paikallisosaston vuositilastot 1935–1940

Tyttöosastojen 10 v. toimintakertomus

Jurvan kunnanarkisto (JKA), Kurikka

Jurvan kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat 1921–1944

Jurvan kunnan kansanhuoltolautakunnan pöytäkirjat 1939–1944

Jurvan kunnalliskokouksen pöytäkirjat 1917

Jurvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1917

Jurvan kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1918–1944

Jurvan kunnanhallituksen pöytäkirjat 1918–1944

Jurvan ev. lut. seurakunnan arkisto (JSKA), Kurikka

Jurvan ev.lut. seurakunnan kirkkovaltuuston pöytäkirjat

Jurvan sekakuoroyhdistyksen pöytäkirjat 1927–1938

Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1916–1925

Jurvan ev.lut. seurakunnan rippikirjat 1926–1944

Kirkosta eronneiden luettelo 1921–1944

Vihittyjen luettelot 1935–1944

Jurva-seuran arkisto (JSA), Kurikka

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston johtokunnan pöytäkirjat

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston jäsenluettelo

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston vuosikertomukset 1934–1944

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston 10-vuotiskertomus

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttötyön toimintakertomus 10:n vuoden ajalta

Jurvan Lotta Svärd paikallisosaston tyttöosaston vuosikertomukset 1935–1943

Pöytäkirja Jurvan pikkulottien ompeluilloista

Jurvan iv. lottien vartiovuoroluettelo iv. tornissa 2 tunnin vuoroissa ajalla 2.3.1940–3.4.1940

Raportti Jurvan lottain toimintaa kotialueella kuluvan sodan aikana

Jurvan Lotta Svärd tyttöosaston kyläosastojen vuosikertomukset

Lotta Svärd-yhdistyksen Jurvan paikallisosaston kirkonkylän tyttöosaston vuosikertomus YH:n ja vuoden 1939–1940 ajalta

Jurvan lottatyttöjen kertomus kesäleiriltä 1943

Lotta Svärd-järjestön tyttötyötä koskeva tilastokaavake, Jurvan paikallisosasto v. 1942

Jurvan suojeluskunnan pöytäkirjat 1918–1944

Jurvan suojeluskunnan esikunnan pöytäkirjat 1918

Jurvan suojeluskunnan päiväkirja 1918

Jurvan suojeluskunnan yleinen kokous 25.3.1919

Jurvan suojeluskunnan vuosikertomukset 1919–1943

Tampereen yliopisto (Tay)

Matti Laurila Ala-Könnin haastattelu, kansanperinteen arkisto

Maija-Liisa Haaviston yksityisarkisto

Kokemäen Tulkkilan pikkulottien pöytäkirjat

Leena Kakkurin yksityisarkisto

Terttu Tuomisen kirjeet rintamalta vanhemmilleen 1941–1944

Painetut lähteet

Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran vuosikirjat 1931–1944

Gebhard Hannes 1913: Maanviljelysväestö. Sen suhde muihin elinkeinoihin ja sen yhteiskuntatieteellinen kokoonpano Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia I, II taulu s. 110-115 ja 124-127. Helsinki 1913

Lotta Svärd -yhdistyksen säännöt 1921

Lotta Svärd-järjestön säännöt 1941

Lotta Svärd: hakuteos Pohjois-Suomi, Helsinki 1976

Suomen asetuskokoelma:

Asetus Suojeluskunnista 1918 n:o 86

Suojeluskunta-asetus 28.2.1941

Suomen Asetuskokoelma 166/1944

Suomen Asetuskokoelma 225/1944

Suomen tilastollinen vuosikirja 1944–1945

Suomen virallinen tilasto (SVT):

III 9 Yleinen maataloustiedustelu 1910

III 26:1 Yleinen maataloustiedustelu 1929–1930

III 38:2 Yleinen maatalouslaskenta 1941

III 38:3 Yleinen maatalouslaskenta

VI 56:1 Suomen väkiluku 31.12.1920

VI 76:1 Suomen väestö joulukuun 31. päivänä 1930

VI 98:1 Suomen väestö 31.12.1940

VI 102 Väestönmuutokset

XXIX. Vaalitulastot, Eduskuntavaalit 1907–1929

SVT XXIX Vaalitulastoa eduskunta ja presidentinvaalit 1916–1945

Väestön elinkeino kunnittain vuosina 1880–1975, Tilastollisia tiedon-
antoja n:o 63, Tilastokeskus 1979.

Lehdistö

(tarkemmat tiedot alaviitteissä)

Hakkapeliitta 1926–1944

Ilkka 1918, 1930–1939

Lotta Svärd 1929–1944

Lottatyttöjen johtajille 1943–1944

Lotta-Vartio 1919–1939. Lotta-Svärd yhdistyksen Keski-Pohjanmaan
piirin 20-vuotisjulkaisu

Maan Sana 1936–1938

Nuijasoturi 1918–1944

Pikkulotta/Lottatyttö 1938–1944

Savon miekka 1943

Sotilaspoika 1941–1944

Suojeluskuntalaisen lehti 1919–1925

Aikalaiskirjallisuus

Kokko, Arvo 1930: *Lapuan laki. Talonpoikaisliike Suomessa v. 1930 I*,
Tieto Kustannus Oy, Huopalahti.

Lakeus ja sen lapset 1937: Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin
20-vuotisjulkaisu. Vaasa.

Mäkinen, Lauri 1908: *Aineksia Suomen kotiteollisuustilastoon. Tutkielma
valtion kotiteollisuuskomitean toimesta*. Helsinki.

Poika-kirja 1929: toim. K. E. Levälahti. Suojeluskuntain kustannus- ja
osakeyhtiö. Helsinki.

Riipinen, Hilja 1927: *Naisiasialiike ja lottatyö*. Lotta Svärd, Sortavala.

Salmensaari S.S. 1921: *Poikakysymys. Kokemuksia ja poimintoja kasvatustalalta*. WSOY, Porvoo.

- Suomenmaa 1925: *Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja. VII, Vaasan lääni*, toim. J. E. Rosberg et al. WSOY, Porvoo.
- Tienari, Artturi 1943: *Pirkan perintö. Katsaus Pohjois-Hämeen suojeluskuntapiirin historiaan*. Pirkka-Hämeen sk. piiriesikunta. Tampere.
- Valkoinen kirja 1928*: toim. Hilja Riipinen, Helmi Arneberg-Pentti, Jenny af Forselles, Fanni Luukkonen. Lotta Svärd keskusjohtokunta, Helsinki.
- Vapaussodan rintamamiesten liitto 1929–1939*. Tampereen kirjapaino-osakeyhtiö.
- Vihantola, Siiri 1937: Naisten työ. Teoksessa *Lakeus ja sen lapset, Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin 20-vuotisjulkaisu*. Vaasa.
- Väänänen, Kalle 1939: *Vainotien vartijat. Etelä-Karjalan maanpuolustuspiirin historiaa*. Viipurin suojeluskuntapiirin piiriesikunta. Viipuri.
- Väänänen, Oskari 1941: *Nuoriso aseissa. Maanpuolustuskasvatus Euroopan eri maissa*. Gummerus, Jyväskylä.

Tutkimuskirjallisuus

- Aalto, Ilana 2010: Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan, teoksessa Mykkänen Johanna & Aalto Ilana, *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 34.
- Aaltonen, Markus 2002: *Ameriikan Antti*. Tammi, Helsinki.
- Aatsinki, Ulla 2008: *Tukkiliikkeestä kommunismiin. Lapsin työväenliikkeen radikalisoituminen ennen ja jälkeen 1918*. Tampere University Press, Tampere.
- Ahonen, Sirkka 2003: *Yhteinen koulu: tasa-arvoa vai tasapäisyyttä*. Vastapaino, Tampere.
- Ahlbäck, Anders 2010: *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939*. Åbo Akademi University.
- Ahlbäck, Anders & Kivimäki, Ville 2008: Masculinities at War: Finland 1918–1950. In *Norma Nordisk tidskrift for masculinitetsstudier* vol. 3, 2/2008.
- Ahto, Sampo 1989: *Talvisodan henki. Mielialoja Suomessa talvella 1939–1940*. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja no 17. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.

- Ahto, Sampo & Pirilä, Veikko 1989: *Eteläpohjalaisia taisteluissa 2 1919–1944*. Otava, Helsinki.
- Alanen, Aulis J. 1976: *Santeri Alkio*. WSOY, Helsinki.
- Alanen, Aulis J. 1980: *Eteläpohjalaisia taisteluissa 1*. Otava, Helsinki.
- Alapuro, Risto 1995: *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Hanki ja jää, Helsinki.
- Alapuro, Risto 1998: Suojeluskunta paikallisyhteisössä, teoksessa *Raja railona, näkökulmia suojeluskuntiin*. WSOY, Helsinki.
- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1989: Kansanliikkeet loivat kansakunnan, teoksessa *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Von Alfthan, Märta 1966: *Seitsemän vuosikymmentä Naisasialiitto Unionin historiaa*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Alhanen, Kai 2007: *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Anttila, Veikko 1974: *Talonpojasta tuottajaksi: Suomen maatalouden uudenaikaistuminen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Anttonen, Anneli 1997: *Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*, Tampere University Press, Tampere.
- Apo, Satu 1995: *Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisesta kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Apo, Satu 1998: Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio, teoksessa *Elävänä Euroopassa, Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Arimo, Reino 1981: *Suomen linnoittamisen historia 1918–1944*. Otava, Helsinki.
- Bader-Zaar, Birgitta 2009: Women's suffrage and War: World I and Political Reform in Comparative Perspective, in Irma Sulkunen, Seija-Leena Nevala-Nurmi and Pirjo Markkola eds. *Suffrage, Gender and Citizenship. International Perspectives on Parliamentary Reforms*. Cambridge Scholars Publishing.
- Blom, Ida 2000: Gender and Nation in International Comparison. In Ida Blom, Karen Hagemann, Catherine Hall (eds.) *Gendered Nations. Nationalisms and Gender Order in the Long Nineteenth Century*. Berg, Oxford-New York.
- Bethke Elshain, Jean 1995: *Women and War*. University of Chicago Press.

- Bock, Gisela 1984: Racism and Sexism in Nazi Germany: Motherhood, Compulsory Sterilisation and the State in Birdenthal Renate, Grossmann Atina and Kaplan Marion (eds.), *When Biology Became Destiny*. New York, Monthly Review Press.
- Bornat, Joanna 1989: Oral History as a Social Movement: Reminiscence and Older People. *Oral History* 3 (17).
- Bourke, Joanna 1996: *Dismembering the Male. Men's Bodies, Britain and the Great War*. Reaktion Books, London.
- Braybon, Gail & Summerfield, Penny 1987: *Out of the Cage: Women's Experiences of the Two World Wars*. Pandora Press, London.
- Butler, Judith 2006: *Hankala Sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous* (alkuper. Gender Trouble). Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Gaudeamus, Helsinki.
- Bäckstöm, Maija-Liisa 1993: *Fanni Luukkonen lottajohtaja*. Otava, Helsinki.
- Carrigan, Tim, Connell, Bob & Lee, John 1985: Toward a New Sociology of Masculinity'. In *Theory and Society* 14.
- Connell, R.W. 1987: *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Standford University Press.
- Connell, R.W., 1995: *Masculinities*. Polity Press, Cambridge.
- Connell, R.W. & Messerschmidt James W. 2005: Hegemonic Masculinity. Rethinking the Concept, *Gender & Society* vol. 19, No 6 (Dec. 2005).
- Demetriou, Demetrakis Z. 2001: 'Connell's conception of hegemonic masculinity: A critique' *Theory and Society* 30 (2001).
- Dombrowski, Nicole Ann 1999: Soldiers, Saints or Sacrificial Lambs? Women's relationship to Combat and the Fortification of the Home Front in the Twentieth Century. In *Women and War in the Twentieth Century – Enlisted with or Without Consent*. New York and London.
- Donaldson, Mike 1993: What is hegemonic masculinity? In *Theory and Society* 22; 643-657.
- Elder, Glen 1981: History and the Life Course, in Biography and Society. *The Life History Approach in the Social Science*, ed. By Daniel Bertaux, Sage publications, London.
- Enloe, Cynthia 1993: *The Morning After. The Sexual Politics at the end of the cold war*. University of California Press, Berkeley.

- Eskelinen, Heikki 2004: *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I*. WSOY, Helsinki.
- Etelä-Pohjanmaan lotat 1965*: toim. Hilja Riipinen, Tyyne Kuula, Eeva Laurila ja Sirkka Högström. Vaasa.
- Etelä-Pohjanmaan lottien neljännesvuosisata 1991*: Historiaa – Muisteluja. Toim. Veikko Pirilä. Etelä-Pohjanmaan rintamanaiset ry., Kauhava.
- Edmunds, June & Turner, Bryan S. 2002: *Generations, Culture and Society*. Open University Press, Buckingham.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Frevert, Ute 2004: *Nation in Barracks. Modern Germany, Military Conscription and Civil Society*. Berg, Oxford & New York.
- Goldstein, Joshua S. 2001: *War and Gender*. Cambridge University Press.
- Gordon, Tuula, Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti 2002: Johdanto, teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.
- Graae, Kristiina & Hietala, Marjatta 1994: *Suullista historiaa : veteraanikansanedustajat haastateltavina*. Eduskunnan kirjasto, Helsinki.
- Grayzel, Susan R. 1999: *Women's identities at War. Gender, Motherhood, and Politics in Britain and France during the First World War*. Chapel Hill, University of North Carolina.
- Grayzel, Susan R, 2002: *Women and the First World War*. Longman, Harlow.
- Haapala, Pertti 2009: Yhteiskunnallinen kompromissi, teoksessa *Sisällissodan pikkujättiläinen*. WSOY Helsinki.
- Hagemann, Karen 2000: A Valorous Volk Family: The Nation, the Military and the Gender Order in Prussia in the Time of Anti-Napoleonic Wars, 1806–1915. In *Gendered Nations. Nationalism and Gender Order in the Long Nineteenth Century*, edited by Ida Blom, Karen Hagemann, Catherine Hall. Berg Oxford, New York.
- Hagemann, Karen 2004: German heroes: the cult of the death for the fatherland in nineteenth-century Germany. In *Masculinities in Politics and War. Gendering Modern History*. Edited by Stefan Dudink, Karen Hagemann and John Tosh. Manchester University Press.

- Hapuli, Ritva 2000: Ihminen ensimmäisen maailmansodan pyörteissä. Teoksessa toim. Kari Immonen, Ritva Hapuli, Maarit Leskelä ja Kaisa Vehkalahti *Kymmenen kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuuudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Helén, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hearn, Jeff 2004: From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. In *Feminist Theory* 5 (1): 49-72. Sage, London.
- Hearn, Jeff & Collinson, David L. 1994: Theorizing Unities and Differences Between Men and Between Masculinities. In *Theorizing Masculinities*, edited by Harry Brod and Michael Kaufman. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Heikkilä, Kalevi 2006: Etelä-Pohjanmaan liikuntakulttuuri, *Etelä-Pohjanmaan historia VII* 1910-luvulta 1960-luvulle. Vaasa.
- Heikkinen, Antero 1992: Voimistelun läpimurto, teoksessa toim. Teijo Pyykkönen *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131, Vapok Helsinki.
- Hentilä, Seppo 1982: *Suomen työläisurheilun historia I, Työväen urheiluliitto 1919–1944*, Hämeenlinna.
- Hersalo, N. V. 1955: *Suojeluskuntain historia I. Puolustustahtoinen kansa. Muinaisitsenäisyydestä valtiolliseen riippumattomuuteen*. Hata, Lahti.
- Hersalo, N. V. 1962: *Suojeluskuntain historia II, Puolustuskelpoinen kansa, Hätävarasta välttämättömyys*. Vaasa.
- Heinonen, Visa 1998: *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hietanen, Silvo 1982: *Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano*. Historiallisia tutkimuksia 117. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Hietanen, Silvo 1990: *Kansakunta sodassa 1*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Hietanen, Silvo 1992: Silta yli kuilun, teoksessa *Kansakunta sodassa 3. Kuilun yli*. Toim. Silvo Hietanen et al. Opetusministeriö, Helsinki.
- Hirdman, Yvonne 1988: Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1988.
- Hirdman, Yvonne 1990: Genussystemet. I *Demokrati och makt i Sverige*. Maktutredningens huvudrapport. Allmänna förlaget, Stockholm.

- Hoppu, Tuomas 2008: *Tampereen naiskaarti. Myytit ja todellisuus*. Ajatus, Jyväskylä.
- Hoppu, Tuomas 2009: Suomi ja ensimmäinen maailmansota, teoksessa *Sisällissodan historian pikkujättiläinen*, toim. Pertti Haapala ja Tuomas Hoppu. WSOY, Helsinki.
- Huhta, Ilkka 2010: *Papit sisällissodassa 1918*. Kirjapaja, Helsinki.
- Hurri, Olavi 1991: *Kansanvaltaa rakentamassa. Sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiaa Pohjanmaalla*. Vaasa.
- Huttula, Tapio 2000: *Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929–1932*. Bibliotheca Historica 55. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Huuhka, Kosti 1955: *Talonpoikaisnuorison koulutie. Tutkimus talonpoikaisnuorison koulunkäynnistä ja siihen vaikuttaneista sosiaalisista tekijöistä Suomessa 1910–1950*. Helsinki.
- Häggman, Kai 1994: *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*, Historiallisia tutkimuksia 179. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Häkkinen, Raili, *Mikkelin lottahistoria*. Omakustanne, Mikkeli.
- Ihminen sodassa* 2006. Suomalaisen kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki. Minerva, Helsinki.
- Jalonen, Outi 1994: *Jurvan Kirkonkylän nuorisoseura 100 vuotta – sanoin ja kuvin*. Jurva.
- Jalava, Marja 2005: *Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914*. Bibliotheca Historica 98. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta 2000: *Perheen aika*. Otava, Helsinki.
- Jokinen, Arto 2003: Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen, teoksessa *Yhdestä puusta Maskulaarisuuden rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Julkunen, Raija 2010: *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Jurvan Osuuskauppa 100 vuotta*, Vaasa 2004.
- Jurvan Sotaveteraanit 1917–1944*. Toimittanut Pauli Hirvonen, Vaasa 1971.

- Kaarninen, Mervi 1995: *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 5. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kaarninen, Mervi 2003: Nuoren tasavallan nuorison ongelmat, teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kalela, Jorma 2006: Muistitiedon näkökulma historiaan, teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heino ja Ulla Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kallio, Reino 1988: Uuden sivistyksen nousu. *Etelä-Pohjanmaan historia V. Autonomian kausi*. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, Vaasa.
- Kananen, Heli Kaarina 2010: *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa 1946–1959*. Jyväskylä Studies in Humanities 144, Jyväskylän yliopisto.
- Kansan kädestä 2009: Sivistyneistö ja kansakoululaiset Suomen kulttuuri-rahastoa perustamassa*. Toim. Tommi Tapio Hämäläinen. Suomen kulttuurirahasto. Gummerrus Jyväskylä.
- Kantola, Johanna 2010: Sukupuoli ja valta. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen. Vastapaino, Tampere.
- Karemaa, Outi 1998: *Vihollisia, vainoojia, syöpäläisiä. Venäläisviha Suomessa 1917–1923*. Bibliotheca Historica 30. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Karjalainen, Erkki 1970: *Suomen vapaan kansansivistystyön vaiheet*. Weilin+Göös, Helsinki.
- Karjalainen, Tuula 1993: *Ikuinen sunnuntai. Martta Wendelinin kuvien maailma*. WSOY, Helsinki.
- Kataja, Annamaija 1986: *Suomen lotat*. Jyväskylä.
- Kater, Michael H. 2004: *Hitler Youth*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Katvala, Satu 2001: *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 186. Jyväskylän yliopisto.

- Kauranne, Jouko 1971: *Kansakoulun opetukseen kohdistuneet integrointi-yritykset vuosina 1912–1939*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 17, Helsinki.
- Kauranne, Jouko 2000: *Pohjois-Savon sotilaspoikien historia. Savon pojat isänmaan asialla*, Pohjois-Savon Sotilaspoikien perinnekilta, Kuopio/Tallinna.
- Kemppainen, Ilona 2006: *Isänmaan uhrit. Sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana*, Bibliotheca Historica 102. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kemppainen, Ilona 2010: Arjen sankaruus: naisten, miesten ja suomalaisten näkökulma. Teoksessa *Kirjoituksia sankaruudesta*. Toim. Ulla-Maija Peltonen ja Ilona Kemppainen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kena, Kirsti 1979: *Kirkon aseman ja asenteiden muotoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918–1922*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 110, Helsinki.
- Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, 2008: toim. Semi Purhonen, Tommi Hoikkala, J.P. Roos. Gaudeamus, Helsinki.
- Kent, Susan Kingsley 1993: *Making Peace: The Reconstruction of Gender in Interwar Britain*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Kertzer, David I. 1983: Generations as a sociological problem in *Annual Review of Sociology* Vol 9. (1983), 125-149.
- Kettunen, Pauli 1986: *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Historiallisia tutkimuksia 138. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Kettunen, Pauli 1988: *Paikallinen yleinen yhteiskunnallisessa. Yhteiskunta historian vuosikirja*. Historiallisen yhdistyksen julkaisuja no 4. Helsinki.
- Kettunen, Pauli 1998: Suojeluskunnat ja suomalainen kansanvalta, teoksessa Risto Alapuro (toim.) *Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntaan*. WSOY, Porvoo-Helsinki.
- Kinnunen, Tiina 2001: ”Kun lottaharmaata häväistään” – Näkökulmia Sissiluutnantti-debattiin. *Haik* (99) 1/2001.
- Kinnunen, Tiina 2006: *Kiitetyt ja parjatu. Lotat sotien jälkeen*. Otava, Helsinki.

- Kivinen, Osmo 1988: *Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turun yliopiston julkaisuja 67, Turku.
- Kleemola, Irja 1994: Suomen Naisten Huoltosäätiö 1944–1994. Helsinki.
- Klinge, Matti 1972: *Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta*. WSOY, Porvoo ja Helsinki.
- Kolehmainen, Jani & Aalto, Ilana 2004: Johdanto isyyksien tutkimukseen, teoksessa *Isäkirja*. Vastapaino, Tampere.
- Korjus, Jaakko 1998: *Oli vaaralle alttiina syntymämaa. Suojeluskunta- ja lottatoiminta Hämeenlinnassa ja Hämeenlinnan maalaiskunnassa 1917–1944*. Historiatoimikunta, Hämeenlinna.
- Korkiakangas, Pirjo 1996: Muistoista rakentuva lapsuus: agaarin perintö lapsuuden leikkien ja työnteon muistelussa. Kansatieteellinen arkisto 42. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Korppi-Tommola, Aura ja Setälä, Päivi 1995: *Naisen terveys. Hyvän elämän strategiset mitat*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Koski, Riitta 2002: *Pohjalaisen yrittäjyyden synty, leviäminen ja alueellinen eriytyminen*, Acta Wasaensia no 101, Vaasan yliopisto.
- Koskimies, Airi ja Rafael 1964: *Suomen lotta*. Weilin+Göös, Helsinki.
- Koskimies, Y. S. 1954: *Jurvan seurakunnan historia*, Forssa.
- Koskimies-Envall, Marianne 1999: Mitä Jurvassa tapahtui vuosina 1917–1918, teoksessa *Verta hangella. Pohjalainen näkökulma vuosien 1917–1918 tapahtumiin*. Pohjanmaan museon julkaisuja 20. Vaasa.
- Koskimies-Envall, Marianne 2002: *Jurvan seurakunnan vaiheita. Jurvan kirkko 200 vuotta*, Vaasa.
- Kulha, Keijo K. 1980: *Aseveljien aika. Suomalaisen aseveliliikeen ja asevelihengen historiaa 1940–1945*, WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Kundrus, Birthe 2002: Gender Wars. The First World War and the Construction of Gender Relations in the Weimar Republic. In *Home/Front. The Military, War and Gender in Twentieth-Century Germany*, ed. Karen Hagemann and Stefanie Schüler-Springorum. Berg, Oxford-New York.
- Kurkela, Vesa 1989: *Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri. Kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisojärjestöissä*. Suomen etnomusikologisen seuran julkaisuja 3, Gummerrus, Jyväskylä.

- Lackman, Matti 2000: *Suomen vai Saksan puolesta: Jääkäreiden tuntematon historia*. Otava, Helsinki.
- Laine, Antti 1990: Koulut ja yliopistot sota-ajan yhteiskunnassa, teoksessa *Kansakunta sodassa 2*, Opetusministeriö- Valtion painatuskeskus.
- Laine, Katri 1948: *Maatalousnaiset 1797–1947*. Maatalousnaisten keskusjohtokunta, Helsinki.
- Laine, Leena 2005: Liikkuva nainen, teoksessa Kaari Utrio (toim.) *Suomen naisen vuosisadat 2 Toivon rakentajat*. Tammi, Helsinki.
- Laitinen, Erkki 1995: Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus, teoksessa *Rintamalta Raivioille*, toim. Laitinen Erkki. Atena, Jyväskylä.
- Lantto, Juhani 1997: *Kytösavun mailta. Etelä-Pohjanmaan suojeluskunta-piirin historia 1917–1944*. Gummerus, Jyväskylä.
- Lapiojääkärit 1993: Kannaksen vapaachoiset linnoittajat 1939. Painatuskeskus, Helsinki.
- Lappalainen, Jussi T. 1981: *Punakaartin sota 1*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Latikka, Olavi 1987: *Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908*. Studia Historica Jyväskylälänsia 35. Jyväskylä.
- Latva-Äijö, Annika 1998: *Helmi Arneberg-Pentti Lotta Svärdin rakentajana 1920–29*, Historian laitoksen julkaisuja 47. Turun yliopisto, Turku.
- Latva-Äijö, Annika 2004: *Lotta Svärdin synty. Järjestö, armeija, naiseus 1918–1928*. Otava, Helsinki.
- Latvala, Pauliina 1998: Kuinka tutkia perhehistoriallista aineistoa folkloristiikan näkökulmasta? *Elore* 1/1998.
- Lehtonen, Olli-Pekka 2004: *Isänmaan vartijat. Forssan suojeluskunnan ja Lotta Svärd paikallisosaston historia*, Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys.
- Leiponen, Kauko 1987: *Kansa talkoissa*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Levas, Naemi 1963: *Pirkka-Hämeen Tampereen piirin paikallisosasto 1919–1944*. Tampere.
- Levi, Giovanni 1991: On microhistory. *New Perspectives on Historical Writing*, ed. Peter Burke. Polity Press, Cambridge.
- Levi, Giovanni 1992: *Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa*. Tutkijaliitto, Helsinki.

- Liljeström, Marianne 2004: Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa, teoksessa *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere.
- Ljungren, Jens 2004: *Känslornas krig. Första världskriget och den tyska bildningselitens androgyna manlighet*. Symposium, Stockholm.
- Löfström, Jan 1999: *Sukupuoliero agraarikulttuurissa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Lukkarinen, Vilho 1981: *Suomen lotat – Lotta Svärd-järjestön historia*, WSOY, Helsinki-Porvoo.
- Manninen, Ohto 1974: *Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen Valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918*. Helsinki.
- Manninen, Ohto 1975: *Valkoisen Suomen muotoutuminen*. Historiallinen Arkisto 67. Helsinki.
- Manninen, Turo 1982: *Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918*. Studia Historica Jyväskyläänsia 24, Jyväskylä.
- Markkola, Pirjo 1994: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 187. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Markkola, Pirjo 2002: *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Markkola, Pirjo 2003: Moninainen maalaisnuoriso, teoksessa teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Marttila, Anne-Maria 2005: Nationalismit, maskuliinisuudet ja naisiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta. *Näkökulmia väkivallan historiaan*, toim. Ulla Aatsinki ja Johanna Valenius, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Väki Voimakas. Gummerrus, Saarijärvi.
- Mauranen, Tapani 1987: Osuustoiminta – kansanliikettä aatteen ja rahan vuoksi, teoksessa *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Meinander Henrik 1994: *Towards a Bourgeois Manhood. Boys' Physical Education in Nordic Secondary Schools 1880–1940*, Commentationes Scientiarum Socialium 47, Helsinki.

- Mikkilä, Timo 2000: *Pohjanmaan patriootti. Artturi Leinonen eteläpohjalaisena vaikuttajana ennen talvisotaa*. Studia Historica Jyväskyläänsia 59, Jyväskylä.
- Morgan, David, H.J. 2001: Family, Gender and Masculinities in *The Masculinities Reader*, edited Stephen M. Whitehead and Frank. J. Barrett. Polity, Cambridge.
- Mosse, George L. 1990: *Fallen Soldiers. Reshaping the Memory of the World Wars*. Oxford University Press, Oxford and New York.
- Mosse, George L. 1996: *The Image of Man. The Creation of Modern Masculinity*. Oxford University Press, New York and Oxford.
- Mylly, Juhani 1989: *Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia 2, Maalaisliitto 1918–1939*. Kirjayhtymä Helsinki.
- Myllymäki, Arvo 2006: Etelä-Pohjanmaan taloudellinen kehitys ensimmäisestä maailmansodasta maaltamuuttoon, teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VII 1910-luvulta 1960-luvulle*, toim. Raimo Salokangas, Vaasa.
- Myllyniemi Seppo 1994: Hämeen suoja. Vapaaehtoinen maanpuolustus-tyo Etelä-Hämeessä 1917–1944. Etelä-Hämeen suojeluskuntien historiatoimikunta, Hämeenlinna.
- Mälkki, Juha 2008: *Herrat, jätkät ja sotataito. Kansalaisotilas- ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla ”talvisodan ihmeeksi”*. Biliotheca Historica, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Männistö, Tiina 2003: *Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972*. Historian laitoksen julkaisuja 63. Turun yliopisto, Turku.
- Määttä Vesa 2010: *Lakeuksien eversti Matti Laurila – jääkäristä legendaariseksi talonpoikaispäälliköksi*. Ajatus, Helsinki.
- Nevala, Seija-Leena 2002: Suojeluskunnat ja Lotta Svärd- kansakunta pienoiskoossa, teoksessa *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*, toim. Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen, Vastapaino, Tampere
- Nevala-Nurmi, Seija-Leena 2006: Nuoria maanpuolustajia vai suomalaisia lapsisotilaita? *Haik* 2/2006.
- Nevala, Seija-Leena 2007: *Lottatyöt ja sotilaspojat*. Minerva, Helsinki.

- Nevala-Nurmi, Seija-Leena 2009: Lotta Svärd – paikallisista ompeluseuroista maanlaajuiseksi organisaatioksi. Teoksessa Pertti Haapala ja Tuomas Hoppu (toim.) *Suomen sisällissodan pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki.
- Nieminen Juha 1995: *Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia*. Gummerrus, Jyväskylä.
- Niiniluoto, Maarit 1994: *On elon retki näin eli miten viihdestä tuli sodan voittaja. Viihdytyskiertueita, kotirintaman kulttuurista ja Saksan subteita 1939–45*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Niinistö, Jussi 2006: Tyytymättömän oikeiston tukialue, teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VII*, Vaasa.
- Nordling, Sinikka 2001: *Jurvassa hyvässä turvassa. Mäntylän tilan elämää*. I-print, Kristiinankaupunki.
- Norrena, Leevi 1993: *Talonpoika, pohjalainen ja – punainen. Tutkimus Etelä-Pohjanmaan järvisseudun työväenliikkeestä vuoteen 1939*. Historiallisia tutkimuksia 178. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Numminen, Jaakko 1961: *Suomen nuorisoseuraliikkeen historia I*, Helsinki.
- Numminen Jaakko 1981: Nuoriseseuraliikkeen merkitys suomalaiselle yhteiskunnalle. *Pyrkijä 2/1981*.
- Nurmi, Veli 1995: *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia*. OAJ, Helsinki.
- Näre, Sari & Kirves, Jenni 2007: Lapsuus sodan keskellä, teoksessa *Sodassa koettua*. WSOY, Helsinki.
- Ojakangas, Mika 1997: *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmannista Koskenniemeen*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Ollila, Anne 1993: Suomen kotien päivä valkenee. Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Ollila, Anne 1995: Mitä mikrohistoria on? Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan, Turun yliopiston julkaisuja A: 42.
- Ollila, Anne 1998: Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Olsson, Pia 1999: *Eteen vapahan valkean Suomen. Kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939*. Kansatieteellinen arkisto 45, Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.

- Olsson, Pia 2005: *Myytti ja kokemus. Lotta Svärd sodassa*. Otava, Helsinki.
- The Oral History Reader* 1998: Edited by Robert Perks and Alistair Thomson. Routledge, London.
- Paavilainen, Marko 1994: *Partioaate ristiriitojen Helsingissä, teoksessa Pojat partiossa: pääkaupunkiseudun partiopoikatoiminnan historia*. Tammi, Helsinki.
- Paavilainen, Marko 2010: *Aina valmiina. Partioliike Suomessa 1919–2010*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pakkasvirta, Jussi 2005: Kuvittele kansakunta, teoksessa *Nationalismit*, WSOY, Helsinki.
- Palmunen, Ritva 1995: *Aitan polulta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi*. Suomen keskustanaiset, Helsinki.
- Palomäki, Antti 2011: *Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asuntokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940–1960 ja sen käänteentekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen*. Tampere University Press, Tampere.
- Pateman Carole 1992: Equality, difference, subordination: the politics of motherhood and women's citizenship. In Bock Gisela and James Susan, *Beyond Equality and Difference. Citizenship, feminist politics and female subjectivity*. Routledge, London and New York .
- Payne Stanley G. 1995: *A History of Fascism 1914–1945*, UCL Press.
- Peltokorpi, Kaisa-Maria 2011: *On elettävä kun koska tahansa voi kuolla. Lottien selviytyminen sodassa 1939–1945*. Acta Universitatis Lappeenensis 218. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Peltonen, Eeva 1993: Miten kotirintama kesti – miten siitä kerrotaan. Teoksessa *Naisten aseet*. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Peltonen, Martti 1987: Maalaiskuntien uudistuva hallinto. *Etelä-Pohjanmaan historia VI*, Vaasa.
- Peltonen, Matti 1999: *Mikrohistoriasta*. Vastapaino, Tampere.
- Peltonen, Ulla-Maija 2003: *Muistin paikat*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Pesola, Sakari 1996: Tanssikiellosta lavatansseihin, teoksessa toim. Matti Peltonen *Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa*. Historiallinen Arkisto 108. Suomen historiallinen seura, Helsinki.

- Pilkington, Hilary 1994: *Russia's Youth and its Culture: A Nations constructors and constructed*. Routledge, London.
- Pirhonen, Pentti 1977: *Suomalaisia sotilaspoikia. Oravakomppanioista It-pattereille*. Karisto, Hämeenlinna.
- Pirhonen, Pentti 1988: *Suojeluskunnat ja Lotta-Svärd*. Karisto, Hämeenlinna.
- Pohls, Maritta ja Latva-Äijö, Annika 2009: *Lotta Svärd Käytännön isänmaallisuutta*. Otava, Helsinki.
- Pope, Barbara Corrado 1977: Angels in Devil's Workshop: Leisured and Charitable Women in Nineteenth-Century England and France, in *Becoming Visible. Women in European History*. Boston.
- Portelli, Alessandro 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla Maija Peltonen. Tietolipas 214. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Puranen, Elja 2001: *Poikasotilaista sotilaspoikiin*. Sotilaspoikien perinne-liitto, Viitasaari.
- Puskala, Kauno 1993: *Työväenliike Jurvassa 1906–1945*. Julkaisematon tutkimus, Jurva.
- Pylkkänen, Ali 2001: *Suojeluskuntalaiset – keitä he olivat? Vapaaehtoisten maanpuolustajien sosiaalinen kerrostuneisuus 1917–1944*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Helsinki.
- Pöysä, Jyrki 1997: *Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muototumista suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Raikkala, Hannes 1964: *Suojeluskuntain historia III, Kamppaileva kansa, Määrätietoista rakennustyötä rauhan vuosina 1930–1939 sekä sotavuodet 1939–1944*. Vaasa.
- Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin* 1998, toim. Risto Alapuro. WSOY, Helsinki.
- Rakentamisen aika 1984: Asutus ja maanhankinta. Maanhankintalain 40-vuotisjuhlaulkaisu. Toim. Marja Naskila. Rauma.
- Ranta, Raimo 1988: Talouselämä, asutus ja väestö Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917, *Etelä-Pohjanmaan historia V*. Teuvan kunta ja Teuvan seurakunta, Vaasa.
- Ranta, Raimo 2006: Kirkkopitäjästä omaksi kunnaksi 1796–1913, teoksessa *Teuvan historia vuodesta 1796 vuoteen 1953*. Vaasa.

- Rantala, Jukka 2002: *Kansakoulunopettajat ja kapina. Vuoden 1918 pu-naisuussyytökset ja opettajan asema paikallisyhteisössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Rantalaiho, Liisa 1994: Sukupuolisopimus ja Suomen malli, teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere.
- Rantoja, Waldemar 1954: *Jurvan Osuuskaupan vaiheet vuodesta 1897 alkaen*. Muistojulkaisu 1954. Ilmajoki.
- Rekonen, Petri 2006: Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1860–1940, teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VII*, toim. Raimo Salokangas. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, Vaasa.
- Rekonen, Petri 2006(b), Siirtokarjalaiset Etelä-Pohjanmaalla, teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VII*. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, Vaasa.
- Richardson, Diane 1996: Heterosexuality and social theory, in *Theorising Heterosexuality: telling it straight*. Open University Press, Buckingham.
- Rinne, Risto 1984: *Suomen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelman muutos 1916–1970*. Turun yliopiston julkaisuja sarja C 44. Turku.
- Rinne, Risto 1989: *Mistä opettajat tulevat. Suomalaisen kansanopettajis-ton yhteiskunnallinen tausta sekä kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma 1800-luvun lopulta 1980-luvun lopulle*. Turun yliopiston kasvatustie-ten tiedekunnan julkaisusarja A: 135. Turku.
- Roms, Jussi 2008: *Aseveljeydestä veljeyteen. Kaatuneiden muistosäätion his-toria*. Otava, Keuruu.
- Roos, J. P. 1987: *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 454. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Roos, J. P. & Rotkirch, Anna 1997: *Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien so-siologiaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Roos, J. P. 2005: Laajat ja suppeat sukupolvet: esimerkkinä suuret ikä-luokat ja niiden ympärille kertyneet sukupolviliikkeet. Antti Karisto toim. *Suuret Ikäluokat*. Vastapaino, Tampere, 208-221.
- Rose, Sonya O. 2004: Temperate heroes: concepts of masculinity in Second World War Britain. In *Masculinities in Politics and War. Gendering Modern History*, Manchester University Press.

- Roselius, Aapo 2004: Kaatuneet. Teoksessa *Sotaoloissa vuosina 1914–22 surmansa saaneet*. Tilastoraportti. Toim. Lars Westerlund, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 10/2004.
- Roselius, Aapo 2009: Suojeluskunnat ja maakunnallinen identifiikaatio, teoksessa , toim. Maria Lähteenmäki *Maa, seutu, kulmakunta. Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen*. HArk 129. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Roselius, Aapo 2010: *Kiista, eheys, unohdus. Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944*. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 186. Helsinki 2010.
- Roudasmaa, Stig 1997: *Helsingin Suojeluskuntapiirin historia 1918–1944*. [Suomen mies].
- Ruismäki, Liisa 2006: Työväenyhdistykset osana kansalaistoimintaa, teoksessa Raimo Salokangas (toim.) *Etelä-Pohjanmaan historia VII*. Vaasa.
- Rundt, Dennis 1992: *Munsalaradikalismen. En studie i politisk mobilisering och etableringen*. Åbo Akademis Förlag, Åbo.
- Rupp, Leila J 1978: *Mobilizing Women for War. German and American Propaganda 1939–1945*. Princeton.
- Räisänen, Arja-Liisa 1995: *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saaritsa, Sakari ja Teräs, Kari 2003: Verkostot työväenhistoriassa, teoksessa *Työväen verkostot*, toim. Sakari Saaritsa ja Kari Teräs. Väki Voimakas 16. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki.
- Salimäki, Harri 2000: *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijan*. Bibliotheca Historica 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Salkola, Marja-Leena 1985: *Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 2*. Opetusministeriö, Punakaartin historiakomitea. Painatuskeskus, Helsinki.
- Salmi-Niklander, Kirsti 2002: Pahan tytön viimeiset sanat, teoksessa *Tulkintoja tytöistä*, toim. Sanna Aaltonen ja Päivi Honkatukia. Tietolipas 1987. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Salminen, Timo 1999: *Sua suojelemme... Suojeluskunta- ja lottatyö Riihimäellä ja Launossissa 1917–1944*. Riihimäen-Launosten suojeluskuntien perinnetoimikunta.

- Salokangas, Raimo 1987: Eteläpohjalaiset ja politiikka, teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VI*, Vaasa.
- Saraste, Erja 1990: Talonpitoa rintaman varjossa – työvoima ja työmarkkinat vuosina 1941–44, teoksessa *Kansakunta sodassa 2. vyö kireällä*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Saraste, Erja 1999: Tunteettomien naisten sota, teoksessa *Talvisodan pikkujättiläinen*, toim. Jari Leskinen ja Antti Juutilainen, WSOY, Helsinki.
- Satka, Mirja 1994: Sota-ajan naiskansalaisen ihanteet naisjärjestöjen arjessa, teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere.
- Satasärmäinen nainen* 1992, toim. Ulla Piela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saurio, Elli 1947: *Maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen*. Helsinki.
- Savunen, Liisa 1999: *Partiotytöt Suomessa 1910–1972*. Partio Scout, Helsinki.
- Scott, Joan 1988: *Gender and the Politics of History*. Columbia University Press, New York.
- Selén, Kari 1998: Suojeluskuntien Suomi, teoksessa *Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin*. WSOY, Helsinki.
- Selén, Kari 2001: *Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944*. WSOY, Helsinki.
- Selén, Kari & Pylkkänen, Ali 2004: *Sarkatakkien armeija, Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*. WSOY, Helsinki.
- Seppo, Juha 1983: *Uskoviien yhteisö vai valtionkirkko: uskonnolliset vähemmistöyhteisöt ja evankelis-luterilaisesta kirkosta eroaminen Suomessa vuosina 1923–1930*. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki.
- Seppo, Juha 1987: Seurakuntaelämä ja uskonnolliset liikkeet Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917. *Etelä-Pohjanmaan historia VI*. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto, Vaasa.
- Seppo, Juha 1999: Kirkko ja itsenäinen Suomi 1917–1988, teoksessa *Uskonto ja nykyaika. Yksilö ja eurooppalaisen yhteiskunnan murros*, toim. Markku Heikkilä; Atena-kustannus, Jyväskylä.
- Siironen, Miika 2006: Kurivallan koneistona. Teoksessa *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla*. Toim. Karonen Petri ja Tarjamo Kerttu. Historiallinen arkisto 124. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

- Siisiäinen, Martti 1988: *Nuorisjärjestöt itsenäisessä Suomessa*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu n.o 43. Jyväskylä.
- Simonen, Seppo 1965: *Paluu Karjalaan. Palautetun alueen historiaa 1941–1944*. Otava, Helsinki.
- Siltala, Juha 1985: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Otava Helsinki.
- Siltala, Juha 1996: Röda gardets kvinnor, *Historisk tidskrift för Finland*, Helsingfors 81 (1996), 1.
- Sipilä, Jorma 1994: *Miestutkimus– säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino, Tampere.
- Sk-poikatyöstä sotilaspoikiin Etelä-Pohjanmaalla 1996*: toim. Esko Hernesharju, Etelä-Pohjanmaan sotilaspoikien perinnekilta.
- Sluga, Glenda 1998: Identity, Gender and the History of European Nations and Nationalisms. *Nations and Nationalisms*. Vol 4., Part 1, January 1998.
- Smeds, Kerstin 1987: Nuorisoseurat kunnon kansalaisen kasvattajina, teoksessa *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Stenius, Henrik 1987: *Frivilligt jämlikt samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrot*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 545, Helsinki.
- Soikkanen, Hannu 1966: *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta; maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Helsinki.
- Soikkanen, Hannu 1998: Vasemmisto ja suojeluskunnat. Teoksessa Risto Alapuro (toim.) *Raja railona. Näkökulmia Suojeluskuntiin*. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Soikkanen, Timo 1999: Kansallinen eheytyminen teoksessa *Talvisodan pikkujättiläinen*. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Sormunen, Esa 2009: *Sivistäviä seuroja, repiviä riitoja, vahvoja vaikuttajia. Kansalaisyhteiskunta Polvijärvellä 1900–1933*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 97, Joensuu.
- Sotilaspojat kertovat 1995: Helsingin ja ympäristön sotilaspoikakillan jäsenten muistelua suojeluskuntapoikien ja sotilaspoikien toiminnasta silloin ja nyt, Helsingin ja ympäristön sotilaspoikien perinnekilta r.y.
- Sulamaa, Kaarle 1995(b): Hilja Riipinen – Lapuan lotta. Otava, Helsinki.

- Sulamaa, Kaarle 1995: "Enemmän oikealle!" Hilja Riipinen Suomen poliittisessa historiassa, Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Sulamaa, Kaarle 1999: *Lotta Svärd– Uskonto ja isänmaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Sulamaa, Kaarle 2002: Kainuun paikallisosasto, teoksessa Rakasta maatasi ja kansaasi. Kainuun Lotta Svärd 1921–1944, toim. Pekka Keränen. Kainuun lottaperinneyhdistys, Kajaani.
- Sulamaa, Kaarle 2009: *Lotat, uskonto ja isänmaa. Lotat protestanttis-nationalistisina nunnina*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1986: *Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Historiallisia tutkimuksia 134, Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1987: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Risto Alapuro et al. (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1989: *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1991: *Retki Naishistoriaan*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Sulkunen, Irma 1999: *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla*. Hanki ja Jää – Gaudeamus, Helsinki.
- Tervonen, Jukka 1994: Kansa taisteli, historioitsija kertoo. Arvi Korhonen ja historiantutkimus kansakuntaa yhdistävien arvojen vaalijana, teoksessa Pekka Ahtiainen, Teuvo Rätty, John Strömberg ja Jukka Tervonen (toim.): *Historia, sosiologia ja Suomi. Yhteiskuntatutkimus itseymmärryksen jäljillä*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Thompson, Paul 1982: *The Voice of the Past*. Oxford University Press, Oxford.
- Tiihonen, Kristiina 2000: Puhtaan nuoruuden ihanne. Sukupuolikasvatusta nuorison opaskirjoissa 1920- ja 1930-luvuilla. Teoksessa: Kari Immonen, Ritva Hapuli, Maarit Leskelä ja Kaisa Vehkalahti (toim.): *Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900-lukujen vaihteen sukupuolisuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tikka, Marko 2004: *Kenttöoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*, Bibliotheca Historica 90. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

- Tikka, Marko 2006: *Valkoisen hämärän maa? Suojeluskunnat, virkavalta ja kansa 1918–1921*. Historiallisia tutkimuksia 230. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Tikka, Marko 2009: Suojeluskunnat sodan jälkeen. Teoksessa Pertti Haapala ja Tuomas Hoppu (Toim.) *Sisällissodan pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki.
- Tilly, Louise A. & Scott, Joan W. 1987: *Women, Work and Family*. Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Tjeder, David 2003: *The Power of Character*. Stockholm university, Stockholm.
- Tornbjer, Charlotte 2002: *Den nationella modern. Moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft*. Lunds universitet, Lund.
- Tosh, John 1999: *A Man's Place. Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*. Yale University Press.
- Tuomaala, Saara 2004: *Työätekeivistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939*. Bibliotheca Historica 89, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Tuominen, Marja 1991: *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Helsinki.
- Uino, Ari 1994: Kansallinen kokoomus 1918–1929, teoksessa Pirkko Leino-Kaukiainen ja Ari Uino (toim.) *Suomalaiskansallinen kokoomus. Suomalaisen puolueen ja kansallisen kokoomuspuolueen historia vuoteen 1929*. Suomen Kansalliskirja, Vammala.
- Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Uola, Mikko 1988: *Rintamamiesten liitto 1929–1944*, Vapaussoturien huoltosäätiö Tampere, Rauma.
- Valenius, Johanna, 2004: *Undressing the Maid. Gender, Sexuality and the Body in the Construction of the Finnish Nation*. Bibliotheca Historica 85, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Vansina, Jan 1985: *Oral tradition as history*. Currey, London.
- Vares, Vesa & Soikkanen, Timo 1998: *Sukupolvi selittäjänä Suomen historiassa*. Haik 1/1998.

- Waris, Heikki 1948: *Suomalaisen yhteiskunnan rakenne*. Otava, Helsinki.
- Vasara, Erkki 1992: Urheilu – maanpuolustuskasvatusta ja nuorisokasvatusta. Suojeluskuntajohdon urheilunäkemyksiä 1920-luvulla, teoksessa Mikko Majander (toim.) *Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 1992*.
- Vasara, Erkki 1997: *Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939*. Bibliotheca Historica 23. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Vasara, Erkki 1998: Suojeluskuntajärjestön valistus-, urheilu- ja poikatoiminta. Teoksessa *Raja railona, Näkökulmia Suojeluskuntiin* toim. Risto Alapuro. WSOY, Helsinki.
- Vasara, Erkki 1999: Suojeluskunnat puolustajien tukena, teoksessa *Talvisodan historian pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki.
- Vattula, Kaarina 1976: *Etelä-Pohjanmaan työväenliikkeen historia*, Etelä-pohjalainen osakunta, Helsinki.
- Vehkalahti, Kaisa 2002: Vuorelan kasvatustalon tytöt, teoksessa *Tulkintoja tytöistä*, toim. Sanna Aaltonen ja Päivi Honkatukia. Tietoliipas 187. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Viita, Ossi 2003: *Hymyilevä Hannes: työläisurheilija Hannes Kolehmaisen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Otava Helsinki.
- Vilkko, Anni 1997: *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: naisen elämän kerronta ja luenta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Villstrand, Nils Erik 1999: Toinen Pohjanmaa. Työväen kokemuksia Pohjanmaalla vuosina 1917–1918, teoksessa *Verta hangella. Pohjalainen näkökulma vuosien 1917–1918 tapahtumiin*. Pohjanmaan museon julkaisuja 20. Vaasa.
- Virrankoski, Pentti 1994: *Käsitöistä leivän lisää. Suomen ansiokotiteollisuus 1865–1944*. Historiallisia tutkimuksia 186. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Virrankoski, Pentti 1994: *Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa*, Turun yliopiston Historian laitoksen julkaisuja 30.
- Virtanen, Matti 2001: *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vuorenmaa, Anssi 1991: teoksessa *Tuntematon sota. Uusia ja yllättäviä tapahtumia Talvi- ja jatkosodan vuosilta*. Valitut Palat.

- Vuori, Jaana 2001: *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Vuori, Jaana 2004: Isyyden mallit ja isyyden valinnat, teoksessa *Isäkirja*, toim. Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen. Vastapaino, Tampere.
- Vuorio, Kaija 1997: *Kuopion lotat*. Pieksämäki.
- Väyrynen, Tarja 2006. Valtioiden sisäiset konfliktit ja rauhaanpalaamisen ongelmat – Rauhantutkimuksen teoreettiset ja eettiset lähtökohdat, teoksessa *Kun sota on ohji. Sodasta selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla*, toim. Petri Karonen ja Kerttu Tarjamo. Historiallinen arkisto 124. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- The Women & War Reader* 1998: edited by Lois Ann Lorentzen and Jennifer Turpin, New York University Press.
- Ylikangas, Heikki 1993: Tie Tampereelle 1918. Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumiseen johtaneista sotatapatumista Suomen sisällissodassa. WSOY, Helsinki.
- Ylikangas, Heikki 2009: *Yhden miehen jatkosota*. Otava, Helsinki.
- Yuval-Davis, Nira 1997: *Gender & Nation*. Sage, London.
- Zemon Davis, Natalie 1997: Sosiaalishistorian haasteet, teoksessa *Matkoja moderniini*, toim. Marjatta Rahikainen, Historiallinen arkisto 107.
- Äystö, Aarre 1997: *Järvenpään nuorisoseura 1914–1934*. Jurva.
- Östman, Ann-Catrin 2000: *Mjök och Jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbruksambälle ca 1870–1940*. Åbo Akademi University Press.
- Östman, Ann-Catrin 2000b: Joan Scott ja feministinen historiankirjoitus, teoksessa *Feministejä –aikamme ajattelijoita*. Vastapaino, Tampere.
- Östman, Ann-Catrin 2004: Mekanisoinnin ensimmäinen aalto, teoksessa *Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*, toim. Matti Peltonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Julkaisemattomat opinnäytteet

- Aalto, Matti 1984: Suojeluskuntien poikatoiminta 1928–1944: toimintamuodot, aatemaailma ja suhteet muihin nuorisojärjestöihin. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Antila, Hillevi 1972: Baptismi Jurvassa. Suomen kirkkohistorian laudaturtyö. Helsingin yliopisto.
- Anttalainen, Taina 1995: Sota-aatteen naiset: Lotta Svärd -yhdistyksen ideologia 1921–1930. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Blom, Johanna 1997: Lotta Svärd som politisk mobilisator – en jämförelse av lottor inom Vasa distikt. Pro gradu i statskunskap, Åbo Akademi.
- Hartikainen, Suvi 2004: Talkoolapio heilumaan ja kierrätys kunniaan. Nuorten Talkoot -työliike suomalaisessa yhteiskunnassa vuosina 1941–1949. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampere: Tampereen yliopiston historiatieteen laitos.
- Helisevä, Marja 1994: Lotta Svärd -yhdistyksen Karkun paikallisosaston toiminta 1920–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Hiltunen, Pia 1994: Pikkulottana Iisalmessa: kaupungin Lotta Svärd -osaston tyttötyö vuosina 1936–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto.
- Järä, Johanna 1996: Kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta: sota-ajan lottatoiminta Porin alueella. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Kinnari, Kari 1984: Suojeluskuntien perustaminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla. Suomen historian pro gradu, Tampereen yliopisto.
- Koistinen-Mandalios, Riitta 2002: Savon naisten ”heräämisen” alkujuurilla. Tutkimus Lotta-Svärd järjestön lottien ja pikkulottien toiminnasta Ylä-Savon alueella vuosina 1918–1939. Kasvatustieteen lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto.
- Korpela, Lila 1997: Emännät maaseudun uudistajina: Maatalousnaisjärjestö Jurvassa ja Kauhajoella 1925–1939. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Koskimäki, Eeva 2001: ”Kansallinen, isänmaallismielinen ja isiensä uskoa kunnioittava” Uskonnollinen kasvatusta suojeluskuntien poikatoiminnassa vuosina 1929–1944. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

- Laurila, Sari 1998: Ylikiimingin suojeluskunta ja Lotta Svärd porvallisen aatteen ja Suomen vapauden asialla. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Lintunen, Tiina 2006: Punaisen naisen kuvat. Vuonna 1918 tuomitut Porin seudun punaiset naiset. Poliittisen historian lisensiaattitutkimus, Turun yliopisto.
- Luodeslampi, Anne 2001: ”Paikkakuntamme valveutuneinta ainesta käsittävä joukko” – Suojeluskunta- ja lottatoiminta soini-laisten kansalais-tumis- ja järjestäytymisprosessissa 1917–1939. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Lönnroth, Janina 1998: Isänmaan puolesta : Turunmaan piirin lottatoiminta 1921–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Minkkinen, Tellervo 1978: Lotta Svärd -järjestön Jyväskylän piirin ja Sisä-Suomen piirin historia. – Keski-Suomi 16. Jyväskylän yliopisto.
- Mustajärvi, Sari 1996: ”Kasva kansallesi kunniaksi” Lotta Svärd ry:n tyttötyö Hämeenlinnan seudulla vuosina 1935–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto.
- Nevala, Seija-Leena 1993: Lotta Svärd- aikakauslehti isänmaallisille naisille. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Nevala, Seija-Leena 2001: ”Kaikki fikathan siihen meni” Lotta Svärd eteläpohjalaisessa maaseutuyhteisössä vuosina 1921–1944. Suomen historian lisensiaattitututkielma, Tampereen yliopisto.
- Niemi, Teija 1993: Lotta Svärdin kahdet kasvot: johtavan poliittisen lehdistön suhtautuminen Lotta Svärd -järjestöön vuosina 1921–1944 . Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Nummelin, Esko 1993: Suojeluskuntajärjestö rakentajana: itsenäisyys, kansallinen identiteetti ja nationalismi arkkitehtuurin osatekijöinä 1920- ja 1930-luvun Suomessa? Lisensiaattityö, Jyväskylän yliopisto: taidehistorian laitos.
- Ojala, Tuula 1993, Lottakuvat kirjallisuudessa: lottien vaikenemisen lähteillä. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Piiroinen-Honkanen, Marja 1995: Punakaartin aseelliset naiskomppaniat Suomen sisällissodassa 1918. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Pyhälähti, Tiina 1996: Puku isänmaan puolesta – käsitys lottapuvun merkityksestä . Pro gradu -tutkielma: Opettajankoulutuslaitos, Käsityön-opettajan koulutuslinja, Helsingin yliopisto.

- Rusanen, Jari 1977: Jyväskylän suojeluskuntapiirin aatteellis-poliittinen toiminta 1917–1932. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Siironen, Miika 2004: Valkoinen Suomi. Valkoisten kollektiivisuus ja valta-asema iisalmelaisessa paikallisyhteisössä vuosina 1918–1929. Suomen historian lisensiaattityö, Jyväskylän yliopisto.
- Taskinen, Johanna 1992: Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -järjestön nuorisokasvatus vuosina 1928–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Toikka, Mirja 1996: Saksalainen kansallissosialistinen kasvatus ja sen yhteyksiä suomalaisiin nuorisjärjestöihin, Lisensiaatintutkimus. Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Tunkkari, Kaisa 1968: Lotta Svärd -yhdistyksen Keski-Pohjanmaan (Kokkolan) piiri vuosina 1921–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Tuomivaara, Sirpa 1999: Lotta Svärd -yhdistys Oulun piirissä vuosina 1920–1939. Suomen ja Skandinavian historian lisensiaattityö, Oulun yliopisto.
- Tuononen, Terhi 2005: ”Eivät tunturit eikä meri voi meitä eroittaa, meitä yhdistävät samat aatteet ja pyrkimykset”. Lotta Svärd-järjestön kansainväliset suhteet vuonna 1921–1939. Lisensiaatintutkimus, Joensuun yliopisto.
- Valkama, Minna 1996: Lotta Svärd, Lempäälän paikallisosasto 1920–1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Viljanmaa, Toni 2002: Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoiden eturintamaan. Teuvan työväenliikkeen ideologinen kehitys sisällissodasta lapualaisvuosiin. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Virtanen, Matti 1974: Suojeluskuntalaisten sosiaalinen kerrostuneisuus. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Virtanen, Matti 1975: Suojelusuntalaisten sosiaalinen jakauma. Historiallinen aikakauskirja 1/1975.
- Vuotovesi, Pirjo 1976: Pohjois-Uudenmaan lottapiiri vuosina 1939–44. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Haastattelut

Haastattelija Seija-Leena Nevala-Nurmi. Nauhat ja lomakkeet haastattelijan hallussa.

Helmi Nyystilän ja Helga Kallion haastattelu 13.3.1996 (Laihia).

Kerttu Elomaan os. Haaga haastattelu 14.8.1996.

Aini Vuorisen os. Varpula haastattelu 29.9.1996.

Aino Piispasen os. Haapala haastattelu 7.1.1997.

Laura Hautalan os. Parkkamäki haastattelu 7.1.1997.

Tuulikki Koskiniemen os. Hiipakka haastattelu 8.1.1997.

Hellin Alasen os. Hautala haastattelu 15.10.1997.

Fanni Tikkanen os. Korpela haastattelu 16.10.1997.

Anni Tönkkälän os. Sarvela, Maiju Mattilan os. Flinkkilä ja
Armi Niemelän os. Oja haastattelu 17.10.1997.

Laina Rinta-Pukkilan os. Antila haastattelu 20.11.1997.

Helli Kelton ja Bertta Vainionpään haastattelu 20.11.1997.

Aino Männyn os. Kivikangas haastattelu 21.11.1997.

Kerttu Tallskogin os. Hahto-Reini haastattelu 3.6.1998.

Elmi Perämäen os. Perä haastattelu 13.6.1998.

Aune Tuomisen ja Terttu Kakkurin os. Tuominen haastattelu 6.3.2000.

Arvo Parkkamäen haastattelu 7.3.2000.

Hellen Rantalan haastattelu 1.6.2000.

Siiri Marttilan haastattelu 1.6.2000.

Touko Myllärin haastattelu 27.6. 2005.

Ahti ja Alli Haaviston haastattelu 31.3.2006.

Toivo Santtilan haastattelu 11.4.2009.

Lomakehaastattelut 25 jurvalaiselle toukokuu 2000.

Helena Kangasalustan os. Hiipakka haastattelu 17.9.1991. Haastattelija
Airi Vainionpää.

Internet-aineisto

Suomen sotasurmat 1914–1922, Internet-tietokanta

Suomen sodissa menehtyneiden tilasto 1939–1945

English summary

The Family Defending the Nation Gender and Generation in the Lotta Svärd and Civil Guard Organisations 1918–1944

(Perhe maanpuolustajana. Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944)

The Civil Guards (suojeluskunnat) was a voluntary defence organisation originally established in 1917. It was meant to guarantee law and order in Finnish society, which was exceptionally restless and unpredictable after the revolution in Russia. The Civil War broke out in January 1918. In the war the Civil Guards formed the nucleus of the white army. After the war, the organisation was re-established and remained as an auxiliary organisation of the Finnish Army in which they had a legally recognised status. The role of the Civil Guards was to “promote the will to defend the nation and protect law and order.” In practice their activities consisted of military manoeuvres, parades and various sports activities.

At the beginning of the 1920's the male civil guard also acquired a female counterpart, the Lotta Svärd organisation. The origins of this organisation can also be found in the Finnish Civil War, in which women supported and maintained the white army. Originally they were women auxiliaries to the Civil Guards and their main task was “to support the Civil Guards to protect home and fatherland.” The activities of Lotta Svärd were divided into four sub-sections. The four sections included the following: 1) office and communications, 2) provisioning, 3) collecting necessities and clerical work and 4) nursing. All members were appointed to one sub-section and were trained to perform this particular task. In addition, all members had common activities that included, for

example, choirs, drama groups and various sports. Lotta Svärd also supported the Civil Guards financially.

During this period in Finnish history, civic organisations attracted both men and women in great numbers and the popularity of these voluntary defence organisations was extremely high. They were already popular in the 1920s and 1930s but membership increased especially at the turn of the decade with the outbreak of the Winter War (1939–1940). The Civil Guards had over 110,000 members at the end of the 1930s, and Lotta Svärd became the most influential women's organisation in Finland during the inter-war period and throughout World War II. When Lotta Svärd and the Civil Guards were disbanded soon after the Continuation War at the end of 1944, Lotta Svärd had over 230,000 members, that is, approximately seventeen percent of the eligible women were members of the organisation. The voluntary defence movement had local chapters in every town, municipality and village. Voluntary defence organisations were especially significant in the rural areas, where the majority of the population lived. During the inter-war period Finland was still predominantly an agrarian country. The impact of the organisations on the life on local communities was enormous. They showed the way to the future, defined what was important and dominated the atmosphere in the community.

After the war the Civil Guards continued on the model created in the Civil War. Caring femininity and militant masculinity were thought to complement each other. The Civil Guards could not afford to exclude women: the internal situation in the country was unstable. Women were important actors. The model of the defence movement was in many ways copied from the joint civic organisations that were especially popular among rural people. However, emancipated bourgeois women wanted a separate women's organisation. Defence activity was largely based on the heterosexual ideal. The original idea of the Civil Guard and Lotta Svärd organisations was to defend the nation as couples. Men and women were educated differently to become proper defenders and

they were assigned different tasks. This study examines how this gender order of the defence movement was created, maintained and developed during the years 1918 to 1944, and what kind of masculinity/manliness and femininity the Civil Guards and Lotta Svärd represented.

When the voluntary defence movement was born, a common objective was to build a new kind of Finnish nation and a new type of society. One of the main arguments in their “defence-orientated thinking” was the crucial role of home and nuclear family at the heart of society, where individuals would be socialised as patriotic and upstanding citizens. This kind of thinking was neither new nor specifically Finnish. In nationalistic thinking, the common perception of nation was constructed upon the idea of a heterosexual family, a nuclear unit of the state and a place where new citizens were brought up. In comparison to the “national awakening” at the end of the nineteenth century, this nuclear family thinking of the 1920s and 1930s was more patriotic than before. It was also important to convince the majority of Finns of its salience. The voluntary defence organisations were instrumental in this process.

Metaphorically the Civil Guards were seen to form one big home and an “extended family” that represented the whole of Finnish society. The defence organisations wanted to represent a nation in miniature. This was rooted in a nationalistic and heterosexual family ideal. Consequently recruitment was family based. New youth organisations for boys and girls (aged 8 to 16) the Civil Guard for Boys and the Little Lottas were established by the beginning of the 1930’s. Now there was an organisation for each member of the family under the umbrella of the Civil Guards. This ideology assumed a concrete form because very often all members of a nuclear family and indeed of the wider family joined these organisations. I have named this the gender and generation segregated construction of the voluntary defence movement the defence family. The defence family was created because all members

were needed. In this dissertation I study the progress of this construction in Jurva, a small municipality in Ostrobothnia.

The future of these organisations was considered important, which is why the parent organisation established the youth organisations. Initially the younger generation was thought to be miniature versions of the adult Lotta and Civil Guards organisations but quite soon it was realised inside the voluntary defence movement that the younger generation needed new and attractive forms of activity in order to continue their patriotic ideals. The Civil Guard for Boys and the Little Lottas played an important role in the lives of tens of thousands of Finnish children and youngsters in the 1930s and 1940s. Their ideology was closely related to their respective adult organisations. In addition to parents, relatives, teachers and the whole of (bourgeois) society supported their activities. The militarism and nationalism they represented were also “fashionable” from the youngsters’ point of view. The trend was quite similar throughout Europe in the 1930s.

After the First World War ideal masculinity in Europe was often portrayed as in tough and energetic warriors. In Finland the *Jäger* who had secretly left Finland for military training in Germany, fought at the front in the First World War and returned home to be the officers of the white army in the Civil War. After their victory in the Civil War they were important models for civil guard masculinity and this warrior masculinity also characterised the Civil Guards at the beginning of the 1920s. However, soon after establishing the youth organisations, the civil guardsmen were also thought to be guiding fathers and important models, especially for boys. At the same time, the voluntary defence organisations really tried to bring the whole of the Finnish nation within their ranks and this “softer” image of civil guard manliness and masculinity matched very well. The role of Lottas as mothers of the defence family was also much emphasized.

Finnish society was deeply politically divided after the Civil War of 1918. For many Finns, the Civil Guards and the Lotta Svärd organisation were significant agents of this division, which

made it impossible for many men and women to join these voluntary defence organisations, nor did the organisation welcome left-wingers as members. The youth organisations, however, were founded at a time when national reconciliation had slowly got under way and young girls and boys were encouraged to think about the future instead of the past. For the Civil Guards, the youth organisations were a channel which helped them to diffuse their ideology among politically non-bourgeois citizens and families. It was not uncommon that the workers' children joined the Civil Guard for Boys or the Little Lottas, although their parents did not support the idea and were not members of the voluntary defence organisations.

During World War II the defence family was re-negotiated on the organisational and individual levels. The Civil Guards had the main responsibility on the home front and in reality were incorporated into the national defence establishment. Adult men, the fathers of the defence families, were fighting at the front. The Lotta Svärd organisation began to grow rapidly and no longer included only bourgeois women. The organisation performed various support services for the Finnish Army but they were not allowed to bear arms. Lotta Svärd also organised women's work on the home front. Many Lottas in fact served at the front in various tasks. Now especially the younger generation, Lotta girls and the Civil Guard for Boys gained a significant position within the defence family. At that stage their responsibility really grew and they exercised power. When the name of the boys' organisation was changed into *Sotilaspojat* (Literally = Soldier Boys), the main idea was to soften the direct connection to the Civil Guards and its political grudges while recruiting more members for the voluntary defence movement.

Although Lotta mothers were central figures and wielded most power in keeping the defence family alive during the war years, they got the necessary support from the *sotilaspojat* who took over many of the tasks previously performed by the fathers and husbands of the defence family. The girls, especially older

girls, were often those who could solve the adult Lottas' dilemma - they were supposed both to support the army and replace the men on the home front. Taking care of homes and families was left to the "older" women, with the help of the family's Lotta girls and *sotilaspojat*. Now younger, typically single women could carry out auxiliary support services outside the home. Many of them worked close to the front and thus performed the duty of women as vital supporters of the national army in the defence of the nation.

Girls and boys also represented a new era with conciliatory moral values. There were working side by side at the home front while turning the gender order at least slightly towards equality. Moreover, during the war, at the latest, the younger generation managed to include all aspects of Finnish society within their ranks.